

საჩქერნა ღაღათჭანიღი სიყვარულთა
ქღაქენება ჩემი ვარჯიშგაღიღი შვიდთის,
მარია ღაქუჭაძის ნათელ ხსოვნას

NATIA CHITASHVILI

**THE EFFECT OF CHANGED CIRCUMSTANCES ON
OBLIGATION PERFORMANCE AND PARTIES' POSSIBLE
SECONDARY REMEDIES**

(COMPARATIVE ANALYSIS)

**TBILISI
2015**

ნათია ჩიტაშვილი

**შეცვლილი გარემოებების გავლენა
ვალდებულების შესრულებასა და მხარეთა
შესაძლო მეორად მოთხოვნებზე**

(შედაჩეხითი ანალიზი)

**თბილისი
2015**

სამეცნიერო რედაქტორი:

თამარ ზამბახიძე – სამართლის დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის
სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული
პროფესორი, თბილისის სააპელაციო სასამართლოს მოსამართლე

ISBN 978-9941-9427-4-7

**გამომცემელი: იურიდიული ფირმა
„ბონა კაუზა“**

თბილისი, 2015 წ.

ს ა რ ჩ ე ვ ი

წინასიტყვაობა.....	12
აბრევიატურები.....	15
I. შესავალი.....	21
II. შეცვლილი გარემოებების სამართლებრივი პრობლემატიკის კვლევის ფარგლები.....	31
1. ქართული სამართალი უნიფიცირებული კერძო სამართლის სიერცეში.....	31
1.1. უნიფიკაციის გაელენა ნაციონალურ სამართლებრივ სისტემათა განვითარებაზე.....	31
1.2. უნიფიცირებული სამართლის ინსტრუმენტები.....	33
2. კონტინენტური და ანგლოამერიკული სამართლის კვლევის მნიშვნელობა.....	41
2.1. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი გერმანიის სამოქალაქო სჯულდებისა და ცივილისტური მეცნიერების კვალდაკვალ.....	41
2.2. ანგლოამერიკული სამართლის გამოცდილება – აბსოლუტური პასუხისმგებლობიდან მისი გამომრიცხავი გარემოებების აღიარებამდე.....	44
III. ფორსმაჟორის და შესრულების გართულების ზოგადი სახელშეკრულებო პრინციპები.....	50
1. ზოგადი სახელშეკრულებო პრინციპის მნიშვნელობა.....	50
2. ფორსმაჟორის, როგორც ზოგადი სახელშეკრულებო პრინციპის, ცნება.....	52
3. ფორსმაჟორის მოქმედება უნიფიცირებულ კერძო სამართალში.....	53
3.1. უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპები.....	54
3.2. ევროპული პრინციპები და ვენის კონვენცია.....	56
4. ფორსმაჟორი როგორც პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების საფუძველი და მისი სამართლებრივი მახასიათებლები.....	57
5. ფორსმაჟორის მოქმედების ფარგლები.....	60
6. შესრულების გართულების ზოგად სახელშეკრულებო პრინციპად აღიარება სასამართლო პრაქტიკის მიერ.....	63

7. შესრულების გართულება როგორც ზოგადი სახელშეკრულებო პრინციპი უნიფიცირებულ კერძო სამართალში.....	69
7.1. უნიდრუს სახელშეკრულებო პრინციპები.....	69
7.2. ევროპული პრინციპები.....	72
7.3. DCFR.....	74
8. შესრულების გართულების და ფორსმაჟორის ფუნქციური განსხვავება ხელშეკრულების სამართლებრივ ბედთან მიმართებით.....	76

IV. შესრულების გართულებისა და ფორსმაჟორის ანალოგი კონცეფციები უცხოურ სამართლებრივ სისტემებში.....	79
1. შეცვლილი გარემოებების მნიშვნელობის აღიარება სამართლის ისტორიული განვითარების კვალდაკვალ.....	79
2. ფორსმაჟორისა და შესრულების გართულების კონცეფციების ამსახველი ძირითადი ტერმინები ეროვნულ და უცხოურ სამართლებრივ სისტემებში.....	82
3. შეცვლილი გარემოებების საფუძველით პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების სისტემის ფორმირება გერმანულ სამართალში.....	84
3.1. პიპერინფლაცია გერმანიაში და პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველთა აღმოცენების ისტორიული პირობები.....	84
3.2. გართულებულ ვალდებულებათა პირობებში სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების პრობლემა.....	86
3.3. ორტმანის თეორიის აღმოცენება.....	87
3.4. კეთილსინდისიერების პრინციპის გავლენა გარიგების საფუძველის დოქტრინის განვითარებაზე.....	89
3.5. გარიგების საფუძველის დოქტრინის არსი და მისი მოქმედება სასამართლო პრაქტიკაში.....	90
3.6. ვალდებულებითი სამართლის რეფორმა და მისი კონცეფტუალური სრულყოფის შედეგები.....	93
3.7. გარიგების საფუძველის დოქტრინის საკანონმდებლო რეგლამენტაცია და შესრულების გართულების სამართლებრივი შინაარსი.....	96
3.7.1. შესრულების გართულება და შეცდომა გარიგების საფუძველებში.....	99
3.7.2. შესრულების გართულების სამართლებრივი შედეგები.....	101

3.8. შესრულების შეუძლებლობის კონცეფციის ახლებური მოწესრიგება.....	103
3.8.1. შესრულების შეუძლებლობის სახეები.....	103
3.8.2. შესრულების შეუძლებლობის სამართლებრივი შედეგები.....	111
3.8.3. პრაქტიკული და ეკონომიკური (შესრულების გართულება) შეუძლებლობის თანაფარდობა.....	113
4. კონცეფტუალურად განსხვავებული ფრანგული სამართლებრივი სისტემა.....	118
5. შეცვლილი გარემოებების სამართლებრივი რეგლამენტაცია ანგლოამერიკულ სამართალში.....	120
5.1. ხელშეკრულების ამოების ინგლისური დოქტრინა.....	121
5.1.1. ხელშეკრულების ამოების მოძღვრების აღმოცენება.....	121
5.1.2. ხელშეკრულების ამოების სამართლებრივი მახასიათებლები.....	124
5.1.3. ხელშეკრულების ამოების სამართლებრივი შედეგები.....	128
5.2. კომერციული განუხორციელებლობისა და მიზნის ამოების ამერიკული დოქტრინები.....	133
5.2.1. კომერციული განუხორციელებლობისა და მიზნის ამოების დოქტრინათა მოქმედების ფარგლები.....	133
5.2.2. კომერციული განუხორციელებლობისა და მიზნის ამოების დოქტრინათა ურთიერთდამოკიდებულება.....	136
5.2.3. კომერციული განუხორციელებლობის დოქტრინის უპირატესობა და მისი საკანონმდებლო რეგლამენტაცია.....	138
5.2.4. კომერციული განუხორციელებლობის დოქტრინის გამოყენების სამართლებრივი წინაპირობები.....	141
5.2.4.1. ვალდებულების შესრულების ობიექტური განუხორციელებლობა.....	142
5.2.4.2. შესრულების ხასიათის არსებითი ცვლილება.....	145
5.2.4.3. ვარაუდი მოვლენის წარმოუშობლობის შესახებ როგორც გარიგების უმთავრესი საფუძველი.....	146
5.2.4.4. მოვალის არაბრალეულობა.....	148
5.2.4.5. გაფართოებული პასუხისმგებლობის გამორიცხვა რისკის ნაგულისხმევი ან სახელშეკრულებო გადანაწილებით.....	149
5.2.5. კომერციული განუხორციელებლობის სამართლებრივი შედეგი.....	151

V. შესრულების გართულებისა და შეუძლებლობის სამართლებრივი წინაპირობები.....	153
1. შეცვლილი გარემოებების დოქტრინის გამოყენების სამართლებრივი წინაპირობები ქართულ სამართალში.....	153
2. შესრულების გართულებისა და შეუძლებლობის გამოყენების ცალკეულ წინაპირობათა სამართლებრივი ბუნება.....	158
2.1. დაბრკოლება.....	158
2.2. დაბრკოლების აღმოცენება ხელშეკრულების დადების შემდგომ.....	160
2.3. გარემოებათა უჩვეულო ცვლილება.....	161
2.4. დაბრკოლების აღმოცენება მოვალის კონტროლის სფეროს მიღმა.....	162
2.5. ვალდებულების შეუსრულებლობის რისკი გამოირიცხება მხარის პასუხისმგებლობის სფეროდან.....	167
2.5.1. თეორია სახელშეკრულებო რისკის შესახებ და მისი გადანაწილების ნორმატიული წესი.....	167
2.5.2. პასუხისმგებლობის სფეროს განსაზღვრა და სახელშეკრულებო რისკის გადანაწილება ურთიერთშეთანხმებით.....	173
2.5.3. სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის დაკისრება ან შეზღუდვა-გამორიცხვა ურთიერთშეთანხმებით.....	175
2.5.4. შეცვლილი გარემოებების მომწესრიგებელი ნორმების იმპერატიული თუ დისპოზიციური სამართლებრივი ბუნება?...180	180
2.5.5. ხელშეკრულებაში ნაგულისხმევი რისკის განმარტება.....	184
2.5.6. არაბრალეული შესრულების შეუძლებლობის რისკის პრობლემა.....	186
2.5.7. შემხვედრი ვალდებულების შესრულების რისკი და მისი სამართლებრივი შედეგები.....	188
3. დაბრკოლების გათვალისწინების შეუძლებლობა ხელშეკრულების დადების დროს.....	190
4. დაბრკოლების თავიდან აცილების – დაძლევის ან მისი შედეგების აღმოფხვრის – შემცირების შეუძლებლობა.....	196
5. არაბრალეულობის წინაპირობა შეცვლილი გარემოებების აღმოცენების კონტექსტში.....	199
5.1. ბრალეულობის ობიექტური სტანდარტი.....	199
5.2. ბრალის ფორმების მნიშვნელობა შესრულების გართულებისა და შეუძლებლობის დაფუძნებისთვის.....	202
5.2.1. განზრახვა.....	203
5.2.2. გაუფრთხილებლობა და მისი ფორმები (უხეში და მარტივი).....	205

6. დაბრკოლების მოქმედების ხანგრძლივობა.....	208
7. შეტყობინების ვალდებულება.....	212
8. მიზეზობრივი კავშირი.....	217

VI. შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება როგორც ვალდებულების შესრულების გართულების სამართლებრივი შედეგი.....	219
1. შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება როგორც ვალდებულების შესრულებისა და სახელშეკრულებო სამართლიანობის უზრუნველყოფის მექანიზმი.....	219
2. სამართლებრივი სისტემების კონცეფტუალური მიდგომების შესახებ.....	222
3. შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება მხარეთა მოლაპარაკების გზით.....	225
3.1. კეთილსინდისიერების პრინციპის გაელენა სამართლის ინსტიტუტების განვითარებაზე.....	225
3.2. შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების მიზნით მოლაპარაკების წარმოების ვალდებულება კეთილსინდისიერების პრინციპის დაცვით.....	227
3.3. შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების მიზნით მოთხოვნის წარდგენის ვალდებულება.....	233
3.4. მოლაპარაკების მოთხოვნის სავალდებულოობა და მისი უარყოფის დაუშვებლობა.....	236
3.5. მოლაპარაკების გამართვის მიზანი და წინაპირობები.....	238
3.6. სახელშეკრულებო დათქმები მოლაპარაკების წარმოების ვალდებულების შესახებ.....	242
3.7. მოლაპარაკების წარმოების ვალდებულების ამსახველი დათქმების განსხვავება ფორსმაჟორული დათქმებისგან და პასუხისმგებლობის გამორიცხვის საკანონმდებლო საფუძვლებისგან.....	246
3.8. მოლაპარაკების ვალდებულების დარღვევის სამართლებრივი შედეგები.....	251
4. შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება სასამართლოს მიერ.....	254
4.1. სახელშეკრულებო სამართლიანობის უზრუნველყოფის მიზანი.....	255
4.2. სახელშეკრულებო თავისუფლების რეალიზება და მხარეთა სახელშეკრულებო ნების აღსრულება.....	257
4.3. სასამართლოს უფლებამოსილების ფარგლები შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების პროცესში.....	260

4.4. შეცვლილი გარემოებებისადმი მისადაგების შეუძლებლობა და ხელშეკრულების შეწყვეტა სასამართლოს მიერ.....	263

VII. მეორადი მოთხოვნის უფლებების სისტემა როგორც დარღვეული უფლების სამართლებრივი დაცვის

საშუალებების ერთობლიობა.....	266
1. სახელშეკრულებო ფასის შემცირება.....	267
1.1. ფასის შემცირების სამართლებრივი არსი და მიზანი.....	267
1.2. ფასის შემცირების მოთხოვნის უფლების განხორციელების წინაპირობები.....	270
2. დამატებითი შესრულება.....	274
3. ზიანის ანაზღაურება.....	280
3.1. ზოგადი დახასიათება.....	280
3.2. ბრალის მნიშვნელობა ანაზღაურებას დაქვემდებარებული ზიანის ოდენობის განსაზღვრისათვის.....	287
3.3. ზიანის ანაზღაურების ვალდებულების გამორიცხვა მხარეთა სახელშეკრულებო შეთანხმებით.....	292
4. ხელშეკრულებიდან გასვლა.....	297
4.1. არსებითი დარღვევა როგორც ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლების წინაპირობა.....	297
4.2. შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების შეუძლებლობა როგორც ხელშეკრულებიდან გასვლის წინაპირობა.....	304
4.3. ხელშეკრულებაზე უარის თქმის დაუშვებლობა.....	312
4.4. შემხვედრი ვალდებულების შესრულებისაგან განთავისუფლებისა და ბრალეულობის ურთიერთმიმართება ხელშეკრულებიდან გასვლისას.....	313

VIII. შეცვლილი გარემოებებით გამოწვეული ვალდებულების დარღვევის სახეები და მათი მიმართება მეორადი მოთხოვნის უფლებებთან.....

1. ვალდებულების შესრულების ინტერესი სახელშეკრულებო ურთიერთობაში.....	317
2. ვალდებულების დარღვევის უნიფიცირებული კატეგორია როგორც მეორადი მოთხოვნის უფლებების გამოყენების წინაპირობა.....	318
3. შეცვლილი გარემოებებით წარმოშობილი შესრულების შეუძლებლობა და მისი რეგულირების ხარვეზები.....	322
3.1. შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობა როგორც სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებული შეუძლებლობის ერთადერთი სახე.....	322

32. მეორადი მოთხოვნის უფლებებისადმი მიმართება შესრულების შეუძლებლობისას.....	324
4. მოვალის მიერ ვადის გადაცილებისა და შეცვლილი გარემოებების დოქტრინის ურთიერთმიმართება.....	331
4.1. მოვალის მიერ ვადის გადაცილების წინაპირობები.....	331
4.2. შეცვლილი გარემოებების გაელენით მოვალის მიერ ვადის გადაცილების წარმოშობის შეუძლებლობა.....	337
5. შეცვლილი გარემოებებით განპირობებული ნაკლიანი შესრულება და გამოსაყენებელი მეორადი მოთხოვნები.....	338
5.1. ნაკლიანი შესრულების მოწესრიგების სისტემური ხარვეზი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში.....	338
5.2. პასუხისმგებლობის საკითხი ნაკლიანი შესრულების პირობებში და თანამდევნი მეორადი მოთხოვნები.....	339
6. შეცვლილი გარემოებებით გამოწვეული გულისხმიერების ვალდებულების დარღვევა როგორც ხელშეკრულებიდან გასვლის წინაპირობა.....	346

IX. პასუხისმგებლობა და მისგან განთავისუფლება მესამე პირის მიერ შესრულების გართულების ან შეუძლებლობის გამომწვევი გარემოების აღმოცენების საფუძველით.....	349
1. პასუხისმგებლობა ვალდებულების შემსრულებელ მესამე პირთა ბრალეული ქმედებისთვის ვალდებულების შესრულების დაბრკოლებისას.....	349
2. შრომითი და ვალდებულებით სამართლებრივი ურთიერთობების განსხვავება მესამე პირთა ქმედებისათვის პასუხისმგებლობის ჭრილში.....	353
3. მესამე პირთა მონაწილეობით დამყარებული ურთიერთობების განსხვავება სხვა სამართლებრივი კონსტრუქციებისაგან.....	355
4. მესამე პირთა სტატუსი და პასუხისმგებლობა ისგან „ორმაგი განთავისუფლების“ წესი.....	357

X. დასკვნა.....	363
ბიბლიოგრაფია.....	396

წინასიტყვაობა

სახელშეკრულებო კომერციული ურთიერთობების რეგულირების მოქნილი სამართლებრივი მექანიზმები, განსაკუთრებით საბაზრო ურთიერთობების ლიბერალიზაციის პროცესში, მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობას, აყალიბებს სიკეთეთა სამართლიანი განაწილების მოქნილ სისტემას. შეცვლილი გარემოებების გავლენით გართულებული სახელშეკრულებო ვალდებულების არსებობისას, საბაზრო ურთიერთობების მართვის ეფექტური საკანონმდებლო მექანიზმებით შესაძლებელია მიღწეულ იქნეს კონტრაქტთა ინტერესების სამართლიანი განხორციელება, სახელშეკრულებო წონასწორობის შენარჩუნება, საზოგადოების მდგრადი ეკონომიკური განვითარება და კერძოსამართლებრივი პრინციპების აღსრულება.

კერძოსამართლებრივი პრინციპების აღსრულება სახელშეკრულებო წონასწორობის, სამოქალაქო ბრუნვის სუბიექტთა ინტერესების, მათი თანაზომიერი და ეკვივალენტური ურთიერთსანაცვლო უფლება-მოვალეობების განხორციელების მიზანს ემსახურება. ხელშეკრულების უზენაესობის ფუძემდებლური დანაწესი – *Pacta sunt servanda* – სამოქალაქო სამართლის ზოგად, ტრანსნაციონალურ პრინციპად არის აღიარებული. შეცვლილი გარემოებების არსებობისას, როდესაც ხელშეკრულების დაურღვეველობის პრინციპის დაცვა სახელშეკრულებო თანასწორობისა და კეთილსინდისიერების ხელყოფას განაპირობებს, წინა პლანზე ინაცვლებს სახელშეკრულებო სამართლიანობისა და ინტერესთა ბალანსის აღდგენის ამოცანა, რომელიც სამოქალაქო სამართლის დაცვითი ფუნქციით არის არსობრივად განსაზღვრული. შესაბამისად, სახელშეკრულებო ბოჭვის საკითხი გადასინჯვასა და პასუხისმგებლობის გამომრიცხველი საფუძვლების არსებობის ანალიზს ექვემდებარება.

წინამდებარე ნაშრომი სწორედ შეცვლილი სახელშეკრულებო გარემოებებით განპირობებული ვალდებულების შესრულების გართულებისა და შეუძლებლობის, როგორც პასუხისმგებლობის გამომრიცხველი საფუძვლებისა და ვალდებულების შესრულების დამაბრკოლებელი სამართლებრივი კონცეფციების კვლევას ეძღვნება. შეცვლილი გარემოებების პრობლემატიკის შესწავლა კი პირდაპირ მიემართება ვალდებულებითი სამართლის ცენტრალური მნიშვნელობის ფუნდამენტურ კატეგორიებს ვალდებულების შესრულების, დარღვევისა და თანამდევნი მეთრადი მოთხოვნის უფლებების სახით. აღნიშნული კი იმთავითვე განაპირობებს ნაშრომის მეცნიერულ და პრაქტიკულ ღირებულებას.

წინამდებარე ნაშრომი არ იარსებებდა იმ ადამიანების მხარდაჭერის გარეშე, რომელთაც დიდი დახმარება გამოიწიეს დისერტაციის შექმნის საინტერესო, მაგრამ რთულ შემოქმედებით გზაზე და ჩემი აკადემიური წარმატების თანაზიარნი გახდნენ.

უპირველეს ყოვლისა, საუკუნო მადლობას უუძღვნი ჩემ სამეცნიერო ხელმძღვანელს ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებულ პროფესორ, თბილისის სააპელაციო სასამართლოს მოსამართლე ქალბატონ თამარ ზამბახიძეს, რომელიც თავისი უზადო პროფესიონალიზმითა და ადამიანური მხარდაჭერით ყოველთვის შემოქმედებითი ენერგიით მავსებდა და მეცნიერული კვლევისათვის აღმაფრთოვანებდა. სამეცნიერო ხელმძღვანელობის პროცესში პროფესორი თამარ ზამბახიძე ყოველთვის სწორ მიმართულებას აძლევდა ჩემ კვლევით საქმიანობას, მიზიარებდა მის ცოდნასა და გამოცდილებას და, ამავე დროს, მანიჭებდა იმ აუცილებელ აკადემიურ თავისუფლებას, რომელიც მნიშვნელოვანი იყო ჩემი კვლევითი ინტერესების განხორციელებისათვის.

განსაკუთრებული მადლიერებით მინდა მოვიხსენიო პროფესორები ბესარიონ ზოიძე, თამარ ზარანდია, თამარ ჩიტოშვილი, ზურაბ ძლიერიშვილი, ეკა ზარანაძე. მათი წვლილი შეუფასებელია არა მხოლოდ დისერტაციის მიმართ გამოთქმული სასარგებლო რჩევების თვალსაზრისით, არამედ სამართლის მეცნიერების გზაზე ჩემი პიროვნული ჩამოყალიბებისა და მრავალწლიანი სამეცნიერო შთაგონების კუთხით. მათმა დაუვიწყარმა პედაგოგიურმა ღვაწლმა არსებითად განაპირობა ჩემი სამეცნიერო წინსვლა.

განსაკუთრებულ მადლობას უუძღვნი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის დეკანს და ჩემ ხელმძღვანელს, პროფესორ ირაკლი ბურდულს, რომლის თანადგომამ საშუალება მომცა ნაშრომზე მუშაობის პერიოდში კვლევითი საქმიანობის ხელშეშლელად მეკეთებინა უნივერსიტეტზე შეყვარებული თითოეული ადამიანისათვის საამაყო საქმე, რასაც იურიდიული ფაკულტეტის სამსახური ჰქვია. ეს სამსახური ჩემთვის მეცნიერების სიყვარულის საფუძვლად, საკუთარი ძალების რწმენისა და შემოქმედებითი ენერგიის წყაროდ იქცა.

დიდ მადლობას მოვახსენებ ყველა იმ ადამიანს, რომელთა დახმარებითაც ჩემი პროფესიული მომავალი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტს სამუდამოდ დაუკავშირდა.

ნაშრომის მნიშვნელოვანი ნაწილი, მდიდარი უცხოენოვანი ლიტერატურის წყალობით, შეიქმნა სამხრეთ ტეხასის სამართლის სკოლის (აშშ, პიუსტონი) ფრედ ფარქსის სახელობის ბიბლიოთეკაში. განსაკუთრებულ მადლობას უუძღვნი სამართლის სკოლის დე-

კანს და პრეზიდენტს დონალდ ტრამპს, ასოცირებულ დეკანს და ვიცე-პრეზიდენტ პროფესორ ქეთრინ გრინ ბარნეტს და ასევე, სამართლის სკოლის მთელ სამეცნიერო საზოგადოებასა და ადმინისტრაციულ კოლექტივს.

მადლიერების გრძნობით მინდა მოვიხსენიო აღმოსავლეთ-დასავლეთის მართვის ინსტიტუტის მართლმსაჯულების დამოუკიდებლობისა და სამართლებრივი გაძლიერების პროექტი (EWMJ-JLEP) საქართველოში, რომელმაც შესაძლებელი გახადა ჩემი სამუშაო და სამეცნიერო ვიზიტი სამხრეთ ტეხასის სამართლის სკოლაში. ზემოაღნიშნული ვიზიტით ჩემი გამგზავრება ასევე შეუძლებელი იქნებოდა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის დეკანის, პროფესორ ირაკლი ბურდულის მხარდაჭერის გარეშე.

განსაკუთრებით ვაფასებ ჩემი მეგობრებისა და კოლეგების ადამიანურ თანადგომასა და თანამშრომლობით დამოკიდებულებას. მათ დიდი დახმარება გამიწიეს დისერტაციის როგორც შინაარსობრივი პრობლემების გადაჭრაში, ისე ტექნიკურ-ორგანიზაციული საკითხების მოგვარებაში.

დიდ მადლობას მოვახსენებ გამომცემლობა „ბონა კაუზას“ ჩემი ნაშრომის მიმართ გამოვლენილი ინტერესისა და მისი გამოქვეყნების უზრუნველყოფისთვის.

დასასრულს, საუკუნო მადლობას ვუძღვნი ჩემ სულიერ მოძღვარს – მამა დავითს, მეუფე დიმიტრის, ჩემ დიდ ოჯახს, მშობლებს, მეუღლესა და შვილებს, რომელთა ღოცვა და უანგარო თანადგომა ყოველთვის სიცოცხლის ძალით მავსებდა და მიზნისკენ მიმავალ გზაზე ნათელი მომავლის რწმენით მაძლიერებდა.

ნათია ჩიტაშვილი
პიუსტონი-თბილისი
2015

აბრევიატურები

ქართულ ენაზე:

აესკ	ამერიკის ერთიანი სავაჭრო კოდექსი
გსკ	გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი
თბ.	თბილისი
ისკ	იტალიის სამოქალაქო კოდექსი
იხ.	იხილეთ
მთარგ.	მთარგმნელი
ნსკ	ნიდერლანდების სამოქალაქო კოდექსი
რედ.	რედაქტორი
სსკ	საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი
ტ.	ტომი
ფსკ	ფრანგული სამოქალაქო კოდექსი
შეად.	შეადარეთ

არაკეთილსინდისიერი პირობების შესახებ დირექტივა	ევროსაბჭოს დირექტივა სამომხმარებლო ხელშეკრულებებში არაკეთილსინდისიერი პირობების შესახებ
ასპა	არასამართლიანი სახელშეკრულებო პირობების შესახებ აქტი
ევროპული პრინციპები	ევროპის სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპები
ვენის კონვენცია	საქონლის საერთაშორისო ნასყიდობის ხელშეკრულებათა შესახებ ვენის კონვენცია
სმმა	საქონლის მიწოდებისა და მომსახურების შესახებ აქტი
სნშკ	საქონლის ნასყიდობის შე- სახებ კანონი
უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპები	უნიდრუას საერთაშორისო კომერციულ ხელშეკრულებათა პრინცი- პები
ხასრა	ხელშეკრულების ამაოების მომწესრიგებელი სამართლის რეფორმის აქტი

უცხოურ ენებზე:

BGB	Bürgerliches Gesetzbuch, Code of Civil Law
BGH	Bundesgerichtshof, Federal Court of Justice of Germany
CISG	United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods
DCFR	Draft Common Frame of Reference
EC	European Commission
ECJ	European Court of Justice
GTZ	German Technical Cooperation Agency
ICC	International Chamber of Commerce
ICC Publ.	International Chamber of Commerce Publication
PECL	Principles of European Contract Law
UCC	Uniform Commercial Code
UNCITRAL	United Nations' Commission on International Trade Law
UNIDROIT	International Institute for the Unification of Private Law
UPICC	International Institute for the Unification of Private Law

Art.	Article
Am. J. Comp. L.	American Journal of Comparative Law
Am. J. Legal Hist.	American Journal of Legal History
Buff. L. Rev.	Buffalo Law Review
Can. J.L. & Jurisprudence	Canadian Journal of Law and Jurisprudence
Colum. L. R.	Columbia Law Review
Com. L.J.	Comparative Law Journal
Cornell L. Rev.	Cornell Law Review
Dick. J. Int'l. L.	Dickinson Journal of International Law
Duq. Bus. L.J.	Duquesne Law Review
Edin. L.R.	Edinburg Law Review
Ed. (eds.)	Editor (editors)
EJCL	Electronic Journal of Comparative Law
ERCL	European Review Contract Law
Eur. Rev. of Priv. L.	European Review of Private Law
Fla. J. Int'l L.	Florida Journal of International Law
Fordham L. Rev.	Fordham Law Review

Foreigh. Invest. L.J.	Foreign Investment Law Journal
Gen. Ed.	General Editor
Hastings L.J.	Hastings Law Journal
IJE	International Journal of Engineering
Int'l Bus. L.J.	International Business Law Journal
Int'l Rev. L. & Econ.	International Review of Law and Economics
J. Int'l Arb.	Journal of International Arbitration
J.L. & Com.	Journal of Law and Commerce
J. Legal Stud.	Journal of Legal Studies
J. Struct. Finan.	The Journal of Structured Finance
Mich. L. Rev.	Michigan Law Review
La. L. Rev.	Louisiana Law Review
NJCL	Nordic Journal of Commercial Law
No.	Number
Nr.	Nummer
N/W Univ. L. Rev.	Northwestern University Law Review
OLG Hamburg	Oberlandesgericht Hamburg, Appellate Court Hamburg
Pace Int'l L. Rev.	Pace International Law Review
Para.	Paragraph

Review Wash. & Lee L. Rev.	Washington and Lee Law Review
Ritsumeikan L. Rev.	Ritsumeikan Law Review
S. Cal. Interdisc. L.J.	Southern California Interdisciplinary Law Journal
St. John's L. Rev.	St. John's Law Review
Tul. L. Rev.	Tulane Law Review
UCCLJ	Uniform Commercial Code Law Journal
UK	United Kingdom
Unif. L. Rev.	Uniform Law Review
U. Pa. J. Int'l Econ. L.	Pennsylvania Journal of International Economic Law
U.Pa.L. Rev.	University of Pennsylvania Law Review
Va. J. Int'l L.	Virginia Journal of International Law
Vand. J. Transnat'l L.	Vanderbilt Journal of Transnational Law
VJ Int'l Comm. Arb.	Vindobona Journal of International Commercial Law and Arbitration
Vol.	Volume
VUWLR	Victoria University of Wellington Law Review
Wake Forest L. Rev.	Wake Forest Law Review
Wash. & Lee L. Rev.	Washington and Lee Law Review

I. შესავალი

ნებისმიერი საზოგადოება აყალიბებს სიმდიდრისა და ძალაუფლების გარკვეულ წესრიგს. სამოქალაქო ბრუნვის ფორმირებაში ცენტრალური მნიშვნელობა ხელშეკრულებებს ენიჭებათ. შესაბამისად, სახელშეკრულებო სამართალი სამოქალაქო ბრუნვის რეგულირებით სიმდიდრისა და ძალაუფლების წესრიგის განმსაზღვრელია.¹ უმრავლეს საზოგადოებაში საბაზრო ურთიერთობები უმნიშვნელოვანესი მექანიზმია ქონების წარმოებისა და განაწილებისათვის.² სახელშეკრულებო სამართალი აყალიბებს საბაზრო ურთიერთობების მართვის ფუძემდებლურ დანაწესებს. ამდენად, შეცვლილი გარემოებების გაფლენით წარმოშობილი ვალდებულების შესრულების გართულების მარეგულირებელი ნორმების მოქნილობაზე მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული სამოქალაქო ბრუნვისა და კომერციული ურთიერთობების სტაბილურობა.

ხელშეკრულების უზენაესობის პრინციპი – *Pacta Sunt Servanda*³ – ყველა მართლწესრიგის⁴ ფუძემდებლური დანაწესია,

¹ Collins H., *The Law of Contract*, Cambridge University Press, New York, 2003, 10-11.

² იქვე, 1.

³ იხ.: Surhone L.M., Timpledon M.T., Marseken S.F., *Pacta Sunt Servanda: Brocard, Civil Law, Contract, Clause, Law, Good Faith, Peremptory Norm, Clausula Rebus Sic Stantibus*, Betascript Publishers, 2010, ყველგან; Houtte H.V., *Changed Circumstances and Pacta Sunt Servanda: Gaillard (ed.)*, *Transnational Rules in International Commercial Arbitration* (ICC Publ. Nr. 480, 4), Paris, 1993, ყველგან, <<http://tlldb.unikoeln.de/TLDB.html>>, [24.06.2014]; Zimmermann R., *The Law of Obligations, Roman Foundations of the Civilian Tradition*, Oxford University Press, 1996, 576-581; Sharp M.P., *Pacta Sunt Servanda*, *Colum. L. Rev.*, Vol. 41, 1941, ყველგან, <<http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/clr41&div=55&gsent=1&collection=journals>>, [24.06.2014]; Draetta U., Lake R.B., Nanda V.P., *Breach and Adaptation on International Contracts, An Introduction to Lex Mercatoria*, Butterworth Legal Publishers, 1992, 178.

⁴ კონტინენტური სამართლის საბაზისო პრინციპს – *Pacta Sunt Servanda* – საერთო სამართალში შეესატყვისება *Doctrine of Consideration*. იხ. Hyland R., *Pacta Sunt Servanda, A Meditation*, *Va. J. Int'l L.*, Vol. 34, 1994, <<http://heinonline.org/HOL/Print?collection=journals&handle=hein.journals/vajint34&id=417>>, [24.06.2014].

ვალდებულებითი სამართლის კარდინალური პრინციპია,⁵ მორალური იმპერატივია,⁶ ბუნებითი სამართლიანობის გამოვლინებაა,⁷ რომელიც იმპერატიულად ადგენს სახელშეკრულებო პირობების შესრულების სავალდებულოებას სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობის, სახელშეკრულებო წონასწორობის⁸ უზრუნველყოფისა და სამართლებრივი განსაზღვრულობისათვის.⁹ იგი კერძო სამართლის ტრანსნაციონალურ პრინციპად¹⁰ და საერ-

⁵ *კანდელაკი რ.*, რეალური შესრულება თუ ზიანის ანაზღაურება: საერთაშორისო კონსენსუსი? საიუბილეო კრებული „სერგო ჯორბენაძე – 70“, თბ., 1996, 103; *Houtte H.V.*, *Changed Circumstances and Pacta Sunt Servanda*, in: *Gaillard E.(ed.)*, *Transnational Rules in International Commercial Arbitration* (ICC Publ. Nr. 480, 4), Paris, 1993, 105, 107, 108, <<http://tladb.uni-koeln.de/-TLDB.html>>, [24.06.2014]; *Liu Ch., Newman M.S.(ed.)*, *Remedies in International Sales, Perspectives from CISG, UNIDROIT Principles and PECL*, JurisNet, LLC, Huntington, New York, 2007, 653; *Edlund H.E.*, *Imbalance in Long-Term Commercial Contracts*, ERCL, Vol. 5, Issue 4, 2009, 431.

⁶ *Ciemańskie I.*, *Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts*, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 8.

⁷ *Maskow D.*, *Hardship and Force Majeure*, Am. J. Comp. L., Vol. 40, 1992, 657-658, <<http://www.hein-online.org/HOL/PDF?handle=hein.journals/amcomp40&collection=journals&section=36&id=667&print=section&sectioncount=1&ext=.pdf>>, [23.07.2014], მითითებულია: *Liu Ch., Newman M.S. (ed.)*, *Remedies in International Sales, Perspective from CISG, UNIDROIT Principles and PECL*, JurisNet, LLC, New York, 2007, 653. იხ. ასევე, *Ciemańskie I.*, *Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts*, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 8.

⁸ ნებისმიერი ხელშეკრულება მის მონაწილე სუბიექტთა შორის განამტკიცებს გარკვეულ წონასწორობას სარგებლისა და რისკების გადანაწილების თვალსაზრისით. შესაბამისად, თუ ერთი მხარე ხელშეკრულების საფუძველზე განიცდის მატერიალურ დანაკარგს, ის ამავე გარიგებიდან იღებს სანაცვლო ღირებულების სიკეთეს. იხ. *Roberts Th.E.*, *Commercial Impossibility and Frustration of Purpose: A Critical Analysis*, Can. J.L. & Jurisprudence, Vol. 16, 2003, 137, <<http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/caljp16&collection=journals&page=129>>, [24.06.2014].

⁹ *Puelinckx A.H.*, *Frustration, Hardship, Force Majeure, Imprévision, Wegfall der Geschäftsgrundlage, Unmöglichkeit, Changed Circumstances*, J. Int'l Arbit., Vol. 3, No. 2, 1986, 47, <<http://tladb.uni-koeln.de/TLDB.html>>, [24.06.2014].

¹⁰ *Goldman B.*, *The Applicable Law: General Principles of Law - the Lex Mercatoria*: J. Lew ed., *Contemporary Problems in International Arbitration*, London, 1986, 125, <<http://tladb.uni-koeln.de/TLDB.html>>, [24.06.2014].

თაშორისო საეაჭრო სამართლის ქეაკუთხედად არის აღიარებული." აღნიშნული პრინციპის სიცოცხლის-უნარიანობაზეა დამოკიდებული სამოქალაქო ბრუნვის ბედ-იღბალი. „სახელმწიფო ვალდებულია ხელი შეუწყოს ბრუნვის ტრადიციების ჩამოყალიბებას, რასაც მოსდევს ამ ტრადიციებით შთაგონებული ადამიანები. ის, ვისთვისაც ეს ბრუნვა წარმოადგენს ფასეულობას, ვისთვისაც მოთხოვნილებაა, ვალდებულება შესრულდეს, მისთვის მისაღებია ადეკვატურად ფასეული საჯარო ხელისუფლება. ასეთი ადამიანი მსგავსი ხელისუფლების შემოქმედი იქნება. ამდენად, ხელისუფლებისკენ გზა სამოქალაქო ბრუნვის ტრადიციებზე გადის.“¹²

სახელშეკრულებო ურთიერთობებში შეცვლილი გარემოებების აღმოცენება თანამედროვე სამოქალაქო ბრუნვის თანამდევი რისკია, რომლის პირობებშიც ხელშეკრულების უზენაესობის პრინციპის¹³ შეუზღუდავი გამოყენება სახელშეკრულებო წონასწორობისა და სამართლიანობის ხელყოფას განაპირობებს¹⁴

---

¹² Liu Ch., *Changed Contract Circumstances*, 2nd ed., 2005 <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/liu5-.html>>, [24.06.2014].

¹³ ზოიძე ბ., სამართლის პრაქტიკული ყოფიერების შემეცნების ცდა – უპირატესად ადამიანის უფლებათა ჭრილში, ესეები, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 2013, 181-182.

¹⁴ იხ.: *Pacta Sunt Servanda* იხ.: Surhone L.M., Timpelton M.T., Marseken S.F., *Pacta Sunt Servanda: Brocard, Civil Law, Contract, Clause, Law, Good Faith, Preemptory Norm, Clausula Rebus Sic Stantibus*, Betascript Publishers, 2010, ყველგან; Houtte H.V., *Changed Circumstances and Pacta Sunt Servanda: Gaillard (ed.)*, *Transnational Rules in International Commercial Arbitration* (ICC Publ. Nr. 480, 4), Paris, 1993, ყველგან, <<http://tldb.uni-koeln.de/TLDB.html>>, [24.06.2014]; Zimmermann R., *The Law of Obligations, Roman Foundations of the Civilian Tradition*, Oxford University Press, 1996, 576-581; Sharp M.P., *Pacta Sunt Servanda*, *Colum. L. Rev.*, Vol. 41, 1941, ყველგან, <<http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/clr41&div=55&gsent=1&collection=journals>>, [24.06.2014]; Dravetta U., Lake R.B., Nanda V.P., *Breach and Adaptation on International Contracts, An Introduction to Lex Mercatoria*, Butterworth Legal Publishers, 1992, 178.

¹⁵ Baranauskas E., Zapolskis P., *The Effect of Change in Circumstances on the Performance of Contract*, *Mykolas Romeris University*, 4 (118), 2009, 198, <http://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/jurisprudencija/archyvas/dwn.php?id=226657>, [24.06.2014]. იხ. ასევე, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 6 ივლისის განჩინება საქმეზე: №ას-7-6-2010;

და წინააღმდეგობაში მოდის სამოქალაქო ბრუნვისათვის დამახასიათებელ სიკეთეთა სამართლიანი გაცვლისა და კეთილსინდისიერების მოთხოვნებთან.¹⁵

ხელშეკრულების ურღვევობის პრინციპის შეუზღუდავმა გამოყენებამ შესაძლებელია სამართლიანობის, გონიერულობისა და კეთილსინდისიერების პრინციპთა ხელყოფა¹⁶ განაპირობოს და ამ პრინციპთა უმთავრესი მიზნის საწინააღმდეგო შედეგი გამოიწვიოს¹⁷ სახელშეკრულებო ურთიერთობებში შეცვლილი გარემოებების აღმოცენებისას, რაც სამოქალაქო ბრუნვისათვის დამახასიათებელი ჩვეული რისკი და თანამდევი მოვლენაა. სახელშეკრულებო ურთიერთობის დროს მხარეთა მიერ წინასწარ განსაზღვრული გარემოებები შეიძლება ისე შეიცვალოს, რომ მნიშვნელოვანი გავლენა იქონიოს ვალდებულების მხოტავ ხასიათზე.¹⁸

შესაბამისად, შეცვლილი გარემოებების ინსტიტუტის კვლევის სამართლებრივი მნიშვნელობა მჭიდროდ უკავშირდება ვალდებულების შესრულების საკითხს, ვინაიდან „ეს ახალი გარემოებანი გავლენას ახდენენ ვალდებულების შემდგომ ბედ-იღბალსა და მხარეთა პასუხისმგებლობის ფარგლებზე“.¹⁹ თანამედროვე მსოფლიოს ყველა სამართლებრივ სისტემაში ვალდებულების შესრულება, მიუხედავად ვალდებულების წარმოშობის

---

¹⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2008 წლის 25 ნოემბერის განჩინება საქმეზე: №ას-466-707-08.

¹⁶ Baranaukas E., Zapolskis P., The Effect of Change in Circumstances on the Performance of Contract, Mykolas Romeris University, 4 (118), 2009, 198, <http://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/jurisprudencija/archyvas/dwn.php?id=226657>, [23.07.2014].

¹⁷ Maskow D., Hardship and Force Majeure, Am. J. Comp. L., Vol.40, 1992, 658, <<http://www.trans-lex.org/126400>>, [23.07.2014]; Ciematiniece I., Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 9.

¹⁸ ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართალი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001, 399.

¹⁹ იქვე.

საფუძვლისა, ვალდებულებითი სამართლის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ინსტიტუტია.²⁰

შესრულება ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობის ფუნდამენტური ელემენტია, რომელსაც ემსახურება მხარეთა ურთიერთსანაცვლო უფლება-მოვალეობების განხორციელება. ვალდებულების შესრულების ფუძემდებლურ მნიშვნელობაზე ისიც მეტყველებს, რომ ვალდებულებითი სამართალი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში²¹ (შემდგომში – სსკ) შემდეგი სიტყვებით იწყება: ვალდებულების ძალით კრედიტორი უფლებამოსილია მოსთხოვოს მოვალეს რაიმე მოქმედების შესრულება. შესრულება „ვალდებულებითი ურთიერთობის საგანია.“²² შეცვლილი გარემოებების მჭიდრო კავშირი ვალდებულების შესრულებასთან, როგორც ცენტრალური მნიშვნელობის ინსტიტუტთან, ამაღლებს საკითხის მეცნიერულ ღირებულებას და ზრდის მისი კვლევის ინტერესს. აღსანიშნავია, რომ „შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია არასტაბილური სამოქალაქო ბრუნვის პირობებში, რაც დამახასიათებელია პოსტსაბჭოური ქვეყნებისათვის“²³

ამრიგად, შეცვლილ გარემოებათა პირობებში სახელშეკრულებო ბოჭვის პრობლემა უმნიშვნელოვანესია როგორც იურიდიული აბსტრაქციების, ისე პრაქტიკული თვალსაზრისით.

ნაციონალურ სამართლებრივ სისტემებსა და უნიფიცირებულ საერთაშორისო კერძო სამართალში აღიარებულია, რომ შეცვლილი გარემოებების აღმოცენება სახელშეკრულებო ურთიერთობაში ფორსმაჟორისა (რომანულ სამართალში – *vis major*) და შესრულების გართულების (*hardship*) ორ ფუძემდებლურ, სა-

²⁰ ძლიერი შეიღის ზ., ვალდებულების შესრულება, თბ., 2006, 12.

²¹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, საქართველოს პარლამენტის ოფიციალური გამოცემა, „უწყებანი“, საკანონმდებლო დამატება, №31, 1997.

²² ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართალი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001, 28.

²³ ზოიძე ბ., საკონსტიტუციო კონტროლი და ღირებულებათა წესრიგი საქართველოში, გერმანიის ტექნიკური თანამშრომლობის საზოგადოება (GTZ), თბ., 2007, 22-23, <http://www.scribd.com/doc/44006042/ბესარიონ_ზოიძე>, [15.07.2014].

ბაზისო კონცეფციას აფუძნებს²⁴ თანამდევი სამართლებრივი შედეგებით. შესრულების გართულება არსებობს მაშინ, როდესაც ხელშეკრულების დადების შემდგომ აღმოცენებული გარემოებების გავლენით²⁵ ვალდებულების აღსრულება მოულოდნელად არაგონიურლად მძიმე ტვირთს აკისრებს მოვალეს.²⁶ შესრულების გართულება გულისხმობს ობიექტურად განხორციელებადი ვალდებულების შესრულების უკიდურეს დამძიმებას, რომელიც ობიექტურად არ გამოირიცხავს შესრულების შესაძლებლობას²⁷ და რომლის პირობებშიც მხარეთა ინტერესების უპირველესი სამართლებრივი დაცვის საშუალება შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგებაა. ფორსმაჟორი (შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობა) კი განსხვავებული სამართლებრივი წინაპირობებით წარმოიშობა, რომელიც თანამდევ შედეგად შესრულების ვალდებულებისაგან განთავისუფლებას მოიპოვებს.²⁸ თუმცა, მართლმსაჯულების ევროპული

²⁴ *Lando O.*, Salient Features of the Principles of European Contract Law: A Comparison with the UCC, *Pace Int'l L. Rev.*, Vol. 13, Issue 2, 2001, 27, <<http://digitalcommons.pace.edu/pilr/vol13/iss2/4/>>, [24.06.2014]; *Horn N.*, Changes in Circumstances and the Revision of Contracts in some European Laws and International Law, in: *Horn N. (ed.)*, *Adaptation and Renegotiation of Contracts in Inter-national Trade and Finance*, Antwerp, Boston, London, Frankfurt a.M., 1985, 16, <http://translex.uni-koeln.de/113700/highlight_horn-_changes_circumstances_and_the_revision_contracts_some_european_laws_and_international_law_horn_adaptation_and_renegotiation_contracts_inter_not_national_trade_and_finance>, [24.06.2014]; *Ciematniece I.*, *Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts*, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 9, 13.

²⁵ *Yorio E., Thel S.*, *Contract Enforcement*, 2nd ed., Wolters Kluwer Law and Business, Aspen Publishers, 2011, 5-6.

²⁶ *Sharpe R.J.*, *Injunctions and Specific Performance*, 2nd ed., 1992, 10-10, 10-11, მითითებულია: *Yorio E., Thel S.*, *Contract Enforcement*, 2nd ed., Wolters Kluwer Law and Business, Aspen Publishers, 2011, 5-6.

²⁷ *Pizer L.K., Smith M.R. (eds. in Chief)*, *Southerington T.*, *Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) 2002-2003*, Kluwer Law International, The Hague, London, New York, 2004, 261.

²⁸ *Rösler H.*, *Hardship in German Codified Private Law – In Comparative Perspective to English, French and International Contract Law*, Kluwer Law International BV/Printed in Netherlands, *Eur. Rev. of Prv. L.*, Vol. 15, No. 4, 2007, 483, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1154004>, [24.06.2014].

სასამართლოს²⁹ მტკიცებით, ფორსმაჟორის კონცეფცია არ შეიძლება შემოიფარგლოს მხოლოდ შესრულების აბსოლუტური შეუძლებლობის ცნებით, არამედ იგი მოიცავს მხარის კონტროლის მიღმა აღმოცენებულ უჩვეულო გარემოებებს, რომელთა შედეგების აღმოფხვრა გონიერული წინდახედულებისა და ყველა სათანადო ზრუნვის მიუხედავად, შეუძლებელია უკიდურესად მძიმე დანახარჯების გარეშე.³⁰

შესრულების გართულება და შეუძლებლობა მჭიდროდ დაკავშირებული კონცეფციებია.³¹ მათი ურთიერთდამოკიდებულების დადგენა ხშირად ძალიან რთულია, მით უმეტეს, რომ შესრულების შეუძლებლობა არ მოიცავს მხოლოდ აბსოლუტური, ობიექტური შეუძლებლობის შემთხვევებს. შესაბამისად, აუცილებელია იმ განსხვავებების დადგენა, რომელიც შესრულების შეუძლებლობისა და გართულების არსებობისას პასუხისმგებლობის საზღვრებს მიჯნავს; მნიშვნელოვანია, თუ რა სამართლებრივი წინაპირობებით ემიჯნება ვალდებულების შესრულების გართულება, როგორც შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების საფუძველი, შესრულების შეუძლებლობას, როგორც ვალდებულების შესრულებისაგან განთავისუფლების საფუძველს; სად გადის ზღვარი შესრულების ვალდებულებისაგან განთავისუფლებასა და შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგებას შორის; გარემოებათა როგორი ცვლილების პირობებში შეიძლება მხარეებმა გადაარჩინონ ხელშეკრულება (შეცვლილი გარემოებებისადმი მისი მისა-

---

²⁹ *European Court of Justice (ECJ)*.

³⁰ *European Court of Justice, Judgment of 11 July, 1968, Case 4/68, Rec. 1968, 563*, <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX:61970CJ0011>>, [24.06.2014].

³¹ „უნიდრუას“ (Institut International pour l'Unification du Droit, UNIDROIT) ინსტიტუტი დაარსდა 1926 წელს ერთა ლიგის ეგიდით, კერძო სამართლის უნიფიკაციის ხელშეწყობის მიზნით. საერთაშორისო საეაჭრო ხელშეკრულებათა პრინციპების (UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, in: *Unif. L. Rev.*, 2004) 6.2.2-ე მუხლის მე-6 ოფიციალური კომენტარიდან ვლინდება, რომ ეს კონცეფციები ხშირად იმდენად უახლოვდება ერთმანეთს, რომ დაზარალებული მხარის გადასაწყვეტია სამართლებრივი დაცვის რომელ საშუალებას გამოიყენებს.

დაგების გზით) და რა შემთხვევაშია გამართლებული სახელშეკრულებო ბოჭკისგან მოვალის განთავისუფლება.

ამრიგად, ნაშრომში ვაღიარებულების შესრულების გართულება საპირისპირო ცნებასთან – შესრულების შეუძლებლობასთან ურთიერთკავშირში იქნება განხილული, რომლის საფუძველზე გამოიკვეთება ამ ორი სამართლებრივი ინსტიტუტის თანაფარდობა. წინამდებარე კვლევა სწორედ აღნიშნული კონცეფციების ანალიზს ისახავს მიზნად უნიფიცირებული, ანგლოამერიკული და კონტინენტური სამართლის ცივილისტური მეცნიერების, პოზიტიური კანონმდებლობისა და სასამართლო პრაქტიკის შესწავლის საფუძველზე.

ნაშრომის მეთოდოლოგიურ საფუძველად გამოყენებულია როგორც ზოგადმეცნიერული – ისტორიული, აგრეთვე, სპეციალური – ნორმატიული, დოგმატური და შედარებითსამართლებრივი კვლევის მეთოდები.

ისტორიული მეთოდის გამოყენებით ახსნილ იქნა შესასწავლი სამართლებრივი კონცეფციების აღმოცენებისა და განვითარების განმაპირობებელი ისტორიული საფუძვლები.

ნორმატიული და დოგმატური კვლევის მეთოდების საშუალებით განხორციელდა ცალკეულ ცნებათა შინაარსის დადგენა, ნორმათა სისტემატიზაცია და იურიდიული ანალიზი მათი ურთიერთკავშირში განხილვისა და სამართლის სისტემაში კუთვნილი ადგილის განსაზღვრის გზით. ხოლო კომპარატივისტული მეთოდით სხვადასხვა სამართლებრივი სისტემის ანალოგი ინსტიტუტები შესწავლილ იქნა ქართულ კონცეფციებთან ურთიერთკავშირში.

ნაშრომის ფარგლებში განხორციელებული კვლევა ათი თავის სახით არის ჩამოყალიბებული:

პირველ ორ თავში წარმოჩენილია კვლევის საგანი, მიზანი და აქტუალობა. განსაზღვრულია შეცვლილი გარემოებების სამართლებრივი პრობლემატიკის კვლევის ფარგლები, რომელიც მოიცავს ანგლოამერიკული, კონტინენტური და უნიფიცირებული სამართლის კვლევის მეცნიერული და პრაქტიკული მნიშვნელობის დასაბუთებას და მათი გავლენის აღწერას ნაციონალური სამართლის განვითარებაზე.

მესამე თავი ეთმობა შეცვლილი გარემოებებით დაფუძნებული ორი უმთავრესი სამართლებრივი კონსტრუქციის – ვალდებულების შესრულების გართულებისა და ფორსმაჟორის, როგორც ზოგადი სახელშეკრულებო პრინციპების კონცეფტუალურ ანალიზს, მათი ფუნქციური დანიშნულების კვლევას ხელშეკრულების მხოგავ ძალასთან და სამართლებრივ ბედთან მიმართებით.

მეოთხე თავი ეძღვნება შესრულების გართულებისა და ფორსმაჟორის ანალოგი კონცეფციების კვლევას უცხოურ სამართლებრივ სისტემებში და მათი იურიდიული მახასიათებლების ანალიზს.

მეხუთე თავის ფარგლებში დაწერილებით გამოკვლეულია შესრულების გართულებისა და ფორსმაჟორის კონცეფციების დაფუძნების სამართლებრივი წინაპირობები და შემოთავაზებულია დამატებითი წინაპირობების განმტკიცების აუცილებლობა ქართულ კანონმდებლობაში.

მექექსე თავში განხილულია შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება, როგორც ვალდებულების შესრულების გართულების სამართლებრივი შედეგი; ხელშეკრულების ადაპტაციის ეტაპზე გამოსაყენებელი ფუძემდებლური კერძო სამართლებრივი პრინციპები; მოლაპარაკების წარმოების ვალდებულების განმამტკიცებელი საკანონმდებლო ნორმის დანერგვის აუცილებლობა; სასამართლოს როლისა და უფლებამოსილების ფარგლები ხელშეკრულების ადაპტაციასთან მიმართებით; სამართლიანობისა და სახელშეკრულებო წონასწორობის აღდგენის მიზანი; მხარეთა ნების ავტონომიისა და სახელშეკრულებო თავისუფლების შეზღუდვის საკითხი სასამართლოს მიერ შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების პროცესში.

მეშვიდე და მერვე თავები ასახავს ხელშეკრულების ადაპტაციის შეუძლებლობის შემთხვევაში წარმოშობილი ვალდებულების დარღვევის სახეებისა და გამოსაყენებელი მეორადი მოთხოვნის უფლებების ურთიერთმიმართების საკითხს. აღნიშნულ თავებში წარმოჩენილია სამართლებრივი დაცვის საშუალებების გამოყენების სამართლებრივი წინაპირობების ანალიზი.

მეცხრე თავი მესამე პირის მიერ შესრულების გართულების ან შეუძლებლობის გამომწვევი გარემოების აღმოცენების საფუძველით პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საკითხის კვლევას მოიცავს. აღნიშნული თავის ფარგლებში განხილულია მესამე პირის სტატუსი და პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძვლები.

ნაშრომის დასასრულს, განხორციელებული კვლევის შედეგები ჩამოყალიბებულია მეათე თავში დასკვნის სახით, სადაც შემოთავაზებულია ძირითადი შემაჯამებელი თეზისები და ქართული კანონმდებლობის სრულყოფის წინადადებები.

II. შეცვლილი გარემოებების სამართლებრივი პრობლემატიკის კვლევის ფარგლები

1. ქართული სამართალი უნიფიცირებული კერძო სამართლის სივრცეში

1.1. უნიფიკაციის გავლენა ნაციონალურ სამართლებრივ სისტემათა განვითარებაზე

მსოფლიო გლობალიზაციისა და მზარდი უნიფიკაციის პირობებში, როდესაც სამართალი სულ უფრო პარმონიზაციისკენ მიემართება, შეუძლებელია იურიდიული ინსტიტუტების შესწავლა მხოლოდ შიდასახელმწიფოებრივი კანონმდებლობის საფუძველზე. „საქართველოსთვის, რომელმაც ეპოქალური მნიშვნელობის ქარტეხილები გამოიარა, ყველაზე მნიშვნელოვანია ევროპული იდეალებისკენ სწრაფვა და განვითარების დასაფლურ სტანდარტზე გადასვლა. სამართლის განვითარება და მისი ევროპეიზაცია კი ამ პროცესის ერთ-ერთ აუცილებელ წინაპირობას წარმოადგენს.³² სწორედ ამიტომ შედარებითსამართლებრივი მეცნიერული კვლევა განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს ქართული სამართლის, როგორც უნიფიკაციის ერთიანი პროცესის ინტეგრალური ნაწილის, განვითარებისათვის. აღნიშნული მეთოდი ემსახურება ეროვნული სამართლის სრულყოფას, რომელიც სხვადასხვა სამართლებრივ სისტემაში დამკვიდრებული სამართლის ანალოგი ინსტიტუტებისა და ცნებების ურთიერთკავშირში შესწავლით მიიღწევა.³³

„ვალდებულებითი სამართალი, როგორც ადამიანთა ყოველდღიური ინტერესების დაკმაყოფილებასთან ყველაზე ახლოს მდგომი დარგი, აუცილებლად განიცდის ბოლო პერიოდში

---

³² გეგენავა დ. (რედ.), წინათქმა, კრებულში: ლადო ჭანტურია 50, საიუბილეო გამოცემა, დავით ბატონიშვილის სამართლის ინსტიტუტი, თბ., 2013, 5.

³³ ჩიტაშვილი ნ., ბრალის მნიშვნელობა სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის განსაზღვრისათვის, „სამართლის ჟურნალი“, №1, 2009, 145.

განსაკუთრებით დაჩქარებული ძირეული ცვლილებების გაე-
ლენას.³⁴ ინტერნაციონალიზაციისა და გლობალიზაციის პრო-
ცესმა სამართლებრივი სისტემები აიძულა გლობალური მიმარ-
თულება აეღოთ. თანამედროვე მსოფლიოში ვაჭრობასთან ერ-
თად სამართალიც კეთს სახელმწიფოებრივ საზღვრებს. მოდუ-
ლური კანონების შემუშავება და კონვენციების რატიფიცირება
სამართლებრივი სისტემების პასუხია ინტერნაციონალიზაციის
პროცესის მიმართ.³⁵ „შედარებითი სამართლის აღიარებული პრინ-
ციპი, რომლის თანახმადაც მართლწესრიგთა უმრავლესობა
ერთი და იმავე შედეგისაკენ სტილურად განსხვავებული გზით
მიისწრაფვის, ასეთი მნიშვნელოვანი არასოდეს ყოფილა. სხვა-
დასხვა რეგიონული გაერთიანებები მაქსიმალურად ცდილობენ
თავიანთი წევრი სახელმწიფოების მიერ შეთავაზებულ სამართ-
ლებრივ ნორმებს შორის არსებული შეუსაბამოებებისა და წი-
ნააღმდეგობების აღმოფხვრას.“³⁶

სასამართლო პრაქტიკაშიც აღიარებულ იქნა, რომ საერ-
თაშორისო სამართლის განმარტებისა და გამოყენების უნიფიცირ-
ება ის მნიშვნელოვანი წინაპირობაა, რომელიც ემსახურება
საერთაშორისო ვაჭრობის სტაბილურობასა და მისი პროცესე-
ბის პროგნოზირებას.³⁷

„თითქმის 20 წელია, რაც ევროპაში რეგულარულად გამო-
იცემა სამართლის ცნობილი მკვლევარებისა და პრაქტიკოსე-
ბის სტატიების კრებული, რომელსაც „ევროპული სამოქალაქო
კოდექსის შესახებ“ (*Towards European Civil Code*) ეწოდება. რო-
გორც ამ კრებულის მეოთხე გამოცემის წინასიტყვაობაშია
აღნიშნული, გამოცემის იდეის დაბადების მომენტში, ანუ 1990-

---

³⁴ ჯუღელი გ. (რედ.), *ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სენაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., ცერცვაძე გ., სახელმწიფოებრივ სამართალი*, თბ., 2014, 19.

³⁵ Zeller B., *CISG and Unification of International Trade Law*, Routledge-Cavendish, Taylor and Francis Group, 2007, 1.

³⁶ ჯუღელი გ. (რედ.), *ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სენაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., ცერცვაძე გ., სახელმწიფოებრივ სამართალი*, თბ., 2014, 20.

³⁷ Zeller B., *CISG and Unification of International Trade Law*, Routledge-Cavendish, Taylor and Francis Group, 2007, 37.

იანი წლების დასაწყისში, ავტორთა უმრავლესობას ძნელად შეეძლო წარმოედგინა ერთიანი ევროპული სამოქალაქო კოდექსის რეალურობა, თუმცა 2011 წლისათვის საერთო და უნივერსალური უნიფიკაციისაკენ გადადგმული მნიშვნელოვანი ნაბიჯები სადავო არ არის”.³⁸

შეცვლილი გარემოებების საკითხი ურთულესი პრობლემაა ყველა განვითარებული სამართლის სისტემაში, განსაკუთრებით ესხება ეს საერთაშორისო სავაჭრო სამართალს.³⁹ შესაბამისად, დიდი მნიშვნელობა ეთმობა მის რეგულირებას სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპების ე.წ. „რბილი სამართლის“ არასაკანონმდებლო კოდიფიკაციებში⁴⁰, რამეთუ „საერთაშორისო კომერციული სამართლის გაუქმებამ, კონვენციებისა და მოდელური კანონების ფორმით, მნიშვნელოვნად შეცვალა სახელშეკრულებო ლანდშაფტი და განაპირობა სახელშეკრულებო სამართლის სრული ტრანსფორმაცია.“⁴¹

12. უნიფიცირებული სამართლის ინსტრუმენტები

ნაშრომში შეცვლილ გარემოებებთან დაკავშირებული პრობლემატიკის მეცნიერული ანალიზი ეფუძნება ისეთი საერთაშორისო სამართლებრივი ინსტრუმენტების კვლევას, როგორც

---

³⁸ Hartkamp A.S., Hesselink M., Hondius E.H., Mak Ch., du Perron C.E.(eds.), Towards a European Civil Code, 4th Revised and Expanded edition, Kluwer Law International, 2011, მითითებულია წიგნში: ჯუღელი გ. (რედ.), ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., ცერცვაძე გ., სახელშეკრულებო სამართალი, თბ., 2014, 21-22.

³⁹ Mustill M. J. (Lord Justice), The New Lex Mercatoria: The First Twenty-five Years, In Liber Amicorum for Lord Wilberforce, 149, Bos M. & Brownlie I. (eds.), 1987, reprinted in J. Int'l Arb., Vol. 4, 1988, 84.

⁴⁰ რბილი სამართლის არასაკანონმდებლო კოდიფიკაციების შესახებ დაწერილებით იხ. Jansen N., The Making of Legal Authority, Non-legislative Codifications in Historical and Comparative Perspective, Oxford University Press, New York, 2010.

⁴¹ ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართალი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001, 1.

ცაა გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის კონვენცია „საქონლის საერთაშორისო ნასყიდობის ხელშეკრულებათა შესახებ“⁴² (შემდგომში – ვენის კონვენცია), „უნიდრუას საერთაშორისო კომერციულ ხელშეკრულებათა პრინციპები“⁴³ (შემდგომში – უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპები), „ევროპის სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპები“⁴⁴ (შემდგომში – ევროპული პრინციპები)⁴⁵ და ევროპული კერძო სამართლის პრინციპები, განმარტებები და მოდელური წესები – *Draft Common Frame of Reference (DCFR)*⁴⁶.

ვენის კონვენცია იურიდიულ დოქტრინაში სახელდებულია, როგორც მულტინაციონალური კონვენცია, რომელიც ად-

---

⁴² იხ. United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) 1980, United Nations Commission on International Trade Law, United Nations, New York, November, 2010 (United Nations' Publication – Sales No. E.10.V.14); ასევე, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/text.html>>, [03.07.2014].

⁴³ იხ. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (UNIDROIT Contract Principles ა6 UPICC), International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT), Rome, 2004. ასევე, <<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2004/integralversionprinciples2004-e.pdf>>, [20.06.2014].

⁴⁴ იხ. Principles of European Contract Law, Parts I and II - Revised 1998, Part III – 2002, <<http://www.jus-uo.no/lm/eu.contract.principles.parts.1.to.3.2002/>>, [20.06.2014]. ასევე, *Lando O., Beale H.*, Principles of European Contract Law, Part I, II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000.

⁴⁵ ე.წ. „რბილი სამართლის“ კოდიფიკაციები შემუშავებულ იქნა პრაქტიკოსებისა და მეცნიერებისგან შემდგარი კერძო ჯგუფების მიერ, რომლებსაც არ ჰქონდათ საკანონმდებლო ხელისუფლება, რის გამოც მათ მიერ მიღებულ აქტებს ხშირად, „პრინციპების“ და არა „წესების“ სახელით მოიხსენიებენ. „პრინციპები“ ამ შემთხვევაში ატარებენ არა სახელმძღვანელო სტანდარტების მნიშვნელობას, არამედ გამოხატავენ დებულებების უნივერსალურ, ზოგად ხასიათს.

⁴⁶ *Bar Ch., Clive E., Schulte-Nölke H., Beale H., Herre J., Huet J., Storme M., Swann S., Varul P., Vaneziano A., Zoll F. (eds.)*, Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference, Study Group on a European Civil Code and Research Group on EC Private Law (Acquis Group), Sellier, European Law Publishers GmbH, Munich, 2009. „Draft Common Frame of Reference“, უნიფიკაციის ამ დოკუმენტის დასახელების ზუსტი ქართული შესატყვისის მოძებნა ნაგულისხმევი დედააზრის ზედმიწევნით შენარჩუნებით განსაკუთრებით რთულია, შესაბამისად, იგი ინგლისური აბრევიატურის სახით – *DCFR* იქნება ნაშრომში გამოყენებული.

გენს საქონლის საერთაშორისო ნასყიდობის მომწესრიგებელ უნიფიცირებულ სამართალს.⁴⁷ ხსენებული უნიფიცირებული აქტის კელევის მნიშვნელობა განპირობებულია იმით, რომ მას მბოჭავი ძალა აქვს ხელმომწერი სახელმწიფოებისათვის. ვინაიდან საქართველო კონვენციის ხელშემკერელი მხარეა, შესაბამისი წინაპირობების არსებობის შემთხვევაში, იგი შეიძლება გახდეს გამოსაყენებელი სამართალი, რომელსაც უპირატესობა მიენიჭება შიდასახელმწიფოებრივ კანონმდებლობასთან მიმართებით.⁴⁸ ვენის კონვენცია ხელმოწერილია 76 ქვეყნის⁴⁹ მიერ,⁵⁰ მან დიდი გავლენა მოახდინა არაერთი სახელმწიფოს ნაციონალური კანონმდებლობის განვითარებაზე⁵¹ და დღემდე სამართლის უნიფიკაციის ორიენტირად რჩება.⁵² ვენის კონვენციის მიზანია უზრუნველყოს საერთაშორისო ნასყიდობის სამართლის ერთიანობა და საერთაშორისო ვაჭრობის ბარიერებისგან განთავისუფლება. ვენის კონვენცია საერ-

---

⁴⁷ *Honnold J.*, *The Sales Convention: Background, Status, Application*, J.L. & Com., Vol. 8, 1988, 1, მითითებულია: *Bund J.M.*, *Force Majeure Clauses: Drafting Advice for the CISG Practitioner*, J.L. & Com., Vol. 17, 1998, 383, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/bund.html#t9>>, [13.07.2014].

⁴⁸ იხ. საქართველოს კონსტიტუციის მე-6 II მუხლი.

⁴⁹ *The World of CISG*, CISG contracting States წიგნში: *Will M.R.*, *Twenty Years of International Sales Law under the CISG (The UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods, International Bibliography and Case Law Digest, 1980-2000*, Kluwer Law International, The Hague, London, Boston, 2000.

⁵⁰ *Uribe M.*, *The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts*, *Comparative Perspectives*, Intersentia, 2011, 186.

⁵¹ *Ferrari F.(ed.)*, *The CISG and its Impact on National Legal Systems*, Sellier, European Law Publishers, Munich, 2008, <http://www.sellier.de/pages/downloads/9783866530782_leseprobe.pdf?code=4a8fb234920bc290ddcb75fd50df852a>, [20.06.2014]; *Schwenzer I.*, *Hachem P.*, *The CISG - Successes and Pitfalls*, *Am. J. Comp. L.*, Vol. 57, 2009, 457-478, <www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/schwenzer-hachem.html>, [20.06.2014]; *Schlechtriem P.*, *Basic Structures and General Concepts of the CISG as Models for a Harmonisation of the Law of Obligations*, *Juridica X/2005*, <www.juridicainternational.eu/public/pdf/ji_-2005_1_27.pdf>, [20.06.2014].

⁵² *Bonell M.J.*, *The CISG, European Contract Law and the Development of a World Contract Law*, *Am. J. Comp. L.*, Vol.56, Issue 1, 2008.

თაშორისო ვაჭრობის სფეროში უნიფიცირებული სამართლის ყველაზე მნიშვნელოვანი აქტია.⁵³

ევროპული პრინციპები, უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპები და ვენის კონვენცია კონტინენტური (ძირითადად, გერმანულ-ფრანგული) და ანგლოამერიკული (უმთავრესად, ამერიკულ-ინგლისური) სამართლის ძირითადი კოდიფიკაციების ამოსავალი პრინციპებისა და ტრადიციების, სამართლებრივი კონცეფციებისა და პრინციპების შეჯამებას ახდენს⁵⁴ და კომპრომისული მიდგომის გამოხატუელია.⁵⁵ უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპები მიჩნეულია მნიშვნელოვან წინგადადგმულ ნაბიჯად სამართლებრივი შეგნებისა და აზროვნების გლობალიზაციის თვალსაზრისით,⁵⁶ რომლითაც მეცნიერები შეეცადნენ

---

⁵³ *Spivack C.*, Of Shrinking Suitsuits and Poison Vine Wax: A Comparison of Basis for Excuse under UCC §2-615 and CISG Article 79, *Pa. J. Int'l Econ. L.*, Vol. 27, 2006, 765, <www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/spivack.html#34>, [20.06.2014].

⁵⁴ *Henseler P.*, Henseler & Partners Dusseldorf, Germany, The Application in the contracting states of the United Nations Convention on Contracts for International Sale of Goods (CISG), 2007, 1, <http://www.hp-egal.com/images/stories/aktuelles/cisg_application.pdf>, [15.06.2014]; *Liu Ch.*, Remedies for Non-performance: Perspectives from CISG, UNIDROIT Principles & PECL, 2003, 1, <http://www.jus.uio.no/sisu/remedies_for_non_performance_perspectives_from_cisg_upicc_and_pecl.chengwei_liu/1.2.html#97>, [05.03.2014]. იხ. ასევე, ვენის კონვენციის პრეამბულა: United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) 1980, United Nations Commission on International Trade Law, United Nations, (United Nations Publication – Sales No. E.10. V.14), New York, November, 2010, 1.

⁵⁵ იხ.: *Liu Ch.*, Remedies for Non-performance: Perspectives from CISG, UNIDROIT Principles & PECL, 2003, 100, <http://www.jus.uio.no/sisu/remedies_for_non_performance_perspectives_from_cisg_upicc_and_pecl.chengwei_liu/1.2.html#97>, [10.05.2014]; *Southerington T.*, Impossibility of Performance and Other Excuses in International Trade, Publication of the Faculty of Law of the University of Turku, Private Law Publication Series B:55, Turku, 2001, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/southerington.html>>, [10.05.2014]; *Nottage L.*, Changing Contract Lenses: Unexpected Supervening Events in English, New Zealand, U.S., Japanese and International Sales Law and Practice, 2008, 403, <<http://ssrn.com/abstract=1105240>>, [10.05.2014].

⁵⁶ *მათიაშვილი ზ.*, UNIDROIT- საერთაშორისო კომერციულ ხელშეკრულებათა პრინციპები, ჟურნ. „საერთაშორისო სამართალი“, №14, დეკემბერი, 2000, 6.

შეეთავსებიანთ საერთო და კონტინენტური სავაჭრო სამართლის ფუძემდებლური ელემენტები და შემუშავებიანთ საერთაშორისო კომერციული ხელშეკრულებების მიმართ მოქმედი პრინციპებისა და ნორმების უნიფიცირებული სისტემა,⁵⁷ მიუხედავად მონაწილე მხარეების სამართლებრივი, პოლიტიკური თუ ეკონომიკური მახასიათებლებისა.⁵⁸

უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპები, ევროპული პრინციპები და *DCFR* განეკუთვნებიან „რბილი სამართლის“ არასაკანონმდებლო კოდიფიკაციებს და, ვინაიდან ჩამოყალიბდნენ პოლიტიკური სფეროსა და გავლენის მიღმა, არ გამოხატავენ სახელმწიფოთა ნებას.⁵⁹

უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპები შემუშავებულ იქნა უმთავრესი სამართლებრივი სისტემების წარმომადგენელი სამართლის ექსპერტების მიერ, რომლებიც არ გამოხატავენ სახელმწიფოთა ინტერესებს და მოქმედებდნენ პროფესიული კომპეტენციის ფარგლებში.⁶⁰ საკანონმდებლო ხელისუფლებისგან განსხვავებით, „რბილი სამართლის“ შემუშავებული ჯგუფების მოქმედებისა და არჩევანის მეტი თავისუფლების გამო, ხსენებული სამართალი გაცილებით მოქნილი და ადაპტირებადია საერთაშორისო სავაჭრო პრაქტიკის ცვალებად

---

⁵⁷ *Fucci R.F.*, *Hardship and Changed Circumstances as Grounds for Adjustment or Non-Performance of Contracts*, Practical Considerations in International Infrastructure Investment and Finance, Thelen Reid & Priest LLP, American Bar Association Section of International Law, 2006, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/fucci.html>>, [10.05.2014].

⁵⁸ *Slater S.D.*, *Overcome by Hardship: The Inapplicability of the UNIDROIT Principles' Hardship Provisions to CISG*, Fla. J. Int'l L., Vol. 12, 1998, 238, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/slatter.html>>, [10.05.2014].

⁵⁹ *Jansen N.*, *The Making of Legal Authority, Non-legislative Codifications in Historical and Comparative Perspective*, Oxford University Press, Oxford, 2010, 7; *Carlsen A.*, *Can the Hardship Provisions in the UNIDROIT Principles be Applied when the CISG is the Governing Law?* Copenhagen, Denmark, Pace Essay Submission, 1998, <www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/carlsen.html#fn7>, [10.05.2014].

⁶⁰ *Carlsen A.*, *Can the Hardship Provisions in the UNIDROIT Principles be Applied when the CISG is the Governing Law?* Copenhagen, Denmark, Pace Essay Submission, 1998, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/carlsen.html#fn7>>, [10.05.2014].

მოთხოვნებთან.⁶¹ ხოლო სახელშეკრულებო სამართალი სამართლებრივ სივრცეში განსაკუთრებით ცვალებადია იმისთვის, რომ დაემორჩილოს კოდიფიკაციების მხოვად ძალას.⁶² მიუხედავად იმისა, რომ უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპები „რბილი სამართლის“ კოდიფიკაციებს განეკუთვნება, ის განიხილება, როგორც მნიშვნელოვანი სვლა იურიდიული აზროვნების გლობალიზაციისკენ⁶³ და მნიშვნელოვან როლს ასრულებს მსოფლიო სახელშეკრულებო სამართლის განვითარებაში.⁶⁴

უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპები ამავე აქტის პრეამბულაში დასახელებულია, როგორც უნიფიცირებული სამართლის საერთაშორისო ინსტრუმენტების განმარტებისა და ინტერპრეტირების წყარო. აღნიშნულს ადასტურებს ვენის კონვენციის მე-7(2) მუხლის შინაარსი: კონვენციით პირდაპირ მოუწესრიგებელი საკითხები, რომლებსაც კონვენცია შეეხება, მაგრამ არ ახდენს მათ ზუსტ რეგლამენტაციას, უნდა დარეგულირდეს იმ ზოგადი პრინციპებით, რომლებსაც აღნიშნული კონვენცია ეფუძნება ან, მათი არარსებობის შემთხვევაში, საერთაშორისო კერძო სამართლით განსაზღვრული გამოსაყენებელი სამართლის ძალით.

იურიდიულ დოქტრინაში უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპები მიიჩნევა უზოგადეს პრინციპებად ვენის კონვენციის განმარტების თვალსაზრისით.⁶⁵ აღნიშნულის უმთავრეს მიზე-

---

⁶¹ *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 3.

⁶² *Farnsworth E.A.*, Closing Remarks, Am. J.Comp.L., Vol. 40, 1992, 699.

⁶³ *Perillo J.M.*, UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts: The Black Letter Text and a Review, Fordham L. Rev., Vol. 43, 281, 1994, 282, <<http://ir.lawnet.fordham.edu/flr/vol63/iss2/1/>>, [10.05.2014].

⁶⁴ *Bonell M.J.*, The CISG, European Contract Law and the Development of a World Contract Law, Am. J. Comp. L., Vol. 56, 2008, 18, <<http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/bonell4.html#93>>, [10.05.2014].

⁶⁵ აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით იხ.: *Bonell M.J.*, The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts and CISG – Alternatives or Complementary Instruments? Unif. L. Rev., Vol. 36, 1996, 26-39, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/ulr96.html#n31>>, [20.07.2014]; *Bonell M.J.*, An International Restatement of Contract Law: The UNIDROIT Principles of International Commer-

ზად მიჩნეულია უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების შესაბამისობა როგორც ვენის კონვენციის შესაბამის დებულებებთან, ისე ვენის კონვენციიდან ნაწარმოებ უზოგადეს პრინციპებთან. ვენის კონვენცია განამტკიცებს სამართლებრივ დებულებებს, რომლებიც არის სხვადასხვა სამართლის სისტემის შედარებისა და მათ შორის მიღწეული პოლიტიკურად მხარდაჭერილი კომპრომისების შედეგი. შესაბამისად, ვენის კონვენცია მისი დებულებების განზოგადების გზით, ქმნის ზოგადი სახელშეკრულებო სამართლის საფუძველს. უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპები მართალია, პირდაპირ ვენის კონვენციიდან არ არის ნაწარმოები, მაგრამ ისინი შეიძლება გამოყენებულ იქნეს კონვენციის განმარტებისა და ხარვეზის შევსებისათვის.⁶⁶ ასევე ეროვნული სასამართლოები და საარბიტრაჟო ტრიბუნალები უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპებს ვენის კონვენციისა და სხვა საერთაშორისო უნიფიცირებული სამართლის ინსტიტუტების განმარტებისა და შევსების წყაროდ განიხილავენ.⁶⁷

---

cial Contracts, 3rd ed., Ardsley, New York, 2005, 317, 320, 232; *Garro A.*, Gap-Filling Role of the UNIDROIT Principles in International Sales Law: Some Comments on the Interplay between the Principles and the CISG, Tul. L. Rev., Vol. 69, 1995, 1149, <www.heinonline.org/HOL/PDF?handle=hein.journals/tulr-69&collection=journals&section=39&id=1165&print=section&sectioncount=1&ext=.pdf>, [10.05.2014].

⁶⁶ *Magnus U.*, The General Principles of UN-Sales Law, published in English at 3 International Trade and Business Law Annual, Australia, Int'l. Trade & Bus. L. Ann., Vol. 3, 1997, 33-56. მითითებულია წიგნში: *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 42.

⁶⁷ *Bonell M.J.*, The Unidroit Principles and Transnational Law, Unif. L. Rev., Vol. 5, 2000, 199-218, <<http://www.heinonline.org/HOL/PDF?handle=hein.journals/droit2000&collection=journals&section=0&id=205&print=1&sectioncount=1&ext=.pdf>>, [15.07.2014]; *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 42.

DCFR-ის მიღებამდე, სახელშეკრულებო სამართლის აკადემიური ღირებულების მქონე თანამედროვე პრინციპებად უმთავრესად უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპები და ევროპული პრინციპები მიიჩნეოდა,⁶⁸ როგორც მოდელური კონცეფციები ნაციონალური და საერთაშორისო სამართლის კანონმდებლებისათვის.⁶⁹

ევროპული კერძო სამართლის მეცნიერული ანალიზისა და კვლევისათვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია DCFR-ის შესწავლა, რომელიც კიდევ უფრო აკადემიური ხასიათის სამართლებრივ ინსტრუმენტად არის აღიარებული იურიდიულ დოქტრინაში⁷⁰ და მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ევროპული სახელშეკრულებო სამართლის განვითარებაზე.⁷¹

DCFR-ის წესები ეფუძნება ევროპულ პრინციპებს და ეს ორი სამართლებრივი აქტი მნიშვნელოვნად ფესვგადგმულია ევონის კონვენციაში. აღნიშნულის გათვალისწინებით შესაძლებელია ითქვას, რომ ხსენებული სამართლებრივი ინსტრუმენტები ასახავენ მე-20 საუკუნის კომპარატივისტული იურიდიული მეცნიერების არსს.⁷²

---

⁶⁸ *Hondius E.*, *European Private Law – Survey*, ERPL, Issue 6, 2002-2004, 863, <<http://www.kluwerlawonline.com>>, [10.05.2014].

⁶⁹ *Kronke H.*, *The UN Sales Convention, the UNIDROIT Contract Principles and the Way Beyond*, J.L. & Com., Vol. 25:451, 2005-06, 452, <<http://www.uncitral.org/pdf/english/CISG25/Kronke.pdf>>, [10.05.2014].

⁷⁰ *Bar Ch., Clive E., Schulte-Nölke H., Beale H., Herre J., Huet J., Storme M., Swann S., Varul P., Vaneziano A., Zoll F. (eds.)*, *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference*, Study Group on a European Civil Code and Research Group on EC Private Law (Acquis Group), Sellier, European Law Publishers GmbH, Munich, 2009, 7-8.

⁷¹ *Hesselink M. W.*, *CFR & Social Justice: A Short Study for the European Parliament on the Values Underlying the Draft Common Frame of Reference for European Private Law - What Roles for Fairness and Social Justice?*, Centre for the Study of European Contract Law Working Paper Series No. 2008/08, Munich: Sellier, 2008, 1, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1270575>, [10.05.2014].

⁷² *Ackermann Th.*, *Beyond Expectation? An Assessment of the DCFR Rules on Contractual Damages*, სტატიათა კრებულში: *Wagner G (ed.)*, *The Common Frame of Reference: A View from Law And Economics*, Sellier – European Law Publishers GmbH, Munich, 2009, 36.

ამრიგად, ზემოხსენებული უნიფიცირებული აქტების კვლევა მნიშვნელოვანია, როგორც ეროვნული კანონმდებლობის განმარტებისა და სრულყოფის ერთ-ერთი უმთავრესი საშუალება.⁷³

2. კონტინენტური და ანგლოამერიკული სამართლის კვლევის მნიშვნელობა

2.1. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი გერმანიის სამოქალაქო სჯულდებისა და ცივილისტური მეცნიერების კვალდაკვალ

„ნებისმიერი სამართლებრივი სისტემა ანგარიშს უწევს შეცვლილ გარემოებებს ვალდებულების შემდგომი შესრულების საკითხის გადაჭრისას“.⁷⁴ თითოეული სამართლებრივი სივრცე საკითხის ამა თუ იმ მოდიფიკაციებით მოწესრიგებისას⁷⁵ ხშირად კონცეფტუალურად განსხვავებულ მიდგომას ავლენს. ამ მხრივ გამორჩეული და საინტერესო რეგულირებით ხასიათდება გერმანული სამართალი, რომელმაც ზეგავლენა მოახდინა ასევე, საერთო სამართლის ინსტიტუტების ფორმირებაზე.⁷⁶

⁷³ *Bonell M.J.*, The UNIDROIT Principles 2010: An International Restatement of Contract Law, Symposium on the 2010 UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts: Towards a “Global” Contract Law, October 28, 2011, 14, <<http://www.law.georgetown.edu/cle/materials/UNIDROIT/2011.pdf>>, [10.05.2014]; UNIDROIT Principles – The New Edition of the Principles of International Commercial Contracts Adopted by the International Institute for the Unification of Private Law, 2004, 13, <<http://www.unidroit.org/english/publications/review/articles/2004-1-bonell.pdf>>, [20.07.2014]. იხ. ასევე, *Desseimontet F.*, Use of the UNIDROIT Principles to Interpret and Supplement Domestic Law, 2002, <<http://www.unil.ch/webdav/site/cedidac/shared/Articles/Supplement%20Bull.%20CCI.pdf>>, [10.05.2014].

⁷⁴ *ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ.* საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართალი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001, 399.

⁷⁵ *Ciematniece I.*, Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 14.

⁷⁶ *Riesenfeld S.*, The Impact of German Legal Ideas and Institutions on Legal Thought and Institutions in the United States in the Reception of Continental Ideas in the Common Law World, *Reimann M. (ed.)*, 1993, 1820-1920, 89, 95-96 .

გერმანული სამართლის მიმართ კვლევის ინტერესი ასევე განპირობებულია იმ ფაქტით, რომ გერმანული დოქტრინა, XIX საუკუნიდან მოკიდებული დღეის ჩათვლით, იმდენად სრულყოფილი აღმოჩნდა, რომ იგი თეორიული წყარო გახდა არა მარტო თავად გერმანული კანონმდებლობისათვის, არამედ სხვა ხალხებისათვისაც და მათ შორის ქართველებისათვის. ამ დოქტრინისათვის დამახასიათებელი აბსტრაქტული აზროვნების სტილი კარგად მოერგო ქართულ ცნობიერებას.⁷⁷

ამასთან, სსკ პანდექტური სამართლის სისტემას შეესატყვისება⁷⁸ და ცალკეული სამართლის ინსტიტუტის მოწესრიგებისას ძირითადად ორიენტირებულია გერმანიის სამოქალაქო კოდექსზე⁷⁹ (შემდგომში – გსკ⁸⁰).

1997 წლის 26 ივნისს გერმანული სამართლის მოზიარე, დამოუკიდებელი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიღება იყო მცდელობა ევროპული სამართლებრივი სივრცისათვის დამახასიათებელი პრინციპებისა და ღირებულებათა სისტემის ამსახველი სამართლებრივი ბაზის შექმნისა, რომელიც გაემიჯნებოდა საბჭოთასამართლებრივ შეხედულებებს და შესატყვისი იქნებოდა შეცვლილი სოციალური გარემოს პირობებში აღმოცენებული სამოქალაქო ბრუნვის მოთხოვნებისა. „კოდექსი უნდა ყოფილიყო ის ხიდი, რომელსაც საქართველო დასავლეთის კულტურულ სამყაროსთან უნდა დაეკავშირებინა და რომლითაც განვითარებული სამართლებრივი კულტურა საქართველოშიც უნდა შემოსულიყო, რაც მნიშვნელოვანწილად მოხდა კიდევაც“.⁸¹

⁷⁷ *სურგულაძე ივ.*, ხელისუფლება და სამართალი, გერმანულიდან თარგმნა და შესავალი წერილი დაურთო *ო. გამყრელიძემ*, თბ., 2002, მითითებულია: *ზოიძე ბ.*, ქართული სამოქალაქო კოდექსის შექმნის ისტორიიდან, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, 6/2003-1, 90.

⁷⁸ *ჭანტურია ლ.*, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, თბ., 2000, 82.

⁷⁹ *ჩაჩავა ს.*, მყიდველის მეორადი უფლებების შედარებითსამართლებრივი ანალიზი, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოცემა, 2004, 35.

⁸⁰ German Civil Code - Bürgerliches Gesetzbuch, Bundesministerium der Justiz, Juris GmbH, Saarbrücken, 2005.

⁸¹ *ჭანტურია ლ.*, სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ., 2011, 19-20.

ახალი სამართლებრივი ინსტიტუტების ფორმირებისას სსკ დაემყარა ევროპულ კოდიფიკაციებს, განსაკუთრებით კი გაიზიარა გერმანიის ვალდებულებითი სამართლის ფუნდამენტური რეფორმის საფუძველზე განხორციელებული კონცეფტუალური სრულყოფის შედეგები.

ზემოთქმულის დასტურად შეიძლება ითქვას, რომ „პრინციპული სიახლე საქართველოს სამოქალაქო კოდექსისა მისი 398-ე მუხლია, რომელიც ეხება ხელშეკრულების მისადაგებას შეცვლილი გარემოებებისადმი. ასეთი ნორმა რუსულ კოდექსშიცაა და თანამედროვე ევროპულ სამართალთან ჰარმონიზაციის გაელენით შემოვიდა პოსტსაბჭოურ სივრცეში. ამ მუხლის შემოტანით ერთგვარად დაზუსტდა ხელშეკრულების სავალდებულო ხასიათი. ამ მუხლის მიხედვით, ხელშეკრულება წარმოჩინდება როგორც ცოცხალი ორგანიზმი, რომელიც გარემოებათა შესაბამისად შეიძლება საჭიროებდეს სახეცვლილებას“.⁸²

გერმანიაში შეცვლილი გარემოებების ანალოგი – *გარიგების საფუძვლის რღვევის* დოქტრინა საკანონმდებლო დონეზე მხოლოდ 2002 წელს განმტკიცდა. მიუხედავად ამისა, შეცვლილი გარემოებების მოწესრიგებისას ქართული სამართალი გსკ-ის რეფორმის შემდეგდროინდელ რეგულირებასთან მნიშვნელოვან საერთოს ავლენს. „რამდენად პარადოქსულიც არ უნდა იყოს, ისევე გერმანულ-ქართული თანამშრომლობის შედეგად, საქართველოს 1997 წლის სამოქალაქო კოდექსით უფრო ადრე იქნა გათვალისწინებული ხსენებული ნორმები“.⁸³ აღნიშნული ნათლად მიუთითებს, რომ ქართველი კანონმდებელი სწრაფად რეაგირებს სამოქალაქო ბრუნვის მოთხოვნებზე, ხოლო გერმანიაში დიდი სიფრთხილით ეკიდებიან საკანონმდებლო ცვლილებებს. ასევე „ეს გამოწვეულია იმით, რომ გერმანიაში აღნიშნულ რეფორმაზე მუშაობა წლობით მიმდინარეობდა და ქართველ

---

⁸² *ზოიძე ბ.*, ევროპული კერძო სამართლის რეცეფიცია საქართველოში, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის თინათინ წერეთლის სახელობის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტი, კერძო სამართლის ინსტიტუტი, თბ., 2005, 288.

⁸³ *ჭანტურია ლ.*, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, თბ., 1997, 117.

კანონმდებელს საშუალება ჰქონდა გასცნობოდა ჯერ კიდევ შემუშავების პროცესში მყოფ კანონპროექტებს... ასე რომ, ქართული და გერმანული სამოქალაქო სამართლის ვალდებულებითი ნაწილიც მეტწილად ერთმანეთს შეესაბამება.⁸⁴ მიუხედავად აღნიშნულისა, გერმანული სამართლის გაელენით დანერგილი ქართული სამართლის არაერთი კონცეფცია მნიშვნელოვნად სცილდება გერმანიის სამოქალაქო სჯულებებით განმტკიცებულ ანალოგ ინსტიტუტებს. აღნიშნულის ფონზე, მნიშვნელოვანია ერთდროულად მსგავსი და კონცეფტუალური თუ სისტემური თვალსაზრისით, ხშირად წინააღმდეგობრივი რეგულირების ურთიერთკავშირში გამოკვლევა.

2.2. ანგლოამერიკული სამართლის გამოცდილება – აბსოლუტური პასუხისმგებლობიდან მისი გამომრიცხავი გარემოებების აღიარებამდე

ანგლოამერიკული სამართლის კვლევის აუცილებლობა განაპირობა ამ სისტემის კონცეფტუალურად განსხვავებულმა მიდგომამ სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის საკითხის მიმართ. თავად ხელშეკრულების კონცეფციაც საერთო სამართალში მნიშვნელოვნად განსხვავდება გერმანული და ფრანგული სამართლებრივი სისტემებისგან.⁸⁵

კონტინენტური სამართლის სისტემა ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპის მიმდევარია,⁸⁶ ხოლო ანგლოამერიკული სამართალი დაემყარა მკაცრი პასუხისმგებლობის პრინციპს,⁸⁷ რომლის საფუძველზეც ისტორიულად საერთო სამარ-

⁸⁴ *მაჩალოძე ს.*, ზიანის ანაზღაურება ვალდებულების დარღვევისას (საქართველოსა და გერმანიის კანონმდებლობათა ანალიზი), ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოცემა, 2004, 72.

⁸⁵ *Beale H., Hartkamp A. (eds.), Cases, Materials and Text on Contract Law*, Oregon, Hart Publishing Oxford and- Portland, 2002, 1.

⁸⁶ *Schwenzer I., Hachem P., Kee Ch.*, *Global Sales and Contract Law*, Oxford University Press, New York, 2012, 650.

⁸⁷ *Scott R.E.*, In (Partial) Defense of Strict Liability in Contract, Columbia Law and Economics Working Paper No. 341, Mich. L. Rev., Vol. 107, 2009, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1304239>, [23.04.2014].

თალი ყველა სახელშეკრულებო პირობას გარანტიის ძალას ანიჭებდა.

მკაცრი პასუხისმგებლობის ძალით, ხელშეკრულება განსაზღვრული სამართლებრივი შედეგის უპირობო განხორციელების გარანტიად და ქმედით სამართლებრივ მექანიზმად განიხილება. იგი ითვალისწინებს ვალდებულების მკაცრი სიზუსტით, ხელშეკრულების შესატყვის შესრულებას. ხელშეკრულებით გათვალისწინებული შედეგის მიუღწევლობა ვალდებულების დარღვევას აუფძნებს შესაბამისი პასუხისმგებლობით.⁸⁸ ხელშეკრულების ყველა არსებითი პირობის განუხრელი დაცვა მხარეთა ნაგულისხმევი ვალდებულებაა, რომლის დარღვევა იწვევს სამოქალაქო სამართლებრივ პასუხისმგებლობას.⁸⁹

შემდგომში მკაცრი პასუხისმგებლობის პრინციპი ანგლო-ამერიკულ სამართალში შეიზღუდა კონტინენტური ევროპისათვის ნიშანდობლივი ბრალეული პასუხისმგებლობის წესით. კონტინენტური სამართლის მსგავსად, ანგლოამერიკული სამართლის ძალით, მხარე შესაძლებელია განთავისუფლდეს პასუხისმგებლობისაგან, თუ დაამტკიცებს, რომ შექმნილ გარემოებათა პირობებში ვალდებულების დარღვევის თავიდან ასაცილებლად მის მიერ ყველა აუცილებელი, გონივრული და კანონიერი საშუალება იქნა გამოყენებული.⁹⁰

ეტაპობრივად განხორციელდა მკაცრი პასუხისმგებლობის კომბინირება ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპთან და ამ გზით ანგლოამერიკული სამართალი დაუახლოვდა კონტინენტური სამართლის იურიდიული აზროვნების სისტემას. დღესდღეობით ანგლოამერიკული სამართალი, კონტინენტური სამართლის მსგავსად, ინარჩუნებს მკაცრი პასუხისმგებლობის

---

⁸⁸ *Zweigert K., Kötz H., Introduction to Comparative Law, Volume II – The Institutions of Private Law, 2nd Revised ed., Translated from German by Weir T., Oxford, Clarendon Press, 1987, 187.*

⁸⁹ *Reimann M., Zimmermann R. (eds.), The Oxford Handbook of Comparative Law, Farnsworth A., Comparative Contract Law, Part III, United States by Oxford University Press Inc., New York, 2006, 922.*

⁹⁰ *Reimann M., Zimmermann R. (eds.), The Oxford Handbook of Comparative Law, Farnsworth A., Comparative Contract Law, Part III, Published in the United States by Oxford University Press Inc., New York, 2006, 922.*

რეჟიმს ცალკეული სახის დარღვევების მიმართ. მაგალითად, მსგავსად კონტინენტური სამართლისა, პასუხისმგებლობა კვლავ მკაცრია ფულადი, გვაროვნული და უნაკლო ნივთის მიწოდების ვალდებულებების დარღვევის შემთხვევაში.⁹¹

მოვალის პასუხისმგებლობა შეიძლება შეიზღუდოს⁹² ასევე, მხარეთა მიერ დადგენილი ფორსმაჟორული დათქმებით,⁹³ რომელიც თითქმის ყველა სამართლის სისტემისათვის არის დამახასიათებელი.⁹⁴ ამ დათქმებით კონტრაქტები თვით ხელშეკრულებაში უთითებენ იმ გარემოებათა შესახებ, რომელთა არსებობა იწვევს მათ განთავისუფლებას პასუხისმგებლობისაგან.⁹⁵ ამ შემთხვევაში უმნიშვნელოვანესია სახელშეკრულებო პირობებით ფორსმაჟორის სამართლებრივი შედეგების დეტალური განსაზღვრა მხარეთა მიერ.⁹⁶

საგარანტიო პასუხისმგებლობა ანგლოამერიკულ სამართალში სახელშეკრულებო შეთანხმებით განმტკიცებული პასუხისმგებლობის გამომრიცხველი გარემოებების გარდა, შეიძლება შეიზღუდოს ე.წ. ხელშეკრულების ამოცხდომის დოქტრინით,

---

⁹¹ ჩიტა შეილი ნ., ბრალის მნიშვნელობა სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის განსაზღვრისათვის, „სამართლის ჟურნალი“, №1, 2009, 159.

⁹² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 6 იელისის განჩინება საქმეზე: №ას-7-6-2010. აღნიშნულ საქმეში მხარეებმა სახელშეკრულებო შეთანხმებით განსაზღვრეს, რომ ისინი დროებით გათავისუფლდებოდნენ პასუხისმგებლობისაგან ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულებების შეუსრულებლობისას ფორსმაჟორული გარემოებების მოქმედების პერიოდში, თუ ისინი გამოწვეული იქნებოდა გადაუღალბავი, დაუძლეველი ძალის შედეგად.

⁹³ *Ciemałniece I.*, Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 33.

⁹⁴ *DiMatteo L.A.*, The Law of International Contracting, Kluwer Law International, The Hague, London, Boston, 2000, 54.

⁹⁵ ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართალი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001, 374.

⁹⁶ *DiMatteo L.A.*, The Law of International Contracting, Kluwer Law International, The Hague, London, Boston, 2000, 54.

რომლის განვითარებას დასაბამი დაუდო საქმე⁹⁷ *Taylor v. Caldwell*.⁹⁸ ამ საქმეზე მიღებული გადაწყვეტილებით სასამართლომ პირველად აღიარა შესრულების შეუძლებლობა პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველად,⁹⁹ რითაც მნიშვნელოვნად შეიცვალა ინგლისური სამართლის მიდგომა შეცვლილი გარემოებების პირობებში ვალდებულების მკაცრი შესრულების მიმართ.¹⁰⁰ სასამართლომ დასაშვებად და ხელშეკრულების ნაგულისხმევ პირობად¹⁰¹ მიიჩნია მხარეთა განთავისუფ-

---

⁹⁷ *Ciemałniece I.*, Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 23.

⁹⁸ იხ. (1863)3b & S826, 122 ER 309 (QB). აღნიშნულ საქმეში მხარეთა ბრალისაგან დამოუკიდებლად დაიწვა მუსიკალური დარბაზი, რომელიც კონცერტის ორგანიზებისთვის იყო განკუთვნილი. სასამართლომ გააუქმა ხელშეკრულების მოქმედება და ორივე კონტრაგენტი გაათავისუფლა სახელშეკრულებო ვალდებულებისაგან. იხ. *Poole J.*, Casebook on Contract Law, 9th ed., Online Resource Centre, Oxford University Press, Oxford, 2008, 565; *Farnsworth E.A.*, Farnsworth on Contracts, 3rd ed., Vol. 2, Aspen Publishers, 2004, 627-632; *Perillo J.*, Hardship and Its Impact on Contractual Obligations: A Comparative Analysis, Roma, 1996, 4, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/perillo4.html>>, [10.05.2014]; *Southerington T.*, Impossibility of Performance and Other Excuses in International Trade, Publication of the Faculty of Law of the University of Turku, Private Law Publication Series B:55, Turku, 2001, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/southerington.html>>, [10.05.2014]; *Bridgeman C.*, Reconciling Strict Liability with Corrective Justice in Contract Law, Fordham L. Rev., Vol. 75, 2007, 3035, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=669504>, [10.05.2014].

⁹⁹ *Goldberg V.P.*, Excuse Doctrine: The Eisenberg Uncertainty Principle, J. Legal Analysis, Vol.2, No.1, 2010, 366, <<http://jla.oxfordjournals.org/content/2/1/359.full.pdf+html>>, [20.07.2014]; *Smythe D.J.*, Bounded Rationality, the Doctrine of Impracticability, and the Governance of Relational Contracts, S. Cal. Interdisc. L.J., Vol. 13, No. 2, 2003-2004, 228, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=-799328>, [20.07.2014].

¹⁰⁰ აბსოლუტური სახელშეკრულებო ვალდებულების მაგალითი იყო საქმე – *Paradine v. Jane*, *English Rep.* 897 [K.B.1647], რომელშიც გამტკიცებული იყო შეცვლილი გარემოების მიუხედავად ვალდებულების მკაცრი დაცვის პრინციპი. იხ.: *Chen-Wishart M.*, Contract Law, 2nd ed., Oxford University Press, 2008, 386; *Ciemałniece I.*, Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 23.

¹⁰¹ *Implied Terms*.

ლება პასუხისმგებლობისგან თუ ხელშეკრულების დარღვევამდე ვალდებულების შესრულება მოვალის ბრალისაგან დამოუკიდებლად შეუძლებელი გახადა ინდივიდუალური ნივთის განადგურებამ.¹⁰²

თავდაპირველად დოქტრინა ვიწროდ განიმარტებოდა და მხოლოდ შესრულების ობიექტური შეუძლებლობის პირობებში გამოიყენებოდა პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძვლად.¹⁰³ თუმცა, *Tayllor v. Caldwell* არ იყო აბსოლუტური, ფიზიკური შეუძლებლობის მაგალითი, ვინაიდან შესრულება განხორციელებადი იყო დიდი ოდენობის ხარჯების გაწევის შემთხვევაში.¹⁰⁴ ამრიგად, შესრულების შეუძლებლობა და განუხორციელებლობა აბსოლუტური პასუხისმგებლობის პრინციპის გამონაკლისად იქნა დაშეგუბლი.¹⁰⁵

დროთა განმავლობაში დოქტრინის მოქმედება გაფართოვდა.¹⁰⁶ სასამართლოები იყენებდნენ მას არა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც ვალდებულების შესრულება ხელშეკრულების საგნის განადგურებით შეუძლებელი ხდებოდა, არამედ როდესაც ქარწყლდებოდა მხარეთა მოსალოდნელი სახელშეკრულებო ინტერესი და ხელშეკრულების მიზანი ხდებოდა ამაო. მი-

---

¹⁰² იხ.: *Treitel G.H.*, *The Law of Contract*, 9th ed., Sweet and Maxwell, London, 1995, 779; *Brunner Ch.*, *Force Majeure and Hardship under General Contract Principles*, *Exemption for Non-performance in International Arbitration*, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 89.

¹⁰³ *Blum B.A., Chemerinsky E., Epstein R., Gilson R. F., Krier J.E., Neumann R.K., Syverud K.D., Warren E., Farndsworth E.A., Hazard G.S., Wolfman B.(eds.)*, *Contracts, Examples and Explanations*, 3rd ed., Aspen Publishers, New York, 2004, 455.

¹⁰⁴ აღნიშნულის გამო აშშ-მ ტერმინი *შეუძლებლობა* შეცვალა *განუხორციელებლობით*. იხ. *Treitel G.H.*, *The Law of Contract*, 9th ed., Sweet and Maxwell, London, 1995, 793.

¹⁰⁵ *Jacobs D.L.*, *Legal Realism or Legal Fiction? Impracticability Under the Restatement (second) of Contracts*, New York, Com. L.J., Vol. 87, 1982, 289, <<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/clla87&div=70&id=&page=>>>, [20.07.2014].

¹⁰⁶ *Blum B.A., Chemerinsky E., Epstein R., Gilson R. F., Krier J.E., Neumann R.K., Syverud K.D., Warren E., Farndsworth E.A., Hazard G.S., Wolfman B.(eds.)*, *Contracts, Examples and Explanations*, 3rd ed., Aspen Publishers, New York, 2004, 456.

უხედავად იმისა, რომ ვალდებულების შესრულება ობიექტურად კელაე განხორციელებადი იყო,¹⁰⁷ სამართლიანობა მოითხოვდა შესრულების ვალდებულებისაგან განთავისუფლებას.¹⁰⁸

ამრიგად, მართალია, ანგლოამერიკული სამართალი არ იცნობს ტერმინებს „ფორსმაჟორი“ და „შესრულების გართულება“,¹⁰⁹ მაგრამ შეცვლილი გარემოებების პრობლემატიკასთან მიმართებით მოქმედი „ხელშეკრულების მიზნის ამაოებისა“¹¹⁰ და „კომერციული განუხორციელებლობის“¹¹¹ დოქტრინების შესწავლა კონტინენტური სამართლის კონცეფციებთან ურთიერთკავშირში, სამართლის სისტემების კონცეფტუალური მიდგომების წარმოჩენის თვალსაზრისით, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია.

---

¹⁰⁷ *Treitel G.H.*, *The Law of Contract*, 9th ed., Sweet and Maxwell, London, 1995, 779.

¹⁰⁸ *Blum B.A., Chemerinsky E., Epstein R., Gilson R. F., Krier J.E., Neumann R.K., Syverud K.D., Warren E., Farndsworth E.A., Hazard GS., Wolfman B.(eds.)*, *Contracts, Examples and Explanations*, 3rd ed., Aspen Publishers, New York, 2004, 456.

¹⁰⁹ *Perillo J.*, *Hardship and its Impact on Contractual Obligations: A Comparative Analysis*, Roma, 1996, 1, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/perillo4.html>>, [10.05.2014].

¹¹⁰ *Frustration of Purpose*.

¹¹¹ *Commercial Impracticability*.

III. ფორსმაჟორის და შესრულების გართულების ზოგადი სახელშეკრულებო პრინციპები

1. ზოგადი სახელშეკრულებო პრინციპის მნიშვნელობა

ნებისმიერი სამართლებრივი წესრიგი ახდენს მოვალის პასუხისმგებლობის გამომრიცხველ საფუძველთა სისტემის ფორმირებას.¹² შესაბამისად, როგორც კონტინენტურ ასევე, ანგლო-ამერიკულ სამართალში სულ უფრო მეტად ესწრაფვიან ვალდებულების შესრულების დაბრკოლების ცნების უნიფიცირებას.¹³

ზოგადი სახელშეკრულებო პრინციპები, როგორც უნიფიცირებული და განზოგადებული სამართლებრივი კონცეფციები¹⁴ გამოიყენება საერთაშორისო კომერციულ ხელშეკრულებათა საყოველთაოდ, საერთაშორისო დონეზე აღიარებული პრინციპების მნიშვნელობით. ზოგადი სახელშეკრულებო პრინციპები შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის ხარვეზული და ღია ნორმების, ასევე ხელშეკრულების პირობების განმარტებისა და შეესების ქმედით მექანიზმად შეიძლება იქნეს განხილული. შესაბამისად, ეს საკითხი დიდი მნიშვნელობის მქონეა დოქტრინული და პრაქტიკული თვალსაზრისით. თვით სახელშეკრულებო პრინციპების არსში არსებული ხარვეზების შეესება სასამართლო გადაწყვეტილებების ინტერპრეტირების გზით მიიღწევა.¹⁵ ზემოთქმუ-

---

¹² *Schwenzer I.*, Force Majeure and Hardship in International Sales Contracts, VUWLR, Vol. 39, 2008, 710, <www.austlii.edu.au/nz/journals/VUWLawRw/2008/39.pdf>, [24.06.2014].

¹³ *შაკიაშვილი ბ.*, სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობა, სადისერტაციო ნაშრომი იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად, თბ., 1997, 6.

¹⁴ *Ciematniece I.*, Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 31.

¹⁵ *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 39.

ლი ნათლად დასტურდება არაერთი უცხოური სასამართლო გადაწყვეტილებით.¹¹⁶

¹¹⁶ მაგალითად, უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპები საერთაშორისო საეკონომიკური პალატის (International Chamber of Commerce (ICC)) მიერ გამოყენებულ იქნა პოლანდიური სამართლის განმარტების საშუალებად. იხ. *Award in ICC Case No. 8486*. ორიგინალი დაცულია გერმანულად, *J.D.I., 1998, 1047-1049*. ინგლისური თარგმანი იხილეთ: *Y. B. Com. Arb. 1999, 162-173, UNILEX*, <http://www.trans-lex.org/create_pdf.php?docid=208486UNILEX>, [20.07.2014], by *Berger K.P.*, *International Arbitral Practice and the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*, *Am. J. Comp. L.*, Vol. 46, 1998, 140, <www.heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/amcomp46&id=1&size=2&collection=journals&index=journals/amcomp#150>, [06.07.2014]. კერძოდ: პოლანდიელმა გამყიდველმა თურქ მყიდველთან გააფორმა ხელშეკრულება შაქრის მწარმოებელი დანადგარის დამზადებისა და დამონტაჟების თაობაზე. გამოსაყენებელ სამართლად ხელშეკრულებით განისაზღვრა პოლანდიის კანონმდებლობა. ხელშეკრულების დადების შემდეგ მყიდველმა შეთანხმებული ფასის გადახდაზე უარი განაცხადა შაქრის მწარმოებელი დანადგარის მიმართ ბაზარზე მოთხოვნის მკვეთრი შემცირების საფუძველით. მას შემდეგ, რაც უშედეგოდ დასრულდა მხარეთა მოლაპარაკება შეცვლილი გარემოებისადაც ხელშეკრულების მოსადაგების თაობაზე, პოლანდიელმა გამყიდველმა უარი თქვა ხელშეკრულებაზე და მოითხოვა ზიანის ანაზღაურება თურქი მხარისაგან. აღნიშნულის საფუძველად მან მიუთითა შესრულების გართულების მარეგულირებელი ნორმა (6258) ნსკ-დან (NBW). ამის საპირისპიროდ, როგორც პოლანდიურ სამართალზე, ისე უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპებზე დაყრდნობით, სასამართლომ წარმოაჩინა შესრულების გართულების სამართლებრივი ბუნება, რომელიც მისი გამოყენების წინაპირობად მოიაზრებდა შეცვლილი გარემოებებით გამოწვეულ სახელშეკრულებო წონასწორობის არსებით რღვევას. პალატამ ასევე მიუთითა პოლანდიელ მოსამართლეებს ფორსმაჟორისა და შესრულების გართულების შემთხვევებში უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების გამოყენების მიზანშეწონილობის შესახებ. ზოგადი სახელშეკრულებო პრინციპების ეროვნული სამართლის განმარტების საშუალებად გამოყენებასთან დაკავშირებით იხილეთ ასევე: *Maskow D.*, *Hardship and Force Majeure*, *Am. J. Comp. L.*, Vol. 40, 1992, 657, 665, <<http://www.heinonline.org/HOL/PDF?handle=hein.journals/amcomp-40&collection=journals&section=36&id=667&print=section&sectioncount=1&ext=.pdf>>, [10.02.2014]; *Berger C.P.*, *International Arbitral Practice and the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*, *Am. J. Comp. L.*, Vol. 46, 1998, 129, 139-140, <www.heinonline.org/HOL/PDF?handle=hein.journals/amcomp46&collection=journals&section=11&id=139&print=section&sectioncount=1&ext=.pdf>, [10.02.2014].

2. ფორსმაჟორის, როგორც ზოგადი სახელშეკრულებო პრინციპის, ცნება

„ფორსმაჟორი“ რომანული ცნებიდან – *vis major* იღებს სათავეს,¹¹⁷ რომელიც განმტკიცებულ იქნა ნაპოლეონის კოდექსში¹¹⁸ და ცნობილია თითქმის ყველა დიდი სამართლებრივი ტრადიციის მქონე ქვეყნის სისტემაში.¹¹⁹ ფორსმაჟორი ზოგადი სახელშეკრულებო პრინციპის სახით პასუხისმგებლობის გამომრიცხველი საფუძვლის სახით მოქმედებს მიუხედავად იმისა, არის თუ არა იგი ხელშეკრულებით გათვალისწინებული.¹²⁰ აღნიშნული პრინციპი უზრუნველყოფს სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობისგან დროებით ან მუდმივ, სრულ¹²¹ ან ნაწილობრივ განთავისუფლებას.¹²²

ფორსმაჟორი, როგორც შესრულების ვალდებულებისგან განთავისუფლების საფუძველი იმ დაბრკოლებისათვის, რომელიც მოვალის კონტროლისა და რისკის სფეროს მიღმა წარმოიშვა, აერთიანებს და განაზოგადებს სხვადასხვა სამართლებ-

---

¹¹⁷ *Ciematniece I., Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts*, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 15.

¹¹⁸ *Pizer L.K., Smith M.R. (eds. in Chief), Southerington T., Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) 2002-2003*, Kluwer Law International, The Hague, London, New York, 2004, 259.

¹¹⁹ *Wright C., Force Majeure Clauses and the Insurability of Force Majeure Risks*, *The Construction Lawyer*, Vol. 23, 2003, 16, <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/conlaw23&div=46&g_sent=1&collection=journals>, [11.02.2014].

¹²⁰ *Anaconda-Iran, Inc. v. The Government of the Islamic Republic of Iran, et al.*, Award No. ITL 65-167-3 of 10.12.1986 at 41-43, 13 *Iran-U.S. C.T.R.* 199, 211-12, *Y.B. Com. Arb.* 1988, 319; *Mobil Oil Iran Inc. v. Islamic Republic of Iran*, Award No. 311-74/76/81/150-3 of 14.07.1987 at para.117.

¹²¹ პასუხისმგებლობისგან სრული განთავისუფლება მოქმედებს მაშინაც, როდესაც ფორსმაჟორული გარემოება მხოლოდ ხელშეკრულების ნაწილზე ახდენს გავლენას, მაგრამ აქარწყლებს ხელშეკრულების არსს. იხ. *Ciematniece I., Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts*, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 63.

¹²² იქვე.

რივი სისტემისთვის ნიშანდობლივ თავისებურებებს, რის საფუძველზეც საკუთარ ცნებაში მოიაზრებს მისთვის აუცილებელი წინაპირობების სისტემატიზირებულ კატალოგს და, შესაბამისად, მიიჩნევა სახელშეკრულებო სამართლის უზოგადეს პრინციპად.¹²³

3. ფორსმაჟორის მოქმედება უნიფიცირებულ კერძო სამართალში

ფორსმაჟორის სამართლებრივი არსი სრულყოფილად შეიძლება წარმოჩინდეს უნიფიცირებული აქტების შესწავლის საფუძველზე. აღნიშნული საკითხი არსებითად ერთგვაროვნადაა მოწესრიგებული ვენის კონვენციის 79-ე, უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების 7.1.7-ე, ევროპული პრინციპების 8:108-ე და DCFR-ის 3:104-ე (1) მუხლებით.¹²⁴

---

¹²³ იხ.: *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 109. შემდგომი მითითებებით: *Magnus U.*, Force Majeure and the CISG, In the International Sale of Goods Re-visited, edited by *Sarcevic and Volken*, The Hague, 2001, 8; *Kessedjian C.*, Competing Approaches to Force Majeure and Hardship, *Int'l Rev. L. & Econ*, Vol. 25, 2005, 430, <www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/kessedjian.html>, [10.02.2014]; *Barry N.*, Force Majeure and Frustration, *Am. J. Comp. L.*, Vol. 27, 1979, 231, <www.heinonline.org/HOL/PDF?handle=hein.journals/amcomp27&collection=journals&section=22&id=245&print=section&sectioncount=1&ext=.pdf>, [10.02.2014]. ცალკეული ავტორი ავითარებს საწინააღმდეგო პოზიციას მოსაზრებისა, რომ ვენის კონვენციის 79-ე მუხლი ანგლოამერიკული და კონტინენტური სამართლის „კომპრომისის“ შედეგია. საწინააღმდეგო შეხედულების თანახმად, ხსენებული მუხლი მხოლოდ ზედაპირულ, მოჩვენებით პარმონიას ამყარებს ამ ორ პრინციპულად განსხვავებულ სამართლებრივ სისტემას შორის.

¹²⁴ *Schwenzer I.*, Force Majeure and Hardship in International Sales Contracts, *VUWLR*, Vol. 39, 2008, 714, <<http://www.austlii.edu.au/nz/journals/VUWLawRw/2008/39.pdf>>, [10.02.2014].

3.1. უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპები

ფორსმაჟორისა და შესრულების გართულების კონცეფციები ამავე სახელწოდებითაა წარმოდგენილი უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების 7.1.7-ე და 6.2.1-ე-6.2.3-ე მუხლებში.¹²⁵ ხსენებული ტერმინების განმტკიცება ისეთ ტრანსნაციონალურ სამართლებრივ ინსტრუმენტში, როგორიცაა უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპები, განაპირობა მათ ფართო გამოყენებამ საერთაშორისო ბიზნეს წრეებსა და სავაჭრო პრაქტიკაში, რაც გამოიხატებოდა საერთაშორისო ხელშეკრულებებში შესაბამისი დათქმების განმტკიცებით.¹²⁶ უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპებში პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძვლების აღნიშნული ტერმინებით ასახვა განპირობებული იყო ეროვნული სამართლის სისტემებში დამკვიდრებული შესატყვისი ინსტიტუტებისგან მათი გამიჯვნის აუცილებლობით.¹²⁷ ანალოგიურად იცავს ვენის კონვენციაც ტერმინოლოგიური ნეიტრალურობის პრინციპს¹²⁸ და გამორიცხავს ტერმინებს, რომლებსაც შიდასახელმწიფოებრივ სისტემებში დამკვიდრებული მნიშვნელობა აქვთ.¹²⁹

¹²⁵ *Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration*, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 106. შემდგომი მითითებებით: *Bonell M. J., An International Restatement of Contract Law: The Unidroit Principles of International Commercial Contracts*, 3rd ed., Ardsley, New York, 2005, 148; *Magnus U., Force Majeure and the CISG*, In *The International Sale of Goods Revisited*, *Sarcevic, Volken (eds.)*, The Hague, 2001, 28-29.

¹²⁶ იხ. Official Comment 6.2.1, UPICC, <www.unilex.info/dynasite.cfm?dssid=2377&dsmid=109294>, [10.02.2014].

¹²⁷ იხ.: Official Comment No. 1 on Art. 7.1.7 UPICC, 2004 ed., <<http://www.unilex.info/dynasite.cfm?dssid=2377&dsmid=13637&x=1>>, [10.02.2014]; *Doudko A.G., Summary of the Seminar on "Force Majeure and Hardship" organized by the ICC*, *Unif. L. Rev.*, Vol.6, 2001, 100-114, <<http://www.heinonline.org/HOL/PDF?handle=hein.journals/droit2001&collection=journals&section=12&id=104&print=section&sectioncount=1&ext=.pdf>>, [10.02.2014], მითითებულია წიგნში: *Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration*, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 4.

¹²⁸ *Andersen K.B., Uniform Application of the International Sales Law, Understanding Uniformity, the Global Jurisconsultorium and Examination and Notification Provisions of the CISG*, Kluwer Law International, The Netherlands, 2007, 94.

¹²⁹ იქვე, 93.

უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების 7.1.7-ე მუხლი მოიცავს საერთოსამართლებრივი სისტემისათვის ნიშანდობლივი „ხელშეკრულების ამაოებისა“¹³⁰ (*Frustration of Contract*) და „კომერციული განუხორციელებლობის“¹³¹ (*Commercial Impracticability*), ასევე, კონტინენტურ სამართალში გაერცელებულ ფორსმაჟორისა (*Force Majeure*) და შესრულების შეუძლებლობის (*Unmöglichkeit*) ცნებებს, თუმცა ის არ არის ეროვნული კონცეფციების იდენტური.¹³² ფორსმაჟორი ფართოდ გაერცელდა და განვითარდა საერთაშორისო სავაჭრო პრაქტიკაში და უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპებში დამკვიდრდა არა რომელიმე ქვეყნის ნაციონალური კანონმდებლობით განმტკიცებული ანალოგი კონცეფციების იდენტური შინაარსით, არამედ შეიძინა მათგან სხვადასხვა სამართლებრივი ნიშანი.¹³³

ამრიგად, მიუხედავად სამართლებრივი სისტემების განსხვავებული მიდგომებისა, შესაძლებელი ხდება ფორსმაჟო-

---

¹³⁰ ხელშეკრულების ამაოების დოქტრინა პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველად გამოიყენება იმ შემთხვევაში, როდესაც შესრულება შეუძლებელი, კანონსაწინააღმდეგო ან იმ შინაარსისგან არსობრივად განსხვავებული ხდება, რაც მხარეებს ჰქონდათ ნაგულისხმევი და გამიზნული ხელშეკრულების დადების ეტაპზე. აღნიშნულთან დაკავშირებით იხილეთ. *McKendrick E., Contract Law, Oxford, Chapter 23, 2003*. ხსენებული დოქტრინა პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველად გამოყენებისას მკაცრად და ვიწროდ განიმარტება, რომელიც ანგლოამერიკულ სამართალში არსებული მკაცრი პასუხისმგებლობის პრინციპის გამოხატულებაა და ემსახურება მიზანს, არ მისცეს მხარეებს მბოჭავი ვალდებულებისგან მარტივად თავდაღწევის საშუალება. იხ. *McKendrick E., The Creation of a European Law of Contracts – The Role of Standard Form Contracts and Principles of Interpretation, Kluwer-Deventer, 2004, 9-10*.

¹³¹ *Syquia E.P., The Revision and Adaptation of Contracts in Philippine Law – With a Comparative Look at the Law of other Asean Countries, 1985, 91*, წიგნში: *Horn N.(ed.), Adaptation and Renegotiation of Contracts in International Trade and Finance, Deventer/The Netherlands, Kluwer Law and Taxation Publishers, 1985*.

¹³² Official Comment on Art. 7.1.7 UPICC, 2004, <<http://www.unilex.info/dynasite.cfm?dssid=2377&dsmid=13637>>, [10.02.2014].

¹³³ *Draetta U., Force Majeure Clauses in International Trade Practice, Bus. L. J., Vol. 5, 1996, 547*.

რის ცნების განზოგადებული მახასიათებლების ჩამოყალიბება.¹³⁴

3.2. ევროპული პრინციპები და ვენის კონვენცია

უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების 7.1.7-ე მუხლი თავისი შინაარსით ევროპული პრინციპების 1:108-ე მუხლით განმტკიცებული პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძვლის იდენტურია. ევროპული პრინციპების ხსენებული მუხლით განმტკიცებული ფორსმაჟორი შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობის კონცეფციას გულისხმობს.¹³⁵

ამრიგად, ევროპული პრინციპები მართალია, არ ამკვიდრებს ტერმინს „ფორსმაჟორი“, თუმცა 8:108-ე მუხლი განამტკიცებს მოვალის კონტროლის, შესაბამისად, პასუხისმგებლობის სფეროს მიღმა აღმოცენებულ შესრულების დამაბრკოლებელ გარემოებას¹³⁶ და აღგენს კლასიკური ფორსმაჟორის გამოყენების სამართლებრივ წინაპირობებს.

ვენის კონვენციის 79-ე მუხლი ითვალისწინებს პასუხისმგებლობის გამორიცხვის წინაპირობებს და მისგან განთავისუფლების საფუძველია უმთავრესად შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობის – ფორსმაჟორის არსებობისას. იურიდიული მეცნიერებისა და სასამართლო პრაქტიკის მიერ, ვენის კონ-

---

¹³⁴ *Rimke J.*, Force Majeure and Hardship: Application in International Trade Practice with Specific Regard to the CISG and the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, Pace Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods, Kluwer, 1999-2000, 199, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/rimke.html#7>>, [10.02.2014].

¹³⁵ *Southerington T.*, Impossibility of Performance and Other Excuses in International Trade, Publication of the Faculty of Law of the University of Turku, Private Law Publication Series B:55, Turku, 2001, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/southerington.html>>, [10.02.2014].

¹³⁶ *Lando O., Beale H.*, Principles of European Contract Law, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 379. უნიდრუასა 7.1.7-ე და ევროპული პრინციპების 8:108-ე მუხლები აწესრიგებს მხოლოდ ისეთ შემთხვევებს, როდესაც ვალდებულების შესრულება შეუძლებელი ხდება ხელშეკრულების დადების შემდეგ.

ვენციის ხსენებული ნორმა პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების საფუძველად იქნა აღიარებული შესრულების უკიდურესი გართულების პირობებშიც.¹³⁷

ამრიგად, პასუხისმგებლობისა და მისგან განთავისუფლების კონცეფციების განვითარებისა და უნიფიცირების საფუძველზე ფორსმაჟორი ჩამოყალიბდა ზოგად სახელშეკრულებო პრინციპად, რომელშიც სინთეზირებულია ყველა ის არსებითი ნიშანი და წინაპირობა, რაც სამართლებრივი სისტემების მიერ ამ კონცეფციისათვის მიჩნეულ იქნა ძირითად მახასიათებლად. ამით აიხსნება, რომ სასამართლო გადაწყვეტილებები მნიშვნელოვნად უახლოვდებიან ერთმანეთს ფორსმაჟორის საფუძველით პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების თვალსაზრისით.¹³⁸

4. ფორსმაჟორი როგორც პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების საფუძველი და მისი სამართლებრივი მახასიათებლები

ვენის კონვენცია განამტკიცებს მკაცრი პასუხისმგებლობის პრინციპს, რომლის თანახმად, პირს მიუხედავად მისი ბრალეულობისა, შეეარაცება მისი კონტროლის სფეროში განხორციელებული ქმედება.¹³⁹ თუმცა, ვენის კონვენცია არ ითვალისწინებს შეუზღუდავ პასუხისმგებლობას, არამედ ადგენს მის გამომრიცხველ კრიტერიუმებს.¹⁴⁰ ამრიგად, უნიფიცირებული სამართალი ვენის კონვენციის სახით განამტკიცებს მკაცრი პასუხისმგებლობის პრინციპს, თუმცა ამავედროულად, შესაბამისი წინაპირობე-

¹³⁷ აღნიშნულ საკითხზე დეტალურად იქნება საუბარი შესრულების გართულებისადმი მიძღვნილ თავში.

¹³⁸ *Zweigert K., Kötz H., An Introduction to Comparative Law*, 3rd ed., Translated from the German by *Weir T.*, Oxford, 1998, 510, 511-515.

¹³⁹ *Lindström N., Changed Circumstances and Hardship in the International Sale of Goods*, NJCL, 2006/1, 2, <http://www.njcl.fi/1_2006/commentary1.pdf>, [17.04.2014].

¹⁴⁰ *Lookofsky J., The 1980 United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, *Herbots J. (ed.), Blanpain R. (gen. ed.)*, International Encyclopedia of Laws - Contracts, Suppl. 29, 2000, 152, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/lookofsky.html>>, [20.07.2014].

ბის არსებობისას ცნობს პასუხისმგებლობის გამორიცხვის შესაძლებლობას.¹⁴¹

ფორსმაჟორის სამართლებრივი ბუნების ანალიზიდან გამომდინარე, შეიძლება გამოიყოს მისი რამდენიმე არსებითი, კლასიკური ნიშანი. კერძოდ, ვენის კონვენციის 79-ე მუხლის¹⁴² თანახმად, მხარეს არ დაეკისრება პასუხისმგებლობა ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის, თუ ის დაამტკიცებს, რომ ვალდებულების შეუსრულებლობა გამოიწვია (ა) მისი კონტროლის სფეროს მიღმა არსებულმა მოვლენამ,¹⁴³ (ბ) თუ მხარეს არ ჰქონდა

¹⁴¹ *Schwenzer I., Hachem P., Kee Ch.*, Global Sales and Contract Law, Oxford University Press, New York, 2012, 650.

¹⁴² United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) 1980, United Nations Commission on International Trade Law, United Nations' Publication – Sales No. E. 10. V.14, United Nations, New York, November, 2010, 24-25. 79-ე (2) მუხლის თარგმანი ითვალისწინებს: თუ მხარის მიერ ვალდებულების დარღვევა გამოიწვია მესამე მხარის მიერ ვალდებულების შეუსრულებლობამ, რომელიც მან ჩართო მთლიანად ხელშეკრულების ან მისი ნაწილის შესასრულებლად, მაშინ ასეთი მხარე გათავისუფლდება პასუხისმგებლობისაგან მხოლოდ იმ შემთხვევაში თუ: ა) მისი პასუხისმგებლობა გამოირიცხება წინა პუნქტის საფუძველზე; ბ) მესამე პირი, რომელიც მან ჩართო, ასევე გათავისუფლდებოდა პასუხისმგებლობისაგან წინა პუნქტის დებულებების მის მიმართ ამოქმედების შემთხვევაში. 3) წინამდებარე მუხლით გათვალისწინებული პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლება ვრცელდება დაბრკოლების არსებობის პერიოდზე. 4) ვალდებულების დამრღვევი მხარე ვალდებულია მეორე მხარეს შეატყობინოს დაბრკოლების, მისი შედეგების შესახებ, თუ რა გავლენა შეიძლება მოახდინოს დაბრკოლებამ მის მიერ ვალდებულების შესრულების შესაძლებლობაზე. თუ მხარე არ მიიღებს შეტყობინებას გონიერულ ვადაში მას შემდეგ, რაც დამრღვევმა მხარემ იცოდა ან უნდა სცოდნოდა ასეთი დაბრკოლების არსებობის შესახებ, მაშინ მან უნდა აანაზღაუროს შეტყობინების განუხორციელებლობით მეორე მხარისათვის გამოწვეული ნებისმიერი ზიანი. 5) წინამდებარე მუხლი არ ართმევს მხარეებს უფლებას მოითხოვონ კონვენციით გათვალისწინებული ნებისმიერი მეთრიადი უფლების განხორციელება, გარდა ზიანის ანაზღაურებისა.

¹⁴³ *Flechtner M.H.*, Issues Relating to Exemption ("Force Majeure") Under Article 79 of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods ("CISG"), *Legal Studies Research Paper Series*, Pittsburgh, Pennsylvania, 2008, 7, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1118124>, [22.04.2014]; *Honnold J.O., Flechtner H. M. (ed.)*, *Uniform Law for International Sales under the 1980 United Nations Convention*, 4th ed., Wolters Kluwer Law and Business, Austin, Boston, Chicago, New York, The Netherlands, 2009, 613; *Trakman L.E.*, *Declaring Force Majeure: Veracity or Sham?* *Un. of New South Wales*, 2007, 15, <http://works.bepress.com/leon_trakman/4/>, [22.07.2014].

ხელშეკრულების დადების ეტაპზე ამ მოვლენის წარმოშობის გონიერულად გათვალისწინების¹⁴⁴ (გ) ასევე, დაბრკოლების ან მისი შედეგების თავიდან აცილების ან მათი დაძლევის შესაძლებლობა.¹⁴⁵ ამასთან, დაბრკოლება უნდა იყოს შეუსრულებლობის გამომწვევი მიზეზი.¹⁴⁶

¹⁴⁴ ევნის კონვენციის 79-ე მუხლი ვრცელდება მხოლოდ ხელშეკრულების დადების შემდგომ აღმოცენებულ დაბრკოლებაზე ვინაიდან შესრულების საწყისი შეუძლებლობა ხელშეკრულების ნამდვილობაზე ახდენს გავლენას და აღნიშნული საითხი კონვენციის მე-4 მუხლის თანახმად, მისი რეგულირების სფეროდან გამოირიცხება, ამდენად, 79-ე მუხლი არ მოიცავს შესრულების საწყისი შეუძლებლობის მოწესრიგებას. იხ. *Flechtner H.*, Issues Relating to Exemption ("Force Majeure") Under Article 79 of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG), Uniform Law for International Sales under the 1980 United Nations Convention, *Honnold J.*, 4th ed., The Hague: Kluwer Law International, Forthcoming, University of Pittsburgh - School of Law, 2008, 10-13, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1118124##>, [17.04.2014]; *Lee W.*, Exemptions of Contract Liability Under the 1980 United Nations Convention, *Dick. J. Int'l. L.*, 1990, 386, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/lee.html>>, [17.04.2014]. მსგავსად, უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების 7.1.7-ე და ევროპული პრინციპების 8:108-ე მუხლები აწესრიგებს ხელშეკრულების დადების შემდგომ აღმოცენებულ შესრულების შეუძლებლობას. იხ. *Lando O., Beale H.*, Principles of European Contract Law, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 379. შეად. *Schwenzer I.*, Force Majeure and Hardship in International Sales Contracts, *VUWLR*, Vol. 39, 2008, 718, <<http://www.austlii.edu.au/nz/journals/VUWLawRw/2008/39.pdf>>, [17.04.2014].

¹⁴⁵ *Basedow J.*, Towards a Universal Doctrine of Breach of Contract: The Impact of the CISG, *Int'l Rev. L. & Econ.*, Vol. 25, 2005, 497, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/basedow.html>>, [17.04.2014]; *Lindström N.*, Changed Circumstances and Hardship in the International Sale of Goods, *NJCL*, 2006/1, 8-10, <http://www.njcl.fi/1_2006/commentary1.pdf>, [17.04.2014]; *Lee W.*, Exemptions of Contract Liability Under the 1980 United Nations Convention, *Dick. J. Int'l. L.*, 1990, 388-391, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/lee.html>>, [17.04.2014]; *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 107; *Notlage L.*, Changing Contract Lenses: Unexpected Supervening Events in English, New Zealand, U.S., Japanese, and International Sales Law and Practice, 2008, 403, <<http://ssrn.com/abstract=1105240>>, [17.04.2014]; *Pizer L.K., Smith M.R. (eds in Chief), Southerington T.*, Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) 2002-2003, Kluwer Law International, The Hague, London, New York, 2004, 285; ფორსმაჯორის აღნიშნულ წინაპირობებს განმტკიცებს ასევე საერთაშორისო სავაჭრო პალატაც: იხ. ICC Publication Num. 421, "Force Majeure and Hardship", 1985, მითითებულია: *DiMatteo L.A.*, The Law of International Contracting, Kluwer Law International, The Hague, London, Boston, 2000, 57.

¹⁴⁶ *Schlechtriem P., Schwenzer I.*, Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1067; *King V.K.*, Hardship as an Impediment to Performance in Terms of Article of the CISG, North-West University, November, 2010, 8.

მნიშვნელოვანია, რომ ზემოხსენებული წინაპირობები ევნის კონვენციით განმტკიცებული პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების ცენტრალური, ფუნდამენტური მნიშვნელობის საფუძვლებია.¹⁴⁷ აღნიშნულ ნორმას ორმხრივი მოქმედება აქვს და მიემართება სახელშეკრულებო ურთიერთობის ორივე მონაწილეს: გამყიდველსა და მყიდველს.¹⁴⁸ მნიშვნელოვანია, რომ ხსენებული წინაპირობების¹⁴⁹ არსებობა ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში გონივრული განსჯის საფუძველზე უნდა შეფასდეს. ამ შემთხვევაშიც სახელმძღვანელოა „გონიერი, წინდახედული პირის“¹⁵⁰ კრიტერიუმი.¹⁵¹

5. ფორსმაჟორის მოქმედების ფარგლები

ფორსმაჟორის გამოყენების საფუძველია სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევა მიუხედავად იმისა, იგი ნაწილობრივია თუ სრული, დროებითი თუ მუდმივი, საწყისი თუ შემდგომი,

---

¹⁴⁷ *Flechtner H.*, Article 79 of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) as Rorschach Test: The Homeward Trend and Exemption for Delivering Non-Conforming Goods, *Pace Int'l L. Rev.*, Vol. 19, 2007/1, 30, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/flechtner7.html>>, [25.05.2014].

¹⁴⁸ *Kessedjian C.*, Competing Approaches to Force Majeure and Hardship, *Int'l Rev. L. & Econ.*, Vol. 25, 2005, 417, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/kessedjian.html>>, [25.05.2014].

¹⁴⁹ წინაპირობების შესახებ დაწერილებით იხ. *Backhaus R.*, The Limits of the Duty to Perform in the Principles of European Contract Law, *EJCL*, Vol. 8.1, 2004, <www.ejcl.org>, [25.05.2014]; *Flechtner M.H.*, Issues Relating to Exemption (“Force Majeure”) Under Article 79 of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (“CISG”), *Legal Studies Research Paper Series*, Pittsburgh, Pennsylvania, 2008, 7, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1118124>, [25.05.2014]; *Wright C.*, Force Majeure Clauses and the Insurability of Force Majeure Risks, *The Construction Lawyer*, Vol. 23, 2003, 16-20, <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/conlaw23&div=46&g_sent=1&collection=journals>, [25.05.2014].

¹⁵⁰ *the bon père de famille*.

¹⁵¹ *Talon D.*, Section IV, Exemptions, *Commentary on the International Sales Law*, The 1980 Vienna Sales Convention, Art.79, *Bianca M., Bonell M.J., Giuffrè-Milan*, Milan, 1987, 580-581.

აისახება თუ არა შეუსრულებლობა მესამე პირთა უფლებრივ ან ქონებრივ მდგომარეობაზე.¹⁵²

თუ ხელშეკრულებით მოვალეს მხოლოდ შესრულებისათვის აუცილებელი და გონივრული ზომების მიღების მოვალეობა (*obligation de moyens*) აკისრია და არა განსაზღვრული შედეგის მიღწევისა (*obligation de résultat*),¹⁵³ მაშინ ხელშეკრულების დარღვევა გამოიხატება ვალდებულების შესრულებისათვის აუცილებელი ღონისძიებების განუხორციელებლობით, „სათანადო მეთოდების გამოუყენებლობითა და ქცევის განსაზღვრული სტანდარტის“¹⁵⁴ დაუცველობით, ვინაიდან ხელშეკრულება მხოლოდ აუცილებელი და გონივრული წინდახედულების გამოჩენას ავალდებულებს მხარეს. შედეგის, როგორც ხელშეკრულებით გათვალისწინებული მიზნის, მიუღწევლობა მოვალეს ვალდებულების დარღვევად არ შეეარაცხება და შესაბამისად, არ იარსებებს ფორსმაჟორის გამოყენების საფუძველი.

თუ გვაროვნული ნიშნით განსაზღვრული საქონელი დაზიანდება ან განადგურდება მყიდველისათვის მისი ჩაბარების შემდგომ, მაშინ გამყიდველს აღარ დაეკისრება ხელმეორედ შესრულების ვალდებულება, მიწოდების მომენტიდან შემთხვევითი დაღუპვის რისკის მყიდველზე გადასაცემის (*preisgefahr*) გამო.¹⁵⁵ მყიდველის განკარგულების სფეროში გადასვლის შემდგომ საქონლის დაღუპვა, რომელიც გამყიდველის ქმედებით არ არის გამოწვეული, არ ქმნის ფორსმაჟორის გამოყენების საფუძველს გამყიდველის მიერ ვალდებულების დარღვევის არარსებობის

---

¹⁵² *Brunner Ch*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 111; *Magnus U.*, Force Majeure and the CISG, In The International Sale of Goods Revisited, Edited by *Sarcevic* and *Volken*, The Hague, 2001, 14.

¹⁵³ *Reimann M.*, *Zimmermann R.*, The Oxford Handbook of Comparative Law, Oxford University Press, USA, 2008, 923.

¹⁵⁴ *Schmidt-Kessel M. (Osnabrück)*, Remedies for Breach of Contract in European Private Law - Principles of European Contract Law, *Acquis Communautaire* and Common und Frame of Reference, in *Schulze R. (ed.)*, New Features in Contract Law, Sellier, European Law Publishers, München, 2007, 185, 192.

¹⁵⁵ იხ. ვენის კონვენციის 66-ე მუხლი.

გამო. ამდენად, მყიდველი არ განთავისუფლდება სანაცვლო შესრულების – ფასის გადახდის ვალდებულებისგან, რომელიც მისი რისკის სფეროში სწორედ ვალდებულების შესრულების მიღების მომენტიდან მოიაზრება.¹⁵⁶

პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების მიზნით, მხარე ვერ დაეყრდნობა მოვალის მიერ ვალდებულების შეუსრულებლობის ფაქტს, თუ ვალდებულების დარღვევა მისი, როგორც კრედიტორის, ქმედებითა თუ უმოქმედობით იქნა გამოწვეული. ამ შემთხვევაში მოვალის პასუხისმგებლობის გამორიცხვის საფუძვლად შესაძლებელია ფორსმაჟორიც იქნეს გამოყენებული, რამეთუ ვალდებულების შეუსრულებლობა მოვალის კონტროლის სფეროს მიღმა არსებულმა დაბრკოლებამ – კრედიტორის ქმედებამ განაპირობა.¹⁵⁷ თუ ვალდებულების დარღვევაზე სრულად კრედიტორია პასუხისმგებელი, სამართლებრივი სისტემები უპირობოდ გამორიცხავენ მის მიერ ნებისმიერი მეორადი მოთხოვნის გამოყენების უფლებამოსილებას.¹⁵⁸

ვალდებულების დარღვევის ერთიანი ცნებიდან გამომდინარე, ფორსმაჟორი, როგორც პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველი, მიემართება ვალდებულების ყველა სახის

---

¹⁵⁶ *Brunner Ch, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 111.*

¹⁵⁷ მოცემულ შემთხვევაში ფორსმაჟორთან შედარებით (სათანადო წინაპირობების არსებობისას) მოვალის პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძვლად უპირატესად გამოსაყენებელია სახელშეკრულებო კონტრაქტის (კრედიტორის) მიერ გამოწვეული ვალდებულების დარღვევა (*exemption due to interference by the other party*) (ვენის კონვენციის 80-ე მუხლი), რადგან ფორსმაჟორის საფუძველით კრედიტორს მხოლოდ ზიანის ანაზღაურებისა და შესრულების მოთხოვნის უფლებები ეზღუდება, ხოლო მეორე საფუძველის გამოყენების შემთხვევაში კი, შესრულებისა და ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებებთან ერთად გამოირიცხება ხელშეკრულებიდან გასვლის, ფასის შემცირებისა და ვადამოსული პროცენტის მოთხოვნის უფლებებიც. იხ. *Brunner Ch, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 115.*

¹⁵⁸ *Schwenzer I., Hachem P., Kee Ch., Global Sales and Contract Law, Oxford University Press, New York, 2012, 676.*

დარღვევას. იგი შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ხელშეკრულების საფუძველზე აღმოცენებული ყველა ვალდებულების, მათ შორის ფულადი ვალდებულებისა და ხელშეკრულებიდან გასვლის საფუძველზე წარმოშობილი რესტიტუციის ვალდებულების მიმართ.¹⁵⁹

ფორსმაჟორი არ გულისხმობს ყოველგვარი ვალდებულების გამორიცხვას მხარეთა შორის. მაგალითად, ამ შემთხვევაში სახელშეკრულებო ურთიერთობის შეწყვეტისათვის აუცილებელი მოქმედებების განხორციელებისა და გარემოებათა ცვლილებით წარმოშობილი დამატებითი ხარჯების გაღების ვალდებულება იწყებს ამოქმედებას.¹⁶⁰

პრაქტიკაში ფორსმაჟორი ყველაზე იშვიათად ნაკლიანი შესრულების მიმართ გამოიყენება, რადგან გეაროვნული ნიეთის ნაკლი, როგორც წესი, ყოველთვის მწარმოებელი გამყიდველის რისკის სფეროში მოიაზრება¹⁶¹ და ის მკაცრად არის პასუხისმგებელი საქონლის ნიეთობრივი ან უფლებრივი ნაკლისათვის.¹⁶²

6. შესრულების გართულების ზოგად სახელშეკრულებო პრინციპად აღიარება სასამართლო პრაქტიკის მიერ

ვალდებულების შესრულების გართულების ცნებაში განზოგადებული სახით გაერთიანდა ეროვნული სამართლებრივი

---

¹⁵⁹ *Magnus U.*, Wiener UN-kaufrecht (CISG) Art. 79 CISG para.11, *J. Von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, 14th ed., Berlin, 2005. მითითებულია წიგნში: *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 76.

¹⁶⁰ *Ciematniece I.*, Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 64.

¹⁶¹ *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 76.

¹⁶² *Schlechtriem P., Schwenzler I.*, Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1075.

სისტემების მიერ განმტკიცებული ამ კონცეფციის არსებითი სამართლებრივი მახასიათებლები, რის საფუძველზეც ეს კონცეფცია ზოგად სახელშეკრულებო პრინციპად¹⁶³ იქცა.

ვენის კონვენცია არ ითვალისწინებს შესრულების გართულების მომწესრიგებელ დამოუკიდებელ ნორმას. როგორც კონვენციის ტექსტი, ისე მისი შემუშავების ისტორია არაფერს იუწყება იმის შესახებ, 79-ე მუხლით განმტკიცებული ფორსმაჟორი აერთიანებს თუ არა შესრულების გართულების კონცეფციასაც.¹⁶⁴ იურიდიულ დოქტრინაში არსებობს განსხვავებული მოსაზრებები იმასთან დაკავშირებით, ხსენებული ნორმა მხოლოდ ფორსმაჟორის გამოყენების სამართლებრივ წინაპირობებს¹⁶⁵ განამტკიცებს, თუ იგი შესრულების გართულების ელემენტებსაც მოიცავს. აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით მეცნიერებაში დღემდე ერთიანი პოზიციის ჩამოყალიბება ვერ განხორციელდა.¹⁶⁶

---

¹⁶³ იხ. *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 109. შემდგომი მითითებებით: *Magnus U.*, Force Majeure and the CISG, In *The International Sale of Goods Revisited*, Edited by *Sarcevic and Volken*, The Hague, 2001, 8; *Kessedjian C.*, Competing Approaches to Force Majeure and Hardship, *Int'l Rev. L. & Econ.*, Vol. 25, 2005, 430, <www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/kessedjian.html>, [24.06.2014]; *Barry N.*, Force Majeure and Frustration, *Am. J. Comp. L.*, Vol. 27, 1979, 231, <<http://www.heinonline.org/HOL/PDF?handle=hein.journals/amcomp27&collection=journals&section=22&id=245&print=section&sectioncount=1&text=.pdf>>, [24.06.2014].

¹⁶⁴ *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 110.

¹⁶⁵ *Bund J.M.*, Force Majeure Clauses: Drafting Advice for the CISG Practitioner, *J.L. & Com.*, Vol. 17, 1998, 385, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/bund.html#t9>>, [25.05.2014].

¹⁶⁶ ერთ-ერთ არგუმენტად მოყვანილია ფაქტი, რომ ცალკეული ქვეყნის სამართლებრივი სისტემა არ ცნობს შესრულების გართულების დოქტრინას, როგორც შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების საფუძველს. იხ. *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 110.

ბსენებულ საკითხთან დაკავშირებით სასამართლო პრაქტიკაც არაერთგვაროვანია. ამ თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია, ბულგარეთის სავაჭრო და ინდუსტრიული პალატის საარბიტრაჟო ტრიბუნალის გადაწყვეტილება,¹⁶⁷ რომელიც გართულებული სახელშეკრულებო ვალდებულებისგან განთავისუფლების თემას შეეხება. საქმის ფაქტობრივი გარემოებების თანახმად, მხარეთა შორის გაფორმდა საქონლის ნასყიდობის ხელშეკრულება, რომლითაც განისაზღვრა საქონლის ოდენობა, შესყიდვის ფასი და ანგარიშსწორების ფორმა. მყიდველი ასაბუთებდა გამყიდველის მიერ ვალდებულების დარღვევის არსებობას შემდეგი გარემოებების გათვალისწინებით: ხელშეკრულების დადების შემდეგ მოვალემ შეტყობინების საფუძველზე სთხოვა გამყიდველს საქონლის მიწოდების შეწყვეტა საბაზრო პირობების გაუარესების მიზეზით. შესაბამისად, რეალიზაციის პრობლემების გამო მისთვის გართულდა საქონლის შენახვა, გაიზარდა ვალუტის კურსი და მშენებლობის ბიზნესმა განიცადა კრიზისი. ამის საპასუხოდ, გამყიდველი ასაბუთებდა, რომ შეტყობინება არაფორმალურ ხასიათს ატარებდა და მყიდველს არ შეეძლო შეტყობინების დამადასტურებელი მტკიცებულების წარმოდგენა. ასევე, მოვალეს არ განუცხადებია მიმწოდებლისთვის, თუ რა პერიოდით უნდა განხორციელებულიყო საქონლის მიწოდების შეჩერება, რომელი მხარე გაიღებდა საქონლის შენახვისა და დაცვის ხარჯებს და რა პირობებით და როდის განხორციელდებოდა სახელშეკრულებო ფასის გადახდა. ამასთან, შეტყობინების განხორციელების მომენტში, უკვე შესრულებული იყო საქონლის მნიშვნელოვანი ნაწილის მიწოდება, რომელიც მყიდველის განკარგულების სფეროში მოიაზრებოდა 4 წლის განმავლობაში და ხორციელდებოდა მისი რეალიზაცია.

ტრიბუნალის დასაბუთებით, ვალდებულების შესრულების დასახელებული სიძნელეები, საბაზრო პირობების გაუარესება და ვალუტის გაუფასურება, რომელზეც მოვალე ამყარებდა პა-

---

¹⁶⁷ *Bulgarian Chamber of Commerce and Industry [BTTP (Bulgarska turgosko-promishlena palata)], Case No. 11/96, 12 February 1998, იხ. <<http://cisgw3.law.pace.edu/cases/980212bu.html#cd>>, [20.07.2014];*

სუხისმგებლობისგან განთავისუფლების მოთხოვნას, ნებისმიერი მოვალის კომერციული რისკის სფეროში მოიაზრებოდა და დაუშვებელი იყო მისი სრულად კრედიტორზე გადაკისრება. ამასთან, ტრიბუნალის მტკიცებით, აღნიშნული გართულებები არ აკმაყოფილებდა ვენის კონვენციის 79-ე მუხლით გათვალისწინებულ წინაპირობებს და არ აფუძნებდა შესრულების ობიექტურ შეუძლებლობას.

ამრიგად, საარბიტრაჟო ტრიბუნალმა ვენის კონვენციის 79-ე მუხლი, მხოლოდ ფორსმაჟორის, როგორც აბსოლუტური შესრულების შეუძლებლობის, პირობებში გამოსაყენებლად მიიჩნია.¹⁶⁸ თუმცა, ის ფაქტი, რომ ვენის კონვენცია ცალკე მუხლის სახით არ განამტკიცებს შესრულების გართულების ცნებას, მაგრამ არსობრივად მისი მომცველია, არ გამორიცხავს ამ უკანასკნელის ზოგად სახელშეკრულებო პრინციპად აღიარებას.¹⁶⁹

ვალდებულების შესრულების გართულების შეცვლილი გარემოებების პირობებში პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველად და ზოგად სახელშეკრულებო პრინციპად აღიარების თვალსაზრისით განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ბელგიის უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება¹⁷⁰, რომლის საქმის ფაქტობრივი გარემოებების თანახმად, მხარეებმა გააფორმეს ფოლადის მიღების ნასყიდობის ხელშეკრულება, რის შემდგომაც გაუთვალისწინებლად, 70%-ით გაიზარდა ფოლადის საბაზრო ღირებულება. ამასთან, ხელშეკრულება არ შეიცავდა ფასების დარეგულირების მექანიზმს შეცვლილი გარემოებების წარმოშობის შემთხვევისათვის. გამყიდველი, რომე-

---

¹⁶⁸ მსგავს მდგომარეობას წარმოაჩენს შემდეგი გადაწყვეტილებები: *OLG Hamburg, I U 143/95 and 410 O 21/95, 04 July 1997*, <<http://cisgw3.law.pace.edu/cases/970704gl.html>>, [20.07.2014]; Tribunal of International Commercial Arbitration at the Russian Federation Chamber of Commerce and Industry, 155/1994, 16 March 1995.

¹⁶⁹ *Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration*, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 43.

¹⁷⁰ *Scafom International BV v. Lorraine Tubes S.A.S; Hof van Cassatie, 19 June 2009, N°C.07.0289.N*, <<http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/wais/db/cases2/090619b1.html#ctoc>>, [20.07.2014].

ლიც წარმოდგენილი იყო ფრანგული კომპანიის სახით, მოითხოვდა სახელშეკრულებო ფასის მოდიფიცირებას, თუმცა მყიდველი, ჰოლანდიური კომპანიის სახით, უცვლელი პირობებით ითხოვდა შეთანხმებულ შესრულებას. პირველი ინსტანციის სასამართლომ ვალდებულების შესრულების გართულება არ მიიჩნია შეცვლილი გარემოებებისადმი ფასის მისადაგების საფუძველად, იმ მოტივით, რომ აღნიშნული არ იყო ევნის კონვენციის რომელიმე, მათ შორის არც 79-ე, მუხლით მოაზრებული.

სააპელაციო სასამართლომ შეცვალა აღნიშნული გადაწყვეტილება და განმარტა, რომ შესრულების გართულების 79-ე მუხლის მოქმედება არ შემოიფარგლებოდა მხოლოდ ფორსმაჟორული გარემოებით და არ გამორიცხავდა შესრულების გართულების პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველად აღიარებას. სასამართლომ გამოსაყენებელ სამართლად ფრანგული კანონმდებლობა აღიარა (ევნის კონვენციის მე-7 (2) მუხლის ძალით). კერძოდ, მან ხაზი გაუსვა ფრანგული სამოქალაქო კოდექსის (შემდგომში – ფსკ) 1134-ე მუხლით განმტკიცებულ მხარეთა ვალდებულებას, აწარმოონ მოლაპარაკება ხელშეკრულების გადასინჯვის მიზნით, როდესაც ეკონომიკური გარემოებების ცვლილება ვალდებულების თავდაპირველი პირობებით შესრულების შემთხვევაში უსამართლო შედეგებს იწვევს. ამ დებულების ძალით, სასამართლომ მყიდველის მხრიდან მოლაპარაკებებზე უარის განცხადება კეთილსინდისიერების ვალდებულების დარღვევად მიიჩნია და გამყიდველის სასარგებლოდ დააკისრა ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება.

სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება მყიდველმა ბელგიის უზენაეს სასამართლოში გაასაჩივრა, რომელმაც არ გაიზიარა ჰოლანდიური კომპანიის არგუმენტები და მხარი დაუჭირა სააპელაციო სასამართლოს პოზიციას თუმცა, განსხვავებულ სამართლებრივ საფუძველებზე დაყრდნობით: შეცვლილი გარემოებები, რომლებიც სახელშეკრულებო წონასწორობის არსებით რღვევას განაპირობებს, აფუძნებს დაბრკოლებას ევნის კონვენციის 79-ე მუხლის შინაარსით. მაგრამ ვინაიდან ევნის კონვენცია შესრულების გართულების სამართლებრივი

შედგების მოწესრიგებას არ ახდენს, აღნიშნული ხარვეზი მე-7 (2) მუხლის თანახმად, საერთაშორისო სავაჭრო სამართლის ზოგადი პრინციპების საფუძველზე უნდა შეივსოს. შესაბამისად, სასამართლომ საერთაშორისო სავაჭრო სამართლის ნიშანსეტი – უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპები გამოიყენა, რომლის 6.2.2-ე მუხლი შესრულების გართულებას შეცვლილი გარემოებებისადმი მისადაგების წინაპირობად აღიარებს დარღვეული სახელშეკრულებო წონასწორობის აღდგენის მიზნისათვის.

სასამართლოს პოზიციით, ვენის კონვენციის 79-ე მუხლით განმტკიცებული დაბრკოლების კონცეფცია მნიშვნელოვნად ფართოა და მოიცავს როგორც შესრულების აბსოლუტური შეუძლებლობის, ასევე შესრულების გართულების შემთხვევებსაც.

ეს იყო ერთ-ერთი პირველი გადაწყვეტილება, რომელმაც საბაზრო ფასთა ცვლილებები ხელშეკრულების ადაპტაციის საფუძველად მიიჩნია.¹⁷¹ ზემოაღნიშნული გადაწყვეტილების საფუძველზე კიდევ ერთხელ მყარდება იმ მეცნიერთა აზრი, რომლებიც შესრულების გართულებას ფორსმაჟორთან ერთად, ვენის კონვენციით განმტკიცებულ სამართლის ზოგად პრინციპად აღიარებენ.

ამირაგად, ვენის კონვენციის 79-ე მუხლი პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველია უმთავრესად შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობის – ფორსმაჟორის არსებობის პირობებში. თუმცა, თანდათანობით აღნიშნული მუხლის მოქმედების ფარგლები გაფართოვდა და შედეგად, იურიდიული მეცნიერებისა და სასამართლო პრაქტიკის მიერ, ვენის კონვენციის ხსენებული ნორმა პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების საფუძველად იქნა აღიარებული შესრულების უკიდურესი გართულების პირობებშიც.¹⁷² დაბრკოლებაში არ მოიაზრება მხოლოდ ისეთი გარემოებები, რომელიც შეუძლებელს ხდის ვალდებულების შეს-

---

¹⁷¹ Uribe M., *The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives*, Intersentia, 2011, 195.

¹⁷² აღნიშნული საკითხი დეტალურად იქნა განხილული შესრულების გართულებისადმი მიძღვნილ თავში.

რულებას, არამედ ასევე მოვლენები, რომლებიც ვალდებულების შესრულებას მოვალისათვის უკიდურესად ამძიმებს.

7. შესრულების გართულება როგორც ზოგადი სახელშეკრულებო პრინციპი უნიფიცირებულ კერძო სამართალში

შესრულების გართულების არსი სრულყოფილად წარმოჩინდება უნიფიცირებული სამართლის კელევის საფუძველზე.

7.1. უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპები

უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპები, ევროპული პრინციპები და *DCFR*, ვენის კონვენციისგან განსხვავებით, ითვალისწინებენ შესრულების გართულების დამოუკიდებელი მუხლებით რეგულირებას.¹⁷³ შესრულების გართულების კონცეფცია მოიცავს ანგლოამერიკული სამართლისათვის ნიშანდობლივ „სახელშეკრულებო მიზნის ამოების“ ან „განუხორციელებლობის დოქტრინებს“,¹⁷⁴ ან ორივეს ერთად.¹⁷⁵

1994 წელს უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების მიღებით, პირველად საერთაშორისო კომერციული სამართლის ნორმათა განვითარების ისტორიაში, შესრულების გართულების კონცეფციის მოქმედება აღიარებულ იქნა სახელშეკრულებო შეთანხმებისგან დამოუკიდებლად. ეს იყო ხელშეკრულების უზე-

---

¹⁷³ *Garro M.A.*, Comparison between Provisions of the CISG Regarding Exemption of Liability for Damages (Art. 79) and the Counterpart Provisions of the UNIDROIT Principles, Art. 7.1.7, 2005, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/principles/uni79.html>>, [25.05.2014]; *Schwenzer I.*, Force Majeure and Hardship in International Sales Contracts, *VUWLR*, Vol. 39, 2008, 712, <www.austlii.edu.au/nz/journals/VUWLawRw/2008/39.pdf>, [25.05.2014].

¹⁷⁴ *Jenkins S. H.*, Exemption for Nonperformance: UCC, CISG, UNIDROIT Principles - A Comparative Assessment, *Tul. L. Rev.*, Vol. 72, 1998, 2027, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/jenkins.html>>, [25.05.2014].

¹⁷⁵ *Bund J.M.*, Force majeure Clauses: Drafting Advice for the CISG Practitioner, *J.L. & Com.*, Vol. 17, 1998, 386, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/bund.html#t9>>, [25.05.2014].

ნაესობის პრინციპიდან გამონაკლისის აღიარება შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების ადაპტაციის სახით.¹⁷⁶ უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპები შეცვლილი გარემოებებით გამოწვეულ ვალდებულების შესრულების უკიდურეს დაბრკოლებას *შესრულების გართულების* ტერმინით განამტკიცებს 6.2.1-ე–6.2.3-ე მუხლებში და დეტალურად აწესრიგებს მის ცნებასა და სამართლებრივ შედეგებს. 6.2.1-ე მუხლი უპირველესად განამტკიცებს ხელშეკრულების უზენაესობის პრინციპს, რომლის თანახმად, მხარისათვის სახელშეკრულებო ვალდებულება მხოტავია მისი შესრულების გართულების შემთხვევაშიც; შეთანხმების მხოლოდ ეკონომიკური სარგებლიანობის დაკარგვა არ შეიძლება გახდეს ხელშეკრულებაზე უარის საფუძველი.¹⁷⁷ ხარჯების მოულოდნელი ზრდა უპირობოდ არ ათავისუფლებს მოვალეს ხელშეკრულების მხოტავი ძალისგან, სახეზე უნდა იყოს არსებითად მკვეთრი ცვლილება. შესაბამისად, შესრულების გართულება, როგორც პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველი, მხოლოდ საგამონაკლისო შემთხვევებში, განსაკუთრებული გარემოებების არსებობისას უნდა იქნეს გამოყენებული.

უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების 6.2.2-ე მუხლი აღიარებს ხელშეკრულების დაურღვევლობის პრინციპიდან გამონაკლისს ვალდებულების შესრულების გართულების განმარტების სახით: ვალდებულების შესრულების გართულებას წარმოშობს ახლადგამოვლენილი გარემოებების მიერ სახელშეკრულებო წონასწორობის არსებითი, მკვეთრი ცვლილება, რაც გამოწვეულია ერთი მხარისათვის შესრულების ღირებულების გაზრდის ან მეორე მხარის მიერ მიღებული შესრულების ღირე-

---

¹⁷⁶ *Ciematniece I.*, *Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts*, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 35.

¹⁷⁷ *Lando O.*, *Vision of a Future World Contract Law: Impact of European and UNIDROIT Contract Principles*, Thomson/West, UCCLJ, Vol. 37, Issue 2, 2004, 39, <www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/lando3.html>, [25.05.2014]; *Lando O.*, *Salient Features of the Principles of European Contract Law: A Comparison with the UCC*, *Pace Int'l L. Rev.*, Vol. 13, 2001, 366, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/lando.html#3iie>>, [25.05.2014].

ბულების შემცირებით.¹⁷⁸ აღნიშნული გულისხმობს, რომ დაზარალებული მხარე შესაძლებელია იყოს როგორც მყიდველი, ასევე გამყიდველი.¹⁷⁹ ამასთან, სახეზე უნდა იყოს შემდეგი სამართლებრივი წინაპირობები¹⁸⁰: (ა) შეცვლილი გარემოებები უნდა აღმოცენდეს ან მხარისათვის გახდეს ცნობილი ხელშეკრულების დადების შემდეგ; (ბ) გონივრულად შეუძლებელი უნდა იყოს შეცვლილი გარემოებების ხელშეკრულების დადების ეტაპზე გათვალისწინება; (გ) გარემოებები უნდა არსებობდეს მხარის კონტროლის სფეროს მიღმა¹⁸¹; (დ) მხარეს არ უნდა ჰქონდეს ნაკისრი ვალდებულების შეუსრულებლობის რისკი.¹⁸²

უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების 6.2.2-ე მუხლის კომენტარის თანახმად, შესრულების ღირებულების ან ფასის

---

¹⁷⁸ *Gordley J.*, *Impossibility and Changed and Unforeseen Circumstances*, *Am. J. Comp. L.*, Vol. 52, 2004, 524, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/gordley1.html>>, [25.05.2014]; *Jenkins S. H.*, *Exemption for Non-performance: UCC, CISG, UNIDROIT Principles - A Comparative Assessment*, *Tul. L. Rev.*, Vol. 72, 1998, 2028, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/jenkins.html>>, [25.05.2014]; *Slater S.D.*, *Overcome by Hardship: Inapplicability of the UNIDROIT Principles' Hardship Provisions to CISG*, *Fla. J. Int'l L.*, Vol. 12, 1998, 240, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/slatter.html>>, [25.05.2014]; *Pizer L.K., Smith M.R. (eds. in Chief), Southerington T.*, *Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) 2002-2003*, Kluwer Law International, The Hague, London, New York, 2004, 262.

¹⁷⁹ *Schwenzer I.*, *Force Majeure and Hardship in International Sales Contracts*, *VUWLR*, Vol. 39, 2008, 715, <<http://www.austlii.edu.au/nz/journals/VUWLawRw/2008/39.pdf>>, [25.05.2014].

¹⁸⁰ *Fucci R.F.*, *Hardship and Changed Circumstances as Grounds for Adjustment or Non-Performance of Contracts Practical Considerations in International Infrastructure Investment and Finance*, *American Bar Association Section of International Law*, 2006, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/fucci.html>>, [25.05.2014].

¹⁸¹ *Draetta U., Lake R.B., Nanda V.P.*, *Breach and Adaptation on International Contracts, An Introduction to Lex Mercatoria*, Butterworth Legal Publishers, 1992, 195.

¹⁸² აღნიშნული წინაპირობა ასევე გულისხმობს მხარის არაბრალეულობას, მისგან დამოუკიდებელი დაბრკოლების წარმოშობის მიმართ. *Fucci R.F.*, *Hardship and Changed Circumstances as Grounds for Adjustment or Non-Performance of Contracts, Practical Considerations in International Infrastructure Investment and Finance*, *American Bar Association Section of International Law*, 2006, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/fucci.html>>, [25.05.2014].

50%-ით ან მეტით გაზრდა/შემცირება იწვევს სახელშეკრულებო ურთიერთობის არსებით, ფუნდამენტურ ცვლილებას, როგორც შესრულების გართულების დაფუძნების სამართლებრივ წინაპირობას.¹⁸³ ამიტომაც, შესრულების გართულების კონცეფცია იურიდიულ დოქტრინაში „ეკონომიკური ფორსმაჟორის“ ტერმინითაც არის მოხსენიებული.¹⁸⁴

7.2. ევროპული პრინციპები

უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპებისგან განსხვავებით, ევროპული პრინციპები „შესრულების გართულების“ ნაცვლად ითვალისწინებს ტერმინს – „შეცვლილი გარემოებები“.¹⁸⁵ ტერმინოლოგიური თვალსაზრისით, უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების მიდგომა შედარებით ზუსტია, რადგან შეცვლილი გარემოებების გავლენით შესაძლებელია დაფუძნდეს როგორც შესრულების გართულება, ასევე ფორსმაჟორიც.

ევროპული პრინციპების მიხედვით, სახელშეკრულებო ვალდებულების ყოველგვარი გართულება არ ქმნის პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველს.¹⁸⁶ კერძოდ, 6:111-ე მუხლის თანახმად,

1) სახელშეკრულებო ვალდებულება მხარისათვის მხოლოდ ვალდებულების შესრულების გართულების შემთხვევაშიც, რომელიც გამოწვეულია შესრულების ხარჯის გაზრდით ან მიღებული შესრულების ფასის შემცირებით;

---

¹⁸³ *Slater S.D.*, *Overcome by Hardship: The Inapplicability of the UNIDROIT Principles' Hardship Provisions to CISG*, Fla. J. Int'l L., Vol. 12, 1998, 240, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/slater.html>>, [25.05.2014];

¹⁸⁴ *Lookofsky J.*, *Impediments and Hardship in International Sales: A Commentary on Catherine Kessedjian's Competing Approaches to Force Majeure and Hardship*, Int'l Rev. L. & Econ., Vol. 25, 2005, 438, <www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/lookofsky.html>, [25.05.2014].

¹⁸⁵ შეად. ევროპული პრინციპების 6:111-ე და უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების 6.2.2-ე მუხლები.

¹⁸⁶ *Lando O.*, *Vision of a Future World Contract Law: Impact of European and UNIDROIT Contract Principles*, Thomson/West, UCCLJ, Vol. 37, Issue 2, 2004, 40, <www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/lando3.html>, [25.02.2014];

2) თუ ხელშეკრულების შესრულება გარემოებების შეცვლის გამო უკიდურესად მძიმდება, მხარეები ვალდებული არიან აწარმოონ მოლაპარაკება ხელშეკრულების მისადაგებისა თუ შეწყვეტის მიზნით იმ პირობით, რომ: ა) გარემოებათა ცვლილება აღმოცენდა ხელშეკრულების დადების შემდეგ; (ბ) გარემოებების ცვლილების შესაძლებლობა გონივრულად ვერ იქნებოდა გათვალისწინებული ხელშეკრულების დადების დროს; (გ) ხელშეკრულების საფუძველზე გარემოებების ცვლილების რისკი არ ეკისრება დაზარალებულ მხარეს.

მნიშვნელოვანია, რომ შეცვლილი გარემოებების პირობებში ხელშეკრულების შესრულება ეკონომიკურად დამღუპველი უნდა იყოს მხარისათვის. თუმცა, შესრულების უკიდურესი დამძიმება შესრულების შეუძლებლობაზე დაბალი ხარისხის¹⁸⁷ დაბრკოლებას გულისხმობს, რომელიც ეკონომიკური თვალსაზრისით სახელშეკრულებო ბალანსის რღვევასა¹⁸⁸ და მოვალისათვის შესრულების ხარჯების გაუმართლებელ ზრდას უნდა იწვევდეს.¹⁸⁹ ევროპული პრინციპები მიმართავს ფრანგული სამართლით განმტკიცებულ „გაუთვალისწინებლობის“ დოქტრინას¹⁹⁰ და 6:111-ე მუხლის საფუძველად *Clausula Rebus Sic Stantibus* (ხელშეკრულების უზენაესობის პრინციპი უცვლელ გარემოებათა პირობებში) პრინციპს ასახელებს.¹⁹¹ ფრანგულ სამართალში შეზღუდული

---

¹⁸⁷ *Flechtner M.H.*, Issues Relating to Exemption (“Force Majeure”) Under Article 79 of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (“CISG”), Legal Studies Research Paper Series, Pittsburgh, Pennsylvania, 2008, 8, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1118124>, [25.05.2014].

¹⁸⁸ *Schwenzer I.*, Force Majeure and Hardship in International Sales Contracts, VUWLR, Vol. 39, 2008, 714-715, <<http://www.austlii.edu.au/nz/journals/VUW-LawRw/2008/39.pdf>>, [25.05.2014].

¹⁸⁹ *Backhaus R.*, The Limits of the Duty to Perform in the Principles of European Contract Law, EJCL, Vol. 8.1, 2004, 9-10, <www.ejcl.org>, [25.05.2014].

¹⁹⁰ *Horn N.*, Changes in Circumstances and the Revision of Contracts in Some European Laws and in International Law, 1985, 18-ე წიგნში: *Horn N. (ed.)*, Adaptation and Renegotiation of Contracts in Inter-National Trade and Finance, Deventer/The Netherlands, Kluwer Law and Taxation Publishers, 1985.

¹⁹¹ *Lando O., Beale H.*, Principles of European Contract Law, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 325.

სახით მოქმედ „გაუთვალისწინებლობის“ დოქტრინაზე მითითება 6:111-ე მუხლის ხელშეკრულების უზენაესობის პრინციპიდან გამონაკლისის სახით გამოყენებას უნდა აღნიშნავდეს.¹⁹²

სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების გართულების კლასიკურ შემთხვევებად აღიარებულია: ფასების ათმაგი ზრდა ხელშეკრულების დადების შემდგომ განხორციელებული საკანონმდებლო ცვლილებების შედეგად, დამატებითი დანადგარებით ქარხნების აღჭურვის ვალდებულების დაწესება, რომელიც უკიდურესად ამძიმებს შესრულებას, ეროვნული ვალუტის გაუფასურება 80%-ით,¹⁹³ შესყიდული საქონლის რეალიზაციის ბაზრის გაუქმება სახელმწიფოში.¹⁹⁴

7.3. DCFR

ნაშრომში განხილულ სამართლებრივ ინსტრუმენტებთან შედარებით DCFR-ის მიდგომა მნიშვნელოვნად შემზღუდავია. კერძოდ, III-1:110-ე მუხლით განმტკიცებულია შესრულების გარ-

---

¹⁹² შეცვლილი გარემოებების დოქტრინა ხელშეკრულების უზენაესობის პრინციპიდან გამონაკლისის სახით არის აღიარებული უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების მიხედვითაც, იხ. UNIDROIT Official Comment 6.2.1, <<http://www.unilex.info/dynasite.cfm?dssid=2377&dsmid=109294>>, [25.05.2014].

¹⁹³ მნიშვნელოვანია, რომ ევროპული პრინციპების 1994 წლის I გამოცემით სახელშეკრულებო ურთიერთობის ფინანსური მდგომარეობის 50%-ით ცვლილება მიჩნეულ იქნა სახელშეკრულებო ბალანსის ფუნდამენტურ რღვევად, ხოლო 2004 წლის II გამოცემა უკვე თავს იკავებს კონკრეტული პროცენტული ოდენობის ზღვარის დასახელებისგან, რაც გულისხმობს, რომ შესრულების გართულების არსებობა ხელშეკრულების განმარტების, კონკრეტული შემთხვევის ანალიზის საფუძველზე უნდა გადაწყდეს. *Schwenzer I., Force Majeure and Hardship in International Sales Contracts*, VUWLR, Vol. 39, 2008, 716, <<http://www.austlii.edu.au/nz/journals/VUWLawRw/2008/39.pdf>>, [25.05.2014].

¹⁹⁴ *Fucci R.F., Hardship and Changed Circumstances as Grounds for Adjustment or Non-Performance of Contracts, Practical Considerations in International Infrastructure Investment and Finance*, Thelen Reid & Priest LLP, American Bar Association Section of International Law, 2006, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/fucci.html>>, [25.05.2014].

თულების კიდევ ერთი დამფუძნებელი წინაპირობა, რომელიც საუკეთესოდ გამოხატავს აღნიშნული კონცეფციის სამართლებრივ ბუნებას. კერძოდ, შეცვლილი გარემოებების პირობებში მოვალისაგან ვალდებულების შესრულების მოთხოვნა მნიშვნელოვნად უსამართლო და არაგონიერული უნდა იყოს.¹⁹⁵ ამიტომაც შესრულების გართულების კონცეფციაც სახელშეკრულებო სამართლიანობის უზრუნველყოფას ემსახურება.¹⁹⁶ ამ თვალსაზრისით, *DCFR* ნაშრომში განხილული უნიფიცირებული სამართლებრივი ინსტრუმენტებისგან განსხვავებულ მიდგომას ავლენს. *DCFR*-ის მსგავსად, ნიდერლანდების სამოქალაქო კოდექსი (შემდგომში – ნსკ) ითვალისწინებს მითითებას სახელშეკრულებო სამართლიანობის კრიტერიუმზე. კერძოდ, 6:258-ე მუხლის¹⁹⁷ თანახმად, ერთ-ერთი მხარის მოთხოვნის საფუძველზე, სასამართლო უფლებამოსილია მთლიანად ან ნაწილობრივ შეწყვიტოს ხელშეკრულება ან შეცვალოს მისი სამართლებრივი შედეგები, თუ შეცვლილი გარემოებების საფუძველზე მხარეს გონიერულობისა და სამართლიანობის სტანდარტების გათვალისწინებით არ შეიძლება მოეთხოვოს ხელშეკრულების შეუცვლელი პირობებით გაგრძელება. სასამართლო უფლებამოსილია შეცვალოს ან შეწყვიტოს ხელშეკრულება ორმხრივი შედეგებით.

იტალიის სამოქალაქო კოდექსის (შემდგომში – ისკ) 1467-ე მუხლი შესრულების გართულების კონცეფციის უმთავრეს მახასიათებლად შესრულების უკიდურეს დამძიმებას ითვალისწინებს, გსკ-ის 313-ე პარაგრაფი – ხელშეკრულების საფუძველად მიჩნეული გარემოებების არსებით, ფუნდამენტურ ცვლილებას.

---

¹⁹⁵ *Bar Ch., Clive E., Schulte-Nölke H., Beale H., Herre J., Huet J., Storme M., Swann S., Varul P., Vaneziano A., Zoll F. (eds.), Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference, Study Group on a European Civil Code and Research Group on EC Private Law (Acquis Group), Sellier, European Law Publishers GmbH, Munich, 2009, 737, <http://ec.europa.eu/justice/contract/files/-european-private-law_en.pdf>, [20.07.2014].*

¹⁹⁶ იქვე, 75.

¹⁹⁷ იხ. Dutch Civil Code, Book 6, The Law of Obligations, Art. 6:258, <www.dutchcivillaw.com/legislation/dcctitle6655.html>, [25.05.2014].

DCFR-ის ოფიციალური კომენტარის თანახმად, სახელშეკრულებო ურთიერთობის სამართლებრივი საფუძველი შეცვლილი გარემოებების გავლენით ძირეულად, არსებითად უნდა იყოს შეცვლილი და არსებობდეს მკვეთრი შეუსაბამობა მხარეთა ურთიერთსანაცვლო ვალდებულებებს შორის

სამართლიანობის კრიტერიუმის ანალიზი, რა თქმა უნდა, ძალიან რთულია, რადგან ის სრულად თავისუფალი უნდა იყოს ერთ-ერთი მხარის მიმართ სუბიექტური დამოკიდებულებისგან. აღნიშნული კრიტერიუმის ანალიზი თავისთავად გულისხმობს ისეთი გარემოებების შეფასებას, რომლებიც განსახილველი ხელშეკრულების შინაარსს უშუალოდ არ უკავშირდება. კერძოდ – მხარის ფინანსური მდგომარეობა და თვით მესამე პირებთან ნაკისრი სახელშეკრულებო ვალდებულებები. რეალურად შესრულების სირთულის ხარისხის განსაზღვრა ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში ობიექტური გარემოებების კვლევას უნდა ეფუძნებოდეს,¹⁹⁸ შესრულების ღირებულების ზრდის საზომი ობიექტური გარემოებანი უნდა იყოს.¹⁹⁹

სახელშეკრულებო წონასწორობისა და მხარეთა ურთიერთსანაცვლო მოვალეობების ბალანსის შეფასებისთვის ურთიერთკავშირში უნდა იქნეს განხილული ხელშეკრულების დადების ეტაპზე ნაკისრი და შეცვლილი გარემოებების პირობებში გარდასახული მხარეთა უფლება-მოვალეობების მოცულობა, თანაფარდობა და შინაარსი.

8. შესრულების გართულების და ფორსმაჟორის ფუნქციური განსხვავება ხელშეკრულების სამართლებრივ ბედთან მიმართებით

შესრულების გართულების კონცეფცია ფორსმაჟორის შემდეგი სამართლებრივი მახასიათებლებით ემიჯნება: შესრულე-

---

¹⁹⁸ *Uribe M., The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives, Intersentia, 2011, 200.*

¹⁹⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკორტების საქმეთა პალატის 2008 წლის 25 ნოემბრის განჩინება საქმეზე: №ას-466-707-08.

ბის გართულება უნდა იყოს მაღალი ხარისხის, მაგრამ კვლავ ობიექტურად განხორციელებადი.²⁰⁰ ასევე, მნიშვნელოვანია, რომ ფორსმაჟორისა და შესრულების გართულების კონცეფციებს ფუნქციურად განსხვავებული მიზანი აქვთ: შესრულების გართულება ხელშეკრულების შინაარსის ადაპტირების საფუძველი ხდება და მხარეთა მიზნად კვლავ შეთანხმების აღსრულება რჩება.²⁰¹ ხელშეკრულება ავტომატურად არ წყდება, არამედ შესაძლებელია მოხდეს მისი მოდიფიცირება.²⁰² ამით აიხსნება ის ფაქტი, რომ უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპები ფორსმაჟორის რეგულირებას მოიცავს ვალდებულების დარღვევის თავში,²⁰³ ხოლო

---

²⁰⁰ Lando O., Salient Features of the Principles of European Contract Law: A Comparison with the UCC, Pace Int'l L. Rev., Vol. 13, 2001, 367, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/lando.html#3iii>>, [25.05.2014]. მაგალითად, შესრულების გართულებას აფუძნებს ინფლაცია, თუ კომპანიას ნაკისრი აქვს წყლის მიწოდების ვალდებულება ხელშეკრულებით შეთანხმებულ ფიქსირებულ ფასად და ბაზარზე მნიშვნელოვნად იცვლება ხელშეკრულების საგნის ფასი. იხ. *English Case Staffordshire Area Health Authority v. South Staffordshire Waterworks Co [1978] 1 W.L.R. 1387*. 1908 წელს კომპანიამ იკისრა ოცდაათი წლის განმავლობაში ბუნებრივი აირის მიწოდების ვალდებულება ფიქსირებულ ფასად, მაგრამ I მსოფლიო ომის შემდგომ ქანახშირის დეფიციტმა ოთხჯერ გაზარდა ბუნებრივი აირის ღირებულება. Nicholas B., *The French Law of Contract*, 2nd ed., OUP Oxford, 1992, 208, 209. შესრულების გართულება წარმოიშობა მაშინაც, როდესაც ქვეყანაში ფაქტობრივად აღარ არსებობს ბაზარი შესყიდული საქონლის რეალიზაციისთვის. იხ. Lando O., *A Vision of a Future World Contract Law: Impact of European and UNIDROIT Contract Principles*, Reproduced with the consent of West Services, Inc., UCCLJ, Vol. 37, Issue 2, 2004, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/lando3.html#83>>, [25.05.2014].

²⁰¹ Rimke J., *Force Majeure and Hardship: Application in International Trade Practice with Specific Regard to the CISG and the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*, Reproduced with Permission of Pace Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods, Kluwer, 1999-2000, 200, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/rimke.html>>, [25.05.2014].

²⁰² შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგებისა და მეორადი მოთხოვნის უფლებების შესახებ იხილეთ: *Schwenzer I.*, *Force Majeure and Hardship in International Sales Contracts*, VUWLR, Vol. 39, 2008, 721-725, <<http://www.austlii.edu.au/nz/journals/VUWLawRw/2008-/39.pdf>>, [27.06.2014].

²⁰³ Wright C., *Force Majeure Clauses and the Insurability of Force Majeure Risks*, *The Construction Lawyer*, Vol. 23, 2003, 19, <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/conlaw23&div=46&g_sent=1&collection=journals>, [27.07.2014].

შესრულების გართულება ვალდებულების შესრულების ნაწილშია გაერთიანებული.²⁰⁴ მსგავსად, შეცვლილი გარემოებების პრობლემატიკა მოწესრიგებულია ევროპული პრინციპების მე-6 თავში, რომელიც ხელშეკრულების შინაარსსა და იურიდიულ ძალას შეეხება. მხარეებმა, როგორც მათი შემთხვევის საუკეთესო მოსამართლეებმა, უნდა აწარმოონ სახელშეკრულებო მოლაპარაკება კეთილსინდისიერების პრინციპის ხელმძღვანელობით. ხოლო თუ მოლაპარაკებას არ შეიძლება აღნიშნული მიზანი ჰქონდეს, რადგან მნიშვნელოვნად დარღვეულია ეკონომიკური ბალანსი,²⁰⁵ მაშინ შეწყვეტონ ხელშეკრულება.²⁰⁶ ფორსმაჟორი კი ვალდებულების დარღვევის კონტექსტში განიხილება, რომელიც ხელშეკრულების შეჩერების ან შეწყვეტის საფუძველი ხდება.²⁰⁷

---

²⁰⁴ *Perillo J.*, Force Majeure and Hardship under the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, Contratación internacional. Comentarios a los Principios sobre los Contratos Comerciales Internacionales del Unidroit, Universidad Nacional Autónoma de México - Universidad Panamericana, 1998, 120, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/perillo3.html?>>, [27.07.2014].

²⁰⁵ *Flechtner M.H.*, Issues Relating to Exemption ("Force Majeure") Under Article 79 of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods ("CISG"), Legal Studies Research Paper Series, Pittsburgh, Pennsylvania, 2008, 8, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1118124>, [27.07.2014].

²⁰⁶ *Lando O.*, Salient Features of the Principles of European Contract Law: A Comparison with the UCC, Pace Int'l -L.- Rev., Vol. 13, 2001, 367, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/lando.html#3iii>>, [27.07.-2014]. შესრულების გართულების სამართლებრივ შედეგებზე იხილეთ: *Perillo J.*, Force Majeure and Hardship under the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, Contratación internacional. Comentarios a los Principios sobre los Contratos Comerciales Internacionales del Unidroit, Universidad Nacional Autónoma de México - Universidad Panamericana, 1998, 130-132, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/perillo3.html?>>, [27.07.2014].

²⁰⁷ *Rimke J.*, Force Majeure and Hardship: Application in International Trade Practice with Specific Regard to the CISG and the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, Reproduced with Permission of Pace Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods, Kluwer, 1999-2000, 201, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/rimke.html>>, [27.07.2014].

IV. შესრულების გართულებისა და ფორსმაჟორის ანალოგი კონცეფციები უცხოურ სამართლებრივ სისტემებში

1. შეცვლილი გარემოებების მნიშვნელობის აღიარება სამართლის ისტორიული განვითარების კვალდაკვალ

შეცვლილი სახელშეკრულებო გარემოებების მნიშვნელობა აღიარებულ იქნა ჯერ კიდევ კანონიკური სამართლის იურისტების მიერ, რომლებიც პირობის დარღვევას, გაუთვალისწინებელი შეცვლილი გარემოებების წარმოშობის შემთხვევაში, არ მიიჩნევდნენ მართლსაწინააღმდეგოდ.²⁰⁸ შეცვლილი გარემოებების დოქტრინა ახსნილ იქნა არისტოტელეს თანასწორუფლებიანობის თეორიით, რომლის თანახმად, კანონის მიღების შემდეგ შეიძლებოდა აღმოცენებულიყო გარემოებები, რომელთა არსებობის პირობებში კანონმდებელი, თანასწორუფლებიანობის თვალსაზრისით, არაგონივრულად მიიჩნევდა კანონის განუხრელ დაცვას.²⁰⁹ შეცვლილი გარემოებების დოქტრინამ ასახვა ჰპოვა ასევე, *თომა აკვინელის*, სქოლასტიკოსების, ბუნებითი სამართლის იურისტების შრომებშიც.

მიუხედავად იმისა, რომ ხელშეკრულების უზენაესობის პრინციპი სამართლებრივი სტაბილურობის შენარჩუნების გარანტიას, პრაქტიკამ დაადასტურა, რომ მის შეუზღუდავ გამოყენებას ხშირ შემთხვევაში შეიძლება საპირისპირო შედეგები მოჰყვეს.²¹⁰ *Pacta Sunt Servanda* მართალია, ვალდებულებითი სამარ-

---

²⁰⁸ *Gratian*, Decretum, C. 22, q. 2, c.14, მითითებულია: *Gordley J.*, Foundations of Private Law: Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment, Oxford University Press, New York, 2006, 347.

²⁰⁹ *Aquinas T.*, Summa Theologiae II-II, q, 88 a. 10; q. 89, a. 9, მითითებულია: *Gordley J.*, Foundations of Private Law: Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment, Oxford University Press, New York, 2006, 347-348.

²¹⁰ *Liu Ch.*, Changed Contract Circumstances, 2nd ed., 2005, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/liu5.html>>, [20.07.2014].

თლის ფუძემდებლურ პრინციპად ითვლება, მაგრამ მოვალის იძულება, ყოველგვარი შეცვლილი გარემოებების მიუხედავად ვალდებულების შესრულებაზე, არაგონიერული და ფატალური იქნებოდა საერთაშორისო სავაჭრო ბრუნვისათვის, ხოლო კონტრაქტი, როგორც სამართლებრივი გარიგება, აზრს დაკარგავდა.²¹¹

გლობალიზაციის კვალდაკვალ, გართულებული სამოქალაქო ბრუნვის პირობებში, ხელშეკრულების უზენაესობის პრინციპი დიდი გამოწვევის წინაშე აღმოჩნდა. სახელშეკრულებო ურთიერთობებში წარმოშობილი შეცვლილი გარემოებების სამართლებრივი პრობლემის გადასაწყვეტად იურიდიულ დოქტრინაში მნიშვნელოვანი ადგილი დაიმკვიდრა კანონიკური სამართლიდან მომდინარე *Clausula Rebus Sic Stantibus*²¹² მოძღვრებამ,²¹³ როგორც *Pacta Sunt Servanda* პრინციპის სახეცვლილებამ²¹⁴ და გამონაკლისმა,²¹⁵ რომელიც ხელშეკრულების მბოჭავ ბუნებას

---

²¹¹ *Lindström N.*, Changed Circumstances and Hardship in the International Sale of Goods, NJCL, Issue 1, No.1, 2006, 2, <http://www.njcl.fv/1_2006/commentary1.pdf>, [20.07.2014].

²¹² დაწვრილებით იხ. *Pichonnaz P.*, From *Clausula Rebus Sic Stantibus* to Hardship: Aspects of the Evolution of the Judge's Role, *Am. J. Legal Hist.*, Vol. 17, Issue 1, 2011, 125-143, <http://www.sabinet.co.za/abstracts/funda/funda_v17_n1_a6.html>, [20.07.2014]; *Gordley J.*, Impossibility and Changed and Unforeseen Circumstances, *Am. J. Comp. L.*, Vol. 52, 2004, 513-530, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/gordley1.html>>, [20.07.2014]; *Draetta U., Lake R.B., Nanda V.P.*, Breach and Adaptation on International Contracts, *An Introduction to Lex Mercatoria*, Butterworth Legal Publishers, 1992, 178.

²¹³ ეს პრინციპი ჯერ კიდევ ადრეული შუა საუკუნეების გლოსატორებისათვის იყო ცნობილი. მას მისდევდნენ *გროციუსი* და *პუფენდორფი*. აღნიშნული პრინციპი განმტკიცებულია ასევე, 1756 წლის *მაქსიმილიანეს* კოდექსში და პრუსიის 1794 წლის კოდექსებში. იხ. *ცვაიგერტი კ., კოტცი პ.*, შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კერძო სამართლის სფეროში, ტ. II, თბ., 2001, 210.

²¹⁴ *Lando O.*, Salient Features of the Principles of European Contract Law: A Comparison with the UCC, *Pace Int'l L. Rev.*, Vol. 13, Issue 2, 2001, 27, <<http://digitalcommons.pace.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1214&context=pilr>>, [20.07.2014].

²¹⁵ *Liu Ch.*, Changed Contract Circumstances, 2nd ed., 2005, 30, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/liu5.html>>, [20.07.2014].

აღიარებს მხოლოდ უცვლელ გარემოებათა პირობებში²¹⁶ და შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების ადაპტაციის სამართლებრივ საფუძველს ქმნის.²¹⁷

ისტორიულად *Clausula Rebus Sic Stantibus* მოძღვრება აისახა მე-18 საუკუნის კერძო სამართლის კოდიფიკაციებში თუმცა, მოგვიანებით გაკრიტიკებულ იქნა მისი ბუნდოვანების გამო. მე-18 საუკუნის დასასრულსა და მე-19 საუკუნის დასაწყისში, როდესაც აღორძინდა კლასიკური სახელშეკრულებო მოძღვრება და ხელშეკრულების თავისუფლებამ, ეკონომიკურმა ლიბერალიზმმა და კანონის სიცხადემ უზენაესობა მოიპოვა, *Clausula Rebus Sic Stantibus* დოქტრინა დაეიწყებას მიეცა.²¹⁸

ამრიგად, მე-19 საუკუნის ლიბერალიზმმა, რომელმაც აბსოლუტური პრიორიტეტი მიანიჭა კერძო ავტონომიასა და ხელშეკრულების სიტყვასიტყვით შინაარსს, უარყო ეს კონცეფცია და მნიშვნელოვნად შეამცირა მისი გავლენა კონტინენტური სამართლის ქვეყნებზე. პოზიცია, რომლის თანახმად, ხელშეკრულებაში გამოხატული მხარეთა თავისუფალი ნება აფუძნებს კონტრაქტენტთა სამართალს, რომელიც არ შეიძლება შეცვლილ იქნეს სასამართლოს მიერ, სახელშეკრულებო სამართლის წამყვან პრინციპად იქცა.²¹⁹

---

²¹⁶ Baranauskas E., Zapolskis P., The Effect of Change in Circumstances on the Performance of Contract, Mykolas Romeris University, 4 (118), 2009, 198, <http://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/jurisprudencija/archyvas/dwn.php?id=226657>, [20.07.2014]; Ciernatniece I., Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 10; Zimmermann R., Roman Law, Contemporary Law, European Law, The Civilian Tradition Today, Oxford University Press, 2001, 80.

²¹⁷ Ciernatniece I., Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 5-6.

²¹⁸ Liu Ch., Remedies for Non-performance – Perspectives from CISG, UNIDROIT Principles and PECL, 2003, 296, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/chengwei.html>>, [20.07.2014].

²¹⁹ Horn N., Changes in Circumstances and the Revision of Contracts in Some European Laws and International Law, in: Horn N. (ed.), Adaptation and Renegotiation of Contracts in International Trade and Finance, Antwerp, Boston, London, Frankfurt a.M. 1985, 17, <http://www.trans-lex.org/create_pdf.php?docid=113700>, [20.07.2014].

მოგვიანებით, სახელშეკრულებო სამართალში კეთილსინდისიერებისა და სამართლიანობის იდეათა გავლენით უარყოფილ იქნა აბსოლუტური ვალდებულების დოქტრინა და სამართლებრივმა სისტემებმა შესრულების შეუძლებლობა პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძვლად აამოქმედეს²²⁰ – *Clausula Rebus Sic Stantibus* ყველა სამართლის სისტემის უზოგადეს პრინციპად იქცა.²²¹

ცივილისტური დოქტრინა მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ სამართლის ნორმატიულ, სტატიკურ სისტემაში საჭიროა შეტანილ იქნეს დინამიკური ელემენტი, შეიქმნას მასში „სასულე“, რომლის გავლითაც ახალი ცხოვრებისეული ურთიერთობები „ჩაისხმება“ იურიდიულ ფორმებში. ასეთი სასულე სამართლისათვის არის დათქმა – *Clausula Rebus Sic Stantibus*. ესაა დინამიკურობის პრინციპი სამართლის სისტემაში, რაციონალური ცნება ირაციონალურის შესახებ, რომელიც აცოცხლებს სამართალს და აახლოებს მას ცვლილებების შედეგად დამდგარ რეალობებთან.²²²

2. ფორსმაჟორისა და შესრულების გართულების კონცეფციების ამსახველი ძირითადი ტერმინები ეროვნულ და უცხოურ სამართლებრივ სისტემებში

ქართულ სამართალში შეცვლილ გარემოებებთან დაკავშირებული პრობლემატიკა არ არის მოწესრიგებული *ფორსმაჟორისა და შესრულების გართულების* სახელწოდების მქონე

---

²²⁰ Liu Ch., Remedies for Non-performance - Perspectives from CISG, UNIDROIT Principles and PECL, 2003, 296, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/chengwei.html>>, [20.07.2014].

²²¹ *Questech Inc. v. Ministry of National Defence, 9 IRAN – U.S. CL. Trib. Rep. 107, 122, 1985*, <tldb.unikoeln.de/TLDB.html>, [20.07.2014]. მითითებულია: Liu Ch., Newman M.S.(ed.), Remedies in International Sales, Perspectives from CISG, UNIDROIT Principles and PECL, JurisNet, LLC, Huntington, New York, 2007, 658.

²²² გოგიაშვილი გ., *Clausula Rebus Sic Stantibus*, დინამიკა და სტატიკა სამართალში, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, 9/2006-1/2, 108.

ინსტიტუტებით. თუმცა, კანონმდებლობა არსობრივად მსგავსი სამართლებრივი კონცეფციების რეგულირებას ითვალისწინებს დაუძლეველი ძალის, შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობისა და შეცვლილი გარემოებების სახელწოდებით.

მსგავსად, გერმანულ სამართალშიც არ არსებობს ფორსმაჟორის სახელწოდების შესატყვისი კონცეფცია, თუმცა გერმანიის სამოქალაქო სჯულდება განამტკიცებს უზოგადეს პრინციპს, რომელიც ვალდებულების დარღვევისათვის სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობას მოვალის ბრალეულობას, სულ მცირე, გაუფრთხილებლობის არსებობას უკავშირებს, თუ მკაცრი პასუხისმგებლობა (ე.წ. გარანტია) არ არის შეთანხმებული²²³ ან არ გამომდინარეობს ვალდებულების არსიდან.²²⁴ შესაბამისად, გერმანული სამართლის თანახმად, ვალდებულების დარღვევისათვის პასუხისმგებლობა გამოირიცხება, როდესაც დაბრკოლება მხარის კონტროლის მიღმაა, რომელსაც ვალდებულების დარღვევისადმი გაუფრთხილებლობაც კი არ შეერაცხება.²²⁵ პასუხისმგებლობის აღნიშნული წესი ფორსმაჟორის სამართლებრივ შედეგებს შეესაბამება.

ამრიგად, მართალია, გერმანული სამართალი არ იცნობს ფორსმაჟორის კონცეფციას, მაგრამ იდენტური სამართლებრივი მიზანი (შესრულების ვალდებულებისაგან განთავისუფლება) სხვა სახელწოდების ინსტიტუტით მიიღწევა. კერძოდ, შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობა აფუძნებს ფორსმაჟორის სამართლებრივ შედეგებს – შესრულების ვალდებულებისაგან განთავისუფლებას ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლების გამორიცხვით. რაც შეეხება შესრულების გართულების კონცეფციას, იგი გერმანულ სამართალში ეკონომიკური შეუძლებლობის ცნებაშია მოაზრებული.

---

²²³ Horn N., Kötz H., Leser H.G., German Private and Commercial Law: An Introduction, 1982, 93, 112.

²²⁴ German Civil Code - Bürgerliches Gesetzbuch, Bundesministerium der Justiz, Juris GmbH, Saarbrücken, 2005, §276 I.

²²⁵ Horn N., Kötz H., Leser H.G., German Private and Commercial Law: An Introduction, 1982, 93, 112.

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, ნაშრომში ვაღდე-
ბულების შესრულების უკიდურესი დამძიმების კონცეფციის
გამოსახატავად გამოყენებული იქნება *შესრულების გართულების*
უზოგადესი ტერმინი, ხოლო *ფორსმაჟორი* მოხსენიებული იქნე-
ბა გერმანული და ქართული კანონმდებლობისათვის კარგად
ნაცნობი, *შესრულების შეუძლებლობის* სახელწოდებით.

წინამდებარე თავში გერმანული კონცეფციების ანალიზ-
თან ერთად, განხილული იქნება ფრანგული სამართლის ე.წ.
imprévision-ის, ასევე ანგლოამერიკულ სამართალში მოქმედი
„ხელშეკრულების ამოებისა“ და „კომერციული განუხორციე-
ლებლობის“ დოქტრინები.

3. შეცვლილი გარემოებების საფუძველით პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების სისტემის ფორმირება გერმანულ სამართალში

3.1. ჰიპერინფლაცია გერმანიაში და პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველთა აღმოცენების ისტორიული პირობები

ხელშეკრულების უზენაესობის პრინციპის გაელენით, გერ-
მანიის სამოქალაქო სჯულდებაში *Clausula Rebus Sic Stantibus*
დოქტრინამ ვერ ჰპოვა ასახვა.²²⁶ ზოგადგერმანული საერთო სა-
მართლის მეცნიერების წარმომადგენლებმა თავდაპირველად
უარი თქვეს აღნიშნულ პრინციპზე, ჩათვალეს იგი გაურკვევე-
ლად და მიიჩნევდნენ, რომ ეს პრინციპი ხელს უშლის სამართ-
ლებრივი სტაბილურობის შენარჩუნებას.²²⁷

---

²²⁶ იხ.: *Hondius E.H., Grigoleit H.Ch.*, Unexpected Circumstances in Europe-
an Contract Law, Cambridge University Press, New York, 2011, 62; *Schlechtriem*
P., The German Act to Modernize the Law of Obligations in the Context of Common
Principles and Structures of the Law of Obligations in Europe, Oxford U. Compar.
L. Forum, Vol. 2, 2002, <<http://ouclf.iuscomp.org/articles/schlechtriem2.shtml#fn1sym>>, [20.07.2014].

²²⁷ *ცეაიგერტი კ., კოტცი კ.*, შედარებითი სამართალმცოდნეობის
შესავალი კერძო სამართლის სფეროში, ტ. II, თბ., 2001, 210.

მიუხედავად აღნიშნულისა, გერმანულმა სამართალმა გვერდი ვერ აუარა შეცვლილი გარემოებების საკანონმდებლო მოწესრიგებას, რისი აუცილებლობაც ცხადყო პირველმა მსოფლიო ომმა,²²⁸ რომელსაც გერმანიაში გამანადგურებელი ეკონომიკური შედეგები მოჰყვა.²²⁹ *ვაიმარის* რესპუბლიკამ ჰიპერინფლაცია განიცადა,²³⁰ ომამდელ პერიოდთან შედარებით ფასები მკვეთრად გაიზარდა, რამაც გრძელვადიანი ხელშეკრულებების შესრულება მოვალეებისთვის ეკონომიკურად დამლუპველი გახადა.²³¹ ინფლაციამ განაპირობა უკიდურესი შეუსაბამობა მიწოდებასა და გადახდას – მომსახურებასა და ანაზღაურებას შორის.²³²

1919 წელს ქარხნის რამდენიმე მესაკუთრემ გაყიდა კუთვნილი წილი. საკუთრების გადაცემა მოხდა 1920 წლის 1 იანვარს შესყიდვის ფასის ნახევრის სანაცვლოდ. დარჩენილი თანხის გადახდა უნდა განხორციელებულიყო 1921 წლის პირველ თვეებში. 1920 წლის დასაწყისში ვალუტის მსყიდველობითი უნარიანობა 80%-ით შემცირდა. მოვალის მიერ გადასახდელი თანხა მნიშვნელოვნად აღარ შეესაბამებოდა კრედიტორის მიერ წარდგენილ შესრულებას. თუმცა, მყიდველი მოითხოვდა ხელშეკრულების განუხრელ შესრულებას თავდაპირველი, გაუფასურებამდე

---

²²⁸ *Backhaus R.*, The Limits of the Duty to Perform in the Principles of European Contract Law, Vol. 8.1, 2004, <<http://www.ejcl.org/81/art81-2.txt>>, [20.07.2014].

²²⁹ *Rösler H.*, Hardship in German Codified Private Law – In Comparative Perspective to English, French and International Contract Law, Kluwer Law International BV/Printed in Netherlands, Eur. Rev. of Priv. L., Vol. 15, No. 4, 2007, 491, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1154004>, [15.06.2014].

²³⁰ *Renner Sh.*, Inflation and the Enforcement of Contracts, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 1999, ყველგან; *Holtfrerich C.L.*, The German Inflation 1914-1923, Berlin: Gruyter W.D., 1986, ყველგან; *Ringer F.K.*, The German Inflation of 1923, New York, Oxford University Press, 1969, ყველგან; *Laursen K., Pederson J.*, The German Inflation 1918-1923, Amsterdam, North Holland Pub. Co., 1964, ყველგან.

²³¹ *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, the Netherlands, 2009, 79.

²³² *Säcker F.J.*, The Transition from German to European Civil Law – Effective Competition, Fairness and Reasonableness and Consumer Protection as New Principles of a Modern Social Civil Law in Europe, 3, <http://web.fu-berlin.de/iww/downloads/china/peking_09_03_the_transition.pdf>, [22.06.2011].

არსებული პირობებით.²³³ სახელშეკრულებო ურთიერთობების ჩიხიდან გამოსაყვანად სახელმწიფო მხრიდან სასწრაფო რეაგირების აუცილებლობა დადგა.

3.2. გართულებულ ვალდებულებათა პირობებში სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების პრობლემა

ვალუტის გაუფასურების შედეგების გასანეიტრალებლად გერმანიის უმაღლესმა სასამართლომ (*the Reichsgericht – RG*) შესრულების შეუძლებლობის დოქტრინას მიმართა. კერძოდ, მან შეიმუშავა პრაქტიკული შეუძლებლობის კონცეფცია,²³⁴ რომელიც ფუნდება დაბრკოლების წარმოშობით და არაგონივრულად დიდ ხარჯებს ითვალისწინებს ვალდებულების შესასრულებლად.²³⁵

სასამართლომ აბსოლუტური შეუძლებლობის მიმართ დადგენილი შესრულების ვალდებულებისგან განთავისუფლების წესი აამოქმედა ფარდობითი შეუძლებლობის²³⁶ მიმართ და სახელშეკრულებო ბოჭვისგან განთავისუფლების საფუძვლად მიუთითა შესრულების შეუძლებლობის მარეგულირებელი გსკ-ის 275 I პარაგრაფი. ამით სასამართლომ შესრულების შეუძლებლობის კონცეფცია ვალდებულების შესრულების უკიდურესი გართულების შემთხვევაზეც გაავრცელა.

²³³ Rösler H., Hardship in German Codified Private Law – In Comparative Perspective to English, French and International Contract Law, Kluwer Law International BV/Printed in Netherlands, Eur. Rev. of Prv. L., Vol. 15, No. 4, 2007, 491, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1154004>, [15.06.2014].

²³⁴ პრაქტიკული შეუძლებლობის შესახებ იხ. Pizer L.K., Smith M.R. (ed. in Chief), *Southerington T.*, Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) 2002-2003, Kluwer Law International, The Hague, London, New York, 2004, 255.

²³⁵ Rösler H., Hardship in German Codified Private Law – In Comparative Perspective to English, French and International Contract Law, Kluwer Law International BV/Printed in Netherlands, Eur. Rev. of Prv. L., Vol. 15, No. 4, 2007, 487-488, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=115404>, [15.06.2014].

²³⁶ Litvinoff S., Force Majeure, Failure of Cause and Theorie De L'imprevision: Louisiana Law and Beyond, La. L. Rev., Vol. 46, No. 1, 1985, 1, 54, <<http://digitalcommons.law.lsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4942&context=lalrev>>, [15.06.2014].

ამრიგად, რეფორმამდელ კანონმდებლობაში²³⁷ შესრულების აბსოლუტური შეუძლებლობის მომწესრიგებელი ნორმა ვრცელდებოდა უკიდურესი გართულების შემთხვევაზე, მიუხედავად იმისა, სახეზე იყო აბსოლუტური თუ პრაქტიკული შეუძლებლობა.²³⁸

თუმცა, მოსამართლეებს გაუძნელდათ ამ ბუნდოვანი და არაზუსტი კრიტერიუმის საფუძველზე, აბსოლუტური შეუძლებლობის მომწესრიგებელი ნორმების გამოყენებით, გადაეწყვიტათ ფარდობითი შეუძლებლობის პრობლემა.²³⁹

3.3. ორტმანის თეორიის აღმოცენება

არსებული სოციალურ-პოლიტიკური ვითარების გათვალისწინებით, გერმანელმა მეცნიერებმა მრავალი თეორია განავითარეს. მაგალითად, ლარენცმა ფარდობითი შეუძლებლობის პრობლემის მოსაგვარებლად გსკ-ის 275-ე პარაგრაფის ნაცვლად კეთილსინდისიერების პრინციპის (გსკ-ის §242) გამოყენება მიიჩნია მიზანშეწონილად.²⁴⁰ ვინდშაიდმა შეიმუშავა „სახელშეკრულებო პრეზუმფციის“ თეორია (*Lehre von der Voraussetzung*), რომელიც გაკრიტიკებულ იქნა იმის საფუძველზე, რომ ცალმხრივი მოტივები არ შეიძლება პირობებად იქნეს განხი-

²³⁷ იგულისხმება 2002 წლის ვალდებულებითი სამართლის ფუნდამენტური რეფორმა გერმანიაში.

²³⁸ Zimmermann R., Breach of Contract and Remedies under the New German Law of Obligations, Saggi, Conferenze e Seminari 48, Roma, 2002, 15, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/zimmerman.html>>, [15.06.2014].

²³⁹ Enneccerus L., Lehmann H., Derecho de Obligaciones, 241, 1966, მითითებულია: Oliveira N.M.P., The German Act to Modernize the Law of Obligations as a Model for the Europeanization of Contract Law? The New Rules Regarding Impossibility of Performance from the Perspective of a Portuguese Lawyer, EJCL, Vol. 11.4, December 2007, 2, <<http://www.ejcl.org/114/art114-2.pdf>>, [15.06.2014].

²⁴⁰ Larenz K., Lehrbuch des Schuldrechts. Allgemeiner Teil, 14th ed., 1989, supra note 2, at 320, მითითებულია: Oliveira N.M.P., The German Act to Modernize the Law of Obligations as a Model for the Europeanization of Contract Law? The New Rules Regarding Impossibility of Performance from the Perspective of a Portuguese Lawyer, EJCL, Vol. 11.4, December 2007, 2, <<http://www.ejcl.org/114/art114-2.pdf>>, [15.06.2014].

ლული მანამ, სანამ ხელშეკრულებაში არ იქნება ისინი გათვალისწინებული.²⁴¹

არსებულ დოქტრინათა შორის ყველაზე მისაღები *ორტმანის (Oertmann)* მიერ შეთავაზებული „გარიგების საფუძვლის რღვევის“ თეორია (*Wegfall der Geschäftsgrundlage*)²⁴² აღმოჩნდა. ხსენებული დოქტრინის გამოყენების წინაპირობაა იმ სახელშეკრულებო გარემოებათა არსებითი ცვლილების არსებობა, რომელსაც უმთავრესად დაემყარა მხარეთა შეთანხმება²⁴³ და ახალ პირობებში არაგონიერულია მოვალისაგან ვალდებულების თავდაპირველი სახით შესრულების მოთხოვნა. ხელშეკრულების ფუნდამენტურ პირობებად განისაზღვრება მხარეთა მიერ ხელშეკრულების დადების ეტაპზე მტკიცებულებად მიჩნეული ფაქტები, წარმოდგენები, რომელიც მხარეთა სახელშეკრულებო მიზნის საფუძველს ქმნის.²⁴⁴

შესაბამისად, სასამართლომ 1922 წელს შესრულების შეუძლებლობის მომწესრიგებელი ნორმების შეფარდება შესრულების უკიდურესი გართულების შემთხვევებისათვის უსაფუძვლოდ მიიჩნია.²⁴⁵ სასამართლო, გსკ-ში შესაბამისი დებულების არარსებობის გამო, პირველად დაეყრდნო ეკონომიკური შეუძლებლობის კონცეფციას²⁴⁶ და ზემოხსენებულ საქმეზე 1923 წლის გადა-

---

²⁴¹ *ცვაიგერტი კ., კოტცი პ.*, შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კერძო სამართლის სფეროში, ტ. II, თბ., 2001, 211.

²⁴² *ვინდშაიდის* თეორიისაგან განსხვავებით, *ორტმანის* თეორიის თანახმად, სამომავლო მოვლენათა განვითარების შესახებ წარმოდგენები უნდა ეკუთვნოდეს არა მხოლოდ ერთ-ერთ მხარეს, არამედ გაზიარებული უნდა იყოს ორივე მხარის მიერ. იხ. *ცვაიგერტი კ., კოტცი პ.*, შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კერძო სამართლის სფეროში, - ტ. II, თბ., 2001, 213.

²⁴³ *Ciemaniece I.*, Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 12.

²⁴⁴ *Rösler H.*, Hardship in German Codified Private Law – In Comparative Perspective to English, French and International Contract Law, Kluwer Law International BV/Printed in Netherlands, Eur. Rev. of Priv. L., Vol. 15, No. 4, 2007, 488, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1154004>, [15.06.2014].

²⁴⁵ იქვე.

²⁴⁶ იქვე, 491.

წყვეტილებაში სახელშეკრულებო გარემოებების არსებითი ცვლილების პრინციპით იხელმძღვანელა, რომელიც დააფუძნა ორტმანის (*Oertmann*) მიერ 1921 წელს განვითარებულ გარიგების საფუძვლის (*Geschäftsgrundlage*) შესახებ დოქტრინასა²⁴⁷ და გსკ-ის 242-ე პარაგრაფით განმტკიცებულ კეთილსინდისიერების პრინციპს.²⁴⁸

3.4. კეთილსინდისიერების პრინციპის გავლენა გარიგების საფუძვლის დოქტრინის განვითარებაზე

გერმანულ სამართალში კეთილსინდისიერი ქცევა მხარეთა უპირველესი ვალდებულებაა. ყველა უფლებისა და მოვალეობის განხორციელება კეთილსინდისიერების ძირითად წესს უნდა ეფუძნებოდეს.²⁴⁹ საუკუნეების განმავლობაში „კეთილსინდისიერების დათქმაზე“ დაყრდნობით კერძო სამართლის არაერთი ინსტიტუტი ჩამოყალიბდა და განვითარდა.²⁵⁰ ამ პრინციპის პირმ-

---

²⁴⁷ Effect of Inflation in Zimmermann R., Whittaker S.(eds.), Good Faith in European Contract Law, Cambridge University Press, Cambridge, 2000, 557-558.

²⁴⁸ RG 03.02.1922, RGZ 103, 328; 27.06.1922, RGZ 104, 394-402, იხ. Tallon D. წიგნში: Beale H., Kötz H., Hartkamp A., Tallon D. (eds.), Cases Materials and Text on Contract Law, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2002, 631-633; RG 03.02.1922, RGZ 103, 328, იხ. Lipstein K. წიგნში: Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A., The German Law of Contract – A Comparative Treatise, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 797-798; 15.12.1941, RGZ 168, 121, 126; Musy A.M., The Good Faith Principle in Contract Law and the Pre-contractual Duty to Disclose: Comparative Analysis of New Differences in Legal Cultures, 2000, 5, <<http://www.icer.it/docs/wp2000/Musy192000.pdf>>, [15.06.2014].

²⁴⁹ Firoozmand M.R., Changed Circumstances and Immutability of Contract: a Comparative Analysis of Force Majeure and Related Doctrines, Bus. L. Int'l, Vol. 8, No. 2, 2007, 170, <http://heinonline.org/HOL/Welcome?message=Please%20log%20in&url=%2FHOL%2FPrint%3Fhandle%3Dhein.journals%2Fblawintl2007%26div%3D17%26collection%3Djournals%26set_as_cursor%3D1%26men_tab%3Dsrchresults>, [15.06.2014].

²⁵⁰ კერესელიძე დ., კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, თბ., 2009, 84.

შოა შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების დოქტრინაც.²⁵¹

სხვადასხვა სამართლის სისტემაში კეთილსინდისიერების პრინციპისათვის მინიჭებული განსხვავებული ფუნქცია იმავდროულად (შესაბამის სამართლის სისტემაში) ამ პრინციპის განსხვავებულ მნიშვნელობას განაპირობებს. უპირველეს ყოვლისა, გერმანულ სასამართლო პრაქტიკასა და იურიდიულ ლიტერატურაში გსკის 242-ე პარაგრაფი ყოვლისმომცველ ზოგად დებულებად ჩამოყალიბდა, რომლის გამოყენებაც სცილდება მის სიტყვასიტყვით მნიშვნელობას და ზეგავლენას ახდენს მთელ სამართლის სისტემაზე.²⁵²

ამრიგად, კეთილსინდისიერების პრინციპი მიიჩნევა გერმანული დოქტრინის – *Geschäftsgrundlage* – საფუძვლად.²⁵³ ორტმანის გარიგების საფუძვლის თეორიაში (*Geschäftsgrundlange*) ყველაზე ნათლად ვლინდება კეთილსინდისიერების პრინციპის „მაკორექტირებელი“ ფუნქცია. კეთილსინდისიერების პრინციპის გავლენის საკითხი სასამართლო პრაქტიკის განვითარებაზე განხილული იქნება მომდევნო თავში.

3.5. გარიგების საფუძვლის დოქტრინის არსი და მისი მოქმედება სასამართლო პრაქტიკაში

საკითხი, შესაძლებელია თუ არა მკვეთრად შეცვლილი გარემოებების საფუძვლით თავიდან იქნეს აცილებული მხო-

---

²⁵¹ Tallon D. წიგნში: Hartkamp A.S., Hesselink M., Hondius E.H., du Perron E., Joustra C., Veldman M.(eds.), Towards a European Civil Code, 3rd ed., Kluwer Law International, 2004, 503.

²⁵² Palandt/Heinrichs, 2003, §242, RdNr. 16, მითითებულია: კერესელიძე დ., სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი დებულებები, „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, 7/2004-1, 34.

²⁵³ Oliveira N.M.P., The German Act to Modernize the Law of Obligations as a Model for the Europeanization of Contract Law? The New Rules Regarding Impossibility of Performance from the Perspective of a Portuguese Lawyer, EJCL, Vol. 11. 4, December 2007, 2, <<http://www.ejcl.org/114/art114-2.pdf>>, [18.07.2014]. იხ. ასევე, ვაშაკიძე გ., კეთილსინდისიერება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით – აბსტრაქტია თუ მოქმედი სამართალი, ურბ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, 10/2007-1, 26.

ჭავი სახელშეკრულებო ვალდებულებები, ასწლეულების მანძილზე ცნობილი კონტინენტური ევროპის ქვეყნების სამართლის მეცნიერებისთვის. ამ პრინციპის თანახმად, ხელშეკრულების ნამდვილობა დამოკიდებულია იმ გარემოებათა შეუცვლელობაზე, რომელთა პირობებშიც დაიდო ხელშეკრულება.

ორტმანის გარიგების საფუძვლის (*Geschäftsgrundlange*) თეორიის მიხედვით, შეცვლილი გარემოებების გამო ხელშეკრულება წყვეტს მოქმედებას, თუ არ გამართლდა მხარეთა მოლოდინი, წარმოდგენები და ვარაუდები, რომლებსაც ისინი მიზნად ისახავდნენ ხელშეკრულების დადების მომენტში. აღნიშნული დოქტრინის მიზანია, მოაწესრიგოს სახელშეკრულებო ურთიერთობები შეცვლილ ეკონომიკურ და პოლიტიკურ გარემოებებთან დაკავშირებით.²⁵⁴

გერმანიის (უმაღლესმა) საიმპერიო სასამართლომ სათავე დაუდო თავის ცნობილ სასამართლო პრაქტიკას რევალუაციასთან დაკავშირებით. 1923 წლიდან საიმპერიო (უმაღლესი) სასამართლო გსკ-ის 242-ე პარაგრაფის საფუძველზე, ანუ კეთილსინდისიერების პრინციპზე დაყრდნობით, საიპოთეკო კრედიტორებს უფლებას აძლევდა, მიწის ნაკვეთების მესაკუთრეებისთვის გადაეხდევინებინათ დამატებითი თანხები იპოთეკის ნომინალური ღირებულების ზევით, რათა მკვეთრად გაუფასურებული გერმანული ქაღალდის ფულის კომპენსაცია მომხდარიყო. გერმანიის ფედერალური უმაღლესი სასამართლო ხშირად იყენებდა „გარიგების საფუძვლის მოშლის“ დოქტრინას და, ამავე დროს, აღნიშნავდა კეთილსინდისიერების პრინციპის შესატყვისად ყოველი კონკრეტული შემთხვევის გარემოებათა გადამწყვეტ მნიშვნელობას.²⁵⁵

სასამართლო ვალუტის გაუფასურებას სახელშეკრულებო გარემოებათა წინასწარ გაუთვალისწინებელ და ფუნდამენტურ ცვლილებად განსაზღვრავს იმ შემთხვევაში, თუ სახელ-

---

²⁵⁴ *იოსელიანი ა.*, კეთილსინდისიერების პრინციპი სახელშეკრულებო სამართალში, შედარებით-სამართლებრივი გამოკვლევა, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოცემა, 2007, 62.

²⁵⁵ იქვე, 64-65.

შეკრულებო ფასი და შესრულებათა ეკვივალენტობა არსებით პირობად არის ნავარაუდები ან შეთანხმებული მხარეთა მიერ. შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება მოითხოვს სახელშეკრულებო ფასის არსებით და არა ჩვეულებრივ ცვლილებას, რომელიც სამოქალაქო ბრუნვის თანამდევნი მოვლენაა. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში მოვალეს ეკისრება ინფლაციის რისკი.

ამრიგად, სასამართლომ შექმნა პრეცედენტი შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგებისა და ხელშეკრულების შეწყვეტა მხოლოდ ისეთი შემთხვევებისათვის განსაზღვრა, როდესაც არაგონიერული და გაუმართლებელია მხარეთაგან ხელშეკრულების შენარჩუნების მოთხოვნა.²⁵⁶

1923 წლიდან გერმანიაში დოქტრინა გარიგების საფუძვლის რღვევის შესახებ სულ უფრო ხშირად გამოიყენებოდა შესრულების განუხორციელებლობის დროს ხელშეკრულების მბოჭავი ძალის საკითხის გადასაწყვეტად. როდესაც წინასწარ გაუთვალისწინებელი გარემოებები მხარეების ინტერესთა ბალანსსა და სახელშეკრულებო წონასწორობას მნიშვნელოვნად არღვევდა, მაშინ მოსამართლეები, აღნიშნულ დოქტრინაზე დაყრდნობით, ხელშეკრულების შეწყვეტას ან შეცვლილი გარემოებებისადმი მის მისადაგებას მიმართავდნენ.

ამრიგად, პრეცედენტული სამართალშემოქმედების ნიმუში – ხელშეკრულების საფუძვლის რღვევის კონცეფცია – სასამართლომ განაწილარა და ამით მოამზადა საფუძველი საკანონმდებლო რეფორმისათვის, რომელიც დაწერილებით მომდევნო თავებში იქნება განხილული.

---

²⁵⁶ *Rösler H., Hardship in German Codified Private Law – In Comparative Perspective to English, French and International Contract Law, Kluwer Law International BV/Printed in Netherlands, Eur. Rev. of Priv. L., Vol. 15, No. 4, 2007, 492, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1154004>, [15.06.2014].*

3.6. ვალდებულებითი სამართლის რეფორმა და მისი კონცეფტუალური სრულყოფის შედეგები

გერმანიაში 2002 წელს განხორციელებული ვალდებულებითი სამართლის რეფორმა გერმანული კოდიფიკაციის მიღების დღიდან (1900 წლის პირველი იანვარი) კოდექსის ყველაზე ფუნდამენტურ რეფორმად ითვლება.²⁵⁷

1992 წელს გერმანიის იუსტიციის სამინისტროს მიერ 1984 წელს შექმნილმა სამართლის რეფორმის კომისიამ გამოაქვეყნა წინადადებები სახელშეკრულებო სამართლის რეფორმირების შესახებ. აღნიშნული რეკომენდაციები მნიშვნელოვნად ეფუძნებოდა ვენის კონვენციის და უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების პროექტს. რეფორმა დასრულდა 2001 წლის 26 ნოემბერს ვალდებულებითი სამართლის მოდერნიზების შესახებ კანონის²⁵⁸ მიღებით, რომელიც ძალაში 2002 წლის პირველ იანვარს, გსკ-ის მიღებიდან 102-ე წელს, შევიდა.²⁵⁹

„ვალდებულებითი სამართლის რეფორმის მიზანი სასამართლოს მიერ კოდექსისაგან დამოუკიდებლად განვითარებული სამართლებრივი ინსტიტუტების კოდიფიკაციაში ასახვა იყო.“²⁶⁰ აღნიშნული რეფორმის შედეგად, გსკ-ის 241-ე II პარაგრაფში განმტკიცდა დაცვის ვალდებულების კონცეფცია, ასევე მოწესრიგდა წინასახელშეკრულებო ურთიერთობიდან გამომდინარე ვალდებულების საკითხი. რეფორმამ სხვა მნიშვნელოვანი სამართლებრივი პრობლემების რეგულირებაც მოიცვა.

---

²⁵⁷ *Zimmermann R.*, Breach of Contract and Remedies Under the New German Law of Obligations, *Saggi, Conferenze e Seminari* 48, Roma, 2002, 1, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/zimmerman.html>>, [15.06.2014].

²⁵⁸ Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts, Vom 26.11.2001, verkündet in Jahrgang 2001 Nr. 61 vom 29.11.2001, <http://www.rechtliches.de/info_Gesetz_zur_Modernisierung_des_Schuldrechts.html>, [15.06.2014].

²⁵⁹ რეფორმის შესახებ იხ. *Zimmermann R.*, Breach of Contract and Remedies under the New German Law of Obligations, 2002, 1-5, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/zimmerman.html>>, [15.06.2014].

²⁶⁰ *Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A.*, The German Law of Contract – A Comparative Treatise, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 383.

რეფორმამ²⁶¹ მნიშვნელოვანი სამართლებრივი პრობლემების რეგულირება მოიცავს: საფუძვლიანი ცვლილებები განხორციელდა ევროკავშირის დირექტივების იმპლემენტაციის კუთხით, ხანდაზმულობის ვადებისა და მომხმარებელთა უფლებების დაცვის სფეროში. ახლებურად მოწესრიგდა ვალდებულების დარღვევის, ნასყიდობის ხელშეკრულებასა და სამუშაოს შესრულებასთან დაკავშირებული საკითხები.²⁶²

თუმცა, რეფორმა არ იყო მხოლოდ ევროკავშირის სამართლის მოთხოვნებით განპირობებული, მან მოაწესრიგა შესრულების გართულებისა და შეუძლებლობის პრობლემებიც.²⁶³ ვინაიდან კანონმდებლის ერთ-ერთი მიზანი იყო სასამართლოს მიერ კოდექსისაგან დამოუკიდებლად განვითარებული სამართლებრივი ინსტიტუტების კოდიფიკაციაში ასახვა,²⁶⁴ აღნიშნული რეფორმის საფუძველზე გსკ-ში მოწესრიგდა დამხმარე ვალდებულებების

---

²⁶¹ აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით იხ.: *Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A.*, The German Law of Contract – A Comparative Treatise, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 382-392; *Vogenauer S., Weatherill S. (eds.)*, *Zimmermann R.*, Contract Law Reform: The German Experience, Hart Publishing, Oxford, 2006, 71-87, მითითებულია: *Vogenauer S., Weatherill S. (eds.)*, The Harmonization of European Contract Law: Implications for European Private Laws, Business and Legal Practice (Studies of the Oxford Institute of European and Comparative Law), Hart Publishing, Oxford, 2006; *Zimmerman R.*, The New German Law of Obligations: Historical and Comparative Perspectives, Oxford University Press, 2005, 30, <<http://fds.oup.com/www.oup.co.uk/pdf/0-19-929137-3.pdf>>, [15.06.2014]; *Löwisch M.*, New Law of Obligations in Germany, *Ritsumeikan L. Rev.*, No. 20, 2003, <<http://www.ritsumei.ac.jp/acd/cg/law/lex/rlr20/Manfred141.pdf>>, [15.06.2014]; *Schulte-Nölke H.*, The New German Law of Obligations: an Introduction, <<http://www.murallivre.net/Archives/Law%20of%20Obligations.pdf>>, [15.06.2014].

²⁶² *Löwisch M.*, New Law of Obligations in Germany, *Ritsumeikan L. Rev.*, No. 20, 2003, 141, <<http://www.ritsumei.ac.jp/acd/cg/law/lex/rlr20/Manfred141.pdf>>, [15.06.2014].

²⁶³ *Rösler H.*, Hardship in German Codified Private Law – In Comparative Perspective to English, French and International Contract Law, *Kluwer Law International BV/Printed in Netherlands*, *Eur. Rev. of Priv. L.*, Vol. 15, No. 4, 2007, 486, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1154004>, [15.06.2014].

²⁶⁴ *Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A.*, The German Law of Contract – A Comparative Treatise, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 383.

ბების კონცეფცია,²⁶⁵ წინასახელშეკრულებო ურთიერთობიდან გამომდინარე ვალდებულებათა საკითხი,²⁶⁶ მესამე პირთა უფლება-მოვალეობები.²⁶⁷ ასევე რეფორმის საფუძველზე ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებამ სრული ტრანსფორმაცია განიცადა.²⁶⁸ ვალდებულების დარღვევის შემდგომ აღმოცენებული სამართლებრივი დაცვის საშუალებებს შორის ერთიანობის უზრუნველყოფის მიზნით, ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლების გამოყენების წინაპირობები, ერთი მნიშვნელოვანი გამონაკლისის – ბრალის – გარდა, შესაბამისობაში იქნა მოყვანილი ხელშეკრულებაზე უარის თქმისა და ფასის შემცირების მეორადი მოთხოვნის უფლებების წინაპირობებთან.²⁶⁹

რეფორმამდე არსებული ფრაგმენტული მოწესრიგებისაგან განსხვავებით, მოქმედი რეგულირების სისტემა გაცილებით ზუსტი და მოქნილია, კანონმდებლის მიზანი რამდენიმე მუხლის კომბინაციით მიიღწევა.

რეფორმის ერთ-ერთი დიდი მონაპოვარი იყო „გარიგების საფუძვლის რღვევის“ დოქტრინა, რომელიც კანონმდებელმა გსკ-ის 313-ე პარაგრაფში დაამკვიდრა.²⁷⁰

---

²⁶⁵ *Reimann M.*, The Good, the Bad, and the Ugly: The Reform of the German Law of Obligations, *Tul. L. Rev.*, Vol. 83, 2009, 888, <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/tulr83&div=33&g_sent=1&collection=journals>, [15.06.2014].

²⁶⁶ იქვე, 889.

²⁶⁷ იქვე, 890.

²⁶⁸ *Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A.*, The German Law of Contract – A Comparative Treatise, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 438.

²⁶⁹ იქვე.

²⁷⁰ *Reimann M.*, The Good, the Bad, and the Ugly: The Reform of the German Law of Obligations, *Tul. L. Rev.*, Vol. 83, 2009, 891, <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/tulr83&div=33&g_sent=1&collection=journals>, [17.06.2014].

3.7. გარიგების საფუძვლის დოქტრინის საკანონმდებლო რეგლამენტაცია და შესრულების გართულების სამართლებრივი შინაარსი

სასამართლო წიაღში განვითარებული *ორტმანის* თეორია კოდიფიცირებულ იქნა გერმანიის ვალდებულებითი სამართლის რეფორმის შემდგომ და მოდერნიზების აქტით განმტკიცებულ გსკ-ის ახალ, 313-ე პარაგრაფში²⁷¹ აისახა სახელწოდებით „გარიგების საფუძვლის რღვევა“ (*Störung der Geschäftsgrundlage*) (*“interference with the basis of the transaction”*).²⁷² აღნიშნული დოქტრინა შესრულების გართულების უზოგადესი კონცეფციის გერმანული შესატყვისია.

ახალი ნორმატიული დებულებით განმტკიცებული კონცეფცია გულისხმობს ხელშეკრულების დადების შემდეგ აღმოცენებულ ცვლილებას ხელშეკრულების ობიექტურ საფუძვლებში, ვალდებულების შესრულების უკიდურეს გართულებას, რომელიც იწვევს სახელშეკრულებო ვალდებულებების თანაფარდობის, ეკვივალენტობისა და სახელშეკრულებო წონასწორობის რღვევას. ცვლილება იმდენად არსებითი უნდა იყოს, რომ მისი წინასწარ გათვალისწინების შემთხვევაში მხარეები ხელშეკრულებას არ დადებდნენ, ან შეათანხმებდნენ მას განსხვავებული შინაარსით.

გსკ ითვალისწინებს ხელშეკრულების შეცვლილი გარემოებებისადმი მისადაგების შესაძლებლობას თუ, კეთილსინდისიერების პრინციპის გათვალისწინებით, არაგონიერულია მხარისათვის ვალდებულების თავდაპირველი, უცვლელი სახით შესრულების მოთხოვნა. ხელშეკრულების მბოჭავი ძალის საკითხი უნდა გადაწყდეს სახელშეკრულებო რისკისა და ფაქტობ

---

²⁷¹ *Säcker F.J.*, The Transition from German to European Civil law – Effective Competition, Fairness and Reasonableness and Consumer Protection as New Principles of a Modern Social Civil Law in Europe, 3, <http://web.fu-berlin.de/iww/downloads/china/peking_09_03_the_transition.pdf>, [22.06.2011].

²⁷² *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, the Netherlands, 2009, 79.

რივი გარემოებების მხედველობაში მიღებით.²⁷³ ამ შემთხვევაში ერთმანეთს უპირისპირდება ხელშეკრულების მბოჭავი ძალისა და კეთილსინდისიერების პრინციპები.²⁷⁴ რაც უნდა განისაზღვროს გონივრულობის კრიტერიუმის საფუძველზე.

„კეთილსინდისიერების პრინციპის გამოყენების სფერო ძირითადად განპირობებულია შემთხვევებით, რომლებშიც მოთხოვნა ფორმალურად შეესაბამება მოქმედ მატერიალურ სამართალს, მაგრამ მისი განხორციელება კონკრეტულ შემთხვევაში უსამართლოა. მოქმედი სამართლიდან გამომდინარე დაუშვებელია, უფლება თუ შედეგი იყოს არასამართლიანი. შესაბამისად, „კეთილსინდისიერების დათქმა“ წინ აღუდგება მოთხოვნის განხორციელებას ისეთი უფლებიდან გამომდინარე, „რომელსაც

---

²⁷³ გსკ-ის 313-ე პარაგრაფი ითვალისწინებს:

(1) თუ გარემოებები, რომლებიც ხელშეკრულების საფუძველს ქმნის, ხელშეკრულების დადების შემდგომ არსებითად შეიცვალა, და მხარეები ამ ცვლილების წინასწარ გათვალისწინების შემთხვევაში არ დადებდნენ ხელშეკრულებას, ან დადებდნენ მას სრულიად განსხვავებული შინაარსით, შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება შესაძლებელია მოთხოვნილ იქნეს, თუ კონკრეტული შემთხვევის, რისკის სახელშეკრულებო და კანონისმიერი გადანაწილების გათვალისწინებით არაგონივრულია, მოვალეს მოეთხოვოს ხელშეკრულების თავდაპირველი, შეუცვლელი პირობების შესრულება. (2) გარემოებათა ცვლილებას უთანაბრდება შემთხვევა, როდესაც წარმოდგენები, რომლებიც ხელშეკრულების საფუძველი გახდა, მცდარი აღმოჩნდება. (3) თუ ხელშეკრულების მისადაგება შეცვლილი გარემოებებისადმი შეუძლებელია, ან იგი მნიშვნელოვან სირთულეს უკავშირდება ერთ-ერთი კონტრაქტანტისათვის, დაზარალებულ მხარეს უფლება აქვს უარი თქვას ხელშეკრულებაზე. გრძელვადია ვალდებულებით-სამართლებრივ ურთიერთობებში ხელშეკრულებაზე უარის ნაცვლად გამოიყენება ხელშეკრულების შეწყვეტა.

²⁷⁴ *Hesselink M., The Concept of Good Faith, წიგნში: Hartkamp A.S., Hesselink M., Hondius E.H., du Perron E., Joustira C., Veldman M.(eds.), Towards a European Civil Code, 3rd ed., Kluwer Law International, 2004, 471-498; Ebke W.F., Steinhauter B.M., The Doctrine of Good Faith in German Contract Law, in Beatson J., Friedman D. (eds.), Good Faith and Fault in Contract Law, Oxford University Press, 1995, 171-180; Houh E., The Doctrine of Good Faith in Contract Law: A (Nearly) Empty Vessel? Utah L. Rev., Vol. 2005, U. of Cincinnati Public Law Research Paper, No. 04-12, 2005, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=622982>, [19.06.2014].*

მოცემულ შემთხვევაში უფლების მხოლოდ ფორმა აქვს და არა შინაარსი“.²⁷⁵

ხელშეკრულების საფუძვლის რღვევის კონცეფციაში შეიძლება სამი ელემენტი იქნეს მოაზრებული: (1) ფაქტობრივი, რომელიც გულისხმობს, რომ არსებითი, შეთანხმების საფუძვლად მიჩნეული გარემოებები კონტრაქტთან ან ერთ-ერთი მათგანის მიერ იმთავითვე, ხელშეკრულების დადების ეტაპზე, არის გაცნობიერებული, ნაგულისხმევი. ეს პირობები რომ არ ყოფილიყო მხარეთა (ან მხარის) მიერ ნაფარაუდები, ხელშეკრულება არ დაიდებოდა, ან შეთანხმდებოდა იგი სრულიად განსხვავებული შინაარსით. (2) ჰიპოთეზური – ხელშეკრულების საფუძვლად მიჩნეული მხარის/მხარეთა ნაგულისხმევი პირობები აუცილებლად გახდებოდა ხელშეკრულების შემადგენელი ნაწილი ერთ-ერთი მხარის შესაბამისი სურვილის შემთხვევაში. (3) ნორმატიული – მეორე მხარე აუცილებლად დაეთანხმებოდა ხსენებული პირობების ხელშეკრულებაში ჩართვას. ნორმატიული ელემენტი უმნიშვნელოვანესი კრიტერიუმია, რადგან ის ქმნის ხელშეკრულების საფუძველს ორივე მხარისათვის.²⁷⁶

სისტემური თვალსაზრისით, გარიგების საფუძვლის მოშლის დოქტრინა ხშირად ვალდებულების დარღვევის (*Leistungsstörung*) სათაურის ფარგლებში მოიაზრება.²⁷⁷ გსკ-ის 313-ე პარაგრაფი, რომელიც კეთილსინდისიერების პრინციპის გამოხატულებაა, განთავსდა არა კეთილსინდისიერების პრინციპის ამსახველ 242-ე პარაგრაფთან, როგორც ეს მოსალოდნელი იყო, არამედ ვალდებულებითი სამართლის II წიგნში – სახელშეკ-

---

²⁷⁵ „...im gegebenen Falle also nur die Form, nicht das Wesen des Rechtes hätte“. *Dernburg*, *Pandekten*, Band I, 1: *Allgemeiner Theil*, 1900, § 138, 320, მითითებულია: *კერესელიძე დ.*, *კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები*, თბ., 2009, 84.

²⁷⁶ *Rösler H.*, *Hardship in German Codified Private Law – In Comparative Perspective to English, French and International Contract Law*, *Kluwer Law International BV/Printed in Netherlands*, *Eur. Rev. of Priv. L.*, Vol. 15, No. 4, 2007, 489, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1154004>, [19.07.2014].

²⁷⁷ *Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A.*, *The German Law of Contract – A Comparative Treatise*, 2nd ed., *Hart Publishing*, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 381.

რულებო ვალდებულებების ნაწილში, ამიტომ მისი დებულებები თანაბრად ვრცელდება ყველა სახელშეკრულებო ვალდებულებაზე.

ამასთან, გსკ-ის 313-ე პარაგრაფს აქვს მკაცრად დამხმარე მნიშვნელობა.²⁷⁸ უპირველესად განიმარტება სახელშეკრულებო დებულებები, გამოიყენება შეცდომის, შესრულების შეუძლებლობის, ნაკლიანი შესრულების მომწესრიგებელი ნორმები და თუ ეს მექანიზმებიც ვერ უზრუნველყოფს საკითხის გადაწყვეტას, მაშინ მოსამართლეს შეუძლია მიმართოს კეთილსინდისიერების პრინციპის საფუძველზე ხელშეკრულების განმარტებას (§157, §242). ამრიგად, გსკ-ის 313-ე პარაგრაფი გამოიყენება მაშინ, როდესაც სამართლებრივი დაცვის ყველა საშუალება ამოწურულია.²⁷⁹

3.7.1. შესრულების გართულება და შეცდომა გარიგების საფუძველებში

რეფორმის შემდგომ შეცვლილი გარემოებების პრობლემატიკამ გერმანულ სამართალში მოიცვა ასევე „შეცდომა გარიგების საფუძველში“. გსკ-ის 313-ე პარაგრაფი მიჯნავს გარიგების ობიექტურ თუ სუბიექტურ საფუძველებს კონცეფტუალურად და არა სამართლებრივი შედეგების თვალსაზრისით.²⁸⁰ დიფერენციაცია ხორციელდება მხარეთა შეთანხმების შემდგომ აღმოცენებულ სახელშეკრულებო გარემოებათა არსებით ცვლილებასა და სუბიექტური გარემოებების საწყის არარსებობას შორის, რომელიც მკვეთრად არ არის გამოხატული. თუ გსკ-ის 313-ე I პარაგრაფი მოიაზრებს არსებით ცვლილებას ობიექტურ საფუძ-

²⁷⁸ *Hondius E.H., Grigoleit H.Ch.*, Unexpected Circumstances in European Contract Law, Cambridge University Press, New York, 2011, 55.

²⁷⁹ *Rösler H.*, Hardship in German Codified Private Law – In Comparative Perspective to English, French and International Contract Law, Kluwer Law International BV/Printed in Netherlands, Eur. Rev. of Priv. L., Vol. 15, No. 4, 2007, 490-491, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1154004>, [19.07.2014].

²⁸⁰ *Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A.*, The German Law of Contract – A Comparative Treatise, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 319.

ვლებში, გსკ-ის 313-ე II პარაგრაფი გულისხმობს სუბიექტური გარემოებების საწყის არარსებობას, ზოგად შეცდომას მოტივაციაში, შემთხვევებს, როდესაც მხარე შეცდომით უშვებს გარკვეული გარემოების არსებობას. აღნიშნულის კლასიკური მაგალითია საქმე, რომელშიც მხარეები არასწორად მიაკუთვნებენ ნახატს სხვა მხატვარს, ხელშეკრულების დადების შემდგომ კი ნამდვილი მხატვარი აღმოჩნდება *ლეიბლი*, რაც მნიშვნელოვნად ზრდის ხელშეკრულების საგნის ღირებულებას.²⁸¹

გსკ-ის 119-ე პარაგრაფისგან განსხვავებით, რომელიც ითვალისწინებს მხოლოდ ერთი კონტრაქტენტის შეცდომას ნების გამოვლენის შინაარსთან დაკავშირებით, გსკ-ის 313-ე II პარაგრაფი გულისხმობს მხარეთა ორმხრივ შეცდომას და გამოსაყენებელია მაშინ, როდესაც მხარეებს არ უფიქრიათ იმ სახელშეკრულებო გარემოებებზე, რომლებიც შემდგომ სამართლებრივ მნიშვნელობას იძენენ. ამ დროს წარმოიშობა იმ ფაქტობრივი გარემოებების განსაზღვრის საკითხი, რომლებიც შეთანხმების საფუძველად უნდა იქნენ მიჩნეულნი.²⁸²

ამრიგად, გსკ-ის 313-ე II პარაგრაფის შეფარდებისთვის საკმარისია მხარეთა წარმოდგენების არარსებობა მნიშვნელოვან გარემოებებზე, მაშინ როდესაც გსკ-ის 119-ე პარაგრაფის გამოყენება აუცილებლად გულისხმობს მხარის მიერ ნების (თუმცა მცდარი) გამოვლენას გარემოებებთან დაკავშირებით.²⁸³

გსკ-ის 313-ე I და II პარაგრაფების დიფერენციაცია არ უნდა ხორციელდებოდეს სუბიექტური და ობიექტური გარემოებების განსხვავებით, არამედ გამიჯვნის კრიტერიუმად აღიარებულ უნდა იქნეს სახელშეკრულებო დაბრკოლების წარმოშობის დრო. მით უფრო, რომ გსკ-ის 313 II აწესრიგებს სუბიექტური გარემოებების სპეციალურ შემთხვევას, მაშინ როდესაც გსკ-ის

²⁸¹ იხ. BGH, 8.6.1988, 2597.

²⁸² Rösler H., Hardship in German Codified Private Law – In Comparative Perspective to English, French and International Contract Law, Kluwer Law International BV/Printed in Netherlands, Eur. Rev. of Priv. L., Vol. 15, No. 4, 2007, 496, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1154004>, [19.07.2014].

²⁸³ იქვე, 497; შეცდომის სახეებზე დაწვრილებით იხ. Hondius E.H., Grigoleit H.Ch., Unexpected Circumstances in European Contract Law, Cambridge University Press, New York, 2011, 56.

313-ე I არეგულირებს ხელშეკრულების დადების შემდგომ წარმოშობილი შეცვლილი გარემოებების პრობლემას და მათ შორის მოიცავს როგორც ობიექტურ, ისე სუბიექტურ გარემოებებს.²⁸⁴

განსხვავება არ იკვეთება სამართლებრივი შედეგის თვალსაზრისითაც, რადგან ხელშეკრულების მოდიფიცირება გამართლებულია მხარეთათვის უცნობი მოვლენის ხელშეკრულების დადების მომენტამდე არსებობის შემთხვევაშიც.²⁸⁵

3.7.2. შესრულების გართულების სამართლებრივი შედეგები

გერმანიის სამოქალაქო სჯულდება²⁸⁶ 313-ე პარაგრაფის განმტკიცებით აღიარა შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების პრიმატი მის შეწყვეტასთან შედარებით. გერმანული სასამართლო პრაქტიკაც ადასტურებს, რომ სასამართლოები შეცვლილი გარემოებების დროს ხელშეკრულების შეწყვეტის ნაცვლად უმთავრესად მის მისადაგებას მიმართავენ.

შესრულების გართულების სამართლებრივ შედეგებს უპირველესად გსკ-ის 313-ე I და III პარაგრაფები განსაზღვრავს: (1) ...შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება შესაძლებელია მოთხოვნილ იქნეს, თუ კონკრეტული შემთხვევის, რისკის სახელშეკრულებო და კანონისმიერი გადანაწილების გათვალისწინებით, არაგონივრულია, მოვალეს მოეთხოვოს ხელშეკრულების თავდაპირველი, შეუცვლელი პირობების შესრულება. (3) თუ ხელშეკრულების მისადაგება შეცვლილი გარემოებებისადმი შეუძლებელია, ან იგი მნიშვნელოვან სირთულეს უკავშირდება ერთ-ერთი კონტრაქტისათვის, დაზარალებულ მხარეს

²⁸⁴ Rösler H., Hardship in German Codified Private Law – In Comparative Perspective to English, French and International Contract Law, Kluwer Law International BV/Printed in Netherlands, Eur. Rev. of Priv. L., Vol. 15, No. 4, 2007, 496-497, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1154004>, [19.07.2014].

²⁸⁵ Mekki M., Pelese M.K., Hardship and Modification (or 'Revision') of the Contract, 2010, 6, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1542511>, [19.07.2014].

²⁸⁶ ინგლისური სამართლისგან განსხვავებით.

უფლება აქვს უარი თქვას ხელშეკრულებაზე. გრძელვადიან ვალდებულებითსამართლებრივ ურთიერთობებში ხელშეკრულებაზე უარის ნაცვლად გამოიყენება ხელშეკრულების შეწყვეტა.

ხელშეკრულების შეწყვეტა, მოცემულ შემთხვევაში, გამოყენებულია ხელშეკრულების მოშლის შინაარსით, გრძელვადიან ურთიერთობებში შესრულების უკან დაბრუნებისა და რესტიტუციის შეუძლებლობიდან გამომდინარე, რომელიც სწორედ ხელშეკრულებაზე უარის, იგივე ხელშეკრულებიდან გასვლის, კონცეფციის არსობრივი მახასიათებელია. ამიტომაც, ამ ორ მომიჯნავე სამართლებრივ ინსტრუმენტს შორის ფუნდამენტური განსხვავება არსებობს თანმდევი შედეგებისა და სამომავლოდ შესასრულებელი ვალდებულებების კუთხით.

ამდენად, გერმანული სამართალი ორიენტირებულია ხელშეკრულების გადარჩენაზე, შეცვლილი გარემოებებისადმი მის მისადაგებაზე, რომელიც უპირველესად გამოსაყენებელ სამართლებრივი დაცვის საშუალებად განიხილება შესრულების დაბრკოლების პირობებში. ამასთან, გსკ-ის 313-ე პარაგრაფი უფლებამოსილ კონტრაქტს ანიჭებს ხელშეკრულების მისადაგების მოთხოვნით სასამართლოსადმი მიმართვის უფლებას, ყოველგვარი წინასწარი მოლაპარაკების გარეშე.²⁸⁷ დოქტრინაში მიჩნეულია, რომ მოლაპარაკების წარმოება და ხელშეკრულების გადასინჯვა უნდა იყოს სასამართლოს მიერ ხელშეკრულების ადაპტაციის წინაპირობა.²⁸⁸ მხარეებს უნდა ეკისრებოდეთ ვალდებულება, კეთილსინდისიერების პრინციპზე დაყრდნობით აწარმოონ მოლაპარაკება ხელშეკრულების მისადაგების მიზნით და მხოლოდ შეუთანხმებლობის შემთხვევაში გამოიყენონ სასამართლოსადმი მიმართვის შესაძლებლობა.²⁸⁹ პრაქტიკაში დამკვიდრებული

---

²⁸⁷ *Schlechtriem P.*, The German Act to Modernize the Law of Obligations in the Context of Common Principles and Structures of the Law of Obligations in Europe, *Oxford U. Comparative L. Forum*, Vol. 2, 2002, <<http://ouclf.iuscomp.org/articles/schlechtriem2.shtml#fn1sym>>, [19.07.2014].

²⁸⁸ იქვე.

²⁸⁹ *Horn N.*, Changes in Circumstances and the Revision of Contracts in some European Laws and International Law, in: *Horn N. (ed.)*, *Adaptation and Renegotiation of Contracts in International Trade and Finance*, Antwerp, Boston, London, Frankfurt a.M. 1985, 15, 22-23, <http://www.translex.org/create_pdf.php?docid=113700>, [19.07.2014].

ლი მიდგომის თანახმად, სასამართლო ადაპტაციის უფლების გამოყენებამდე უპირატესობას კონტრაქტთა მოლაპარაკების წარმოებას ანიჭებს.²⁹⁰

ამდენად, გონიერულია, რომ გსკ-ის 313-ე პარაგრაფით განმტკიცებული წინაპირობების არსებობა უპირველესად მოლაპარაკებების წარმოების ვალდებულებას წარმოშობდეს.

მნიშვნელოვანია, რომ ხელშეკრულებიდან ორმხრივი გასულა გამოიყენება მხოლოდ უკიდურესი სამართლებრივი დაცვის საშუალების სახით (გსკ-ის 346-ე და შემდგომი პარაგრაფების საფუძველზე), როდესაც შეუძლებელი ან არაგონიერულია ხელშეკრულების შეცვლილი გარემოებებისადმი მისადაგება.²⁹¹

ამდენად, რეფორმამდე არსებულ სამართლებრივ საშუალებებთან შედარებით, პრობლემის გადაწყვეტის ახალი გზა მეტად ორიენტირებულია ხელშეკრულების შენარჩუნებაზე.²⁹² სასამართლოს მეშვეობით ხელშეკრულების შეცვლილი გარემოებებისადმი ადაპტაციით კანონმდებელი უზრუნველყოფს მხარეთა ინტერესთა ბალანსისა და სახელშეკრულებო წონასწორობის აღდგენას.

3.8. შესრულების შეუძლებლობის კონცეფციის ახლებური მოწესრიგება

3.8.1. შესრულების შეუძლებლობის სახეები²⁹³

შესრულების შეუძლებლობის დოქტრინა კონტინენტური სამართლის სისტემის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ტიპური

---

²⁹⁰ *Backhaus R.*, The Limits of the Duty to Perform in the Principles of European Contract Law, Vol. 8.1, 2004, <<http://www.ejcl.org/81/art81-2.txt>>, [19.07.2014].

²⁹¹ იქვე.

²⁹² *Rösler H.*, Hardship in German Codified Private Law – In Comparative Perspective to English, French and International Contract Law, Kluwer Law International BV/Printed in Netherlands, Eur. Rev. of Priv. L., Vol. 15, No. 4, 2007, 492, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1154004>, [19.07.2014].

²⁹³ *Pizer L.K., Smith M.R. (eds. in Chief), Southerington T.*, Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) 2002-2003, Kluwer Law International, The Hague, London, New York, 2004, 257-259.

სამართლებრივი მახასიათებელია, რომელიც რომაული სამართლიდან იღებს სათავეს.²⁹⁴ შესრულების შეუძლებლობის პრობლემა უმნიშვნელოვანესია ყველა განვითარებული სამართლის სისტემაში. კონტინენტური სამართლის ქვეყნებში განსხვავებულად რეგულირდება შესრულების შეუძლებლობის საფუძველით პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საკითხი.²⁹⁵ შეუძლებლობის დოქტრინა უმთავრესად გერმანიის სამოქალაქო სამართლის მეცნიერებამ განავითარა. ამიტომაც მას განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა გერმანიის პოზიტიურ კანონმდებლობასა და იურიდიულ დოქტრინაში.

ბუნებრივმა კატასტროფებმა, გაუთვალისწინებელმა პოლიტიკურმა თუ ეკონომიკურმა ფაქტორებმა,²⁹⁶ სოციალურმა ცვლილებებმა – ინფლაცია, ეკონომიკური კრიზისი, შეიარაღებული კონფლიქტები, ემბარგო, ექსპორტის აკრძალვა, შესყიდვის წყაროს მარცხი და ა.შ., შესაძლებელია დააბრკოლოს ან შეუძლებელი გახადოს ვალდებულების შესრულება. მაგალითად, შესრულების შეუძლებლობა შეიძლება გამოიწვიოს კონკრეტული საგნის განადგურებამ (*Destruction of a Subject Matter*);²⁹⁷ მოვალის სიკვდილმა ან ქმედუნაროდ გახდომამ (*Death or Disabili-*

---

²⁹⁴ *Schwenzer I., Hachem P., Kee Ch.*, Global Sales and Contract Law, Oxford University Press, New York, 2012, 654-655.

²⁹⁵ იხ. მაგალითად, შსკ-ის (Swiss Code of Obligations, English Translation of the Official Text, Zurich, 1992) 97-ე, 119-ე მუხლები; ისკ-ის (Codice Civile Italiano, 1942) 1256 (1), 1463-ე-1465-ე მუხლები; ესკ-ის (Código Civil español, 1889) 1182-ე მუხლი; ფსკ (French Civil Code, Translated by *Rouhette G.* with the assistance of *Rouhette-Berton A.*, 2006) შესრულების შეუძლებლობაში მხოლოდ გაყიდული საქონლის დაღუპვის შემთხვევას მოიაზრებს (1302-ე მუხლი).

²⁹⁶ *Schwenzer I.*, Force Majeure and Hardship in International Sales Contracts, VUWLR, Vol. 39, 2008, 709, <<http://www.austlii.edu.au/nz/journals/VUWLawRw/2008/39.pdf>>, [19.07.2014].

²⁹⁷ Restatement (second) of Contracts, American Law Institute (ALI), §263, 1981; *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, the Netherlands, 2009, 91, შემდგომი მითითებით: *Treitel G.H.*, The Law of Contract, 10th ed., London, 1999, 811; *Treitel G.H.*, Frustration and Force Majeure, 2nd ed., London, 2004, Ch.3.

ი²⁹⁹) იმ ხელშეკრულებებში, რომლებიც ვალდებულების პირადად შესრულებას ითვალისწინებენ (*Personal Contracts*);²⁹⁹ ხელშეკრულების საგნის მიუწვდომლობამ (*Unavailability of the Subject Matter of the Performance*);³⁰⁰ მიწოდების განსაზღვრული წყაროს მარცხმა (*Failure of a Particular Source*);³⁰¹ ბუნებრივმა კატასტროფებმა (*Natural Disasters*), გაფიცვამ, ლოკაუტმა, ბოიკოტმა, შრომის პროცესის შეწყვეტამ (*Boycotts, Strikes, Lock-outs, Work-stoppages*);³⁰² შესრულების ხერხის შეუძლებლობამ (*Impossibility of the Method of Performance*).³⁰³ ხელშეკრულების დადების შემდგომ განხორციელე-

---

²⁹⁸ *Mullen v. Wafer* 480S.W.2d 332 (ark1972), მითითებულია: *Farnsworth E. A.*, *Farnsworth on Contracts*, 3rd ed., Vol. 2, Aspen Publishers, New York, 2004, 626.

²⁹⁹ მაგალითად, შრომის ხელშეკრულება, წარმომადგენლობა. *Restatement (second) of Contracts*, American Law Institute (ALI), §263, 1981; *Treitel G.H.*, *Frustration and Force Majeure*, 2nd ed., London, 2004, 4-016 და შემდგომი გვერდები.

³⁰⁰ ხელშეკრულების საგნის მიუწვდომლობის მაგალითად შეიძლება დასახელდეს გაყიდული საქონლის რეკვიზიციის შემთხვევა. იხ. *Brunner Ch.*, *Force Majeure and Hardship under General Contract Principles*, *Exemption for Non-performance in International Arbitration*, Kluwer Law International BV, the Netherlands, 2009, 91, შემდგომი მითითებით: *Treitel G.H.*, *Frustration and Force Majeure*, 2nd ed., London, 2004, 4-002 და შემდგომი გვერდები.

³⁰¹ *Restatement (second) of Contracts*, American Law Institute (ALI), §263, 1981. მაგალითად, თუ შესყიდული საქონლის იმპორტი შეუძლებელი გახდება ომის, ბუნებრივი კატასტროფების ან ექსპორტის აკრძალვის გამო. იხ. *Brunner Ch.*, *Force Majeure and Hardship under General Contract Principles*, *Exemption for Non-performance in International Arbitration*, Kluwer Law International BV, the Netherlands, 2009, 91, შემდგომი მითითებებით: *Treitel G.H.*, *The Law of Contract*, 10th ed., London, 1999, 814; *Treitel G.H.*, *Frustration and Force Majeure*, 2nd ed., London, 2004, 4-041.

³⁰² *Schwenzer I.*, *Hachem P.*, *Kee Ch.*, *Global Sales and Contract Law*, Oxford University Press, New York, 2012, 658; *DiMatteo L.A.*, *The Law of International Contracting*, Kluwer Law International, The Hague, London, Boston, 2000, 57.

³⁰³ სასამართლომ განიხილა საქმე *Nicholl & Knight v. Ashton Edridge & Co* (იხ. *Treitel G.H.*, *The Law of Contract*, 10th ed., London, 1999, 818), რომლის ფაქტობრივი გარემოებების თანახმად, ხელშეკრულება ითვალისწინებდა იანვრის თვეში ქალაქ ალექსანდრიიდან ბამბის მარცვლეულის მიწოდებას გემ „ორლანდოს“ მეშვეობით. ხომალდი ბალტიის ზღვის ნაპირზე გაირიყა და იანვრის თვეში ალექსანდრიაშივე მიღწევა ვერ შეძლო. სასამართლომ ხელშეკრულების განმარტების საფუძველზე დაადგინა, რომ ვალდებულება მხარეთა მიერ შეთანხმებული წესის ზუსტი დაცვით უნდა შესრულებულიყო (საქონლის გამოგზავნა უნდა მომხდარიყო ქალაქ ალექსანდრიიდან).

ბულმა საკანონმდებლო ცვლილებებმა³⁰⁴ შეიძლება გამოიწვიოს შესრულების სამართლებრივი შეუძლებლობა (*Legal Impossibility, Supervening Illegality*).³⁰⁵

გაღდებულების შესრულების საკითხი საჭიროებს გადაწყვეტას, როდესაც კონტრაქტებს შეცვლილი გარემოებების წარმოშობის შემთხვევისათვის წინასწარი სახელშეკრულებო შეთანხმებით არ დაუდგენიათ ე.წ. ფორსმაჟორული დათქმები.³⁰⁶

---

³⁰⁴ *DiMatteo L.A.*, The Law of International Contracting, Kluwer Law International, The Hague, London, Boston, 2000, 57.

³⁰⁵ *Abbot of Westminster v Clerke*, 73 Eng. Rep. 59, 63 (K.B.1536) მითითებულია: *Farnsworth E. A.*, Farnsworth on Contracts, 3rd ed., Vol. 2, Aspen Publishers, New York, 2004, 626. Restatement (Second) of Contracts, American Law Institute (ALI), §264, 1981; *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, the Netherlands, 2009, შემდგომი მითითებით: *McKendrick E.*, Chitty on Contracts, The Law of Contracts, Vol.1, General Principles, Chapter 24, Discharge by Frustration, London, 1999, 24-021.

³⁰⁶ ფორსმაჟორული დათქმები უმთავრესად გამოიყენება ინგლისურ სამართალში, რადგან ანგლო-ამერიკული ხელშეკრულებები მნიშვნელოვნად დეტალიზებული პირობებით ხასიათდება კონტინენტური ქვეყნების ხელშეკრულებებისგან განსხვავებით. აღნიშნული განპირობებულია გადაწყვეტილებით საქმეზე: *Paradine v. Jane*, English Rep. 897 [K.B. 1647], იხ. წიგნში: *Beale H., Kötz H., Hartkamp A., Tallon D. (eds.)*, Cases Materials and Text on Contract Law, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2002, 608; ასევე იხ.: Force Majeure and the Performance Excuse: A Review of the English Doctrine of Frustration and Article 2-615 of the Uniform Commercial Code, 2010,4,9, <<http://www.dundee.ac.uk/cepmlp/gateway/?news=30853>>, [17.07.2014]; *Rösler H.*, Hardship in German Codified Private Law – In Comparative Perspective to English, French and International Contract Law, Kluwer Law International BV/ Printed in Netherlands, Eur. Rev. of Priv. L., Vol. 15, No. 4, 2007, Vol. 15, No. 4, 2007, 483, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1154004>, [17.07.2014]; *Tallon D.*, Clauses Dealing with Supervening Events, წიგნში: *Beale H., Kötz H., Hartkamp A., Tallon D. (eds.)*, Cases Materials and Text on Contract Law, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2002, 639; *Werner M.*, Force Majeure and Hardship Clauses in International Commercial Contracts in View of the Practices of the ICC Court of Arbitration, J.Int'l Arb., Vol. 1, 1984, <<http://trans-lex.org/126600>>, [17.07.2014]; *Trakman L.E.*, Declaring Force Majeure: Veracity or Sham? *Un. of New South Wales*, 2007, <http://works.bepress.com/leon_trakman/4>, [17.07.2014]; *Draetta U.*, Hardship and Force Majeure Clauses in International Contracts, RDAI/IBLJ, No. 3/4, 2002, 347.

ამ შემთხვევაში მხარეთა ნება დგინდება ხელშეკრულების განმარტების საფუძველზე ხარვეზის შეესების გზით.³⁰⁷ ფორსმაჟორული დათქმებისა და ხელშეკრულების განმარტების გარდა საჭირო ხდება სხვა სამართლებრივი მექანიზმების გამოყენება შეცვლილი გარემოებების პრობლემის გადასაჭრელად.

რეფორმამდელი გსკ-ით დეტალურად განმტკიცებული შესრულების შეუძლებლობის კონცეფცია ეფუძნებოდა ფრიდრიხ მომზენის (*Friedrich Mommsen*) დოქტრინას, რომელიც განასხვავებდა საწყისი და შემდგომი, აბსოლუტური და ფარდობითი, ობიექტური და სუბიექტური,³⁰⁸ ბუნებრივი და სამართლებრივი, მუდმივი და დროებითი, სრული და ნაწილობრივი შესრულების შეუძლებლობის სახეებს. შესრულების შეუძლებლობის თითოეული ზემოხსენებული კატეგორია შეიძლება ობიექტურად წარმოიშვას ამა თუ იმ ფაქტობრივი გარემოების საფუძველზე.³⁰⁹

რეფორმამდელი გსკ-ის 306-ე პარაგრაფის მოქმედება ვრცელდებოდა საწყის აბსოლუტურ შეუძლებლობაზე და აფუძნებდა გარიგების ბათილობას.³¹⁰ ხოლო გსკ-ის 275-ე პარაგრაფი აწესრიგებდა ხელშეკრულების დადების შემდგომ აღმოცენებული აბსოლუტური შეუძლებლობის შემთხვევას.

რეფორმის საფუძველზე გაუქმდა საწყისი და სუბიექტური შეუძლებლობის მარეგულირებელი დებულებები და გსკ-ის 275-ე პარაგრაფს დაემატა შესრულების გართულების მომწესრიგებელი ნორმები.³¹¹

---

³⁰⁷ *Ergänzende Vertragsbedingung.*

³⁰⁸ *Chechelashvili Z.*, Introduction to the Georgian Business Law, Textbook, GlZ, Tb., 2013, 131.

³⁰⁹ *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, the Netherlands, 2009, 87.

³¹⁰ *Zimmermann R.*, Breach of Contract and Remedies under the New German Law of Obligations, Saggi, Conferenze e Seminari 48, Roma, 2002, 6, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/zimmerman.html>>, [17.07.2014].

³¹¹ *Oliveira N.M.P.*, The German Act to Modernize the Law of Obligations as a Model for the Europeanization of Contract Law? The New Rules Regarding Impossibility of Performance from the Perspective of a Portuguese Lawyer, EJCL, Vol. 11.4, 2007, 1, <<http://www.ejcl.org/114/art114-2.pdf>>, [17.07.2014].

რეფორმამდელი მოწესრიგებისგან განსხვავებით, გსკ-ის ახალი 275-ე I პარაგრაფი აერთიანებს და ათანაბრებს სუბიექტურ და ობიექტურ შეუძლებლობას,³¹² რომელთა არსებობისას ითვალისწინებს მოვალის შესრულების ვალდებულებისგან განთავისუფლებას.³¹³ სუბიექტური შეუძლებლობა გულისხმობს ობიექტურად განხორციელებადი შესრულების შეუძლებლობას მხოლოდ კონკრეტული მოვალისათვის. ობიექტური შეუძლებლობისას ვალდებულების შესრულება ფიზიკურად განუხორციელებელია არა მხოლოდ ხელშეკრულების კონკრეტული მხარისათვის, არამედ ნებისმიერი პირისათვის.³¹⁴

ვენის კონვენციის 79-ე, უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების 7.1.7-ე და ევროპული პრინციპების 8:108-ე მუხლები განამტკიცებს მოვალის მიერ დაბრკოლების თავიდან აცილების ან მისი დაძლევის ვალდებულებას, მიუხედავად იმისა, დაბრკოლება თავად შესრულებას უკავშირდება თუ მოვალის პიროვნებას.³¹⁵ სუბიექტური შეუძლებლობის არსებობისას მოვალეს დაბრკო-

---

³¹² Zimmermann R., Remedies for Non-performance. The Revised German Law of Obligations, Viewed against the Background of the Principles of European Contract Law, Edin.L.R., Vol.6, 2002, 281, <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/edinlr&div=28&g_sent=1&collection=journals>, [17.07.2014].

³¹³ მოვალის ან ნებისმიერი სხვა პირის მიერ ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობა გამორიცხავს ვალდებულების შესრულების მოთხოვნის არსებობას. იხ. გსკ-ის (German Civil Code - Bürgerliches Gesetzbuch, Bundesministerium der Justiz, Juris GmbH, Saarbrücken, 2005) §275 I.

³¹⁴ იხ.: Goldman A.J., Sigismond W.D., Business Law and Practices, 8th ed., South-Western College/West, 2010, 217; Pizer L.K., Smith M.R. (eds in Chief), Southerington T., Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) 2002-2003, Kluwer Law International, The Hague, London, New York, 2004, 257.

³¹⁵ Stoll H., Commentary on Article 79, მითითებულია: Schlechtriem P. (ed), Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), 2nd ed., 1998, 612: „როგორც წესი, მოვალეს ვალდებულების შეთანხმებული შინაარსით შესრულების უზრუნველსაყოფად მოეთხოვება დაბრკოლების დაძლევა იმ შემთხვევაშიც, როდესაც ეს მნიშვნელოვნად დიდ დანახარჯებს ან ეკონომიკურ დანაკარგს უკავშირდება“. Flechtner H., Article 79 of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) as Rorschach Test: The Homeward Trend and Exemption for Delivering Non-Conforming Goods, Pace Int'l L. Rev., Vol. 19, Issue 1, 4-1-2007, 31, 32, 39, 48, <<http://digitalcommons.pace.edu/pilr/vol19/iss1/3>>, [17.07.2014].

ლების დაძლევა შეუძლია შესრულების მესამე პირისათვის გონივრულ ფასად გადანდობის გზით. თუ გონივრულ ფასად მესამე პირის მიერ შესრულება შეუძლებელია, მაშინ გამოყენებულ უნდა იქნეს უკიდურესი გართულების მომწესრიგებელი ნორმები.³¹⁶ ამრიგად, შესრულების სუბიექტური შეუძლებლობა არ უნდა იქნეს გსკ-ის 275-ე I პარაგრაფში მოაზრებული.³¹⁷

ამრიგად, გსკ-ის 275-ე I პარაგრაფის მოქმედება (შესრულების ვალდებულებისაგან განთავისუფლება) ვერცვლდება ობიექტური და სუბიექტური, საწყისი და შემდგომი, ნაწილობრივი და სრული შესრულების შეუძლებლობის სახეებზე.³¹⁸ აღნიშნული ნორმით განმტკიცებული შესრულების შეუძლებლობის სახეები წარმოშობს ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლებას. შესაბამისად, არ ქმნის შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების საფუძველს. ხოლო შესრულების გართულების შემთხვევები, როდესაც შესრულება ობიექტურად განხორციელებადი რჩება, მოწესრიგებულია გსკ-ის 275-ე II და 313-ე პარაგრაფებით.³¹⁹

თუ გსკ-ის 275-ე I პარაგრაფი აწესრიგებს შესრულების აბსოლუტურ შეუძლებლობას, II და III ნაწილები ეთმობა ფარდობითი შეუძლებლობის რეგულირებას, რომელიც აერთიანებს პრაქტიკული შეუძლებლობისა (§275 II)³²⁰ და მორალური, ეთიკური,

³¹⁶ *Oliveira N.M.P.*, The German Act to Modernize the Law of Obligations as a Model for the Europeanization of Contract Law? The New Rules Regarding Impossibility of Performance from the Perspective of a Portuguese Lawyer, *EJCL*, Vol. 11.4, December 2007, 10, <<http://www.ejcl.org/114/art114-2.pdf>>, [19.07.2014].

³¹⁷ *Zimmermann R.*, Breach of Contract and Remedies under the New German Law of Obligations, *Saggi, Conferenze e Seminari* 48, Roma, 2002, 15, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/zimmerman.html>>, [19.07.2014].

³¹⁸ *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, *Kluwer Law International BV*, the Netherlands, 2009, 82.

³¹⁹ *Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A.*, The German Law of Contract – A Comparative Treatise, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 413.

³²⁰ მოვალეს შეუძლია უარი განაცხადოს ვალდებულების შესრულებაზე, თუ იგი დაკავშირებულია ისეთ ხარჯებთან, რაც, ხელშეკრულების საგნისა და კეთილსინდისიერების პრინციპის თვალსაზრისით, მნიშვნელოვნად შეუსაბამოა შესრულებისადმი კრედიტორის სახელშეკრულებო ინტერესისა. იმის განსაზღვრისათვის, თუ რა ძალისხმევა შეიძლება მოეთხოვოს მოვალეს, გასათვალისწინებელია მისი ბრალი შესრულების შეუძლებლობის გამომწვევე დაბრკოლებაში. იხ. გსკ-ის (German Civil Code - Bürgerliches Gesetzbuch, Bundesministerium der Justiz, Juris GmbH, Saarbrücken, 2005) §275 III.

პირადი შეუძლებლობის (§275 III)³²¹ სახეებს.³²² პასუხისმგებლობის გან განთავისუფლება შესაძლებელია მოთხოვნილ იქნეს იმ შემთხვევაშიც, თუ მოვალეს გაუმართლებელია მოეთხოვოს შესრულება ეთიკური მიზეზების გათვალისწინებით. მაგალითად, თუ გამყიდველისათვის ცნობილია, რომ მყიდველი შესრულების საგანს გამოიყენებს ბიოლოგიური ან ქიმიური იარაღის წარმოებისათვის ან ისეთი მიზნებისათვის, რომლისთვისაც საქონელი ექვემდებარება კონფისკაციას მყიდველი სახელმწიფოს მხრიდან. ზემოაღნიშნული საფუძველზე შესაძლებელია განხორციელდეს მოვალისათვის ხელშეკრულებაზე უარის თქმის უფლების მინიჭებაც.³²³

ფარდობითი შეუძლებლობა არ გამორიცხავს შესრულების შესაძლებლობას, ის მხოლოდ უფლებას ანიჭებს მოვალეს უარი თქვას შესრულებაზე.

გსკ-ის 275-ე II პარაგრაფი განამტკიცებს შესრულების პრაქტიკულ შეუძლებლობას (*faktische ან praktische Unmöglichkeit/ Practical Impossibility*), რომლის დროსაც ვაღდებულება მართალია, ობიექტურად განხორციელებადია, მაგრამ მისი შესრულება არაგონიერულია, რამდენადაც კრედიტორის შესრულების ინტერესთან შეფარდებით შეუსაბამოდ დიდ ხარჯებს უკავშირდება. ხელშეკრულების მხოტავი ძალის განსაზღვრისას შესრულების ხარჯების სიდიდე და დაბრკოლების გადალახვის სირთულე არ შეიძლება აბსოლუტური მნიშვნელობით განიმარტოს. იგი

---

³²¹ მოვალეს, რომელმაც ვაღდებულება პირადად უნდა შეასრულოს, შეუძლია უარი განაცხადოს შესრულებაზე, თუ, კრედიტორის შესრულების ინტერესისა და შესრულების მიმართ არსებული დაბრკოლების ურთიერთშეფარდების გათვალისწინებით, მოვალეს არაგონიერულია მოეთხოვოს ვაღდებულების შესრულება. იხ. გსკ-ის (German Civil Code - Bürgerliches Gesetzbuch, Bundesministerium der Justiz, Juris GmbH, Saarbrücken, 2005) §275 III.

³²² Zimmermann R., Remedies for Non-performance. The Revised German Law of Obligations, Viewed against the Background of the Principles of European Contract Law, Edin.L.R., Vol. 6, 2002, 271-314, <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/edinlr6&div=28&g_sent=1&collection=journals>, [19.07.2014].

³²³ Schlechtriem P., Schwenzer I., Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1077.

შეიძლება შეფასებულ იქნეს მხოლოდ კრედიტორის შესრულების ინტერესის გათვალისწინებით.³²⁴

გსკ-ის 275-ე II პარაგრაფი გამოიყენება მკაცრად განსაზღვრულ შემთხვევაში: თუ სახეზეა შესრულებისათვის აუცილებელი ხარჯებისა და კრედიტორის ინტერესების აშკარა დისბალანსი,³²⁵ როდესაც ვერცერთი გონიერი კრედიტორი ვერ დააყენებს შესრულების მოთხოვნას.³²⁶ გსკ-ის 275-ე III პარაგრაფი განამტკიცებს შესრულების პირად შეუძლებლობას და ვრცელდება მომსახურებისა და შრომით ხელშეკრულებებზე, რომლებიც ვალდებულების პირადად შესრულებას ითვალისწინებენ. მაგალითად, შესრულების ვალდებულებისაგან შეიძლება განთავისუფლდეს ოპერის მომღერალი, რომლის ბავშვი სიცოცხლისათვის საშიში ავადმყოფობით არის დაავადებული.³²⁷

3.8.2. შესრულების შეუძლებლობის სამართლებრივი შედეგები

კონტრაქტთა უმთავრესი სამართლებრივი ინტერესი შეთანხმებული პირობებით ხელშეკრულების შესრულებაა.³²⁸

---

³²⁴ *Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, the Netherlands, 2009, 82-83.*

³²⁵ *Oliveira N.M.P., The German Act to Modernize the Law of Obligations as a Model for the Europeanization of Contract Law? The New Rules Regarding Impossibility of Performance from the Perspective of a Portuguese Lawyer, EJCL, Vol. 11. 4, December 2007, 3, <<http://www.ejcl.org/114/art114-2.pdf>>, [19.07.2014].*

³²⁶ *Volker E., Das Recht der Leistungsstörungen 37 (5th ed., 2003), მითითებულია: Oliveira N.M.P., The German Act to Modernize the Law of Obligations as a Model for the Europeanization of Contract Law? The New Rules Regarding Impossibility of Performance from the Perspective of a Portuguese Lawyer, EJCL, Vol. 11.4, December 2007, 3, <<http://www.ejcl.org/114/art114-2.pdf>>, [19.07.2014].*

³²⁷ *Rösler H., Hardship in German Codified Private Law – In Comparative Perspective to English, French and International Contract Law, Kluwer Law International BV/Printed in Netherlands, Eur. Rev. of Prv. L., Vol. 15, No. 4, 2007, 495, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1154004>, [19.07.2014].*

³²⁸ *Lindström N., Changed Circumstances and Hardship in the International Sale of Goods, NJCL, Issue 1, 2006, No.1,2, <http://www.njcl.fi/1_2006/commentary1.pdf>, [19.07.2014].*

მნიშვნელოვანია, თუ სამართლებრივი სისტემა სახელშეკრულებო ინტერესის დაკმაყოფილების რა ფორმებს სთავაზობს დაზარალებულ მხარეს შესრულების შეუძლებლობის არსებობისას.

შესრულების შეუძლებლობის დოქტრინის თანახმად, მოვალე თავისუფლდება სახელშეკრულებო ბოჭვისა და ზიანის ანაზღაურების ვალდებულებისგან, თუ შესრულების შეუძლებლობა, რომელიც მოვალის ბრალეულ (განზრახ ან გაუფრთხილებელ) ქმედებას (მოქმედებას ან უმოქმედობას) არ მიეწერება, წარმოიშვა ხელშეკრულების დადების შემდეგ. სინალაგმატური ხელშეკრულებების ორმხრივი ბუნებიდან გამომდინარე, არაბრალეული შესრულების შეუძლებლობა, როგორც მოვალის შესრულების ვალდებულებისგან განთავისუფლების საფუძველი, იწვევს კონტრაქტის განთავისუფლებას სანაცვლო სახელშეკრულებო ვალდებულებისგან (ორმხრივი განთავისუფლება).³²⁹

თუ შესრულების შეუძლებლობა ვალდებულების მხოლოდ ნაწილზე ვრცელდება, მაშინ მეორე ხელშემკერედი მხარის სანაცვლო ვალდებულებისგან განთავისუფლება დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად შეიძლება ჰქონდეს კრედიტორს ნაწილობრივი შესრულების მიღების ინტერესი. შესაბამისად, სანაცვლო განთავისუფლება შეიძლება გავრცელდეს სანაცვლო შესრულების ვალდებულებაზე სრულად ან შეუძლებელი შესრულების პროპორციულად.

დროებითი შეუძლებლობისას, სანაცვლო შესრულება არ შეიძლება მოთხოვნილ იქნეს შესრულების შეუძლებლობის არსებობის მანძილზე. მუდმივი შესრულების შეუძლებლობა იწვევს ხელშემკერელ მხარეთა საბოლოო განთავისუფლებას ურთიერთსანაცვლო ვალდებულებებისგან.³³⁰

---

³²⁹ *Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, the Netherlands, 2009, 79.*

³³⁰ *Gareth J., Schlechtriem P., Breach of Contract (Deficiencies in a Party's Performance), International Encyclopedia of Comparative Law, Vol. VII (Contracts in General), Chapter 15, Tübingen, 1999, Parag. 163, 103, მითითებულია: Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, the Netherlands, 2009, 80.*

განსაკუთრებით რთულია შესრულების აბსოლუტური და ფარდობითი, ობიექტური და სუბიექტური შეუძლებლობის გამოჯენა ვალდებულების შესრულებისაგან მოვალის განთავისუფლების ნიშნით. მაგალითად, შესრულების ვალდებულებისაგან განთავისუფლება შეიძლება განხორციელდეს არა მხოლოდ აბსოლუტური (ობიექტური), არამედ ფარდობითი (სუბიექტური) შეუძლებლობის შემთხვევაშიც. ამრიგად, აბსოლუტური და ფარდობითი შეუძლებლობის გამოჯენა, შედეგის თვალსაზრისით, აზრს მოკლებულია.³³¹

შესრულების პრაქტიკული შეუძლებლობისას ხელშეკრულების მბოჭავი ძალა განისაზღვრება მხარეთა ბრალეულობის გათვალისწინებით და ვალდებულების შეუსრულებლობის რისკის გადანაწილების მიხედვით.

3.8.3. პრაქტიკული და ეკონომიკური (შესრულების გართულება) შეუძლებლობის თანაფარდობა

გერმანული დოქტრინა განასხვავებს შესრულების პრაქტიკულ შეუძლებლობას (*faktische ან praktische Unmöglichkeit*) ეკონომიკური შეუძლებლობისგან (*wirtschaftliche Unmöglichkeit*). ეს უკანასკნელი არ რეგულირდება გსკ-ის 275-ე II პარაგრაფით, არამედ მას აწესრიგებს გსკ-ის 313-ე პარაგრაფი, რომელიც კონცეფტუალურად განსხვავებულ – შეცვლილ გარემოებებთან (*Störung der Geschäftsgrundlage*) ("Interference with the Basis of the Transaction") დაკავშირებულ შესრულების გართულების პრობლემატიკას შეეხება. გსკ-ის 313-ე პარაგრაფის მოქმედების ფარგლები გაცილებით ფართოა და მოიცავს შესრულების განსაკუთრებულ გართულებას, როდესაც გამოირიცხება პრაქტიკული შეუძ-

---

³³¹ Treitel G.H., Frustration and Force Majeure, 2nd ed., London, 2004, 3-003, მითითებულია: Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, the Netherlands, 2009, 88.

ლებლობის შემთხვევა.³³² ეკონომიკური შეუძლებლობისას ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობას ეკონომიკური რესურსების ნაკლებობა განაპირობებს.³³³ ეკონომიკური შეუძლებლობისას ვალდებულება, მართალია, მოვალისათვის უკიდურესად მძიმეა შესასრულებლად, მაგრამ ეს სირთულე არ არის კრედიტორის შესრულების ინტერესთან მნიშვნელოვნად შეუსაბამო (არაპროპორციული). მაგალითად, ხელშეკრულების დადების შემდეგ თუ გაყიდული ნივთის ფასი 100-ჯერ გაიზრდება, ამით, მართალია, ვალდებულება უკიდურესად დამძიმდება, მაგრამ კრედიტორის შესრულების ინტერესიც გაყიდული ნივთის ფასის შესაბამისად გაიზრდება.³³⁴ ბუნებრივია, ამ შემთხვევაში გამყიდველს ექნება საფუძვლიანი ინტერესი, ნივთის სანაცვლოდ მიიღოს მისი საბაზრო ღირებულების შესატყვისი ფასი.

ამდენად, ეკონომიკური შეუძლებლობის არსებობისას კრედიტორის შესრულების ინტერესსა და მოვალისათვის შესრულების სირთულეს შორის შეუსაბამობა არ არსებობს – რამდენადაც რთულია ვალდებულების შესრულება მოვალისათვის, იმდენად მნიშვნელოვანია ამგვარი შესრულების მიღება უფლებამოსილი პირისათვის. კრედიტორის შესრულების ინტერესი შეესაბამება ნივთის საბაზრო ფასს და არა ხელშეკრულების საწყის ფასს. მოვალის პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლება განისაზღვრება იმისდა მიხედვით, დაცულია თუ არა გსკ-ის 313-ე პარაგრაფის წინაპირობები.³³⁵

---

³³² *Oliveira N.M.P.*, The German Act to Modernize the Law of Obligations as a Model for the Europeanization of Contract Law? The New Rules Regarding Impossibility of Performance from the Perspective of a Portuguese Lawyer, *EJCL*, Vol. 11.4, December 2007, 3, <<http://www.ejcl.org/114/art114-2.pdf>>, [10.02.2014].

³³³ *Pizer L.K., Smith M.R. (eds. in Chief), Southerington T.*, Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) 2002-2003, Kluwer Law International, The Hague, London, New York, 2004, 258.

³³⁴ *Zimmermann R.*, Breach of Contract and Remedies Under the New German Law of Obligations, *Saggi, Conferenze e Seminari* 48, Roma, 2002, 12-14, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/zimmerman.html>>, [10.02.2014].

³³⁵ *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, the Netherlands, 2009, 83.

გსკ-ის 275 II (1) პარაგრაფი, განამტკიცებს რა შესრულების პრაქტიკულ, ფაქტობრივ შეუძლებლობას, ათავისუფლებს მოვალეს შესრულების ვალდებულებისგან, რომელიც არაგონივრულად დიდ დანახარჯებს უკავშირდება, ხოლო შესრულებისათვის აუცილებელი ძალისხმევა, ვალდებულების არსისა და კეთილსინდისიერების პრინციპის გათვალისწინებით, მნიშვნელოვნად შეუსაბამოა კრედიტორის სახელშეკრულებო ინტერესისა. ამ დროს ხდება ვალდებულების შესრულების მიმართ წარმოშობილი დაბრკოლებისა და კრედიტორის სახელშეკრულებო ინტერესის ურთიერთშეფარდება.³³⁶ მოცემულ შემთხვევაში გასათვალისწინებელია მოვალის ბრალი დაბრკოლების წარმოშობაში.

პრაქტიკული შეუძლებლობის კლასიკური მაგალითია ცნობილი საქმე ბეჭდის ნასყიდობის შესახებ,³³⁷ როდესაც ხელშეკრულების საგანი მყიდველისათვის გადაცემამდე ჩავარდა ტბაში და ჩაიძირა. ვინაიდან ტბის დაშრობა ობიექტურად შესაძლებელია, მოცემულ შემთხვევაში არ წარმოიშობა შესრულების აბსოლუტური შეუძლებლობა (§275 I). ვინაიდან ბეჭდის ღირებულება 100-ჯერ ნაკლებია ტბის დაშრობის ხარჯებთან შედარებით, შესრულებისათვის აუცილებელი ძალისხმევა და ხარჯები მნიშვნელოვნად არაპროპორციულია თვით ბეჭდის ღირებულებისა და შესრულებისადმი კრედიტორის უცვლელი ინტერესისა. ამ შემთხვევაში ვალდებულების შესრულების მოთხოვნა, მისი განხორციელებადობის მიუხედავად, არაგონივრულია, რამეთუ დაბრკოლების გადალახვასთან (ტბის ამოშრობასთან) დაკავშირებული ხარჯები კრედიტორის შესრულების ინტერესს 100-ჯერ აღემატება.

მოვალის ზედმეტი და უსაფუძვლო დანახარჯების თავიდან აცილება არის კანონმდებლის ეკონომიკური მიზანი. შესრულების

---

³³⁶ *Grundmann S.*, Germany and the Schuldrechtsmodernisierung, 2002, ERCL, Vol. 1, Issue 1, 2005, 129, 135.

³³⁷ იხ. *Zimmermann R.*, Breach of Contract and Remedies under the New German Law of Obligations, Saggi, Conferenze e Seminari 48, Roma, 2002, 12-13, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/zimmerman.html>>, [10.02.2014].

ვალდებულება გამოირიცხება, თუ საამისოდ აუცილებელი ხარჯები მნიშვნელოვნად აღემატება ხელშეკრულების სარგებლიანობას. სწორედ ხელშეკრულების სარგებლიანობით ფასდება ხელშეკრულების მბოჭავი ძალის განმსაზღვრელი „გონიერულობის“ კრიტერიუმი.³³⁸

1973 წელს ნავთობის იმპორტიორმა კომპანიამ, არსებული კრიზისის გათვალისწინებით, უარი განაცხადა ქალაქისათვის ნავთობის მიწოდებაზე იმ საფუძველით, რომ მისთვის შესრულება შეთანხმებულ სახელშეკრულებო ფასად არაგონიერული იყო. გერმანიის ფედერალურმა უზენაესმა სასამართლომ (*BGH*) წარმოშობილი ფინანსური ზარალის მიმართ ბრალეულად მიიჩნია კომპანია, რომელმაც არ შეისყიდა გარკვეული რაოდენობის ნავთობი მარაგის აკუმულირების მიზნით, არ მიიღო მოსალოდნელი ცვლილებების თავიდან აცილებისათვის აუცილებელი ზომები. ამასთანავე, ხელშეკრულება განამტკიცებდა ფიქსირებულ სახელშეკრულებო ფასებს, რაც მხარეებს აკისრებდა საბაზრო ფასების ცვლილებათა რისკს. მოცემულ შემთხვევაში გამოირიცხა შეცვლილი გარემოებისადმი ხელშეკრულების როგორც მისადაგება, ასევე მისი შეწყვეტა გარემოებათა ცვლილების წინასწარ გათვალისწინებისა და მათი თავიდან აცილების შესაძლებლობის საფუძველით, რადგან შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების ან სახელშეკრულებო ბოჭვისაგან განთავისუფლების სამართლებრივი წინაპირობაა მხარეთა მიერ ხელშეკრულების დადების ეტაპზე

---

³³⁸ *Rösler H.*, *Hardship in German Codified Private Law – In Comparative Perspective to English, French and International Contract Law*, Kluwer Law International BV/Printed in Netherlands, *Eur. Rev. of Priv. L.*, Vol. 15, No. 4, 2007, 494, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1154004>, [10.02.2014]; *Posner R.A., Rosenfield A.M.*, *Impossibility and Related Doctrines in Contract Law: An Economic Analysis*, *J. Legal Stud.*, Published by: The University of Chicago Press, Vol. 6, No. 1, 83-118, <<http://www.jstor.org/stable/pdfplus/724191.pdf?acceptTC=true>>, [10.02.2014]; *Kovač M.*, *Comparative Contract Law and Economics (New Horizons in Law and Economics Series)*, Edward Elgar Pub., August 30, 2011, 259-292; *Kessedjian C.*, *Competing Approaches to Force Majeure and Hardship*, *Int'l Rev. L. & Econ.*, Vol. 25, 2005, 415-431, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/kessedjian.html>>, [10.02.2014].

გონიერულად არასავარაუდო, გაუთვალისწინებელი გარემოებათა ცვლილება.³³⁹

ნავთობის კრიზისის შესახებ ზემოგანხილულ საკმეში მოვალის შესრულების ვალდებულება არ გამოირიცხება გსკ-ის 275 II პარაგრაფის საფუძველზე, რადგან შესყიდვის ფასის მკვეთრმა ცვლილებამ გამოიწვია მყიდველის სახელშეკრულებო ინტერესის, სახელშეკრულებო სარგებლის სანაცვლო გაზრდა, ვინაიდან კრედიტორს ნავთობის სხვა წყაროდან შესყიდვის შემთხვევაში მოუწევს მნიშვნელოვნად მაღალი ფასის გადახდა, ხოლო შეთანხმებულ თავდაპირველ ფასად შესყიდული ნავთობის შემდგომი რეალიზაციის შემთხვევაში, მიიღებს მნიშვნელოვან სარგებელს. ვინაიდან, არსებული ფაქტობრივი გარემოებების გათვალისწინებით არ არსებობს ღირებულებისა და სარგებლიანობის მნიშვნელოვანი შეუსაბამობა, მოვალეს ეკისრება ვალდებულების შესრულება საამისოდ აუცილებელი ძალისხმევის მიუხედავად.³⁴⁰

ამრიგად, გსკ-ის 275-ე II (1) პარაგრაფი არ ვრცელდება შემთხვევაზე, როდესაც დიდ ხარჯებთან დაკავშირებულ მოვალის სახელშეკრულებო ვალდებულებას შეესაბამება კრედიტორის შესრულების ინტერესის სანაცვლო, სიმეტრიული ზრდა. გსკ-ის 313-ე პარაგრაფი მოითხოვს მხარეთა ინტერესების ურთიერთმიმართების ანალიზს მორალური, ფინანსური თუ ოჯახური საკითხების თვალსაზრისით. გსკ-ის 275-ე II (1) პარაგრაფი კი ვალდებულების შესრულების გონიერულობის განსაზღვრის კრიტერიუმად კრედიტორის სახელშეკრულებო ინტერესს აწესებს და აფასებს მას მოვალის შესრულების ღირებულებასთან შეფარდებით.

---

³³⁹ Mekki M., Pelese M.K., Hardship and Modification (or 'Revision') of the Contract, 2010, 16, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1542511>, [10.02.2014]; Ciematniece I., Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 10.

³⁴⁰ Rösler H., Hardship in German Codified Private Law – In Comparative Perspective to English, French and International Contract Law, Kluwer Law International BV/Printed in Netherlands, Eur. Rev. of Priv. L., Vol. 15, No. 4, 2007, 494-495, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1154004>, [10.02.2014].

საბოლოოდ, გსკ-ის 275-ე II პარაგრაფი გამოსაყენებელია იმ შემთხვევებში, როდესაც ურთიერთსანაცვლო შესრულება ეკონომიკური თვალსაზრისით გაუმართლებელია, რამდენადაც ხარჯები აღემატება სარგებლიანობას. მაშინ როდესაც, გსკ-ის 313-ე პარაგრაფი შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს იმ შემთხვევაში, თუ ორმხრივი შესრულება უსამართლოა, ვინაიდან შესრულების ფასი გაცილებით დაბალია და არ შეესატყვისება შესრულების ღირებულებას.³⁴¹ გსკ-ის 275-ე II პარაგრაფისათვის ამოსავალი პრინციპი სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების მიმართ კრედიტორის ინტერესია, ხოლო გსკ-ის 313-ე პარაგრაფი ორიენტირებულია მოვალის ინტერესზე – უარი თქვას არასასურველ შესრულებაზე.

ზემოხსენებული პარაგრაფების სამართლებრივი შედეგები შესაძლებელია იდენტური იყოს. კერძოდ, თუ მხარეს არ შეიძლება მოეთხოვოს უცვლელი პირობებით ვალდებულების შესრულება, მხარე უფლებამოსილია გსკ-ის 346-ე პარაგრაფის ძალით, ხელშეკრულებიდან გასვლის მეორადი მოთხოვნის უფლება აამოქმედოს მას შემდეგ, რაც გამოირიცხება ხელშეკრულების ადაპტაციის შესაძლებლობა ან გონივრულობა, მისი პრიორიტეტული მნიშვნელობიდან გამომდინარე. ხელშეკრულების კორექტირების უარყოფითი შედეგები ორივე მხარისათვის თანაბრად ნაწილდება სახელშეკრულებო წონასწორობისა და ინტერესთა თანაფარდობის უზრუნველყოფის მიზნით.

4. კონცეფტუალურად განსხვავებული ფრანგული სამართლებრივი სისტემა

კონტინენტური ევროპის ქვეყნებს შორის ფრანგული და ბელგიური სამართალი ყველაზე ნაკლებად იზიარებს შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების დოქტრინას.³⁴²

³⁴¹ Rösler H., Hardship in German Codified Private Law – In Comparative Perspective to English, French and International Contract Law, Kluwer Law International BV/Printed in Netherlands, Eur. Rev. of Priv. L., Vol. 15, No. 4, 2007, 494-495, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1154004>, [10.02.2014].

³⁴² Draetta U., Lake R B., Nanda V.P., Breach and Adaptation on International Contracts, An Introduction to Lex Mercatoria, Butterworth Legal Publishers, 1992, 183.

ისტორიულად ფრანგული კერძო სამართალი არ ცნობდა შეცვლილი გარემოებების გავლენას ხელშეკრულების მხოლოდ ძალაზე იმ სახით, რომ მხარეს უფლება ჰქონოდა მოეთხოვა შეცვლილი გარემოების გავლენით უკიდურესად გართულებული შესრულების ვალდებულებისაგან განთავისუფლება.

მოგვიანებით აღიარებულ იქნა, რომ შეცვლილი გარემოებები უფრო ხშირად გრძელვადიან ურთიერთობებთან მიმართებით აღმოცენდება და იწვევს სანაცვლო უფლება-მოვალეობის დისბალანსს.³⁴³ შეცვლილ გარემოებათა პირობებში ხელშეკრულების შესრულების საკითხის მოსაწესრიგებლად განვითარდა კონცეფცია *"imprévision"*³⁴⁴, რომელიც მოიაზრებს გაუთვალისწინებელი გარემოების ძალით გართულებულ, ერთ-ერთი მხარისათვის უკიდურესად დამძიმებულ, მაგრამ ობიექტურად ჯერ კიდევ განხორციელებად ვალდებულებას. აღნიშნული ცნება არსობრივად განსხვავდება ფსკ-ის³⁴⁵ 1147-ე და 1148-ე მუხლებით განმტკიცებული ფორსმაჟორისაგან, როგორც შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობისაგან, რომელიც გამორიცხავს როგორც შესრულების, ასევე ზიანის ანაზღაურების ვალდებულებას.

ზემოაღნიშნული კონცეფციები განსხვავდებიან როგორც არსობრივად, ასევე თანამდევი სამართლებრივი შედეგებით: თუ ფორსმაჟორი იწვევს როგორც შესრულების ვალდებულებისაგან, ისე ზიანის ანაზღაურების ვალდებულებისაგან განთავისუფ-

---

³⁴³ მხარეთა ურთიერთსანაცვლო უფლებამოვალეობებით დატვირთული ორმხრივი ხელშეკრულებები ურთერთშესასრულებელ ვალდებულებათა ეკონომიკურ ბალანსს ემყარება, რომელიც მხარეთა მიერ მათი ნებისა და განზრახვის შესაბამისდ არის ფორმირებული. შესაბამისად, აღნიშნული სუბიექტურ სახელშეკრულებო ბალანსად იწოდება. იხ. *Karampatzos A., Supervening Hardship as Subdivision of the General Frustration Rule: A Comparative Analysis with Reference to Anglo-American, German, French and Greek Law*, *Eur. Rev. Private L.*, Kluwer Law International, The Netherlands, Vol.13, No. 2, 2005, 110, <http://www.heinonline.org/HOL/Print?handle=hein.kluwer/erpl0013&div=13&collection=kluwer&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults>, [10.02.2014].

³⁴⁴ *théorie de l'imprévision*.

³⁴⁵ French Civil Code, Translated by *Rouhette G.* with the assistance of *Rouhette-Berton A.*, 2006.

ლებას, შესრულების გართულება – “*imprévision*” მხარეთა მიერ მოლაპარაკების, ხელშეკრულების გადასინჯვისა და სასამართლოს მიერ შეცვლილი გარემოებებისადმი კონტრაქტის მისადაგების ვალდებულებას აღმოაცენებს.³⁴⁶

ფრანგულ სამართალში მნიშვნელობა არ ენიჭება მხარეთა სახელშეკრულებო ინტერესების ანალიზს, შესაბამისად, “*imprévision*” დოქტრინა არ მოიცავს „სახელშეკრულებო მიზნის გაქარწყლების“³⁴⁷ დოქტრინის ელემენტებს³⁴⁸, არამედ ემიჯნება მას.

მიუხედავად *imprévision* კონცეფციის არსებობისა, ტრადიციული ფრანგული დოქტრინა, როგორც წესი, არ განიხილავს შეცვლილი გარემოებებით განპირობებულ შესრულების დაძვინებას, როგორც ხელშეკრულების შეწყვეტის, მოლაპარაკებისა და ადაპტაციის საფუძველს. ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით ფრანგული სამართლის კვლევა მხოლოდ მისი არსობრივი მიმოხილვით ამოიწურება.

5. შეცვლილი გარემოებების სამართლებრივი რეგლამენტაცია ანგლოამერიკულ სამართალში

ანგლოამერიკული სამართალი არ იცნობს ტერმინებს *ფორსმაჟორი* და *შესრულების გართულება*.³⁴⁹ შეცვლილი გარემოებების პრობლემატიკასთან მიმართებით მოქმედებს *ხელშეკრულების მიზნის ამაოებისა*³⁵⁰ და *კომერციული განუხორციელებლობის*³⁵¹ დოქტრინები.

---

³⁴⁶ Uribe M., The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of Contracts, Comparative Perspectives, Ius Commune Europaeum, Intersentia, 2011, 41.

³⁴⁷ *frustration of purpose*.

³⁴⁸ Uribe M., The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of Contracts, Comparative Perspectives, Ius Commune Europaeum, Intersentia, 2011, 41.

³⁴⁹ Perillo J., Hardship and Its Impact on Contractual Obligations: A Comparative Analysis, Roma, 1996, 1, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/perillo4.html>>, [10.02.2014].

³⁵⁰ *Frustration of Purpose*.

³⁵¹ *Commercial Impracticability*.

5.1. ხელშეკრულების ამაოების ინგლისური დოქტრინა

5.1.1. ხელშეკრულების ამაოების მოძღვრების აღმოცენება

კონტინენტური სამართლის სისტემა ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპის მიმდევარია,³⁵² ხოლო ანგლოამერიკულ სამართალში, კონტინენტური სამართლისგან განსხვავებით, მოქმედებს მკაცრი პასუხისმგებლობის პრინციპი,³⁵³ რომლის საფუძველზეც საერთო სამართალი ყველა სახელშეკრულებო პირობას გარანტიის ძალას ანიჭებს. თუმცა, მოვალის პასუხისმგებლობა აბსოლუტური არ არის და ის შეიძლება შეიზღუდოს მხარეთა მიერ დადგენილი ე.წ. ფორსმაჟორული დათქმებით,³⁵⁴ რომელიც თითქმის ყველა სამართლის სისტემისათვის არის დამახასიათებელი.³⁵⁵ ამ შემთხვევაში კონტრაქტები თვით ხელშეკრულებაში უთითებენ იმ გარემოებათა შესახებ, რომელთა არსებობა იწვევს მათ განთავისუფლებას პასუხისმგებლობისაგან.³⁵⁶ აღნიშნული თვალსაზრისით, უმნიშვნელოვანესია სახელშეკრულებო შეთანხმებით ფორსმაჟორის სამართლებრივი შედეგების ღებ-

---

³⁵² *Schwenzer I., Hachem P., Kee Ch.*, Global Sales and Contract Law, Oxford University Press, New York, 2012, 650.

³⁵³ *Scott R. E.*, In (Partial) Defense of Strict Liability in Contract, Columbia Law and Economics Working Paper No. 341, Mich. L. Rev., Vol. 107, 2009, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1304239>, [10.02.2014].

³⁵⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 6 ივლისის განჩინება საქმეზე: №ას-7-6-2010. აღნიშნულ საქმეში მხარეებმა სახელშეკრულებო შეთანხმებით განსაზღვრეს, რომ ისინი დროებით თავისუფლდებოდნენ პასუხისმგებლობისაგან ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულებების შეუსრულებლობისას ფორსმაჟორული გარემოებების მოქმედების პერიოდში, თუ ისინი გამოწვეული იქნებოდა გადაუხალავი ძალის გავლენით.

³⁵⁵ *DiMatteo L.A.*, The Law of International Contracting, Kluwer Law International, The Hague, London, Boston, 2000, 54.

³⁵⁶ ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ზეცურიანი ჯ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართალი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001, 374.

ლური განსაზღვრა მხარეთა მიერ.³⁵⁷ ფორსმაჟორული დათქმის მოქმედების ფარგლების დადგენა შესაძლებელია განხორციელდეს იმ მოვლენების შეზღუდული ჩამონათვალის ან კონკრეტული აღწერილობის³⁵⁸ განსაზღვრით, რომლებიც პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების წინაპირობა უნდა გახდეს ვალდებულების შესრულების დაბრკოლებისას ან შეუძლებლობისას.³⁵⁹ თუ მხარეთა ინტერესი პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების ფართო შესაძლებლობების მინიჭებაა, კონტრაქტთან მიზნის შესაბამისად, შესაძლებელია ასევე, დაბრკოლებათა ზოგადი ხასიათის განსაზღვრა მოვლენათა კონკრეტული ჩამონათვალის ნაცვლად.

საგარანტიო პასუხისმგებლობა სახელშეკრულებო შეთანხმებით განმტკიცებული პასუხისმგებლობის გამომრიცხველი გარემოებების გარდა, შეიძლება შეიზღუდოს ე.წ. ხელშეკრულების ამაოების დოქტრინით, რომლის განვითარებას დასაბამი დაუდო საქმემ *თეილორი ქელდველის წინააღმდეგ – Taylor v. Caldwell*.³⁶⁰ ამ საქმეზე მიღებული გადაწყვეტილებით სასამარ-

³⁵⁷ DiMatteo L.A., *The Law of International Contracting*, Kluwer Law International, The Hague, London, Boston, 2000, 54.

³⁵⁸ იხ. მაგალითად, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2000 წლის 28 ივნისის გადაწყვეტილება საქმეზე 3კ-310-2000. აღნიშნულ გადაწყვეტილებაში განმარტებული ხელშეკრულებით კონკრეტულად განისაზღვრა ავარიული სიტუაცია ფორსმაჟორულ, ე.ი. პასუხისმგებლობის გამომრიცხავ გარემოებად.

³⁵⁹ UNCITRAL – *Legal Guide on Drawing Up International Contracts for the Construction of Industrial Works*, Prepared by the United Nations Commission on International Trade Law, United Nations, New York, A/CN.9/SER.B/2, 1988, 233, <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/procurement/construction/Legal_Guide_e.pdf>.

³⁶⁰ იხ. (1863)36 & S826, 122 ER 309 (QB). აღნიშნულ საქმეში მხარეთა ბრალისაგან დამოუკიდებლად დაიწვა მუსიკალური დარბაზი, რომელიც კონცერტის ორგანიზებისთვის იყო განკუთვნილი. სასამართლომ გააუქმა ხელშეკრულების მოქმედება და ორივე კონტრაქტის გაათავისუფლა სახელშეკრულებო ვალდებულებისაგან. იხ. *Poole J.*, *Casebook on Contract Law*, 9th ed., Online Resource Centre, Oxford University Press, Oxford, 2008, 565; *Farnsworth E.A.*, *Farnsworth on Contracts*, 3rd ed., Vol. 2, Aspen Publishers, 2004, 627-632; *Perillo J.*, *Hardship and Its Impact on Contractual Obligations: A Comparative Analysis*, Roma, 1996, 4, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/perillo4.html>>; *Southerington T.*, *Impossibility of Performance and Other Excuses in International Trade*, 2001, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/southerington.html>>; *Bridgeman C.*, *Reconciling Strict Liability with Corrective Justice in Contract Law*, *Fordham L. Rev.*, Vol. 75, 2007, 3035, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=669504>, [10.02.2014].

თლომ პირველად აღიარა შესრულების შეუძლებლობა პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველად,³⁶¹ რითაც მნიშვნელოვნად შეიცვალა ინგლისური სამართლის მიდგომა შეცვლილი გარემოებების პირობებში ვალდებულების მკაცრი შესრულების მიმართ.³⁶² სასამართლომ დასაშვებად და ხელშეკრულების ნაგულისხმევ პირობად³⁶³ მიიჩნია მხარეთა განთავისუფლება პასუხისმგებლობისგან, თუ ხელშეკრულების დარღვევამდე ვალდებულების შესრულება მოვალის ბრალისაგან დამოუკიდებლად შეუძლებელი გახდა მაგალითად, ინდივიდუალური ნივთის განადგურებამ.³⁶⁴

თავდაპირველად, დოქტრინა ვიწროდ განიმარტებოდა და პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველად მხოლოდ შესრულების ობიექტური შეუძლებლობის პირობებში გამოიყენებოდა.³⁶⁵ თუმცა, *Tayllor v. Caldwell* არ იყო აბსოლუტური, ფიზიკური შეუძლებლობის შემთხვევა, ვინაიდან შესრულება განხორციელებადი იყო დიდი ოდენობის ხარჯების გაწევის შემთხვევაში.³⁶⁶ ამრიგად, შესრულების შეუძლებლობა და განუხორ-

---

³⁶¹ *Goldberg V.P.*, Excuse Doctrine: The Eisenberg Uncertainty Principle, *J. Legal Analysis*, Vol.2, No. 1, 2010, 366, <<http://jla.oxfordjournals.org/content/2/1/359.full.pdf+html>>, [10.02.2014]; *Smythe D.J.*, Bounded Rationality, the Doctrine of Impracticability, and the Governance of Relational Contracts, *S. Cal. Interdisc. L.J.*, Vol. 13, No. 2, 2003-2004, 228, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=799328>,[10.02.2014].

³⁶² აბსოლუტური სახელშეკრულებო ვალდებულების მაგალითად შეიძლება დასახელდეს საქმე — *Paradine v. Jane*, *English Rep.* 897 [K.B. 1647], რომელშიც გამტკიცებული იყო შეცვლილი გარემოების მიუხედავად ვალდებულების მკაცრი დაცვის პრინციპი. იხ. *Chen-Wishart M.*, *Contract Law*, 2nd ed., Oxford University Press, 2008, 386.

³⁶³ *Implied Terms*.

³⁶⁴ *Treitel G.H.*, *The Law of Contract*, 9th ed., Sweet and Maxwell, London, 1995, 779; *Brunner Ch.*, *Force Majeure and Hardship under General Contract Principles*, *Exemption for Non-performance in International Arbitration*, *Kluwer Law International BV*, The Netherlands, 2009, 89.

³⁶⁵ *Blum B.A.*, *Chemerinsky E.*, *Epstein R.*, *Gilson R. F.*, *Krier J.E.*, *Neumann R.K.*, *Syverud K.D.*, *Warren E.*, *Farndsworth E.A.*, *Hazard G.S.*, *Wolfman B.(eds.)*, *Contracts, Examples and Explanations*, 3rd ed., Aspen Publishers, New York, 2004, 455.

³⁶⁶ *Treitel G.H.*, *The Law of Contract*, 9th ed., Sweet and Maxwell, London, 1995, 793.

ციელებლობა აბსოლუტური პასუხისმგებლობის პრინციპის გამონაკლისად იქნა დაშვებული.³⁶⁷

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, დროთა განმავლობაში დოქტრინის მოქმედება გაფართოვდა.³⁶⁸ სასამართლოები იყენებდნენ მას არა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც ვალდებულების შესრულება ხელშეკრულების საგნის განადგურებით შეუძლებელი ხდებოდა, არამედ როდესაც ქარწყლდებოდა მხარეთა მოსალოდნელი სახელშეკრულებო ინტერესი და შეთანხმების მიზანი ხდებოდა ამაო. მიუხედავად იმისა, რომ ვალდებულების შესრულება ობიექტურად კელავ განხორციელებადი იყო,³⁶⁹ სამართლიანობა მოითხოვდა შესრულების ვალდებულებისაგან განთავისუფლებას.³⁷⁰

5.12. ხელშეკრულების ამაოების სამართლებრივი მახასიათებლები

ხელშეკრულება შეიძლება გაუქმდეს³⁷¹ ხელშეკრულების ამაოების საფუძველით, თუ ხელშეკრულების დადების შემდგომ აღმოცენებული, პირისგან დამოუკიდებლად არსებული გარეშე მოვლენა³⁷² ფიზიკურად თუ ეკონომიკურად განუხორციელებელს

³⁶⁷ *Jacobs D.L., Legal Realism or Legal Fiction? Impracticability Under the Restatement (second) of Contracts*, New York, Com. L.J., Vol. 87, June/July, 1982, 289, <<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/clla87&div=70&id=&page=>>>, [24.06.2014].

³⁶⁸ *Blum B.A., Chmerinsky E., Epstein R., Gilson R. F., Krier J.E., Neumann R.K., Syverud K.D., Warren E., Farndsworth E.A., Hazard G.S., Wolfman B. (eds.), Contracts, Examples and Explanations*, 3rd ed., Aspen Publishers, New York, 2004, 456.

³⁶⁹ *Treitel G.H., The Law of Contract*, 9th ed., Sweet and Maxwell, London, 1995, 779.

³⁷⁰ *Blum B.A., Chmerinsky E., Epstein R., Gilson R. F., Krier J.E., Neumann R.K., Syverud K.D., Warren E., Farndsworth E.A., Hazard G.S., Wolfman B. (eds.), Contracts, Examples and Explanations*, 3rd ed., Aspen Publishers, New York, 2004, 456.

³⁷¹ *Discharge of a Contract*.

³⁷² *Blum B.A., Chmerinsky E., Epstein R., Gilson R. F., Krier J.E., Neumann R.K., Syverud K.D., Warren E., Farndsworth E.A., Hazard G.S., Wolfman B. (eds.), Contracts, Examples and Explanations*, 3rd ed., Aspen Publishers, New York, 2004, 442; *Nachatar J.S., Hussin A.A., Omran A., Frustration of Contract in the Malaysian Construction Contract management*, IJE, Tome 9, fascicule 3, Hunedoara, Romania, 2011, 86, <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=cbc3f99c-b258-4811-9ace-4a8f1729b548%-40sessionmgr13&vid=2&hid=10>>, [24.06.2014].

ხდის ვალდებულების შესრულებას ან წარმოშობს სრულიად სხვა შინაარსისა და სამართლებრივი ბუნების³⁷⁵ ვალდებულებას, ვიდრე ეს ხელშეკრულების დადების ეტაპზე იყო მხარეთა მიერ შეთანხმებული.³⁷⁴

ამ შემთხვევაში უნდა შეფასდეს მნიშვნელოვნად შეიცვალა თუ არა სახელშეკრულებო ვალდებულების არსი შეცვლილი გარემოების ან არაბუნებრივი მოვლენის³⁷⁵ დადგომის შემდეგ.³⁷⁶ ამისათვის უნდა განისაზღვროს თავდაპირველი ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნება და ხელშეკრულების დადების ეტაპზე არსებული გარემოებანი, დადგინდეს გაუთვალისწინებელი მოვლენის წარმოშობამდე არსებული და მის შემდეგ შეცვლილი ვალდებულების შინაარსი და ორივე ვალდებულების ურთიერთშეფარდების საფუძველზე განისაზღვროს ძირეული გარდასახვის არსებობა თავდაპირველი ვალდებულების შინაარსში.³⁷⁷

ხელშეკრულების ამაოების წარმოშობისათვის შესაძლებელია მნიშვნელოვანი იყოს შესრულების მეთოდის ცვლილება, თუ კონკრეტული მეთოდის გამოყენება საგანგებოდ იყო შეთანხმებული მხარეთა შორის.³⁷⁸

---

³⁷⁵ იხ. გადაწყვეტილებები: *National Carriers Ltd. v. Panalpina (Northern) Ltd*; *Davis Contractors v Fareham UDC*; ასევე, *Gregorio M., Impossible Performance or Excused performance? Common Mistake and Frustration after Great Peace Shipping, KCLJ, Vol. 16, No. 1, 2005, 71.*

³⁷⁴ *Chen-Wishart M., Contract Law, 2nd ed., Oxford University Press, 2008, 283; McKendrick E., Chitty on Contracts, The Law of Contracts, Vol.1, General Principles, Chapter 24, Discharge by Frustration, London, 1999, 24-001.*

³⁷⁵ *Schwartz A.A., A "Standard Clause Analysis" of the Frustration Doctrine and the Material adverse Change Clause, Rev., Vol. 57, 2009 - 2010, 22-23, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1466131>, [24.06.2014].*

³⁷⁶ აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით იხილეთ გადაწყვეტილება *Davis Contractors LTD v Fareham Urban District Council, [1956] AC 696 (HL).*

³⁷⁷ *Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 90.*

³⁷⁸ იხ. გადაწყვეტილება: *Tsakiroglou & Co. LTD v. Noble Thorl GmbH, [1962] AC 93 (HL).*

ამრიგად, ხელშეკრულების ამაოებას წარმოშობს მხარეებისგან დამოუკიდებლად არსებული ახლადდმოცენებული გარემოება, რომელიც იწვევს ძირეულ ცვლილებას სახელშეკრულებო გარემოებებსა და ვალდებულების შინაარსში, ხელშეკრულების საფუძვლის რღვევას³⁷⁹ და ამასთან, არ არის იმ მხარის ბრალეული მოქმედების ან უმოქმედობის შედეგი,³⁸⁰ რომელიც ითხოვს ხელშეკრულების ამაოების საფუძვლით პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლებას.³⁸¹

ხელშეკრულების ამაოება შეიძლება გამოიწვიოს ისეთმა გარემოებებმა, რომლებიც ვალდებულების შესრულებას ხდის შეუძლებელს ან მნიშვნელოვნად ართულებს მას. უმთავრესია, რომ აღნიშნული იწვევს მოვალისათვის შესრულების ინტერესის დაკარგვას, იმ სახელშეკრულებო მიზანს ხდის ამაოს, კომერციულად განუხორციელებელს, რომელიც ვალდებულებით-სამართლებრივ ურთიერთობაში ჩართვის უმთავრეს მოტივაციას წარმოადგენდა.³⁸² მაგალითად, თუ ხელშეკრულების დადების შემდგომ აღმოცენებულმა გარემოებებმა იმდენად მნიშვნელოვნად შეამცირეს საქონლის, მომსახურებისა თუ მომსა-

---

³⁷⁹ Smith S.A., Contract Theory, McGill University, Oxford University Press, 2007, 372. იხ. ასევე, გადაწყვეტილება, რომელმაც განავითარა გარიგების საფუძვლის რღვევის დოქტრინა ინგლისურ სამართალში: *F.A. Tamplin Steamship Co. v. Anglo-Mexican Petroleum Products Co.* [1916] 2 A.C. 397, მითითებულია: *Rapsomanikas M. G.*, Frustration of Contract in International Trade Law and Comparative Law, Duq. Bus. L.J., Vol. 18, 1979-1980, 556, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/rapsomanikas.html#39>>, [20.05.2014].

³⁸⁰ იხ. გადაწყვეტილება: *Lauritzen AS v Wijsmuller BV, The Super Servant Two*, [1990] 1 Lloyd's Rep 1 (CA); ასევე, *Nachatar J.S., Hussin A.A., Omran A.*, Frustration of Contract in the Malaysian Construction Contract Management, IJE, Tome 9, fascicule 3, Hunedoara, Romania, 2011, 86, <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=cbc3f99c-b258-4811-9ace-4a8f1729b548%40sessionmgr13&vid=2&hid=10>>, [20.05.2014].

³⁸¹ *McKendrick E.*, Chitty on Contracts, The Law of Contracts, Vol.1, General Principles, Chapter 24, Discharge by Frustration, London, 1999, 24-007.

³⁸² *Weiskopf N.R.*, Frustration of Contractual Purpose - Doctrine or Myth? St. John's L. Rev., Vol. 70, Issue 2, Number 2, Spring 1996, 240, <<http://scholarship.law.stjohns.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1607&context=lawreview>>, [20.05.2014].

ხურების საშუალებების ღირებულება, რომ მყიდველს არაგონიერულია მოეთხოვოს ასეთი შესრულების მიღება და შეთანხმებული ფასის გადახდა, მაშინ წარმოიშობა ხელშეკრულების მიზნის ამაოება.³⁸³

ხელშეკრულების მიზნის ამაოებისას შეუძლებლობისგან განსხვავებით ვალდებულების შესრულება კელავ ობიექტურად განხორციელებადია,³⁸⁴ მაგრამ შეცვლილი გარემოებები სანაცვლო ვალდებულების შესრულების მიღებას ყოველგვარ ღირებულებას უკარგავს კრედიტორისათვის³⁸⁵ და ამდენად, აქარწყლებს მის უმთავრეს სახელშეკრულებო მიზანს.³⁸⁶ ამასთან, უმნიშვნელოვანესია, ორივე მხარე აცნობიერებდეს სახელშეკრულებო ურთიერთობის ძირითად მიზანს, რომლის განუხორციელებლობა ვალდებულების შესრულებას უკარგავს კონტრაქტენტისათვის ღირებულებას.³⁸⁷ პიროვნული მოტივები მხედველო-

---

³⁸³ *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 91, შემდგომი მითითებებით: *Treitel G.H.*, The Law of Contract, 10th ed., London, 1999, 824; *Treitel G.H.*, Frustration and Force Majeure, 2nd edn., London, 2004, Ch.7.

³⁸⁴ *Kim N.*, Mistakes, Changed Circumstances and Intent, U. Kan. L. Rev., Vol. 56, 2007-2008, 505, <http://www.law.ku.edu/sites/law.drupal.ku.edu/files/docs/law_review/v56/Kim_Final.pdf>, [20.05.2014].

³⁸⁵ იხ.: *Rohwer C.D.*, *Skrocki A.M.*, Contracts in a Nutshell, 7th ed., West Nutshell Series, 2010, 320; *Schwartz A.A.*, A „Standard Clause Analysis” of the Frustration Doctrine and the Material Adverse Change Clause, UCLA L. Rev., Vol.57, 2009-2010, 20, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1466131>; *Kim N.*, Mistakes, Changed Circumstances and Intent, U. Kan. L. Rev., Vol. 56, 2007-2008, 505, <http://www.law.ku.edu/sites/law.drupal.ku.edu/files/docs/law_review/v56/Kim_Final.pdf>, [20.05.2014].

³⁸⁶ *Schwartz A.A.*, A „Standard Clause Analysis” of the Frustration Doctrine and the Material adverse Change Clause, UCLA L. Rev., Vol. 57, 2009-2010, 49, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1466131>, [20.05.2014]; *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 98; *Blum B.A.*, *Chemerinsky E.*, *Epstein R.*, *Gilson R. F.*, *Krier J.E.*, *Neumann R.K.*, *Syverud K.D.*, *Warren E.*, *Farndsworth E.A.*, *Hazard G.S.*, *Wolfman B.* (eds.), Contracts, Examples and Explanations, 3rd ed., Aspen Publishers, New York, 2004, 463.

³⁸⁷ *Rohwer C.D.*, *Skrocki A.M.*, Contracts in a Nutshell, 7th ed., West Nutshell Series, 2010, 321.

ბაში არ მიიღება. ხელშეკრულების მიზანი იმდენად ნათლად უნდა იყოს მხარეთა მიერ გაცნობიერებული, რომ ხელშეკრულების საერთო, საზიარო საფუძველად უნდა იქნეს აღიარებული.³⁸⁸ ამრიგად, მხარეთა მიერ ნაგულისხმევი წარმოდგენები აუცილებლად ორმხრივად უნდა იყოს გაზიარებული,³⁸⁹ რომ მათი გაქარწყლება პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველი გახდეს.

5.1.3. ხელშეკრულების ამაოების სამართლებრივი შედეგები

1943 წელს გაერთიანებულ სამეფოში მიღებულ იქნა ხელშეკრულების ამაოების მომწესრიგებელი სამართლის რეფორმის აქტი³⁹⁰, რომლის მიზანი იყო ცვლილებები და დამატებები შეეტანა აღნიშნული საკითხის მარეგულირებელ ნორმებში.

ხსენებული აქტის მიღებამდე ხელშეკრულების ამაოები იწვევდა მხარეთა შეთანხმების ძალადაკარგულად გამოცხადებას შეცვლილი გარემოების გამოვლენის (*ex nunc*)³⁹¹ და არა ვალდებულების წარმოშობის მომენტიდან (*ex tunc - ab initio*), რის საფუძველზეც მხარეები თავისუფლდებოდნენ სამომავლოდ შესასრულებელი ვალდებულებებისგან, მაგრამ შეცუ-

---

³⁸⁸ Blum B.A., Chemerinsky E., Epstein R., Gilson R. F., Krier J.E., Neumann R.K., Syverud K.D., Warren E., Farndsworth E.A., Hazard G.S., Wolfman B. (eds.), *Contracts, Examples and Explanations*, 3rd ed., Aspen Publishers, New York, 2004, 463.

³⁸⁹ Eisenberg M.A., *Impossibility, Impracticability and Frustration*, J. Legal Analysis, Vol. 1, No. 1, 2009, 221, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1349482>, [28.06.2014].

³⁹⁰ Law Reform (Frustrated Contracts) Act 1943, <http://opsi.gov.uk/Revised-Statutes/Acts/ukpga/1943/cukpga_19430040_en_1>, [20.05.2014]. იხ. ასევე, Poole J., *Casebook on Contract Law*, 9th ed., Online Resource Centre, Oxford University Press, Oxford, 2008, 584.

³⁹¹ Rapsomanikas M. G., *Frustration of Contract in International Trade Law and Comparative Law*, Duq. Bus. L.J., Vol. 18, 1979-1980, 557, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/rapsomanikas.html#39>>, [29.05.2014].

ლილი გარემოების წარმოშობამდე მოპოვებული უფლებები ძალაში რჩებოდა.³⁹² თუმცა, ამ წესის თანახმად, მხარეები ვერ იბრუნებდნენ შეცვლილი გარემოების წარმოშობამდე განხორციელებულ შესრულებას, რაც მეორე მხარის უსაფუძვლო გამდიდრებას იწვევდა.³⁹³

თუ ხელშეკრულების ერთ-ერთი მონაწილე შეცვლილი გარემოების წარმოშობამდე შეასრულებდა ვადამოსულ ვალდებულებას, მაშინ ხელშეკრულების ამაოების შემდეგ, ის ველარ მოითხოვდა კონტრაქტისგან შესრულების უკან დაბრუნებას და ვერც შემხვედრი იმ ვალდებულების განხორციელებას, რომელიც ვადამოსული მხოლოდ გარემოებათა შეცვლის შემდგომ გახდა.³⁹⁴

სასამართლო გადაწყვეტილებით საქმეზე *ჩანდლერი ვებ-სტერიის წინააღმდეგ*³⁹⁵ რესტიტუციის მოთხოვნა არ გაგრძელდა კონტრაქტის მიმართ შესრულებულ გადახდაზე, რომელიც ხელშეკრულების ამაოების გამომწვევი მოვლენის დადგომამდე განხორციელდა.³⁹⁶ საფუძვლიანი კრიტიკის მიუხედავად, აღნიშნული წესის მოქმედება ორმოცი წლის განმავლობაში გაგრძელდა, სანამ არ იქნა მიღებული გარდამტეხი მნიშვნელობის

---

³⁹² *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 90-91, შემდგომი მითითებებით: *Treitel G.H.*, The Law of Contract, 10th ed., London, 1999, 847-849; *McKendrick E.*, Chitty on Contracts, The Law of Contracts, Vol.1, General Principles, Chapter 24, Discharge by Frustration, London, 1999, 24-069/070/71.

³⁹³ *McKendrick E.*, The Consequences of Frustration: The Law Reform (Frustrated Contracts) Act 1943, Force Majeure and Frustration of Contracts, 1991, 55-57, მითითებულია: *Mizrachi K.*, Force Majeure in Project Finance: A Comparative and Practical Analysis of Risk Allocation, J. Struct. Finan., Vol. 12, No. 2, 2006, 79.

³⁹⁴ *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 91.

³⁹⁵ იხ. *Chandler v. Webster*, [1904] 1 K.B. 493.

³⁹⁶ *Goldberg V.P.*, After Frustration: Three Cheers for Chandler v. Webster, Wash. & Lee L. Rev., Vol. 68, Issue 3, 2011, 1134, <<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/waslee68&div=35&id=&page=>>>, [22.07.2014].

გადაწყვეტილება, რომელმაც არსობრივად შეცვალა მანამდე არსებული პრაქტიკა და მიდგომა საკითხისადმი.³⁹⁷

ზემოაღნიშნული პრობლემების საპასუხოდ და საკანონმდებლო დონეზე გადასატრელად მიღებულ იქნა 1943 წლის აქტი (შემდგომში – ხასრა),³⁹⁸ რომლის უმთავრესი მიზანი ხელშეკრულების ამაოებით გამოწვეული ერთ-ერთი მხარის უსაფუძვლო გაბდიდრების თავიდან აცილება იყო.³⁹⁹ აქტის 1(2) და 1(3) მუხლები მიემართება ხელშეკრულების ამაოების სამართლებრივ შედეგებს:

1(2) მუხლის თანახმად, თუ შეცვლილი გარემოების წარმოშობამდე მხარეთა შორის არსებობდა ფულადი თანხის გადახდის ვალდებულება, მაშინ ხელშეკრულების ამაოების დაფუძნების მომენტიდან მხარე თავისუფლდება აღნიშნული ვალდებულებისგან,⁴⁰⁰ ხოლო უკვე განხორციელებული შესრულების შემთხვევაში, მას ენიჭება გადახდილი თანხის უკან დაბრუნების მოთხოვნის უფლება.⁴⁰¹ თუ მხარემ, რომლისთვისაც კონტრაქტის სახელშეკრულებო ვალდებულების ფარგლებში უნდა გადაეხადა გარკვეული ფულადი თანხა, გაიღო ხარჯები ვალდებულების შესასრულებლად, ხელშეკრულების ამაოების წარმოშობის შემდეგ სასამართლოს შეუძლია სამართლიანობის გათვალისწინებით, უფლება მიანიჭოს მხარეს მოითხოვოს ფულადი თან-

---

³⁹⁷ *Fibrosa Spolka Akcyjna v. Fairbairn Lawson Combe Barbour, Ltd.*, [1943] A.C. 32 at 49-50 (H.L. 1942), *Goldberg V.P.*, After Frustration: Three Cheers for Chandler v. Webster, Wash. & Lee L. Rev., Vol. 68, Issue 3, 2011, 1134, <<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/waslee68&div=35&id=&page=>>>.

³⁹⁸ *Goldberg V.P.*, After Frustration: Three Cheers for Chandler v. Webster, Wash. & Lee L. Rev., Vol. 68, Issue 3, 2011, 1146, <<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/waslee68&div=35&id=&page=>>>, [22.07.2014].

³⁹⁹ *Mckendrick E.*, The Consequences of Frustration: The Law Reform (Frustrated Contracts) Act 1943, *Force Majeure and Frustration of contracts*, 1991, 55-57, მითითებულია: *Mizrachi K.*, Force Majeure in Project Finance: A Comparative and Practical Analysis of Risk Allocation, *J. Struct. Finan.*, Vol.12, No.2, 2006, 79.

⁴⁰⁰ იხ. *Gamerco SA v I.C.M./Fair Warning (Agency) Ltd.*, [1995] 1 WLR 1226.

⁴⁰¹ იხ. *Fibrosa Spolka Akcyjna v Fairbairn Lawson Combe Barbour Ltd.*, [1943] AC 32 (HL).

ხის გადაცემა ან არ განახორციელოს გადაცემულის უკან დაბრუნება, მხოლოდ გაწეული ხარჯების ოდენობით.⁴⁰²

1(3) მუხლის თანახმად, თუ შეცვლილი გარემოების წარმოშობამდე მხარემ კონტრაქტის მიერ ვალდებულების შესასრულებლად განხორციელებული ქმედებისგან მნიშვნელოვანი სარგებელი მიიღო (არა ფულადი სახით), მაშინ სასამართლოს შეუძლია დააკისროს მხარეს მიღებული სარგებლის შესატყვისი ფულადი თანხის უკან დაბრუნების ვალდებულება.⁴⁰³ ამ დროს გასათვალისწინებელია შემდეგი გარემოებები:

ა) შეცვლილი გარემოების წარმოშობამდე სარგებლის მიღები მხარის მიერ ვალდებულების შესასრულებლად გაწეული ხარჯებისა და ხელშეკრულების მიზნებისათვის სხვა პირისათვის გადაცემული თანხის ოდენობა.

ბ) ხელშეკრულების ამოების გამომწვევი შეცვლილი გარემოებების გავლენა მხარის მიერ მიღებულ სარგებელზე.⁴⁰⁴

ინგლისურ სამართალში მოქმედი ხელშეკრულების ამოების დოქტრინა სამართლებრივი შედეგების თვალსაზრისით მნიშვნელოვნად განსხვავდება კონტინენტურ და უნიფიცირებულ სამართალში მოქმედი ფორსმაჟორის სამართლებრივი კონცეფციისგან.⁴⁰⁵ კერძოდ, ხელშეკრულების ამოება ავტომატურად იწვევს მთლიანად ხელშეკრულების შეწყვეტას⁴⁰⁶ და მხა-

⁴⁰² *Goldberg V.P.*, After Frustration: Three Cheers for *Chandler v. Webster*, Wash. & Lee L. Rev., Vol. 68, Issue 3, 2011, 1147, <<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/waslee68&div=35&id=&page=>>>.

⁴⁰³ იხ. *BP Exploration Co. (Libya) Ltd v Hunt (No.2)*, [1979] 1WLR 783.

⁴⁰⁴ იხ. Law Reform (Frustrated Contracts) Act 1943, <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6/6-7/40>>.

⁴⁰⁵ *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 94.

⁴⁰⁶ *Treitel G.H.*, Frustration and Force Majeure, London: Sweet and Maxwell, 1994, 52, მითითებულია: *Osadare B.*, Force Majeure and the Performance Excuse: A Review of the English Doctrine of Frustration and Article 2-615 of the Uniform Commercial Code., 2010, 10; *Anson W.*, Anson's Law of Contract, 27th ed., Oxford: Oxford University Press, 1998, 526, მითითებულია: *Firoozmand M.R.*, Changed Circumstances and Immutability of Contract: a Comparative Analysis of Force Majeure and Related Doctrines, Bus. L. Int'l, Vol. 8, No.2, 2007, 177, <[131](http://heinonline.org/HOL/Welcome?message=Please%20log%20in&url=%2FHOL%2FPrint%3Fhandle%3Dhein.journals%2Fblawintl2007%26div%3D17%26collection%3Djournals%26set_as_cursor%3D1%26men_tab%3Dsrchresults>, [22.07.2014].</p></div><div data-bbox=)

რეები თავისუფლებიან ვალდებულების დარღვევისათვის ზიანის ანაზღაურების პასუხისმგებლობისაგან.⁴⁰⁷ პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების აღნიშნული საფუძველი ძალიან ვიწროდ უნდა იქნეს გამოყენებული და არ შეიძლება მოხდეს მისი ფართო განმარტება.⁴⁰⁸ ხოლო ფორსმაჟორის საფუძველზე ხელშეკრულების შეწყვეტა დამოკიდებულია კრედიტორის უფლების განხორციელებაზე – მოითხოვოს ხელშეკრულებიდან გასვლა ვალდებულების არსებითი დარღვევისათვის.⁴⁰⁹ ამასთან, ფორსმაჟორის საფუძველზე მხარის პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლება შეიძლება იყოს ნაწილობრივი,⁴¹⁰ რამდენადაც ფორსმაჟორული გარემოება შესაძლებელია ხელშეკრულების მხოლოდ გარკვეულ ნაწილზე ახდენდეს გავლენას და მხოლოდ შესაბამისი პროპორციით იწვევდეს მხარის პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლებას.⁴¹¹

შესაძლებელია, რომ შეცვლილი გარემოება დროებით ხასიათს ატარებდეს. ამდენად, პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლება ფორსმაჟორის საფუძველით შეიძლება მხოლოდ ამ დამაბრკოლებელი გარემოებისა და მისი უარყოფითი შედეგების არსებობის ვადით განხორციელდეს. აღნიშნულისგან განსხვავებით, ხელშეკრულების ამოების დოქტრინის მიზანი ხელშეკრულების ანუღირება

---

⁴⁰⁷ *Chen-Wishart M.*, Contract Law, 2nd ed., Oxford University Press, 2008, 318; *Southerington T.*, Impossibility of Performance and Other Excuses in International Trade, 2001, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/southerington.html>>, [22.07.2014].

⁴⁰⁸ *Nachatar J.S., Hussin A.A., Omran A.*, Frustration of Contract in the Malaysian Construction Contract management, IJE, Tome 9, fascicule 3, Hunedoara, Romania, 2011, 85-86, <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=cbc3f99c-b258-4811-9ace-4a8f1729b548%40sessionmgr13&vid=2&hid=10>>, [22.07.2014].

⁴⁰⁹ *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 94.

⁴¹⁰ *Chechelashvili Z.*, Introduction to the Georgian Business Law, Textbook, GLZ, Tb., 2013, 133.

⁴¹¹ *Ciematniece I.*, Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 63.

და შეთანხმების საფუძველზე მხარეთა ურთიერთსანაცვლო ვალდებულებებისგან საბოლოო განთავისუფლებაა.

გერმანული სასამართლო პრაქტიკა, ანგლოამერიკული სისტემის სასამართლოებისგან განსხვავებით, ხელშეკრულების ავტომატურად შეწყვეტასთან მიმართებით, უპირატესობას ანიჭებს მის შეცვლილ გარემოებებთან ადაპტაციას, რაც კონტინენტური სამართლის სისტემის უმნიშვნელოვანესი მახასიათებელია.⁴²

5.2. კომერციული განუხორციელებლობისა და მიზნის ამაოების ამერიკული დოქტრინები

5.2.1. კომერციული განუხორციელებლობისა და მიზნის ამაოების დოქტრინათა მოქმედების ფარგლები

ამერიკული სამართალი ითვალისწინებს კომერციული განუხორციელებლობის დოქტრინას,⁴³ რომელიც ვალდებულების შესრულებისგან განთავისუფლების საფუძველია არა მხოლოდ შესრულების ობიექტური, ფიზიკური შეუძლებლობის, არამედ შესრულების უკიდურესი გართულების შემთხვევაშიც.⁴⁴ ამ

---

⁴² *Vagts D.F., Rebus Revisited: Changed Circumstances in Treaty Law*, Colum. J. Transnat'l L., Vol. 43, 2004-2005, 464, <www.heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/cjtl43&collection=journals&page=459>, [22.07.2014].

⁴³ პირველად აღნიშნული დოქტრინა გამოიხატა გადაწყვეტილებაში საქმეზე: *Minera Park Land Co. v. Howard*, 156, 458 (1916), მითითებულია: *Osadare B.*, Force Majeure and the Performance Excuse: A Review of the English Doctrine of Frustration and Article 2-615 of the Uniform Commercial Code., 2010, 11.

⁴⁴ იხ. გადაწყვეტილება: *Krell v Henry* [1903] 2 KB 740 სტატიებში: *Knutson R.*, Common Law Development of the Doctrines of Impossibility of Performance and Frustration of Contracts and their Use and Application in Long Term Concession Contracts, Presented at the IBA Committee T, Berlin, ICLR, 298, 1997, 7; *Ciematniece I.*, Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 24. აღნიშნულ საქმეზე სასამართლო გადაწყვეტილებით, დამკირავებელი განთავისუფლდა შესრულების ვალდებულებისგან, რამეთუ ბინამ, რომელიც დაკირავებულ იქნა

თვალსაზრისით, კომერციული განუხორციელებლობის დოქტრინის მოქმედების სფერო გაცილებით ვრცელია განსხვავებით დოქტრინის საკანონმდებლო რეგლამენტაციამდე არსებული წესისა, რომელიც პასუხისმგებლობის გამორიცხვის წინაპირობად აბსოლუტურ შეუძლებლობას აღგენდა. შესაბამისად, ამერიკულმა სამართალმა ტერმინი *შესრულების შეუძლებლობა* შეცვალა *განუხორციელებლობით*,⁴¹⁵ რამეთუ ეს უკანასკნელი უფრო ფართო ცნებაა და მოიცავს არა მხოლოდ აბსოლუტურ შეუძლებლობას, არამედ ვალდებულების შესრულების დამძიმებასაც.⁴¹⁶

ხელშეკრულებათა მე-2 კრებულის 265-ე პარაგრაფი განამტკიცებს ასევე, მიზნის ამოების დოქტრინას: თუ მხარის უმთავრესი სახელშეკრულებო მიზანი,⁴¹⁷ მისი ბრალისგან დამო-

---

მეფის კორნაციის პროცესზე დაკვირვებისათვის, მეფის ავადმყოფობისა და მეფედ კურთხევის ცერემონიალის გადადების გამო, ღირებულიება დაკარგა დამქირავებლისათვის. ამდენად, გაქარწყლდა ხელშეკრულების საფუძველი, მისი უმთავრესი მიზანი. მოვალე განთავისუფლდა ობიექტურად განხორციელებადი სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების მოვალეობისაგან. იხ. *Rohwer C.D., Skrocki A.M., Contracts in a Nutshell*, 7th ed., West Nutshell Series, 2010, 321; *Blum B.A., Chemerinsky E., Epstein R., Gilson R. F., Krier J.E., Neumann R.K., Syverud K.D., Warren E., Farndsworth E.A., Hazard G.S., Wolfman B. (Eds.), Contracts, Examples and Explanations*, 3rd ed., Aspen Publishers, New York, 2004, 463. აღნიშნული გადაწყვეტილება ხელშეკრულების ამოების დოქტრინის საფუძვლადაც არის იურიდიულ მეცნიერებაში აღიარებული, რომლის ძალითაც მნიშვნელოვნად შესუსტდა მკაცრი პასუხისმგებლობის პრინციპის მოქმედება ანგლოამერიკულ სამართალში. იხ. *Smythe D.J., Bounded Rationality, the Doctrine of Impracticability, and the Governance of Relational Contracts*, S. Cal. Interdisc. L.J., Vol. 13, No. 2, 2003-2004, 228, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=799328>, [22.07.2014].

⁴¹⁵ *Southerington T., Impossibility of Performance and Other Excuses in International Trade*, 2001, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/southerington.html>>, [23.07.2014].

⁴¹⁶ *Frey M.A., Frey Ph. H., An Introduction to the Law of Contracts*, 4th ed., Delmar Cengage Learning, 2007, 399. იხ. ხელშეკრულებათა მე-2 კრებულის 261-ე პარაგრაფი.

⁴¹⁷ *Ciematniece I., Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts*, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 10.

უკიდებლად, არსებითად ქარწყლდება ისეთი გარემოების ძალით, რომლის არარსებობა მხარეთა მიერ ხელშეკრულების დადების უმთავრეს საფუძველს ქმნიდა, მაშინ მოვალე თავისუფლდება შესრულების ვალდებულებისგან, თუ ხელშეკრულებიდან ან გარემოებებიდან სხვა რამ არ გამომდინარეობს.

ამრიგად, სასამართლოს მიერ უპირველესად დგინდება მხარეთა სახელშეკრულებო მიზანი და თუ აღმოჩნდება, რომ ხელშეკრულების საფუძველად მიჩნეული მიზნის არარსებობის შემთხვევაში მხარეები არ დადებდნენ ხელშეკრულებას, მაშინ აღნიშნული სასამართლოს მიერ პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველად იქნება გამოყენებული.⁴¹⁸

სასამართლოს მიერ მიზნის ამაოების დოქტრინა ფართოდ განიმარტება და შესრულების ვალდებულებისგან განთავისუფლების საფუძველად სახელშეკრულებო მიზნის სრულ ამაოებას მოიაზრებს. თუ მხარე შეცვლილი გარემოების გავლენით სრულად ვერ იკმაყოფილებს მოსალოდნელ სახელშეკრულებო ინტერესს, მაგრამ შესრულება მაინც გარკვეული სარგებლის მომტანია მისთვის, მაშინ გარემოებათა ასეთი ცვლილება არ იქნება საკმარისი ხელშეკრულების მიზნის სრული ამაოების დაფუძნებისათვის.⁴¹⁹

ხელშეკრულების ამაოების ერთ-ერთი სახე – ხელშეკრულების მიზნის ამაოება არსობრივად განუხორციელებლობის დოქტრინას ეხმიანება: ხელშეკრულების მიზნის ამაოების შემთხვევაში, შეცვლილი გარემოება იმდენად ამცირებს მოვალის მიერ ვალდებულების შესრულების ეკონომიკურ ფასეულობას, რომ არაგონივრულია კრედიტორისგან ასეთი შესრულების მიღებისა და სახელშეკრულებო ფასის გადახდის მოთხოვნა. მსგავსად, შესრულების განუხორციელებლობის შემთხვევაში, ვალდებულების შესრულება შეცვლილი გარემოების გავლენით

---

⁴¹⁸ *Hillman R.A.*, Principles of Contract Law, 2nd ed., The Concise Hornbook Series, West, 2009, 318.

⁴¹⁹ *Farnsworth E.A.*, On Contracts, 2nd ed., New York, 1998, §9.7, 625-626.

ნით მოვალისთვის უკიდურესად დიდ სირთულეს, ხარჯებსა და დანაკარგებს⁴²⁰ უკავშირდება.⁴²¹

ამრიგად, პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების ანგლოამერიკული სისტემის დოქტრინა სამ ძირითად სეგმენტს მოიცავს: (1) შესრულების ფიზიკურ თუ სამართლებრივ შეუძლებლობას (2) ობიექტურად განხორციელებადი ვალდებულების მიუხედავად, ხელშეკრულების მიზნისა და შესრულებით მისაღები სარგებლის დაკარგვას (3) ობიექტურად და სამართლებრივად განხორციელებადი ვალდებულების შესრულების ეკონომიკურ დამძიმებას.⁴²²

5.2.2. კომერციული განუხორციელებლობისა და მიზნის ამაოების დოქტრინათა ურთიერთდამოკიდებულება

ხელშეკრულების ამაოებისა და კომერციული განუხორციელებლობის დოქტრინები კონცეფტუალური თვალსაზრისით მნიშვნელოვნად უახლოვდებიან ერთმანეთს: ორივე მათგანი გამოსაყენებელია ობიექტურად შესრულებადი ვალდებულების

---

⁴²⁰ იხ. *Fla. Power & Light Co. v. Westinghouse Elec. Corp.* 517 F. Supp. 440 (E.D. Va. 1981). აღნიშნულ საქმეში ურანის მიმწოდებელი მხარე ითხოვდა შესრულების ვალდებულებისაგან განთავისუფლებას ფასების გაუთვალისწინებელი ზრდის, შესაბამისად, აესკ-ის 2-615-ე მუხლით განმტკიცებული, კომერციული განუხორციელებლობის საფუძველით, რომელიც მოვალის კონტროლის სფეროს მიღმა აღმოცენდა. *Traknan L.*, Pluralism in Contract Law, *Buff. L. Rev.*, Vol. 58, No. 5, 2010, 1066, <<http://heinonline.org/HOL/Print?collection=journals&handle=hein.journals/buflr58&id=1041>>, [26.07.2014].

⁴²¹ *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, *Kluwer Law International BV*, The Netherlands, 2009, 93.

⁴²² *Karampatzos A.*, Supervening Hardship as Subdivision of the General Frustration Rule: A Comparative Analysis with Reference to Anglo-American, German, French and Greek Law, *Eur. Rev. Private L.*, *Kluwer Law International*, The Netherlands, Vol.13, No. 2, 2005, 106-107, <http://www.heinonline.org/HOL/Print?handle=hein.kluwer/erpl0013&div=13&collection=kluwer&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults>, [22.07.2014].

პირობებში. შესაბამისად, ამ კონცეფციების დამაფუძნებელი წინაპირობებიც ურთიერთმომცველია.

განსხვავება შეცვლილი გარემოების სამართლებრივი ბუნებით გამოიხატება, რომელიც ერთ შემთხვევაში უკიდურესად ართულებს ვალდებულების შესრულებას, ხოლო მეორე შემთხვევაში – შესრულებას უკარგავს მიზანს.⁴²³

დოქტრინათა შორის განსხვავება იმითაც ვლინდება, რომ კომერციული განუხორციელებლობა ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების საფუძველია საქონლის ან მომსახურების მიმწოდებლისათვის, რომლისთვისაც უკიდურესად დამძიმდა ვალდებულების შესრულება, ხოლო მიზნის ამოება ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის გამორიცხავს საქონლის ან მომსახურების მიმღების პასუხისმგებლობას, რომლისთვისაც გაუთვალისწინებელი გარემოებების გავლენით სანაცვლო შესრულება იმდენად რადიკალურად შემცირდა, რომ მას აღარ ეკისრება საქონლის მიღებისა და ფასის გადახდის ვალდებულება.⁴²⁴

ამრიგად, აესკ-ის 2-615-ე მუხლი უმთავრესად გამყიდველის მიმართ გამოიყენება, თუმცა განუხორციელებლობის საფუძველით შესრულების ვალდებულებისგან შეიძლება განთავისუფლდეს მოვალეც, თუ გამყიდველის შესრულებამ დაკარგა ღირებულება და შესაბამისად, სახელშეკრულებო ინტერესიც მყიდველისათვის.⁴²⁵

ორივე ზემოთ მოყვანილი მაგალითის საფუძველზე ნათლად ჩანს, რომ ერთ შემთხვევაში – შესრულების მიღება და მეორე შემთხვევაში – შესრულების განხორციელება ხე-

---

⁴²³ Blum B.A., Chemerinsky E., Epstein R., Gilson R. F., Krier J.E., Neumann R.K., Syverud K.D., Warren E., Farndsworth E.A., Hazard G.S., Wolfman B. (eds.), *Contracts, Examples and Explanations*, 3rd ed., Aspen Publishers, New York, 2004, 463.

⁴²⁴ იხ. Treitel G.H., *The Law of Contract*, 9th ed., Sweet and Maxwell, London, 1995, 779; Brunner Ch., *Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration*, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 797. Corbin A.L., *Corbin on Contracts*, West Pub. Co., 1952, Chicago, 1091-1099.

⁴²⁵ Burton S.J., *Contract Law: Selected Source Materials*, 1995, 157, (Official Comment No.4 on § 2-615 UCC, Comment No.9 on 2-615).

ლშეკრულების შესაბამის მხარეს უკიდურესად მძიმე პირობებში აყენებს, რაც კეთილსინდისიერებისა და სამართლიანობის თვალსაზრისით მიუღებელია და აქარწყლებს სახელშეკრულებო მიზანს.

ამდენად, ეს ორი ზემოთ განხილული კატეგორია მნიშვნელოვნად თავსებადია თავისი სამართლებრივი ბუნების გათვალისწინებით. შესაბამისად, პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების დროს ისინი მსგავს სამართლებრივ შედეგებს იწვევენ.⁴²⁶

5.2.3. კომერციული განუხორციელებლობის დოქტრინის უპირატესობა და მისი საკანონმდებლო რეგლამენტაცია

ამაოების დოქტრინა სასამართლო პრაქტიკაში განვითარდა და იგი აესკ-ში მკვეთრად გამოხატული არ არის.⁴²⁷ თუმცა, სასამართლოებიც შესრულების ვალდებულებისგან მოვალის განთავისუფლების სამართლებრივ საფუძველად უპირატესად კომერციულ განუხორციელებლობას განსაზღვრავენ, მიზნის ამაოებასთან მიმართებით.⁴²⁸ შესაბამისად, ამერიკული სამართლის კვლევა უმთავრესად კომერციული განუხორციელებლობის დოქტრინის მაგალითზეა შესრულებული.

---

⁴²⁶ Blum B.A., Chemerinsky E., Epstein R., Gilson R. F., Krier J.E., Neumann R.K., Syverud K.D., Warren E., Farnsworth E.A., Hazard G.S., Wolfman B. (eds.), *Contracts, Examples and Explanations*, 3rd ed., Aspen Publishers, New York, 2004, 462.

⁴²⁷ Farnsworth E.A., *On Contracts*, 2nd ed., New York, 1998, §9.7, 623-623, მითითებულია წიგნში: Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 98.

⁴²⁸ Farnsworth E.A., *On Contracts*, 2nd ed., New York, 1998, §9.7, 624-625.

⁴²⁹ აღნიშნული დოქტრინის დამკვიდრებას მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი ასევე სანიმუშო საქმემ *Mineral Park Land Co. v. Howard*, 172 Cal. 289 (1916), სადაც განუხორციელებლობის საფუძველით მოხდა სახელშეკრულებო ბოჭვისაგან მხარეთა განთავისუფლება. იხ. Smythe D.J., Bounded Rationality, the Doctrine of Impracticability, and the Governance of Relational Contracts, S. Cal. Interdisc. L.J., Vol. 13, No. 2, 2003-2004, 228, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=799328>, [22.07.2014].

კომერციული განუხორციელებლობის ამერიკული დოქტრინა⁴²⁹ განმტკიცებულია აესკ-ის⁴³⁰ 2-615-ე (ა) მუხლსა⁴³¹ და ხელშეკრულებათა მე-2 კრებულის 261-ე პარაგრაფში.⁴³² აესკ-ის⁴³⁴ 2-615-ე მუხლის თანახმად, გამყიდველის მიერ მიწოდების ვადის გადაცილება ან მიწოდების ვალდებულების სრულად შეუსრულებლობა არ განიხილება სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევად, თუ ვალდებულების შესრულება განუხორციელებელი

⁴³⁰ Uniform Commercial Code, Cornell University Law School, Legal Information Institute, Copyright 1978, 1987, 1988, 1990, 1991, 1992, 1994, 1995, 1998, 2001. *The American Law Institute and the National Conference of Commissioners on Uniform State Laws; reproduced, published and distributed with the permission of the Permanent Editorial Board for the Uniform Commercial Code for the limited purposes of study, teaching, and academic research*, 2003, <<http://www.law.cornell.edu/ucc/ucc.table.html>>, [23.07.2014].

⁴³¹ Stone B., Adams K.D., Uniform Commercial Code in a Nutshell, 7th ed., Thomson-West, 2008, 115-117; *Bridgeman C.*, Reconciling Strict Liability with Corrective Justice in Contract Law, Fordham L. Rev., Vol. 75, 2007, 3036, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=669504>, [23.07.2014]; *Frey M.A.*, *Frey Ph. H.*, An Introduction to the Law of Contracts, 4th ed., Delmar Cengage Learning, 2007, 398.

⁴³² Restatement (Second) of Contracts, American Law Institute (ALI), § 261, 1981, <http://www.lexinter.net/LOTWVers4/restatement_%28second%29_of_contracts.htm>, [23.07.2014]; *Bridgeman C.*, Reconciling Strict Liability with Corrective Justice in Contract Law, Fordham L. Rev., Vol. 75, 2007, 3036, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=669504>, [23.12.2014].

⁴³³ გარდა კომერციული განუხორციელებლობისა, ხელშეკრულებათა მე-2 კრებული მოიცავს ასევე შეუძლებლობისა და ხელშეკრულების მიზნის ამაოების დოქტრინებს. ამასთან უნდა აღინიშნოს, რომ ხელშეკრულებათა მე-2 კრებულის მუხლები, რომლებიც შეეხება კომერციულ განუხორციელებლობასა და ხელშეკრულების მიზნის ამაოებას, არის ასკ-ის მსგავსი ვინაიდან აესკ-ის დებულებები გამოყენებულ იქნა, როგორც მოდელი ხელშეკრულებათა მე-2 კრებულის შესაბამისი ნორმების ფორმულირებისას. იხ. *Kovač M.*, Comparative Contract Law and Economics, Utrecht, 2008, 229.

⁴³⁴ Uniform Commercial Code, Cornell University Law School, Legal Information Institute, Copyright 1978, 1987, 1988, 1990, 1991, 1992, 1994, 1995, 1998, 2001. *The American Law Institute and the National Conference of Commissioners on Uniform State Laws; Reproduced, Published and Distributed with the Permission of the Permanent Editorial Board for the Uniform Commercial Code for the Limited Purposes of Study, Teaching, and Academic Research*, 2003, <<http://www.law.cornell.edu/ucc/ucc.table.html>>, [23.07.2014].

გახდა მხარეთა მიერ წინასწარ გაუთვალისწინებელი გარემოების⁴³⁵ აღმოცენებამ,⁴³⁶ ხოლო ხელშეკრულება დაიდო იმ ძირითადი ვარაუდით, რომ მსგავსი გარემოება არ წარმოიშობოდა,⁴³⁷ ასევე, თუ გარიგება მხარეთა შორის კეთილსინდისიერების პრინციპის დაცვით დაფუძნდა უცხოურ თუ შიდასახელმწიფოებრივ საკანონმდებლო აქტს, რომელიც შემდეგ ბათილი აღმოჩნდა.⁴³⁸

ხელშეკრულებათა მე-2 კრებულის 261-ე პარაგრაფი აღგენს: თუ ხელშეკრულების დადების შემდეგ მოვალის ბრალისგან დამოუკიდებლად წარმოშობილმა მოვლენამ ვალდებულების შესრულება გახდა უკიდურესად მძიმე (განუხორციელებელი) და თუ ხელშეკრულება ეფუძნებოდა მხარეთა იმ ძირითად ვარაუდს, რომ აღნიშნული მოვლენა არ დადგებოდა, მაშინ მოვალე თავისუფლდება შესრულების ვალდებულებისგან, თუ გარემოებები და ხელშეკრულების არსი საწინააღმდეგოზე არ მიუთითებს.

ხელშეკრულებათა მე-2 კრებულის 262-ე-264-ე პარაგრაფებით გამოყოფა სამი შემთხვევა, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს ვალდებულების შესრულების განუხორციელებლობა: მოვალის ქმედუნარობა ან გარდაცვალება⁴³⁹ (§262), ინდივიდუალური ნივთის განადგურება (§263), საკანონმდებლო აკრძალვა (§264).⁴⁴⁰ აკრძა-

---

⁴³⁵ იხ. *Calvin V. Koltermann Inc. v. Underream Piling Co*, 563 S.W.2d 950, 1979; *Ellwood v. Nutex Oil Company*, 148 S.W. 2d 862 (Tex. Civ. App. 1941), მითითებულია: *Jacobs D.L.*, Legal Realism or Legal Fiction? Impracticability Under the Restatement (Second) of Contracts, New York, Com. L.J., Vol. 87, June/July, 1982, 293, <<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/clla87&div=70&id=&page=>>>, [25.07.2014].

⁴³⁶ *Stone B., Adams K.D.*, Uniform Commercial Code in a Nutshell, 7th ed., Thomson-West, 2008, 116.

⁴³⁷ *Schwenzer I., Hachem P., Kee Ch.*, Global Sales and Contract Law, Oxford University Press, New York, 2012, 658.

⁴³⁸ *Ciematniece I.*, Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 26.

⁴³⁹ *Farnsworth E.A.*, Farnsworth on Contracts, 3rd ed., Vol. 2, Aspen Publishers, 2004, 626.

⁴⁴⁰ *Jacobs D.L.*, Legal Realism or Legal Fiction? Impracticability Under the Restatement (Second) of Contracts, New York, Com. L.J., Vol. 87, June/July, 1982, 292, <<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/clla87&div=70&id=&page=>>>, [24.07.2014].

ღვის დამწესებელი სახელმწიფო აქტი შეიძლება იყოს არა მხოლოდ კანონი, არამედ ადმინისტრაციული ან სასამართლო ბრძანება.⁴⁴¹

5.2.4. კომერციული განუხორციელებლობის დოქტრინის გამოყენების სამართლებრივი წინაპირობები

კომერციულ განუხორციელებლობას აფუძნებს წინასწარ გაუთვალისწინებელი შემთხვევითობა, რომელიც ვალდებულების შეთანხმებულ შესრულებას განუხორციელებელს ხდის, ხოლო მიზნის ამარებისას შემთხვევითი გარემოება არსებითად აქარწყლებს ხელშეკრულების უმთავრეს მიზანს.⁴⁴²

ხელშეკრულებათა მე-2 კრებული 261-ე პარაგრაფის ანალიზიდან გამომდინარეობს კომერციული განუხორციელებლობის წარმოშობისათვის აუცილებელი ოთხი წინაპირობა:

1) შეცვლილი გარემოების გავლენით ვალდებულების შესრულება, თავდაპირველად შეთანხმებული შინაარსით, განუხორციელებელია;⁴⁴³ ამასთან, აღნიშნული წინაპირობა ობიექტურ განუხორციელებლობას მოიცავს.⁴⁴⁴

2) ხელშეკრულების დადებისას მხარეთა ვარაუდი იმის შესახებ, რომ მსგავსი სახელშეკრულებო გარემოება არ წარმოიშობოდა, წარმოადგენდა გარიგების უმთავრეს საფუძველს;⁴⁴⁵ ამ შემთხვევაში უნდა დადგინდეს, რომელ ნაგულისხმევ პირობებსა

---

⁴⁴¹ *Farnsworth E.A.*, *Farnsworth on Contracts*, 3rd ed., Vol. 2, Aspen Publishers, 2004, 625.

⁴⁴² *Farnsworth E.A.*, *On Contracts*, 2nd ed., New York, 1998, §9.6, 605-606, §9.7, 623.

⁴⁴³ *Rohwer C.D., Skrocki A.M.*, *Contracts in a Nutshell*, 7th ed., West Nutshell Series, 2010, 316; *Farnsworth E.A.*, *Farnsworth on Contracts*, 3rd ed., Vol. 2, Aspen Publishers, 2004, 634.

⁴⁴⁴ იქვე, 317.

⁴⁴⁵ *Schwenzer I., Hachem P., Kee Ch.*, *Global Sales and Contract Law*, Oxford University Press, New York, 2012, 658; *Rohwer C.D., Skrocki A.M.*, *Contracts in a Nutshell*, 7th ed., West Nutshell Series, 2010, 318.

და წარმოდგენებს დაეფუძნა ხელშეკრულება.⁴⁴⁶ მოცემული წინაპირობის ანალიზისას ისევ ობიექტური გათვალისწინების კრიტერიუმი მოქმედებს.⁴⁴⁷

3) განუხორციელებლობა არ უნდა იყოს მხარის ბრალეული მოქმედების შედეგი;⁴⁴⁸

4) მხარეს, რომელიც ითხოვს შესრულების ვალდებულებისგან განთავისუფლებას, არ უნდა ჰქონდეს ნაკისრი კანონით განმტკიცებულზე ფართო ვალდებულება.⁴⁴⁹

5.2.4.1. ვალდებულების შესრულების ობიექტური განუხორციელებლობა

შესრულების განუხორციელებლობის დროს ვალდებულების შესრულება ერთ-ერთი მხარისათვის არაგონივრულად დიდ ხარჯებთან⁴⁵⁰ ან სხვა მნიშვნელოვან დანაკარგ-

---

⁴⁴⁶ Kim N., Mistakes, Changed Circumstances and Intent, U. Kan. L. Rev., Vol. 56, 2007-2008, 507, <http://www.law.ku.edu/sites/law.drupal.ku.edu/files/docs/law_review/v56/Kim_Final.pdf>.

⁴⁴⁷ Smythe D.J., Bounded Rationality, the Doctrine of Impracticability, and the Governance of Relational Contracts, S. Cal. Interdisc. L.J., Vol. 13, No. 2, 2003-2004, 237, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=799328>, [24.07.2014].

⁴⁴⁸ USA Taylor Edwards Warehouse & transfer Co v. Burlington Northern, US Ct App (9th Cir) 12 September, 1983, 715 F2d 1330, მითითებულია: Schwenger I., Hachem P., Kee Ch., Global Sales and Contract Law, Oxford University Press, New York, 2012, 658. აესკის 2-613-ე მუხლიც ასევე განამტკიცებს არაბრალეულობის კრიტერიუმს. იხ. ასევე, Rohwer C.D., Skrocki A.M., Contracts in a Nutshell, 7th ed., West Nutshell Series, 2010, 318.

⁴⁴⁹ Farnsworth E. A., Farnsworth on Contracts, 3rd ed., Vol. 2, Aspen Publishers, New York, 2004, 634; Rapsomanikas M. G., Frustration of Contract in International Trade Law and Comparative Law, Duq. Bus. L.J., Vol. 18, 1979-1980, 559, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/rapsomanikas.html#39>>, [23.07.2014]; Rohwer C.D., Skrocki A.M., Contracts in a Nutshell, 7th ed., West Nutshell Series, 2010, 318-319; Kim N., Mistakes, Changed Circumstances and Intent, 56 U. Kan. L. Rev., 2007-2008, 507, <http://www.law.ku.edu/sites/law.drupal.ku.edu/files/docs/law_review/v56/Kim_Final.pdf>, [25.07.2014].

⁴⁵⁰ Kim N., Mistakes, Changed Circumstances and Intent, U. Kan. L. Rev., Vol. 56, 2007-2008, 506, <http://www.law.ku.edu/sites/law.drupal.ku.edu/files/docs/law_review/v56/Kim_Final.pdf>, [25.07.2014].

თან⁴⁵¹ არის დაკავშირებული⁴⁵² ან ფიზიკურად განუხორციელებელია, ვალდებულების დამაბრკოლებელი გარემოებების დასაძლევად მხარის მიერ მიღებული გონივრული ზომების მიუხედავად.⁴⁵³

კომერციული განუხორციელებლობა შეიძლება გამოიწვიოს ისეთმა გარემოებებმა, როგორიცაა ნედლეულისა და რესურსების ომით გამოწვეული მკაცრი დეფიციტი, ემბარგოს დაწესება, ადგილობრივი მოსავლის განადგურება, მიწოდების ძირითადი წყაროს დახურვა,⁴⁵⁴ რომელთა საფუძველზეც ფიზიკურად შეუძლებელი ხდება ვალდებულების შესრულება ან მოვალისათვის მნიშვნელოვნად მკვეთრად იზრდება შესრულების ხარჯი.⁴⁵⁵

კომერციული განუხორციელებლობა შეიძლება არსებობდეს მაშინაც, თუ ვალდებულების შესრულებამ შეიძლება ზიანი მიაყენოს ერთ-ერთ მხარეს ან მის ქონებას, რაც არაპროპორციულია ვალდებულების შესრულებით განსახორციელებელი სახელშეკრულებო ინტერესისა.⁴⁵⁶ ამასთან, გასათვალისწინებელია ისიც,

---

⁴⁵¹ *Smythe D.J.*, Bounded Rationality, the Doctrine of Impracticability, and the Governance of Relational Contracts, *S. Cal. Interdisc. L.J.*, Vol. 13, No. 2, 2003-2004, 236, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=799328>, [26.07.2014].

⁴⁵² *Frey M.A., Frey Ph. H.*, An Introduction to the Law of Contracts, 4th ed., Delmar Cengage Learning, 2007, 399; *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 96.

⁴⁵³ Restatement (Second) of Contracts, American Law Institute (ALI), §205, 1981, <http://www.lexinter.net/LOTWVers4/restatement_%28second%29_of_contracts.htm>, [26.07.2014].

⁴⁵⁴ *Brand R.A.*, Fundamentals of International of International Business Transactions Documents, Kluwer Law International, The Hague, London, Boston, 2000, 528; *Stone B., Adams K.D.*, Uniform Commercial Code in a Nutshell, 7th ed., Thomson-West, 2008, 116.

⁴⁵⁵ *Farnsworth E.A.*, Farnsworth on Contracts, 3rd ed., Vol. 2, Aspen Publishers, 2004, 637; *Burton S.J.*, Contract Law: Selected Source Materials, Uniform Commercial Code, West Publishing Co., St. Paul, Minn., 1995, 156, (Official Comment No. 4 on § 2-615 UCC).

⁴⁵⁶ *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 96.

რომ ზომიერი ცვლილება შესრულების სირთულის ხარისხსა და შესრულების ხარჯებში სამოქალაქო ბრუნვისათვის დამახასიათებელი ჩვეული რისკი და თანამდევი მოვლენაა, რომელიც არ ქმნის განუხორციელებლობის დოქტრინის პასუხისმგებლობის განთავისუფლების საფუძვლად გამოყენების საფუძველს.⁴⁵⁷

ვალდებულების შესრულების განუხორციელებლობის წინაპირობა მოიცავს შესრულების ეკონომიკური „მიუწვდომლობისა“⁴⁵⁸ და შესრულების გართულების⁴⁵⁹ კონცეფციებსაც. ფორსმაჟორის ერთ-ერთი წინაპირობის თანახმად, მოვალე შესრულების ვალდებულებისგან თავისუფლდება, თუ მას არ შეეძლო თავიდან აეცილებინა, დაეძლია დაბრკოლება ან აღმოეჩინა მისი შედეგები.⁴⁶⁰ განუხორციელებლობის კრიტერიუმში ფორსმაჟორის ამ ნიშანსაც ემსგავსება.⁴⁶¹

ხელშეკრულებათა მე-2 კრებულის 268-ე პარაგრაფის საფუძველით, მხარემ შესაძლებელია მოითხოვოს ვალდებულების შესრულების გარანტია იმ შემთხვევაში, თუ არსებული გონიერული საფუძვლებით მას შეუძლია ივარაუდოს, რომ მომავალში აღმოცენდება ვალდებულების განუხორციელებლობა ან მიზნის ამაოება.⁴⁶²

---

⁴⁵⁷ *Burton S.J., Contract Law: Selected Source Materials, Uniform Commercial Code, West Publishing Co., St. Paul, Minn., 1995, 156.*

⁴⁵⁸ *Economic Unaffordability.*

⁴⁵⁹ *Hardship.*

⁴⁶⁰ *Schwenzer I., Hachem P., Kee Ch., Global Sales and Contract Law, Oxford University Press, New York, 2012, 658.*

⁴⁶¹ *Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 99.*

⁴⁶² *Jacobs D.L., Legal Realism or Legal Fiction? Impracticability Under the Restatement (second) of Contracts, New York, Com. L.J., Vol. 87, June/July, 1982, 292, <<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/cila87&div=70&id=&page=>>, [26.07.2014].*

5.2.4.2. შესრულების ხასიათის არსებითი ცვლილება

კომერციული განუხორციელებლობის დოქტრინით მოვალის ვალდებულებისაგან განთავისუფლების საფუძველი შეიძლება გახდეს ფასების ისეთი გაუთვალისწინებელი ზრდა, რომელიც არსებითად ცვლის შესრულების ხასიათს.⁴⁶³ მხოლოდ საბაზრო ფასების გაუთვალისწინებელი ზრდა თავისთავად არ ქმნის პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების წინაპირობას,⁴⁶⁴ თუ ეს არსებითად არ ახდენს შესრულების შინაარსზე გავლენას⁴⁶⁵ და რადიკალურად განსხვავებული არსის ვალდებულებას არ წარმოშობს, ვიდრე ხელშეკრულების დადების ეტაპზე იყო მხარეთა მიერ განსაზღვრული.⁴⁶⁶

მსგავსად, შესრულების უმნიშვნელო გართულება, რომელიც რესურსების დეფიციტით გამოიხატება, უპირობოდ არ წარ-

---

⁴⁶³ იხ.: *Farnsworth E.A.*, *Farnsworth on Contracts*, 3rd ed., Vol. 2, Aspen Publishers, 2004, 637; *Burton S.J.*, *Contract Law: Selected Source Materials*, Uniform Commercial Code, West Publishing Co., St. Paul, Minn., 1995, 156.

⁴⁶⁴ იხ.: *Rohnver C.D.*, *Skrocki A.M.*, *Contracts in a Nutshell*, 7th ed., West Nutshell Series, 2010, 317; *Speidel R.E.*, *On Change and the Law of Contracts: A Tribute to Joe Perillo*, *Fordham L. Rev.*, Vol. 71, 2002-2003, 978, <<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/flr71&div=5&id=&page=>>>, [26.07.2014]; *Brand R.A.*, *Fundamentals of International of International Business Transactions Documents*, Kluwer Law International, The Hague, London, Boston, 2000, 528; *Farnsworth E.A.*, *Farnsworth on Contracts*, 3rd ed., Vol. 2, Aspen Publishers, New York, 2004, 637.

⁴⁶⁵ *Stone B.*, *Adams K.D.*, *Uniform Commercial Code in a Nutshell*, 7th ed., Thomson-West, 2008, 116; *Burton S.J.*, *Contract Law: Selected Source Materials*, Uniform Commercial Code, West Publishing Co., St. Paul, Minn., 1995, 156 (Official Comment No. 4 on § 2-615 UCC); *Speidel R.E.*, *On Change and the Law of Contracts: A Tribute to Joe Perillo*, *Fordham L. Rev.*, Vol. 71, 2002-2003, 977, <<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/flr71&div=5&id=&page=>>>, [26.07.2014].

⁴⁶⁶ *Davis Contractors Ltd. v. Fareham U.D.C.* 119561 A.C. 696 at 729 per Lord Radcliffe, მიითითებულია: *Roberts Th E.*, *Commercial Impossibility and Frustration of Purpose: A Critical Analysis*, *Can. J.L. & Jurisprudence*, Vol. 16, 2003, 139, <<http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/caljp16&collection=journals&page=129>>>, [26.07.2014].

მოშობს კომერციულ განუხორციელებლობას.⁴⁶⁷ იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც ფასების ზრდა გაუთვალისწინებელია, სასამართლოთა უმრავლესობა განმარტავს, რომ კომერციული განუხორციელებლობის დოქტრინა მკაცრად უნდა იქნეს ამოქმედებული, თუ ხარჯების ზრდა იმდენად მნიშვნელოვანია, რომ ვალდებულების შესრულება უსამართლო შედეგებს იწვევს.⁴⁶⁸

5.2.4.3. ვარაუდი მოვლენის წარმოუშობლობის შესახებ როგორც გარიგების უმთავრესი საფუძველი

განუხორციელებლობის დოქტრინისათვის უმთავრესია განისაზღვროს, რომ მხარეთა მიერ ხელშეკრულება დაეფუძნა ძირითად ვარაუდს იმისა, რომ მოვლენა, რომელმაც ვალდებულების შესრულება უკიდურესად გაართულა, არ წარმოიშობოდა.⁴⁶⁹

კომერციული განუხორციელებლობის დოქტრინა გამოიყენება მაშინაც, თუ კონკრეტული მიწოდების წყარო ნაგულისხმევად იყო განსაზღვრული მხარეთა მიერ ხელშეკრულების დადების დროს არსებული ფაქტობრივი გარემოებების ანალიზის საფუძველზე.⁴⁷⁰ თუ გამყიდველის კონტროლს მიღმა არსებული გარემოებების გავლენით მხარეთა მიერ შეთანხმებული მიწოდების წყაროდან ვერ განხორციელდა საქონლის დროული მოწოდება, მაშინ მოვალე შეიძლება განთავისუფლდეს პასუხისმგებლობისგან, თუ შეთანხმებული წყაროდან შესრულება წარმოად-

---

⁴⁶⁷ *Farnsworth E.A.*, *Farnsworth on Contracts*, 3rd ed., Vol. 2, Aspen Publishers, 2004, 626.

⁴⁶⁸ *Speidel R.E.*, *Contracts in Crises, Excuse Doctrine and Retrospective Government Acts*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2007, 207.

⁴⁶⁹ *Jacobs D.L.*, *Legal Realism or Legal Fiction? Impracticability under the Restatement (second) of Contracts*, New York, Com. L.J., Vol. 87, June/July, 1982, 292, <<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/clla87&div=70&id=&page=>>, [26.07.2014].

⁴⁷⁰ *Burton S.J.*, *Contract Law: Selected Source Materials*, Uniform Commercial Code, West Publishing Co., St. Paul, Minn., 1995, 156.

გენდა უმთავრეს პრეზუმფციას, რასაც ხელშეკრულება დაე-
ფუძნა.⁴⁷¹

თუ გაყიდული მარცვლეული, რომელიც გამიზნული იყო
კონკრეტული მიწის ნაკვეთზე დასათესად, დაიღუპება, მაშინ
შესრულების ვალდებულებისგან განთავისუფლება შეიძლება
მოხდეს როგორც ინდივიდუალური ნივთის განადგურების წინა-
პირობით, ასევე ხელშეკრულების იმ საფუძვლის მოშლით, რომ-
ლის უცვლელი არსებობა მხარეთა უმთავრეს ვარაუდს წარ-
მოადგენდა გარიგების დადების დროს.⁴⁷²

ხელშეკრულების განმარტების პროცესში სასამართლო
ყოველთვის უპირატესობას ანიჭებს მხარეთა განზრახვის დადგე-
ნას, ხარვეზის შევსებასთან მიმართებით.⁴⁷³ საყოველთაოდ აღი-
არებულია, რომ სახელშეკრულებო სამართლის ერთ-ერთი უპირ-
ველესი ამოცანა მხარეთა ნების, მიზნის განხორციელება⁴⁷⁴ და
მათი პიროვნული ავტონომიის გამოხატულების – სახელშეკ-
რულებო თავისუფლების პრინციპის რეალიზებაა.⁴⁷⁵

ამდენად, განუხორციელებლობის საფუძვლით შესრულების
ვალდებულებისგან განთავისუფლების წესი არ გამოიყენება თუ
გარემოებათა ცვლილება ხელშეკრულების დადების ეტაპზე არ-
სებული ეკონომიკური ვითარების ანალიზის საფუძველზე მხარე-
თა მიერ წინასწარ გათვალისწინებადი იყო მოსალოდნელ ბიზნეს-
რისკთა შორის.⁴⁷⁶ მხარეები ჩვეულებრივ ვარაუდობენ, რომ სახელშე-

---

⁴⁷¹ *Brand R.A.*, *Fundamentals of International of International Business Transactions Documents*, Kluwer Law International, The Hague, London, Boston, 2000, 529.

⁴⁷² *Burton S.J.*, *Contract Law: Selected Source Materials*, Uniform Commer-
cial Code, West Publishing Co., St. Paul, Minn., 1995, 157.

⁴⁷³ *Hillman R.A.*, *Principles of Contract Law*, 2nd ed., *The Concise Hornbook Series*, West, 2009, 318.

⁴⁷⁴ *Kim N.*, *Mistakes, Changed Circumstances and Intent*, *U. Kan. L. Rev.*, Vol. 56, 2007-2008, 479, <http://www.law.ku.edu/sites/law.drupal.ku.edu/files/docs/law_review/v56/Kim_Final.pdf>, [25.07.2014].

⁴⁷⁵ *Barnett R.E.*, *Some Problems with Contract as Promise*, *Cornell L. Rev.*, Vol. 77, 1992, 1023-1024, <<http://www.bu.edu/rbarnett/some.htm>>, მითითებულია: *Nancy K.S.*, *Reasonable Expectations in Socio-cultural Context*, *Wake Forest L. Rev.*, Vol. 45, 2010, 642, <<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/wflr45&div=25&id=&page=>>>, [26.07.2014].

⁴⁷⁶ *Burton S.J.*, *Contract Law: Selected Source Materials*, Uniform Commer-
cial Code, West Publishing Co., St. Paul, Minn., 1995, 157.

წიფოს მიერ გამოცემული აქტით არ აიკრძალება ვალდებულების შესრულება, მოვალე ცოცხალი და ქმედუნარიანი იქნება ვალდებულების შესრულების მომენტისათვის, ხელშეკრულების საგანი იარსებებს და ვარგისი იქნება ვალდებულების შესრულებისათვის და ა.შ.⁴⁷⁷

5.2.4.4. მოვალის არაბრალეულობა

შესრულების განუხორციელებლობის დაფუძნებისათვის აუცილებელი მოვალის არაბრალეულობის მოთხოვნა არსებით განსხვავებას არ ავლენს ფორსმაჟორის წინაპირობებთან მიმართებით. მოვალის ბრალეულობის არსებობისას, შეცვლილი გარემოების წარმოშობის რისკი ბრალეული მხარის კონტროლის სფეროში მოიაზრება, რაც თავისთავად გამორიცხავს შესრულების ვალდებულებისგან განთავისუფლებას. ბუნებრივია, შესრულების ვალდებულებისგან არ შეიძლება განთავისუფლდეს მხარე, რომელმაც საკუთარი ბრალეული, განზრახი ან გაუფრთხილებელი მოქმედებით ხელი შეუწყო შეცვლილი გარემოების წარმოშობას.⁴⁷⁸

ამის საპირისპიროდ, მოვალის არაბრალეულობა თავისთავად არ გულისხმობს განუხორციელებლობის საფუძველით მოვალის შესრულების ვალდებულებისგან განთავისუფლებას. მაგალითად, თუ არაბრალეულ მხარეს ნაკისრი აქვს შეცვლილი გარემოების წარმოშობის რისკი, შესაბამისად, არაბრალეულობის მიუხედავად მასვე დაეკისრება შეცვლილი გარემოების უარყოფითი შედეგები, რაც თავისთავად გამორიცხავს შესრულების ვალდებულებისგან განთავისუფლებას.⁴⁷⁹

---

⁴⁷⁷ Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 99 შემდგომი მითითებებით: *Farnsworth E.A.*, On Contracts, 2nd ed., New York, 1998, §9.6, 612.

⁴⁷⁸ Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 100, შემდგომი მითითებით: *Farnsworth E.A.*, On Contracts, 2nd ed., New York, 1998, §9.6, 606, 613-614.

⁴⁷⁹ Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 100.

სახელშეკრულებო რისკის საკითხი დაწვრილებით მომდევნო თავში იქნება წარმოდგენილი.

5.2.4.5. გაფართოებული პასუხისმგებლობის გამორიცხვა რისკის ნაგულისხმევი ან სახელშეკრულებო გადანაწილებით

კომერციული განუხორციელებლობის მეოთხე წინაპირობა გულისხმობს, რომ მხარეს, რომელიც ითხოვს შესრულების ვალდებულებისგან განთავისუფლებას, არ უნდა ჰქონდეს ნაკისრი კანონით განმტკიცებულზე ფართო ვალდებულება. აღნიშნული ნიშანი შეესაბამება ფორსმაჟორის ერთ-ერთ აუცილებელ მოთხოვნას, რომლის მიხედვით, შესრულებისგან განთავისუფლების აუცილებელი წინაპირობაა მხარეს წინასწარი შეთანხმებით არ ჰქონდეს ნაკისრი შეცვლილი გარემოების წარმოშობის რისკი. ხელშეკრულების უმთავრესი საფუძვლის კრიტერიუმთან შედარებით ამ შემთხვევაში ყურადღება გასამახვილებელია არა იმდენად მოვალის რისკის სფეროზე, არამედ პირდაპირ თუ ნაგულისხმევი სახით სახელშეკრულებო რისკის გადანაწილებაზე. თუ მხარე ითვალისწინებდა შეცვლილი გარემოების წარმოშობის შესაძლებლობას, მასვე ეკისრება მისი უარყოფითი შედეგების რისკიც.⁴⁸⁰

აღნიშნული წინაპირობის ანალიზისას უმნიშვნელოვანესია დადგინდეს, თუ ხელშეკრულების დადების ეტაპზე რომელმა კონტრაქტმა იკისრა ვალდებულების შეუსრულებლობის რისკი.⁴⁸¹ სამართლიანობის უზრუნველყოფის მიზნით, სასამართლომ შეიძლება გადაუხვიოს იმ ძირითად პრინციპს, რომლის თანახმად, მოვალეს ეკისრება ვალდებულების გართულებული შესრულების რისკი.⁴⁸² რისკის გადანაწილების საკითხი ურთულე

---

⁴⁸⁰ *Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration*, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, შემდგომი მითითებით: *Farnsworth E.A., On Contracts*, 2nd ed., New York, 1998, §9.6, 64, 616-618.

⁴⁸¹ *Stone B., Adams K.D., Uniform Commercial Code in a Nutshell*, 7th ed., Thomson-West, 2008, 115.

⁴⁸² *Farnsworth E.A., Farnsworth on Contracts*, 3rd ed., Vol. 2, Aspen Publishers, 2004, 6.

სია ამერიკულ სამართალში, რამეთუ როგორც აესკ, ისე ხელშეკრულებათა მე-2 კრებული გეერდს უელის რისკის პრობლემის პირდაპირ რეგულირებას.⁴⁸³

კომერციული განუხორციელებლობის დაფუძნებისათვის აუცილებელი ზემოთ განხილული ერთ-ერთი წინაპირობა გარეგნის უმთავრესი საფუძვლის შესახებ, შეესაბამება ფორსმაჟორის ერთ-ერთ აუცილებელ მოთხოვნას, რომ მხარეს პირდაპირ ან ნაგულისხმევი სახით არ უნდა ეკისრებოდეს შეცვლილი გარემოების წარმოშობის რისკი, ასევე ამ მოვლენის დადგომა არ უნდა განეკუთვნებოდეს მოვალის კონტროლის სფეროს. საკითხის გადაწყვეტა – წარმოადგენდა თუ არა მხარეთა ვარაუდი იმის შესახებ, რომ მსგავსი მოვლენა სახელშეკრულებო ურთიერთობაში არ აღმოცენდებოდა, ხელშეკრულების უმთავრეს საფუძველს – გულისხმობს განსაზღვრას იმისა, ითვალისწინებდა თუ არა რომელიმე მხარე ამ მოვლენის წარმოშობის შესაძლებლობას⁴⁸⁴ და შესაბამისად, იკისრა თუ არა რომელიმე მათგანმა ამ მოვლენის წარმოშობის რისკი ხელშეკრულების დადების დროს.⁴⁸⁵ ამრიგად, დაბრკოლების გათვალისწინების შეუძლებლობის კრიტერიუმი სახელშეკრულებო რისკის გადაკისრების სამართლებრივი მექანიზმია, შესაბამისი სახელშეკრულებო დათქმის არარსებობის შემთხვევაში.⁴⁸⁶

ამდენად, თუ დადგინდება, რომ შეცვლილი გარემოების წარმოშობის რისკი პირდაპირ ან ნაგულისხმევი სახით იკისრა ერთ-ერთმა კონტრაქტენტმა,⁴⁸⁷ მაშინ მხარეთა ვარაუდი მოვლენ-

---

⁴⁸³ *Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 96.*

⁴⁸⁴ *Farnsworth E.A., Farnsworth on Contracts, 3rd ed., Vol. 2, Aspen Publishers, 2004, 640.*

⁴⁸⁵ *Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 99.*

⁴⁸⁶ *Posner R., Economic Analysis of Law, §4.9, 7th ed., 2007, 115, მითითებულია: Yorio E., Thel S., Contract Enforcement, Specific Performance and Injections, Aspen Publishers, Wolters Kluwer Law and Business, 2011, 8-22.*

⁴⁸⁷ *Hillman R. A., Principles of Contract Law, 2nd ed., Concise Hornbooks Series, West, New York, 2009, 317.*

ნის მომავალში წარმოუშობლობის შესახებ ვერ იქნება ხელშეკრულების დადების უმთავრესი საფუძველი, რამეთუ მხარე კისრულობდა რა მოვლენის წარმოშობის რისკს, იმავდროულად ითვალისწინებდა კიდევ შეცვლილი გარემოების წარმოშობის შესაძლებლობას. ამასთან, გასათვალისწინებელია ორივე მხარის ვარაუდი და არა ცალკეული მხარის წარმოდგენები.⁴⁸⁸ რისკის გადაკისრების შესახებ პირდაპირი დათქმის არარსებობისას, მხარეთა მიზნების, წარმოებული მოლაპარაკების შინაარსისა და სავაჭრო ჩვეულებების მხედველობაში მიღებით განიმარტება და ღვინდება რისკის ნაგულისხმევი გადანაწილება მხარეთა შორის.⁴⁸⁹

5.2.5. კომერციული განუხორციელებლობის სამართლებრივი შედეგი

კომერციული განუხორციელებლობის სამართლებრივი საფუძვლების არსებობისას ხელშეკრულება ავტომატურად წყდება და შესაბამისად, გამოირიცხება ვალდებულების შესრულების მოთხოვნის არსებობა.⁴⁹⁰

თუ პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების პრობლემა ვერ წყდება ნორმის შინაარსის განსაზღვრის საფუძველზე, მაშინ საკითხი უნდა გადაწყდეს ნორმის მიზნობრივი განმარტებისა და კეთილსინდისიერების პრინციპის შესაბამისად.⁴⁹¹

ამერიკულ სამართალში, ინგლისურის მსგავსად და კონტინენტური სამართლისგან განსხვავებით, არ არის გათვალისწინე-

---

⁴⁸⁸ *Farnsworth E.A.*, *Farnsworth on Contracts*, 3rd ed., Vol. 2, Aspen Publishers, 2004, 640.

⁴⁸⁹ *Transatlantic Fin. Corp. v. United States*, 363 F.2d 312, 316 (D.C. Cir. 1996), მითითებულია: *Hillman R.A.*, *Principles of Contract Law*, 2nd ed., The Concise Hornbook Series, West, 2009, 318.

⁴⁹⁰ *Stone B.*, *Adams K.D.*, *Uniform Commercial Code in a Nutshell*, 7th ed., Thomson-West, 2008, 117.

⁴⁹¹ *Burton S.J.*, *Contract Law: Selected Source Materials*, Uniform Commercial Code, West Publishing Co., St. Paul, Minn., 1995, 156; *Brand R.A.*, *Fundamentals of International of International Business Transactions Documents*, Kluwer Law International, The Hague, London, Boston, 2000, 529.

ბული შეცვლილ გარემოებებთან ხელშეკრულების ადაპტაცია, როგორც უმთავრესად და უპირველესად გამოსაყენებელი წესი. ამ სამართლებრივი მექანიზმის გამოყენება მოსამართლის დისკრეციის სფეროა და არა უპირატესად ასამოქმედებელი სამართლებრივი ინსტრუმენტი. ამიტომაც, აესკ-ის 2-615-ე მუხლი გამონაკლისის სახით, კეთილსინდისიერების პრინციპიდან გამომდინარე, მოსამართლეს უფლებას ანიჭებს მიუსადაგოს ხელშეკრულება შეცვლილ გარემოებებს.⁴⁹²

---

⁴⁹² *Burton S.J.*, Contract Law: Selected Source Materials, Uniform Commercial Code, West Publishing Co., St. Paul, Minn., 1995, 157.

V. შესრულების გართულებისა და შეუძლებლობის სამართლებრივი წინაპირობები

1. შეცვლილი გარემოებების დოქტრინის გამოყენების სამართლებრივი წინაპირობები ქართულ სამართალში

სსკ არ ითვალისწინებს შეცვლილ გარემოებებთან დაკავშირებული პრობლემატიკის რეგლამენტაციას *შესრულების გართულების ან ფორსმაჟორის სახელწოდებით*, თუმცა ქართული კანონმდებლობით განმტკიცებული კონცეფციები არსებითად ვალდებულების *შესრულების გართულებისა და ფორსმაჟორის* უზოგადეს სამართლებრივ პრინციპებს ეხმიანება.⁴⁹³ ამიტომაც, შესრულების უკიდურესი დამძიმების არსის გამოსახატავად ტერმინი – *ვალდებულების შესრულების გართულება*, ხოლო ფორსმაჟორის ცნების აღსანიშნავად – *შესრულების შეუძლებლობა*⁴⁹⁴ იქნება ნაშრომში გამოყენებული.

შეცვლილი გარემოებებით გართულებული სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების საკითხის საკანონმდებლო მოწესრიგების ანალიზი ქართულ სამართალში ავლენს არაერთ მნიშვნელოვან ხარვეზს როგორც სისტემური, ისე შინაარსობრივი თვალსაზრისით. კერძოდ, 398-ე I მუხლის პირველი წინადადებით, შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება განსაზღვრული სამართლებრივი წინაპირობების⁴⁹⁵ არსებობას უკა-

⁴⁹³ შესრულების გართულებისა და ფორსმაჟორის შესატყვისი ქართული კონცეფციები და მათი ამსახველი საკანონმდებლო ტერმინოლოგია განხილულია ნაშრომის IV თავის მე-2 ქვეთავში.

⁴⁹⁴ ტერმინ *შესრულების შეუძლებლობის* გამოყენება იურიდიულ დოქტრინასა და საკანონმდებლო სივრცეში უპირატესად გამართლებულია ფორსმაჟორთან შედარებით, რამეთუ, ერთი მხრივ, *შესრულების შეუძლებლობა* განმტკიცებულია ქართული კანონმდებლობით და, მეორე მხრივ, ის ქართული ეტიმოლოგიის ტერმინია და ამდენად, უპირატესობა შეიძლება მიენიჭოს *ფორსმაჟორთან* შედარებით.

⁴⁹⁵ სსკ-ის 398-ე მუხლის გამოყენების სამართლებრივი წინაპირობების შესახებ იხ.: საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2010 წლის 6 ივნისის განჩინება საქმეზე №18-ს-7-6-2010, 2008 წლის 25 ნოემბრის განჩინება საქმეზე №18-ს-466-707-08, 2011 წლის 4 ივლისის განჩინება საქმეზე №18-ს-762-818-2011.

შირდება: (1) ხელშეკრულების საფუძველად მიჩნეული გარემოებების (2) არსებითი ცვლილების (3) აღმოცენება ხელშეკრულების დადების შემდგომ; (4) გარემოებათა წინასწარ გათვალისწინების შეუძლებლობა⁴⁹⁶ – არაგანჭვრეტადობა, გაუთვალისწინებლობა; (5) გარემოებების არსებობა მოვალის კონტროლის სფეროს მიღმა, შესაბამისად, მოვალის არაბრალეულობა⁴⁹⁷ (6) ვალდებულების შესრულების უკიდურესი დამძიმება⁴⁹⁸ (7) მიზეზობრივი კავშირი⁴⁹⁹ – ხელშეკრულების შესრულების გართულება, როგორც შეცვლილი გარემოებების უშუალო შედეგი (8) გარემოებათა წინასწარ გათვალისწინების შემთხვევაში: (ა) მხარეთა მიერ ხელშეკრულების არდადება (ე.ი. სახელშეკრულებო ინტერესის არარსებობა ხელშეკრულების დადების მიმართ) ან (ბ) მის განსხვავებულ შინაარსზე შეთანხმება.⁵⁰⁰

მნიშვნელოვანია, რომ ზემოთ ფორმულირებული სამართლებრივი წინაპირობების უმრავლესობა არა მხოლოდ შესრულების გართულების, არამედ შესრულების არაბრალეული შეუძლებლო-

---

⁴⁹⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 6 იელისის განჩინება საქმეზე: №ას-7-6-2010; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2008 წლის 25 ნოემბერის განჩინება საქმეზე: №ას-466-707-08.

⁴⁹⁷ ვალდებულების შესრულების დაბრკოლება ან შეუძლებლობა პლუსხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველად განიხილება მაშინ, თუ გამოწვეულია ფორსმაჟორული გარემოებით და არ არის კავშირში პირის განზრახ ან გაუფრთხილებელ ქმედებასთან. იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2008 წლის 10 ნოემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-617-842-08.

⁴⁹⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2008 წლის 25 ნოემბერის განჩინებით საქმეზე: №ას-466-707-08 დადგენილია, რომ შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების საფუძველია ხელშეკრულების ეკონომიკური საფუძვლის მკვეთრი, კარდინალური შეცვლა და მხარეთა ურთიერთვალდებულებათა ბაღანისის მნიშვნელოვანი რღვევა.

⁴⁹⁹ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2014 წლის 9 იანვრის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-735-697-2013.

⁵⁰⁰ ახელქედიანი ზ., ვალდებულებითი სამართალი, თბ., 1999, 57.

ბის სამართლებრივ მახასიათებლებად შეიძლება იქნეს განხილული.³⁰¹ შესრულების უკიდურესი დამძიმების ნიშანიც კი ფარდობითი შესრულების შეუძლებლობის წინაპირობაა.

მოყვანილი საკანონმდებლო დებულების სამართლებრივი ანალიზის საფუძველზე იკვეთება შესრულების გართულებისა და შეუძლებლობის წარმოშობისათვის აუცილებელი, მაგრამ მუხლით პირდაპირ არაფორმულირებული, დამატებითი წინაპირობები. კერძოდ, თუ გარემოებათა ცვლილება მხარისათვის არ არის ხელშეკრულების დადების ეტაპზე სავარაუდო, სახეზეა გაუთვალისწინებლობის წინაპირობა, რომელიც იმავდროულად გულისხმობს დაბრკოლების არაკონტოლირებად ხასიათს, მის გარდაუვალ ბუნებას. კერძოდ, თუ კონტრაქტენტი არ ითვალისწინებდა და არც შეეძლო გაუთვალისწინებინა გარემოებათა ცვლილება, შესაბამისად, იგი მოკლებული იყო ამ დაბრკოლების თავიდან აცილების, დაძლევის ან მისი უარყოფითი შედეგების აღმოფხვრის ობიექტურ შესაძლებლობას³⁰² საჭირო წინდახედულებისა და გულისხმიერების გამოვლენის შემთხვევაშიც.³⁰³

---

³⁰¹ ფორსმაჟორი, ანუ დაუძლეველი ძალა შეუძლებელს ხდის ვალდებულების ჯეროვნად შესრულებას, ამდენად, ფორსმაჟორული სიტუაცია გულისხმობს მხარეთა დამოუკიდებლად, ობიექტურად არსებულ ისეთ გარემოებებს, რომელთა არსებობა გამორიცხავს მოვალის ბრალს. იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2009 წლის 23 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-30-367-09.

³⁰² ერთ-ერთი მხარის სახსრების ნაკლებობა არ ჩაითვლება ფორსმაჟორულ მოვლენად. იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2011 წლის 18 აპრილის გადაწყვეტილება საქმეზე: N ას-218-204-2011. მსგავსად აღნიშნულისა, დოქტრინაში სუბიექტური გადახდისუუნარობა პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძლად არ განიხილება (იხ. *Busch D., Hondius E., The Principles of European Contract Law and Dutch Law: A Commentary (Perspectives on Company Law)*, Kluwer Law International; 1st ed., August 27, 2002, 341), რამეთუ იგი მოვალის კონტროლის სფეროში მოიაზრება და ჰიპოთეტურად არსებობს მასზე ზემოქმედების შესაძლებლობა მოვალის მხრიდან.

³⁰³ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2010 წლის 5 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე: Nას-418-391-2010.

ზემოაღნიშნული წინაპირობების არსებობა დაბრკოლებას მოვალის კონტროლის სფეროს მიღმა⁵⁰⁴ მოიაზრებს და, შესაბამისად, აფუძნებს დაბრკოლების მიმართ მოვალის არაბრალეულობის კიდევ ერთ დამატებით წინაპირობას. არაბრალეულობის კრიტერიუმი კი, ბუნებრივია, გამორიცხავს პასუხისმგებლობას ვალდებულების შესრულების გართულებისა და შესრულების შეუძლებლობისათვის.

პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლებისათვის აუცილებელია, რომ გამორიცხული იყოს დამაბრკოლებელი გარემოების აღმოცენების წინასწარ გათვალისწინების,⁵⁰⁵ მისი თავიდან აცილების ან უარყოფითი შედეგების დაძლევის⁵⁰⁶/შემცირების შესაძლებლობა მხარეთათვის და, ამასთანავე, აუცილებელია მოვლენის არსებობა მოვალის კონტროლის სფეროს მიღმა.⁵⁰⁷

---

⁵⁰⁴ *Liu Ch.*, *Changed Contract Circumstances*, 2005, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/liu5.html>>; *Lindström N.*, *Changed Circumstances and Hardship in the International Sale of Goods*, NJCL, 2006/1, 8, <www.njcl.fi/1_2006/commentary1.pdf>, [10.02.2014]; *Southerington T.*, წიგნში: *Maggi M.*, *Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)*, 2002-2003, Kluwer Law International, Netherlands, 2004, 275-276. ფორსმაჟორული გარემოებების მხარეთა დამოუკიდებლად აღმოცენებულ, გარეშე მოვლენებად აღიარების შესახებ იხ. ასევე, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2010 წლის 4 თებერვლის გადაწყვეტილება საქმეზე: *ნას-1162-1424-09*.

⁵⁰⁵ *Fucci F.R.*, *Hardship and Changed Circumstances as Grounds for Adjustment or Non-Performance of Contracts*, *Practical Considerations in International Infrastructure Investment and Finance*, American Bar Association Section of International Law, Spring Meeting, April 2006, 17, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/fucci.html>>.

⁵⁰⁶ თუ მოვალის შესაძლებლობის სფეროშია შესრულების ალტერნატიული გზის გამოძებნის საშუალება, მაშინ აღნიშნული გამორიცხავს ფორსმაჟორული გარემოების საფუძველით პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლებას, რამეთუ მოვალემ არ განახორციელა ფორსმაჟორული გარემოების უარყოფითი შედეგების აღმოფხვრის ვალდებულება და არ მიმართა შესრულების ალტერნატიულ მექანიზმებს. იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2010 წლის 27 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე: *ნას-576-542-2010*.

⁵⁰⁷ *ICC Force Majeure Clause 2003*, *ICC Hardship Clause 2003*, *ICC Publication No. 650*, 2003, 2, <<http://www.trans-lex.org/700700>>.

ერთ-ერთ საქმეში არსებული ხელშეკრულების თანახმად, მხარეებმა ურთიერთშეთანხმებით გამორიცხეს ფინანსური სიძნელეების, საგადასახადო და სხვა სახელმწიფო ორგანოებთან, ასევე სხვა ფიზიკურ და იურიდიულ პირებთან ურთიერთობის გამო დამდგარი შედეგების ფორსმაჟორულ სიტუაციად აღიარება.³⁰⁸ აღნიშნულის მიზეზად განხილულ უნდა იქნეს ფაქტი, რომ ზემოხსენებული დაბრკოლებების თავიდან აცილება და მართვა გარკვეულწილად მოვალის შესაძლებლობების სფეროს განეკუთვნება.

ზემოაღნიშნული სამართლებრივი წინაპირობების არსებობისა და მათ მიერ სახელშეკრულებო წონასწორობის რღვევის ხარისხი ცალკეული შემთხვევის თავისებურებათა ანალიზის საფუძველზე უნდა განისაზღვროს.

ამრიგად, ვალდებულების შესრულების უკიდურესი გართულებისა და შესრულების შეუძლებლობის კონცეფციების დეტალურ საკანონმდებლო მოწესრიგებას სსკ არ ახდენს. შესაბამისად, ამ ინსტიტუტების სამართლებრივი წინაპირობებისა და თანამდევი შედეგების განსაზღვრა ისტორიული ტრადიციების მქონე ქართული და უცხოური სამართლებრივი სისტემების იურიდიული დოქტრინის, ასევე სასამართლო პრაქტიკის ანალიზის საფუძველზე უნდა განხორციელდეს.

განსახილველი საკითხის არსებული მწირი რეგულირების ნაცვლად, დეტალურად უნდა მოწესრიგდეს შესრულების გართულებისა და შეუძლებლობის კონცეფციების სამართლებრივი მახასიათებლები და განისაზღვროს მათი გამოყენებისათვის აუცილებელი, ე.წ. დამფუძნებელი წინაპირობების სამართლებრივი ბუნება. აღნიშნული კი საერთაშორისო სამართლებრივი სისტემებისა და ინსტრუმენტების კვლევის საფუძველზე მიიღწევა.

---

³⁰⁸ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2010 წლის 25 მაისის გადაწყვეტილება საქმეზე: Nას-1220-1480-09.

2. შესრულების გართულებისა და შეუძლებლობის გამოყენების ცალკეულ წინაპირობათა სამართლებრივი ბუნება

2.1. დაბრკოლება

ვენის კონვენციის 79-ე (1) მუხლი პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების საფუძვლად აცხადებს ვალდებულების შესრულების მიმართ დაბრკოლების⁵⁰⁹ არსებობას, თუმცა უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპებისა და ევროპული პრინციპების მსგავსად, არ ადგენს დამაბრკოლებელი გარემოებების ამომწურავ ჩამონათვალს. დაბრკოლების სამართლებრივი ბუნება ყოველი კონკრეტული საქმის განხილვისა და პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების საკითხის გადაჭრისას უნდა გადაწყდეს.

დაბრკოლება მოიცავს ბუნებრივ, სოციალურ ან პოლიტიკურ მოვლენებს, ასევე, ვალდებულების შესრულების ფიზიკურ ან იურიდიულ სირთულეებს.⁵¹⁰

პასუხისმგებლობის განსაზღვრის თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია, რომ ვენის კონვენციის 79-ე მუხლით გათვალისწინებული დაბრკოლება შესაძლებელია არა მხოლოდ შესრულების აბსოლუტურ, ფიზიკურ შეუძლებლობას იწვევდეს, არამედ უკიდურესად ართულებდეს ვალდებულების შესრულებას, არსებითად, ფუნდამენტურად არღვევდეს სახელშეკრულებო წონასწორობას და შესრულების ეკონომიკურ შეუძლებლობას წარმოშობდეს. შესაბამისად, ვალდებულების შესრულების გართულების შემთხვევაშიც პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების საფუძვლად შესაძლებელია 79-ე მუხლი იქნეს გამოყენებული,⁵¹¹

⁵⁰⁹ Maggi M., Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG), 2002-2003, Kluwer Law International, Netherlands, 2004, 275-276.

⁵¹⁰ Stoll H., Exemptions in Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), 608, Schlechtriem P.(ed.), Thomas G., Trans., 2nd ed., 1998, მითითებულია: Pizer L.K., Smith M.R. (eds. in Chief), Southerington T., Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) 2002-2003, Kluwer Law International, The Hague, London, New York, 2004, 285.

⁵¹¹ CISG-AC Opinion No. 7, Exemption of Liability for Damages under Article 79 of the CISG, Garro A. M., Columbia University School of Law, New York, N.Y., USA. Adopted by the CISG-AC at its 11th meeting in Wuhan, People's Republic of China, 2007, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/CISG-AC-op7.html>>, [15.07.2014]

როდესაც ვაღიგებულება მხოლოდ პრაქტიკული და არა ტექნიკური თვალსაზრისით არის განუხორციელებელი.⁵¹²

მნიშვნელოვანია, რომ „უნსიტრალის“ კონფერენციაზე დაბრკოლებად ჩაითვადა, როგორც ფიზიკური, ისე ეკონომიკური შეუძლებლობის გამოძწევი გარემოება, რომელიც ეკონომიკურად განუხორციელებლად აქცევს შესრულებას.⁵¹³ ამიტომაც, იურიდიულ მეცნიერებაში გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, რომელმაც უპირატესობა მოიპოვა შიდასახელმწიფოებრივ სამართლებრივ სისტემებში არსებულ განსხვავებულ შეხედულებებთან შედარებით, 79-ე მუხლი მოიცავს როგორც ფორსმაჟორის, ასევე შესრულების გართულების⁵¹⁴ ეკონომიკური შეუძლებლობის კონცეფციასაც⁵¹⁵, რომელმაც მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების ანალოგი კონცეფციის მომწესრიგებელი ნორმის – 6.2.2-ე მუხლის ფორმირებაზე.⁵¹⁶ როგორც სამართლის მეცნიერებაში, ისე საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებით აღიარებულია, რომ არ არსებობს შიდასახელმწიფოებრივ სამართალზე მიმართვის საჭიროება ეკონომიკური შეუძ-

---

⁵¹² *Honnold J., Flechtner H.M.*, Uniform Law for International Sales under the 1980 United Nations Convention, Uniform Law for International Sales under the 1980 United Nations Convention, 4th revised ed., Kluwer Law International, 2009, 628.

⁵¹³ *Schlechtriem P.*, Uniform Sales Law, The UN-Convention on Contracts for the International Sale of Goods, Manzsche Verlags und Universitätsbuchhandlung, Vienna, 1986, 101, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/schlechtriem.html#b422a>>, [20.07.2014]; *Schlechtriem P., Butler P.*, UN Law on International Sales, The UN Convention on the International Sale of Goods, Springer, Verlag Berlin Heidelberg, 2009, 203; *Rimke J.*, Force Majeure and Hardship: Application in International Trade Practice with Specific Regard to the CISG and the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, Pace Int'l L. Rev. of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods, 1999-2000, 197-243, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/rimke.html>>, [10.02.2014].

⁵¹⁴ *Schwenzer I., Hachem P., Kee Ch.*, Global Sales and Contract Law, Oxford University Press, New York, 2012, 652, 673; *Schwenzer I.*, Force Majeure and Hardship in International Sales Contracts, VUWLR, Vol. 39, 2008, 725, 713, <<http://www.austlii.edu.au/nz/journals/VUWLawRw/2008/39.pdf>>, [10.02.2014].

⁵¹⁵ *Schlechtriem P., Schwenzer I.*, Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1076.

⁵¹⁶ *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 396-397.

ლებლობის პრობლემის მოსაწესრიგებლად, რამეთუ ვენის კონვენცია მისი მომცველია.⁵¹⁷

დაბრკოლების სამართლებრივ ბუნებას წარმოაჩენს ის შედეგები, რომელიც ამ დაბრკოლების აღმოცენებას ახლავს თან. ევროპული პრინციპების თანახმად, დაბრკოლებით გამოწვეული ვალდებულების „უკიდურესი დამძიმება“ გულისხმობს მოვალისათვის დამანგრეველ შედეგებს და სახელშეკრულებო ვალდებულებების მნიშვნელოვან დისბალანსს.⁵¹⁸

უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპები შესრულების გართულებას სახელშეკრულებო წონასწორობის არსებით, ფუნდამენტურ ცვლილებად განმარტავს. ევროპული პრინციპები დამაბრკოლებელი გარემოებით განპირობებულ შესრულების გართულებას შესრულების უკიდურეს დამძიმებად აცხადებს, რომელიც სახელშეკრულებო წონასწორობის რღვევით გამოიხატება. თუ შესრულება მხოლოდ უმნიშვნელოდ გართულდა და ნაკლებად სასურველი გახდა მოვალისათვის, ეს, რა თქმა უნდა, არ ქმნის პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველს. მიუხედავად იმისა, რომ უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპები შესრულების დამძიმებას პირდაპირ არ განიხილავს როგორც შეცვლილი გარემოებებისა და დაბრკოლების თანამდევ შედეგს, სახელშეკრულებო წონასწორობის არსებითი რღვევა თავისთავად მოიაზრებს ზემოაღნიშნულ წინაპირობასაც.

2.2. დაბრკოლების აღმოცენება ხელშეკრულების დადების შემდგომ

შესრულების გართულების მომწესრიგებელი ნორმების გამოყენების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი წინაპირობაა დაბრკოლების აღმოცენება ხელშეკრულების დადების შემდგომ.

⁵¹⁷ *Schwenzer I.*, *Force Majeure and Hardship in International Sales Contracts*, VUWLR, Vol. 39, 2008, 713, <<http://www.austlii.edu.au/nz/journals/VUWLawRw/2008/39.pdf>>, [10.02.2014]; *Stoll H.* in *Schlechtriem P.* (ed.), *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods*, 2nd ed., Clarendon Press, Oxford, 1998, Article 79, para. 39.

⁵¹⁸ *Lando O., Beale H.*, *Principles of European Contract Law*, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 324.

ამ საკითხის მიმართ იდენტურ მიდგომას ავლენს ეენის კონვენცია, ევროპული პრინციპები და *DCFR*⁵¹⁹. აღნიშნული მოწესრიგების მიზანია შესრულების გართულების კონცეფციის გამოჯენა შეცდომის ინსტიტუტისა და მისი მომწესრიგებელი ნორმებისგან.⁵²⁰ თუმცა, ზემოაღნიშნულისგან განსხვავებით, უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპები შესრულების გართულების დაფუძნებისათვის დასაშვებ წინაპირობად აცხადებს შეცვლილი გარემოებების არსებობას ხელშეკრულების დადების ეტაპზეც, რომელთა შესახებაც მხარისათვის ხელშეკრულების დადების შემდეგ გახდა ცნობილი.⁵²¹

2.3. გარემოებათა უჩვეულო ცვლილება

შესრულების გართულების სამართლებრივი წინაპირობების მიმართ, კვლევაში განხილულ სხვა უნიფიცირებულ აქტებთან შედარებით, *DCFR* უდავოდ გამორჩეულ მიდგომას ავლენს. კერძოდ, *DCFR*-ის III.-1:110-ე (2) მუხლი გარემოებათა უჩვეულო, განსაკუთრებულ ცვლილებას განიხილავს შესრულების უკიდურესი დამძიმების საფუძვლად. აღნიშნული სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძვლისათვის მკაცრი შეზღუდვებისა და ფარგლების დაწესებას უნდა ისახავდეს მიზნად და მხარეთა სახელშეკრულებო ბოჭვისაგან განთავისუფლებას მხოლოდ საგამონაკლისო შემთხვევებისათვის უნდა უშვებდეს.⁵²²

⁵¹⁹ *Bar Ch., Clive E., Schulte-Nölke H., Beale H., Herre J., Huet J., Storme M., Swann S., Varul P., Vaneziano A., Zoll F. (eds.), Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference, Study Group on a European Civil Code and Research Group on EC Private Law (Acquis Group), Sellier, European Law Publishers GmbH, Munich, 2009, 739-740, <http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf>, [10.02.2014].*

⁵²⁰ ამ საკითხთან დაკავშირებით იხ. *Hondius E.H., Grigoleit H. Ch., Unexpected Circumstances in European Contract Law, Cambridge University Press, New York, 2011, 74.*

⁵²¹ იხ. უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების 6.2.2-ე (ა) მუხლი.

⁵²² *Bar Ch., Clive E., Schulte-Nölke H., Beale H., Herre J., Huet J., Storme M., Swann S., Varul P., Vaneziano A., Zoll F. (eds.), Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference, Study Group on a European Civil Code and Research Group on EC Private Law (Acquis Group), Sellier, European Law Publishers GmbH, Munich, 2009, 59, <http://ec.europa.eu/justice/contract/files/europeanprivatelaw_en.pdf>, [15.02.2014].*

მნიშვნელოვანია, რომ სწორედ უჩვეულო, განსაკუთრებული ცვლილება არ შეიძლება იყოს მხარისათვის გონივრულად საგარაუდო ხელშეკრულების დადების ეტაპზე. შესაბამისად, ზემოგანხილულ ორ წინაპირობას შორის ლოგიკური ურთიერთკავშირი არსებობს. თუმცა უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ განსაკუთრებული, უჩვეულო ხასიათის გარემოებათა ცვლილების არსებობის მტკიცება დიდ ტვირთს აკისრებს დაზარალებულ მხარეს და მკაცრად ზღუდავს სახელშეკრულებო ვალდებულებისგან განთავისუფლების ხელმისაწვდომობას მოვალისათვის.⁵²³

2.4. დაბრკოლების აღმოცენება მოვალის კონტროლის სფეროს მიღმა

პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველად მიიჩნევა მოვალის კონტროლის სფეროს მიღმა,⁵²⁴ მისგან დამოუკიდებლად არსებული, გარეშე მოვლენა,⁵²⁵ რომლის წარმოშობის რისკიც პირდაპირ არ უკისრია მოვალეს ან არც შეიძლება ნაგულისხმეად⁵²⁶

---

⁵²³ *Uribe M.*, The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives, Intersentia, 2011, 204.

⁵²⁴ *Liu Ch.*, Changed Contract Circumstances, 2005, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/liu5.html>>, [10.02.2014]; *Lindström N.*, Changed Circumstances and Hardship in the International Sale of Goods, NJCL, 2006/1, 8, <www.njcl.fi/1_2006/commentary1.pdf>, [10.02.2014]; *Southerington T.*, წიგნში: *Maggi M.*, Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG), 2002-2003, Kluwer Law International, Netherlands, 2004, 275-276.

⁵²⁵ *Firoozmand M.R.*, Changed Circumstances and Immutability of Contract: a Comparative Analysis of Force Majeure and Related Doctrines, Bus. L. Int'l, Vol. 8, No.2, 2007, 165, <http://heinonline.org/HOL/Welcome?message=Please%20log%20in&url=%2FHOL%2FPrint%3Fhandle%3Dhein.journals%2Fblawintl2007%26div%3D17%26collection%3Djournals%26set_as_cursor%3D1%26men_tab%3Dsrchresults>, [21.04.2014]; *Liu Ch.*, *Newman M.S.(ed.)*, Remedies in International Sales, Perspectives from CISG, UNIDROIT Principles and PECL, JurisNet, LLC, Huntington, New York, 2007, 674.

⁵²⁶ სახელშეკრულებო დუმილის, როგორც რისკის გადანაწილების საფუძვლის, შესახებ, იხ. *Gillette C.P.*, Commercial Rationality and the Duty to Adjust Long-Term Contracts, Minn. L. Rev., Vol. 69, 521, 1984-1985, 534-540, <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/mnlr69&div=21&g_sent=1&collection=journals>, [12.03.2014].

ეკისრებოდეს ხელშეკრულების შინაარსიდან ან ფაქტობრივი გარემოებებიდან გამომდინარე.⁵²⁷ გარეშე მოვლენები ობიექტურად არსებული გარემოებანია, რომელთა პირობებში მხედველობაში არ მიიღება მხარეთა სუბიექტური შეფასებები სახელშეკრულებო წონასწორობის შესახებ.⁵²⁸

მნიშვნელოვანია, რომ თუ შეცვლილი გარემოებების აღმოცენება მხარისათვის გონიერულად სავარაუდო იყო, ეს იმავდროულად აკისრებს მხარეს ამ გარემოებით გამოწვეული შესრულების გართულების რისკს. ამდენად, შეცვლილი გარემოების წინასწარ გათვალისწინების შეუძლებლობისა და მოვალის კონტროლის სფეროს მიღმა დაბრკოლების არსებობის წინაპირობები ფაქტობრივად ურთიერთმომცველია. მსგავსად ამისა, თუ შესრულების უკიდურესი დამძიმება, როგორც ერთ-ერთი აუცილებელი და უმთავრესი წინაპირობა არ არის სახეზე, მაშინ გამოირიცხება მოვალის კონტროლის სფეროს მიღმა დაბრკოლების არსებობის წინაპირობაც, რადგან ვალდებულების შესრულების საშუალო ხარისხის გართულება, როგორც წესი, მოვალის პასუხისმგებლობის სფეროში მოიაზრება.⁵²⁹

იმავდროულად, ვენის კონვენციის 79-ე, უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების 7.1.7-ე და ევროპული პრინციპების 8:108-ე მუხლები მართალია, პირდაპირ არ მიუთითებენ დაბრკოლების წარმოშობის რისკის განაწილებაზე, მაგრამ იურიდიულ დოქტრინაში საყოველთაოდ არის მიღებული⁵³⁰, რომ მოვალე პასუხის-

⁵²⁷ Bar Ch., Clive E., Schulte-Nölke H., Beale H., Herre J., Huet J., Storme M., Swann S., Varul P., Vaneziano A., Zoll F. (eds.), Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference, Study Group on a European Civil Code and Research Group on EC Private Law (Acquis Group), Sellier, European Law Publishers GmbH, Munich, 2009, 740, <http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf>, [10.02.2014].

⁵²⁸ Roberts Th.E., Commercial Impossibility and Frustration of Purpose: A Critical Analysis, Can. J.L. & Jurisprudence, Vol. 16, 2003, 139, <<http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/caljp16&collection=journals&page=129>>, [12.03.2014].

⁵²⁹ Uribe M., The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives, Intersentia, 2011, 204.

⁵³⁰ Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 76; Zweigert K., Kötz H., An Introduction to Comparative Law, Vol. II -The Institutions of Private Law, 2nd Revised ed., Translated from the German by Weir T., Oxford, Clarendon Press, 1987;

მგებელია ვალდებულების შესრულების მიმართ წარმოშობილი იმ დაბრკოლებისათვის, რომლის წინასწარ განსაზღვრის, თავიდან აცილების ან დაძლევის ობიექტური შესაძლებლობაც მას ჰქონდა. ამ თვალსაზრისით, მოვალე ხელშეკრულებით გარანტირებულს ხდის იმ ვალდებულების შესრულებას, რომლის მომზადება, ორგანიზაცია და აღსრულება მისი კონტროლისა და გამგებლობის სფეროში მოიაზრება. დამაბრკოლებელი გარემოების არსებობა მოვალის კონტროლის სფეროში მის ბრალეულობას აფუძნებს ვალდებულების შეუსრულებლობის მიმართ.⁵³¹

მნიშვნელოვანია, რომ მოვალის სუბიექტური კონტროლის სფეროში შემავალი მოვლენები შესრულების დამაბრკოლებელ გარემოებად არ განიხილება. მაგალითად, ბიზნესის წარუმატებლობა, ქმედუნარიანობის დაკარგვა, ლიკვიდაცია ან გაკოტრება, წარმოების ან სააღრიცხვო სისტემების მარცხი, სათანადო პერსონალის დაკარგვა,⁵³² მოვალის გარდაცვალება ან დაპატიმრება, შიდა დაპირისპირებით გამოწვეული გაფიცვები და ა.შ.

სუბიექტური გადახდისუუნარობა პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძვლად არ განიხილება.⁵³³ შესაბამისად, მოვალის პასუხისმგებლობის სფეროს განეკუთვნება უცხოური ვალუტის მოძიების ვალდებულება.⁵³⁴

---

⁵³¹ *Busch D., Hondius E.*, The Principles of European Contract Law and Dutch Law: A Commentary (Perspectives on Company Law S.), Kluwer Law International, 1st ed., August 27, 2002, 341.

⁵³² *Enderlein F., Maskow D.*, International Sales Law, United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods: Convention on the Limitation Period in the International Sale of Goods: Commentary, Oceana Publications, 1992, §4.1, 322-323, მითითებულია: *Flambouras D.P.*, The Doctrines of Impossibility of Performance and Clausula Rebus Sic Stantibus in the 1980 Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods and the Principles of European Contract Law: A Comparative Analysis, Pace Int'l L. Rev., Vol. 13, 2001, 267-268, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/flambouras1.html#iie>>, [15.03.2014].

⁵³³ *Schlechtriem P., Schwenger I.*, Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1073; იხ. ასევე *Busch D., Hondius E.*, The Principles of European Contract Law and Dutch Law: A Commentary (Perspectives on Company Law), Kluwer Law International; 1st ed., August 27, 2002, 341.

⁵³⁴ *Schlechtriem P., Schwenger I.*, Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1073.

ანალოგიურ მიდგომას ავლენს უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპებიც.⁵⁵⁵ ინდივიდუალური გადახდისუნარობა სუბიექტური და არა ობიექტური მიზეზით აღმოცენებულ დაბრკოლებას განასხიერებს და არ არის პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძვლად აღიარებული,⁵⁵⁶ რადგან ფინანსურ ოპერაციებთან, ბიზნესის წარმართვასთან დაკავშირებული რისკი და პირის ფინანსური მიდგომარეობა მოვალის კონტროლისა და პასუხისმგებლობის სფეროდ განიხილება.⁵⁵⁷ ანალოგიური მოსაზრება გაზიარებულია ქართულ სასამართლო პრაქტიკაშიც.⁵⁵⁸

თბილისის საქალაქო სასამართლოს მოსაზრებით,⁵⁵⁹ ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობა უსახსრობის გამო, არ წარმოადგენს ისეთ გარემოებას, რაც სსკ-ის 401-ე მუხლის თანახმად, ვალდებულების ვადის გადაცილებაში მოვალის ბრალის არარსებობას დაადასტურებდა და შესაბამისად, პასუხისმგებლობის გამომრიცხველ გარემოებად მიიჩნეოდა.

ამრიგად, ერთ-ერთი მხარის სახსრების ნაკლებობა არ ჩათვლება პასუხისმგებლობის გამომრიცხველ, ფორსმაჟორულ

---

⁵⁵⁵ *Wright C.*, Force Majeure Clauses and the Insurability of Force Majeure Risks, *The Construction Lawyer*, Vol. 23, 2003, 19, <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/conlaw23&div=46&g_sent=1&collection=journals>, [15.03.2014].

⁵⁵⁶ *Perillo J.*, Force Majeure and Hardship under the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, *Contratación internacional. Comentarios a los Principios sobre los Contratos Comerciales Internacionales del Unidroit*, Universidad Nacional Autónoma de México - Universidad Panamericana, 1998, 121, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/perillo3.html?>>, [15.03.2014].

⁵⁵⁷ *Lookofsky J.*, The 1980 United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, *Herbots J.(ed.), Blanpain R.(general ed.)*, International Encyclopedia of Laws - Contracts, Suppl. 29, 2000, 161, <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/lookofsky.html>>; *Schlechtriem P., Schwenger I.*, Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1073; *Lookofsky J.*, Understanding the CISG in Scandinavia, DJÆF Publishing Copenhagen, Copenhagen, 1996.

⁵⁵⁸ მოიჯარის მიერ შემოსავლის მიღება დამოკიდებულია სწორი სამეწარმეო საქმიანობის წარმართვაზე. იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 22 მარტის განჩინება საქმეზე: საქმე №ას-1359-1197-2010.

⁵⁵⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 18 აპრილის განჩინება საქმეზე: №ას-218-204-2011.

გარემოებად. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს განმარტებით, პირის ფინანსური მდგომარეობა არ წარმოადგენს დაუძლეველ ძალას, რომელიც შეიძლება გახდეს ხელშეკრულებაზე უარის თქმის საფუძველი.⁵⁴⁰

თუ გადახდისუუნარობა სახელმწიფოს მიერ გამოცემული საკანონმდებლო აკრძალვითაა განპირობებული, მაშინ ფინანსური ვალაუფალობა მოვალის პასუხისმგებლობის გამომრიცხველია.⁵⁴¹ სახელმწიფოს მიერ განხორციელებული ჩარევა (*faits du prince*), რომელიც შესრულების დამაბრკოლებელია, როგორც წესი, მოვალის რისკის სფეროს მიღმა მოიაზრება.⁵⁴²

მნიშვნელოვანია, რომ მოვალის მიერ ვადის გადაცილების, როგორც მოვალის მიერ ვალდებულების ბრალეული დარღვევის, შემდგომ აღმოცენებული დაბრკოლება არ განიხილება პასუხისმგებლობის გამომრიცხველ გარემოებად, რადგან ბრალეულ ქმედებას შეუსრულებლობის რისკი მოვალის კონტროლის სფეროზე გადააქვს, გარდა იმ შემთხვევისა თუ მოვალე დაამტკიცებს, რომ დაბრკოლება აღმოცენდებოდა ვალდებულების დროული შესრულების შემთხვევაშიც.⁵⁴³

მხარის პასუხისმგებლობის სფერო იმ საზღვრებს მოიცავს, რა ფარგლებშიც სუბიექტს ობიექტურად უნდა შესწევდეს დამაბრკოლებელი გარემოების კონტროლის, მასზე ზემოქმედების და უარყოფით შედეგებზე პრევენციული ფორმით ზეგავლენის თეორიული შესაძლებლობა.

---

⁵⁴⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 22 მარტის განჩინება საქმეზე: საქმე №ას-1359-1197-2010.

⁵⁴¹ *Lando O., Beale H.*, Principles of European Contract Law, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 379.

⁵⁴² *Schlechtriem P., Schwenzler I.*, Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1071.

⁵⁴³ *Lando O., Beale H.*, Principles of European Contract Law, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 380. იხ. ასევე, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2012 წლის 13 თებერვლის განჩინება საქმეზე: №ას-1224-1244-2011.

2.5. ვალდებულების შეუსრულებლობის რისკი გამოირიცხება მხარის პასუხისმგებლობის სფეროდან

შესრულების გართულების და შეუძლებლობის დოქტრინათა გამოყენების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი წინაპირობაა, რომ შეცვლილი გარემოებების აღმოცენებისა და ვალდებულების შეუსრულებლობის რისკი გამოირიცხული უნდა იყოს მხარის პასუხისმგებლობის სფეროდან. ამდენად, სახელშეკრულებო რისკის ფაქტორი, პასუხისმგებლობის განსაზღვრის თვალსაზრისით, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს ვალდებულებით სამართალში.

წინამდებარე თავები ვრცლად ეძღვნება სახელშეკრულებო შეთანხმებით და მისი ნაგულისხმევი პირობების განმარტების საფუძველზე მხარის პასუხისმგებლობის საკითხის განსაზღვრას შეცვლილ გარემოებათა პირობებში, შესრულების შეუძლებლობისა და შემხვედრი ვალდებულების შეუსრულებლობის რისკის საკითხს სახელშეკრულებო სამართალში და მათთან დაკავშირებულ პრობლემატიკას.

2.5.1. თეორია სახელშეკრულებო რისკის შესახებ და მისი გადანაწილების ნორმატიული წესი

პოსნერმა და როსენფილდმა შესრულების შეუძლებლობის, შესრულების განუხორციელებლობისა და ხელშეკრულების მიზნის ამოების დოქტრინების ეკონომიკური ანალიზის გზით პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საკითხის განსაზღვრისათვის, განაწილეს თეორია სახელშეკრულებო რისკის მატარებელი მხარის შესახებ.⁵⁴⁴ ხსენებული თეორიის თანახმად, პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საკითხი მჭიდროდ

---

⁵⁴⁴ Posner R.A., Rosenfield A.M., Impossibility and Related Doctrines in Contract Law: An Economic Analysis, J. Legal Stud., Vol. 6, 1977, 83-118; Jenkins S. H., Exemption for Nonperformance: UCC, CISG, UNIDROIT Principles — A Comparative Assessment, Tul. L. Rev., Vol. 72, 1998, 2017, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/jenkins.html>>, [17.04.2014].

უკავშირდება რისკის გადანაწილების პრობლემას, რამეთუ პასუხისმგებლობის შერაცხვა უნდა განხორციელდეს რისკის უმთავრესად მატარებელ მხარეზე.⁵⁴⁵

მაგალითად, მოვალის პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლება გულისხმობს შესრულების დამაბრკოლებელი გარემოების წარმოშობის რისკის კრედიტორზე დაკისრებას, ხოლო მოვალის პასუხისმგებლობა დამაბრკოლებელ გარემოებას მისი რისკის სფეროში მოიაზრებს.⁵⁴⁶

პასუხისმგებელი მხარის დადგენისათვის უნდა განისაზღვროს, თუ ხელშეკრულების რომელ მხარეს შეეძლო თავიდან აეცილებინა რისკის განხორციელება,⁵⁴⁷ მისი გამომწვევი მოქმედება ან შეემციებინა მისი შედეგები. შესრულების შეუძლებლობისას რისკის საკითხი უნდა გადაწყდეს იმის მიხედვით, თუ რომელ მხარეს ჰქონდა იმ გარემოების კონტროლის უნარი, რამაც ვალდებულების დარღვევა განაპირობა; რაც შეეხება მეორე კრიტერიუმს, თუ რომელ კონტრაქტს შეეძლო რისკის წინასწარ გათვალისწინება, უნდა ითქვას, რომ შესრულების შეუძლებლობის პირობებში ეს კრიტერიუმი არ გამოიყენება, რადგან შეუძლებლობის გამომწვევი შეიძლება იყოს მხოლოდ ისეთი გარემოება, რომლის წარმოშობის მხედველობაში მიღება ხელშეკრულების დადების ეტაპზე მხარეთათვის თანაბრად შეუძლებელია.⁵⁴⁸ კონტრაქტორს, რომელსაც შეუძლებლობის წარმოშობი გარემოების გაკონტროლების საშუალება აქვს, ეკისრება კიდევ მისი თავიდან აცილების ვალდებულება. სწორედ აღნიშნული ქმნის მისთვის პასუხისმგებლობის შერაცხვის საფუძველს

---

⁵⁴⁵ *Goldber V.P.*, Framing Contract Law, An Economic Perspective, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts and London, England, 2006, 325-326.

⁵⁴⁶ *Posner R. A., Rosenfield A.M.*, Impossibility and Related Doctrines in Contract Law: An Economic Analysis, *J. Legal Stud.*, Vol. 6, 1977, 87, <<http://www.jstor.org/stable/pdfplus/724191.pdf?acceptTC=true>>, [17.04.2014].

⁵⁴⁷ *Goldber V.P.*, Framing Contract Law, An Economic Perspective, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts and London, England, 2006, 326; *Buxbaum R.M.*, Modification and Adaptation of Contracts: American Legal Developments, 1985, 33-34, წიგნში: *Horn N.(ed.)*, Adaptation and Renegotiation of Contracts in International Trade and Finance, Deventer/The Netherlands, Kluwer Law and Taxation Publishers, 1985.

⁵⁴⁸ იხ. იქვე, 345.

თეორია, რისკის უმთავრესად მატარებელი მხარის შესახებ, შემდგომში განავითარეს მოსამართლეებმა, რომლებიც ხელშეკრულების ხარვეზის შევსებისას ადგენდნენ თუ რა შინაარსის იქნებოდა ხელშეკრულებით გაუთვალისწინებელი დებულებები მხარეები მათზე რომ შეთანხმებულიყვნენ.⁵⁴⁹

პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების წინაპირობებია: (1) შესრულების დამაბრკოლებელი გარემოების თავიდან აცილების შეუძლებლობა; (2) შესრულების დამაბრკოლებელი გარემოების რისკის დაზღვევის მოვალესთან შედარებით კრედიტორის უპირატესი შესაძლებლობა;⁵⁵⁰ (3) კრედიტორის მხრიდან (ა) მოსალოდნელი ზიანის ოდენობის შეფასებისა და (ბ) ამ ზიანისგან მოვალესთან შედარებით შეღავათიანი პირობებით დაზღვევის შესაძლებლობა.⁵⁵¹

მოვალის მიერ ზიანის წარმოშობის რისკის სადაზღვევო პაკეტით უზრუნველყოფა არ განიხილება პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველად და მას კრედიტორის წინაშე პასუხისმგებლობის განსაზღვრის თვალსაზრისით, მნიშვნელობა არ ენიჭება. კრედიტორს, საამისოდ აუცილებელი წინაპირობების არსებობისას, შეუძლია მოვალისგან მოითხოვოს სადაზღვევო კომპანიის მიერ მოვალისათვის ასანაზღაურებელი თანხა.⁵⁵²

პოსნერისა და როსენფილდის მოსაზრებით, თეორია რისკის უმთავრესად მატარებელი მხარის შესახებ, პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების კრიტერიუმად ძირითადად, საერთო სამართლის ქვეყნებში განიხილება. საწინააღმდეგოდ ამისა, პროფ.

---

⁵⁴⁹ Posner R.A., Rosenfield A.M., Impossibility and Related Doctrines in Contract Law: An Economic Analysis, J. legal Stud., Vol. 6, 1977, 87, 88-89.

⁵⁵⁰ იხ. Clay v. Landreth, 187 Va. 169, 180, 45 S.E. 2d 875, 880-88. აღნიშნულ საქმეში ეალდებულების შესრულების მოთხოვნა გამოირიცხა, რამეთუ მყიდველს, გამყიდველთან შედარებით, რისკისგან დაზღვევის უკეთესი პირობები ჰქონდა. იხ. Yorio E., Thel S., Contract Enforcement, 2nd ed., Wolters Kluwer Law and Business, Aspen Publishers, 2011, 5-6.

⁵⁵¹ Posner R.A., Rosenfield A.M., Impossibility and Related Doctrines in Contract Law: An Economic Analysis, J. Legal Stud., Vol. 6, 1977, 87, 92.

⁵⁵² Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 144.

ბრუნერი მიიჩნევს, რომ ხსენებული თეორია არ შეიძლება პასუხისმგებლობის განსაზღვრისთვის სამართლის ზოგად პრინციპად გამოიყენებოდეს შეცვლილი გარემოებების წარმოშობის ან ფორს-მაჟორის არსებობისას. ამის მიზეზად იგი რამდენიმე გარემოებას ასახელებს: პასუხისმგებელი მხარის რისკის სფეროს განსაზღვრა ძალიან ფართო კრიტერიუმია პასუხისმგებლობის დადგენის თვალსაზრისით. ამასთან, როდესაც კონტრაქტენტთა რისკის სფეროები ხელშეკრულების დადების ეტაპზე განსაზღვრული არ არის, მხარეებმა არ იციან თუ რა ზომების მიღება ვეალებათ ამ რისკის განხორციელებისა და პასუხისმგებლობის თავიდან ასაცილებლად.⁵⁵³ აღნიშნული პრინციპი კონტრაქტორებისათვის მიუღებლად უნდა ჩაითვალოს, რადგან მის საფუძველზე რისკის მატარებელი მხარე სასამართლოს მიერ განისაზღვრება მხოლოდ შეცვლილი გარემოების წარმოშობის შემდეგ. თუმცა, აღნიშნული გონიერ სახელშეკრულებო მხარეებს უბიძგებს დამაბრკოლებელი გარემოების წარმოშობის პოტენციური რისკისა და კონტრაქტენტების პასუხისმგებლობის, ხელშეკრულების დადების ეტაპზე განსაზღვრის წესს, მიანიჭონ უპირატესობა.⁵⁵⁴

თუ ხელშეკრულების განმარტებით რისკის გადანაწილების საკითხი არ იკვეთება, პასუხისმგებლობის განსაზღვრისათვის სახელშეკრულებო რისკის ნორმატიული წესი⁵⁵⁵ და კანონმდებლობით დადგენილი პასუხისმგებლობის გამომრიცხველი საფუძველები იმოქმედებს. მაგალითად, როგორც წესი, საქონლის მიწოდებამდე, სანამ ხელშეკრულების საგანი მყიდველის განკარგულების სფეროში მოექცევა, საბაზრო ფასების გაუთვალისწინებელი ზრდის რისკი გამყიდველს ეკისრება. დაბრკოლებები, რომლებიც განეკუთვნება ვალდებულების მომზადების, ორგანიზაცი-

---

⁵⁵³ *Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration*, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 144.

⁵⁵⁴ *Kull A., Mistake, Frustration, and the Windfall Principle of Contract Remedies, Hastings L.J.*, Vol. 43, 1991, 46-47, <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/hastlj43&div=11&g_sent=1&collection=journals>, [17.04.2014].

⁵⁵⁵ *Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration*, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 117-118.

ისა და განხორციელების სფეროს, როგორც წესი, მოვალის რისკის სფეროში მოიაზრება.

ამრიგად, სახელშეკრულებო ვალდებულების შეუსრულებლობის რისკი, როგორც წესი, მოვალის მხარესაა, სანამ იგი არ გათავისუფლდება პირველადი ვალდებულებისაგან ნატურით შესრულების საფუძველზე. ამ შემთხვევაში ვალდებული პირის „პასუხისმგებლობის მასშტაბი განისაზღვრება იმდენად არა მისი ქცევით, არამედ იმ სფეროთი, საიდანაც მომდინარეობს ვალდებულების შესრულების შეფერხება.“⁵⁵⁶ უნდა მიეკუთვნოს თუ არა ვალდებულების შესრულების დამაბრკოლებელი გარემოება მოვალის პასუხისმგებლობის სფეროს, შეიძლება დადგინდეს მხოლოდ ხელშეკრულების შინაარსის ან იმის საფუძველზე, რაც მხარეებს კეთილგონიერულად ექნებოდათ შეთანხმებული.⁵⁵⁷

თუ გამყიდველის ერთადერთი ვალდებულება მყიდველისათვის საქონლის გადაცემაა (*Schickschuld*), მაშინ ვალდებულების შესრულების რისკი კრედიტორზე მხოლოდ ქონების გადაცემის მომენტიდან გადაინაცვლებს, მანამდე კი აღნიშნული რისკის მატარებლად მოვალე ითვლება,⁵⁵⁸ რაც იმას ნიშნავს, რომ, თუ ქონება მყიდველისათვის გადაცემამდე დაიღუპება, გამყიდველს აღარ მოეთხოვება ვალდებულების შესრულების კიდევ ერთი მცდელობა, მიუხედავად იმისა, რომ ვალდებულებითი ურთიერთობა შესრულებით არ შემწყდარა.⁵⁵⁹ ამ შემთხვევაში მოვალე

---

⁵⁵⁶ *ჟელეგრინო მ.*, სუბიექტური თუ ობიექტური სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობა? საიუბილეო კრებული „სერგო ჯორბენაძე – 70“, თბ., 1996, 160.

⁵⁵⁷ შეად. *Stoll H.*, in: *Kommentar zum Einheitlichen UN-Kaufrecht*, 2, Aufl., München 1995, *Caemmerer E., Schlechtriem P. (Hrsg.) Art.79 Rdnr.7*; *Keil A.*, *Die Haftungsbefreiung des Schulners im UN-Krankfurt am Main 1993*, 105 ff., მითითებულია: *ჟელეგრინო მ.*, სუბიექტური თუ ობიექტური სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობა? საიუბილეო კრებული „სერგო ჯორბენაძე – 70“, თბ., 1996, 162.

⁵⁵⁸ *Lookofsky J.L.*, *Understanding the CISG: A Compact Guide to the 1980 United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, 3rd ed., Publishing Copenhagen, Wolters Kluwer Law and Business, Austin, Boston, Chicago, New York, The Netherlands, 2008, 100.

⁵⁵⁹ იხ. გსკ-ის (German Civil Code - Bürgerliches Gesetzbuch, Bundesministerium der Justiz, Juris GmbH, Saarbrücken, 2005) §362.

თავისუფლდება ვალდებულების შესრულების პირველადი მოვალეობისაგან. იგივე წესი მოქმედებს ინდივიდუალური ნიშნით განსაზღვრული ნივთის განადგურების პირობებში.⁵⁶⁰ ვალდებულების შესრულების რისკის უარყოფითი შედეგი მოვალისათვის იმით ვლინდება, რომ იგი ვალდებულია, გამყიდველს დაუბრუნოს საქონლის სახელშეკრულებო ფასი.

ზოგადი წესის თანახმად, გეაროვნული ნიშნით განსაზღვრული ვალდებულების შესრულებისათვის აუცილებელი საქონლის მოძიების რისკი გამყიდველს აკისრია, რამდენადაც ობიექტურად ხელმისაწვდომია ხელშეკრულების საგანი სასაქონლო ბაზარზე ან შეთანხმებით განსაზღვრული მიწოდების წყაროს გამოყენებით.⁵⁶¹ მოვალემ ხელშეკრულების საგანი აუცილებლად უნდა ჩაანაცვლოს ანალოგიური გეაროვნული ნივთით. თუ აღნიშნულის დროულად განხორციელება შეუძლებელია, მაშინ მხარემ უნდა დაამტკიცოს, რომ ვადიანი შესრულების დაბრკოლება არაკონტროლირებადი და გაუთვალისწინებელი მოვლენით იყო გამოწვეული.⁵⁶² მოვალის პასუხისმგებლობა არ გამოირიცხება მისი მიმწოდებლის მხრიდან ვალდებულების შეუსრულებლობის საფუძველით.⁵⁶³ თუმცა, მოვალეს მისი მიმწოდებლის მიმართ რეგრესის წესით ექნება ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება.⁵⁶⁴ გამყიდველის აღნიშნულ ვალდებულებას უპირისპირდება მყიდველის მიერ მიღებული საქონლის სარგებლიანობის დაკარგვის რისკი. მყიდველი შესრულების მიღებაზე ვერ განაცხადებს უარს იმ საფუძველით, რომ საქონელს ვეღარ გაყიდის საერთოდ ან სა-

---

⁵⁶⁰ *Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A., The German Law of Contract – A Comparative Treatise*, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 410.

⁵⁶¹ *Schlechtriem P., Schwenzler I., Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*, 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1074; *Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration*, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 148.

⁵⁶² *Schlechtriem P., Schwenzler I., Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*, 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1074.

⁵⁶³ იქვე.

⁵⁶⁴ იქვე, 1076.

სურველ ფასად. შესრულების მიღებაზე უარის თქმის საფუძველი ვერ გახდება ასევე ის გარემოება თუ საქონელი გამოუყენებელია მყიდველისათვის ან უკეთესი და უახლესი წარმოების პროდუქტია ბაზარზე ხელმისაწვდომი.⁵⁶⁵

რისკის გადანაწილების აღნიშნული ნორმატიული წესი შესაძლებელია მხარეთა შეთანხმებით შეიცვალოს და მოვალის კონტროლის სფეროდან გამოირიცხოს პასუხისმგებლობა შეცვლილი გარემოებების წარმოშობისათვის. მაგალითად, მხარემ შესაძლებელია ხელშეკრულებით იკისროს საქონლის გაგზავნა მყიდველისათვის მისი მიწოდების (ჩაბარების) ვალდებულების ნაცვლად, რაც ბუნებრივია, მოვალის კონტროლის სფეროდან გამორიცხავს საქონლის ტრანსპორტირების პერიოდში მისი შემთხვევითი დაღუპვისა თუ განადგურების რისკს.

პასუხისმგებლობის ნორმატიული წესი არ გამოიყენება, როდესაც რისკის მატარებელი მხარე ხელშეკრულებით არის განსაზღვრული. ამრიგად, *პოსნერისა* და *როსენფილდის* თეორია ხელშეკრულების ინტერპრეტაციისას დამხმარე მნიშვნელობისაა რისკის მატარებელი მხარის დადგენის თვალსაზრისით,⁵⁶⁶ რომელიც დამხმარე წესის სახით შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს პასუხისმგებლობის განსაზღვრისათვის, როდესაც ტრადიციული კრიტერიუმები საამისოდ არ არის საკმარისი.⁵⁶⁷

2.5.2. პასუხისმგებლობის სფეროს განსაზღვრა და სახელშეკრულებო რისკის გადანაწილება ურთიერთშეთანხმებით

მხარეებმა ურთიერთშეთანხმებით შესაძლებელია გაითვალისწინონ სახელშეკრულებო რისკის კანონისგან განსხვავებუ-

⁵⁶⁵ *Schlechtriem P., Schwenzer I.*, Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1077.

⁵⁶⁶ *Posner R.A., Rosenfield A.M.*, Impossibility and Related Doctrines in Contract Law: An Economic Analysis, *J. legal Stud.*, 6, 1977, 87, 90.

⁵⁶⁷ *Brunner Ch.*, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, *Kluwer Law International BV*, The Netherlands, 2009, 146.

ლი განაწილება. კონტრაქტთა ავტონომიურობის პრინციპიდან გამომდინარე, სახელშეკრულებო რისკის საკითხის გადაწყვეტისთვის უპირატესობა ენიჭება ხელშემკერელ მხარეთა ნების, მათი განზრახვის დადგენას.

ურთიერთშეთანხმებით ვალდებულების შეუსრულებლობის რისკი შესაძლებელია ხელშეკრულების ერთ-ერთ მონაწილეს დაეკისროს, იმის მიხედვით თუ, მიზანშეწონილობისა და სამართლიანობის გათვალისწინებით, „ხელშეკრულების რომელ მონაწილეს აქვს შეუსრულებლობის გამომწვევი გარემოების თავიდან აცილების შესაძლებლობა.“⁵⁶⁸ იურიდიულ ლიტერატურაში გავრცელებული მოსაზრების თანახმად, სახელშეკრულებო რისკი უნდა დაეკისროს მხარეს, რომელსაც მეტად შეუძლია წინასწარ განსაზღვროს მისი წარმოშობის შესაძლებლობა, ან თავიდან აიცილოს იგი.⁵⁶⁹

სახელშეკრულებო რისკის ფარგლების დადგენისათვის უნდა შეფასდეს პირდაპირ ან ნაგულისხმევად ეკისრება თუ არა მოვალეს ვალდებულების შეუსრულებლობის რისკი. მხარემ საკუთარი პასუხისმგებლობის სფეროდან გამორიცხა გარკვეული დაბრკოლების წარმოშობის რისკი თუ პირიქით, გააფართოვა თავისი კონტროლის სფერო, ხელშეკრულების ობიექტური განმარტების საფუძველზე, ფაქტობრივი გარემოებების გონივრული განსჯისა და მხარეთა სახელშეკრულებო მიზნის დადგენის გზით უნდა განხორციელდეს.

მხარის პასუხისმგებლობის სფერო გაფართოებულია, თუ მან პირდაპირი ან ნაგულისხმევი ფორმით გარანტირებული გახადა ხელშეკრულებით მისაღწევი შედეგი. მოცემულ შემთხვევაში მოვალეს პასუხისმგებლობა დაეკისრება არა მხოლოდ მისი კონტროლისა და გავლენის სფეროში შემავალი, არამედ მის მიღმა წარმოშობილი დაბრკოლებისთვისაც. შესრულების შეუძლებლობისას კრედიტორისათვის გამოსაყენებელი მეორედი მოთხოვნის უფლებებიდან მართალია, გამოირიცხება დამატებითი შესრულების

---

⁵⁶⁸ Gordley J., *Foundations of Private Law: Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment*, Oxford University Press, New York, 2006, 406.

⁵⁶⁹ იქვე, 345.

მოთხოვნა, მაგრამ მოვალის მიერ ვალდებულების შემთხვევითი შეუსრულებლობის რისკის საკუთარ თავზე აღების შემთხვევაში, შეუზღუდავია ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლების ხელმისაწვდომობა.

ხელშეკრულებაში შესაძლებელია განმტკიცდეს დებულებები, რომლებიც ადასტურებენ ხელშეკრულების დადების ეტაპზე გარკვეული ფაქტობრივი გარემოებების უტყუარ არსებობას, რაც მეორე მხარის მიერ სახელშეკრულებო ურთიერთობაში ჩართვის უმთავრეს მოტივსა და საფუძველს ქმნის. თუ ფაქტობრივი გარემოებები მცდარი აღმოჩნდება, მაშინ მხარეს, რომელმაც ფაქტების სინამდვილე გარანტირებული გახადა, უპირობოდ დაეკისრება პასუხისმგებლობა, მიუხედავად იმისა, იცოდა თუ არა მან აღნიშნულის შესახებ.⁵⁷⁰

2.5.3. სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის დაკისრება ან შეზღუდვა-გამორიცხვა ურთიერთშეთანხმებით

სავაჭრო სფეროში ბრუნვის თავისებურებიდან გამომდინარე ყოველთვის არსებობს ეკონომიკური კრიზისის რისკი.⁵⁷¹ საყურადღებოა, რომ საერთაშორისო სავაჭრო ურთიერთობებში საბაზრო ფასების ცვლილება მაღალი ხარისხის რისკით არის მოსალოდნელი შიდასახელმწიფოებრივ სამოქალაქო ბრუნვასთან შედარებით.⁵⁷² აღნიშნული აიძულებს მხარეებს სახელშეკრულებო შეთანხმებით შეზღუდონ ან გამორიცხონ პასუხისმგებლობა მათი რისკის სფეროში შემავალი გარემოების წარმოშობისათვის ან იკისრონ პასუხისმგებლობა დამაბრკოლებელი გარემოებების

---

⁵⁷⁰ *Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration*, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 120.

⁵⁷¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 6 ივლისის განჩინება საქმეზე: №ას-7-6-2010.

⁵⁷² *Uribe M., The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives*, Intersentia, 2011, 193.

აღმოცენებაზე. აღნიშნული ხელშეკრულების განმარტების გზით უნდა შეფასდეს.⁵⁷³

მაგალითად, ხელშეკრულების საფუძველზე მხარემ შესაძლებელია:

- იკისროს ვალდებულების შესასრულებლად აუცილებელი ქმედების განხორციელების და არა კონკრეტული შედეგის მიღწევის ვალდებულება იკისროს;

კონკრეტული გარემოების წარმოშობას დაუკავშიროს ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლების გამოყენება;

- შეზღუდოს ან გამორიცხოს სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობა ვალდებულების დარღვევისათვის;

განსაზღვროს ისეთი სახელშეკრულებო პირობის (*renegotiation clause*) დადგენის აუცილებლობა, რომელიც მიმართული იქნება გრძელვადიან ურთიერთობებში სახელშეკრულებო ფასის ცვლილების რისკის მოწესრიგებისკენ.⁵⁷⁴

- დაადგინოს სახელშეკრულებო ფასის განსაზღვრის მოქნილი მექანიზმი, კრიტერიუმი, რომელიც ფიქსირებული ფასებისგან განსხვავებით, უზრუნველყოფს ფასების მოდიფიცირებას შეცვლილი გარემოებების შესაბამისად;

შემოფარგლოს მისი ვალდებულება საქონლის გაგზავნის და არა მიწოდების ვალდებულებით და ა.შ.

ამ თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია ჰამბურგის სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება,⁵⁷⁵ რომლის თანახმად, გამყიდველი ხელშეკრულების საგნის მომწოდებლისგან მოძიების ვალდებულებისა და რისკის მატარებელია. მოვალის პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების საფუძველი შეიძლება გახდეს მსგავსი ან იდენტური ხარისხის საქონლის მოსპობა ბაზარზე.

---

⁵⁷³ *Schwenzer I.*, Force Majeure and Hardship in International Sales Contracts, VUWLR, Vol. 39, 2008, 715, <<http://www.austlii.edu.au/nz/journals/VUWLawRw/2008/39.pdf>>, [27.06.2014].

⁵⁷⁴ *Draetta U., Lake R. B., Nanda V.P.*, Breach and Adaptation of International Contracts, An Introduction to the Lex Mercatoria, Butterworth Legal Publishers, 1992, 172.

⁵⁷⁵ *OLG Hamburg, Appellate Court Hamburg (Iron molybdenum case)*, I U 167/95, 28 February, 1997, <<http://cisgw3.law.pace.edu/cases/970228g1.html>>, [27.06.2014].

სასამართლო მოვალის პასუხისმგებლობის სფეროს მიაკუთვნა სამმაგად გაზრდილი საბაზრო ფასების რისკი, რადგან მხარეთა შორის გაფორმებული ხელშეკრულება მაღალი ხარისხის სპეკულაციურ შეთანხმებად შეაფასა. სპეკულაციური შეთანხმების პირობებში შეუძლებელია ფიქსირებულად განისაზღვროს სახელშეკრულებო ფასი. ამ შემთხვევაში მხარეს შესაძლებელია მოეთხოვოს გასამმაგებული საბაზრო ფასის გადახდაც. ფასების მსგავსი ცვლილებები სრულიად მოსალოდნელი და დამახასიათებელია სპეკულაციური ხასიათის გარიგებისთვის.⁵⁷⁶

გამყიდველის პასუხისმგებლობა შესრულების საგნის მოძიებისათვის შესაძლებელია შეიზღუდოს მხოლოდ ნათლად ფორმულირებული სახელშეკრულებო პირობის საფუძველზე, რომლის არსებობის მტკიცების ტვირთიც თავად გამყიდველს აკისრია.⁵⁷⁷

ამრიგად, შესრულებისათვის აუცილებელი საქონლის მოპოვებაზე რისკის ერთ-ერთ კონტრაქტზე დაკისრების შესაძლებლობა სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის ფარგლებში უმთავრესად სასამართლო პრაქტიკამ აღიარა.⁵⁷⁸

ფორსმაჟორულ დათქმასთან მიმართებით აუცილებლად უნდა დადგინდეს, იგი მხოლოდ განსაზღვრული რისკისაგან მხარის განთავისუფლებას ადგენს, თუ ზღუდავს მოვალის პასუხისმგებლობას.⁵⁷⁹

უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების 7.1.6-ე მუხლი შეეხება პასუხისმგებლობის გამომრიცხველ სახელშეკრულებო დებულებებს⁵⁸⁰, ხოლო ევროპული პრინციპების 8:109-ე მუხლი ეთმობა ისეთ საკონტრაქტო პირობებს, რომლებიც ზღუდავენ ან გამომრიცხავენ სამართლებრივი დაცვის საშუალებების გამო-

---

⁵⁷⁶ Schlechtriem P., Schwenzer I., Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1076.

⁵⁷⁷ იქვე, 149.

⁵⁷⁸ Swiss Federal Tribunal, 05.04.2005, 5.1, 4C.474/2004, CISG-online No. 1012; BGH 12.01.1994, VIII ZR 165/92; BGHZ 49, 388 (1968).

⁵⁷⁹ Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 156.

⁵⁸⁰ Exemption Clauses.

ყენებას.³⁰¹ ევროპული პრინციპების 8:109-ე მუხლი, არაერთი ქვეყნის ეროვნული კანონმდებლობის მსგავსად, დაუშვებლად აცხადებს წინასწარი სახელშეკრულებო შეთანხმებით პასუხისმგებლობის გამორიცხვას ვალდებულების განზრახი დარღვევისათვის.³⁰²

სასამართლოები აღჭურვილნი არიან ფართო დისკრეციული უფლებამოსილებით, რომლის ძალითაც პირობები, სამართლებრივი დაცვის საშუალებების შეზღუდვის ან გამორიცხვის შესახებ, არ გამოიყენება თუ ისინი თავისი არსით მნიშვნელოვნად ეწინააღმდეგება სამართლიანობის, კეთილსინდისიერებისა და გულისხმიერების პრინციპებს და არღვევს სახელშეკრულებო წონასწორობას.³⁰³ ამრიგად, არ აქვს იურიდიული ძალა სამართლებრივი დაცვის საშუალების გამორიცხვის ან შეზღუდვის შესახებ სახელშეკრულებო პირობას, რომელიც თავისი არსით უსამართლოა და მნიშვნელოვნად არღვევს მხარეთა ინტერესების ბალანსს.

განსაკუთრებით საყურადღებოა სახელშეკრულებო დათქმებით მხარისათვის სახელშეკრულებო რისკის დაკისრება არა კონკრეტული გარემოებისა და მისი განსაზღვრული შედეგების აღმოცენებისათვის, არამედ მოვალის ზოგადი პასუხისმგებლობის განმტკიცება ვალდებულების შესრულებაზე ყოველგვარი შეცვლილი გარემოების გამოვლენის მიუხედავად. მსგავს შეთანხმებას არ შეიძლება მბოჭავი ძალა ჰქონდეს, რადგან კეთილსინდისიერებისა და სამართლიანობის პრინციპების თვალსაზრისით, მან შეიძლება გამოიწვიოს გაუმართლებლად მძიმე შედეგები პასუხისმგებელი მხარისათვის. ამრიგად, სახელშეკრულებო შეთანხმებით შეცვლილი გარემოებების აღმოცენების რისკის გადაკისრება მხარეზე შესაძლებელია მოხდეს მხოლოდ კონკრეტული

³⁰¹ *Clause Limiting or Excluding Remedies.*

³⁰² გსკ-ის (German Civil Code - Bürgerliches Gesetzbuch, Bundesministerium der Justiz, Juris GmbH, Saarbrücken, 2005) §276 (3), *Lando O., Beale H., Principles of European Contract Law, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 388-390.*

³⁰³ *Lando O., Beale H., Principles of European Contract Law, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 388-390; Comment No. 5 on art. 7.1.6 UPICC.*

გარემოების და მისი განსაზღვრული მასშტაბით წარმოშობისათვის, რადგან მოვალეზე ყოველგვარი შეცვლილი გარემოების გამოვლენისათვის პასუხისმგებლობის დაწესება, როდესაც უცნობია მოსალოდნელი უარყოფითი შედეგების მოცულობა და მასშტაბი, გაუმართლებელი იქნებოდა სამართლიანობის, სამართლებრივი განსაზღვრულობისა და სახელშეკრულებო წონასწორობის პრინციპების თვალსაზრისით. ამიტომაც, იურიდიულ დოქტრინაში სახელშეკრულებო დათქმებით რისკისა და შესაბამისი პასუხისმგებლობის გადანაწილება აღიარებულია მხოლოდ კონკრეტული გარემოების და არა ზოგადად ნებისმიერი გაუთვალისწინებლობის აღმოცენების შემთხვევისათვის.⁵⁸⁴ შესაბამისად, ფორსმაჟორულ დათქმებს სასამართლო ძალიან ვიწროდ განმარტავს და პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველად ზუსტად იმ გარემოების აღმოცენებას უთითებს, რაც მხარეთა შეთანხმებით იყო დადგენილი და არ უშვებს გარემოების განზოგადების და ანალოგიით გამოყენების შესაძლებლობას.⁵⁸⁵

მნიშვნელოვანია, რომ მხარეზე პასუხისმგებლობის დაკისრების საფუძველი არ იმოქმედებს, თუ შეცვლილი გარემოება უმთავრესად იმ მხარის ბრალით არის გამოწვეული, ვის სასარგებლოდაც ზემოაღნიშნული დათქმის განმტკიცება მოხდა.⁵⁸⁶

თუ ვაღდეგულების შესრულების უკიდურესი გართულება გამოიწვია არა თვით შეცვლილი გარემოებების აღმოცენებამ, არამედ მათ ხშირმა ინტენსივობამ, მაშინ მხარეს შეუძლია, კანონით დადგენილი შესაბამისი წინაპირობების დაცვით, თავისუფლად მიმართოს შესრულების გართულებისათვის გათვალისწინებულ სამართლებრივი დაცვის საშუალებებს, რადგან, როგორც აღინიშნა, მხარეთა შეთანხმებით სახელშეკრულებო რისკის გადანაწილება

---

⁵⁸⁴ Böckstiegel K.H., *Hardship, Force Majeure and Special Risks Clauses in International Contracts*, 1985, 160 წიგნში: Horn N. (ed.), *Adaptation and Renegotiation of Contracts in International Trade and Finance*, Deventer/The Netherlands, Kluwer Law and Taxation Publishers, 1985.

⁵⁸⁵ *Kel Kim Corp. v. Central Mkts., Inc.*, 519 N.E.2d 295, 296 (N.Y. 1987), მოთითებულია: *Hillman R.A.*, *Principles of Contract Law*, 2nd ed., The Concise Hornbook Series, West, 2009, 317.

⁵⁸⁶ *Uribe M.*, *The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives*, Intersentia, 2011, 206.

შესაძლებელია მხოლოდ კონკრეტული მოვლენის აღმოცენებასა და მისი შედეგების განსაზღვრულ მოცულობაზე გავრცელდეს.⁵⁸⁷

2.5.4. შეცვლილი გარემოებების მომწესრიგებელი ნორმების იმპერატიული თუ დისპოზიციური სამართლებრივი ბუნება?

შეცვლილი გარემოებების მომწესრიგებელ ნორმებს კონტინენტური ევროპის ქვეყნების სამართლებრივ სისტემაში იმპერატიული ძალა აქვთ. ისტორიულად შეცვლილი გარემოებების ინსტიტუტის სამართლებრივ სიერცეში დამკვიდრება სახელშეკრულებო სამართლიანობისა და კეთილსინდისიერების, სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობის უზრუნველყოფის პრინციპებით იყო მოტივირებული. შესაბამისად, მათი იმპერატიული მოქმედება ზემოხსენებული ფუნდამენტური პრინციპების დაცვისა და განხორციელების გარანტიებს ქმნის. ასე მაგალითად, გსკ-ის შეცვლილი გარემოებების მომწესრიგებელი 313-ე პარაგრაფი იმპერატიულ ნორმად არის აღიარებული, რამეთუ იგი კეთილსინდისიერების პრინციპის გამომხატველია.⁵⁸⁸ იგივე შეიძლება ითქვას ნსკ-ის 6258-ე მუხლზე, რომლის იმპერატიული ბუნება კრძალავს მისი მოქმედების გამორიცხვას სახელშეკრულებო შეთანხმებით.⁵⁸⁹ მსგავსი კონცეფტუალური მიდგომა არსებობს ანგლოამერიკულ სამართლებრივ სისტემაშიც. მაგალითად, აესკ-ის 2:615-ე მუხლიც განამტკიცებს კომერციული განუხორციელებლობისა და მიზნის ამაოების დოქტრინათა მოქმედების ურთიერთშეთანხმებით გამორიცხვის აკრძალვას.

---

⁵⁸⁷ Uribe M., The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives, Intersentia, 2011, 205-206.

⁵⁸⁸ Rösler H., Hardship in German Codified Private Law – In Comparative Perspective to English, French and International Contract Law, Kluwer Law International BV/Printed in Netherlands, European Review of Private Law, Vol. 15, No. 4, 2007, 490, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1154004>, [30.06.2014].

⁵⁸⁹ Hondius E.H., Grigoleit H. Ch., Unexpected Circumstances in European Contract Law, Cambridge University Press, New York, 2011, 73-74.

DCFR-ის ოფიციალური კომენტარის თანახმად, მხარეებს ხელშეკრულების თავისუფლებისა და ნების ავტონომიის პრინციპის⁵⁹⁰ ძალით მინიჭებული აქვთ უფლება ურთიერთშეთანხმებით გამოორიცხონ შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების კანონით დადგენილი წესის⁵⁹¹ გამოყენება⁵⁹² და თავად განსაზღვრონ სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის წესი შეცვლილი გარემოებების აღმოცენების შემთხვევისათვის. DCFR-ის კომენტარის თანახმად, ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპზე დასაშვებია მხოლოდ მინიმალური ზემოქმედება, ისიც მხოლოდ სუსტი მხარის უფლებების განხორციელებისთვის. ცალკეული სახელშეკრულებო ნორმისათვის იმპერატიული ძალის მინიჭებისას უნდა შეფასდეს ხომ არ იქნება სამართლიანობის მოქნილი პრინციპი საკმარისი მხარეთა ინტერესების უზრუნველსაყოფად, რამეთუ სამართლიანობის ტესტი მხარეთა სახელშეკრულებო თავისუფლებისა და ნების ავტონომიის სფეროში ნაკლებ ჩარევას გულისხმობს. ამასთან, უსამართლო სახელშეკრულებო პირობას მხოლოდ მაშინ არ აქვს.⁵⁹³

მართალია, ხელშეკრულების შინაარსის განსაზღვრის თავისუფლებისათვის სამართლიანობის წინაპირობის დაწესებით არსობრივად იდენტური შედეგი მიიღწევა, რაც შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების უფლების გამოორიცხვის იმპერატიული ნორმის საფუძველზე აკრძალვით, მაგრამ ამ უკანასკნელი მეთოდის უპირატესობაზე მეტყველებს

---

⁵⁹⁰ იხ. DCFR-ის 1:102-ე მუხლი.

⁵⁹¹ იხ. DCFR-ის III.- 1:110-ე მუხლი.

⁵⁹² Bar Ch., Clive E., Schulte-Nölke H., Beale H., Herre J., Huet J., Storme M., Swann S., Varul P., Vaneziano A., Zoll F. (eds.), Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference, Study Group on a European Civil Code and Research Group on EC Private Law (Acquis Group), Sellier, European Law Publishers GmbH, Munich, 2009, 59, <http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf>, [30.06.2014].

⁵⁹³ იქვე, 53-54.

შემდეგი: DCFR-ის II.-3:301-ე მუხლი⁹⁴, რომელიც დაუშვებლად აცხადებს მხარეთა ურთიერთშეთანხმებით გამოირიცხოს მათი ვალდებულება, სახელშეკრულებო მოლაპარაკებები აწარმოონ კეთილსინდისიერებისა და გულისხმიერების პრინციპთა შესაბამისად. ვინაიდან შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების უფლებაც კეთილსინდისიერებისა და სამართლიანობის პრინციპებით არის მოტივირებული, კეთილსინდისიერების პრინციპის შეზღუდვის ამკრძალავი იმპერატიული ნორმების საფუძველზე ბათილად უნდა იქნეს აღიარებული შესრულების გართულების პირობებში გამოსაყენებელი სამართლებრივი დაცვის საშუალებების შეზღუდვა სახელშეკრულებო შეთანხმებით.

ამრიგად, დაუშვებელია კონტრაქტენტებს მიენიჭოთ შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების ნორმების უგულებელყოფისა და ყოველგვარი მოულოდნელი სახელშეკრულებო ცვლილებისათვის პასუხისმგებლობის ერთ მხარეზე გადაკისრების უფლება, რამეთუ სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის გადანაცვლება დასაშვებია მხოლოდ კონკრეტული გარემოების ცვლილების, მისი განსაზღვრული მასშტაბისა და მოცულობის შედეგებისათვის. შეცვლილი გარემოებების მომწესრიგებელი ნორმებისათვის იმპერატიული ძალის მინიჭება უზრუნველყოფს, რომ მხარეს შეეზღუდოს უფლება, წინასწარი შეთანხმებით გამოირიცხოს სახელშეკრულებო სამართლიანობის, ხელშეკრულების გადარჩენის, სახელშეკრულებო წონასწორობის აღდგენის და მხარეთა საუკეთესო ინტერესების სამართლებრივი დაცვის საშუალება – მოლაპარაკების სავალდებულოობა და ხელშეკრულების ადაპტაცია. მით უმეტეს, დაუშვებლად უნდა იყოს ცნობილი წინასწარი შეთანხმებით ხელშეკრულების ადაპტაციის გამოირიცხვა, რამეთუ მხარეთათვის წინასწარ გაუთვალისწინებელია შეცვლილი გარემოებების გავლენით ვალდებულე

---

⁹⁴ Bar Ch., Clive E., Schulte-Nölke H., Beale H., Herre J., Huet J., Storme M., Swann S., Varul P., Vaneziano A., Zoll F. (eds.), Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference, Study Group on a European Civil Code and Research Group on EC Private Law (Acquis Group), Sellier, European Law Publishers GmbH, Munich, 2009, 271, <http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf>, [01.07.2014].

ბის გართულების მასშტაბი და ხარისხი. ასეთი დათქმა არა-პროგნოზირებადი შედეგების დადგომის რისკს შექმნიდა და მხარეს გამოაცლიდა ხელშეკრულების ადაპტაციის მექანიზმს უკიდურესად გართულებული ვალდებულების პირობებში.

ნების ავტონომია და სახელშეკრულებო შეთანხმების თავისუფლება შესაძლებელია მხოლოდ გავრცელდეს სახელშეკრულებო რისკის გადანაწილების, პასუხისმგებლობის მასშტაბების, მოლაპარაკების წარმოების პროცედურის, თანამშრომლობის ვალდებულების შინაარსის, შეტყობინების პროცედურის, ხელშეკრულების ადაპტაციის პირობების, კრიტერიუმების, პრინციპების, ადაპტაციის შეუძლებლობის შემთხვევაში ხელშეკრულების შეჩერების⁵⁹⁵/შეწყვეტის⁵⁹⁶ საკითხებზე და გამოსაყენებელ მეორადი მოთხოვნის უფლებებზე. მაგრამ იმპერატიული ძალა უნდა მიენიჭოს მოლაპარაკების სავალდებულოობას, მისადაგების უპირატესობას (შეწყვეტასთან შედარებით) და მათ ხელშეკრულებიდან გასვლის წინაპირობად დაწესებას.

შეცვლილი გარემოებების დოქტრინის სახელშეკრულებო შეთანხმებით გამორიცხვა, მისი იმპერატიული მოქმედების არარსებობის შემთხვევაში, სწორედ იმ ფუძემდებლური პრინციპების – სამართლიანობის, ეკონომიკური სტაბილურობის, სიკეთეთა სამართლიანი გაცემის, ხელშეკრულების უზენაესობის და კეთილსინდისიერების შეზღუდვას იწვევს, რომელსაც აღნიშნული დოქტრინა თავად ემყარება.

შესაბამისად, მიზანშეწონილია შეცვლილი გარემოებების საკითხის მომწესრიგებელი სსკ-ის დებულებები იმპერატიულ ნორმებად განიმარტოს ან განმტკიცდეს სამოქალაქო კოდექსში.

---

⁵⁹⁵ Konarski H., Force Majeure and Hardship Clauses in International Contractual Practice, Int'l Bus. L. J., Vol. 4, 2003, 405-407; Al-Emadi T.A., The Hardship and Force Majeure Clauses in International Petroleum Joint Venture Agreements, oxford Student Legal Research Paper Series, #02/2011, July 2011, 4, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1878558>.

⁵⁹⁶ Uribe M., The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives, Intersentia, 2011, 14.

2.5.5. ხელშეკრულებაში ნაგულისხმევი რისკის განმარტება

სახელშეკრულებო რისკის ფარგლები შესაძლებელია შეთანხმებაში პირდაპირ განისაზღვრებოდეს ან ნაგულისხმევად დგინდებოდეს ობიექტური განმარტების გზით.

ნაგულისხმევი რისკის განმარტების თვალსაზრისით, საინტერესოა ლიტვის უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე, რომლის ფაქტობრივი გარემოებების თანახმად, კომპანიის წილების შემსყიდველმა მოვალემ სახელშეკრულებო ფასის 20%-ის გადახდის შემდგომ უარი განაცხადა სრული თანხის ანგარიშსწორებაზე იმ საფუძველით, რომ კომპანია გადახდისუუნარო გახდა წილების ფასის მნიშვნელოვანი შემცირების მიზეზით. სასამართლომ არ გაიზიარა მხარის არგუმენტები და განმარტა, რომ ხელშეკრულების საგანი – კომპანიის წილები ფასთა ცვალებადობის მაღალი რისკით ხასიათდებოდა, რაც ნაგულისხმევად მყიდველს აკისრებდა მათი ღირებულების გაუფასურების რისკს.⁵⁹⁷

გარკვეული სახელშეკრულებო გარემოებები შესაძლებელია მხარეს ნაგულისხმევად აკისრებდეს ვალდებულების შეუსრულებლობის რისკს. მაგალითად:

(ა) დაბრკოლების წინასწარ გათვალისწინების შესაძლებლობა შესაბამის მხარეს აკისრებს ვალდებულების შესრულების გართულების რისკს.⁵⁹⁸

(ბ) გრძელვადიანი ვალდებულებითი ურთიერთობის არსებობა ბუნებრივად გულისხმობს გარემოებათა ცვლილების ობიექტურ შესაძლებლობას, რაც მხარეებს აკისრებს შეცვლილი გარემოებების წინასწარ განსაზღვრის ვალდებულებასა და შესაბამისად, ხელშეკრულების შეუსრულებლობის რისკს. გრძელვადი-

⁵⁹⁷ *G.Brencius v. Ukio investicine grupe*, Supreme Court of Lithuania, 19.05.2003, n.3K-3-612, <<http://www.unilex.info/case.cfm?pid=2&do=case&id=1183&step=Abstract>>. ნაგულისხმევი რისკის შესახებ მსგავსი არგუმენტაციის გადაწყვეტილება იხილეთ: *Centro de Arbitraje de México (CAM)*, 30.11.2006, <www.unilex.info/case.cfm?pid=2&do=case&id=1149&step=Abstract>, [30.06.2014].

⁵⁹⁸ *Schwenzer I., Hachem P., Kee Ch.*, *Global Sales and Contract Law*, Oxford University Press, New York, 2012, 672.

ანი ვალდებულებითი ურთიერთობის ერთ-ერთი თავისებურებაა გულისხმობს, რომ მხარეები უმთავრესად შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების მიზანს ისახავენ, ვიდრე ხელშეკრულების შეწყვეტას ან ყველა შესაძლო ცვლილების წინასწარ გათვალისწინების განუხორციელებელ ამოცანას.⁵⁹⁹

(გ) ხელშეკრულებით განსაზღვრული ვალდებულების ხასიათი. შესაძლებელია, მოვალის პასუხისმგებლობის სფეროში იმთავითვე მოიაზრებოდეს ვალდებულების შეუსრულებლობის რისკის არსებობა. მაგალითად, თუ ხელშეკრულება ითვალისწინებს შესრულებას გარკვეული ტექნოლოგიური მიღწევის საფუძველზე, რომელიც შესაძლებელია ვერ განხორციელდეს.

(დ) კრედიტორის რისკი, გამოიყენოს მიღებული შესრულება ხელშეკრულების დადების ეტაპზე გამიზნული სახით. მაგალითად, მყიდველი შესრულების მიღებაზე ვერ განაცხადებს უარს იმ საფუძველზე, რომ შეუძლებელი გახდა ხელშეკრულების საგნის გამოყენება გარიგების დადების ეტაპზე გათვალისწინებული ფორმით. რისკის ამგვარი გადანაწილება შეიძლება შეიცვალოს თუ მიღებული შესრულების კონკრეტული სახით გამოყენება მხარეებმა საერთო მიზნად განსაზღვრეს. ამ შემთხვევაში პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველად მიზნის ამოება შეიძლება იქნეს გამოყენებული.

(ე) ვალდებულების შეუსრულებლობის რისკი, როდესაც მაგალითად, მყიდველს ეკისრება შესრულებისათვის აუცილებელი ტექნიკური მასალების მიწოდების ვალდებულება. თუ მყიდველის მხრიდან შესრულებისათვის აუცილებელი საშუალებების მიწოდების ვალდებულების განხორციელება ობიექტურად შეუძლებელი გახდება, მაშინ გამყიდველი განთავისუფლდება სანაცვლო ვალდებულებისგან, რამდენადაც შესრულებისათვის აუცილებელი ქმედების განხორციელება – მასალების მიწოდება, მყიდველის კონტროლის სფეროში მოიაზრება. თუ დამტკიცდება, რომ გამყიდველსაც მიუძღვის ბრალი მყიდველის ვალდებულების შეუსრულებლობაში, მაშინ შესაბამისი პროპორციით პასუხისმგებლობას ორივე მხარე გაიზიარებს.

---

⁵⁹⁹ *Draetta U., Lake R. B., Nanda V.P., Breach and Adaptation of International Contracts, An Introduction to the Lex Mercatoria, Butterworth Legal Publishers, 1992, 171.*

(ვ) საქონლის ტრანსპორტირების ხარჯების გაუთვალისწინებელი ზრდა. ვალდებულების შესრულებამდე ტრანსპორტირების ხარჯები მყიდველის რისკის სფეროში მოიაზრება. მათი გაუთვალისწინებელი ზრდისას შესრულების ფასი განისაზღვრება მიწოდების მომენტში არსებული ტარიფით.⁶⁰⁰

2.5.6. არაბრალეული შესრულების შეუძლებლობის რისკის პრობლემა

არაბრალეული შესრულების შეუძლებლობის რისკის პრობლემა განსაკუთრებული მნიშვნელობისაა სამოქალაქოსამართლებრივი პასუხისმგებლობის განსაზღვრისათვის. ამ თვალსაზრისით უნდა დადგინდეს, თუ რა დატვირთვას იძენს საქონლის შემთხვევითი დაღუპვისა და განადგურების რისკი სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობასთან მიმართებით.

როგორც აღინიშნა, კრედიტორის განკარგულების სფეროში საქონლის გადასვლამდე მისი შემთხვევითი დაღუპვისა და განადგურების რისკი მოვალის მხარესაა. ევროპული პრინციპების 7:112-ე მუხლის თანახმად, შესრულებასთან დაკავშირებული ხარჯები ეკისრება ვალდებულების შემსრულებელ მხარეს. „შესრულების საგნის ტრანსპორტირება, ფულადი თანხის გადარიცხვა, რისკის დაზღვევა მოვალის ვალდებულებათა სფეროს განეკუთვნება“⁶⁰¹. თუ ტრანსპორტირების პროცესში შემთხვევით დაიღუპება გვაროვნული ნიშნით განსაზღვრული ნივთი, მაშინ მოვალე პასუხისმგებელი იქნება კრედიტორის წინაშე განადგურებული საქონლის ეკვივალენტური ღირებულების გვაროვნული ნივთით შეცვლაზე. მოვალის მიერ განადგურებული საქონლის ახლით ჩანაცვლება ხორციელდება ისევე ვალდებულების შესრულების ფარგლებში და სახელშეკრულებო ურთიერთობა

---

⁶⁰⁰ *Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 126.*

⁶⁰¹ *Lando O., Beale H., Principles of European Contract Law, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 357.*

მეორადი მოთხოვნის უფლებების სამართლებრივ რეჟიმში არ ტრანსფორმირდება. თუ მოვალის რისკით დაიღუპა ინდივიდუალური ნივთი, მაშინ წარმოიშობა ვალდებულების არაბრალეული დარღვევა შესრულების შეუძლებლობის სახით. დამატებითი შესრულების მოთხოვნის უფლება გამორიცხულია,⁶⁰² რადგან შესრულების საგანი ობიექტურად აღარ არსებობს.⁶⁰³ კრედიტორი უფლებამოსილია, მიმართოს ხელშეკრულებიდან გასვლის მეორადი მოთხოვნის უფლებას,⁶⁰⁴ რის საფუძველზეც მას უბრუნდება განხორციელებული შესრულება ნივთის გადაცემული საფასურის სახით. კრედიტორის მიმართ დამდგარი ზიანი ანაზღაურებას არ დაექვემდებარება, ვინაიდან არ იარსებებს ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის შემდეგი აუცილებელი წინაპირობები: მიზეზობრივი კავშირი მოვალის ქმედებასა და ზიანს შორის (შემთხვევითობამ განაპირობა ნივთის დაღუპვა) და მოვალის ბრალი ნივთის განადგურებაში.

ამრიგად, თუ შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობის შედეგად კრედიტორმა განიცადა ზიანი, მაშინ მოვალე თავისუფლდება როგორც შესრულების ვალდებულებისაგან, ისე ზიანის ანაზღაურების მოვალეობისაგან.

ამდენად, შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობის დროს წარმოშობილი ზიანის რისკი კრედიტორს ეკისრება. არაბრალეული მოვალის ზიანის ანაზღაურების ვალდებულებისაგან განთავისუფლებისას ზიანის უარყოფითი შედეგები ასევე არაბრალეული კრედიტორის მიმართ დგება, რაც, კეთილსინდისიერების პრინციპის თვალსაზრისით, გაუმართლებელია. მართალია, ხელშეკრულების მონაწილეებმა შეიძლება გაითვალისწინონ შესრულების შეუძლებლობის წარმოშობის რისკის კანონისგან განსხვავებუ-

---

⁶⁰² Pizer L.K., Smith M.R. (eds. in Chief), *Southerington T.*, Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) 2002-2003, Kluwer Law International, The Hague, London, New York, 2004, 263.

⁶⁰³ იხ. სსკ-ის (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, საქართველოს პარლამენტის ოფიციალური გამოცემა, „უწყებანი“, საკანონმდებლო დამატება, №31, 1997) 405-ე II (ა) მუხლი.

⁶⁰⁴ იხ. იქვე, 352-ე I მუხლი. ასევე, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 14 მარტის განჩინება საქმეზე: №ას-8-5-2011.

ლი გადანაწილება, მაგრამ სამართლიანობის პოზიციიდან გამართლებული იქნებოდა, შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობის შედეგად წარმოშობილი ზიანი საკანონმდებლო დონეზე თანაბრად განაწილებულიყო კრედიტორზეც და მოვალეზეც, როგორც ხელშეკრულების ორ თანაბრად არაბრალეულ მხარეზე. ამით შესაძლებელი იქნებოდა გართულებული სამოქალაქო ბრუნვის პირობებში ხელშეკრულების მონაწილეების ინტერესთა ბალანსის უზრუნველყოფა.

2.5.7. შემხვედრი ვალდებულების შესრულების რისკი და მისი სამართლებრივი შედეგები

„ვალდებულების შეუსრულებლობის სახელშეკრულებო რისკს (*Leistungsgefahr*) უპირისპირდება შემხვედრი ვალდებულების შეუსრულებლობის რისკი (*Preisgefahr*). სანაცვლო ვალდებულების შესრულების რისკის განსაზღვრისთვის უნდა დადგინდეს, თუ რამდენად ინარჩუნებს მოვალე შემხვედრი შესრულების მოთხოვნის უფლებას, მაშინ, როდესაც იგი განთავისუფლებულია ნატურით შესრულების პირველადი ვალდებულებისაგან.“⁶⁰⁵

ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობის პირობებში შესრულების ვალდებულებისაგან მოვალის განთავისუფლება იმავდროულად გამორიცხავს არაბრალეული კრედიტორის მიერ სანაცვლო შესრულების განხორციელების ვალდებულებას. ბუნებითი სამართლის სკოლის წარმომადგენლები მხარეთა ურთიერთსანაცვლო შესრულების მოვალეობებს განიხილავდნენ ურთიერთდამოკიდებულად. შესაბამისად, ერთ-ერთი მხარის მიერ ვალდებულების შეუსრულებლობა განაპირობებდა მეორე მხარის განთავისუფლებას შემხვედრი შესრულებისგან.⁶⁰⁶

⁶⁰⁵ Markesinis S. B., Unberath H., Johnston A., *The German Law of Contract – A Comparative Treatise*, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 409.

⁶⁰⁶ იხ. Zimmermann R., *The Law of Obligations - Roman Foundations of the Civilian Tradition*, Breach of Contract, Chapter 25, Clarendon, Oxford University Press, 1996, 803.

ორმხრივ ხელშეკრულებაში ვალდებულების დარღვევისას შემხვედრი ვალდებულების შესრულების საკითხს არეგულირებს სსკ-ის 406-ე მუხლი, რომლის თანახმად, თუ ორმხრივ ხელშეკრულებაში მოვალეს უფლება აქვს, უარი თქვას მისთვის დაკისრებულ ვალდებულებაზე, ხოლო გარემოება, რომელიც მას აძლევს ამის უფლებას, გამოწვეულია კრედიტორის ბრალით, მაშინ იგი ინარჩუნებს საპასუხო შესრულების მიღების უფლებას. ამრიგად, ვალდებულების ბრალეული შეუსრულებლობა მხოლოდ კრედიტორს ათავისუფლებს შესრულების ვალდებულებისაგან, რომელიც ინარჩუნებს შემხვედრი დაკმაყოფილების მოთხოვნის უფლებას. ამის საპირისპიროდ კრედიტორის მიერ შესრულების მიღების დაყოვნება არ არის მოვალის შესრულების მოვალეობისაგან განთავისუფლების საფუძველი, ვინაიდან კრედიტორის მიერ ვადის გადაცილება, სსკ-ის მიხედვით, ვალდებულების დარღვევად არ განიხილება. „შესრულების მიღება-არმიღება კრედიტორის უფლებრივი სფეროა.“⁶⁰⁷ ამასთან, მოვალე არ თავისუფლდება შესრულების ვალდებულებისგან იმ შემთხვევაში, თუ საპასუხო შესრულების საფუძველი კრედიტორის მიერ დაყოვნების პროცესში წარმოიშვა.⁶⁰⁸

თუ კრედიტორის მიერ ვადის გადაცილების დროს წარმოშობილი შესრულების შეუძლებლობის მიმართ მოვალე არაბრალეულია, მაშინ ვადის გადამცილებელ კრედიტორს ეკისრება სახელშეკრულებო ფასის გადახდის ვალდებულება, ხოლო სანაცვლოდ ის ვერ მიიღებს შესრულებას მოვალისაგან, რაც იმას ნიშნავს, რომ სანაცვლო ვალდებულების შეუსრულებლობის რისკი ბრალეული კრედიტორის მხარესაა.

შემხვედრი ვალდებულების შესრულების საკითხს განსაზღვრავს გსკ-ის 326-ე I პარაგრაფი, რომლის თანახმად, შესრულების შეუძლებლობის საფუძველით მოვალის პირველადი ვალდებულებისაგან განთავისუფლების შემთხვევაში, კრედიტორს

---

⁶⁰⁷ ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართალი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001, 448.

⁶⁰⁸ იხ. სსკ-ის (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, საქართველოს პარლამენტის ოფიციალური გამოცემა, „უწყებანი“, საკანონმდებლო დამატება, №31, 1997) 406-ე II მუხლი.

ფასის გადახდის მოვალეობა აღარ დაეკისრება.⁶⁰⁹ კრედიტორის შემხვედრი შესრულების ვალდებულებისაგან განთავისუფლებით რეალურად ხორციელდება ხელშეკრულებიდან გასვლის მეორადი მოთხოვნის უფლება.

ამრიგად, შესრულების შეუძლებლობის პირობებში, ორივე მხარე თავისუფლდება ურთიერთსანაცვლო ვალდებულებებისაგან, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც კრედიტორს ბრალი მიუძღვის შესრულების შეუძლებლობის გამომწვევი გარემოების წარმოშობაში ან შესრულების შეუძლებლობის საფუძველი – დამაბრკოლებელი გარემოება კრედიტორის მიერ ვადის გადაცილების პერიოდში წარმოიშვა.⁶¹⁰

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით მიზანშეწონილია, სსკ-ში განმტკიცდეს ნორმა, რომელიც განსაზღვრავს შესრულების შეუძლებლობის სამართლებრივ შედეგს შემხვედრი ვალდებულების შესრულებასთან მიმართებით.

3. დაბრკოლების გათვალისწინების შეუძლებლობა ხელშეკრულების დადების დროს

ვენის კონვენციით ფორსმაჟორის (79-ე მუხლის) გამოყენების ერთ-ერთ სავალდებულო წინაპირობად დადგენილია შესრულების დამაბრკოლებელი გარემოების ხელშეკრულების დადების ეტაპზე გათვალისწინების შეუძლებლობა.⁶¹¹ მხარე პასუხისმგებლად ცხად-

⁶⁰⁹ ანალოგიური მიდგომაა გაზიარებული ამერიკულ სამართალში, სადაც ვალდებულების შეუსრულებლობა სინალაგმატიკურ ხელშეკრულებებში აქარწყლებს მეორე მხარის შემხვედრი ვალდებულების შესრულების ვადამოსულობას, იხ. *Burton S.J., Contract Law: Selected Source Materials, Restatement of Law, West Publishing Co., St. Paul, Minn., 1995, 228.*

⁶¹⁰ იხ. გსკ-ის (German Civil Code - Bürgerliches Gesetzbuch, Bundesministerium der Justiz, Juris GmbH, Saarbrücken, 2005) §326 II.

⁶¹¹ *Southerington T. წიგნში: Maggi M., Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG), 2002-2003, Kluwer Law International, Netherlands, 2004, 277; Wright C., Force Majeure Clauses and the Insurability of Force Majeure Risks, The Construction Lawyer, Vol. 23, 2003, 17, <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/conlaw23&div=46&g_sent=1&collection=journals>, [06.06.2014]; Horn N., Standard Clauses on Contract Adaptation in International Commerce, 1985, 134, წიგნში: Horn N. (ed.), Adaptation and Renegotiation of Contracts in International Trade and Finance, Deventer/The Netherlands, Kluwer Law and Taxation Publishers, 1985; Draetta U., Lake R.B., Nanda V.P., Breach and Adaptation on International Contracts, An Introduction to Lex Mercatoria, Butterworth Legal Publishers, 1992, 195.*

დება იმ დაბრკოლებისა და მისი შედეგებისათვის, რომელთა აღმოცენების შესაძლებლობაც მისთვის გონიერულად მოსალოდნელი იყო.⁶² თუ ხელშეკრულების დადების დროს მხარეს წინასწარ შეეძლო დაბრკოლების წარმოშობა ევარაუდა და მან აღნიშნულის მხედველობაში მიღებით არ მიიღო შესაბამისი ზომები,⁶³ მაშინ მასვე ეკისრება აღნიშნული გარემოების დადგომის რისკიც.⁶⁴ ზემოხსენებული წინაპირობა მნიშვნელოვნად უკავშირდება მოვალის „გაუფრთხილებლობის“, „დაუდევრობის“ საკითხს.⁶⁵ ამ შემთხვევაში მოვალის ბრალი გარემოების გაუთვალისწინებლობით ან მისი შედეგების თავიდან აცილების განუხორციელებლობით ვლინდება.

ამასთან, მნიშვნელოვანია, რომ არა მხოლოდ დაბრკოლების, არამედ მისი წარმოშობის მომენტის გათვალისწინება არ უნდა იყოს მხარისათვის გონიერულად სავარაუდო. მაგალითად, თანამედროვე მსოფლიოში შტორმი, ემბარგო, ომი თეორიულად,

---

⁶² *Kofod R.*, *Hardship in International Sales CISG and the UNIDROIT Principles*, University of Copenhagen-Faculty of Law, Pace Law School Institute of International Commercial Law, 2011, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/kofod.html>>, [06.06.2014]; *Huber P., Mullis A.*, *The CISG A New Textbook for Students and Practitioners*, Selliers, European Law Publishers, 2007, 192; *Tallon D.*, Section IV. Exemptions, 572-596, in *Commentary on the International Sales Law, The 1980 Vienna Sales Convention*, Bianca M. & Bonell M.J, GiuffrèMilan, Milan, 1987.

⁶³ *Schlechtriem P., Schwenzler I.*, *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*, 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1068.

⁶⁴ *Liu Ch., Newman M.S. (ed.) Remedies in International Sales, Perspectives from CISG, UNIDROIT Principles and PECL*, JurisNet, LLC, Huntington, New York, 2007, 677; *Bar Ch., Clive E., Schulte-Nölke H., Beale H., Herre J., Huet J., Storme M., Swann S., Varul P., Vaneziano A., Zoll F. (eds.)*, *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference, Study Group on a European Civil Code and Research Group on EC Private Law (Acquis Group)*, Sellier, European Law Publishers GmbH, Munich, 2009, 740, <http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf>, [06.06.2014].

⁶⁵ *Firoozmand M.R.*, *Changed Circumstances and Immutability of Contract: a Comparative Analysis of Force Majeure and Related Doctrines*, *Bus. L. Int'l*, Vol. 8, No. 2, 2007, 164, <http://heinonline.org/HOL/Welcoming?message=Please%20log%20in&url=%2FHOL%2FPrint%3Fhandle%3Dhein.journals%2Fblawintl2007%26div%3D17%26collection%3Djournals%26set_as_cursor%3D1%26men_tab%3Dsrchresults>, [06.06.2014].

ზოგადად შესაძლებელია სავარაუდო იყოს,⁶¹⁶ მაგრამ პასუხისმგებლობის გამორიცხვისთვის აუცილებელია, რომ დაბრკოლების წარმოშობის კონკრეტული დრო არ იყოს მოსალოდნელი.⁶¹⁷ ამასთან, პასუხისმგებლობის განსაზღვრისათვის მნიშვნელოვანია არა მოვალის მიერ დაბრკოლების გათვალისწინების სუბიექტური შესაძლებლობის, არამედ იმავე მდგომარეობაში მყოფი საშუალო შესაძლებლობების მქონე პირის უნარის გონივრული შეფასება ობიექტური თვალთახედვიდან.⁶¹⁸

პროფესიონალს მისი ცოდნისა და გამოცდილების ფარგლებში მოეთხოვება მოვლენების პროგნოზირება. მაგალითად, სავაჭრო ურთიერთობების მონაწილეთათვის გონივრულად სავარაუდოა ნედლეულის ფასის ცვალებადობის მაღალი რისკის არსებობა. თუმცა, პასუხისმგებლობის დაკისრება არ შეიძლება სავაჭრო ჩვეულებებში გაუთვითცნობიერებელ მომხმარებელზე თანამედროვე პირობებში ვალუტის კურსისა და საბაზრო ფასების ცვლილების რისკი ძალიან მაღალი ხარისხით არსებობს განსაკუთრებით გრძელვადიან სახელშეკრულებო ურთიერთობებში. თუმცა იგივე წესი ვერ გავრცელდება მოულოდნელ და მკვეთრ ცვლილებებზე.⁶¹⁹

---

⁶¹⁶ Secretariat Commentary, Guide to CISG article 79, 2006, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/secomm/secomm-79.html>>, [06.06.2014]; *Perillo J.*, Force Majeure and Hardship under the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, *Contratación internacional. Comentarios a los Principios sobre los Contratos Comerciales Internacionales del Unidroit*, Universidad Nacional Autónoma de México - Universidad Panamericana, 1998, 121, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/perillo3.html>>, [06.06.2014].

⁶¹⁷ *Jones R., Moens G.*, *International Trade Business Law Review*, Vol. 10, 2006, 306.

⁶¹⁸ *Honnold J.*, Impediments Excusing Party From Damages ("Force Majeure"), *Uniform Law for International Sales under the 1980 United Nations Convention*, 3rd ed., Kluwer Law International, The Hague, 1999, 472-495, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/ho79.html>>, [06.06.2014].

⁶¹⁹ *Bar Ch., Clive E., Schulte-Nölke H., Beale H., Herre J., Huet J., Storme M., Swann S., Varul P., Vaneziano A., Zoll F.(eds.)*, *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference*, Study Group on a European Civil Code and Research Group on EC Private Law (Acquis Group), Sellier, European Law Publishers GmbH, Munich, 2009, 740, <http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf>, [06.06.2014].

ფორსმაჟორული გარემოების გათვალისწინების შეუძლებლობა მოვალის ბრალეულობის გამომრიცხავ კრიტერიუმად არის მიჩნეული ქართულ სასამართლო პრაქტიკაშიც.⁶²⁰

ევროპულ პრინციპებთან და უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპებთან შედარებით, რომლებიც მხოლოდ შეცვლილი გარემოების წარმოშობის გათვალისწინების შეუძლებლობის კრიტერიუმს იცნობენ, DCFR მოთხოვნად აწესებს მოვლენების მასშტაბურობის, მოცულობისა და ინტენსივობის გონიერულად გათვალისწინების შეუძლებლობას.⁶²¹

იურიდიულ დოქტრინასა და პრაქტიკაში მიჩნეულია, რომ შესრულების გართულების თვალსაზრისით შესაძლებელია სავარაუდო იყოს შემდეგი მოვლენები: პროდუქციის ფასის მკვეთრი ცვლილებები ბაზარზე,⁶²² არასასურველი ეკონომიკური ძვრები, სავალუტო კურსის მკვეთრი ცვლილებები, უცხოურ ვალუტაში გადახდის აკრძალვა ცენტრალური ბანკის მიერ ხელშეკრულების დადების შემდეგ, საომარი მოქმედებები ისტორიულად დაპირისპირებულ ქვეყნებს შორის.⁶²³

აღნიშნული კრიტერიუმის ზუსტი განსაზღვრა და მტკიცება მხარის მიერ ძალიან რთულია⁶²⁴ და, უმრავლეს შემთხვევაში,

---

⁶²⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 6 ივლისის განჩინება საქმეზე: №ას-7-6-2010.

⁶²¹ იხ. DCFR-ის III.-1:110(2)(b) მუხლი.

⁶²² *Lookofsky J.*, The 1980 United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, *Herbots J. (ed.), Blanpain R. (gen. eds.)*, International Encyclopedia of Laws - Contracts, Suppl. 29, 2000, 162, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/lookofsky.html>>; *Schwenzer J.*, Force Majeure and Hardship in International Sales Contracts, *VUWLR*, Vol. 39, 2008, 716, <<http://www.austlii.edu.au/nz/journals/VUWLawRw/2008/39.pdf>>, [01.07.2014];

⁶²³ *Fucci R.F.*, Hardship and Changed Circumstances as Grounds for Adjustment or Non-Performance of Contracts, *Practical Considerations in International Infrastructure Investment and Finance*, Thelen Reid & Priest LLP, American Bar Association Section of International Law, 2006, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/fucci.html>>, [01.07.2014].

⁶²⁴ Secretariat Commentary on Art. 65 of the 1978 Draft [draft Counterpart of the CISG, art. 79], Comment 5, <www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/secomm/secomm-79.html>, მითითებულია: *Liu Ch., Newman M.S. (ed.)* Remedies in International Sales, Perspectives from CISG, UNIDROIT Principles and PECL, JurisNet, LLC, Huntington, New York, 2007, 679.

დამოკიდებულია იმაზე სასამართლო მოვლენის დამოუკიდებელ, განკერძოებულ შეფასებას მოახდენს თუ – მისი შედეგების ანალიზს.⁶²⁵

მხარის კონტროლის სფეროს მიღმა არსებული დაბრკოლებისა და წინასწარ გათვალისწინების ვალდებულების შესახებ საინტერესოა მაასტრიქტის სასამართლოს გადაწყვეტილება.⁶²⁶ საქმის ფაქტობრივი გარემოებების თანახმად, საქონლის მიწოდებაზე პასუხისმგებელი მხარე ასაბუთებდა, რომ კლიმატური პირობების მკვეთრი გაუარესების მიზეზით, რომელიც ძალიან იშვიათად შეიძლება წარმოიშვას, მოსავლის დიდი ნაწილი განადგურდა. მოვალის მტკიცებით, აღნიშნული დაბრკოლება მისი კონტროლის სფეროს მიღმა წარმოიშვა და მას გონივრულად არ შეეძლო ასეთი ცვლილება ხელშეკრულების დადების ეტაპზე ევარაუდა.

მყიდველი ასაბუთებდა, რომ ამინდის გაუარესებისა და მისი უარყოფითი შედეგების რისკი, როგორც წესი, მოვალეს აკისრია. ამასთან, მისი მტკიცებით, გარემო პირობების გაუარესება არ იყო იმდენად მკვეთრი, რომ ზეგავლენა მოეხდინა მოვალის მხრიდან შესრულების მოვალეობაზე, რადგან მყიდველის უმრავლესმა კონტრაქტორებმა შეძლეს მისთვის შეთანხმებული ოდენობის მიწოდება. მყიდველის მტკიცებით, მოვალეს შეეძლო შეუსრულებლობის რისკი თავიდან აეცილებინა იმით, რომ წინასწარ არ დაედო, ხელშეკრულება პომიდვრის მთელ მოსალოდნელ მოსავალზე და მოეხდინა ნაწილის რეზერვირება შეცვლილი გარემოებების აღმოცენების პირობებში ვალდებულების შესრულების გართულების შემთხვევაში. ამასთან, პომიდვრის ბაზარზე კვლავ ხელმისაწვდომობის გამო მყიდველს შეეძლო ხელშეკრულების საგნის სხვა მომწოდებლისგან შესყიდვა.

მყიდველმა წარმოადგინა მტკიცებულება, რომ 2006 წელს კლიმატური პირობების გაუარესების მიზეზით გაცილებით ნაკლები ოდენობის მოსავლის არსებობა დადასტურდა სახელმწიფოში. პომიდვრის ფასის სამმაგი ზრდა კლიმატური პირობების

---

⁶²⁵ *Wright C., Force Majeure Clauses and the Insurability of Force Majeure Risks, The Construction Lawyer, Vol. 23, 2003, 19, <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/conlaw23&div=46&g_sent=1&collection=journals>, [01.07.2014].*

მნიშვნელოვან გაუარესებაზე მიუთითებდა. საკითხზე, შეეძლო თუ არა გამყიდველს მიწოდების სხვა წყაროდან შეესყიდა საქონელი და უზრუნველყო შესრულება და ამდენად განეხორციელებინა მისი კონტროლის სფეროში მოაზრებული დაბრკოლების დაძლევა, სასამართლომ განმარტა, რომ მყიდველს უნდა გაეთვალისწინებინა ის გარემოება, რომ ხელშეკრულებას აფორმებდა ფერმერთან და არა გადამყიდველ მოვაჭრესთან. ამასთან, ხელშეკრულების საგანი სასამართლომ გამყიდველის მიერ ინდივიდუალურად მოყვანილი პომიდვრით შემოფარგლა. ამასთან, მყიდველთან მიმართებით სასამართლომ განმარტა, რომ მას შეეძლო კრედიტორის მოსალოდნელი რისკის კონტროლი განეხორციელებინა მოსაველის ეტაპობრივი ინსპექტირებით.

სასამართლოს მტკიცებით, საზოგადოდ აღიარებულია, რომ ამინდისა და კლიმატის პროგნოზირების შეუძლებლობის გამო მოსაველის ოდენობა და შესაბამისად, მისი ფასი მნიშვნელოვნად არის გარემო პირობების გაუარესებაზე დამოკიდებული. შესაბამისად, გულისხმიერ ფერმერს მოეთხოვება კლიმატური პირობების გაუარესების გათვალისწინებითა და მოსალოდნელი შედეგების მხედველობაში მიღებით ჩაერთოს სახელშეკრულებო ურთიერთობაში. დაბრკოლების გაუთვალისწინებლობის კრიტერიუმს ეხმიანება მყიდველის არგუმენტი, რომ გამყიდველს კლიმატური პირობების შესაძლო გაუარესების პროგნოზირებით ნასყიდობის ხელშეკრულების საგნად არ უნდა ექცია სავარაუდო მოსაველის სრული ოდენობა. გამყიდველს მხოლოდ მომავალი მოსაველის ნახევრის მიწოდება რომ ეკისრა, ის მძიმე კლიმატურ პირობებშიც კი უზრუნველყოფდა სახელშეკრულებო ვალდებულების განუხრელ შესრულებას.

სასამართლომ მიიჩნია, რომ გულისხმიერ ფერმერს მოეთხოვება კლიმატის გაუარესების გათვალისწინებით იმ მოცულობის სახელშეკრულებო ვალდებულება იკისროს, რომლის 90%-ით შესრულებას შეცვლილი გარემოების პირობებშიც კი გარანტირებულს გახდის. აღნიშნული გულისხმობს, რომ მოვალეს შეუძლია პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველად კონტროლის მიღმა არსებული დაბრკოლება მიუთითოს მხოლოდ იმ

შემთხვევაში, თუ მოსავლის ოდენობა იმაზე ნაკლები იქნებოდა, ვიდრე განვლილი წლების 90%-ის შემთხვევაში.

4. დაბრკოლების თავიდან აცილების – დაძლევის ან მისი შედეგების აღმოფხვრის – შემცირების შეუძლებლობა

ევროპული პრინციპების თანახმად, პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველია რამდენიმე კუმულაციური პირობის თანადროული არსებობა: „დაუძლეველი, გადაულახავი დაბრკოლების“⁶²⁷ აღმოცენება, რომელიც გამორიცხავს მისი მართვის, თავიდან აცილების⁶²⁸, უარყოფითი შედეგების აღმოფხვრის ან მათი შემცირების შესაძლებლობას⁶²⁹ ჩვეულებრივი ადამიანის მიერ, რომელიც იჩენს გონივრულ წინდახედულებასა და ზრუნვას.⁶³⁰ ევნის

⁶²⁶ *District Court (Rechtbank) Maastricht*, 9 July, 2008 [120428/HAZA 07-550], <<http://cisgw3.law.pace.edu/cases/080709n1.html#cx>>, [01.07.2014].

⁶²⁷ *Busch D., Hondius E.*, *The Principles of European Contract Law and Dutch Law: A Commentary (Perspectives on Company Law S.)*, Kluwer Law International, 1st ed., August 27, 2002, 341; *Liu Ch.*, *Remedies for Non-performance – Perspectives from CISG, UNIDROIT Principles and PECL*, 2003, 319, <http://www.jus.uio.no/pace/remedies_for_non_performance_perspectives_from_cisg_upicc_and_pecl.chengwei_liu/portrait.pdf>, [01.07.2014]; *Reimann M., Zimmermann R.*, *The Oxford Handbook of Comparative Law*, Oxford University Press, USA, 2008, 926.

⁶²⁸ *Osadare B.*, *Force Majeure and the Performance Excuse: A Review of the English Doctrine of Frustration and Article 2-615 of the Uniform Commercial Code.*, 2010, 6.

⁶²⁹ *Lando O., Beale H.*, *Principles of European Contract Law*, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 381; *Krüger K.*, *Financial Force Majeure, The Extent of Efforts which the Seller must Take to Overcome Impediments for Performance in Contracts for the Sale of Goods under Scandinavian Law - Remarks on the Impact of CISG Art. 79*, Stockholm 1999, <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/kruger2.html#_Toc434290086>, [01.07.2014]; *Liu Ch., Newman M.S.(ed.)*, *Remedies in International Sales, Perspectives from CISG, UNIDROIT Principles and PECL*, JurisNet, LLC, Huntington, New York, 2007, 681-683.

⁶³⁰ *Firoozmand M.R.*, *Changed Circumstances and Immutability of Contract: a Comparative Analysis of Force Majeure and Related Doctrines*, *Bus. L. Int'l*, Vol. 8, No.2, 2007, 164, <http://heinonline.org/HOL/Welcoming?message=Please%20log%20in&url=%2FHOL%2FPrint%3Fhandle%3Dhein.journals%2Fblawintl2007%26div%3D17%26collection%3Djournals%26set_as_cursor%3D1%26men_tab%3Dsrschresults>, [01.07.2014].

კონვენციის ოფიციალური კომენტარის თანახმად, მოვალეს პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების სხვა წინაპირობებთან ერთად ეკისრება ფორსმაჟორის ზემოაღნიშნული ერთ-ერთი კლასიკური წინაპირობის მტკიცების ტვირთი.⁶³¹ მხარეს მოეთხოვება ძალისხმევა მიმართოს ვალდებულების შესრულებისკენ და არ დაელოდოს იმ გარემოებების აღმოცენებას, რომელიც შემდგომ მისი პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველი გახდება.⁶³² ასევე, შესაძლებელია მხარეს მოეთხოვოს ხელშეკრულებით განსაზღვრული ძირითადი ვალდებულების კომერციულად გონიერული და გამართლებული სამაგიერო შესრულების განხორციელება.⁶³³ საპასუხოდ, უფლებამოსილ კონტრაქტენტსაც ეკისრება ფორსმაჟორით დაზარალებულ მხარესთან თანამშრომლობისა და ყველა გონიერული საშუალებით მისი დახმარების ვალდებულება, რომ შეამციროს უარყოფითი შედეგების მოქმედება და შედეგები. აღნიშნული დახმარება შესაძლებელია გულისხმობდეს ასევე, მომსახურების ორგანიზებასა და გაწევას.⁶³⁴

მნიშვნელოვანია, რომ მოვალის მიერ დაბრკოლების დაბლევისათვის გამოყენებული ძალისხმევა უნდა შეესაბამებოდეს

---

⁶³¹ Pizer L.K., Smith M.R. (eds. in Chief), *Southerington T.*, Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) 2002-2003, Kluwer Law International, The Hague, London, New York, 2004, 288; Secretariat Commentary, Guide to CISG Article 79, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/secomm/secomm-79.html>>, [09.07.2014].

⁶³² Liu Ch., Force Majeure Perspectives from the CISG, UNIDROIT Principles, PECL and Case Law, 2nd ed., Case annotated update, Pace Law School Institute of International Commercial Law, 2005, <<http://www.cisg.-law.pace.edu-cisg/biblio/liu6.html>>, [09.07.2014].

⁶³³ Schlechtriem P., Schwenger J., Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1069; Liu Ch., Secretariat Commentary, Guide to CISG article 79, <[www.globalsaleslaw.org/index.cfm?pageID=644#Article 79](http://www.globalsaleslaw.org/index.cfm?pageID=644#Article%2079)>, [09.07.2014]; Liu Ch., Force Majeure Perspectives from the CISG, UNIDROIT Principles, PECL and Case Law, 2nd ed., Case annotated update, Pace Law School Institute of International Commercial Law, 2005, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/liu6.html>>, [09.07.2014].

⁶³⁴ Espenschied L.E., Contract Drafting, Powerful Prose in Transactional Practice, American Bar Association Publishing, 2010, 61.

ვალდებულების შეუსრულებლობის რისკის ხარისხს, პროპორციული და თანაზომიერი უნდა იყოს დაბრკოლების სირთულისა. მხარეს უკიდურესად მძიმე ტვირთს არ უნდა აკისრებდეს დაბრკოლების დაძლევის ვალდებულება, რომელიც ისევ და ისევ გონიერულობის კრიტერიუმით არის შემოსაზღვრული.⁶³⁵ მაგალითად, ტბის დაშრობა ობიექტურად შესაძლებელია, მაგრამ ის მოვალის მხრიდან არა-თანაზომიერად გაზრდილ ხარჯებს უკავშირდება.⁶³⁶

რთულია განისაზღვროს ძალისხმევის ხარისხი, რომელიც უნდა მოეთხოვოს მხარეს იმ დაბრკოლების დასაძლევად ან შედეგების გასაუვნებელყოფად, რომელიც მისი კონტროლის სფეროს მიღმა აღმოცენდა.⁶³⁷ ამგვარ უკიდურეს შემთხვევაში თელეოლოგიური განმარტების საფუძველზე უნდა დადგინდეს მოვალის მიერ ე.წ. „გასაღები მსხვერპლის ზღვარი“ (*sacrifice limit*),⁶³⁸ რაც ვალდებულების შესრულების მიმართ კრედიტორის სახელშეკრულებო ინტერესის, შეუსრულებლობის რისკის ხარისხის, კრედიტორისათვის დარღვევით გამოწვეული მოსალოდნელი უარყოფითი შედეგებისა და მათი დაძლევისათვის ობიექტურად საჭირო ძალისხმევის ურთიერთშეფარდების, მათი თანაზომიერებისა და სახელშეკრულებო წონასწორობის პრინციპის გათვალისწინებით უნდა გადაწყდეს.

---

⁶³⁵ *Lando O., Beale H.*, Principles of European Contract Law, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 381.

⁶³⁶ *Zimmermann R.*, Breach of Contract and Remedies Under the New German Law of Obligations, *Saggi, Conferenze e Seminari* 48, Roma, 2002, 59.

⁶³⁷ *Flechtner H.*, Article 79 of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) as Rorschach Test: The Homeward Trend and Exemption for Delivering Non-Conforming Goods, *Pace Int'l L. Rev.*, Vol. 19, 2007/1, 31, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/flechtner7.html>>, [09.07.2014].

⁶³⁸ *Stoll H.* წიგნში: *Schlechtriem P. (ed.)*, Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods, 1998, paras. 55, 57, 622, მითითებულია სტატიაში: *Flambouras P.D.*, The Doctrines of Impossibility of Performance and Clausula Rebus Sic Stantibus in the 1980 Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods and the Principles of European Contract Law: A Comparative Analysis, *Pace Int'l L. Rev.*, Vol. 13, 2001, 274; CISG-AC Opinion No. 7, Exemption of Liability for Damages under Article 79 of the CISG, Rapporteur: *Garro M.A.*, Columbia University School of Law, New York, N.Y., USA, adopted by the CISG-AC at its 11th meeting in Wuhan, People's Republic of China, on 12 October, 2007.

5. არაბრალეულობის წინაპირობა შეცვლილი გარემოებების აღმოცენების კონტექსტში

5.1. ბრალეულობის ობიექტური სტანდარტი

რომაული სამართალი განამტკიცებდა ბრალის ობიექტურ კატეგორიას, „როგორც გარკვეული გულისხმიერების განუხორციელებლობას, რაც იწვევდა უარყოფით შედეგებს.“⁶³⁹ ბრალი გულისხმობდა „მართებულობიდან გადახვევას, რისი გათვალისწინებაც შესაძლებელი იყო ადამიანის გონიერული წინდახედულებით.“⁶⁴⁰

რომაული სამართლის თანახმად, „ქონების უსასყიდლოდ თხოვების შემთხვევაში მხარე პასუხისმგებელი იყო ზედმიწევნით ფრთხილი გულმოდგინების ვალდებულების (*exactissima diligentia*) დარღვევისათვის.“⁶⁴¹ „კანონიკური სამართლის იურისტები მიიჩნევდნენ, რომ სათანადო წინდახედულებისა და გულისხმიერების ვალდებულების დამრღვევი ბრალეული მხარე ითვლებოდა არა მხოლოდ მორალური თვალსაზრისით დამნაშავედ“⁶⁴², არამედ „ვალდებულად, აენაზღაურებინა მიყენებული ზიანი.“⁶⁴³ „კანონი-

⁶³⁹ *Lessius L.*, *De iustitia et iure*, lib. 2, cap. 7, dub. 6 (omission alicuius Diligentia, unde sequitur aliquod incommodum), მითითებულია: *Gordley J.*, *Foundations of Private Law: Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment*, Oxford University Press, New York, 2006, 338.

⁶⁴⁰ *Molina L.*, *De iustitia et iure*, disp. 293, no.12 (deviationem ab eo, quod bonum est, quodque per hominis potuit diligentiam provideri), მითითებულია: *Gordley J.*, *Foundations of Private Law: Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment*, Oxford University Press, New York, 2006, 338.

⁶⁴¹ Dig. 44.7.1. 4, მითითებულია: *Gordley J.*, *Foundations of Private Law: Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment*, Oxford University Press, New York, 2006, 337.

⁶⁴² *Gratian*, *Decretum*, D. 50, cc. 49-50; *Decretales Gregorii* იხ. 5.10.7-13 on *Corpus iuris canonici* 2 (*Friedberg E.* (ed.), Leipzig, 1876); *Papiensis B.*, *Summa Decretalium* (laspeyres, ed., Graz, 1976), lb. 5, tit.10, §§5-6; *Pennaforte R.*, *Summa de Paenitentia* (Ochoa and Diez, eds., Rome.1976), lib.2, tit. 1, § 3. იხ. *Kuttner S.*, *Kanonistische Schuldlehre von Gratian bis auf die Dekretalen Gregors IX* (Vatican City, 1935), 213-27, მითითებულია: *Gordley J.*, *Foundations of Private Law: Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment*, Oxford University Press, New York, 2006, 337.

⁶⁴³ *Glossa ordinaria* to *Decretales Gregorii* იხ. Venice, 1595, 5.36.5, *Casus* to non custovit; to reddet; to 5.36.6 to voluntarie; to 5. 36.9, მითითებულია: *Gordley J.*, *Foundations of Private Law: Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment*, Oxford University Press, New York, 2006, 338.

კური სამართლის იურისტების მტკიცებით, მხოლოდ ის ჩაითვლებოდა მორალურად პასუხისმგებელ პირად, ვისაც სხვაგვარად მოქმედების საშუალება ჰქონდა და მისი ბრალი სწორედ ამ შესაძლებლობის გამოუყენებლობით გამოიხატებოდა.⁶⁴⁴

„გერმანელი იურისტები ბრალს განიხილავდნენ იმ წინდახედულებისა და სიფრთხილის დაუცველობას, რომელიც მხარეს გონიერულად მოეთხოვებოდა.“⁶⁴⁵ ამის დასამტკიცებლად *კუჰტა* მიიჩნევდა, რომ მაღალი ხარისხის წინდახედულების დაუცველობისათვის მოვალეზე ბრალეულობის დაკისრება უთანაბრდებოდა შემთხვევითობისათვის⁶⁴⁶, ე.ი. ბრალის გარეშე მხარის პასუხისმგებლობას.⁶⁴⁷ მორალის ფილოსოფიასა და თეოლოგიაში ბრალი უთანაბრდებოდა ცოდვას⁶⁴⁸ და განიხილებოდა გონიერებისა და უფლის კანონიდან გადახვევად.⁶⁴⁹ ამრიგად, თეოლოგიასა და სამართალში ბრალის განსხვავებული გაგება იყო დამკვიდრებული.⁶⁵⁰

„ბუნებითი სამართალი ბრალეულად მიიჩნევდა პირს, რომელიც არ გამოიჩინდა ისეთ წინდახედულებასა და სიფრთხილეს, როგორსაც იმავე პირობებში მყოფი სხვა პირი.“⁶⁵¹

---

⁶⁴⁴ *Gordley J.*, *Foundations of Private Law: Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment*, Oxford University Press, New York, 2006, 338.

⁶⁴⁵ იქვე, 341.

⁶⁴⁶ *Puchta G.F.*, *Pandekten*, 2nd ed., Leipzig, 1844, §266, მითითებულია: *Gordley J.*, *Foundations of Private Law: Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment*, Oxford University Press, New York, 2006, 341.

⁶⁴⁷ იხ. *Windscheid B.*, *Lehrbuch des Pandektenrechts* 1, 7th ed., Frankfurt-am-Main, 1891, §101, მითითებულია: *Gordley J.*, *Foundations of Private Law: Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment*, Oxford University Press, New York, 2006, 341.

⁶⁴⁸ იხ. *Lessius L.*, *De iustitia et iure*, lib. 2, cap. 7, dub. 6, მითითებულია: *Gordley J.*, *Foundations of Private Law: Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment*, Oxford University Press, New York, 2006, 338.

⁶⁴⁹ იხ. *Molina L.*, *De iustitia et iure*, disp. 293, no. 10, მითითებულია: *Gordley J.*, *Foundations of Private Law: Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment*, Oxford University Press, New York, 2006, 338.

⁶⁵⁰ იხ. *Gordley J.*, *Foundations of Private Law: Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment*, Oxford University Press, New York, 2006, 338.

⁶⁵¹ *Lessius L.*, *De iustitia et iure*, lib. 2, cap. 7, dub. 6, no. 23; *Molina L.*, *De iustitia et iure*, disp. 293, no. 18, მითითებულია: *Gordley J.*, *Foundations of Private Law: Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment*, Oxford University Press, New York, 2006, 338-9.

საფრანგეთში მხარეს, რომელსაც „ეველებოდა გარკვეულ საგანზე ზედამხედველობის გაწევა, მოეთხოვებოდა მზრუნველობისა და სიფრთხილის ის სტანდარტი, რაც ახასიათებდა გონიერ მესამე პირს (*bon père de famille*)“.⁶⁵²

მოქმედ ქართულ სამოქალაქო სამართალში განმტკიცებულია ბრალის სამართლებრივი კატეგორია, რომლისთვისაც უმთავრესია სამოქალაქო ბრუნვისათვის ჩვეული ყურადღებიანობის დაცვა. ბრალი ობიექტური კატეგორიაა, რადგან განისაზღვრება ობიექტური მესამე პირის ქცევის სტანდარტით. წინდახედულების ობიექტური სტანდარტის არსებობით ქართული სამართალი მნიშვნელოვნად უახლოვდება გერმანული სამართლის სისტემას.

საბჭოთა სამართალში ბრალი განიხილებოდა როგორც პირის ფსიქიკური დამოკიდებულება მის მიერ ჩადენილი ქმედებისა და დამდგარი შედეგისადმი. ბრალეულობა განისაზღვრებოდა კონკრეტული პირის შეფასებითი უნარიანობით, რითაც პრაქტიკულად უზულებელყოფილი იყო ობიექტური მასშტაბის როლი.⁶⁵³

ინგლისურ სამართალში „გონიერული წინდახედულებისა და ცოდნის“ სტანდარტი, ჩვეულებრივ, განისაზღვრება იმ ხარისხით, რომელიც დამახასიათებელია იმავე პირობებში მყოფი (იმავე პროფესიის, სპეციალიზაციისა და ხარისხის) საშუალო ღონის კომპეტენციის მქონე პირთათვის.⁶⁵⁴ იმის გათვალისწინებით, რომ საქონლის ნასყიდობისა და მიწოდების შესახებ 1982 წლის კანონის⁶⁵⁵ (შემდგომში – სნმშკ) მე-13 მუხლის (რომელიც განამტკი-

---

⁶⁵² Gordley J., *Foundations of Private Law: Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment*, Oxford University Press, New York, 2006, 339.

⁶⁵³ იხ. ჭანტურია ლ., ზონიძე ბ., ნინიძე თ., *შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ.*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვაღდებულიებითი სამართალი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001, 370-1.

⁶⁵⁴ Powell J.L., Stewart R., Jackson R.M., *Jackson and Powell on Professional Negligence*, 5th ed., Sweet and Maxwell, 2001, 2-120, მითითებულია: *Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A.*, *The German Law of Contract – A Comparative Treatise*, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 445.

⁶⁵⁵ Supply of Goods and Services Act, 1982 (საქონლის მიწოდებისა და მომსახურების შესახებ აქტი (შემდგომში – სმშა), იხ. <http://www.opsi.gov.uk/R-evisedStatutes/Acts/ukpga/1982/cukpga_19820029_en_1>, [12.07.2014].

ცებს ბრალის ობიექტურ კატეგორიას) გამოყენების პრაქტიკა ხშირია საერთო სამართლის სასამართლოებში, შეიძლება ითქვას, რომ ინგლისური სახელშეკრულებო სამართალი ცნობს ბრალეულობის ზემოხსენებულ სტანდარტს პასუხისმგებლობის განსაზღვრის კონტექსტში.⁶⁵⁶

მხარის ბრალეულობის განსაზღვრისათვის ევროპული პრინციპები დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს ხელშეკრულების მონაწილის გონივრულ ქცევას⁶⁵⁷, რომელიც, 1:302-ე მუხლის თანახმად, დგინდება იმის მიხედვით, თუ რას მიიჩნევს გონივრულად იმავე პირობებში მოქმედი ობიექტური მესამე პირი კეთილსინდისიერების პრინციპის გათვალისწინებით. გონივრულობის შეფასებისას მხედველობაში მიიღება: ხელშეკრულების ბუნება და მიზანი, კონკრეტული შემთხვევის ფაქტობრივი გარემოებები, სავაჭრო ჩვეულებები და პრაქტიკა, ასევე მხარეთა პროფესიის თავისებურება.

52. ბრალის ფორმების მნიშვნელობა შესრულების გართულებისა და შეუძლებლობის დაფუძნებისთვის

სამოქალაქო სამართალში განასხვავებენ ბრალის ორ ფორმას: განზრახვასა (*dolus*) და გაუფრთხილებლობას (*culpa*), რომლებიც პირის ქმედების სუბიექტური შემადგენლობის ელემენტებია. გაუფრთხილებლობა, თავის მხრივ, შესაძლებელია დაიყოს უხეშ (*culpa lata*) და მარტივ (*culpa levis*) ფორმებად. სამოქალაქო ურთიერთობის სუბიექტის სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის განსაზღვრისათვის ბრალის ცალკეული ფორმის არსებობა იურიდიული მნიშვნელობის მქონეა და განსხვავებულ სამართლებრივ შედეგებს წარმოშობს.

---

⁶⁵⁶ იხ. *Markesinis S. B., Unberath H., Johnston A., The German Law of Contract – A Comparative Treatise*, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 446.

⁶⁵⁷ დამატებით იხ. *Lando O., Beale H., Principles of European Contract Law*, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 126.

52.1. განზრახვა

განზრახი ბრალის ფორმა გულისხმობს ვალდებულების დარღვევას სახელშეკრულებო ურთიერთობაში ყველა მნიშვნელოვანი გარემოების ცოდნისა და მოვალის მიერ საკუთარი ვალდებულებების გაცნობიერების პირობებში. შესაძლებელია, მხარეს არასწორი წარმოდგენა ჰქონდეს საქმის ნამდვილ ვითარებაზე – ცდებოდეს როგორც კონკრეტულ ფაქტებში, ასევე სამართლის ნორმის შინაარსში, არ ცნობდეს თავს ვალდებულად. ამ შემთხვევაში განზრახი ბრალის არსებობა გამოირიცხება, სანაცვლოდ მოვალეს დაეკისრება პასუხისმგებლობა გაუფრთხილებლობისათვის, რადგან ვალდებულების დარღვევა განიხილება როგორც მისი დაუდევარი მოქმედების (უმოქმედობის) შედეგი.⁶⁵⁸

მხარის პასუხისმგებლობა განისაზღვრება იმის მიხედვით, თუ რამდენად პატივსადები საფუძველით განხორციელდა მის მიერ იურიდიული მნიშვნელობის მქონე ფაქტების მცდარი შეფასება. მოვალის შეცდომა სამართლებრივი ნორმების ნამდვილ შინაარსში გაცილებით მძიმედ ფასდება სასამართლოს მიერ, ვიდრე კონკრეტული ფაქტების შესახებ არასწორი წარმოდგენები. მაგალითად, სანამ პირი არ შეიტყობს მამკვიდრებლის გარდაცვალების შესახებ, მანამ სამკვიდროს მიღების ვადის დენა არ იწყება.⁶⁵⁹

მართალია, სსკ არ იძლევა განზრახვის ცნების განმარტებას, მაგრამ სამოქალაქო სამართალში დამკვიდრებული განზრახვის კატეგორია სისხლის სამართალში აღიარებული ანალოგი კონცეფციის იდენტურია.⁶⁶⁰ განზრახვა მოიცავს ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობის ფაქტობრივი გარემოებების, მხარეთა უფლება-მოვალეობების ცოდნას, ასევე ქმედების მართლწინააღმდეგობის გაცნობიერებას. განზრახვის აუცილებელი კომპონენ-

---

⁶⁵⁸ *Markesinis S. B., Unberath H., Johnston A., The German Law of Contract – A Comparative Treatise*, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 447.

⁶⁵⁹ იქვე.

⁶⁶⁰ *ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართალი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001, 382.*

ტია საკუთარი ქმედების „შედგის ცოდნა და სურვილი მართლ-
წინააღმდეგობის შეგნებით.“⁶⁶¹

ქმედების მართლწინააღმდეგობის შეგნება ბრალის ინტელექ-
ტუალური (კოგნიტური) ელემენტია, რომელიც სამართალდამრ-
ღვევის ცნობიერების შეფასებას გულისხმობს. სამართლებრი-
ვად მნიშვნელოვანი ფაქტებისა და გარემოებების ცოდნა გადამ-
წყვეტია პირის ბრალეულობის განსაზღვრისათვის. ვალდებულების
შეუსრულებლობის ეტაპზე სამართლებრივად მნიშვნელოვანი
გარემოებების ცოდნასა და გაცნობიერებას იურიდიული დოქტ-
რინა პასუხისმგებლობისათვის განმსაზღვრელ დატვირთვას ანი-
ჭებს.⁶⁶²

მნიშვნელოვანია, რომ „სამოქალაქო სამართალში შეცდომა
გამორიცხავს განზრახვას“⁶⁶³ და არა ბრალეულობას, ვინაიდან პირს
სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილისათვის აუცილებელი გუ-
ლისხმობს და გონივრული წინდახედულება ავალებს კანონით
ან ხელშეკრულებით მისთვის დაკისრებული ვალდებულებების
ცოდნას. ამის ნათელი დადასტურებაა სსკ-ის მე-3 II მუხლის
ფორმულირება: კანონის არცოდნა ან მისი არასათანადოდ გაგება
არ შეიძლება იყოს კანონის გამოუყენებლობის ან ამ კანონით
გათვალისწინებული პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების
საფუძველი. ბოროტი განზრახვის დროს მართლსაწინააღმდეგო
შედგე პირის „ნებისმიერი“ ქმედების უმთავრეს მოტივად განი-
ხილება.⁶⁶⁴

---

⁶⁶¹ *Fikentscher W.*, Schuldrecht, 8, Auflage, Berlin – New-York, 1992, 312; *Müch-Komm-Hanau*, §276, 49-50; *Schellhammer K.*, Zivilrecht nach Anspruchsgrundlagen, 627, მითითებულია: *ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ.*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართალი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001, 382.

⁶⁶² იხ. ევროპული პრინციპების (*Principles of European Contract Law – Parts I and II - Revised 1998, Part III – 2003*, <www.lexmercatoria.org>, [08.12.07]) მუხლები: 1:301 (5), 2:104, 3:102 (2), 3:204 (2), 3:205 (1)(3), 3:208, 3:209 (1), 3:301 (1), 4:109 (1), 4:103 (1), 4:111 (2), 4:113 (1), 4:114, 4:117 (1), 6:101 (2)(3), 6:110 (3), 6:111 (2), 7:101 (2), 8:103 (ბ), 8:108 (3), 9:102(3), 9:303 (2)(3), 9:503.

⁶⁶³ *ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ.*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართალი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001, 382.

⁶⁶⁴ იქვე, 384.

52.2. გაუფრთხილებლობა და მისი ფორმები (უხეში და მარტივი)

სამოქალაქო სამართალში, სისხლის სამართლისაგან განსხვავებით, ვალდებულების დარღვევა უმეტესად ხორციელდება გაუფრთხილებლობით, რაც გულისხმობს სამოქალაქო ბრუნვისათვის აუცილებელი წინდახედულებისა და ყურადღებიანობის უგულებელყოფას.

კერძო სამართალში დამკვიდრებული გაუფრთხილებლობის კონცეფცია ძირეულად განსხვავდება სისხლის სამართალში განმტკიცებული მისი ანალოგისაგან. „გაუფრთხილებლად მოქმედებს ის, ვინც არღვევს სამოქალაქო ბრუნვისათვის დამახასიათებელ აუცილებელ ყურადღებიანობას“⁶⁶⁵, რომელიც განისაზღვრება ობიექტური მასშტაბით და არა კონკრეტული ინდივიდის პიროვნებიდან გამომდინარე. სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილეს მოეთხოვება მისი პროფესიის „საშუალო წარმომადგენლისათვის“ დამახასიათებელი ჩვეული წინდახედულების დაცვა.⁶⁶⁶

გაუფრთხილებლობის არსი გერმანულ სამართალშიც ობიექტურადაა განსაზღვრული. გსკ-ის 276-ე II პარაგრაფის თანახმად, პირი მოქმედებს გაუფრთხილებლობით, როდესაც ხელშემკერევი მხარის ინტერესებისადმი არ იჩენს გონიერულ წინდახედულებას.

პასუხისმგებლობის განსაზღვრისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, კონკრეტული მოვალე სუბიექტურად რამდენად უნარიანია შეასრულოს ნაკისრი ვალდებულება, არამედ მას მოეთხოვება წინდახედულების ის ხარისხი, რაც, ჩვეულებრივ, მიღებულია სამოქალაქო ბრუნვაში და მოსალოდნელია მისი პროფესიის საშუალო დონის წარმომადგენლისაგან. გერმანული სამართლისათვის ცნობილია ნდობის პრინციპი, რომლის თანახმად, სამოქალაქო ბრუნვის ყოველ

---

⁶⁶⁵ *Medicus D., Schuldrecht, Allgemeiner, 8 Auflage, 149*, მითითებულია: ჯანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართალი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001, 384.

⁶⁶⁶ *ცვაიგერტი კ., კოტცი კ., შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი* კერძო სამართლის სფეროში, ტ. II, თბ., 2001, 290.

მონაწილეს შეუძლია დაეყრდნოს ვარაუდს, რომ ურთიერთობის სხვა მონაწილე იმოქმედებს სათანადო გულისხმიერებით.⁶⁶⁷

გაუფრთხილებლობისას გამოირიცხება სამოქალაქო ბრუნვისათვის აუცილებელი წინდახედულება და კეთილგონიერება, რასაც ვალდებულება, კონკრეტული ურთიერთობის ხასიათის გათვალისწინებით, აკისრებს სამოქალაქო ურთიერთობის სუბიექტს. ხშირად გაუფრთხილებლობა გულისხმობს გონივრული მოქმედებების განუხორციელებლობას მოსალოდნელი დარღვევის აღსაკვეთად ან ზიანის შესამცირებლად. თუმცა, განზრახვისგან განსხვავებით, გაუფრთხილებლობა ხორციელდება მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის სურვილის გარეშე.⁶⁶⁸

მოვალე სახელშეკრულებო ურთიერთობაში, ჩართვით გარანტირებულს ხდის ყველა იმ უნარისა და შესაძლებლობის გამოყენებას, რაც აუცილებელია ვალდებულების შესრულების უზრუნველ-საყოფად. პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლებისათვის ის ვერ მიუთითებს საჭირო კომპეტენციის არარსებობაზე. იგივე მიდგომა გაზიარებულია არა მარტო დოქტრინულ დონეზე, არამედ სა-სამართლო პრაქტიკაშიც. თუკი ვალდებულების შესრულების უზრუნველყოფა ვერ მოხდა ავადმყოფობის ან სხვა ობიექტური მიზეზით, მაშინ მოვალემ უნდა დაამტკიცოს მესამე პირის (წარმომადგენლის) მეშვეობით ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობა. სწორედ ესაა წინდახედულებისა და ცოდნის ობიექტური სტანდარტის ლოგიკური ახსნა.

გაუფრთხილებლობა, როგორც ზემოთ იქნა აღნიშნული, სამოქალაქო სამართალში იყოფა უხეშ (*culpa lata*) და მარტივ (*culpa levis*) ფორმებად. უხეში გაუფრთხილებლობისას სამოქალაქო ბრუნვისათვის აუცილებელი ყურადღებიანობის მოთ-

⁶⁶⁷ Manfred L. in Staudinger, §276, 2004, Rn. 28, მითითებულია: ჭანტურია ლ., კორპორაციული მართვა და ხელმძღვანელთა პასუხისმგებლობა საკორპორაციო სამართალში, თბ., 2006, 377.

⁶⁶⁸ ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართალი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001, 386.

ხოვნა „უჩვეულოდ მაღალი ხარისხით ირღევეა“⁶⁶⁹, რის გამოც განზრახვა და უხეში გაუფრთხილებლობა ხშირად ერთ სიბრტყეზე განიხილება,⁶⁷⁰ მარტივი გაუფრთხილებლობისა კი გონივრული წინდახედულებისა და ყურადღებიანობის დარღვევის ხარისხი მნიშვნელოვნად შემცირებულია.

ევროპული სამართლებრივი სისტემის ზოგიერთ ქვეყანაში განზრახი ქმედება მოიცავს უხეშ გაუფრთხილებლობასაც, რომელიც ხშირად მიიჩნევა *dolus eventualis*-ად⁶⁷¹ (არაპირდაპირ განზრახვა). მაგალითად, ევროპული პრინციპების 1:301-ე III მუხლის თანახმად, უხეში გაუფრთხილებლობა განზრახ ქმედებად განიხილება. განზრახ ქმედებად ითვლება პირის გაცნობიერებული ქცევა, რომელიც გამიზნულად მიმართულია ქმედების სამართლებრივი შედეგების წარმოშობისაკენ. ასევე, უხეში გაუფრთხილებლობითაა განხორციელებული ქმედება, რომლის დროსაც პირი ითვალისწინებს თავისი ქცევის მოსალოდნელ სამართლებრივ შედეგს, მართალია, მიზანმიმართულად არ მიისწრაფვის, მაგრამ გულგრილად ეკიდება მის დადგომას. ამის საპირისპიროდ, მარტივი გაუფრთხილებლობისას მხარე არ აცნობიერებს თავისი ქცევის შესაძლო სამართლებრივ შედეგს და, შესაბამისად, იგი განზრახ ქმედებად არ ჩაითვლება. ამრიგად, პრინციპები ერთმანეთისგან განასხვავებს განზრახვას და მარტივ გაუფრთხილებლობას.⁶⁷²

ევროპული პრინციპების მიერ განზრახვის კატეგორიაში უხეში გაუფრთხილებლობის გაერთიანებას განსაზღვრული საფუძველი აქვს. ამის მიზეზი უნდა იყოს განზრახვისა და უხეში გა-

---

⁶⁶⁹ *Fikentscher W.*, Schuldrecht, 8, Auflage, Berlin – New-York, 1992, 314, მითითებულია: ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართალი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001, 386.

⁶⁷⁰ იხ. ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართალი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001, 383-4.

⁶⁷¹ *Lando O., Beale H.*, Principles of European Contract Law, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 125.

⁶⁷² იქვე, 122-123.

უფროსილმობისათვის საერთო დამახასიათებელი ნიშნის არსებობა – ორივე შემთხვევაში მხარის მიერ საკუთარი ქმედების სამართლებრივი მნიშვნელობის გაცნობიერებისა და მისი შედეგების გათვალისწინების შესაძლებლობა, რაც უცხოა მარტივი გაუფრთხილებლობისათვის. ამრიგად, ევროპულ პრინციპებში გამოხატული მიდგომის თანახმად, განზრახვა და უხეში გაუფრთხილებლობა აუცილებლად გულისხმობს მხარის გაცნობიერებულ ქმედებას.

6. დაბრკოლების მოქმედების ხანგრძლივობა

დროებითი დაბრკოლების არსებობისას პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლება ვრცელდება მხოლოდ დაბრკოლების მოქმედების პერიოდზე.⁶⁷³ ამ შემთხვევაში დაბრკოლება არ იწვევს ხელშეკრულების შეწყვეტას – ის კელაე ძალაში რჩება.⁶⁷⁴ მხოლოდ გარკვეული დროით გადაიწვევს ვალდებულების შესრულების ვადა.⁶⁷⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებით შესრულების ვალდებულებისაგან განთავისუფლების საფუძველად არ იქნა მიჩნეული ფორსმაჟორის არსებობა, რომელიც არ ემთხვეოდა ვალდებულების დარღვევის პერიოდს, რამეთუ ვალდებულების შეუსრულებლობა ფორსმაჟორული გარემოების აღმოფხვრის შემდგომ განხორციელდა.⁶⁷⁶

შესაძლებელია დაბრკოლების უარყოფითი შედეგების მოქმედება მისი არსებობის შეწყვეტის შემდეგაც გრძელდებოდეს,

---

⁶⁷³ *Schlechtriem P., Schwenger I., Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*, 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1080.

⁶⁷⁴ *Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration*, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 259.

⁶⁷⁵ *შაკიაშვილი ბ., სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობა, სადისერტაციო ნაშრომი იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად, თბ., 1997, 18.*

⁶⁷⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 3 თებერვლის განჩინება საქმეზე: №ას-1166-1428-09; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 6 ივლისის განჩინება საქმეზე: №ას-7-6-2010.

რაც ხელშეკრულებით გათვალისწინებული შესრულების პირობების ფუნდამენტური შეცვლის გამო არაგონიერულს და უსამართლოს ხდის შეუსრულებლობისათვის მოვალეზე პასუხისმგებლობის დაკისრებას. მაგალითად, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს განჩინებაში⁶⁷⁷ დადგენილია, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში გარემოებათა შეცვლა ხდება თანდათან, გარკვეული დროის გასვლის შემდეგაც. საქმეში გამოვლენილი შეცვლილი გარემოების საფუძვლის – ომის უარყოფითი ეკონომიკური შედეგები, როგორც წესი, არ სრულდება საომარი მოქმედებების დასრულებასთან ერთად და მას, ზოგიერთ შემთხვევაში, საკმაოდ ხანგრძლივი განვითარება აქვს. ამდენად, 2008 წლის აგვისტოს ომი სასამართლომ მომდევნო 6 თვის განმავლობაში ვალდებულების შესრულების გაგრძელების შეუძლებლობის საფუძველად აღიარა.

თუ დროებითი დაბრკოლებით გამოწვეული შესრულების ვადის გადაცილება ფუნდამენტურ (არსებით) დარღვევას აფუძნებს, მაშინ მხარე უფლებამოსილია გამოიყენოს ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლება, შემდგომში დამაბრკოლებელი გარემოების არსებობის შეწყვეტის შემთხვევაშიც.⁶⁷⁸

ვენის კონვენცია დროებითი დაბრკოლების წარმოშობისას ვალდებულების შესრულების საკითხის უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპებისა და ევროპული პრინციპების მსგავს მოწესრიგებას ითვალისწინებს. კერძოდ, ევროპული პრინციპების 108:8-ე (2) მუხლის თანახმად, დროებითი დაბრკოლების არსებობისას, პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლება მოიცავს მხოლოდ დაბრკოლების არსებობის პერიოდს.⁶⁷⁹ თუმცა, თუ ვადის გადაცილება

---

⁶⁷⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 6 ივლისის განჩინება საქმეზე: №აბ-7-6-2010.

⁶⁷⁸ *Schlechtriem P., Schwenger I.*, Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1080.

⁶⁷⁹ *Schwenger I.*, Force Majeure and Hardship in International Sales Contracts, VUWLR, Vol. 39, 2008, 720, <<http://www.austlii.edu.au/nz/journals/VUWLawRw/2008/39.pdf>>; *Flambouras D.P.*, The Doctrines of Impossibility of Performance and *Clausula Rebus sic Stantibus* in the 1980 Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods and the Principles of European Contract Law: A Comparative Analysis, Pace Int'l L. Rev., Vol. 13, 2001, 274, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/flambouras1.html>>, [09.07.2014].

ვალდებულების არსებით შეუსრულებლობას წარმოშობს, მაშინ მოვალეს შეუძლია ვალდებულება არსებითად დარღვეულად ჩათვალოს,⁶⁸⁰ რაც მეორადი მოთხოვნის უფლებების ამოქმედების წინაპირობა გახდება.

მსგავსად, უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების თანახმად, დროებითი დაბრკოლების არსებობის შემთხვევაში შესრულებისგან გათავისუფლება ვრცელდება მხოლოდ იმ პერიოდზე, რომელიც გონიერულია იმ შედეგების გათვალისწინებით, რაც ხელშეკრულების შესრულების დაბრკოლებას მოყვა.⁶⁸¹

პასუხისმგებლობისგან დროებით განთავისუფლებას ითვალისწინებს ასევე, ვენის კონვენციის 79-ე (3) მუხლი,⁶⁸² რომლის განმარტება გულისხმობს მოვალის მხრიდან შესრულებისა და ზიანის ანაზღაურების ვალდებულების განახლებას დამაბრკოლებელი გარემოების არსებობის შეწყვეტის შემდეგ იმ შემთხვევაში, თუ დაბრკოლების მოქმედების პერიოდში მხარეს არ გამოუყენებია ხელშეკრულებიდან გასვლის მეორადი მოთხოვნის უფლება. კრედიტორს დაბრკოლების წარმოშობისას ენიჭება ხელშეკრულებაზე უარის უფლება არსებითი, ფუნდამენტური დარღვევის არსებობის შემთხვევაში (79-ე (5) მუხლი)).⁶⁸³

⁶⁸⁰ *Flambouras D.P.*, The Doctrines of Impossibility of Performance and Clausula Rebus sic Stantibus in the 1980 Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods and the Principles of European Contract Law: A Comparative Analysis, *Pace Int'l L. Rev.*, Vol. 13, 2001, 275, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/flambouras1.html>>, [09.07.2014].

⁶⁸¹ *Wright C.*, Force Majeure Clauses and the Insurability of Force Majeure Risks, *The Construction Lawyer*, Vol. 23, 2003, 20, <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/conlaw23&div=46&g_sent=1&collection=journals>, [09.07.2014].

⁶⁸² *Schlechtriem P.*, Uniform Sales Law - The UN-Convention on Contracts for the International Sale of Goods Manz, Vienna: 1986, 104, <<http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/schlechtriem-79.html#b>>, [09.07.2014]; *Honnold O.J.*, Impediments Excusing Party From Damages ("Force Majeure"), *Uniform Law for International Sales under the 1980 United Nations Convention*, 3rd ed., Kluwer Law International, The Hague, 1999, 490, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/ho79.html#435>>, [09.07.2014].

⁶⁸³ ვენის კონვენციის საფუძველზე ხელშეკრულებიდან გასვლის შესახებ დაწერილებით იხილეთ: *Kazimierska A.*, The Remedy of Avoidance under the Vienna Convention on the International Sale of Goods, *Pace Int'l L. Rev. of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, Kluwer, 1999-2000, 79-192, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/kazimierska.html>>; *Silveira M.*, Termination of Contract under the Principles of European Contract Law - A Comparative Study, *Pace Law School Institute of International Commercial Law*, 2006, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/silveira.html>>, [09.07.2014].

გამყიდველის მხრიდან მნიშვნელოვანი დარღვევის არსებობა უნდა განისაზღვროს მყიდველის მიმართ დამდგარი იმ შედეგების გათვალისწინებით, რაც ცალკეულმა დარღვევამ გამოიწვია.⁶⁸⁴ თუ დაბრკოლების აღმოცენებამ განაპირობა უარყოფითი შედეგები, რომელიც დაბრკოლების შეწყვეტის შემდეგაც აფერხებს ვალდებულების შესრულებას, მაშინ მოვალის მხრიდან შესრულების ვალდებულება განახლდება ამ უარყოფითი შედეგების აღმოფხვრის შემდეგ.

დროებითი დაბრკოლება პასუხისმგებლობისგან დროებითი განთავისუფლების საფუძველს ქმნის⁶⁸⁵, მაგრამ პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლება მოიცავს არა მხოლოდ დაბრკოლების, არამედ მათი უარყოფითი შედეგების არსებობის პერიოდს,⁶⁸⁶ მთელ იმ დროს, როდესაც მოვალისათვის შეუძლებელია ან უკიდურესად მძიმეა შესრულების განხორციელება. ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლების არსებობა განისაზღვრება იმით, ვალდებულების დროული შესრულება წარმოადგენდა თუ არა კრედიტორის უმთავრეს სახელშეკრულებო ინტერესს, ე.ი. არსებით პირობად დადგენილი იყო თუ არა ხელშეკრულების ვადა, რომლის დარღვევაც კრედიტორისათვის აქარწყლებს შესრულების აზრს და აფუძნებს არსებით, ფუნდამენტურ შეუსრულებლობას. ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლება არსებობს მაშინაც, როდესაც დროებითი დაბრკოლების ხასიათი ცხადყოფს ვალდებულების მოსალოდნელ, სამომავლო დარღვევას.⁶⁸⁷

⁶⁸⁴ ჩაჩავა ს., მყიდველის მეორადი უფლებების შედარებითსამართლებრივი ანალიზი, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოცემა, 2004, 65.

⁶⁸⁵ Liu Ch., Remedies for Non-performance - Perspectives from CISG, UNIDROIT Principles and PECL, 2003, 324, <http://www.jus.uio.no/pace/remedies_for_non_performance_perspectives_from_cisg_upicc_and_pecl.chengwei_liu/portrait.pdf>, [09.07.2014].

⁶⁸⁶ Honnold O.J., Impediments Excusing Party From Damages (“Force Majeure”), Uniform Law for International Sales under the 1980 United Nations Convention, Kluwer Law International, The Hague, 3rd ed., 1999, 490, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/ho79.html#435>>, [15.07.2014].

⁶⁸⁷ Perillo J., Force Majeure and Hardship under the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, Contratación internacional. Comentarios a los Principios sobre los Contratos Comerciales Internacionales del Unidroit, Universidad Nacional Autónoma de México - Universidad Panamericana, 1998, 124, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/perillo3.html?>>.

7. შეტყობინების ვალდებულება

ევროპული პრინციპების 8:108-ე (3)⁶⁸⁸, უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების 7.1.7-ე (3)⁶⁸⁹ და ვენის კონვენციის 79-ე მუხლები განამტკიცებს კრედიტორისათვის გონიერულ ვადაში მოვალის მიერ შეტყობინების ვალდებულებას დაბრკოლების, მისი ხარისხის, ხანგრძლივობისა და შესაძლო შედეგების შესახებ.⁶⁹⁰ შეტყობინების ვალდებულება თანამშრომლობის ვალდებულებისა⁶⁹¹ და კეთილსინდისიერების პრინციპის გამოვლინებაა⁶⁹² სახელშეკრულებო ურთიერთობაში. თუ შეტყობინება ხორციელდება ხელშეკრულების შესატყვისი შესრულების შეუძლებლობის შესახებ, მაშინ მიზანშეწონილია შეტყობინების შინაარსი მოიცავდეს ხელშეკრულების შეცვლილი გარემოებებისადმი მისადაგების შეთავაზებასაც.⁶⁹³

⁶⁸⁸ მხარე, რომელიც არ ასრულებს ვალდებულებას, უნდა დარწმუნდეს, რომ შეტყობინება დაბრკოლების და მის მიერ გამოწვეული შედეგების შესახებ, მეორე მხარის მიერ მიღებულ იქნა გონიერულ ვადაში მას შემდეგ, რაც დამრღვევმა მხარემ იცოდა ან უნდა სცოდნოდა დაბრკოლების წარმოშობის შესახებ. მეორე მხარეს უფლება აქვს მოითხოვოს ზიანის ანაზღაურება ასეთი შეტყობინების მიუღებლობის შედეგად განცდილი ნებისმიერი ზიანისათვის.

⁶⁸⁹ მხარემ, რომელიც არ ასრულებს ვალდებულებას, შეატყობინება უნდა გაუზიაროს კონტრაქტის დაბრკოლების და მისი მოსალოდნელი შედეგების შესახებ. თუ მხარე არ მიიღებს შეტყობინებას გონიერულ ვადაში მას შემდეგ, რაც მოვალემ იცოდა, ან უნდა სცოდნოდა დაბრკოლების შესახებ, ის პასუხისმგებელია შეტყობინების მიუღებლობის შედეგად წარმოშობილი ზიანისათვის.

⁶⁹⁰ *Flambouras D.P.*, *The Doctrines of Impossibility of Performance and Clausula Rebus Sic Stantibus in the 1980 Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods and the Principles of European Contract Law: A Comparative Analysis*, *Pace Int'l L. Rev.*, Vol. 13, 2001, 264, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/flambouras1.html>>, მითითებულია: *Liu Ch.*, *Newman M.S.(ed.)*, *Remedies in International Sales, Perspectives from CISG, UNIDROIT Principles and PECL*, *JurisNet, LLC, Huntington, New York*, 2007, 704.

⁶⁹¹ *Schlechtriem P.*, *Schwenzer I.*, *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*, 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1081.

⁶⁹² *Schwenzer I.*, *Hachem P.*, *Kee Ch.*, *Global Sales and Contract Law*, Oxford University Press, New York, 2012, 666.

⁶⁹³ *Schlechtriem P.*, *Schwenzer I.*, *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*, 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1081.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს განჩინებით⁶⁵⁴ განსაზღვრულია, რომ სსკ-ის 398-ე მუხლი არ ითვალისწინებს პერიოდს, თუ რა დროის განმავლობაში უნდა მოითხოვოს დაზარალებულმა მხარემ შეცვლილი გარემოების შესაბამისი პირობების ხელშეკრულებაში ასახვა, მაგრამ მითითებული ნორმის არსიდან იკვეთება, რომ ასეთი მოთხოვნა ხელშეკრულების მეორე მხარის მიმართ უნდა განხორციელდეს დაუყოვნებლივ, შეცვლილი გარემოების დადგომისთანავე. შეცვლილი პირობებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება უნდა განხორციელდეს რაც შეიძლება სწრაფად, უმაღლეს ამ გარემოებათა წარმოშობიდან.⁶⁵⁵

შეტყობინების გაგზავნა არ არის აუცილებელი განხორციელდეს წერილობითი ფორმით.⁶⁵⁶ გონიერული ვადა აითვლება იმ მომენტიდან, როდესაც მოვალისათვის ობიექტურად ცნობილი იყო ან უნდა სცოდნოდა ვალდებულების დამატკბილებელი გარემოების არსებობის შესახებ. ამასთან მნიშვნელოვანია, რომ თუ დაბრკოლების აღმოცენებისას მოვალისათვის შეუძლებელია

---

⁶⁵⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 6 ივლისის განჩინებით საქმეზე: №ას-7-6-2010.

⁶⁵⁵ იხ. სსკ-ის 398-ე მუხლის გამოყენების სამართლებრივი წინაპირობების შესახებ იხ.: საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2010 წლის 6 ივლისის განჩინება საქმეზე №№ას-7-6-2010 წიგნში: *ნატყეპია ა., სამოქალაქო სამართლებრივი ნორმების განმარტებები უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკაში* (2000- 2013), GIZ, 2014, 141. იხ. ასევე, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2008 წლის 25 ნოემბრის განჩინება საქმეზე: №ას-466-707-08, სადაც სასამართლო განმარტავს: შეცვლილი გარემოებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება უნდა მომხდარიყო რაც შეიძლება სწრაფად ამ გარემოებათა წარმოშობიდან. რასაკვირველია, თუ გარემოების შეცვლა ხდებოდა თანდათანობით, მოთხოვნის დრო შეიძლებოდა გაზრდილიყო, მაგრამ სასამართლომ შეცვლილი გარემოებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების მოთხოვნით მოსარჩელის მოპასუხისათვის ხელშეკრულების ვადის დასრულებამდე 5 დღით ადრე მიმართვა არ მიიჩნია შეცვლილი გარემოების წარმოშობიდან დასაშვებ პერიოდში განხორციელებულ მოთხოვნად.

⁶⁵⁶ *Flambouras D.P., The Doctrines of Impossibility of Performance and Clausula Rebus sic Stantibus in the 1980 Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods and the Principles of European Contract Law: A Comparative Analysis*, Pace Int'l L. Rev., Vol. 13, 2001, 272, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/flambouras1.html>>, [05.07.2014].

მოსალოდნელი შედეგების განსაზღვრა, მაშინ დასაშვებია შეტყობინებების გაგზავნა ეტაპობრივად განხორციელდეს.

შეტყობინების გაგზავნის მიზანია მოხდეს მოსალოდნელი უარყოფითი შედეგების თავიდან აცილება ან მათი შემცირება. შეტყობინება მიღებასავალდებულო ნების გამოვლენაა და ნამდვილად ჩაითვლება იმ მომენტიდან, როდესაც ის მეორე მხარეს მიუვა. შესაბამისად, შეტყობინების მიუღებლობის ან დაგვიანების რისკი, როგორც წესი, მოვალეს ეკისრება.⁶⁹⁷ აღნიშნული ვალდებულების დარღვევის შემთხვევაში, მოვალე პასუხისმგებელია არა მხოლოდ ძირითადი სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევით გამოწვეული, არამედ ასევე შეტყობინების განუხორციელებლობით მიყენებული ზიანისათვის.⁶⁹⁸ აღნიშნული ვალდებულების დარღვევით გამოწვეული ზიანი ანაზღაურდება ზოგადი წესის საფუძველზე.⁶⁹⁹

ხელშეკრულებაში ფორსმაჟორული დათქმის არსებობისა და მისი ამოქმედების შემთხვევაში, ფორსმაჟორული მოვლენის აღმოცენების შესახებ მეორე მხარისათვის შეტყობინების მომენტიდან მხარე თავისუფლდება შესრულების ვალდებულებისაგან. დაუყოვნებლივი შეტყობინების განუხორციელებლობის შემთხვევაში კი, ვალდებულების შესრულებისაგან განთავისუფლება შეტყობინების ადრესატამდე მისვლის მომენტიდან მოქმედებს.⁷⁰⁰ ფორსმაჟორული დათქმის საფუძველზე მხარე თავისუფლდება ზიანის

---

⁶⁹⁷ იხ.: *Lee W.*, Exemptions of Contract Liability Under the 1980 United Nations Convention, *Dick. J. Int'l. L.*, Vol. 8, 1990, 391, <www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/lee.html>; *Flambouras D.P.*, The Doctrines of Impossibility of Performance and Clausula Rebus sic Stantibus in the 1980 Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods and the Principles of European Contract Law: A Comparative Analysis, *Pace Int'l L. Rev.*, Vol. 13, 2001, 273, <www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/flambouras1.html>, [05.07.2014].

⁶⁹⁸ *Gabriel H.D.*, Contract for the Sale of Goods, A Comparison of Domestic and International Law, Oceana Publications, Inc., Dobbs, Ferry, New York, 2004, 219.

⁶⁹⁹ *Busch D., Hondius E.*, The Principles of European Contract Law and Dutch Law: A Commentary (Perspectives on Company Law S.), Kluwer Law International, 1st ed., 2002, 343.

⁷⁰⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკორტრების საქმეთა პალატის 2011 წლის 29 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე: *ნას-837-888-2011*.

ანაზღაურების⁷⁰¹ და საჯარიმო სანქციების გადახდის ვალდებულებისაგან.⁷⁰²

სრულყოფილი ფორსმაჟორული დათქმა აუცილებლად უნდა ასახავდეს კონტრაქტის პირველი შესაძლებლობისთანავე წერილობითი შეტყობინების ვალდებულებას დაბრკოლების აღმოცენების, მისი მიზეზების,⁷⁰³ ხარისხისა⁷⁰⁴ და მოქმედების ფარგლების შესახებ, შეტყობინების ფორმას, პროცედურას, განხორციელების ვადებს, შეტყობინების ადრესატამდე მიუღწევლობის რისკის საკითხს, შეტყობინების მომენტიდან მოვლენის უარყოფითი შედეგების შემცირებისათვის გულმოდგინე ზრუნვის ვალდებულებას,⁷⁰⁵ ამ კუთხით განსახორციელებელ მოქმედებებს⁷⁰⁶ და დაბრკოლების მოქმედების შეწყვეტის შესახებ ინფორმაციას.⁷⁰⁷

---

⁷⁰¹ ICC Force Majeure Clause 2003, ICC Hardship Clause 2003, ICC Publication No. 650, 2003, 3, <<http://www.trans-lex.org/700700>>. იხ. ასევე, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2008 წლის 23 ივნისის გადაწყვეტილება საქმეზე: ახ-858-1171-07 და 2001 წლის 28 დეკემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე: N3კ/992-01.

⁷⁰² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2008 წლის 8 დეკემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე: Nას-964-1166-08.

⁷⁰³ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2009 წლის 23 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე: Nას-30-367-09.

⁷⁰⁴ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2014 წლის 2 ივნისის გადაწყვეტილება საქმეზე: Nას-1118-1065-2013. აღნიშნულ გადაწყვეტილებაში წარმოდგენილი განმარტებიდან გამომდინარე, ძლიერი ატმოსფერული მოვლენის ფორსმაჟორად მიჩნევისათვის აუცილებელია დაზიანების ხასიათის, ხარისხისა და მიზეზების შეფასება. კლიმატური მოვლენის (თოვლი) ფორსმაჟორულ გარემოებად მიჩნევის შესახებ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2006 წლის 23 ოქტომბრის გადაწყვეტილება საქმეზე: Nას-217-636-06.

⁷⁰⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2011 წლის 29 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე: Nას-837-888-2011.

⁷⁰⁶ *Al-Emadi T.A.*, The Hardship and Force Majeure Clauses in International Petroleum Joint Venture Agreements, oxford Student Legal Research Paper Series, #02/2011, July 2011, 14, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1878558>.

⁷⁰⁷ იქვე, 12-13.

დროებითი ხასიათის ფორსმაჟორული გარემოების წარმოშობისას პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლება მოვლენის არსებობის ვადით არის შემოფარგლული.⁷⁰⁸ აღნიშნული მოვლენის აღმოფხვრის შემდეგ სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულება უნდა განახლდეს.⁷⁰⁹ გარემოების არარსებობის შეწყვეტის შემთხვევაში მოვალეს ეკისრება აღნიშნულის შესახებ კრედიტორისათვის შეტყობინების ვალდებულება.⁷¹⁰

პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების წინაპირობების არსებობის მტკიცების ტვირთი ეკისრება მოვალეს.⁷¹¹ ამასთან, უნდა არსებობდეს მიზეზშედეგობრივი კავშირი დაბრკოლებასა და მხარის მიერ ვალდებულების შეუსრულებლობას შორის.⁷¹² დაბრკოლება პირდაპირი საფუძველი, უშუალო გამომწვევი მიზეზი უნდა იყოს

---

⁷⁰⁸ ფორსმაჟორული სიტუაციის შემდეგ სახელშეკრულებო ვალდებულების აღიარება, მაგალითად შესრულებით, ვერ აბათილებს ხელშეკრულებით დათქმულ ვადაში ფორსმაჟორული გარემოების საფუძველით ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობას. იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2009 წლის 23 იელისის გადაწყვეტილება საქმეზე: *ნას-30-367-09*.

⁷⁰⁹ თუ მოვალის შესაძლებლობის სფეროშია შესრულების ალტერნატიული გზის გამოძებნის საშუალება, მაშინ აღნიშნული გამორიცხავს ფორსმაჟორული გარემოების საფუძველით პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლებას, რამეთუ მოვალემ არ განახორციელა ფორსმაჟორული გარემოების უარყოფითი შედეგების აღმოფხვრის ვალდებულება და არ მიმართა შესრულების ალტერნატიულ მექანიზმებს. იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2011 წლის 1 აგვისტოს გადაწყვეტილება საქმეზე: *ნას-931-969-2011*.

⁷¹⁰ ICC Force Majeure Clause 2003, ICC Hardship Clause 2003, ICC Publication No. 650, 2003, 3, <<http://www.trans-lex.org/700700>>.

⁷¹¹ *Lando O., Beale H.*, Principles of European Contract Law, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000; 383; *Lee W.*, Exemptions of Contract Liability Under the 1980 United Nations Convention, *Dick. J. Int'l. L.*, Vol. 8, 1990, 388, <www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/lee.html>, [05.07.2014].

⁷¹² *Flambouras D.P.*, The Doctrines of Impossibility of Performance and *Clausula Rebus Sic Stantibus* in the 1980 Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods and the Principles of European Contract Law: A Comparative Analysis, *Pace Int'l L. Rev.*, Vol. 13, 2001, 273, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/flambouras1.html>>, [05.07.2014].

ვალდებულების დარღვევის.⁷³ მოვალე არ თავისუფლდება პასუხისმგებლობისგან, თუ დამაბრკოლებელი გარემოება აღმოცენდება მოვალის მიერ ვადის გადაცილების პროცესში, ამასთან, დაბრკოლება ვერავითარ გაელენას ვერ მოახდენდა ვალდებულების შესრულებაზე, ვადის გადაცილების არარსებობის შემთხვევაში.⁷⁴

უნიფიცირებული კერძო სამართლის კვლევის საფუძველზე შესრულების გართულებისა და ფორსმაჟორის ცნებებისა და მათი გამოყენების სამართლებრივი წინაპირობების ანალიზი სსკ-ით განმტკიცებული ანალოგი კონცეფციების განმარტების ქმედით საშუალებად შეიძლება იქნეს გამოყენებული და მათ ზოგად სახელშეკრულებო პრინციპებად აღიარების საფუძველს ქმნის.

8. მიზეზობრივი კავშირი

პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების უმნიშვნელოვანესი წინაპირობაა ასევე, მიზეზობრივი კავშირის არსებობა შესრულების დაბრკოლებასა და მის გამომწვევ გარემოებას შორის, რომელიც, თავის მხრივ, უნდა აკმაყოფილებდეს ყველა ზემოგანხილულ წინაპირობას.⁷⁵ მიზეზობრივი კავშირის არსებობის მტკიცების ტვირთი მოვალეს ეკისრება.⁷⁶ შესაბამისად, მხარე ვერ განთავი-

---

⁷³ *Schlechtriem P., Schwenger I.*, Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1069; *Lee W.*, Exemptions of Contract Liability Under the 1980 United Nations Convention, *Dick. J. Int'l. L.*, Vol. 8, 1990, 390,

<www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/lee.html>, [05.07. 2014].

⁷⁴ *Schlechtriem P., Schwenger I.*, Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1070. იხ. ასევე, სსკ-ის 402-ე მუხლი, რომელიც მოვალეს პასუხისმგებლობას აკისრებს ვადის გადაცილების შემდგომ აღმოცენებული შემთხვევითობისთვის.

⁷⁵ *Liu Ch., Newman M.S. (ed.)*, Remedies in International Sales, Perspectives from CISG, UNIDROIT Principles and PECL, JurisNet, LLC, Huntington, New York, 2007, 684.

⁷⁶ ICC Arbitration Case No. 7197/1992, მიითებულია: *Flambouras D.P.*, The Doctrines of Impossibility of Performance and Clausula Rebus SIC Stantibus in the 1980 Convention on Contracts for the International Sale of Goods and the Principles of European Contract Law - A Comparative Analysis, *Pace Int'l L. Rev.*, Vol. 13, 2001, 273, <<http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/pacintlw13&collection=journals&page=261>>, [05.07.2014].

სუფლდება პასუხისმგებლობისგან, რომელიც წინასწარ უარს განაცხადებს შესრულებაზე, ხოლო შემდგომ საქონელი შემთხვევით დაიღუპება.⁷⁷ თუმცა, არსებობს მოსაზრება, რომ თუ ზიანი ვალდებულების შესრულების შემთხვევაშიც დადგებოდა, აღნიშნული მიჩნეულ უნდა იქნეს ვალდებულების დამრღვევი სუბიექტის პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველად.⁷⁸

აღნიშნული საკითხის გადაწყვეტისას მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული შემდეგი გარემოებები: თუ მოვალე ბრალეულად უარს აცხადებს ობიექტურად განხორციელებადი ვალდებულების შესრულებაზე, მაშინ აღნიშნულის შემდეგ საქონლის შემთხვევით (არაბრალეულად) დაღუპვისას ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის პასუხისმგებლობა, სამართლიანობის გათვალისწინებით, მასვე უნდა ეკისრებოდეს. თუ მოვალის მიერ ვალდებულების შეუსრულებლობის შესახებ განცხადება მისი ბრალეული მოქმედებით არ არის გამოწვეული, მაშინ გონივრულია, რომ შემთხვევითობისათვის უნდა გამოირიცხოს მისი პასუხისმგებლობაც.

---

⁷⁷ Tallon D., Bianca C.M., Bonell M.J. (eds.), Exemptions, in Commentary on the International Sales Law, 1987, §2.6.6, 583, მითითებულია: *Flambouras D.P.*, The Doctrines of Impossibility of Performance and Clausula Rebus sic Stantibus in the 1980 Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods and the Principles of European Contract Law: A Comparative Analysis, Pace Int'l L. Rev., Vol. 13, 2001, 273, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/flambouras1.html#iie>>, [05.07.2014].

⁷⁸ Enderlein F., Maskow D., International Sales Law, United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods: Convention on the Limitation Period in the International Sale of Goods: Commentary, Oceana Publications, 1992, §3.4, 322, მითითებულია: *Flambouras D.P.*, The Doctrines of Impossibility of Performance and Clausula Rebus Sic Stantibus in the 1980 Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods and the Principles of European Contract Law: A Comparative Analysis, Pace Int'l L. Rev., Vol. 13, 2001, 273, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/flambouras1.html#iie>>, [05.07.2014].

VI. შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება როგორც ვალდებულების შესრულების გართულების სამართლებრივი შედეგი

სახელშეკრულებო ურთიერთობაში აღმოცენებული შეცვლილი გარემოებების კვლევა ვალდებულების შესრულებაზე მათი გავლენის ხარისხით და თანამდევი სამართლებრივი შედეგების განსაზღვრის თვალსაზრისით არის მნიშვნელოვანი.

წინამდებარე თავი მიზნად ისახავს ვალდებულების შესრულების გართულების პირობებში უმთავრესად გამოსაყენებელი სამართლებრივი დაცვის საშუალების – შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების, როგორც შესრულების გართულების სამართლებრივი შედეგის, მოლაპარაკების წარმოების პრინციპებისა და სავალდებულოობის, კეთილსინდისიერების პრინციპის დარღვევის შედეგების, მოსამართლის როლისა და სამართლოს უფლებამოსილების ფარგლების კვლევას შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების პროცესში.

1. შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება როგორც ვალდებულების შესრულებისა და სახელშეკრულებო სამართლიანობის უზრუნველყოფის მექანიზმი

გართულებული სამოქალაქო ბრუნვის პირობებში გრძელვადიანი საერთაშორისო კომერციული კონტრაქტები განსაკუთრებით მგრძნობიარე გახდა სახელშეკრულებო ურთიერთობაში აღმოცენებული შეცვლილი გარემოებების მიმართ.⁷⁹

შეცვლილ გარემოებათა პირობებში ვალდებულების შესრულების საკითხის მოწესრიგება ხელშეკრულების ადაპტაციის

---

⁷⁹ Ciernatniece I., Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 5.

გზით, მხარეთა და ზოგადად, საზოგადოების საუკეთესო ინტერესებს შეესატყვისება, იმ შემთხვევაში, თუ სახელშეკრულებო ბოჭვის პრინციპისადმი ფორმალური ერთგულება ზემოხსენებული საუკეთესო ინტერესების განხორციელებისათვის დაბრკოლებად იქცევა.⁷²⁰ ხელშეკრულების შეცვლილი გარემოებებისადმი ადაპტაციისას უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს „ხელშეკრულების სტაბილურობისა“⁷²¹ და „ხელშეკრულების მოქნილობის“⁷²² პრინციპთა ბალანსირება.

შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება შესრულების გართულების სამართლებრივ შედეგად განიხილება.⁷²³ ხელშეკრულების ადაპტაცია, ჩვეულებრივ, გრძელვადიან სახელშეკრულებო ურთიერთობაში გამოიყენება შეცვლილი გარემოებების გავლენით მხარეთა ეკონომიკურ ინტერესებს შორის წონასწორობის რღვევისას⁷²⁴, ეკონომიკური ინტერესის შენარჩუნების გათვალისწინებით⁷²⁵ სამომავლო თანამშრომლობის უზრუნველყოფის მიზნით.⁷²⁶

---

⁷²⁰ *Ciematniece I.*, Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 29.

⁷²¹ *Frick J.G.*, Arbitration and Complex International Contracts, Kluwer Law International, Schulthess, 2001, 36.

⁷²² იქვე.

⁷²³ გერმანულ სამართალში ხელშეკრულების საფუძვლის რღვევა წარმოშობს ხელშეკრულების ადაპტაციის მოთხოვნას, როგორც ავტომატურ სამართლებრივ შედეგს. იხ. *BGH, LM §242 (ba) BGB Nr. 38; BGH NJW 1972, 152*. მსგავს მიდგომას იზიარებს იტალიური სამართლის დოქტრინა. იხ. ასევე, *Rimke J.*, Force Majeure and Hardship: Application in International Trade Practice with Specific Regard to the CISG and the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, Pace Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods, Kluwer, 1999-2000, 196-197, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/rimke.html#7>>, [24.06.2014].

⁷²⁴ *Draetta U., Lake R B., Nanda V.P.*, Breach and Adaptation on International Contracts, An Introduction to Lex Mercatoria, Butterworth Legal Publishers, 1992, 169.

⁷²⁵ *Ciematniece I.*, Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 37.

⁷²⁶ იქვე, 33.

ხელშეკრულების უზენაესობის პრინციპის თანახმად, ხელშეკრულების გადასინჯვა, შესაძლებელია, ფორმალური სამართლიანობისათვის საფრთხედ იქნეს განხილული. თუმცა, თანამედროვე დოქტრინისთვის პირობათა უცვლელობა-დაურღვეველობა არ შეიძლება სახელშეკრულებო სამართლის უზენაეს ღირებულებად იქნეს ცნობილი. სახელშეკრულებო ურთიერთობების მიმართ მოქმედი ახალი პრინციპები, როგორიცაა პროპორციულობა, განგრძობადობა და უწყვეტობა განიხილება ხელშეკრულების გადასინჯვის კანონიერების დასასაბუთებლად.⁷⁷ ხელშეკრულების გადასინჯვა მისი სტაბილურობისა და ურთიერთობის გაგრძელების წინაპირობაა. რისკებისა და შეცვლილი გარემოებების გავლენით წარმოშობილი ზარალისა და სარგებლის ურთიერთგაზიარება მხარეთა მიერ („გაზიარების პრინციპი“) უსამართლობის პრევენციას ახდენს.⁷⁸

შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების ადაპტაცია მის შეწყვეტასთან ან მკაცრ აღსრულებასთან შედარებით მნიშვნელოვან წილად უზრუნველყოფს მხარეთა ინტერესების განხორციელებას. შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების უპირატესობა იმ შემთხვევითაც ვლინდება, როდესაც პირვანდელი მდგომარეობის აღდგენა და ზიანის ანაზღაურება ვერ უზრუნებს მხარეებს მათ თავდაპირველ მდგომარეობას. მაგალითად, თუ გაწეულია მნიშვნელოვანი დანახარჯები იმ ნივთებზე, რომლებიც გამოუყენებელი დარჩება მოვალის შესრულების ვალდებულებისაგან განთავისუფლების შემთხვევაში.⁷⁹

---

⁷⁷ *Mazeaud D.*, La revision du contrat. Rapport Français. In: Société de Législation comparée (Ed.), Le Contrat: Journées Brésiliennes. Société de Législation comparée: Paris, 2008, 560-561, მითითებულია: *Uribe M.*, The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives, Intersentia, 2011, 239.

⁷⁸ *Fried C.*, Contract as Promise: A theory of Contractual Obligations, Harvard University Press: Cambridge, Mass, 1981, 69-73.

⁷⁹ *Hubbard S.W.*, Relief from Burdensome Long-Term Contracts: Commercial Impracticability, Frustration of Purpose, Mutual Mistake of Fact, and Equitable Adjustment, Mo. L. Rev., Vol. 47, 1982, 103, <<http://heinonline.org/HOL/Print?collection=journals&handle=hein.journals/molr47&id=139>>, [24.06.2014].

კონტრაქტებს შეუძლიათ გაზარდონ სახელშეკრულებო სარგებელი, თუ ურთიერთობის განმავლობაში ისინი შეინარჩუნებენ მოქნილობას და ამით დაზოგავენ დავის წარმოებისათვის აუცილებელ ხარჯებს სახელშეკრულებო კრიზისის აღმოცენების შემთხვევაში.⁷³⁰ ამიტომაც, როგორც წესი, მხარეები ინტერესთა ბალანსის აღდგენისათვის შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების წესს ანიჭებენ უპირატესობას ურთიერთობის შეწყვეტასთან შედარებით.⁷³¹

აღნიშნული მიზეზით განამტკიცებს უნიფიცირებული კერძო სამართალი და უმრავლესი ეროვნული სამართლის სისტემა შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების მიზნით მხარეთა მოლაპარაკების საეალღებულოობის დანაწესს.

2. სამართლებრივი სისტემების კონცეფტუალური მიდგომების შესახებ

ხელშეკრულების ადაპტაციის მექანიზმის საშუალებით სახელშეკრულებო თავისუფლების სიერცეში სამართლებრივი სისტემების ჩარევის ხარისხი მნიშვნელოვნად განსხვავებულია.⁷³² შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების⁷³³

---

⁷³⁰ Hillman R.A., Court Adjustment of Long-Term Contracts: An Analysis Under Modern Contract Law, Duke L.J., 1987, 5-6, მითითებულია: Uribe M., The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives, Intersentia, 2011, 238.

⁷³¹ იხ.: Draela U., Lake R.B., Nanda V.P., Breach and Adaptation on International Contracts, An Introduction to Lex Mercatoria, Butterworth Legal Publishers, 1992, 171; Ciernatniece I., Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 13.

⁷³² Ciernatniece I., Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 74.

⁷³³ შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების მნიშვნელობით კომერციულ სახელშეკრულებო ურთიერთობებში არაერთი ტერმინი გამოიყენება: ადაპტაცია, მოდიფიცირება, შეგუება, გადახედვა, შეცვლა, შეთანხმება და ა.შ. იხ. Ciernatniece I., Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 17.

საკითხისადმი ანგლოამერიკული და კონტინენტური სამართლებრივი სისტემა კონცეფტუალურად განსხვავებულ მიდგომას აქვს: საერთო სამართალში ხელშეკრულების განუხორციელებლობისა და სახელშეკრულებო მიზნის ამოების დოქტრინათა გამოყენების სამართლებრივი შედეგი არის ხელშეკრულების შეწყვეტა. გერმანული სამართლისგან განსხვავებით, ინგლისური სამართლის სახელშეკრულებო მიზნის ამოების დოქტრინა არ ითვალისწინებს სასამართლოს მიერ ხელშეკრულების ადაპტაციის შესაძლებლობას.⁷²⁴ სასამართლოს ჩარევა ხორციელდება ზიანისა და უარყოფითი შედეგების მხარეთა შორის გადანაწილების მიზნით, რაც ხელშეკრულების გადასინჯვად მიიჩნევა, ხოლო კონტინენტურ სამართალში მსგავსი სამართლებრივი რეალობა ხელშეკრულების შეწყვეტის ტიპურ შემთხვევას უტოლდება მხარისთვის ზიანის ანაზღაურების ვალდებულების დაკისრებით.

საერთო სამართალში მოქმედებს მკაცრი პასუხისმგებლობის პრინციპი, რომლის გამოყენებისა და უკიდურესად გართულებული ვალდებულების მკაცრი სიზუსტით შესრულების თავიდან აცილების მიზნით, სახელშეკრულებო ურთიერთობის წინასწარი შეწყვეტა სასამართლოს მიერ აღნიშნულ სისტემაში ხელშეკრულების მოდიფიცირებად არის მიჩნეული.⁷²⁵

ამრიგად, ხელშეკრულების ამოების ან განუხორციელებლობის აღმოცენების შემდგომ სასამართლოს ჩარევა მხოლოდ ხელშეკრულების შეწყვეტის და არა მისი სამომავლო შესრულების უზრუნველყოფას ისახავს მიზნად. კონტინენტურსამართლებრივ სისტემაში ხელშეკრულების გადასინჯვა მეორადი მოთხოვნის უფლებების განხორციელების რეჟიმში ტრანსფორმაციის გარეშე, პირველადი სახელშეკრულებო ვალდებულების შეცვლილი პირობებით შესრულებას გულისხმობს.

---

⁷²⁴ Beale H., Hartkamp A.(eds.), Cases, Materials and Text on Contract Law, Oregon, Hart Publishing Oxford and Portland, 2002, 607.

⁷²⁵ Collins H., The Law of Contract. LexisNexis Butterworths: London, 2003, 294, მითითებულია: Uribe M., The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives, Intersentia, 2011, 236.

ამერიკის ერთიანი საეაჭრო კოდექსი (შემდგომში – აესკ)⁷³⁶ სასამართლოს ანიჭებს ხელშეკრულებაში არსებული ხარვეზის შევსების უფლებამოსილებას – სამართლიანობისა და გონივრული განსჯის საფუძველზე გადაწყვეტოს დამატებითი შესრულების საკითხი.⁷³⁷ მნიშვნელოვან გადაწყვეტილებად შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების ადაპტაციის შესახებ, შესაძლებელია, დასახელდეს საქმე: *ალუმინის ამერიკული კომპანია ესექს ჯგუფის წინააღმდეგ*⁷³⁸, რომლის განხილვისას სასამართლომ კომერციული განუხორციელებლობის დოქტრინის საფუძველით მოახდინა არა ტრადიციულად შესრულების ვალდებულებისაგან განთავისუფლება, არამედ წინასწარ გაუთვალისწინებელი შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება, რისკებისა და ზარალის მხარეებზე გადანაწილების გზით.⁷³⁹

აესკ-ის 2-209-ე პარაგრაფის თანახმად, შეთანხმების მხოლოდ ძალა, რომელიც სახელშეკრულებო პირობების ცვლილებას ითვალისწინებს, არ შეიძლება იყოს სადავო. თუმცა, ასეთი ცვლილებები განხორციელებული უნდა იყოს კეთილსინდისიერების პრინციპის შესაბამისად. ამასთან, კეთილსინდისიერების პრინციპის დარღვევით თავდაპირველი ხელშეკრულების პირობების შესრულებაზე თავის არიდება ან შეთანხმების მოდიფიცირების იძულება ლეგიტიმური კომერციული მიზეზისა და ინტერესის გარეშე, ჩაითვლება კეთილსინდისიერების პრინ-

---

⁷³⁶ Uniform Commercial Code, Cornell University Law School, Legal Information Institute, Copyright 1978, 1987, 1988, 1990, 1991, 1992, 1994, 1995, 1998, 2001. *The American Law Institute and the National Conference of Commissioners on Uniform State Laws; reproduced, published and distributed with the permission of the Permanent Editorial Board for the Uniform Commercial Code for the limited purposes of study, teaching, and academic research*, 2003, <<http://www.law.cornell.edu/ucc/ucc.table.html>>, [24.06.2014].

⁷³⁷ Hillman R.A., Principles of Contract Law, 2nd ed., The Concise Hornbook Series, West, 2009, 331.

⁷³⁸ *Aluminum Co. of America vs. Essex Group, Inc.*, 449 F. Supp.53 (W.D. Pa.1980).

⁷³⁹ Halpern S.W., Application of the Doctrine of Commercial Impracticability: Searching for “The Wisdom of Solomon”, U. Pa. L. Rev., Vol. 135, No.5, 1987, 1125, <http://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3961&context=penn_law_review>, [24.06.2014].

ციპის დარღვევად.⁷⁴⁰ თუმცა აესკ-ით რეგლამენტირებული შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების წესი სასამართლო პრაქტიკაში შედარებით იშვიათად გამოიყენება.⁷⁴¹

3. შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება მხარეთა მოლაპარაკების გზით

3.1. კეთილსინდისიერების პრინციპის გავლენა სამართლის ინსტიტუტების განვითარებაზე

კონტინენტური ევროპის ქვეყნების უმრავლეს სამართლებრივ სისტემაში ვალდებულებითი სამართალი აღიარებს და იცავს ფუნდამენტურ პრინციპს, რომ ხელშეკრულების ფორმირებისა და მისი აღსრულების ეტაპზე მხარეები უნდა ხელმძღვანელობდნენ კეთილსინდისიერების პრინციპით, რომელიც თავისი არსით სამართლიანობის უზრუნველყოფას გულისხმობს.⁷⁴² შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების დოქტრინა, როგორც სახელშეკრულებო ინტერესის რეალიზების მექანიზმი, სწორედ კეთილსინდისიერების პრინციპის საფუძველზე აღმოცენდა. „საუკუნეების განმავლობაში „კეთილსინდისიერების დათქმაზე“ დაყრდნობით კერძო სამართლის არაერ-

---

⁷⁴⁰ Uniform Commercial Code, Cornell University Law School, Legal Information Institute, Copyright 1978, 1987, 1988, 1990, 1991, 1992, 1994, 1995, 1998, 2001. The American Law Institute and the National Conference of Commissioners on Uniform State Laws; reproduced, published and distributed with the permission of the Permanent Editorial Board for the Uniform Commercial Code, 2003, <<http://www.law.-cornell.edu/ucc/-ucc.table.html>>, [24.06.2014].

⁷⁴¹ Uribe M., The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives, Intersentia, 2011, 235; Goldber V.P., Framing Contract Law, An Economic Perspective, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts and London, England, 2006, 326.

⁷⁴² Collins H., The Law of Contract, Cambridge University Press, New York, 2003, 216-217; იხ. ასევე, სსკ-ის 261-ე II მუხლი.

თი ინსტიტუტი ჩამოყალიბდა და განვითარდა.“⁷⁴³ ამ პრინციპის პირმშოა შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების დოქტრინაც.⁷⁴⁴

„კეთილსინდისიერების პრინციპი ინდივიდის მოქმედებას სამართლიანობის კრიტერიუმთან ურთიერთკავშირში განიხილავს. იგი ინდივიდის მოქმედების თავისუფლების ერთგვარი შეზღუდვაა. პირი ცალკეულ შემთხვევაში „კეთილსინდისიერად“ მიჯნავს სამართლიანს უსამართლოსგან და თავის ქცევას სამართლიანობის კრიტერიუმს შეუსაბამებს. მას უნდა სწამდეს, რომ სამართლიანად იქცევა, ანუ ისე, როგორც ამას ობიექტური დამკვირვებელი თუ მიუკერძოებელი პირი სამართლიანად შეაფასებდა. სწორედ კეთილსინდისიერების პრინციპს დაქვემდებარებული მოქმედების თავისუფლებიდან გამომდინარეობს სუბიექტის მიერ სხვა პირის ინტერესების გათვალისწინების ვალდებულება იმ მოცულობით, რომელიც არ იწვევს თავად მისი ინტერესების არათანაზომიერ შეზღუდვას.“⁷⁴⁵

სხვადასხვა სამართლის სისტემაში კეთილსინდისიერების პრინციპისათვის მინიჭებული განსხვავებული ფუნქცია იმავდროულად ამ პრინციპის განსხვავებულ მნიშვნელობას განაპირობებს. გერმანულ სამართალში კეთილსინდისიერი ქცევა მხარეთა უპირველესი ვალდებულებაა. ყველა უფლებისა და მოვალეობის განხორციელება კეთილსინდისიერების ძირითად წესს უნდა ეფუძნებოდეს.⁷⁴⁶

---

⁷⁴³ *კერესელიძე დ.,* კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, თბ., 2009, 84.

⁷⁴⁴ Tallon D., წიგნში: Hartkamp A.S., Hesselink M., Hondius E.H., du Perron E., Joustra C., Veldman M.(eds.), Towards a European Civil Code, 3rd ed., Kluwer Law International, 2004, 503; იხ. ასევე, ჩიტაშვილი ნ., შეცვლილი გარემოებებით წარმოშობილი შესრულების გართულება და შეუძლებლობა, „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2011, 139-142.

⁷⁴⁵ *კერესელიძე დ.,* კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, თბ., 2009, 83.

⁷⁴⁶ Firoozmand M.R., Changed Circumstances and Immutability of Contract: a Comparative Analysis of Force Majeure and Related Doctrines, Bus. L. Int'l, Vol. 8, No. 2, 2007, 170, <http://heinonline.org/HOL/Welcome?message=Please%20log%20in&url=%2FHOL%2FPrint%3Fhandle%3Dhein.journals%2Fblawintl2007%26div%3D17%26collection%3Djournals%26set_as_cursor%3D1%26men_tab%3Dsrchresults>, [24.06.2014].

გერმანულ სასამართლო პრაქტიკასა და იურიდიულ დოქტრინაში კეთილსინდისიერების პრინციპის განმამტკიცებელი გსკ-ის 242-ე პარაგრაფი ყოვლისმომცველ ზოგად დებულებად ჩამოყალიბდა, რომლის გამოყენებაც სცილდება მის სიტყვასიტყვით მნიშვნელობას და ზეგავლენას ახდენს მთელ სამართლის სისტემაზე.⁷⁴⁷

გერმანული სამართლის გავლენით კეთილსინდისიერების ვალდებულება უნივერსალური პრინციპის⁷⁴⁸ სახით განმტკიცდა სსკ-ის არაერთ მუხლში, ხოლო ვალდებულებით სამართალში ასახვა პპოვა 361-ე II მუხლის⁷⁴⁹ შინაარსით. საკანონმდებლო დონეზე პრინციპის რეგლამენტაციასთან ერთად, მიზანშეწონილია, ქართულ სასამართლო პრაქტიკაში გაიზარდოს აღნიშნული ნორმატიული პრინციპის მოქმედების შემთხვევები და იგი „გამოყენებულ იქნეს სამართლიანი შედეგების დადგომისათვის და, ამავდროს, აშკარად უსამართლო შედეგის თავიდან აცილებისათვის.“⁷⁵⁰ კეთილსინდისიერების პრინციპის ფართო გამოყენება სამოქალაქო სამართლებრივი ურთიერთობების მოსაწესრიგებლად რეალურად უზრუნველყოფდა სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობასა და მის მონაწილეთა ინტერესების სამართლიან გადანაწილებას.

3.2. შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების მიზნით მოლაპარაკების წარმოების ვალდებულება კეთილსინდისიერების პრინციპის დაცვით

უმრავლეს ევროპულ სამართლებრივ სისტემაში შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება უმთავრესად

⁷⁴⁷ Palandt/Heinrichs, 2003, §242, Rdnr. 16, მითითებულია: *კერესელიძე დ.*, სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი დებულებები, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, 7/2004-1, 34.

⁷⁴⁸ ამ პრინციპის უნივერსალურობაზე მეტყველებს სსკ-ის მე-8 III მუხლი, რომელიც განმტკიცებულია სსკ-ის ზოგად ნაწილში და ყველა სამოქალაქო სამართლებრივ ურთიერთობას მიემართება.

⁷⁴⁹ აღნიშნული მუხლი აწესებს ვალდებულების ჯეროვნად, კეთილსინდისიერად, დათქმულ დროსა და ადგილას შესრულების სავალდებულობას.

⁷⁵⁰ *იოსელიანი ა.*, კეთილსინდისიერების პრინციპი სახელშეკრულებო სამართალში, (შედარებით-სამართლებრივი გამოკვლევა), „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოცემა, 2007, 12.

მხარეთა მიერ ხორციელდება, თუმცა აღნიშნული უფლებამოსილება მინიჭებული აქვს სასამართლოსაც. თუ სასამართლო უშედეგოდ მიიჩნევს კონტრაქტებზე მოლაპარაკების ვალდებულების დაკისრებას, მაშინ თავად ახორციელებს ხელშეკრულების ადაპტაციას.⁷⁵¹

კონტინენტური ევროპის ქვეყნებში შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება კეთილსინდისიერებისა და სამართლიანობის პრინციპთა საფუძველზე ხორციელდება.⁷⁵² შეცვლილი გარემოებების გავლენით შესრულების გართულების წარმოშობისას, კეთილსინდისიერების პრინციპი მხარეებს აკისრებს ურთიერთთანამშრომლობის ვალდებულებას ხელშეკრულების ადაპტაციის მიზნით, ხოლო სასამართლოს ანიჭებს მისი მისადაგების უფლებამოსილებას, რომელიც მოწოდებულია სახელშეკრულებო სამართლიანობისა და წონასწორობის აღდგენისათვის მხარეთა თავდაპირველი მიზანი განმარტოს კეთილსინდისიერების პრინციპის ჭრილში.

თანამედროვე სამართლებრივ სივრცეში ხელშეკრულება განიხილება, როგორც მხარეთა ლეგიტიმური მიზნებისა და ინტერესების ამსახველი შეთანხმება და არა მარტოდენ კონტრაქტთა უფლებებისა და მოვალეობების მკაცრად მარეგლამენტირებული დოკუმენტი.⁷⁵³

სახელშეკრულებო ურთიერთობის მონაწილეებს ხელშეკრულების შესრულების უზრუნველსაყოფად ეკისრებათ ურთიერთთანამშრომლობის ვალდებულება.⁷⁵⁴ ევროპული პრინციპების თანახმად, ურთიერთთანამშრომლობის ვალდებულების შეუსრულებლობა, მისი მნიშვნელობიდან გამომდინარე, ვალდებულების დარღვევის დამოუკიდებელ სახეს აფუძნებს და მასთან დაკავ

---

⁷⁵¹ *Frick J.G.*, Arbitration and Complex International Contracts, Kluwer Law International, Schulthess, 2001, 183.

⁷⁵² *Draetta U., Lake R.B., Nanda V.P.*, Breach and Adaptation on International Contracts, An Introduction to Lex Mercatoria, Butterworth Legal Publishers, 1992, 183.

⁷⁵³ *Ciematniece I.*, Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 74.

⁷⁵⁴ იხ. ევროპული პრინციპების 1:201-ე მუხლი.

შირებული სამართლებრივი დაცვის მექანიზმების⁷⁵⁵ გამოყენების უფლებას აღმოაცენებს.⁷⁵⁶ მოლაპარაკების წარმოება ხელშეკრულების ადაპტაციის მიზნით, მხარეთა თანაქმედების ვალდებულების გამოხატულებად უნდა განიმარტოს.

შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების მიზნით მხარეთა მოლაპარაკების სავალდებულოება აღნიშნული ვალდებულების სახელშეკრულებო დათქმებით განმტკიცებისგან დამოუკიდებლად მოქმედებს. ხსენებული ვალდებულება განსაკუთრებით მკაცრად ვრცელდება შრომითსახელშეკრულებო ურთიერთობებზე. მოლაპარაკების სავალდებულოების პრინციპი კონტინენტური სამართლის სისტემის არსობრივი მახასიათებელია, რამეთუ ის განსაკუთრებით ორიენტირებულია სახელშეკრულებო ურთიერთობის დაცვასა და ვალდებულების შესრულების უზრუნველყოფაზე.⁷⁵⁷

საერთაშორისო სავაჭრო პალატის წესები ხელშეკრულების ადაპტაციის შესახებ და უნსიტრალის წესები შემათანხმებული პროცედურების შესახებ, მართალია, არ განამტკიცებენ ფორსმაჟორისა და შესრულების გართულების ცნებებს, მაგრამ განამტკიცებენ მოლაპარაკების ვალდებულებას ხელშეკრულების ადაპტაციის მიზნით.⁷⁵⁸ შეცვლილი გარემოებების აღმოცენება ავტომატურად არ წარმოშობს ადაპტაციის ვალდებულებას, არამედ მოლაპარაკების მოთხოვნის უფლებას ანიჭებს მხარეს.⁷⁵⁹ ვალდებულების შესრულების გართულება კონტრაქტების მიმართ აღმოაცენებს მოლაპარაკებაში ჩართვის ვალდებულებას შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების მიზნით. აღნიშნული ვალდებულების შეუსრულებლობის შემთხვევაში

---

⁷⁵⁵ მათ შორის, ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებას (შენიშვნა – ნ.ჩ.).

⁷⁵⁶ Busch D., Hondius E., Kooten H.V., Schelhaas H.N., Schrama W. (eds.), *The Principles of European Contract Law and Dutch Law: A Commentary*, Kluwer Law International, Ars Aequi Libri, Nijmegen, 2002, 52.

⁷⁵⁷ Ciematniece I., *Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts*, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 65.

⁷⁵⁸ იქვე, 38.

⁷⁵⁹ BGHZ 10, 44, 51; 350 F; BGH NJW 1967, 1081; BGH WM 1975, 769.

ხელშეკრულების მისადაგებას ახორციელებს დამოუკიდებელი მესამე პირი მოსამართლის ან არბიტრის სახით.⁷⁶⁰

დათქმა *Clausula Rebus Sic Stantibus* შეცვლილი გარემოებების არსებობისას ითვალისწინებს მოლაპარაკებათა გამართვას კონტრაქტის ადაპტაციის უზრუნველსაყოფად, შეთანხმების პირობების გადახედვას იმგვარად, რომ შესრულების გაგრძელება შესაძლებელი გახდეს.⁷⁶¹ ამდენად, შეცვლილი გარემოებების პირობებში მხარეთა უმთავრესი მიზანი ხელშეკრულების შენარჩუნება უნდა იყოს.⁷⁶²

უნიფიცირებულ კერძო სამართალში შეცვლილი გარემოებების გავლენით შესრულების უკიდურესი დამძიმების შემდგომ დაზარალებულ მხარეს წარმოეშობა სახელშეკრულებო მოლაპარაკებაში ჩართვის მოთხოვნა კონტრაქტის მიმართ.⁷⁶³

DCFR-ის III.-1:110(2)(d) მუხლი მხარეს აკისრებს ვალდებულებას კეთილსინდისიერებისა და გონიერების პრინციპის დაცვით მოლაპარაკების გზით მიაღწიოს სახელშეკრულებო ვალდებულებების მომწესრიგებელი ნორმების გონიერულ და სამართლიან ადაპტირებას.⁷⁶⁴ ევროპული პრინციპებისა და უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების ძალით მხარეთა სასამართლოსადმი მმართველის უფლების წინაპირობად დადგენილია სახელშეკრულებო მოლაპარაკების წარუმატებლობა,⁷⁶⁵ რაც იმავდროულად გუ-

---

⁷⁶⁰ *Schwenzer I., Hachem P., Kee Ch.*, Global Sales and Contract Law, Oxford University Press, New York, 2012, 672-673.

⁷⁶¹ *გოგიაშვილი გ.*, *Clausula Rebus Sic Stantibus*, დინამიკა და სტატიკა სამართალში, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, 9/2006-1/2, 110.

⁷⁶² *Pizer L.K., Smith M.R. (eds. in Chief), Southerington T.*, Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) 2002-2003, Kluwer Law International, The Hague, London, New York, 2004, 264.

⁷⁶³ *Gabriel H.D.*, Contract for the Sale of Goods, A Comparison of Domestic and International Law, Oceana Publications, Inc, Dobbs, Ferry, New York, 2004, 221.

⁷⁶⁴ *Bar Ch., Clive E., Schulte-Nölke H., Beale H., Herre J., Huet J., Storme M., Swann S., Varul P., Vaneziano A., Zoll F. (eds.)*, Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference, Study Group on a European Civil Code and Research Group on EC Private Law (Acquis Group), Sellier, European Law Publishers GmbH, Munich, 2009, 737, <http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf>, [24.06.2014].

⁷⁶⁵ *Gabriel H.D.*, Contract for the Sale of Goods, A Comparison of Domestic and International Law, Oceana Publications, Inc, Dobbs, Ferry, New York, 2004, 221.

ლისხმობს, რომ მხარეთა ურთიერთმოლაპარაკება კონტრაქტ-
თა კანონით განმტკიცებული ვალდებულებაა. უნიდრუას სახელ-
შეკრულებო პრინციპების 6.2.3-ე მუხლი ანიჭებს მხარეს მოლა-
პარაკებაში კონტრაქტის მოწვევის უფლებას, რასაც ბუნებრი-
ვია, შეესატყვისება ხელშემკერელი მხარის სანაცვლო ვალდებუ-
ლება. მრავალ საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებაშიც აღიარებუ-
ლია მოლაპარაკებაში ჩართვის ვალდებულება.⁷⁶⁶

კეთილსინდისიერების პრინციპი არის სახელშეკრულებო
მოლაპარაკებაში კონტრაქტის ჩართვის მოთხოვნის სამართ-
ლებრივი საფუძველი ფსკ-ში.⁷⁶⁷ გსკ-ის 313-ე პარაგრაფი პირდა-
პირ არ მიუთითებს მოლაპარაკებაში ჩართვის ვალდებულებაზე,
თუმცა დავის გადაწყვეტისას შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელ-
შეკრულების ადაპტაციის უპირატესობა მის შეწყვეტასთან შე-
დარებით მოლაპარაკების ეტაპის სავალდებულოობაზე მეტ-
ყველებს. გერმანულ სასამართლო პრაქტიკაში კი აღიარებულია
მიდგომა, რომ მხარეს ენიჭება შეტყობინების გაგზავნისა და სა-
ხელშეკრულებო მოლაპარაკების მოთხოვნის უფლება.⁷⁶⁸ გერმა-
ნიის ფედერალური სასამართლოს პრაქტიკიდან ვლინდება, რომ
მართლმსაჯულება უპირატესობას გრძელვადიან სახელშეკრულე-
ბო ურთიერთობაში მხარეთა ნების თავისუფლების პრინციპის
საფუძველზე განხორციელებულ სახელშეკრულებო მოლაპარა-
კებას ანიჭებს.⁷⁶⁹ თვით გერმანული ვალდებულებითი სამართ-
ლის რეფორმამდეც გერმანული სასამართლო პრაქტიკა ხელ-

---

⁷⁶⁶ 2000 Arbitral Award ICC International Court of Arbitration (No.10021); De-
cember 2001 Arbitral Award ICC International Court of Arbitration (No. 9994),
Centro de Arbitraje de México (CAM), 30.11.2006, <<http://www.unilex.info/case.cfm?pid=2&do=case&id=1149&step=Abstract>>, მითითებულია წიგნში: *Uribe M., The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives, Intersentia, 2011, 209.*

⁷⁶⁷ იხ. ფსკ-ის (French Civil Code, Translated by *Rouhette G.* with the assis-
tance of *Rouhette-Berton A.*, 2006) 1134-ე მუხლი.

⁷⁶⁸ იხ. *OLG Karlsruhe, DB 1980, 254* (საქმე შეეხება ელექტროენერგი-
ის მიწოდების გრძელვადიან ხელშეკრულებას).

⁷⁶⁹ *Horn N., Changes in Circumstances and the Revision of Contracts in some European Laws and in International Law, 1985, 23* წიგნში: *Horn N.(ed.)*, *Adapta-
tion and Renegotiation of Contracts in Inter-national Trade and Finance*, Deventer/
The Netherlands, Kluwer Law and Taxation Publishers, 1985.

შეკრულების საფუძვლის რღვევისას მხარეთა უპირველეს ვალდებულებად აღიარებდა კეთილსინდისიერების პრინციპის საფუძველზე ურთიერთმოლაპარაკების სავალდებულობას ხელშეკრულების ადაპტაციის მიზნით.⁷⁷⁰

ამერიკულ სამართლებრივ დოქტრინაში კეთილსინდისიერების პრინციპი არის მიხნეული, როგორც კონტრაქტზე მოლაპარაკებაში ჩართვის ვალდებულების დაკისრების საფუძველი, როდესაც შეცვლილი გარემოებების გავლენით მეორე მხარის მიერ უკიდურესად რთულდება ვალდებულების აღსრულება. კერძოდ, აესკ-ის 1-304-ე პარაგრაფის თანახმად, ნებისმიერი ხელშეკრულება და მოვალეობა მისი განხორციელებისა და აღსრულების პროცესში ითვალისწინებს კეთილსინდისიერების ვალდებულების დაცვას.⁷⁷¹

იტალიური იურიდიული დოქტრინის თანახმად, როდესაც ხელშეკრულების შესრულების პირობები აღარ შეესაბამება იმ „ეკონომიკურ ლოგიკას“, რომელიც ხელშეკრულების დადების ეტაპზე არსებობდა, მაშინ დაზარალებულ მხარეს აქვს უფლება მოითხოვოს მოლაპარაკებების დაწყება სახელშეკრულებო წონასწორობის აღდგენის მიზნით.⁷⁷²

---

⁷⁷⁰ *Karampatzos A.*, Supervening Hardship as Subdivision of the General Frustration Rule. A Comparative Analysis with Reference to Anglo American, German, French and Greek Law, *Eur. Rev. of Priv. L.*, Vol. 13, 2005, 134, <www.KluwerLawInternational.com>, [24.06.2014].

⁷⁷¹ ამერიკული სამართლისგან კონცეფტუალურად განსხვავებული მიდგომა აქვს ინგლისურ სამართალს, რომელიც არ იცნობს მხარეთა კეთილსინდისიერების, ლოიალობისა და თანაქმედების, შესაბამისად, სახელშეკრულებო მოლაპარაკებაში ჩართვის ვალდებულებას, იხ. *Cartwright J.*, Negotiation and Renegotiation: an English Perspective. In: *Cartwright J., Vogenauer S., Whittaker S. (eds.)*, Reforming the French Law of Obligations, Comparative Reflections on the Avant-Projet De Réforme Du Droit Des Obligations Et De La Prescription ('the Avant-Projet Catala'). Hart Publishing: Oxford, 2009, 52, მითითებულია წიგნში: *Uribe M.*, The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, *Comparative Perspectives, Intersentia*, 2011, 221.

⁷⁷² *Macario F.*, Adeguamento e rinegoziazione nei contratti a lungo termine. Jovene Editore: Naples, 1996, 312, მითითებულია წიგნში: *Uribe M.*, The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, *Comparative Perspectives, Intersentia*, 2011, 220.

სახელშეკრულებო მოლაპარაკების ვალდებულების საკანონმდებლო დონეზე რეგლამენტაცია მნიშვნელოვნად წაახალისებს დაეების მშვიდობიანი გადაწყვეტის ფორმების გამოყენებას სასამართლო პროცესებთან შედარებით.⁷³ ხელშეკრულების შეწყვეტის საპირისპიროდ მხოლოდ მოლაპარაკების წარმოების გზით შეძლებენ მხარეები იყვნენ მოქნილნი, ხელი შეუწყონ ურთიერთნდობის ფორმირებასა და ჰქონდეთ კოორდინაცია კეთილსინდისიერების პრინციპის დაცვით დავის გადაწყვეტის პროცესში,⁷⁴ რათა მიღწეულ იქნეს სახელშეკრულებო ურთიერთობის მიზანი – ვალდებულების შესრულება.⁷⁵

ხელშეკრულება არის ინსტრუმენტი, რომელიც მხარეთა ლეგიტიმური მოლოდინის აღსრულებისათვის მოითხოვს მუდმივ ურთიერთთანამშრომლობას და თანაქმედების ვალდებულების განხორციელებას. ურთიერთთანამშრომლობის ვალდებულება, როგორც მხარეთა ქცევის სახელმძღვანელო პრინციპი, სახელშეკრულებო მოლაპარაკებას შეცვლილი გარემოებების აღმოცენების უპირობოდ თანამდევ პროცესად მოიაზრებს.⁷⁶

3.3. შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების მიზნით მოთხოვნის წარდგენის ვალდებულება

სსკ-ის 398-ე I მუხლის თანახმად, შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება შემდეგ სამართლებრივ წინაპირობებს უკავშირდება: *თუ ის გარემოებები, რომლებიც ხელ-*

---

⁷³ *Uribe M.*, The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives, Intersentia, 2011, 251.

⁷⁴ *Macneil I.R.*, The New Social Contract: An Inquiry into Modern Contractual Relations, Yale University Press New Haven, CT., 1980, მითითებულია: *Uribe M.*, The Effect of a Change Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives, Intersentia, 2011, 219.

⁷⁵ *Williston S.*, *Lord R.A.*, A Treatise on the Law of Contracts, Thomson/West: Rochester, New York, §77:10, 1990, 306.

⁷⁶ *Uribe M.*, The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives, Intersentia, 2011, 238.

შეკრულების დადების საფუძველი გახდა, ხელშეკრულების დადების შემდგომ აშკარად შეიცვალა და მხარეები არ დადებდნენ ამ ხელშეკრულებას ან დადებდნენ სხვა შინაარსით, ეს ცვლილებები რომ გაეთვალისწინებინათ, მაშინ შეიძლება მოთხოვნილ იქნეს ხელშეკრულების მისადაგება შეცვლილი გარემოებებისადმი. საყურადღებოა ასევე, რომ ვალდებულების შესრულების ისეთი დაბრკოლება, როდესაც მხარეს არ შეიძლება (ე.ი. არაგონიერულია) მოეთხოვოს შეუცვლელი ხელშეკრულების მკაცრად დაცვა კეთილსინდისიერებისა და სამართლიანობის პრინციპებიდან გამომდინარე, იურიდიულ დოქტრინაში შესრულების გართულების წარმოშობის აუცილებელ წინაპირობად განიხილება, რამდენადაც შესრულების გონიერულობა ხელშეკრულების მპოჭავი ძალის განმსაზღვრელ კრიტერიუმად არის მიჩნეული.⁷⁷ ამ შემთხვევაში „ხელშეკრულება ხდება არა თანამშრომლობისა და თავისუფალი ბრუნვის საშუალება, არამედ ერთი მხარის მეორეზე დამორჩილების იარაღი“.⁷⁸ შესაბამისად, „კანონმდებელმა გამართლებულად მიიჩნია სახელშეკრულებო ბოჭვისაგან იმ პირის განთავისუფლება, რომელიც გარემოებათა ცვლილების შედეგად მნიშვნელოვნად და არათანაზომიერად ზარალდება“.⁷⁹ ასეთი შესრულება უთანასწორო მდგომარეობაში ჩააყენებდა სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილეებს.

ამდენად, შესრულების არაგონიერულობა, არარაციონალურობა შესრულების გართულების, როგორც კონცეფციის, სრულად დაფუძნების სხვა სავალდებულო წინაპირობებთან ერთად ერთ-ერთ აუცილებელ წინაპირობად და არა მის თანამდევ შედეგად უნდა იქნეს განსახილველ მუხლში განმტკიცებული.

---

⁷⁷ მაგალითად, გსკ-ის (German Civil Code - Bürgerliches Gesetzbuch, Bundesministerium der Justiz, Juris GmbH, Saarbrücken, 2005) §313 I.

⁷⁸ ზოიძე ბ., ევროპული კერძო სამართლის რეცეფცია საქართველოში, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის თინათინ წერეთლის სახელობის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტი, კერძო სამართლის ინსტიტუტი, თბ., 2005, 281.

⁷⁹ ჩაჩავა ს., მოთხოვნების და მოთხოვნის საფუძველების კონკურენცია კერძო სამართალში, სადისერტაციო ნაშრომი, თბ., 2010, 68, <http://tsu.edu.ge/data/file_db/faculty-law-public/sofio_chacha-va.pdf>, [24.06.2014].

მუხლის აღნიშნული ფორმულირება ეწინააღმდეგება ხელშეკრულების მისადაგების მოთხოვნისა და მოლაპარაკების საეკლდებულოობის პრინციპს, რამეთუ ითვალისწინებს შემთხვევებს, როდესაც არ შეიძლება მოთხოვნილ იქნეს შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება, არამედ პირდაპირ ხელშეკრულებიდან გასვლა.

შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება ხელშეკრულების გადარჩენასა და მის აღსრულებას ემსახურება. ამიტომაც, როგორც ზემოთ დაწვრილებით იქნა ახსნილი, უნიფიცირებულ კერძო სამართალსა და უმრავლეს სამართლებრივ სისტემაში ერთმნიშვნელოვნად აღიარებულია მხარეთა მოლაპარაკების საეკლდებულოობა ხელშეკრულების ადაპტაციის მიზნით. ამდენად, შეუძლებელია არსებობდეს შემთხვევები, როდესაც არ იქნება მოთხოვნილი შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების მიზნით მხარეთა მოლაპარაკება როგორც ეს 398-ე I მუხლის ბოლო წინადადებაშია მითითებული. ამიტომ, ფრაზა „წინააღმდეგ შემთხვევაში“ არსობრივად ცვლის საკითხის რეგულირებას და მუხლის დანაწესიდან სრულად უნდა იქნეს ამოღებული. ამასთან, ფორმულირებას: „შესაძლებელია მოთხოვნილ იქნეს შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება“ უნდა მიენიჭოს იმპერატიული მნიშვნელობა და შესაძლებლობა უნდა განისაზღვროს ეკლდებულების სახით. არსი სწორედ ისაა, რომ უპირველესად, საეკლდებულო წესით უნდა განხორციელდეს შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების მცდელობა მხარეთა მიერ და მხოლოდ აღნიშნულის უშედეგოდ დასრულების შემდგომ შესაძლებელია ხელშეკრულების შეწყვეტა ხელშეკრულებიდან გასვლის გზით.

შესაბამისად, საკანონმდებლო დებულების დაზუსტება შესაძლებელია შემდეგი ფორმულირებით: თუ ის გარემოებები, რომლებიც ხელშეკრულების დადების საფუძველი გახდა, ხელშეკრულების დადების შემდეგ აშკარად შეიცვალა და მხარეები არ დადებდნენ ამ ხელშეკრულებას ან დადებდნენ სხვა შინაარსით, ეს ცვლილებები რომ გაეთვალისწინებინათ, მაშინ აღმოცენდება შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების მოთხოვნა, თუ ცალკეულ გარემოებათა გათვალისწინებით ხელ-

შეკრულების მხარეს არ შეიძლება მოეთხოვოს შეუცვლელი ხელშეკრულების მკაცრად დაცვა.

3.4 მოლაპარაკების მოთხოვნის სავალდებულობა და მისი უარყოფის დაუშვებლობა

სსკ-ის 398-ე მუხლი წინააღმდეგობრივი რეგულირებით ხასიათდება. კერძოდ, III ნაწილის I წინადადება, ამავე მუხლის I ნაწილისგან განსხვავებით, შეცვლილ გარემოებათა პირობებში ხელშეკრულების ადაპტაციის მიზნით მოლაპარაკებას მხარეთა უპირველეს ვალდებულებად განსაზღვრავს: *მხარეები ჯერ უნდა შეეცადონ, რომ ხელშეკრულება მიუსადაგონ შეცვლილ გარემოებებს.* „მიზანი ამისა ისევე შესრულებისადმი მხარდაჭერაა, მხარეებისათვის იმისი შესხენებაა, რომ შეცვლილ გარემოებებს ისინი კი არ უნდა გაექცნენ, არამედ ყველაფერი უნდა გააკეთონ, რომ ხელშეკრულება შეაგუონ მათ. ამით სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობაც შენარჩუნდება და ხელშეკრულებაც შესრულდება“.⁷⁰ მექანიზმი, რომელიც უზრუნველყოფს შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგებას, ნაგულისხმევად განიხილება სახელშეკრულებო ბოჭვის კომპონენტად,⁷¹ რომლის მიზანი პრინციპის – ხელშეკრულება უნდა შესრულდეს – გატარებაა.

სსკ-ის 398-ე III მუხლის დარჩენილი ნაწილი ზემოთქმულის საწინააღმდეგო მოწესრიგებას ითვალისწინებს: *თუკი შეუძლებელია ხელშეკრულების მისადაგება შეცვლილი გარემოებებისადმი, ან მეორე მხარე ამას არ ეთანხმება, მაშინ იმ მხარეს, რომლის ინტერესებიც დაირღვა, შეუძლია უარი თქვას ხელშეკრულებაზე.* აღნიშნული საკანონმდებლო დებულება უზრუნველყოფს სასამართლოს როლს⁷² შეცვლილი გარემოებებისადმი

⁷⁰ ზოიძე ბ., ევროპული კერძო სამართლის რეცეფიცია საქართველოში, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის თინათინ წერეთლის სახელობის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტი, კერძო სამართლის ინსტიტუტი, თბ., 2005, 288-289.

⁷¹ Mekki M., Pelese M.K., Hardship and Modification (or 'Revision') of the Contract, 2010, 17, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1542511>, [24.06.2014].

⁷² ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ. (რედ.), საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, 407.

ხელშეკრულების მისადაგების პროცესში, რამდენადაც სახელშეკრულებო მოლაპარაკების ეტაპზე მისადაგების შეუძლებლობას ან ერთ-ერთი მხარის თანხმობის არარსებობას პირდაპირ ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლებას უკავშირებს და სახელშეკრულებო მოლაპარაკების შემდგომ ეტაპად სასამართლოსადმი ადაპტაციის მოთხოვნის უფლების წარდგენას არ განიხილავს, მაშინ როდესაც, შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების ინსტიტუტი პრეცედენტული სამართლის პირშია, რომელიც სასამართლო წიადში აღმოცენდა და შემდგომ პოვა საკანონმდებლო რეგლამენტაცია. „ევროპულ სამართალშიც კი შეცვლილი გარემოებანი უმეტესწილად სასამართლო პრაქტიკაში დადგენილი გარემოებანია“.⁷⁸³

შენიშვნა საფუძვლიანად უნდა გამოითქვას იმ საკანონმდებლო დებულების მიმართ, რომელიც მხარეს ავტომატურად ანიჭებს ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლებას ხელშეკრულების მისადაგების მიმართ მისი თანხმობის არარსებობის შემთხვევაში. კრედიტორის უარი შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგებაზე არ უნდა იყოს ანგარიშგასაწევი, რამდენადაც მას უპირისპირდება მოვალის პატივსადები ინტერესი, სახელშეკრულებო წონასწორობისა და ინტერესთა ბალანსის აღდგენის პრინციპი. მხარე ვალდებულია, ხელი შეუწყოს ხელშეკრულების გადარჩენისკენ მიმართულ ღონისძიებებს და 398-ე III მუხლის განხილული წინადადების (თუკი შეუძლებელია ხელშეკრულების მისადაგება შეცვლილი გარემოებებისადმი, ან მეორე მხარე ამას არ ეთანხმება) ძალით არ შეიძლება მას ენიჭებოდეს შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების უარყოფის უფლება პატივსადები საფუძვლის გარეშე. ხელშეკრულების ადაპტაციაზე უარი დასაშვებად შეიძლება იქნეს განხილული მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც ის ვერ უზრუნველყოფს მხარეთა ინტერესების დაბალანსებას. ამ პირობებშიც ხელშეკრულების ადაპტაციის საკითხზე საბოლოო გადაწყვეტილების მიღება უნდა

---

⁷⁸³ ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ. (რედ.), საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, 400.

მიენდოს სასამართლოს. შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგებაზე მოლაპარაკების გზით შეთანხმების მიუღწევლობის პირობებში, ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლების რეალიზებამდე ხელშეკრულების ადაპტაციის მოთხოვნით სასამართლოსადმი მიმართვა, დამატებითი შესრულების მსგავსად, ხელშეკრულებიდან გასვლის წინაპირობად უნდა იქნეს განხილული.

ეკონომიკური შეუძლებლობისას ვალდებულება, მართალია, მოვალისათვის უკიდურესად მძიმეა შესასრულებლად, მაგრამ ეს სირთულე არ არის კრედიტორის შესრულების ინტერესთან მნიშვნელოვნად შეუსაბამო (არაპროპორციული). კრედიტორის შესრულების ინტერესსა და მოვალის შესრულების სირთულეს შორის შეუსაბამობა არ არსებობს – რამდენადაც რთულია ვალდებულების შესრულება მოვალისათვის, იმდენად მნიშვნელოვანია ამგვარი შესრულების მიღება კრედიტორისათვის. ამ პირობებში, ხელშეკრულების მისადაგება ყოველთვის მოვალის, როგორც დაზარალებული მხარის, ინტერესებს ეხმიანება, რომლისთვისაც თავდაპირველი პირობებით შესრულება მძიმე შედეგებს უკავშირდება. კრედიტორისათვის უმჯობესია ხელშეკრულების უცვლელი პირობებით შესრულება, რომელიც მნიშვნელოვნად ზრდის მისთვის სახელშეკრულებო ინტერესს, ხელშეკრულების ფასსა და სარგებლიანობას. თუმცა კრედიტორისათვის შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების შესაბამისობაში მოყვანა არ იქნება მძიმე ეკონომიკური შედეგის მომტანი, რამდენადაც მისადაგების დროს სასამართლო მაქსიმალურად ხელმძღვანელობს კეთილსინდისიერებისა (სსკ-ის მე-8 III, 361-ე II მუხლები) და სამართლიანობის (სსკ-ის 325-ე მუხლი) პრინციპებით.

3.5. მოლაპარაკების გამართვის მიზანი და წინაპირობები

სახელშეკრულებო მოლაპარაკება მნიშვნელოვნად ამცირებს დავის წარმოშობის შესაძლებლობას და ხელს უწყობს

ურთიერთობის მოწესრიგებასა და გამყარებას მხარეებს შორის.⁷⁸⁴ სახელშეკრულებო მოლაპარაკება უთანხმოების გადაწყვეტის ყველაზე ეფექტური და სწრაფი საშუალებაა, ნაკლებ ხარჯებს უკავშირდება და მხარეთა ურთიერთშეთანხმების მიღწევის შესაძლებლობას ითვალისწინებს ჯერ კიდევ სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების ეტაპზე.⁷⁸⁵ მოლაპარაკების ვალდებულების აღსრულება უნდა განხორციელდეს მოქნილობისა და თანამშრომლობის ფორმატში.⁷⁸⁶

შეცვლილი გარემოებებისადმი გონივრული და სამართლიანი მისადაგება არ შეიძლება გულისხმობდეს სახელშეკრულებო წონასწორობის აბსოლუტურ აღდგენას იმ სახით, როგორც არსებობდა ხელშეკრულების დადების ეტაპზე. მოლაპარაკება უნდა ითვალისწინებდეს შესრულების სიმძიმის შემსუბუქებას მოვალისათვის, ხოლო კრედიტორისათვის კვლავ სახელშეკრულებო სარგებლით უზრუნველყოფას. ამდენად, სახელშეკრულებო მოლაპარაკებები არ შეიძლება ისახავდეს სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის მეორე მხარეზე სრულად გადაკისრების მიზანს.⁷⁸⁷

მხარეებმა სახელშეკრულებო მოლაპარაკება უნდა აწარმოონ შეთანხმების მიღწევის რეალური განზრახვით, კონსტრუქციულად და არ გამოიყენონ იგი როგორც ტაქტიკური მანევრი.⁷⁸⁸ ხშირად, მოლაპარაკების კეთილსინდისიერი მონაწილე უნდა იყენებდეს მედიატორის უნარ-ჩვევებს.⁷⁸⁹

⁷⁸⁴ *Gotanda J. Y.*, *Renegotiation and Adaptation Clauses in Investment Contracts, Revisited*, *Vand. J. Transnat'l L.*, Vol. 36, 2003, 1469, მითითებულია: *Uribe M.*, *The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives*, *Intersentia*, 2011, 233.

⁷⁸⁵ *Fox W.F.*, *International Commercial Agreements, A Primer on Drafting, Negotiation and Resolving Disputes*, 4th ed., *Wolters Kluwer Law and Business*, The Netherlands, 2009, 78.

⁷⁸⁶ *Hillman R.A.*, *Court Adjustment of Long-Term Contracts: An Analysis under Modern Contract Law*, *Duke L. J.*, 1987, 17.

⁷⁸⁷ *Uribe M.*, *The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives*, *Intersentia*, 2011, 208.

⁷⁸⁸ *Bonell M. J.*, *An International Restatement of Contract Law. The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*, 3rd ed., *Ardsley, New York: Transnational Publishers, Inc.*, 2009, 120.

⁷⁸⁹ *Sivigila P.*, *Contracts and Negotiating for the business person (You and Your Lawyer)*, *Carolina Academic Press, United States of America*, 2007, 70.

მოლაპარაკების მოთხოვნა უნდა განხორციელდეს დროულად და უნდა ემყარებოდეს სამართლებრივ საფუძვლებს, შეცვლილი გარემოებების შესახებ ზუსტ ინფორმაციას და ვალდებულების შესრულებაზე მათი ზემოქმედების ხარისხს. ამ თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია, ბულგარეთის საეაჭრო და ინდუსტრიული პალატის საარბიტრაჟო ტრიბუნალის გადაწყვეტილება,⁷⁹⁰ რომელიც შეეხება გართულებული სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების საკითხს. კერძოდ, საქმის ფაქტობრივი გარემოებების საფუძველზე მოპასუხემ მისი მხრიდან მოლაპარაკებებში მონაწილეობის მიუღებლობა იმ არგუმენტაციით გაამართლა, რომ მოვალეს არ განუცხადებია მიმწოდებლისთვის, თუ რა ხარისხით დაამძიმებდა შეცვლილი გარემოებების ზემოქმედება ვალდებულების შესრულებას, შესაბამისად, რა პერიოდით უნდა განხორციელებულიყო საქონლის მიწოდების შეჩერება და ა.შ.

კეთილსინდისიერების პრინციპი მოითხოვს, რომ მოლაპარაკებებში ჩართვის მოთხოვნა იყოს საფუძვლიანი და ყველა იმ ინფორმაციის მომცველი, რომელიც აუცილებელია კონტრაქტის მიერ ვითარების ადეკვატური შეფასებისათვის.⁷⁹¹ ამასთან, აუცილებელია, რომ სახელშეკრულებო მოლაპარაკებისათვის გონივრული ვადა იყოს განსაზღვრული.⁷⁹²

მოლაპარაკებაში ჩართვის მოთხოვნა გაგზავნილ უნდა იქნეს შეცვლილი გარემოების აღმოცენების შემდგომ გონივრულ ვადაში და იყოს საფუძვლიანად მოტივირებული.⁷⁹³ საქართველოს

⁷⁹⁰ Bulgarian Chamber of Commerce and Industry [BTTP (Bulgarska turgosko-promishlena palata), Case No. 11/96, 12 February 1998, <<http://cisgw3.law.pace.edu/cases/980212bu.html#cd>>, [24.06.2014].

⁷⁹¹ Uribe M., *The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives*, Intersentia, 2011, 208.

⁷⁹² Bar Ch., Clive E., Schulte-Nölke H., Beale H., Herre J., Huet J., Storme M., Swann S., Varul P., Vaneziano A., Zoll F. (eds.), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference, Study Group on a European Civil Code and Research Group on EC Private Law (Acquis Group)*, Sellier, European Law Publishers GmbH, Munich, 2009, 741, <http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf>, [24.06.2014].

⁷⁹³ Baranauskas E., Zapolskis P., *The Effect of Change in Circumstances on the performance of Contract, Jurisprudence*, 2009, 4 (118), 209, <https://www.mruni.eu/en/mokslo_darbai/jurisprudencija/archyvas/dwn.php?id=226356>, [24.06.2014]. იხ. ასევე, უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების 6.2.3-ე (1) მუხლი.

უზენაესი სასამართლოს განმარტებით, შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების მოთხოვნა უნდა ემყარებოდეს კეთილსინდისიერების პრინციპს. ერთ-ერთ საქმეზე სასამართლომ მიიჩნია, რომ მხარემ, რომელმაც შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების მოთხოვნა ვალდებულის პირის მიერ შესრულების ვადის დადგომამდე 5 დღით (არაგონიერული ვადით) ადრე წარადგინა, მნიშვნელოვნად დაარღვია კეთილსინდისიერების მოთხოვნა.⁷⁹⁴

სახელშეკრულებო მოლაპარაკებისა და დაბრკოლების მიერ გამოწვეული უარყოფითი შედეგების მოქმედების პერიოდი შესაძლებელია დიდხანს გაგრძელდეს. ამიტომაც, ხელშეკრულების გადარჩენის მიზნისათვის, რათა არ მოხდეს უფლებამოსილი მხარის მიერ ხელშეკრულების შეწყვეტა და მეორადი მოთხოვნის უფლებებისადმი მიმართვა, აუცილებელია, მოლაპარაკების მომთხოვნმა დაზარალებულმა მხარემ მიმართვაში განსაზღვროს ის მინიმალური შესრულება, რის უზრუნველყოფასაც შეძლებს მოლაპარაკების მიმდინარეობის პერიოდში, რათა ზიანი არ მიაღგეს კრედიტორის ინტერესებს. თუ მხარე უარს აცხადებს მინიმალური შესრულების განხორციელებაზე, ის შეიძლება მოთხოვნილ იქნეს სასამართლოს ძალით. ამასთან, თუ სახელშეკრულებო მოლაპარაკების ვალდებულება დაკისრებულია სასამართლო გადაწყვეტილების საფუძველზე, მაშინ იგი უნდა განსაზღვრავდეს მინიმალური შესრულების განხორციელების პირობებს, მხარეთა მოლაპარაკების დასრულებისა და შეთანხმების მიღწევის გონიერულ ვადას.⁷⁹⁵

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ სახელშეკრულებო მოლაპარაკების წარმოების პროცესში მხარეს შეზღუდული აქვს ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლება.

---

⁷⁹⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკორტრების საქმეთა პალატის 2008 წლის 25 ნოემბერის განჩინება საქმეზე: №ას-466-707-08.

⁷⁹⁵ Uribe M., The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives, Intersentia, 2011, 228.

3.6. სახელშეკრულებო დათქმები მოლაპარაკების წარმოების ვალდებულების შესახებ

ხელშეკრულების ადაპტაციის პროცესში ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი სეგმენტი არის დათქმები ხელშეკრულების ადაპტაციის მიზნით მოლაპარაკების წარმოების ვალდებულების შესახებ. სახელშეკრულებო ურთიერთობის შენარჩუნებისათვის მხარეებმა დავის გადაწყვეტის ფორმალური და რადიკალური საშუალებებისადმი მიმართვის ნაცვლად,⁷⁹⁶ შესაძლებელია, განამტკიცონ სახელშეკრულებო დათქმა შეცვლილი გარემოებების აღმოცენებისას უპირველესად მოლაპარაკების წარმოების ურთიერთსანაცვლო ვალდებულების შესახებ.⁷⁹⁷

ვალდებულების შესრულების გართულების სამართლებრივი შედეგების წინასწარ განსაზღვრის შეუძლებლობის გათვალისწინებით, სახელშეკრულებო დათქმები უმთავრესად მოლაპარაკების სავალდებულოობას ასახავს, ვიდრე შესრულების გართულების შედეგებისა და შესაბამისი ურთიერთსანაცვლო პასუხისმგებლობის აღწერას.⁷⁹⁸ მსგავსი დათქმები ემსახურება გრძელვადიან ურთიერთობათა სტაბილურობის უზრუნველყოფის, ასევე, ხელშეკრულების შეწყვეტის ან დარღვევის შემთხვევების

---

⁷⁹⁶ იხ.: *Fox W.F.*, *International Commercial Agreements, A Primer on Drafting, Negotiation and Resolving Disputes*, 4th ed., Wolters Kluwer Law and Business, The Netherlands, 2009, 77; *Ciematniece I.*, *Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts*, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 6.

⁷⁹⁷ *Berger K.P.*, *Renegotiation and Adaptation of International Investment Contracts: The Role of Contract Drafters and Arbitrators*, *Vand. J. Transnat'l L.*, Vol. 36, 2003, 1364, <<http://www-prod.law.vanderbilt.edu/publications/journal-of-transnational-law/archives/volume-36-number-4/download.aspx?id=1888>>, [24.06.2014]; *Draetta U.*, *Lake R.B.*, *Nanda V.P.*, *Breach and Adaptation on International Contracts, An Introduction to Lex Mercatoria*, Butterworth Legal Publishers, 1992, 196.

⁷⁹⁸ *Ciematniece I.*, *Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts*, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 66.

შემცირების მიზანს⁷⁹⁹ და მხარეთა სახელშეკრულებო ავტონომიის პრინციპის გამომხატველია.⁸⁰⁰

სახელშეკრულებო დათქმები შეცვლილი გარემოებების შესახებ უმთავრესად საერთაშორისო ხელშეკრულებებში გამოიყენება, რამდენადაც ისინი, ძირითადად, გრძელვადიან, განგრძობად და პერიოდულად შესასრულებელ სახელშეკრულებო ვალდებულებებს ითვალისწინებენ. ამასთან, საერთაშორისო კონტექსტში ეკონომიკური გარემო მნიშვნელოვნად სწრაფ და ხშირ ცვლილებებს განიცდის.⁸⁰¹ ხელშეკრულების ადაპტაციის ვალდებულების განმამტკიცებელი დათქმები, როგორც წესი, ითვალისწინებენ ხელშეკრულების საგნისა და მისი მთავარი არსის შენარჩუნებას.⁸⁰² მსგავსი დათქმები თვითაღსრულებადი მექანიზმია ხელშეკრულებაში, რომელიც უზრუნველყოფს სამომავლო ცვლილებებისადმი ხელშეკრულების მომზადებას მისი შენარჩუნებისა და გადარჩენის მიზნით, ამასთან, შეთანხმების არსებითი ელემენტების შენარჩუნებით.⁸⁰³

---

⁷⁹⁹ Uribe M., The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives, Intersentia, 2011, 223.

⁸⁰⁰ Moore H., Allocating Foreseeable Sovereign Risks in Infrastructure Investment in Indonesia: Force Majeure and Indonesia's Economic Woes, PLI8, 2001, მითითებულია: Mizrachi K., Force Majeure in Project Finance: A Comparative and Practical Analysis of Risk Allocation, J. Struct. Finan., Vol. 12, No. 2, 2006, 78; Karampatos A., Supervening Hardship as Subdivision of the General Frustration Rule: A Comparative Analysis with Reference to Anglo-American, German, French and Greek Law, Eur. Rev. Private L., Kluwer Law International, The Netherlands, Vol. 13, No. 2, 2005, 112, <http://www.heinonline.org/HOL/Print?handle=hein.kluwer/erpl0013&div=13&collection=kluwer&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults>, [24.06.2014]; Trakman L.E., Declaring Force Majeure: Veracity or Sham? Un. of New South Wales, 2007, 11, <http://works.bepress.com/leon_trakman/4/>, [24.06.2014].

⁸⁰¹ Draetta U., Lake R.B., Nanda V.P., Breach and Adaptation on International Contracts, An Introduction to Lex Mercatoria, Butterworth Legal Publishers, 1992, 170-171.

⁸⁰² Ciematniece I., Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 40.

⁸⁰³ იქვე, 41.

სახელშეკრულებო დათქმები მოლაპარაკების წარმოების შესახებ განამტკიცებენ მხარეთა ვალდებულებას შეთანხმების მიღწევის პროცესში იმოქმედონ კეთილსინდისიერების, სამართლიანობისა და გულისხმიერების პრინციპთა შესაბამისად, ხელშეკრულების ეკონომიკური ბალანსის აღდგენის მიზნით.⁸⁰⁴

მოლაპარაკების წარმოების ვალდებულების არსებობა იმთავითვე არ გულისხმობს შეთანხმების ვალდებულებასაც. არ არსებობს ერთიანი საკანონმდებლო ან მეცნიერული პოზიცია საკითხთან დაკავშირებით, ეკისრება თუ არა მხარეს მოლაპარაკების მონაწილისაგან ორივე კონტრაქტის ინტერესების შესატყვისი და გონივრული შინაარსის შემოთავაზების მიღების ვალდებულება დავის გადაწყვეტის მიზნით. ასეთი ვალდებულების არსებობის შემთხვევაში, მნიშვნელოვანია რა კრიტერიუმების საფუძველზე უნდა შეფასდეს შემოთავაზებული ალტერნატივის გონივრულობა და მიზანშეწონილობა.⁸⁰⁵ შეთანხმებას „შეთანხმების მიღწევის შესახებ“ არ შეიძლება ჰქონდეს მბოჭავი ძალა.⁸⁰⁶ ამიტომაც, მეტად საეარაუდოა, რომ ხელშეკრულების ადაპტაციის მიზნით, სახელშეკრულებო მოლაპარაკებაში ჩართვა არის მოლაპარაკების მიღწევის მცდელობის, შეთანხმებისათვის აუცილებელი, გონივრული ზომების მიღების (*obligation de moyens*) და არა შედეგის მიღწევის (*obligation de résultat*) ვალდებულება. უმთავრესია, რომ მხარეები კეთილსინდისიერების პრინციპის შესაბამისად შეეცადონ ურთიერთშეთანხმებას.⁸⁰⁷

თუ სახელშეკრულებო დათქმებით მხარეებმა გამორიცხეს შეცვლილი გარემოებების შესაძლო გავლენა ვალდებულების მბოჭავ ძალაზე და ამ გავლენით გამოწვეული სამართლებრივი

---

⁸⁰⁴ *Berger K.P.*, Renegotiation and Adaptation of International Investment Contracts: The Role of Contract Drafters and Arbitrators, *Vand. J. Transnat'l L.*, Vol. 36, 2003, 1363-1364.

⁸⁰⁵ იქვე; *Speidel R.E.*, Court-Imposed Price Adjustments Under Long-Term Supply Contracts, *N/W Univ. L. Rev.*, Vol. 76, 1981, 408-410, 416.

⁸⁰⁶ *Gaillard E., Savage J. (eds.)*, Fouchard Gaillard Goldman on International Commercial Arbitration, 1st ed., Business & Economics, Kluwer Law International 1999, 830.

⁸⁰⁷ *Draetta U., Lake R.B., Nanda V.P.*, Breach and Adaptation on International Contracts, *An Introduction to Lex Mercatoria*, Butterworth Legal Publishers, 1992, 197.

შედგებისათვის პასუხისმგებლობა, სასამართლო უფლებამოსილია უგულებელყოს ეს შეთანხმება სამართლიანობისა და თანასწორუფლებიანობის პრინციპების უზრუნველყოფის მიზნით.⁸⁰⁸

სახელშეკრულებო დათქმები მოლაპარაკების წარმოების ვალდებულებისა და შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების შესახებ, უმთავრესად, კონტინენტური სამართლის სისტემისთვის არის დამახასიათებელი. ანგლოამერიკული სამართლის სისტემის ქვეყნებისგან განსხვავებით, მსგავსი დათქმების გამოყენების პრაქტიკა განსაკუთრებით ფართოა გერმანიასა და ნიდერლანდებში. აღნიშნულის მიზეზად შესაძლებელია დასახელდეს ინფლაციის პროცესები, რომელიც გამოიარა კონტინენტური ევროპის ქვეყნებმა.⁸⁰⁹

დათქმები ხელშეკრულების ადაპტაციის მიზნით მოლაპარაკების წარმოების ვალდებულების შესახებ, მნიშვნელოვნად ამცირებს მხარეთა შორის დავის წარმოშობისა და აღნიშნული საფუძვლით სახელშეკრულებო ურთიერთობის შეწყვეტის რისკს. ამიტომაც, მსგავსი დათქმები ხელშეკრულების სტაბილურობის უზრუნველყოფის მექანიზმად შეიძლება იქნეს განხილული.⁸¹⁰ ამასთან, დათქმები მოლაპარაკების წარმოების ვალდებულების შესახებ, მხარეთა მიერ მოლაპარაკების პროცესისათვის დადგენილ კრიტერიუმებსაც ითვალისწინებს, რომლებიც, შესაძლებელია, ეფექტურად იქნეს გამოყენებული დავის გადამწყვეტი მესამე პირის მიერ ხელშეკრულების ადაპტაციის მიზნებისათვის.⁸¹¹

---

⁸⁰⁸ *Brownlie I.*, *Principles of Public International Law*, 2nd ed., 1973, 599, მიითებულება: *Ciematniece I.*, *Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts*, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 32.

⁸⁰⁹ *Perillo J.*, *Force Majeure and Hardship under the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*, *Tul. J. Int'l & Comp. L.*, Vol. 5, 1997, 26-27.

⁸¹⁰ *Salacuse J. W.*, *Direct Foreign Investment and the Law in Developing Countries*, *Foreign. Invest. L. J. ICSID Rev.*, Vol. 15, Issue 2, 2000, 382, 387, <<http://icsidreview.oxfordjournals.org/content/15/2/382.full.pdf>>, [24.06.2014].

⁸¹¹ *Gotanda J. Y.*, *Renegotiation and Adaptation Clauses in Investment Contracts, Revisited*, *Villanova University School of Law, Vand. J. Transnat'l L.*, Vol. 36, 2003, 1471, <<http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1007&context=gotanda>>, [24.06.2014].

ამრიგად, დათქმები მოლაპარაკების წარმოების ვალდებულების შესახებ, მიზანშეწონილია მოიცავდეს შემდეგ ელემენტებს: ა) იმ ფაქტობრივი გარემოებების ფარგლებს, რომლებიც აღმოაჩენებს მოლაპარაკების ვალდებულებას; ბ) მხარეთა მოლაპარაკების წარუმატებლობის შემთხვევაში, დამოუკიდებელი მესამე პირის, დავის განმხილველი ორგანოს უფლებამოსილებას ხელშეკრულების ადაპტაციაზე; გ) ხელშეკრულების შეცვლილი გარემოებებისადმი მისადაგების პროცესში მხარეთა ინტერესების რეალიზებისათვის აუცილებელ სახელმძღვანელო კრიტერიუმებს.⁸¹²

მოლაპარაკების წარმოების ვალდებულების ამსახველი დათქმების განმტკიცება ხელშეკრულებაში მნიშვნელოვნად აზღვევს ხელშეკრულების მომავალს და იცავს მხარეებს დავის გადაწყვეტის ძვირადღირებული და ხანგრძლივი ფორმალური პროცესებისაგან.⁸¹³

3.7. მოლაპარაკების წარმოების ვალდებულების ამსახველი დათქმების განსხვავება ფორსმაჟორული დათქმებისგან და პასუხისმგებლობის გამორიცხვის საკანონმდებლო საფუძვლებისგან

მოლაპარაკების ვალდებულების განმსაზღვრელი დათქმები მიზნობრივობით განსხვავდება ფორსმაჟორული დათქმებისაგან, რომლებიც შესრულების შეუძლებლობის გამომწვევი გარემოებების აღმოცენებისას ამოქმედდება და ემსახურება ფორსმაჟორული გარემოების მოქმედების პერიოდში სახელშეკრულებო ვალდებულებისაგან მხარის დროებით ან მუდმივ განთავისუფლებას⁸¹⁴ და არა ხელშეკრულების შენარჩუნებას, ინტერესთა

---

⁸¹² *Ciematniece I.*, Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 73.

⁸¹³ იქვე, 76.

⁸¹⁴ *Espenschied L. E.*, Contract Drafting, Powerful Prose in Transactional Practice, American Bar Association Publishing, 2010, 60.

ბალანსის, სახელშეკრულებო წონასწორობის აღდგენის გზით.⁸⁵ ორივე ტიპის დათქმის მიზანი ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობის მდგრადობის შენარჩუნებაა ისეთი ფორსმაჟორული გარემოებების პირობებშიც კი, როგორიცაა ინფლაცია, ვალუტის კურსის მერყეობა, საკანონმდებლო ცვლილებები,⁸⁶ საომარი მდგომარეობა⁸⁷ და შემდგომი ეკონომიკური კრიზისი.⁸⁸

ფორსმაჟორული დათქმით გათვალისწინებული სამართლებრივი დაცვის მექანიზმებია ვალდებულების შეჩერება⁸⁹ და შესრულების ვადის გადავადება ფორსმაჟორული გარემოების მოქ

---

⁸⁵ *Berger K.P.*, Renegotiation and Adaptation of International Investment Contracts: The Role of Contract Drafters and Arbitrators, *Vand. J. Transnat'l L.*, Vol. 36, 2003, 1352, <<http://www-prod.law.vanderbilt.edu/publications/journal-of-transnational-law/archives/volume-36-number-4/download.aspx?id=1888>>, [24.06.2014]; *Al-Emadi T.A.*, The Renegotiating Clause in Petroleum International Joint Venture Agreements, University of Qatar, Oxford Student Legal Studies Paper No. 04/2012, 2012, 26, <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2073340>, [24.06.2014]; *Strohbach H.*, Force Majeure and Hardship Clauses in International Commercial Contracts and Arbitration: The East German Approach', 1 *JIA*, Vol. 39, 1984, 41.

⁸⁶ *Fucci F.R.*, Hardship and Changed Circumstances as Grounds for Adjustment or Non-Performance of Contracts, Practical Considerations in International Infrastructure Investment and Finance, American Bar Association Section of International Law, Spring Meeting, April 2006, 11, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/fucci.html>>.

⁸⁷ ქართული სასამართლო პრაქტიკის მიერ საომარი მდგომარეობა განმარტებულია ფორსმაჟორულ გარემოებად. იხ: საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2011 წლის 18 აპრილის გადაწყვეტილება საქმეზე: N ას-218-204-2011; 2011 წლის 29 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე: N ას-837-888-2011; 2011 წლის 1 აგვისტოს გადაწყვეტილება საქმეზე: N ას-931-969-2011; 2013 წლის 1 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე: N ას-160-153-2013; 2013 წლის 7 მარტის გადაწყვეტილება საქმეზე: ას-1162-1091-2012; 2014 წლის 4 აპრილის გადაწყვეტილება საქმეზე: N ას-523-497-2013; 2014 წლის 5 დეკემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე: N ას-302-284-2014.

⁸⁸ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2011 წლის 23 მაისის გადაწყვეტილება საქმეზე: N ას-388-368-2011.

⁸⁹ მაგალითად, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2014 წლის 3 თებერვლის გადაწყვეტილებაში საქმეზე: N ას-834-792-2013 აღნიშნულია, რომ ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულების შესრულების ვადა გადაიწვეს იმ ვადით, რა ვადითაც იარსებებს ფორსმაჟორული გარემოება.

მედების ხანგრძლივობით⁸²⁰ ან ხელშეკრულების შეწყვეტა⁸²¹, გამომდინარე იქედან ფორსმაჟორით გამოწვეულია შესრულების დროებითი თუ მუდმივი შეუძლებლობა.⁸²² აღნიშნული დათქმა ხშირად შეიცავს მოლაპარაკების სავალდებულოობის პირობას ფორსმაჟორის უარყოფითი შედეგების აღმოფხვრის ან მათი სამართლიანი გადანაწილების უზრუნველსაყოფად.⁸²³ სახელშეკრულებო დათქმით გათვალისწინებული გარემოებების აღმოცენებისას გამოსაყენებელი პროცედურა გულისხმობს დაუყოვნებლივი შეტყობინების განხორციელებას,⁸²⁴ ასევე, მოლაპარაკების წარმოების ვალდებულებას, თვით უკიდურესად კომპლექსური პროცედურის – მესამე პირისადმი მიმართვის პირობის ჩათვლით.⁸²⁵

---

⁸²⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2012 წლის 27 მარტის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-1300-1320-2011.

⁸²¹ *Berger K.P., Renegotiation and Adaptation of International Investment Contracts: The Role of Contract Drafters and Arbitrators., Vanderbilt Journal of Transnational Law, Vol. 36, 2003, 1352, <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/vantl36&div=55&g_sent=1&collection=journals#1380>, [07.04.2015].*

⁸²² *Böckstiegel K., Hardship, Force Majeure and Special Risks Clauses in International Contracts, იბოიზი: Horn N. (Ed.), Adaptation and Renegotiation of Contracts in International Trade and Finance, Kluwer: Deventer, 1985, 159.*

⁸²³ *Berger K.P., Renegotiation and Adaptation of International Investment Contracts: The Role of Contract Drafters and Arbitrators., Vanderbilt Journal of Transnational Law, Vol. 36, 2003, 1352, <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/vantl36&div=55&g_sent=1&collection=journals#1380>, [07.04.2015].*

⁸²⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2013 წლის 30 დეკემბრის გადაწყვეტილებით საქმეზე: საქმე №ას-888-834-2012 განისაზღვრა რომ ხარჯთაღრიცხვის მნიშვნელოვანი გადაჭარბების შემთხვევაში მენარდეს აქვს შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების მოთხოვნის უფლება, თუმცა თუ ის გააგრძელებს შესრულებას და არ განახორციელებს ამ უფლებას კონტრაქტისათვის შეტყობინებით, მაშინ ის კარგავს აღნიშნულ უფლებას. შესაბამისად, შეტყობინება ხელშეკრულების ადაპტაციის წინაპირობაა.

⁸²⁵ *Fontaine M., Les Clauses de Hardship, aménagement conventionnel de l'imprévision dans les contrats internationaux à long terme, DCPI 51, 1976, 59, miTiTebulia: Uribe M., The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives, Intersentia, 2011, 226.*

შესაბამისად, მოლაპარაკების წარმოების ვალდებულების განმამტკიცებელი და ფორსმაჟორული დათქმები ხშირად შინა-არსობრივად ურთიერთმომცველია.

ერთიანი ფორსმაჟორული დათქმის მექანიზმით შესაძლებელია ხელშეკრულების ფორმირების ეტაპზე მოწესრიგდეს შეცვლილ გარემოებებთან დაკავშირებული როგორც შესრულების გართულების, ისე შეუძლებლობის შემთხვევებში მხარეთა პასუხისმგებლობის ფარგლები. აღნიშნულის დადასტურებაა ერთ-ერთი ქართული სასამართლო გადაწყვეტილებით განმარტებული ხელშეკრულება, რომელიც მხარის პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველად აღგენდა ფორსმაჟორული გარემოებით გამოწვეულ ვალდებულების შესრულების შეფერხებას ან სრულ შეუსრულებლობას.⁸²⁶

ხშირად მხარეები პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების განმსაზღვრელი დათქმის ამოქმედების წინაპირობად აღგენენ უფლებამოსილი სახელმწიფო ორგანოს, სავაჭრო თუ ნოტარიუსთა პალატის მიერ ფორსმაჟორული მოვლენის არსებობის დადასტურებას.⁸²⁷ მაგალითად, საქართველოსა და რუსეთს შორის არსებული დაძაბული ვითარების გამო, საინვესტიციო ხელშეკრულების შეწყვეტის ფაქტი საქართველოს სავაჭრო პალატამ⁸²⁸ კონკრეტული მხარეებისათვის ფორსმაჟორულ გარემოებად ცნო.

---

⁸²⁶ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკორტების საქმეთა პალატის 2009 წლის 23 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ს-30-367-09.

⁸²⁷ UNCITRAL – Legal Guide on Drawing Up International Contracts for the Construction of Industrial Works, Prepared by the United Nations Commission on International Trade Law, United Nations, New York, A/CN.9/SER.B/2, 1988, 240, <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/procurem/construction/Legal_Guide_e.pdf>.

⁸²⁸ „საქართველოს სავაჭრო-სამრეწველო პალატის შესახებ“ საქართველოს 2001 წლის 26 ოქტომბრის №1131 კანონის მე-4 მუხლის მე-3 პუნქტის „დ“ ქვეპუნქტის თანახმად, ფიზიკური ან იურიდიული პირის მიერ ნებაყოფლობით წარდგენილი განაცხადის საფუძველზე, საქართველოს სავაჭრო-სამრეწველო პალატა ახორციელებს ფორსმაჟორისა და საგარეო ეკონომიკურ საქმიანობასთან დაკავშირებული სხვა გარემოებების დამოწმებას.

საინტერესოა, საქართველოს სავაჭრო-სამრეწველო პალატა მიიჩნევა თუ არა ფორსმაჟორული გარემოების დამდგენ ექსკლუზიურ ორგანოდ, თუ დაუძლეველი ძალა არ შეიძლება წარმოადგენდეს მარტოოდენ სავაჭრო-სამრეწველო პალატის შეფასების საგანს და იგი შესაძლებელია შეფასებულ იქნეს ხელშეკრულების მონაწილე მხარეთა ან სხვა დამოუკიდებელი დაწესებულების მიერ.⁸²⁹ აღნიშნული საკითხი შესაძლებელია მხარეთა სახელშეკრულებო დათქმით დარეგულირდეს და მხარეებმა თავად განსაზღვრონ ფორსმაჟორული გარემოების შეფასებაზე უფლებამოსილი სუბიექტი. ერთ-ერთ სასამართლო გადაწყვეტილებაში მითითებულია: სავაჭრო-სამრეწველო პალატა ამოწმებს ფორსმაჟორის არსებობას, ანუ იმ გარემოებას, რომელიც შესაძლებელია ჩაითვალოს დაუძლეველძალად, ხოლო პირთა პასუხისმგებლობის საკითხის გადაწყვეტა მის კომპეტენციაში არ შედის.⁸³⁰

პოსნერის თანახმად, ფორსმაჟორული დათქმები არ აზღვევენ მხარეს იმ რისკისაგან, რომელიც, ჩვეულებრივ, ყველა ხელშეკრულებისთვის ბუნებრივად თანამდევია. ნორმალური რისკია, მაგალითად, სახელშეკრულებო ფასების საბაზრო ცვლა. ფორსმაჟორული დათქმა რისკის იმ შედეგებისგან ათავისუფლებს მხარეს, რომელიც ხელშეკრულების არსებით, ცენტრალურ პირობას აქარწყლებს.⁸³¹

სახელშეკრულებო დათქმებით, რომელიც თითქმის ყველა გრძელვადიან ხელშეკრულებებშია განმტკიცებული,⁸³² მხარეები განსაზღვრავენ იმ გარემოებებს, რომელთა აღმოცენების პირობებშიც წარმოიშობა ურთიერთმოლაპარაკების ვალდებულება, ხელ-

---

⁸²⁹ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2014 წლის 2 ივნისის გადაწყვეტილება საქმეზე: N ას-1118-1065-2013.

⁸³⁰ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2010 წლის 5 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე: N ას-418-391-2010.

⁸³¹ *Speidel R.E.*, *Contracts in Crises, Excuse Doctrine and Retrospective Government Acts*, Carolina Academic press, Durham, North Carolina, 2007, 199.

⁸³² *Fox W.F.*, *International Commercial Agreements, A Primer on Drafting, Negotiation and Resolving Disputes*, 4th ed., Wolters Kluwer Law and Business, The Netherlands, 2009, 77.

შეკრულების ადაპტაციის მიზნით, ამ გარემოებების ზეგავლენის აღწერას ვალდებულების შესრულების სირთულის ხარისხზე და მოლაპარაკების წარმოების პროცედურას. ამასთან, სახელშეკრულებო დათქმების მოქმედება ერცელდება მხოლოდ იმ გარემოებებზე, რომელთა აღმოცენებაც მხარეთა შეთანხმებით არის მოცული, ყველა სხვა გართულების შემთხვევაში გამოსაყენებელია სამართლებრივი სისტემებში მოქმედი საკანონმდებლო ნორმები პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების შესახებ.⁸³

სახელშეკრულებო დათქმები განსხვავდება კანონმდებლობით განსაზღვრული პასუხისმგებლობის გამომრიცხველი საფუძვლებისაგან, რომელთაც უმთავრესი მნიშვნელობა ენიჭებათ გრძელვადიან სახელშეკრულებო ურთიერთობებში, რამეთუ შეუძლებელია ყველა მოსალოდნელი გარემოების წინასწარ განსაზღვრა და სახელშეკრულებო დათქმით მათი შედეგების გათვალისწინება.⁸⁴ პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების კანონით გათვალისწინებული წესი მოქმედებს მაშინაც, როდესაც სახელშეკრულებო დათქმები არ არის მხარეთა მიერ წინასწარ შეთანხმებული.⁸⁵

3.8. მოლაპარაკების ვალდებულების დარღვევის სამართლებრივი შედეგები

ხელშეკრულების გადახედვის მიზნით მხარეთა ურთიერთ-მოლაპარაკების ვალდებულების შესრულება შესაძლებელია

---

⁸³ Fox W.F., *International Commercial Agreements, A Primer on Drafting, Negotiation and Resolving Disputes*, 4th ed., Wolters Kluwer Law and Business, The Netherlands, 2009, 77.

⁸⁴ Uribe M., *The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives*, Intersentia, 2011, 224; Karampatzos A., *Supervening Hardship as Subdivision of the General Frustration Rule: A Comparative Analysis with Reference to Anglo-American, German, French and Greek Law*, Eur. Rev. Private L., Kluwer Law International, The Netherlands, Vol. 13, No. 2, 2005, 112, <http://www.heinonline.org/HOL/Print?handle=hein.kluwer/erpl0013&div=13&collection=kluwer&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults>, [24.06.2014].

⁸⁵ Fox W.F., *International Commercial Agreements, A Primer on Drafting, Negotiation and Resolving Disputes*, 4th ed., Wolters Kluwer Law and Business, The Netherlands, 2009, 58.

განხილულ იქნეს მხარის მიერ შეცვლილი გარემოებების შემთხვევისათვის კანონმდებლობით გათვალისწინებული სამართლებრივი დაცვის საშუალებების მოთხოვნის წინაპირობად და შეცვლილი გარემოების თანამდევ პროცესად.⁸³⁶

სახელშეკრულებო მოლაპარაკებაში კეთილსინდისიერი მონაწილეობა მხარის მიერ კანონმდებლობით გათვალისწინებული სამართლებრივი დაცვის საშუალებებით სარგებლობის წინაპირობაა.⁸³⁷ DCFR-ის თანახმად,⁸³⁸ მხარე ვალდებულების შესრულების, სანაცვლო შესრულების მოთხოვნის უფლების განხორციელების, ვალდებულების შესრულებისათვის გათვალისწინებული სამართლებრივი დაცვის საშუალებების, ასევე, ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლების განხორციელების პროცესში ვალდებულია იმოქმედოს კეთილსინდისიერებისა და სამართლიანობის პრინციპების შესაბამისად. აღნიშნული ვალდებულება არ შეიძლება შეიზღუდოს ან გამოირიცხოს შეთანხმებით, ან სხვა სამართლებრივი აქტით. ხსენებული მოვალეობის შეუსრულებლობა წაართმევს მხარეს მისი მოთხოვნებისა და სამართლებრივი დაცვის საშუალებების განხორციელების უფლებას.

თუ მხარე კეთილსინდისიერების პრინციპის უხეში დარღვევით, გონიერული ბიზნესის ინტერესებისა და სხვა პატივსაღები მიზეზის გარეშე უარს განაცხადებს ან შეწყვეტს მოლაპარაკების წარმოებას მაშინ, როდესაც ნებისმიერი გონიერი ადამიანი დიდ ძალისხმევას გაიღებდა ანალოგიურ ვითარებაში,⁸³⁹ დაზარალებული მხარე უფლებამოსილია მოითხოვოს იმ ზიანის

⁸³⁶ Uribe M., The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives, Intersentia, 2011, 218.

⁸³⁷ Bar Ch., Clive E., Schulte-Nölke H., Beale H., Herre J., Huet J., Storme M., Swann S., Varul P., Vaneziano A., Zoll F.(eds.), Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference, Study Group on a European Civil Code and Research Group on EC Private Law (Acquis Group), Sellier, European Law Publishers GmbH, Munich, 2009, 741, <http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf>, [24.06.2014].

⁸³⁸ იხ. III.-1:103-ე მუხლი.

⁸³⁹ Berger K.P., Renegotiation and Adaptation of International Investment Contracts: The Role of Contract Drafters and Arbitrators, Vand. J. Transnat'l L., Vol. 36, 2003, 1369, <<http://www-prod.law.vanderbilt.edu/publications/journal-of-transnational-law/archives/volume-36-number-4/download.aspx?id=1888>>, [24.06.2014].

ანაზღაურება, რომელიც მან განიცადა ხელშეშემკერედი მხარის მოლაპარაკებაში ჩართვის იმედითა და შეთანხმების მიღწევის მოლოდინით გამოწვეული დაყოვნებით.⁸⁴⁰

ევროპული პრინციპების 6:111-ე (3) მუხლის ძალით, სასამართლო უფლებამოსილია ზიანის ანაზღაურება დააკისროს იმ მხარეს, რომელმაც უარი განაცხადა მოლაპარაკების წარმოებაზე ან ჩაშალა იგი კეთილსინდისიერების პრინციპის საწინააღმდეგოდ.⁸⁴¹ აღნიშნული ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის ზიანის ანაზღაურების განმტკიცება სსკ-ით მხარეთა მიერ მოლაპარაკების კეთილსინდისიერად წარმოების გარანტიას შექმნის.

სახელშეკრულებო მოლაპარაკების წარუმატებლობა არ იწვევს ხელშეკრულების ავტომატურ შეწყვეტას.⁸⁴² თუ მხარეთა შორის ხელშეკრულების ადაპტაციის მიზნით წარმოებული მოლაპარაკება უშედეგოდ დასრულდა, მაშინ სანქციის სახით, შესაძლებელია, მოხდეს მიმართვა ობიექტური მესამე პირისათვის (სასამართლო, არბიტრაჟი და ა.შ.) ხელშეკრულების შეცვლილ გარემოებებთან მისადაგების მოთხოვნით. შესაძლებელია, მხარეებმა ხელშეკრულებით მოაწესრიგონ სასამართლოს ან საარბიტრაჟო ტრიბუნალის უფლებამოსილების ფარგლები ხელშეკრულების მისადაგების მიმართ.⁸⁴³

---

⁸⁴⁰ Uribe M., *The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives*, Intersentia, 2011, 210.

⁸⁴¹ იხ. Lando O., Beale H., *Principles of European Contract Law*, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 326; Tallon D., წიგნში: Hartkamp A.S., Hesselink M., Hondius E.H., du Perron E., Joustra C., Veldman M. (eds.), *Towards a European Civil Code*, 3rd ed., Kluwer Law International, 2004, 501; Ciemalnice I., *Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts*, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 39.

⁸⁴² BGH LM §242 (Bb) BGB Nr. 57; BGH WM 1958, 700.

⁸⁴³ Faruque A., *Possible Role of the Arbitration in the Adaptation of Petroleum Contracts by Third Parties*, Asian Int'l Arb. J., Vol. 2, 2006, 152, <www.heinonline.org/HOL/LuceneSearch?specialcollection=&terms=creator%3A%22%20A1%20Faruque,%20Abdullah%22&yearlo=&yearhi=&subject=ANY&journal=ALL&sortby=relevance&collection=journals&searchtype=advanced&submit=Search&base=js&all=true>, [25.06.2014].

თუ მოლაპარაკება ვერ სრულდება ხელშეკრულების ადაპტაციით, მაშინ აღნიშნულს ახორციელებს სასამართლო.⁸⁴⁴ სასამართლოს მიერ შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების საკითხი მომდევნო თავში იქნება განხილული.

4. შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება სასამართლოს მიერ

თუ მხარეები ვერ აღწევენ შეთანხმებას სახელშეკრულებო მოლაპარაკების პროცესში, მაშინ სასამართლოს მიერ უნდა გადაწყდეს ხელშეკრულება უნდა შესრულდეს უცვლელი შინაარსით, მოხდეს მისი ადაპტაცია თუ სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობისგან სრული განთავისუფლება.

ხელშეკრულების ადაპტაციამ უნდა ასახოს მხარეთა ის შეთანხმებული ნება, რომელიც მათ ექნებოდათ შეცვლილი გარემოებების ხელშეკრულების დადების ეტაპზე ცოდნის შემთხვევაში.⁸⁴⁵

მოლაპარაკების პროცედურის გზით ხელშეკრულების მისადაგების შესახებ მხარეთა შეუთანხმებლობის შემთხვევაში, სასამართლო ოთხ შესაძლო გადაწყვეტილებას იღებს: 1. აკისრებს მხარეებს მოლაპარაკების გაგრძელების ვალდებულებას შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების მიზნით⁸⁴⁶ 2. წყვეტს ხელშეკრულებას განსაზღვრულ დროსა და განსაზღვრული პირობებით; 3. ახორციელებს შეცვლილი გარემოებებისადმი შეთანხმების მისადაგებას სახელშეკრულებო ზიანისა და სარგებლის მხარეებზე სამართლიანი გადანაწილების გზით,⁸⁴⁷ საწყისი

---

⁸⁴⁴ Ciernatniece I., Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 65.

⁸⁴⁵ Hillman R.A., Court Adjustment of Long-Term Contracts: An Analysis under Modern Contract Law, Duke L. J., 1987, 17.

⁸⁴⁶ შეუთანხმებლობის შემთხვევაში, სასამართლოსადმი საერთო წესების დაცვით მიმართვის უფლების შენარჩუნებით.

⁸⁴⁷ იხ. ევროპული პრინციპების 6:111-ე მე-3 „ბ“ მუხლი.

სახელშეკრულებო წონასწორობის აღდგენის მიზნით;⁸⁴⁸ 4. უცვლელად ტოვებს სახელშეკრულებო პირობებს თავდაპირველად შეთანხმებული შინაარსით.

4.1. სახელშეკრულებო სამართლიანობის უზრუნველყოფის მიზანი

სახელშეკრულებო სამართალი დინამიკური და ახალი მოვლენების შესაბამისად ცვალებადია. მე-19 საუკუნის დასაწყისში ფართოდ გავრცელებული მოსაზრების თანახმად, მხარეთა ნების ავტონომიას ენიჭებოდა აბსოლუტური თავისუფლება, რომელიც არ შეიძლებოდა შეზღუდულიყო სახელმწიფოს ძალაუფლებით. მოგვიანებით აღიარებულ იქნა, რომ სახელმწიფო უფლებამოსილია ჩაერიოს სახელშეკრულებო ურთიერთობაში შეცვლილი გარემოებებისადმი მისი ადაპტაციის გზით მხარეთა თანასწორუფლებიანობის, საზოგადოების სასიცოცხლო ინტერესებისა და ხელშეკრულების სამართლიანი შედეგების უზრუნველყოფის მიზნით.⁸⁴⁹

სამართლებრივ სისტემებში შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება მხარეთა სამართლებრივი დაცვის ერთ-ერთ საშუალებად არის აღიარებული, რისთვისაც სასამართლოს მინიჭებული აქვს ფართო უფლებამოსილება კონტრაქტთან ინტერესების შესატყვისი გადაწყვეტილების მიღების მიზნით.

სახელშეკრულებო ურთიერთობის შინაარსის მოდიფიცირებაში სასამართლოს ჩარევა განპირობებულია სამართლიანობის

---

⁸⁴⁸ *Ciemałniece I.*, Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 13.

⁸⁴⁹ *Syquia E. P.*, The Revision and Adaptation of Contracts in Philippine Law – With a Comparative Look at the Law of other Asian Countries, 1985, 96-97, წიგნში: *Horn N. (ed.)*, Adaptation and Renegotiation of Contracts in International Trade and Finance, Deventer/The Netherlands, Kluwer Law and Taxation Publishers, 1985; *Ciemałniece I.*, Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 11.

უზრუნველყოფის აუცილებლობით. მხარე ვერ იქნება იმ რისკისათვის პასუხისმგებელი, რომელზეც თანხმობა არ განუცხადებია. ამიტომაც, სახელშეკრულებო უსამართლობას იწვევს ის ფაქტი, რომ არც მოვალეს დაუმსახურებია ზარალი და არც კრედიტორს ის სარგებელი, რაც მათ წარმოეშობათ ხელშეკრულების დადების შემდეგ.⁴⁵⁰ ამდენად, ჩარევა მიზანშეწონილია უარყოფითი შედეგების მხოლოდ დაზარალებულ მხარეზე დაკისრებისა და ამით გამოწვეული უსამართლობის პრევენციის თვალსაზრისით. რადგან შეცვლილი გარემოებების წარმოშობის მიმართ ორი თანაბრად არაბრალეული მხარის არსებობისას უარყოფითი შედეგების დაკისრება მხოლოდ ერთი მხარისათვის უდავოდ იწვევს სამართლიანობის პრინციპის ხელყოფას. ამასთან, შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება კეთილსინდისიერების პრინციპზე დაყრდნობით და ზიანის გადანაწილება კონტრაქტებზე⁴⁵¹ მნიშვნელოვნად იცავს იმ მესამე პირთა ინტერესებს, რომლებიც დამოკიდებულნი არიან მოვალის ფინანსურ მდგომარეობაზე.⁴⁵² ამიტომ, სახელშეკრულებო პირობების მკაცრი შესრულება, შესაძლებელია საზიანო აღმოჩნდეს არა მხოლოდ მოვალისათვის, არამედ მესამე პირების ინტერესებისთვისაც და მან, შესაძლებელია, მთელი ეკონომიკური სისტემის სტაბილურობის რღვევა გამოიწვიოს.

შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება აუცილებელი სამართლებრივი დაცვის მექანიზმია იმ შემთხვევაში, როდესაც შეთანხმება აღარ არის სოციალური სარგებლისა და ეფექტიანობის მომტანი. მხარეები სახელშეკრულებო

---

⁴⁵⁰ *Speidel R.E.*, Court-Imposed Price Adjustments under Long-Term Supply Contracts, Nw. U. L. Rev., Vol. 76, 369, 1981-1982, 405-406, <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/illlr76&div=19&g_sent=1&collection=journals>, [25.06.2014].

⁴⁵¹ *Scott R.E.*, The Death of Contract Law, U. Toronto L.J., Vol. 54, 2004, 373, <<http://heinonline.org/HOL/Print?collection=journals&handle=hein.journals/utlj54&id=382>>, [25.06.2014].

⁴⁵² *Trakman L.E.*, Winner Take Some: Loss Sharing and Commercial Impracticability, Minn. L. Rev., Vol. 69, 1984, 486, მითითებულია: *Uribe M.*, The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives, Intersentia, 2011, 240.

შეთანხმებით ან, მის გარეშე, ნაგულისხმევად ანაწილებენ რისკებსა და განსაზღვრავენ სახელშეკრულებო პირობებს.

4.2. სახელშეკრულებო თავისუფლების რეალიზება და მხარეთა სახელშეკრულებო ნების აღსრულება

შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის ადმინისტრაციული ტრიბუნალის გადაწყვეტილებაში⁸⁵³ მითითებულია, რომ სასამართლოს ფუნქცია მხარეთა ნების შესაბამისად ხელშეკრულების განმარტებაა. სასამართლოს ნებისმიერი ჩარევა სახელშეკრულებო ურთიერთობის შინაარსში, შესაძლებელია, ზღუდავდეს სახელშეკრულებო თავისუფლებას და მხარეთა ნების ავტონომიის პრინციპს. მნიშვნელოვანია საკითხი, შესაძლებელია თუ არა შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება განხორციელდეს ერთ-ერთი მხარის ნების საწინააღმდეგოდ და რა ხარისხით.⁸⁵⁴

შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების სასამართლოს მიერ მისადაგების პროცესში ერთმანეთს უპირისპირდება მხარეთა ნების ავტონომიის პრინციპი და ხელშეკრულების სტაბილურობის უზრუნველყოფის აუცილებლობა.⁸⁵⁵

კეთილსინდისიერების, თანამშრომლობისა და მოქნილობის პრინციპები შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების მთავარ საფუძვლედ განიხილება. შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება სასამართლოს მიერ

---

⁸⁵³ *ILO Administrative Tribunal Judgement 701, November 1985, B. against PAHO (WHO).*

⁸⁵⁴ *Ciematniece I., Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 13.*

⁸⁵⁵ *Faruque A., Possible Role of the Arbitration in the Adaptation of Petroleum Contracts by Third Parties, Asian Int'l Arb. J., Vol. 2, 2006, 152, <www.heinonline.org/HOL/LuceneSearch?specialcollection=&terms=creator%3A%22%20Al%20Faruque,%20Abdullah%22&yearlo=&yearhi=&subject=ANY&journal=ALL&sortby=relevance&collection=journals&searchtype=advanced&submit=Search&base=js&all=true>, [25.06.2014].*

გულისხმობს განმარტებისა და ხარვეზის შევსების მეთოდების გამოყენებას. სასამართლოს მიერ ხელშეკრულების გადახედვა ყოველთვის ითვალისწინებს ფაქტობრივ გარემოებებთან ერთად, მხარეთა მიზნების განმარტების გზით დადგენას, როდესაც ხელშეკრულებაში არსებობს ხარვეზი. ამდენად, შეცვლილი გარემოებების შესაბამისად მოდიფიცირებული ხელშეკრულება ყოველთვის მხარეთა თავდაპირველი სახელშეკრულებო ინტერესებისა და მიზნების ამსახველი უნდა იყოს.⁸⁵⁶ სასამართლოს მიზანია, ადაპტირებული ხელშეკრულება ახალ პირობებშიც გამოხატავდეს მხარეთა ნებას. სასამართლოს მიერ ხელშეკრულების მისადაგება, უმრავლეს შემთხვევაში, იწვევს სახელშეკრულებო პირობების გაუმჯობესებას, თუ სამართლიანობა სახელმძღვანელო პრინციპია გადასინჯვის პროცესში.⁸⁵⁷ შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება შესაძლებელია განხილულ იქნეს, როგორც დამატებითი შესრულების ნაირსახეობა, რომლითაც აღსრულება მხარეთა სახელშეკრულებო ნება.⁸⁵⁸

ნებისმიერი კომერციული გარიგება ხელშეკრულების მხარეთა ურთიერთსანაცვლო მოვალეობების ბალანსს ემყარება.⁸⁵⁹ შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგებისას კეთილსინდისიერების პრინციპის თვალთახედვით უნდა შეფასდეს მხარეთა ორმხრივ ვალდებულებათა წონასწორობის რღვევის ხარისხი და მისი შედეგები. ვინაიდან, კეთილსინდისიერების პრინციპი ურთიერთობის შეფასებისათვის უმთავრესი მექანიზმია, ამიტომ, ხელშეკრულების ადაპტაცია არ იწვევს ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპის შეზღუდვას, არამედ

---

⁸⁵⁶ *Uribe M.*, *The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives*, Intersentia, 2011, 237.

⁸⁵⁷ *Kull A.*, *Mistake, Frustration and the Windfall Principle of Contract Remedies*, *Hastings L.J.*, Vol. 43, 1991-1992, 38, <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/hastlj43&div=11&g_sent=1&collection=journals>, [25.06.2014].

⁸⁵⁸ *Hillman R.A.*, *Court Adjustment of Long-Term Contracts: An Analysis Under Modern Contract Law*, *Duke L.J.*, 1987, 27, მითითებულია: *Uribe M.*, *The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives*, Intersentia, 2011, 242.

⁸⁵⁹ *ICC Arbitration Case No. 2291, 1976 Lunet 989 (1976)*.

ბუნებრივი და სამართლიანი შედეგების უზრუნველყოფას ისახავს მიზნად.⁸⁶⁰

ხელშეკრულება არ შეიძლება განხილულ იქნეს გარემოცველი გარემოებების მხედველობაში მიუღებლად. ხელშეკრულების მისადაგება მნიშვნელოვნად შეცვლილი გარემოებებისადმი არ ცვლის მხარეთა ნებას, არამედ შეცვლილი გარემოებების პირობებში მხარეთა თავდაპირველი განზრახვის, ნამდვილი ნების დადგენის საშუალება ხდება. მხარეთა ნება ხელშეკრულების დადების ეტაპზე მისი აღსრულებაა და შეცვლილი გარემოებებისადმი მისადაგებაც ხელშეკრულების აღსრულების და შესაბამისად, მხარეთა ნების განხორციელების წინაპირობაა.

ამრიგად, თანასწორუფლებიანობის პრინციპის საფუძველზე ხელშეკრულების ეკონომიკური ბალანსის აღდგენა ხორციელდება მხარეთა თავდაპირველი ნების დადგენისა და შეცვლილი გარემოებების ჭრილში მათი გააზრების გზით.⁸⁶¹

ანგლოამერიკული სამართლის დოქტრინაში გაერცხელებული ერთ-ერთი მოსაზრების თანახმად, სასამართლოს არ შეიძლება პქონდეს მხარეთა ნაცვლად „ხელშეკრულების ხელმოწერედ დაწერის“⁸⁶² კომპეტენცია.⁸⁶³ აღნიშნული შეზღუდვად სახელშეკრულებო თავისუფლებას.⁸⁶⁴ თუმცა სასამართლოს მიერ შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება არ

---

⁸⁶⁰ *Ciematniece I.*, Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 22.

⁸⁶¹ *Karampatzos A.*, Supervening Hardship as Subdivision of the General Frustration Rule: A Comparative Analysis with Reference to Anglo-American, German, French and Greek Law, *Eur. Rev. Private L.*, Kluwer Law International, The Netherlands, Vol. 13, No. 2, 2005, 111, <http://www.heinonline.org/HOL/Print?handle=hein.kluwer/erpl0013&div=13&collection=kluwer&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults>, [24.06.2014].

⁸⁶² *Gotanda J.Y.*, Renegotiation and Adaptation Clauses in Investment Contracts, Revisited, Villanova University School of Law, *Vand. J. Transnat'l L.*, Vol. 36, 2003, 1463, <<http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1007&context=gotanda>>, [25.06.2014].

⁸⁶³ *Hillman R.A.*, Principles of Contract Law, 2nd ed., The Concise Hornbook Series, West, 2009, 330.

⁸⁶⁴ იქვე, 331.

ზღუდავს მხარეთა ნების ავტონომიას, ვინაიდან მხარეებს არ შეიძლება ჰქონდეთ გამოვლენილი ნება იმ მოვლენებისა და მათი შედეგების რეგულირებაზე, რომელთა გათვალისწინებაც მათ გონიერულად არ შეეძლოთ ხელშეკრულების დადების ეტაპზე. შესაბამისად, შეცვლილი გარემოებების მოწესრიგება მათი ხელშეკრულების შინაარსის ფარგლებს სცილდება და ამდენად, შესაძლებელია, თავისუფლად მიენდოს სასამართლოს, როგორც ობიექტურ მესამე პირს.

სასამართლოს მიერ სახელშეკრულებო ხარვეზის შევსების დროს არ ილახება მხარეთა სახელშეკრულებო ნება, რამეთუ ხარვეზის შემთხვევაში არ არსებობს მხარეთა შეთანხმება სამართლებრივად მნიშვნელოვან ცალკეულ გარემოებაზე. აღნიშნული კი შესაძლებელია განხილულ იქნეს მხარეთა ნაგულისხმევ თანხმობად, მათ ნაცვლად სასამართლოს მიერ შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგებაზე.⁸⁶⁵

შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების პროცესში სასამართლოსათვის სახელმძღვანელოა სამართლიანობის, გონიერულობისა და კეთილსინდისიერების პრინციპები.⁸⁶⁶

4.3. სასამართლოს უფლებამოსილების ფარგლები შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების პროცესში

სამართლებრივი აქსიომაა, რომ სასამართლოს არ შეიძლება ჰქონდეს მხარეთა ნაცვლად არსობრივად ახალი სახელშეკრულებო პირობების შედგენის უფლებამოსილება.⁸⁶⁷ თუმცა თუ

---

⁸⁶⁵ Hillman R.A., Court Adjustment of Long-Term Contracts: An Analysis Under Modern Contract Law, Duke L. J., 1987, 28, მითითებულია: Uribe M., The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives, Intersentia, 2011, 242.

⁸⁶⁶ იხ. DCFR-ის III – 1:110-ე (2) (a), ისკ-ის 1467-ე და ასკ-ის 2-615-ე მუხლები.

⁸⁶⁷ Ciernatniece I., Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 30.

მართლმსაჯულების განმახორციელებელ ორგანოს არ ექნება შეთანხმების ადაპტაციის სამართლებრივი შესაძლებლობა, ეს მხარეებს დაუპირგავს მოტივაციას, მოლაპარაკების გზით თავად შეთანხმდნენ, ვალდებულებითსამართლებრივ ურთიერთობაში სასამართლოს ჩარევამდე. ხელშეკრულების მისადაგების უფლებამოსილება პრაქტიკული ბიძგია ბიზნესმენებისათვის – ურთიერთმოლაპარაკების გზით შეთანხმონ გრძელვადიან სახელშეკრულებო ურთიერთობაში აღმოცენებული დავა.⁶⁶⁸

სასამართლომ შეიძლება იქონიოს მნიშვნელოვანი ბერკეტი წახალისოს მხარეთა შორის მოლაპარაკება და ურთიერთშეთანხმებით ხელშეკრულების ადაპტაცია. ერთ-ერთ საქმეზე⁶⁶⁹ სასამართლომ მხარეთა შორის მოლაპარაკების ხელშეწყობის მიზნით, უარი თქვა შეცვლილი გარემოებების პირობებში სამართლებრივი დაცვის საშუალებების განსაზღვრაზე იმ დასაბუთებით, რომ მხარეებს უკეთესად შესწევთ სამართლიანი და ორმხრივად სასარგებლო გადაწყვეტილების მიღების უნარი.⁶⁷⁰

სასამართლოს განმარტებით, ხელშეკრულების შეცვლილი გარემოებებისადმი მისადაგების პროცესში სასამართლოსათვის სახელმძღვანელო მეთოდი შესაძლებელია იყოს წარმოშობილი ზიანის გამომწვევი მიზეზების მიკუთვნება მხარეთა რისკის სფეროებისადმი და უარყოფითი შედეგების შესაბამისი პროპორციით გადანაწილება კონტრაქტებზე.⁶⁷¹

---

⁶⁶⁸ მხარეთა მოლაპარაკების წახალისების აღნიშნული მექანიზმი განხილულია საქმეში: *Alu-mi-num Co. of American vs. Essex Group, Inc.*, 449 F. Supp. 53 (W.D. Pa. 1980).

⁶⁶⁹ *Florida power & Light Company v. Westinghouse Electric Corporation*, 517 F. Supp. 440, E.D. Va., 1981, <<http://openjurist.org/826/f2d/239/florida-power-light-company-v-westinghouse-electric-corporation>>, [25.06.2014].

⁶⁷⁰ *Ciematniece I.*, Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 28-29, ასევე, *Florida power & Light Company v. Westinghouse Electric Corporation*, 517 F. Supp. 440, E.D. Va., 1981, <<http://openjurist.org/826/f2d/239/florida-power-light-company-v-westinghouse-electric-corporation>>, [25.06.2014].

⁶⁷¹ *Hubbard S.W.*, Relief from Burdensome Long-Term Contracts: Commercial Impracticability, Frustration of Purpose, Mutual Mistake of Fact, and Equitable Adjustment. Mo. L. Rev., Vol. 47, 1982, 109, <<http://heinonline.org/HOL/Print?collection=journals&handle=hein.journals/molr47 &id=139>>, [25.06.2014].

ერთ-ერთ სახელმძღვანელო პრინციპად შესაძლებელია ჩაითვალოს ზიანის თანაბარი პროპორციით გადანაწილება ორ თანაბრად არაბრალეულ მხარეზე მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მათი პასუხისმგებლობის დიფერენცირება შეუძლებელია სხვადასხვა მოცულობის რისკის სფეროს მიხედვით.

შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების პროცესში, როდესაც არსებობს შეუსაბამობა, დარღვეული წონასწორობა მხარეთა ურთიერთსანაცვლო შესრულებას შორის, შესაძლებელია განხორციელდეს სახელშეკრულებო ფასის მოდიფიცირება პირველადი სახელშეკრულებო ვალდებულების სამართლებრივ რეჟიმში, რომლის მეშვეობითაც ხელმისაწვდომი ხდება სახელშეკრულებო ურთიერთობის გაგრძელება განახლებული პირობებით და ხელშეკრულების თანხის შემცირების საფუძველზე მხარეთა არაეკვივალენტური შესრულების დაბალანსება.

სასამართლოს ენიჭება უფლებამოსილება გააგრძელოს შესრულებისათვის დადგენილი ვადა, განახორციელოს სახელშეკრულებო ფასის ან შესრულების მოცულობის მოდიფიცირება. ხელშეკრულების მისადაგების პროცესში მოსამართლე მოკლებულია უფლებამოსილებას ხელმეორედ შეადგინოს ხელშეკრულება ან შეცვალოს მისი სამართლებრივი ბუნება და მიზანი.⁸⁷² თუ სახელშეკრულებო ბალანსის აღდგენა გულისხმობს ხელშეკრულების არსის შეცვლას, მაშინ სასამართლომ უნდა შეწყვიტოს ხელშეკრულების მოქმედება.⁸⁷³

სასამართლომ შეცვლილი გარემოებებით გამოწვეული უარყოფითი შედეგები მხარეებზე იმ პრინციპით უნდა გადანაწილოს, რომ შესრულება მოვალისათვის გახდეს გონივრული სიმძიმის.⁸⁷⁴ ბუნებრივია, ხელშეკრულების ადაპტაცია არ გულისხმობს სახელშეკრულებო წონასწორობის აბსოლუტურ აღდგენას და სასამართლოს მიერ დაზარალებული მხარის სრულად

---

⁸⁷² *Lando O., Beale H., Principles of European Contract Law, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 327.*

⁸⁷³ იქვე.

⁸⁷⁴ *Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles: Exemption for Nonperformance in International Arbitration, Kluwer Law International: Alphen aan den Rijn, 2009, 499.*

განთავისუფლებას შეცვლილი გარემოებებით გამოწვეული ხარჯებისგან.⁸⁷⁵

სასამართლომ, შესაძლებელია, გააგრძელოს შესრულების ვადა, გაზარდოს ან შეამციროს სახელშეკრულებო ფასი, ან განსაზღვრავს ურთიერთსანაცვლო შესრულების მოცულობა. სახელშეკრულებო ვალდებულების მოდიფიცირება, რა თქმა უნდა, არ გულისხმობს სრულიად ახალი შინაარსისა და განსხვავებული არსის მქონე ვალდებულების დაკისრებას მხარეებისათვის.⁸⁷⁶ ხელშეკრულებაში არსებული ორაზროვნება არ ანიჭებს სასამართლოს უფლებამოსილებას გარდაქმნას საქმის შინაარსი სამართლიანობის ძიების პროცესში.⁸⁷⁷

4.4. შეცვლილი გარემოებებისადმი მისადაგების შეუძლებლობა და ხელშეკრულების შეწყვეტა სასამართლოს მიერ

შეცვლილი გარემოებებით გართულებული ვალდებულების არსებობის საფუძველით, ხელშეკრულების შეწყვეტა სასამართლოს მიერ უკიდურეს შემთხვევაში გამოსაყენებელი⁸⁷⁸, უმკაცრესი სამართლებრივი მექანიზმია⁸⁷⁹ კონტინენტური და, განსაკუთრებით, უნიფიცირებული სამართლის სისტემაში. ანგლოამერიკულ სამართალში ხელშეკრულების ამოება მის ავტომატურ შეწყ-

---

⁸⁷⁵ იხ. უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების 6.2.1-ე, ევროპული პრინციპების 6:111-ე (1) და DCFR-ის III – 1:110-ე მუხლები.

⁸⁷⁶ *Flambouras D.*, Comparative Remarks on CISG Article 79 & PECL Articles 6:111, 8:108, Pace Law School Institute of International Commercial Law, May, 2002, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/peclcomp79.html>>, [25.06.2014].

⁸⁷⁷ *Goldber V.P.*, Framing Contract Law, An Economic Perspective, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts and London, England, 2006, 347.

⁸⁷⁸ *Ciematniece I.*, Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 64.

⁸⁷⁹ *Horn N.*, Standard Clauses on Contract Adaptation in International Commerce, 1985, 137, მითითებულია წიგნში: *Horn N.(ed.)*, Adaptation and Renegotiation of Contracts in Inter-national Trade and Finance, Deventer/The Netherlands, Kluwer Law and Taxation Publishers, 1985.

ყვეტასა და მხარეთა შესრულების ვალდებულებისგან განთავისუფლებას იწვევს თითოეული მხარისათვის შერაცხული პასუხისმგებლობით. ამასთან, ხელშეკრულების შეწყვეტა არ შეიძლება იყოს მხარეთა ინტერესების საუკეთესო დაცვის საშუალება მაშინ, როდესაც ხელშეკრულების შენარჩუნება ემსახურება მესამე პირთა ან საჯარო ინტერესებს.⁸⁸⁰

ვალდებულების შესრულებისას ქართული სამოქალაქო კოდექსი იძლევა ინტერესთა მშვიდობიანი თანაარსებობის შესაძლებლობას. პატივსაღები ინტერესი ხდება ვალდებულებითი ურთიერთობის როგორც ტრანსფორმაციის, ისე მისი შეწყვეტის საფუძველი. თავად ინტერესის მდგომარეობას კი განსაზღვრავს როგორც შესრულების პროცესი, ისე მის გარეთ არსებული გარემოებანი.⁸⁸¹ ხელშეკრულების შეწყვეტა, შესაძლებელია, განხორციელდეს მხოლოდ მაშინ, თუ იგი ხელშეკრულების ადაპტაციასთან შედარებით უკეთესად უზრუნველყოფს მხარეთა ორმხრივ ინტერესებს და ამასთან, ამ შეწყვეტით ზიანი არ ადგება საჯარო ან მესამე პირების ინტერესებს.

სასამართლოს უფლება აქვს შეწყვიტოს ხელშეკრულება იმ საერთო წესებისაგან განსხვავებული პირობებით, რომელიც იმოქმედებდა ზოგადად ხელშეკრულებიდან გასვლის დროს. სასამართლოს მიერ ხელშეკრულების შეწყვეტის შემთხვევაში იგი განსაზღვრავს ხელშეკრულების შეწყვეტისთვის გონიერულ ვადას, რათა არ მოხდეს დაზარალებული მხარისათვის ზიანის მიყენება.⁸⁸² თუ ვერც შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება და ვერც ხელშეკრულების შეწყვეტა უზრუნველყოფს მხარეთა საუკეთესო ინტერესების გონიერულ დაბალანსებას, მაშინ სასამართლოს შეუძლია კიდევ ერთხელ მოუწოდოს მხარეებს მოლაპარაკებისაკენ ან ძალაში დატოვოს ხელ-

⁸⁸⁰ Uribe M., *The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives*, Intersentia, 2011, 255.

⁸⁸¹ ზოიძე ბ., ევროპული კერძო სამართლის რეცეფცია საქართველოში, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის თინათინ წერეთლის სახელობის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტი, კერძო სამართლის ინსტიტუტი, თბ., 2005, 300.

⁸⁸² Lando O., Beale H., *Principles of European Contract Law*, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 327.

შეკრულება უცვლელად, თავდაპირველად შეთანხმებული პირობებით.

უმთავრესია, რომ შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება, ისევე როგორც ვალდებულების შესრულების გართულების ან შეუძლებლობის საფუძველით სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლება, არ იწვევს სახელშეკრულებო თავისუფლების პრინციპის ხელყოფას.⁸⁸³

---

⁸⁸³ *Ciematniece I.*, Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 11.

VII. მეორადი მოთხოვნის უფლებების სისტემა როგორც დარღვეული უფლების სამართლებრივი დაცვის საშუალებების ერთობლიობა

სამართლებრივი უფლების არსის გაანალიზება შეუძლებელია მისი დარღვევისას გამოსაყენებელი შესაბამისი სამართლებრივი დაცვის საშუალებების შესწავლის გარეშე.⁸⁸⁴ შეცვლილი გარემოებების გავლენით ხელშეკრულებით გათვალისწინებული პირველადი სახელშეკრულებო ვალდებულების შეუსრულებლობის შემთხვევაში, მეორადი მოთხოვნის⁸⁸⁵ უფლებების გამოყენების საკითხი განიხილება.⁸⁸⁶ მეორადი მოთხოვნის უფლებები იურიდიულ ლიტერატურაში განმარტებულია, როგორც შეუსრულებლობის შედეგები,⁸⁸⁷ სამართლებრივი დაცვის

⁸⁸⁴ Posner E.A., Sykes A.O., Efficient Breach of International Law: Optimal Remedies, "Legalized Noncompliance" and Related Issues, Mich. L. Rev., Vol. 110, No. 2, 2011, 245, <<http://www.michiganlawreview.org/assets/pdfs/110/2/Posner.pdf>>, [20/07/2014].

⁸⁸⁵ იურიდიულ ლიტერატურაში მეორადი მოთხოვნები მოხსენიებულია ასევე, „დამატებითი მოთხოვნების“ სახელწოდებით (იხ. *კენშელი ს.*, სამოქალაქო კაზუსების დამუშავების მეთოდთა, გამოც. „სიესტა“, თბ., 2009, 86), თუმცა ტერმინი „მეორადი მოთხოვნები“ უკეთ გამოხატავს პირველადი სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევის საფუძველზე აღმოცენებული სამართლებრივი მექანიზმების არსს. დამატებითი მოთხოვნები შესაძლებელია ასევე პირველად, ძირითად სახელშეკრულებო ვალდებულებებსაც უკავშირდებოდეს. ამ თვალსაზრისით, მიზანშეწონილია ტერმინი „მეორადი მოთხოვნების“ გამოყენება, მით უფრო რომ უცხოური სამართლებრივი სისტემები სწორედ ამ სახელწოდებით იცნობს აღნიშნულ სამართლებრივი დაცვის საშუალებებს. დამატებითი ვალდებულებების შესახებ იხ. *ჭანტურია ლ., ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელაია რ., ხეცურაიანი ჯ.*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართალი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001, 34.

⁸⁸⁶ *ბიოლინგი პ., ლუტრინგჰაუსი პ.*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ცალკეული მოთხოვნის საფუძველების სისტემური ანალიზი, ბრემენი-თბილისი, 2004-2009, 30; *კენშელი ს.*, სამოქალაქო კაზუსების დამუშავების მეთოდთა, გამოც. „სიესტა“, თბ., 2009, 86.

⁸⁸⁷ Lando O., წიგნში: Hartkamp A.S., Hesselink M., Hondius E.H., du Perron E., Joustra C., Veldman M.(eds.), Towards a European Civil Code, 3rd ed., Kluwer Law International, 2004, 505.

მექანიზმები,⁸⁸⁸ რომელთა მეშვეობით უზრუნველყოფილია ვალდებულების დარღვევის უარყოფითი შედეგების გადანაწილება ბრალეულ ან რისკის მატარებელ, პასუხისმგებელ მხარეზე.⁸⁸⁹

მომდევნო თავებში წარმოდგენილი იქნება მეორადი მოთხოვნის უფლებათა სამართლებრივი დახასიათება და ურთიერთდამოკიდებულება შეცვლილ გარემოებათა პირობებში მათი გამოყენების საფუძვლების გაანალიზების მიზნით.

1. სახელშეკრულებო ფასის შემცირება

1.1. ფასის შემცირების სამართლებრივი არსი და მიზანი

შესრულების დამაბრკოლებელი გარემოების მოქმედება შესაძლებელია მხოლოდ ვალდებულების გარკვეულ ნაწილზე გავრცელდეს და მხარემ მხოლოდ ნაწილობრივი შესრულება უზრუნველყოს, ან მის მიერ განხორციელებული შესრულება არ აღმოჩნდეს შეთანხმებული ხარისხის.⁸⁹⁰ აღნიშნულ შემთხვევაში, კრედიტორი უფლებამოსილია წარადგინოს ფასის შემცირების, როგორც ერთ-ერთი დამოუკიდებელი სახის, მეორადი მოთხოვნა ფაქტობრივად განხორციელებული შესრულების შესაბამისად და განუხორციელებელი შესრულების პროპორციით.

აღნიშნული მეორადი მოთხოვნის უფლება რომაული სამართლის ინსტიტუტიდან – *actio quanti minoris* – იღებს სათავეს,

---

⁸⁸⁸ Zharsky A.V., Correlation of the Legal Defence Remedies for the Breach of International Sales Contract, Law and Democracy: Collected Scientific Articles, Vol. 10, 1999, 81-83, მითითებულია: *Seliazniova T.*, Prospective Non-Performance or Anticipatory Breach of Contract, Comparison of the Belarusian Approach to CISG Application and Foreign Legal Experience, J.L.& C., Vol. 24, 2004, 113.

⁸⁸⁹ *Lando O.*, წიგნში: *Hartkamp A.S., Hesselink M., Hondius E.H., du Perron E., Joustra C., Veldman M. (eds.)*, Towards a European Civil Code, 3rd ed., Kluwer Law International, 2004, 506.

⁸⁹⁰ ფასის შემცირების მოთხოვნის უფლების გამოყენება მნიშვნელოვანი შესაძლებელია გახდეს მაგალითად, როდესაც ემბარგოს დაწესება გარკვეულ პროდუქტიაზე, ხელშეკრულების საგნის მხოლოდ ნაწილზე ვრცელდება.

რომელიც მყიდველს ხელშეკრულების შენარჩუნების მიზნით სარჩელის წარდგენისა და სახელშეკრულებო ფასის მოდიფიცირების მოთხოვნის უფლებას ანიჭებდა.⁸⁹¹

ცალკეულ სამართლებრივ სისტემაში ფასის შემცირების მეორადი მოთხოვნის უფლებით განსახორციელებელი მიზანი ხელშეკრულებიდან ნაწილობრივი გასვლის ინსტიტუტით მიიღწევა.⁸⁹² ფასის შემცირება იურიდიულ დოქტრინაში ზიანის ანაზღაურების მეორადი მოთხოვნის უფლების ნაირსახეობად არის აღიარებული, მაგრამ ზიანის ანაზღაურებისგან განსხვავებით, მისი გამოყენება არ არის დამოკიდებული მოვალის ბრალეულობაზე.⁸⁹³ მყიდველისათვის აღნიშნული მოთხოვნა ხელმისაწვდომია გამყიდველის ბრალეულობის მტკიცების გარეშე.⁸⁹⁴ კრედიტორს მხოლოდ ნაკლის არსებობის დადასტურების ვალდებულება ეკისრება.⁸⁹⁵ ეინაიდან ფასის შემცირების მეორადი მოთხოვნის უფლება რომაული სამართლიდან იღებს

---

⁸⁹¹ *Bergsten E. E., Miller A. J., The Remedy of Reduction of Price, Am. J. Comp. L., Vol. 27, 255, 255-57, <<http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/bergsten.html>>, [17.05.2014], მითითებულია: *Sondahl E., Understanding the Remedy of Price Reduction – A Means to Fostering a More Uniform Application of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, VJ Int'l Comm. Arb., Vol. 7, 2003, 255-276.**

⁸⁹² *Schwenzer I., Hachem P., Kee Ch., Global Sales and Contract Law, Oxford University Press, New York, 2012, 664.*

⁸⁹³ მაგალითად, ფასის შემცირება შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს ნაკლიანი შესრულებისა და ნაწილობრივი შესრულების შემთხვევაში, რომელიც მოვალისგან დამოუკიდებელი მიზეზით განხორციელდა და არა მისი ბრალეული მოქმედებით.

⁸⁹⁴ *Honnold J.O., Uniform Law for International Sales Under the 1980 United Nations Convention, 2nd ed., Deventer: Kluwer, 1991, 313, მითითებულია: *Piliounis P.A., The Remedies of Specific Performance, Price Reduction and Additional Time (Nachfrist) under the CISG: Are These Worthwhile Changes or Additions to English Sales Law? Cambridge University, 1999, Pace Int'l L. Rev., Vol. 12, 2000, 1-46, <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/piliounis.html#N_108>, [17.05.2014].**

⁸⁹⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკორტრების საქმეთა პალატის 2011 წლის 30 მაისის განჩინება საქმეზე: №ას-331-315-2011, <<http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/05-2011.pdf>>, [21.05.2014].

სათავეს,⁸⁹⁶ ის ძირითადად, რომაული კოდიფიკაციის მქონე ქვეყნებისთვის არის დამახასიათებელი.⁸⁹⁷ აღნიშნული მოთხოვნის უფლება აღიარებული და გაერცელებულია ევროპულ კერძო სამართალში,⁸⁹⁸ განსხვავებით საერთო სამართლის სისტემების მიდგომისა, რომელიც არ ცნობს ფასის შემცირებას, როგორც მეორადი მოთხოვნის უფლებას.⁸⁹⁹ ევროპული პრინციპებისაგან განსხვავებით ფასის შემცირება, როგორც მეორადი მოთხოვნის უფლება, არ არის გათვალისწინებული უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპებით.⁹⁰⁰

---

⁸⁹⁶ რომაულ სამართალში ფასის შემცირების მოთხოვნა ცნობილი იყო "*actio quanti minoris*" ტერმინით. იხ. Zimmermann R., *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*, Oxford: Clarendon Press, 1996, 318; Treitel G.H., *The Law of Contract*, 9th ed., London: Sweet & Maxwell, 1995, 107; Bergsten E.E., Miller A.J., *The Remedy of Reduction of Price*, 1979, 27 Am. J. of Comp. L., 255-277, reprinted in CISG W3 database, Pace University School of Law, 15 January, 1998; Will M. in Bianca M.C., Bonell M.J., *Commentary on the International Sales Law*, Milan: Giuffrè, 1987, 368, მითითებულია: Piliounis P.A., *The Remedies of Specific Performance, Price Reduction and Additional Time (Nachfrist) under the CISG: Are these Worthwhile Changes or Additions to English Sales Law?* Cambridge University, 1999, Pace Int'l L. Rev., Vol. 12, 2000, 1-46, <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/piliounis.html#N_108>, [20.06.2014].

⁸⁹⁷ Bergsten E.E., Miller A.J., *The Remedy of Reduction of Price*, Am. J. of Comp. L., 1979, 255-277, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/bergsten.html>>, [20.06.2014].

⁸⁹⁸ Schmidt-Kessel M. (*Osnabrück*), *Remedies for Breach of Contract in European Private Law - Principles of European Contract Law, Acquis Communautaire and Common und Frame of Reference*, in Schulze R. (ed.), *New Features in Contract Law*, Sellier, European Law Publishers, München, 2007, 191. იხ. ასევე, ევროპული პრინციპების 9:401-ე მუხლი.

⁸⁹⁹ Schmidt-Kessel M. (*Osnabrück*), *Remedies for Breach of Contract in European Private Law - Principles of European Contract Law, Acquis Communautaire and Common und Frame of Reference*, in Schulze R. (ed.), *New Features in Contract Law*, Sellier, European Law Publishers, München, 2007, 191.

⁹⁰⁰ Unidroit Principles of International Commercial Contracts, International Institute for the Unification of Private Law, Rome, 2004, 220-251; Piliounis P.A., *The Remedies of Specific Performance, Price Reduction and Additional Time (Nachfrist) under the CISG: Are these Worthwhile Changes or Additions to English Sales Law?* Pace Int'l L. Rev., Vol. 12, 2000, 1-46, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/piliounis.html>>, [20.06.2014].

ვენის კონვენციის 50-ე (1) მუხლის თანახმად, მყიდველს შეუძლია მოითხოვოს ფასის მოდიფიცირება იმ ოდენობით, რა ფარგლებშიც შემცირდა ნივთის ღირებულება არსებული ნაკლი გამო.⁹⁰¹ ფასის შემცირების მოთხოვნა კონვენციის თანახმად, ხელმისაწვდომია მხოლოდ ნაკლიანი შესრულების შემთხვევაში და არ გამოიყენება სხვა ტიპის ვალდებულების დარღვევის დროს.⁹⁰² მყიდველს ენიჭება უფლება ხელშეკრულების შეუსაბამო შესრულების პირობებში მოახდინოს მხარეთა საპასუხო შესრულების გათანაბრება ნაკლიანი მიწოდებისას ნივთის ფასის შემცირების გზით.⁹⁰³

12. ფასის შემცირების მოთხოვნის უფლების განხორციელების წინაპირობები

სსკ ვალდებულებითი სამართლის ზოგად ნაწილში არ ითვალისწინებს ფასის შემცირების მოთხოვნას, ის ნასყიდობის ხელშეკრულების შესაბამის თავშია განმტკიცებული ნაკლიანი შესრულების დროს ხელშეკრულებიდან გასვლის ალტერნატიული მეორადი მოთხოვნის უფლების სახით.⁹⁰⁴ ფასის შემცირების მოთხოვნა არ შეიძლება მხოლოდ ნასყიდობის ხელშეკრულებას მიემართებოდეს. აქ კიდევ ერთხელ ვლინდება სსკ-ის მიერ მეორადი მოთხოვნის უფლებების არასისტემური მოწესრიგების ხარვეზი: ფასის შემცირების მოთხოვნა ყველა დარჩენილი მეორადი მოთხოვნის უფლებების მსგავსად, რეგლამენტირებული უნდა იყოს ზოგადი ნაწილით და შესაბამისად – კერძო ნაწილით მოწესრიგებული ინსტიტუტების მიმართ გამოყენებადი.

⁹⁰¹ ჩაჩავა ს., მყიდველის მეორადი უფლებების შედარებითსამართლებრივი ანალიზი, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოცემა, 2004, 65.

⁹⁰² Bianca C.M., Bonell M.J., Commentary on the International Sales Law – The 1980 Vienna Sales Convention, Milan, 1987, მითითებულია: Lorenz A., Fundamental Breach under the CISG, 1998, 3, <http://www.jus.uio.no/pace/fundamental_breach_under_the_cisg.alexander_lorenz/portrait.pdf>, [20.06.2014].

⁹⁰³ ჩაჩავა ს., მყიდველის მეორადი უფლებების შედარებითსამართლებრივი ანალიზი, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოცემა, თბ., 2004, 67.

⁹⁰⁴ იხ. სსკ-ის 492-ე მუხლი.

მნიშვნელოვანია ფასის შემცირების მოთხოვნის გამოყენების წინაპირობები. უპირველეს ყოვლისა, როგორც აღინიშნა, ფუნდამენტური დარღვევა ფასის შემცირების მოთხოვნის ამოქმედების წინაპირობად არ განიხილება.⁹⁰⁵ სსკ-ის 492-ე მუხლის თანახმად, თუ მყიდველი არ ითხოვს ნივთის ნაკლის გამოსწორებას ან ახლით მის შეცვლას, გამყიდველისათვის საამისოდ მიცემული ვადის გასვლის შემდეგ და არც ხელშეკრულების მოშლას, მას შეუძლია მოითხოვოს ფასის შემცირება იმ ოდენობით, რაც საჭიროა ნაკლის გამოსასწორებლად. მხედველობაში მიიღება ხელშეკრულების დადების მომენტისათვის არსებული ფასი. აღნიშნული მუხლის ანალიზიდან გამომდინარე, ხელშეკრულებიდან გასვლისა და ფასის შემცირების მოთხოვნები თანაბრად ხელმისაწვდომია მხარისათვის ყოველგვარი თანმიმდევრობის გარეშე.

ფუნდამენტური დარღვევა ფასის შემცირების წინაპირობად არ არის დადგენილი და ეს მექანიზმი შესაძლებელია ამოქმედებულ იქნეს ხელშეკრულებით შეთანხმებულ ხარისხთან შეუსაბამო საქონლის მიწოდების შემთხვევაში.⁹⁰⁶ ფასის შემცირების მოთხოვნა მყიდველისთვის ხელმისაწვდომია იმისდა მიუხედავად, ფასი გადახდილია მთლიანად, ნაწილობრივ თუ საერთოდ არ არის გადახდილი.⁹⁰⁷ ნივთის ნაკლის გამოსწორება ან მისი ახლით შეცვლა განხილულ უნდა იქნეს დამატებითი შესრულების მოთხოვნად,⁹⁰⁸ რომელიც პრიორიტეტული, უპი-

---

⁹⁰⁵ Lorenz A., Fundamental Breach under the CISG, 1998, 3, <http://www.jus.uio.no/pace/fundamental_breach_under_the_cisg.alexander_lorenz/portrait.pdf>, [27.06.2014].

⁹⁰⁶ იქვე.

⁹⁰⁷ ჩაჩავა ს., მყიდველის მეორადი უფლებების შედარებითსამართლებრივი ანალიზი, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოცემა, თბ., 2004, 67.

⁹⁰⁸ დაწვრილებით იხ.: Piliounis P.A., The Remedies of Specific Performance, Price Reduction and Additional Time (Nachfrist) under the CISG: Are these Worthwhile Changes or Additions to English Sales Law? Pace Int'l L. Rev., Vol. 12, 2000, 1-46, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/piliounis.html>>, [27.06.2014].

რატესად გამოსაყენებელია სხვა დანარჩენ მეორადი მოთხოვნის უფლებებს შორის.⁹⁰⁹ კერძოდ, სანამ მხარე ხელშეკრულებიდან გასვლის მოთხოვნის უფლებას აამოქმედებდეს, ის ვალდებულია მიმართოს დამატებითი შესრულების მოთხოვნის უფლებას⁹¹⁰ იმ პირობით, თუ სახეზე არ არის დამატებითი შესრულების გამოზრდიცხავი საფუძვლები.⁹¹¹ აღნიშნული მოტივირებულია კონტინენტური სამართლის სისტემის კონცეფტუალური მიდგომით, რომელიც ორიენტირებულია ხელშეკრულების შესრულებაზე,⁹¹² მოწოდებულია გადაარჩინოს შეთანხმება და უზრუნველყოს მხარეთა ლეგიტიმური სახელშეკრულებო ინტერესის განხორციელება თვით მეორადი მოთხოვნის უფლებების სამართლებრივ რეჟიმში.

ზემოაღნიშნული გულისხმობს, რომ დამატებითი შესრულება შესაძლებელია მხოლოდ ხელშეკრულებიდან გასვლის წინაპირობად იქნეს განხილული, რამდენადაც აღნიშნული ხელშეკრულების შესრულების მიზანს ემსახურება. მსგავსად, ფასის შემცირების პირობებშიც არ ხორციელდება ხელშეკრულების შეწყვეტა, არამედ კრედიტორის მიერ სახელშეკრულებო თანხის გადახდის მოვალეობის მოდიფიცირება და შესაბამისობის უზრუნველყოფა შესრულების ხარისხთან.

---

⁹⁰⁹ გერმანული და ქართული სამართლისგან განსხვავებით, ვენის კონვენციის 47-ე (1) მუხლი გამყიდველს დამატებითი შესრულების მოთხოვნის უფლებას ანიჭებს საამისოდ აუცილებელი გონივრული ვადის განსაზღვრით, მაგრამ აღნიშნული მხოლოდ უფლების და არა ვალდებულების სახით არის წარმოდგენილი. იხ.: *DiMatteo L.A., Dhooge L.J., Greene S., Maurer V.G., Pagnattaro M.A.*, International Sales Law, A Critical Analysis of CISG Jurisprudence, Cambridge University Press, Cambridge, 2005, 134; *DiPalma M.*, *Nachfrist* under National Law, the CISG, and the UNIDROIT and European Principles: A Comparison, International Contract Adviser (Kluwer), Vol. 5, No. 1, 1999, 8-9, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/DiPalma.html>>, [30.06.2014].

⁹¹⁰ იხ. სსკ-ის 405-ე I მუხლი. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 14 მარტის განჩინება საქმეზე: №ას-8-5-2011.

⁹¹¹ იხ. სსკ-ის 405-ე II მუხლი.

⁹¹² განსხვავებით ანგლოამერიკული სისტემისგან, რომელიც ზიანის ანაზღაურებაზე ახდენს ორიენტაციას. იხ. *Schwenzer I., Hachem P., Kee Ch.*, Global Sales and Contract Law, Oxford University Press, New York, 2012, 650.

ამდენად, ფასის შემცირება დამატებითი შესრულების აღტერნატიული მეორადი მოთხოვნის უფლებად შესაძლებელია იქნეს განმარტებული. ამასთან, ფასის შემცირების განხილვა ხელშეკრულებიდან გასვლის წინაპირობად გაუშართლებელი იქნებოდა, რადგან იგი დამატებითი შესრულებისგან განსხვავებით, ვერ უზრუნველყოფს კრედიტორისათვის თავდაპირველი შესრულების ინტერესის რეალიზებას. ამდენად, ფასის შემცირება შესატყვისი ინტერესის არსებობის შემთხვევაში, კრედიტორის ნებასურვილზეა დამოკიდებული.

დამატებითი შესრულების, როგორც უპირველესად გამოსაყენებელი მეორადი მოთხოვნის უფლების სამართლებრივი ბუნებიდან და მიზნიდან გამომდინარე, ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლების წინაპირობად უნდა იქნეს განხილული ნაკლის გამოსწორების ან ნაკლიანი ნივთის უნაკლოთი შეცვლის მოთხოვნა. მხოლოდ ამ მოთხოვნების განუხორციელებლობის შემთხვევაში უნდა ამოქმედოს უფლებამოსილმა პირმა ხელშეკრულებიდან გასვლის⁹³ მეორადი მოთხოვნის სამართლებრივი მექანიზმი.

ფასის შემცირების მოთხოვნის უფლების განამტკიცებელი ნორმის – სსკ-ის 492-ე მუხლის ანალიზიდან ვლინდება, რომ დამატებითი შესრულების მოთხოვნის უფლების განუხორციელებლობა არ არის ფასის შემცირების მოთხოვნის უფლების ამოქმედების წინაპირობად დადგენილი. როგორც ხელშეკრულებიდან გასვლა, ასევე დამატებითი შესრულების მოთხოვნა (რაც ნაკლიანი შესრულების პირობებში ნაკლის გამოსწორებით⁹⁴ ან ნაკლიანის უნაკლოთი შეცვლის⁹⁵ მოთხოვნის უფლებით ვლინდება)

---

⁹³ სსკ-ის 491-ე მუხლში ტერმინი *ხელშეკრულების მოშლა* მითითებულია ნასყიდობის *ხელშეკრულებიდან გასვლის* უფლების ნაცვლად. მუხლის ასეთი სახელდება არაზუსტია და აღნიშნული ნორმა არსობრივად, ხელშეკრულებიდან გასვლის შინაარსის მომცველი უნდა იყოს.

⁹⁴ იხ. სსკ-ის 490-ე I მუხლი (თუ გაყიდული ნივთი ნაკლის მქონეა, გამყიდველმა ან უნდა გამოასწოროს ეს ნაკლი ან თუ საქმე ეხება გეაროვნულ ნივთს, შეცვალოს ეს ნივთი საამისოდ აუცილებელ ვადაში); ასევე, სსკ-ის 642-ე I მუხლი. ვენის კონვენციაში ნაკლის გამოსწორებას შეესატყვისება 46-ე (3) მუხლი.

⁹⁵ ნაკლიანი ნივთის უნაკლოთი შეცვლას განამტკიცებს ვენის კონვენციის 46-ე (2) მუხლი.

ფასის შემცირების მეორადი მოთხოვნის ალტერნატიულ მოთხოვნად არის ზემოაღნიშნულ ნორმაში მოაზრებული⁹¹⁶, რაც გამორიცხავს მათ ერთდროულად ამოქმედების შესაძლებლობას.

მნიშვნელოვანია, რომ ფასის შემცირების უფლების მომწესრიგებელი სსკ-ის 492-ე მუხლის მიერ მოხსენიებულ „ხელშეკრულების მოშლას“ უნდა მოიაზრებოდეს ხელშეკრულებიდან გასვლა, ურთიერთსანაცვლო შესრულების მხარეთათვის უკან დაბრუნების (რესტიტუციის) ობიექტური შესაძლებლობიდან გამომდინარე. სსკ-ის 490-ე მუხლის სიტყვასიტყვითი განმარტებიდან კი იკვეთება კანონმდებლის ნება, მოახდინოს დიფერენცირება დამატებითი შესრულების სახეების განსაზღვრისას ინდივიდუალური და გვაროვნული ნივთების მიხედვით. გვაროვნული ნივთის შემთხვევაში, გამყიდველი თავისუფალია დამატებითი შესრულების სახის არჩევაში. მისი არჩევანის თავისუფლება იზღუდება ინდივიდუალურად განსაზღვრული ნივთის შემთხვევაში და გამყიდველს მხოლოდ ნაკლის გამოსწორება შეუძლია.⁹¹⁷

დამატებითი შესრულების მოთხოვნის გამოყენება ნაკლიანი ნივთის მიწოდებისას, არ არის დამოკიდებული მოვალის ბრალეულობის არსებობაზე, რამეთუ არაბრალეული შეუსრულებლობაც ვალდებულების დარღვევის დასრულებულ შემადგენლობას ქმნის.

2. დამატებითი შესრულება

მეორადი მოთხოვნის უფლებათა კონკურენციის საკითხი თითქმის ყველა სამართლებრივ სივრცეში განსაზღვრულ იერარ-

---

⁹¹⁶ თუ მყიდველი არ ითხოვს ნივთის ნაკლის გამოსწორებას ან ახლით მის შეცვლას გამყიდველისათვის საამისოდ მიცემული ვადის გასვლის შემდეგ და არც ხელშეკრულების მოშლას, მაშინ მას შეუძლია მოითხოვოს ფასის შემცირება იმ ოდენობით, რაც საჭიროა ნაკლის გამოსასწორებლად. მხედველობაში მიიღება ხელშეკრულების დადების მომენტისათვის არსებული ფასი (სსკ-ის 492-ე მუხლი).

⁹¹⁷ ბაჩიაშვილი ვ., დამატებითი შესრულების, ხელშეკრულებიდან გასვლისა და ფასის შემცირების მეორადი მოთხოვნის უფლებები ნასყიდობაში (საქართველოსა და გერმანიის სამართლის მიხედვით), ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოცემა, თბ., 2008, 170.

ქიასა და ეტაპობრიობას ექვემდებარება,⁹¹⁸ ისე რომ, შესაძლებელია, მეორადი მოთხოვნის უფლებათა დიფერენციაცია პირველად და მეორადად. ვალდებულების დარღვევის ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში შესაძლებელია კონკრეტული მეორადი მოთხოვნის უფლება იყოს პრიორიტეტული.⁹¹⁹

შეცვლილი გარემოებებით წარმოშობილი ფორსმაჟორი შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობის ტოლფასი სამართლებრივი კონცეფციაა, რომელიც შესრულების აბსოლუტურ შეუძლებლობას გულისხმობს დროებითი ან მუდმივი, სრული ან ნაწილობრივი შეუძლებლობის⁹²⁰ სახით. ფორსმაჟორის კონცეფცია არ არსებობს მაშინ, როდესაც შესრულება ობიექტურად, ფიზიკურად განხორციელებადია, მაგრამ არაგონივრულად დიდ დანახარჯებთან არის დაკავშირებული.⁹²¹ შესაბამისად, ფორსმაჟორის არსებობა უპირობოდ გამორიცხავს ნატურით შესრულებისა⁹²² და ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებებს,⁹²³ მაგრამ ამით

---

⁹¹⁸ გერმანული სამართლისგან განსხვავებით, ევროპულ პრინციპებში არ არის დამატებითი შესრულების პრიორიტეტულობა დადგენილი. იხ. *Schmidt-Kessel M. (Osnabrück), Remedies for Breach of Contract in European Private Law - Principles of European Contract Law, Acquis Communautaire and Common und Frame of Reference*, in *Schulze R. (ed), New Features in Contract Law*, Sellier, European Law Publishers, München, 2007, 194.

⁹¹⁹ *ფიფია ა.*, ხელშეკრულებიდან გასვლის კონტინენტურევროპული და ანგლოამერიკული სამართლებრივი მოწესრიგების ძირითადი მახასიათებლები და მათი გავლენა ქართულ სამართალზე, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოცემა, 2008, 74.

⁹²⁰ დაწერილებით იხ. *Firoozmand M.R., Changed Circumstances and Immutability of Contract: a Comparative Analysis of Force Majeure and Related Doctrines*, *Bus. L. Int'l*, Vol. 8, No. 2, 2007, 166-167, <http://heinonline.org/HOL/Welcome?message=Please%20log%20in&url=%2FHOL%2FPrint%3Fhandle%3Dhein.journals%2Fblawintl2007%26div%3D17%26collection%3Djournals%26set_as_cursor%3D1%26men_tab%3Dsrchresults>, [05.07.2014].

⁹²¹ *Naon H.A.G., Adaptation of Contracts: An Argentine Substantive and Private International Law Outlook*, 1985, 57, მითითებულია: *Horn N.(ed.), Adaptation and Renegotiation of Contracts in Inter-national Trade and Finance*, Deventer/The Netherlands, Kluwer Law and Taxation Publishers, 1985.

⁹²² *Schwenzer I., Hachem P., Kee Ch.*, *Global Sales and Contract Law*, Oxford University Press, New York, 2012, 662.

⁹²³ იხ. ევროპული პრინციპების 8:101-ე (2) და უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების 7.1.7-ე (4) მუხლები.

არ წყდება ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობა. მხარეთა შორის კელავ მოქმედებს ურთიერთსანაცვლო უფლება-მოვალეობები.⁹²⁴

შესრულების შეუძლებლობისას შესრულების ვალდებულებისაგან განთავისუფლებასთან ერთად,⁹²⁵ ორივე მხარისათვის ხელმისაწვდომი ხდება რესტიტუციის,⁹²⁶ ხელშეკრულებიდან გასვლის მეორადი მოთხოვნის უფლება. თუ ფორსმაჟორული გარემოება დროებითი ხასიათისაა, მაშინ შესაძლებელია მოხდეს ვალდებულების შესრულების შეჩერება დროებითი დაბრკოლების არსებობის პერიოდში, თუ ვალდებულების დროული შეუსრულებლობა მოვალისათვის მთავარი სახელშეკრულებო ინტერესის დაკარგვას არ იწვევს. მაგალითად, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ერთ-ერთ განჩინებაში⁹²⁷ განმარტებულია, რომ ფორსმაჟორული გარემოება სახელშეკრულებოსამართლებრივ ურთიერთობაში არ წარმოადგენს ვალდებულების შესრულებისაგან განთავისუფლების საფუძველს, თუ რა თქმა უნდა, ვალდებულების შესრულება ფორსმაჟორულ გარემოებათა აღმოფხვრის შემდეგაც შესაძლებელია და თუ აღნიშნული შესრულების მიმართ კრედიტორს ინტერესი არ დაუკარგავს.

ნატურით შესრულების მოთხოვნა გამოირიცხება თუ შესრულება კანონსაწინააღმდეგოა ან მისი ობიექტურად, ფიზიკურად განხორციელებადობის მიუხედავად, მოვალისაგან მოითხოვს განსაკუთრებულ ძალისხმევასა და არაგონივრულ ხარჯებს.⁹²⁸

მაგალითად, შესრულება კანონსაწინააღმდეგო გახდება, თუ აიკრძალება ქიმიური ნივთიერების გამოყენება და დაწესდება

---

⁹²⁴ *Horn N.*, Standard Clauses on Contract Adaptation in International Commerce, 1985, 137, მითითებულია: *Horn N. (ed.)*, Adaptation and Renegotiation of Contracts in Inter-national Trade and Finance, Deventer/The Netherlands, Kluwer Law and Taxation Publishers, 1985.

⁹²⁵ *Chechelashvili Z.*, Introduction to the Georgian Business Law, Textbook, GLZ, Tb., 2013, 134.

⁹²⁶ *Hillman R.A.*, Principles of Contract Law, 2nd ed., The Concise Hornbook Series, West, 2009, 328.

⁹²⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2011 წლის 23 მაისის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-496-470-2011.

⁹²⁸ იხ. უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების 7.2.2 (ა)(ბ) და ევროპული პრინციპების 9:102-ე (2) (ბ) მუხლები.

ჯარიმა შესაბამისი საშუალებებით ვაჭრობისათვის.⁹²⁹ შესაბამისად, არ იარსებებს ქიმიური ნივთიერების, როგორც ხელშეკრულების საგნის, მყიდველისათვის მიწოდების ვალდებულება, ენაიდან იგი გამოიწვევს საკანონმდებლო დანაწესის დარღვევასა და საეატრო ლიზენციის გაუქმებას.⁹³⁰

შესრულებისათვის აუცილებელი ხარჯების არაგონიერულობისა და არათანაბარზომიერების საკითხი კონკრეტული საქმის გარემოებების გათვალისწინებით უნდა შეფასდეს და შეუძლებელია იგი წინასწარ განისაზღვროს.⁹³¹ ამასთან, ფორსმაჟორი იწვევს არა ხელშეკრულების ანულირებას⁹³², არამედ მის შეწყვეტას, რომელიც პირველადი სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევის გამო მეორადი მოთხოვნის უფლებების აღმოცენების სამართლებრივი საფუძველი ხდება.⁹³³ ამასთან, ხელშეკრულების შეწყვეტა ვალდებულების შეწყვეტისგან განსხვავებული კონცეფციაა: ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობის არსებობა წყდება მხოლოდ პირველადი და მეორადი მოთხოვნის უფლებათა სრულად განხორციელებით, რომლის შემდეგ მხარეთა შორის აღარ არსებობს ურთიერთსანაცვლო უფლება-მოვალეობები.

სახელშეკრულებო ურთიერთობაში აღმოცენებული დაბრკოლება ნატურით შესრულებისა და ზიანის ანაზღაურების ვალ-

---

⁹²⁹ Honnold J. O., *Impediments Excusing Party From Damages* ("Force Majeure"), Kluwer Law International, The Hague, 1999, 472-495, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/ho79.html>>, [25/07/2014].

⁹³⁰ Flambouras D. P., *The Doctrines of Impossibility of Performance and Clausula Rebus Sic Stantibus in the 1980 Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods and the Principles of European Contract Law: A Comparative Analysis*, Pace Int'l L. Rev., Vol. 13, 2001, 261-293, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/flambouras1.html#iie>>, [25/07/2014].

⁹³¹ Lando O., Beale H., *Principles of European Contract Law*, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/Lon-don/Boston, 2000, 398.

⁹³² იქვე, 213.

⁹³³ უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების მიხედვით, ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობის შემთხვევაში, ვალდებული პირი თავისუფლდება, როგორც ნატურით შესრულებისაგან, ისე ზიანის ანაზღაურებისაგან. ხოლო კრედიტორს შეუძლია მოითხოვოს ხელშეკრულებიდან გასვლა, ვალდებულების შესრულების შეჩერება და პროცენტი, რომლის გადახდის ვადა დამდგარია.

დებულებისაგან განთავისუფლების საფუძველად შესაძლებელია განხილულ იქნეს, თუ მხარე დაამტკიცებს, რომ გარემოებები, რომლებმაც გამოიწვია ვალდებულების შესრულების უკიდურესი დამძიმება, აკმაყოფილებს ნაშრომში განხილული შესრულების გართულების კონცეფციისათვის აუცილებელ, მათ შორის არაბრალეულობის წინაპირობებს.⁹³⁴ ამასთან, დაბრკოლების წარმოშობა მხარის კონტროლის მიღმა, იმავდროულად გამორიცხავს მოვლენის არსებობას მისი რისკისა და პასუხისმგებლობის სფეროში და შესაბამისად, აფუძნებს არაბრალეულობის წინაპირობას. ამრიგად, ნატურით შესრულებისაგან განთავისუფლება არ გამორიცხავს ზიანის ანაზღაურების ვალდებულების არსებობას, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც დაბრკოლება აკმაყოფილებს ფორსმაჟორის წინაპირობებს.⁹³⁵

ევროპული პრინციპების თანახმად, ნატურით შესრულების მეორადი მოთხოვნის უფლება შეზღუდულია.⁹³⁶ 9:102-ე (2)(ა) მუხლი გამოხატავს პრინციპს – არ არსებობს შეუძლებლობის შესრულების ვალდებულება (*impossibilium nulla est obligatio*).⁹³⁷ ვალდებულების დროებითი შეუძლებლობა გამორიცხავს დამაბრკოლებელი გარემოების მოქმედების პერიოდში ვალდებულების იძულებით აღსრულებას. ხოლო თუ ვალდებულებამ შეიძინა კანონსაწინააღმდეგო ხასიათი და ხანგრძლივად გახდა შეუძლებელი, მაშინ ხელშეკრულებიდან გასვლა ავტომატურად გამოიყენება შეტყობინების გარეშე.⁹³⁸ შეტყობინების მიზანია კონტრაქტის მიენიჭოს დაბრკოლების თავიდან აცილების ან უარყოფითი

---

⁹³⁴ იხ. მაგალითად, უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების 722-ე (ბ) და 6.2.1-ე მუხლების ურთიერთდამოკიდებულება.

⁹³⁵ იხ. ევროპული პრინციპების 8:108-ე მუხლი. ასევე, Lando O., Beale H., Principles of European Contract Law, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 402.

⁹³⁶ იხ. ევროპული პრინციპების 9:102-ე (2) (ა) (ბ) მუხლი.

⁹³⁷ Lando O., Beale H., Principles of European Contract Law, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 400.

⁹³⁸ Lando O., Beale H., Principles of European Contract Law, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 402. ასევე, ევროპული პრინციპების 9:303-ე (4) მუხლი განამტკიცებს, რომ ფორსმაჟორის შემთხვევაში არ გამოიყენება შეტყობინების განხორციელების ვალდებულება.

შედგების დაძლევის შესაძლებლობა. თუ აღნიშნული მიზანი განუხორციელებელია ვალდებულების აბსოლუტური შეუძლებლობის გამო, მაშინ შეტყობინების ვალდებულება ქარწყლდება. შესრულების შეუძლებლობის არაბრალეულობა ან შესრულების გართულების გამომწვევი გარემოების აღმოცენება მოვალისაგან დამოუკიდებელი, გარეშე მოვლენებით ნატურით შესრულების მოთხოვნასთან ერთად, გამორიცხავს ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლების არსებობასაც⁹³⁹ ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპის ძალით.⁹⁴⁰

დამატებითი შესრულების მოთხოვნის გამომრიცხავ საინტერესო საფუძველს ითვალისწინებს ევროპული პრინციპები, რომლის თანახმად, დამატებითი შესრულების მოთხოვნა არ გამოყენება თუ ვალდებულების დარღვევა მხარის განზრახვით არის გამოწვეული, რაც პატივსადებ და საფუძველიან მიზეზს აძლევს მხარეს ივარაუდოს ვალდებულების მომავალში, დამატებით ვადაში შეუსრულებლობა.⁹⁴¹

დროებითი სახელშეკრულებო დაბრკოლების არსებობისას მხარეს აქვს კუთვნილი ვალდებულების შესრულების შეჩერების უფლება კონტრაქტის მიერ სანაცვლო ვალდებულების განხორციელებამდე.⁹⁴²

დამატებითი შესრულების მოთხოვნის უფლება კრედიტორს ანიჭებს შესაძლებლობას, უარი განაცხადოს სინალაგმატური ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობიდან გამომდინარე თავისი ვალდებულების შესრულებაზე. მყიდველს უფლება აქვს, დამატებით შესრულებამდე უარი განაცხადოს ფულის გადახდაზე⁹⁴³, ასევე,

⁹³⁹ Lando O., Beale H., Principles of European Contract Law, Part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 398. იხ. ასევე, ევროპული პრინციპების 9:303-ე (4) მუხლი.

⁹⁴⁰ იხ. სსკ-ის 394-ე I მუხლი.

⁹⁴¹ იხ. ევროპული პრინციპების 8:103-ე (c) მუხლი, <<http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.parts.1.to.3.2002/8.103.html>>, [25.07.2014]

⁹⁴² იხ. უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების 7.13-ე და ევროპული პრინციპების 9:201-ე მუხლები.

⁹⁴³ Gursky, Schuldrecht, Besonderer, Teil, 5. Auflage, Heidelberg, 2005, 2, მითითებულია: ბაჩიაშვილი ე., დამატებითი შესრულების, ხელშეკრულებიდან გასვლისა და ფასის შემცირების მეორადი მოთხოვნის უფლებები ნასყიდობაში (საქართველოსა და გერმანიის სამართლის მიხედვით), ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოცემა, 2008, 171.

ნაკლიანი ნივთის მიწოდებისას – მის მიღებაზე, რაც არ გამოიწვევს კრედიტორის მიერ ვადის გადაცილებას.⁹⁴⁴

თუ ვალდებულების დარღვევის გამომწვევი დამაბრკოლებელი გარემოების წარმოშობაზე ორივე მხარეა პასუხისმგებელი, მაშინ მეორადი მოთხოვნის უფლებებისადმი ხელმისაწვდომობის თვალსაზრისით, საერთაშორისო დონეზე ორი მიდგომა არის აღიარებული. პირველის თანახმად, კრედიტორისათვის ხელმისაწვდომია დამატებითი შესრულებისა და ხელშეკრულებიდან გასვლის მოთხოვნები, თუ მოვალის წვლილი ვალდებულების დარღვევაში 50%-ს აღემატება. მეორე, უფრო გავრცელებული მიდგომის, თანახმად, კრედიტორს ზემოაღნიშნული უფლებები შეიძლება მიენიჭოს თუ იგი ვალდებულების დარღვევაში მისი მონაწილეობის ხარისხის შესატყვის ფულად თანხას გადაუხდის მოვალეს.

თუ ვალდებულების დარღვევა უმთავრესად კრედიტორის მოქმედების ან უმოქმედობის შედეგია, მაშინ კრედიტორს ეკრძალება არაფულადი ხასიათის ყველა მეორადი მოთხოვნის უფლებით სარგებლობა.⁹⁴⁵

3. ზიანის ანაზღაურება

3.1. ზოგადი დახასიათება

ზიანის ანაზღაურების მეორადი მოთხოვნის უფლება შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს ნებისმიერი სახის ვალდებულების დარღვევით გამოწვეული ზიანის არსებობისას.⁹⁴⁶ აღნიშნუ-

⁹⁴⁴ *Der Kaufvertrag, Einführung*, <[http://www.wiec.de/Download/WIEC01b/Semester2/Recht/Skript%20Recht%2002-07-31%20\(preview\).pdf](http://www.wiec.de/Download/WIEC01b/Semester2/Recht/Skript%20Recht%2002-07-31%20(preview).pdf)>, [25.07.2014], მითითებულია: ბაჩიაშვილი გ., დამატებითი შესრულების, ხელშეკრულებიდან გასვლისა და ფასის შემცირების მეორადი მოთხოვნის უფლებები ნასყიდობაში (საქართველოსა და გერმანიის სამართლის მიხედვით), ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოცემა, თბ., 2008, 171.

⁹⁴⁵ *Schwenzer I., Hachem P., Kee Ch.*, *Global Sales and Contract Law*, Oxford University Press, New York, 2012, 677, შემდგომი მითითებებით.

⁹⁴⁶ *Eiselen S., Ferrari F., Flechtner H.M., Garro A., Ulrich M., Viscasillas P.P., Rogers V., Sono H., Witz C., Voleger A.K. (ed.in chief)*, J.L. & Com., UNCITRAL Digest of Case Law on the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, Special Issue, University of Pittsburgh, Vol. 30, 2012, 225.

ლი უფლება არ არის ალტერნატიული,⁹⁴⁷ არამედ შესაძლებელია სხვა მეორადი მოთხოვნის უფლებებთან პარალელურად იქნეს ამოქმედებული.⁹⁴⁸

ვენის კონვენციის 79-ე მუხლი მხოლოდ ზიანის ანაზღაურების უფლების გამორიცხვაზე საუბრობს, ხოლო კონვენციით გათვალისწინებული სხვა მეორადი მოთხოვნის უფლებები⁹⁴⁹ ხელშეკრულებიდან გასვლა, დამატებითი შესრულება და ფასის შემცირება შესაძლებელია გახდეს მხარისათვის ხელმისაწვდომი კონკრეტული საკმის გარემოებების გათვალისწინებით⁹⁵⁰ და შესატყვისი წინაპირობების არსებობისას. მნიშვნელოვანია, რომ ვენის კონვენციის რეგულირების მიღმა რჩება საკითხი – პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლება მხოლოდ ზიანის ანაზღაურების უფლების გამორიცხვას მოიცავს თუ ვრცელდება ასევე, ვალდებულების დარღვევისათვის ხელშეკრულებით განსაზღვრულ პირგასამტეხლოზეც. შესაბამისად, აღნიშნული საკითხის მოწესრიგება მთლიანად ეროვნული კანონმდებლობის რეგულირებას უნდა მიენდოს.⁹⁵¹

ამასთან მნიშვნელოვანია, რომ ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება მიემართება მხოლოდ მოსალოდნელი ზიანის ოდენობას.

---

⁹⁴⁷ როგორც მაგალითად, ფასის შემცირება და ხელშეკრულებიდან გასვლა.

⁹⁴⁸ *Eiselen S., Ferrári F., Flechtner H.M., Garro A., Ulrich M., Viscasillas P.P., Rogers V., Sono H., Witz C., Voleger A.K. (ed.in chief), J.L. & Com., UNCITRAL Digest of Case Law on the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, Special Issue, Vol. 30, University of Pittsburgh, 2012, 225; Bianca C.M., Bonell M.J., Commentary on the International Sales Law – The 1980 Vienna Sales Convention, Milan, 1987, Art. 81. იხ. ასევე, ევროპული პრინციპების 8:102-ე და სსკ-ის 407-ე მუხლები.*

⁹⁴⁹ *Gabriel H.D., Contract for the Sale of Goods, A Comparison of Domestic and International Law, Oceana Publications, Inc, Dobbs, Ferry, New York, 2004, 219.*

⁹⁵⁰ *Garro A.M., Gap-Filling Role of the Unidroit Principles in International Sales Law: Some Comments on the Interplay Between the Principles and the CISG, Tul. L. Rev., Vol. 69, 1149, 1995; King V. K., Hardship as an Impediment to Performance in Terms of Article of the CISG, North-West University, November, 2010, 8.*

⁹⁵¹ *Comment 9 on Article 65, of the 1978 Draft [Draft Counterpart of the CISG art. 79] Comment 5, <www.cisg.law.pace.edu/text/secomm/secomm-79.html>, [01.07.2014] მითითებულია: Liu Ch., Newman M.S. (ed.), Remedies in International Sales, Perspectives from SISG, UNIDROIT Principles and PECL, JurisNet, LLC, Huntington, New York, 2007, 706.*

ევროპული პრინციპების თანახმად, მხარის ვალდებულება შემოიფარგლება მხოლოდ ზიანის იმ მოცულობით, რომელიც სავარაუდო იყო ხელშეკრულების დადების ეტაპზე. აღნიშნული წესი კიდევ ერთხელ ეხმიანება დამაბრკოლებელი გარემოების გათვალისწინების შეუძლებლობის ერთ-ერთ აუცილებელ მოთხოვნას და გულისხმობს, რომ მხარე ვერ იქნება იმ დაბრკოლებით გამოწვეული ზიანის ანაზღაურებაზე პასუხისმგებელი, რომლის გონივრული გათვალისწინების უნარსაც მოკლებული იყო სახელშეკრულებო ურთიერთობაში ჩართვის დროს.⁹²

ფორსმაჟორის არსებობისას ზიანის ანაზღაურებასთან ერთად გამოირიცხება ასევე, წინასწარ შეთანხმებული ზიანის (*liquidated damages*) ან საჯარიმო სანქციების მოთხოვნის უფლება, გარდა იმ შემთხვევისა, თუ მხარეთა მიერ განსხვავებული მოწესრიგებაა გათვალისწინებული.⁹³ ფორსმაჟორის არსებობისას შეუზღუდავია პროცენტის მიღების უფლება,⁹⁴ რადგან პროცენტი არ უთანაბრდება ზიანის ანაზღაურებას.⁹⁵

ზიანის ანაზღაურების, როგორც უმნიშვნელოვანესი სამართლებრივი დაცვის საშუალების, გამოყენების წინაპირობად ზოგადი წესის თანახმად, მხოლოდ ვალდებულების ბრალეული დარღვევა მოიაზრება. მოვალის ბრალით გამოწვეული დამაბრკოლებელი გარემოებით წარმოშობილი ვალდებულების დარღვევა აღმოაცენებს ვალდებულების შეუსრულებლობით მიყენებული ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებას. ბრალის სამართლებრივი კატეგორია განსაკუთრებული იურიდიული მნიშვნელობის მქონეა, როგორც კონტინენტური, ისე ანგლოამერიკული სამართლის სისტემაში, თუმცა თითოეული სამართლებრივი სისტემა ბრალის საკითხისადმი არსებითად განსხვავებულ მიდგომას ითვალისწინებს:

---

⁹² იხ. ევროპული პრინციპების 8:108-ე და უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების 7.1.7-ე (1) მუხლები.

⁹³ *Lando O., Beale H., Principles of European Contract Law, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 382.*

⁹⁴ იხ. ევროპული პრინციპების 8:101-ე (2) და უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების 7.1.7-ე (4) მუხლები.

⁹⁵ *Lando O., Beale H., Principles of European Contract Law, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 451.*

ანგლოამერიკულ სამართლებრივ სივრცეში დამკვიდრებულია ბრალეულობის არსებითად განსხვავებული კონცეფცია: თუ კონტინენტურ სამართალში ბრალი მნიშვნელობას იძენს სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობის განსაზღვრის თვალსაზრისით, ანგლოამერიკულ სამართალში ბრალი განსაზღვრავს ვალდებულების დარღვევის არსებობას.

ანგლოამერიკულ სამართლებრივ სივრცეში ვალდებულების არაბრალეული შეუსრულებლობა არ აფუძნებს ვალდებულების დარღვევის დასრულებულ შემადგენლობას.⁹⁶ შესაბამისად, ვალდებულების დარღვევის არარსებობის გამო გამორიცხულია ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება. სანაცვლოდ, ავტომატურად ირთება ხელშეკრულებიდან გასვლის სამართლებრივი რეჟიმი, რითაც კრედიტორისათვის უზრუნველყოფილია მისი მხრიდან განხორციელებული შესრულების დაბრუნების სამართლებრივი ინტერესი, ხოლო მოვალისათვის პირველადი ვალდებულების შესრულებისაგან განთავისუფლება. ამრიგად, ანგლოამერიკული სამართალი ვალდებულების დარღვევის წინაპირობად ბრალის არსებობის განსაზღვრით დასაწყისშივე გამორიცხავს არაბრალეული შეუსრულებლობისათვის ზიანის ანაზღაურების ვალდებულებას. პატივსადები საფუძელის არსებობისას არაბრალეული შეუსრულებლობა მხოლოდ ხელშეკრულებიდან გასვლის მეორადი მოთხოვნის უფლებას აღმოაცენებს, ხოლო ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებას წარმოშობს მხოლოდ ბრალეული შეუსრულებლობა.

ვინაიდან კონტინენტურ სამართალში ბრალი ვალდებულების დარღვევის წინაპირობად არ მოიაზრება, ხელშეკრულებიდან გასვლა უზრუნველყოფილია როგორც ბრალეული, ისე არაბრალეული შეუსრულებლობის შემთხვევაში. ბრალის არსებობა ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებისადმი ხელმისაწვდომობას განსაზღვრავს.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ორივე სამართლებრივი სისტემა ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის პასუხისმგებლობას ბრალის კატეგორიაზე დამოკიდებულად აცხა-

⁹⁶ Treitel G.H., The Law of Contract, 9th ed., Sweet and Maxwell, London, 1995, 674-666.

დებს, თუმცა, არსებითად ანალოგიური შედეგი აქ განსხვავებული სამართლებრივი მექანიზმების გამოყენებით მიიღწევა.

გსკ-ის 280-ე პარაგრაფის ძალით, მოვალის მიერ ვალდებულების დარღვევისას კრედიტორს შეუძლია მოითხოვოს ამით გამოწვეული ზიანის ანაზღაურება. ეს წესი არ მოქმედებს მაშინ, თუკი მოვალეს არ მიუძღვის ბრალი ვალდებულების დარღვევაში. თუ სახეზეა ხსენებული პარაგრაფით გათვალისწინებული ყველა წინაპირობა: ნამდვილი ვალდებულება, მისი დარღვევა, ზიანი, მოვალის ბრალი და მიზეზობრივი კავშირი, კრედიტორს წარმოეშობა ზიანის ანაზღაურების მეორადი მოთხოვნა.

ანალოგიურად, სსკ-ის 394-ე I მუხლი ცენტრალური და უზოგადესი ნორმაა, რომელიც განამტკიცებს ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპს და კრედიტორს ვალდებულების დარღვევის შედეგად წარმოშობილი ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებას ანიჭებს. აღნიშნული მუხლის გამოყენების წინაპირობებია: 1) მართლწინააღმდეგობა 2) ბრალი 3) მიზეზობრივი კავშირი 4) ზიანი.⁹⁷

ევროპული პრინციპების 9:501-ე (1) მუხლის თანახმად, ანაზღაურებას ექვემდებარება მხოლოდ ვალდებულების ბრალეული დარღვევის შედეგად მიყენებული ზიანი. ვალდებულების დარღვევა, შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობის სახით, პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველია და, შესაბამისად, გამორიცხავს ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლების არსებობას. ევროპული პრინციპების 9:103-ე მუხლის ძალით, შესრულების ვალდებულებისგან განთავისუფლება არ აბრკოლებს ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლების განხორციელებას.

სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევის შედეგად დამდგარი ზიანი შესაძლებელია ერთდროულად იყოს როგორც მოვალის, ისე თავად კრედიტორის ბრალეული ქმედების შედეგი. ამ შემთხვევაში სახეზეა შერეული ბრალის სამართლებრივი კატეგორია, როდესაც ბრალეულ პირთა პასუხისმგებლობის საკითხი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს.

⁹⁷ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2012 წლის 27 მარტის განჩინება საქმეზე №ას-1300-1320-2011, ასევე, 2011 წლის 27 ივნისის განჩინება საქმეზე: №ას-804-858-2011.

კრედიტორის ბრალი შეიძლება გამოიხატოს ისეთი მოქმედებითაც, რომელიც ხელს უწყობს შესრულების დამაბრკოლებელი შეცვლილი გარემოებების წარმოშობას, ან ხელს უშლის მის ლიკვიდაციას, უარყოფითი შედეგების აღმოფხვრას ან თავიდან აცილებას. მსგავსად, ევროპული პრინციპების 9:504-ე მუხლის თანახმად, ვალდებულების დამრღვევი მხარე არ არის პასუხისმგებელი დამდგარი ზიანისათვის იმდენად, რამდენადაც დაზარალებულმა საკუთარი ქმედებით ხელი შეუწყო ვალდებულების დარღვევას ან მისი სამართლებრივი შედეგების წარმოშობას.

გსკ-ის 254-ე პარაგრაფი არეგულირებს პასუხისმგებლობის საკითხს შემხვედრი ბრალის არსებობისას: თუ დაზარალებულის ბრალეულმა ქმედებამ ხელი შეუწყო ზიანის წარმოშობას, მაშინ როგორც ანაზღაურების ვალდებულება, ისე ასანაზღაურებელი ზიანის ოდენობა დამოკიდებულია საქმის ფაქტობრივ გარემოებებზე, ასევე იმაზე, უმეტესწილად თუ რომელი მხარის ბრალითაა ზიანი გამოწვეული. სსკ-ის 415-ე მუხლის თანახმად, თუ ზიანის წარმოშობას ხელი შეუწყო დაზარალებულის მოქმედებამაც, მაშინ ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება და ამ ანაზღაურების მოცულობა დამოკიდებულია იმაზე, თუ მეტად რომელი მხარის ბრალით არის ზიანი გამოწვეული. ამავე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, ეს წესი გამოიყენება მაშინაც, როცა დაზარალებულის ბრალი გამოიხატება მისი უმოქმედობით – თავიდან აცილებინა ზიანი.⁹⁵⁸

თუ დაზარალებულს ვალდებულების დარღვევის უარყოფითი შედეგების შემცირების ან აღმოფხვრის შესაძლებლობა აქვს და ბრალეული უმოქმედობით ეს ვალდებულება არ სრულდება, მაშინ, ევროპული პრინციპების 9:505-ე (1) მუხლის თანახმად, ვალდებულების დამრღვევი მხარე თავისუფლდება დამდგარი ზიანისათვის პასუხისმგებლობისაგან იმ ოდენობით, რამდენითაც დაზარალებულს გონივრული მოქმედების საფუძველზე შეეძლო შეემცირებინა იგი. ამ შემთხვევაში ბრალი მხარის მიერ ზიანის შესამ-

---

⁹⁵⁸ იხ.: საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2012 წლის 29 მაისის განჩინება საქმეზე: №ას-1685-1671-2011; საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 14 მარტის განჩინება საქმეზე: №ას-8-5-2011.

ცირებლად სათანადო ღონისძიებების განუხორციელებლობით გამოიხატება. მხარის ვალდებულება – კეთილგონიერული მოქმედებით შეამციროს ხელშეკრულების კონტრაქტის მიერ ვალდებულების დარღვევით გამოწვეული ზიანის ოდენობა, კეთილსინდისიერების პრინციპისა და გულისხმიერების ვალდებულების გამოხატულებაა.⁹⁹ ევროპული პრინციპების 9:505-ე მუხლის შინაარსიდან კი ვლინდება, რომ კეთილსინდისიერების პრინციპისა და გულისხმიერების ვალდებულების დარღვევა, ბრალეული დარღვევის მსგავსად, აისახება მხარის სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობაზე და ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლების არსებობას განსაზღვრავს. დაზარალებულ მხარეს ენიჭება იმ ხარჯების ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება, რომლებიც გაღებულ იქნა ზიანის შემცირების მცდელობისას.

კრედიტორის ბრალი ვალდებულების შეუსრულებლობაში მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს მისი მხრიდან მეორადი მოთხოვნის უფლებების გამოყენების შესაძლებლობაზე. კეთილსინდისიერებისა და სამართლიანობის პრინციპიდან გამომდინარე, კრედიტორს ვალდებულების დარღვევისას ეზღუდება სამართლებრივი დაცვის საშუალებების გამოყენების უფლებამოსილება.⁶⁰ მაგალითად, ევროპული პრინციპების 8:101-ე (3) მუხლის თანახმად, კრედიტორი მოკლებულია სამართლებრივი დაცვის საშუალებების გამოყენების შესაძლებლობას იმდენად, რამდენადაც საკუთარი ქმედებით ხელი შეუწყო ვალდებულების შეუსრულებლობას. თუ კრედიტორის მიერ ვალდებულების დარღვევით გამოწვეული ზიანი ნაწილობრივ მოვალის ქმედების შედეგითაა, მაშინ კრედიტორი სამართლებრივი დაცვის საშუალებებს სრულად ვერ გამოიყენებს, იმ შემთხვევისაგან განსხვავებით, როდესაც შეუსრულებლობისათვის მხოლოდ მოვალეა პასუხისმგებელი.⁶¹ თუ ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარის გაუფრთხილებელ ბრალს უპირისპირდება კონტრაქტის შემხვედრი განზრახი

---

⁹⁹ *Lando O., Beale H., Principles of European Contract Law, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 115.*

⁶⁰ იქვე, 360.

⁶¹ იქვე, 361.

ბრალი, მაშინ ამ უკანასკნელს წარმოეშობა ზიანის სრული ოდენობით ანაზღაურების ვალდებულება.⁹²

ვალდებულების დარღვევაში შემხვედრი ბრალის არსებობისას განისაზღვრება თითოეული მხარის ბრალეულობის ხვედრითი წილი დამდგარი ზიანის წარმოშობაში და პასუხისმგებლობა განისაზღვრება ზიანის ოდენობაში მათი წილობრივი მონაწილეობის მიხედვით. შერეული ბრალის არსებობისას დამდგარი ზიანის სრული ოდენობით ანაზღაურების ვალდებულება დაეკისრება არა ზიანის მიმყენებელს, არამედ მისი პასუხისმგებლობა მცირდება იმ ნაწილში, რითაც დაზარალებულმა ხელი შეუწყო ზიანის წარმოშობას და ზიანის შემცირებული ოდენობა დაეკისრება დაზარალებულ მხარეს.

ამრიგად, თუ დამდგარი ზიანი ხელშეკრულების მონაწილეთა ერთობლივი ბრალეული ქმედების შედეგია, მაშინ პასუხისმგებლობა ორივე მხარეზე გადანაწილდება ბრალეულობის ხარისხის გათვალისწინებით.⁹³

თუ ზიანის წარმოშობის ერთადერთი მიზეზი მოვალის ბრალეული მოქმედებაა, მაშინ კონტრაქტის სამოქალაქო პასუხისმგებლობის საკითხი დღის წესრიგიდან იხსნება.

32. ბრალის მნიშვნელობა ანაზღაურებას დაქვემდებარებული ზიანის ოდენობის განსაზღვრისათვის

სამართლებრივად დაცულია მხოლოდ ის ზიანი, რომელიც სავარაუდო იქნებოდა ნებისმიერი გონიერი ადამიანისათვის, ბრუნ-

---

⁹² *Larenz K., Canaris C. W., Lehrbuch, §31 I e, Grunsky W. in Münchener Kommentar to §254, no. 7. OLG, Munich, 23 Feb. 1990, NJW-RR 1990, 828 at 829 (All the damages on the injured party when the injurer was grossly negligent); Heinrichs H. in Palandt O. to §254, no.51, მითითებულია: Gordley J., Foundations of Private Law: Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment, Oxford University Press, New York, 2006, 411.*

⁹³ *ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართალი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001, 482-483.*

ვის საშუალო მონაწილისათვის.⁹⁶⁴ როდესაც ხელშეკრულების მხარე კისრულობს ვალდებულებას, მას მხედველობაში აქვს თავის თავზე მხოლოდ იმ რისკის აღება, რომელიც კანონზომიერად არის დაკავშირებული ხელშეკრულების შესრულებასთან. აღნიშნულის გამო მისგან შეიძლება მხოლოდ მოთხოვნილ იქნეს იმ ზიანის ანაზღაურება, რომელიც ხელშეკრულების დარღვევის ნორმალურ შედეგად აღიქმება. სსკ-ის 412-ე მუხლი მოვალეს ათავისუფლებს ისეთი რისკისაგან, რაც მიუღებელია ქონებრივი პასუხისმგებლობის ჩვეულებრივი პრინციპებისათვის. ზიანის სავარაუდოობა დგინდება გონიერი ადამიანის თვალსაზრისით და არ განისაზღვრება კონკრეტული ხელშეკრულების კონკრეტული დამრღვევის სუბიექტური შესაძლებლობებით.⁹⁶⁵ ამრიგად, კანონმდებლობა ზიანის სავარაუდოობის განსაზღვრისათვის ობიექტურ კრიტერიუმს ამკვიდრებს, რითაც დგინდება მოვალის პასუხისმგებლობის ფარგლები.⁹⁶⁶

იურიდიულ მეცნიერებაში დოქტრინა მხარისათვის მოსალოდნელი და სავარაუდო ზიანის ანაზღაურების შესახებ საფრანგეთში მე-18 საუკუნეში განვითარდა.⁹⁶⁷ ფრანგული სამართლის მიხედვით, ანაზღაურებას ექვემდებარება მხარისათვის წინასწარ სავარაუდო ზიანი, რომელიც ვალდებულების დარღვევის თანადროული და უშუალო სამართლებრივი შედეგია. საინტერესოა, რომ ვალდებულების განზრახი დარღვევის შემთხვევაში ფრანგული და იტალიური სამართალი ზიანის ანაზღაურების წინა-

---

⁹⁶⁴ იხ. სსკ-ის 412-ე მუხლი. ასევე, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 10 მაისის განჩინება საქმეზე: №ას-375-355-2011.

⁹⁶⁵ *ჩოხელი ნ.*, ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება, *ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“*, თბ., 5/2002-4, 624.

⁹⁶⁶ აღნიშნული პრინციპის საფუძველზე ანაზღაურებას არ ექვემდებარება არაპირდაპირი ზიანი, რომელიც, გონივრული ვარაუდის ცნებიდან გამომდინარე, ვერ იქნებოდა მოვალისათვის მოსალოდნელი და წინასწარ განსაზღვრადი. იხ. *ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ.*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართალი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001, 466.

⁹⁶⁷ *Gordley J.*, *Foundations of Private Law: Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment*, Oxford University Press, New York, 2006, 408.

პირობად მხარის მიერ ზიანის წინასწარ გათვალისწინების კრიტერიუმს აღარ აყენებს. შესაბამისად, დამდგარი ზიანი ანაზღაურდება სრული ოდენობით, მათ შორის ისიც, რომელსაც მხარე არ ითვალისწინებდა, ან არ შეეძლო გათვალისწინებინა, ხოლო მოთხოვნა იმის შესახებ, რომ ზიანი ვალდებულების დარღვევის უშუალო შედეგი უნდა იყოს, უცვლელი რჩება.

ფრანგული დოქტრინისაგან განსხვავებით, გერმანული სამართალი განამტკიცებს მიზეზობრივი კავშირის შესახებ თეორიას, რომლის თანახმად, ანაზღაურებას ექვემდებარება ზიანი, რომელიც ვალდებულების დარღვევის უშუალო სამართლებრივი შედეგია. ეს თეორია დაზარალებულს, დარღვეული ინტერესების დაცვის თვალსაზრისით, უკეთეს პირობებში აყენებს.

გერმანული დოქტრინის თანახმად, პასუხისმგებლობა უნდა ეფუძნებოდეს ორ კონცეფციას: ერთი, პასუხისმგებლობა შესაძლებელია დაეკისროს მხოლოდ ბრალეულ მხარეს; მეორე, დაზარალებულ მხარეს უნდა აუნაზღაურდეს ზიანი იმ ოდენობით, რაც აუცილებელია მხარისათვის იმ პირობების შესაქმნელად, რომელიც იარსებებდა, ხელშეკრულება რომ არ დარღვეულიყო.⁹⁶⁸

საყოველთაოდ დამკვიდრებული შეხედულებით, დაზარალებულს ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება არ წარმოეშობა, თუ მას ბრალი მიუძღვის მოსალოდნელი ზიანის შესახებ მოვალისათვის შეუტყობინებლობაში.⁹⁶⁹ მაგალითად, გსკ-ის 254-ე პარაგრაფის თანახმად, დაზარალებულის ბრალი შეიძლება გამოიხატოს უჩვეულოდ დიდი ზიანის წარმოშობის რისკის მოვალისათვის შეუტყობინებლობაში, რომელმაც არ იცოდა და არც შეეძლო სცოდნოდა აღნიშნული რისკის არსებობის შესახებ.

---

⁹⁶⁸ *Puchta G.F.*, Vorlesungen, 2, §224; *Windscheid B.*, Lehrbuch, 2, §257; *Vangerow K.*, Lehrbuch der Pandekten 3, 7th ed., Marburg, 1863, §571, Anm.3.; *Zimmermann R.*, Obligations, 833-4, მითითებულია: *Gordley J.*, Foundations of Private Law: Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment, Oxford University Press, New York, 2006, 411.

⁹⁶⁹ *Grunsky W.* in Münchener Kommentar to §254, no.59; *Heinrichs H.* in *Palandt O.* Bürgerliches Gesetzbuch 62nd ed., Munich, 2003, to §254, no.51, OLG Bremen, 20 Nov. 1975, Versicherungs Recht, 1976, 558-560, მითითებულია: *Gordley J.*, Foundations of Private Law: Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment, Oxford University Press, New York, 2006, 411.

ამრიგად, გსკ-ის 254-ე პარაგრაფი მნიშვნელოვნად უახლოვდება ფრანგულ დოქტრინას, რომლის თანახმად, განზრახი დარღვევის შემთხვევაში, მოვალე პასუხს აგებს დამდგარი სამართლებრივი შედეგისათვის სრული ოდენობით. განზრახი დარღვევის არარსებობისას კი მხარე პასუხისმგებელია მხოლოდ მოსალოდნელი ზიანისათვის, რისი გათვალისწინებაც შესაძლებელი იყო საკუთარი ცოდნისა თუ სხვისი შეტყობინების საფუძველზე.⁷⁷⁰

ევროპული პრინციპების 9:503-ე მუხლის თანახმად, ვალდებულების დამრღვევი მხარე პასუხისმგებელია იმ ზიანისათვის, რომელსაც იგი ხელშეკრულების დადების ეტაპზე ითვალისწინებდა, ან ვალდებული იყო გაეთვალისწინებინა, როგორც მისი მართლსაწინააღმდეგო ქმედების სამართლებრივი შედეგი.⁷⁷¹ თუ მხარე განზრახვით ან უხეში გაუფრთხილებლობით მოქმედებდა, მაშინ იგი პასუხისმგებელია არა მხოლოდ მის მიერ სავარაუდო, არამედ დამდგარი ზიანისათვის, სრული ოდენობით.

მართალია, სსკ განამტკიცებს მხარისათვის მოსალოდნელი და სავარაუდო ზიანის ანაზღაურების წესს,⁷⁷² მაგრამ ანაზღაურებას დაქვემდებარებული ზიანის ოდენობის განსაზღვრისას ანგარიშს არ უწევს, თუ ბრალის რომელი ფორმითაა ვალდებულების დარღვევა გამოხატული. კეთილსინდისიერების უნივერსალური პრინციპიდან გამომდინარე, გათვალისწინების კრიტერიუმი არ უნდა მიემართებოდეს ასანაზღაურებელი ზიანის ოდენობას მხოლოდ განზრახი დარღვევის არსებობის შემთხვევაში, რაც მიზანშეწონილია აისახოს ქართულ სამოქალაქო კოდექსში.

---

⁷⁷⁰ Gordley J., *Foundations of Private Law: Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment*, Oxford University Press, New York, 2006, 411.

⁷⁷¹ Schmidt-Kessel M. (*Osnabrück*), Remedies for Breach of Contract in European Private Law - Principles of European Contract Law, *Acquis Communautaire and Common und Frame of Reference*, in *Schulze R. (ed.)*, *New Features in Contract Law*, Sellier, European Law Publishers, München, 2007, 193. იდენტური შინაარსია განმტკიცებული ვენის კონვენციის 74-ე მუხლში. იხ. Di-Matteo L.A., Dhooze L.J., Greene S., Maurer V.G., Pagnattaro M.A., *International Sales Law, A Critical Analysis of CISG Jurisprudence*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005, 153.

⁷⁷² იხ. სსკ-ის 412-ე მუხლი. ასევე, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2008 წლის 25 ნოემბერის განჩინება საქმეზე: №ას-466-707-08.

სსკ-ის 392-ე მუხლის თანახმად, მოვალეს მარტივი გაუფრთხილებლობით ვალდებულების დარღვევისას პასუხისმგებლობა არ დაეკისრება კრედიტორის მიერ ვადის გადაცილების შემთხვევაში. მარტივი გაუფრთხილებლობისათვის გამოირიცხება ასევე მჩუქებლის პასუხისმგებლობა გსკ-ის 521-ე პარაგრაფის ძალით, ხოლო უსასყიდლო სესხის დროს გამსესხებლის პასუხისმგებლობა მხოლოდ განზრახვის ან უხეში გაუფრთხილებლობისათვის ფუძნდება.⁷⁷³

ვალდებულების შესრულებისათვის აუცილებელი გულისხმიერების ხარისხი მცირდება იმ ურთიერთობებში, სადაც მხარეებად ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებულ სუბიექტებად გვევლინებიან (მეუღლეები⁷⁷⁴, მშობლები შვილებთან მიმართებით⁷⁷⁵). ამ შემთხვევაში მოვალემ პასუხი უნდა აგოს ისეთი გულისხმიერებისათვის, რომელსაც, ჩვეულებრივ, საკუთარი საქმეების მიმართ აელენს (*diligentia quam in suis*). მოვალე შეიძლება განთავისუფლდეს მარტივი გაუფრთხილებლობისათვის პასუხისმგებლობისაგან,⁷⁷⁶ თუკი დაამტკიცებს, რომ საკუთარი საქმეების მიმართაც ისეთივე გულგრილობით მოქმედებს, როგორითაც კონკრეტულ განსახილველ ურთიერთობაში.

ფრანგულ სამართალში მოვალის პასუხისმგებლობის ზომა დამოკიდებულია ბრალის ფორმაზე. მაგალითად, მოვალის მიერ გაუფრთხილებლობით ფულადი ვალდებულების შესრულების ვადის გადაცილებისას კრედიტორს უფლება აქვს მხოლოდ პროცენტზე, ხოლო განზრახი ბრალის არსებობისას მას შეუძლია, პროცენტის გადახდასთან ერთად, მოითხოვოს მიყენებული ზიანის ანაზღაურება.⁷⁷⁷

ფსკ-ის⁷⁷⁸ 1927-ე მუხლის თანახმად, უსასყიდლო მიბარების დროს შემნახველს ისეთივე გულისხმიერება და ყურადღებიაწო-

⁷⁷³ იხ. გსკ-ის (German Civil Code - Bürgerliches Gesetzbuch, Bundesministerium der Justiz, Juris GmbH, Saarbrücken, 2005) §599.

⁷⁷⁴ იხ. იქვე, §1359.

⁷⁷⁵ იხ. იქვე, §1664.

⁷⁷⁶ იხ. იქვე, §277.

⁷⁷⁷ *ძლიერი შეილი ზ.*, ვალდებულების შესრულება, თბ., 2006, 126.

⁷⁷⁸ French Civil Code, Translated by *Rouhette G* with the assistance of *Rouhette-Berton A.*, 2006.

ბა მოეთხოვება, როგორსაც იჩენს საკუთარი ქონების მიმართ. ხოლო სასყიდლიან ხელშეკრულებაში წინდახედულების სტანდარტი განისაზღვრება მსგავს პირობებში მყოფი, გონიერი და კეთილსინდისიერი მესამე პირის ჩვეული ყურადღებიალობით. სსკ-ის 774-ე მუხლის თანახმად, მიბარების სასყიდლიან ხელშეკრულებაში შემნახველი პასუხს აგებს განზრახვისა და გაუფრთხილებლობის ორივე ფორმისათვის, უსასყიდლო ხელშეკრულები-სას კი შემნახველს პასუხისმგებლობა ეკისრება მხოლოდ განზრახვისა და უხეში გაუფრთხილებლობის შემთხვევაში.⁹⁷⁹

3.3. ზიანის ანაზღაურების ვალდებულების გამორიცხვა მხარეთა სახელშეკრულებო შეთანხმებით

ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპის ძალით, მხარეებს შეუძლიათ თავისუფლად განსაზღვრონ ვალდებულების შინაარსი – საკუთარი უფლება-მოვალეობები კონკრეტულ ვალდებულებითსამართლებრივ ურთიერთობაში. შესაბამისად, ხელშეკრულების მონაწილეები უფლებამოსილნი არიან, შეთანხმდნენ ვალდებულების შეუსრულებლობის სამართლებრივ შედეგებზე, კერძოდ, შეზღუდონ ან გამორიცხონ თავიანთი პასუხისმგებლობა ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის.⁹⁸⁰

კონტრაქტებს შეუძლიათ, ხელშეკრულების ცალკეული პირობის დაცვა თავიანთი ვალდებულების სფეროდან გამორიცხონ. დაუშვებელია მსგავსი შეთანხმება ხელშეკრულების არსებით პირობაზე, რომლის შეუსრულებლობა არსებით დარღვევას აფუძნებს. მხარეთა მიერ განსაზღვრული ან კანონით დადგენილი არსებითი პირობების დაცვა ხელშეკრულების მონაწილეთა ძირითადი ვალდებულებაა.⁹⁸¹

⁹⁷⁹ ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი IV, ტ. II, თბ., 2001, 56.

⁹⁸⁰ Lando O., Beale H., Principles of European Contract Law, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 385.

⁹⁸¹ იქვე.

გარემოებები, რომელთა არსებობისას ვალდებულების შეუსრულებლობა დარღვევად არ განიხილება, შესაძლებელია, მხარეებმა წინასწარ გაითვალისწინონ ხელშეკრულებაში. ასეთი სახელშეკრულებო დათქმები ემიჯნება დათქმებს პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების შესახებ. პირველი კატეგორიის სახელშეკრულებო შეთანხმებები ემსახურება იმ ფაქტობრივი გარემოებების დადგენას, რომელთა წარმოშობის პირობებში ვალდებულების შეუსრულებლობა დარღვევად არ განიხილება, ხოლო მეორე სახის დათქმები გამოიყენება სახელშეკრულებო ურთიერთობის იმ ეტაპზე, როდესაც ვალდებულება დარღვეულია, მაგრამ მათი განსაზღვრა ემსახურება მხარეთა პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლებას უკვე დარღვეული ვალდებულების პირობებში.

პასუხისმგებლობის გამომრიცხავ დათქმებს განამტკიცებს როგორც გსკ-ისე ევროპული პრინციპები, თუმცა ორივე მათგანი პრობლემის განსხვავებულ გადაწყვეტას ითვალისწინებს.

გერმანულ სამართალში მხარეებს უფლება აქვთ, წინასწარი სახელშეკრულებო შეთანხმებით შეამცირონ ვალდებულების შესრულებისათვის აუცილებელი წინდახედულების ხარისხი, ან გამორიცხონ პასუხისმგებლობა ისეთი მოქმედებისათვის, რაც მსგავსი სახელშეკრულებო დანაწესის არარსებობის შემთხვევაში ვალდებულების დარღვევად განიხილება. თუმცა ეს უფლება იზღუდება გსკ-ის 276-ე III პარაგრაფით, რომელიც კრძალავს სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის წინასწარ გამორიცხვას ვალდებულების განზრახი დარღვევისათვის.⁹⁸²

სამომხმარებლო ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულების მიმართ გსკ გაცილებით მკაცრ დანაწესებს განამტკიცებს. კერძოდ, გსკ-ის 309-ე VII (ა) პარაგრაფის ძალით, ბათილად ითვლება სახელშეკრულებო პირობა, მომხმარებლის ან მისი წარმომადგენლის ისეთი განზრახი ან გაუფრთხილებელი

---

⁹⁸² ანალოგიურად ინგლისურ სამართალში ბათილად ითვლება შეთანხმება განზრახი დარღვევისათვის პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების შესახებ. იხ. Unfair Contract Terms Act, Legislation of United Kingdom, 1977 (არასამართლიანი სახელშეკრულებო პირობების შესახებ აქტი (შემდგომში – ასპა), <http://www.opsi.gov.uk/RevisedStatutes/Acts/ukpga/1977/cukpga_19770050_en_1>.

(როგორც უხეში, ასევე მარტივი) მოქმედებისათვის პასუხისმგებლობის შეზღუდვის, თუ მისგან განთავისუფლების შესახებ, რაც ხელყოფს ადამიანის სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას ან სხეულის მთლიანობას. რაც შეეხება პასუხისმგებლობის გამორიცხვას ან შეზღუდვას მარტივი გაუფრთხილებლობით მიყენებული ზიანისათვის, მას გსკ დასაშვებად მიიჩნევს. ეს დასკვნა გამომდინარეობს გსკ-ის 309-ე VII (ბ) პარაგრაფიდან: ბათილია შეთანხმება მომხმარებლის ან მისი წარმომადგენლის განზრახი ან უხეში გაუფრთხილებლობით მიყენებული ზიანისათვის პასუხისმგებლობის შეზღუდვისა თუ მისგან განთავისუფლების შესახებ. დაუშვებელია ასევე, მხარეთა შეთანხმებით გამოირიცხოს ხელშეკრულებაზე უარის უფლება მომხმარებლის მიერ ვალდებულების ბრალეული დარღვევის შემთხვევაში, თუკი ეს გამოწვეული არაა შესყიდული საქონლის ან შესრულებული სამუშაოს ნაკლით.

რაც შეეხება ევროსაბჭოს 1994 წლის 31 დეკემბრის დირექტივას „მომხმარებელთან დადებული ხელშეკრულების არაკეთილსინდისიერი პირობების შესახებ“⁹⁸³ (შემდგომში – არაკეთილსინდისიერი პირობების შესახებ დირექტივა), იგი კრძალავს სახელშეკრულებო დათქმებს განზრახი ან უხეში გაუფრთხილებლობისათვის მხარეთა პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების შესახებ.⁹⁸⁴ ანალოგიურად, სსკ-ის 348-ე „ვ“ მუხლის ძალით, ბათილად ითვლება ხელშეკრულების სტანდარტული პირობა, რომელიც გამორიცხავს ან ზღუდავს პასუხისმგებლობას იმ ზიანისათვის, რაც გამოწვეულია შემთავაზებლის ან მისი წარმომადგენლის მიერ უხეში გაუფრთხილებლობით ვალდებულების დარღვევის გამო.

ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებაზე უარის თქმა წინასწარი შეთანხმებით კეთილსინდისიერების პრინციპის საწი-

---

⁹⁸³ იხ. The EC Directive on Unfair Terms in Consumer Contracts 93/13/EEC: L 95/29, (ევროსაბჭოს დირექტივა სამომხმარებლო ხელშეკრულებებში არასამართლიანი პირობების შესახებ), <<http://webjcli.ncl.ac.uk/articles3/kaye3.rtf>>.

⁹⁸⁴ პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების ან შეზღუდვის შესახებ სახელშეკრულებო დათქმების ბათილობა გათვალისწინებულია სსკ-ის არაერთი ნორმით, მაგალითად, 497-ე, 539-ე, 697-ე მუხლებით და სხვა.

ნააღმდეგოა, ვინაიდან იგი გაუმართლებელ უპირატესობას ანიჭებს ვალდებულების დამრღვევ მხარეს, ამასთან, მნიშვნელოვან საფრთხეს უქმნის სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობასა და სახელშეკრულებო წონასწორობას.

სსკ-ის ზოგადი 410-ე მუხლი ზიანის ანაზღაურების სამართლებრივი დაცვის მექანიზმის წინასწარი სახელშეკრულებო შეთანხმებით ან კანონის საფუძველზე შეზღუდვის შესაძლებლობას განამტკიცებს. სსკ-ის სპეციალური 395-ე II მუხლის საფუძველზე იკრძალება მოვალის მიერ მხოლოდ განზრახი მოქმედებით ვალდებულების დარღვევისას პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლება. განზრახი დარღვევისათვის მოვალის პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების შესახებ შეთანხმება ეწინააღმდეგება ვალდებულების დაურღვევლობის პრინციპს (*Pacta Sunt Servanda*), ასევე მნიშვნელოვნად ზრდის ხელშეკრულების შეუსრულებლობის რისკს, რითაც საფრთხე ექმნება მხარეთა ლეგიტიმური ინტერესების სამართლიან უზრუნველყოფას. ასევე, სსკ-ის 348-ე „ვ“ პუნქტის თანახმად, ბათილია დებულება, რომელიც გამორიცხავს ან ზღუდავს პასუხისმგებლობას იმ ზიანისათვის, რაც გამოწვეულია შემთავაზებლის ან მისი წარმომადგენლის მიერ უხეში გაუფრთხილებლობით ვალდებულების დარღვევის გამო. მსგავსი საკანონმდებლო დანაწესებით სამოქალაქო კოდექსი ბრუნვის მონაწილეს იცავს უსამართლო დათქმებისაგან.⁹⁸⁵

მხარეთა წინასწარი შეთანხმების საფუძველზე პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საკითხის მეტად საინტერესო გადაწყვეტას ითვალისწინებს ევროპული პრინციპები. კერძოდ, 8:109-ე მუხლის თანახმად, სახელშეკრულებო შეთანხმებით შეიძლება შეიზღუდოს ან გამორიცხოს მხარეთა პასუხისმგებლობა ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის, იმ პირობით, თუ ამგვარი სახელშეკრულებო დათქმა არ ხელყოფს კეთილსინდისიერებისა და გულისხმიერების პრინციპებს. პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლებისათვის აუცილებელია, რომ თავად პირველადი ვალდებულების შესრულება აფუძნებდეს მხარეთათვის უარყოფით

⁹⁸⁵ ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართალი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001, 460.

სამართლებრივ შედეგს კეთილსინდისიერებისა და სამართლიანობის პრინციპის გათვალისწინებით. ერთი შეხედვით, მხარეთა შეთანხმებით დადგენილი პირობები, როგორც ხელშეკრულების მონაწილეთა ურთიერთმფარავი ნების გამოხატულება, არ შეიძლება იყოს კეთილსინდისიერებისა და გულისხმიერების პრინციპების საწინააღმდეგო. მაგრამ იმ შემთხვევაში, თუ მხარემ გაცნობიერებულად განახორციელა ხელშეკრულების პირობის იგნორირება, თუნდაც კონტრაქტისათვის ზიანის მიყენების განზრახვის გარეშე, პასუხისმგებლობის გამომრიცხავი პირობაც ძალას კარგავს. მისი გამოყენება, მიუხედავად მხარეთა შეთანხმების არსებობისა, კეთილსინდისიერებისა და გულისხმიერების პრინციპების საწინააღმდეგოა.⁹⁶

ამ კუთხით საყურადღებოა ევროპული პრინციპების 1:201-ე II მუხლი, რომელიც დაუშვებლად მიიჩნევს კეთილსინდისიერების პრინციპის ყოველგვარ შეზღუდვას ან გამორიცხვას სახელშეკრულებო შეთანხმებით. აღნიშნული ნორმა იმპერატიული ხასიათისაა და სახელშეკრულებო პირობით შეზღუდვას არ ექვემდებარება. ხოლო მხარეთა შეთანხმება, ვალდებულების გაუფრთხილებლობით დარღვევისათვის პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების თაობაზე, მნიშვნელოვნად ეწინააღმდეგება კეთილსინდისიერების დაცვის იმპერატიულ წესს, ვინაიდან ამგვარი სახელშეკრულებო დათქმის არსებობის შემთხვევაში ვალდებულების შესრულებისას მხარისაგან მოსალოდნელი წინდახედულების ხარისხი და კეთილგონიერების სტანდარტი მნიშვნელოვნად მცირდება, რაც ზრდის გაუფრთხილებლობით ვალდებულების დარღვევის რისკს. თუ ხელშეკრულების მონაწილე აცნობიერებს გაუფრთხილებლობისას პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების შესაძლებლობას, მისი მხრიდან სახელშეკრულებო ურთიერთობაში აუცილებელი გულისხმიერების დაცვა ნაკლებად მოსალოდნელია, რაც ვალდებულების გაუფრთხილებლობით დარღვევის საშიშროებას აფუძნებს, ეს კი მნიშვნელოვნად ეწინააღმდეგება *Pacta Sunt Servanda*-ს ფუძემდებლურ პრინციპს,

---

⁹⁶ Lando O., Beale H., Principles of European Contract Law, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 386.

საფრთხეს უქმნის კრედიტორის მიმართ ვალდებულების შესრულების ლეგიტიმურ სახელშეკრულებო ინტერესს და ამით მხარეებს არათანაბარ პირობებში აყენებს. აღნიშნული თავისთავად კეთილსინდისიერების პრინციპის დარღვევას გულისხმობს.

ამდენად, მხარეთა შეთანხმება გაუფრთხილებლობისათვის პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების შესახებ, კეთილსინდისიერების პრინციპის გათვალისწინებით, დაუშვებლად უნდა იქნეს მიჩნეული. მხარეთა კანონიერი ინტერესებისა და თანასწორუფლებიანობის დაცვის მიზნით სამართალშეფარდების დონეზე მკაცრად უნდა გაკონტროლდეს პასუხისმგებლობის გამომრიცხავი ან შემზღუდავი შეთანხმებების მოქმედება.

4. ხელშეკრულებიდან გასვლა

4.1. არსებითი დარღვევა როგორც ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლების წინაპირობა

ხელშეკრულებიდან გასვლა გულისხმობს ხელშეკრულების გაუქმებას ცალმხრივი მიღებასავალდებულო ნების გამოვლენით, რომელიც არ საჭიროებს კონტრაქტის მიერ აქცეპტირებას. შეცვლილი გარემოებით წარმოშობილი ფორსმაჟორის შემთხვევაში მხარე უფლებამოსილია აამოქმედოს ხელშეკრულებიდან გასვლის მოთხოვნა, რომელიც მოიაზრებს თავდაპირველი შესრულების ურთიერთსანაცვლო ვალდებულებებისგან მხარეთა განთავისუფლებას.⁹⁸⁷ ხოლო დროებითი დაბრკოლების პირობებში შეუძლია შეაჩეროს სანაცვლო შესრულების განხორციელება.

თუ დაბრკოლება მხოლოდ ხელშეკრულების ნაწილობრივ შეუსრულებლობას იწვევს, მაშინ კრედიტორს ენიჭება არჩევანის უფლება ნაწილობრივი შესრულების მიღებასა და ხელშეკრულებიდან გასვლას შორის, რამეთუ შესაძლებელია აღარ არ-

---

⁹⁸⁷ *Gabriel H.D., Contract for the Sale of Goods, A Comparison of Domestic and International Law, Oceana Publications, Inc, Dobbs, Ferry, New York, 2004, 223.*

სებობდეს კრედიტორის სახელშეკრულებო ინტერესი ნაწილობრივ შესრულებასთან მიმართებით.⁹⁸⁸ ხელშეკრულებიდან ნაწილობრივ გასვლა დაუშვებელია – თუ შესრულების ინტერესი აღარ არსებობს, განხორციელებდა გასვლის უფლება.⁹⁸⁹

ხელშეკრულებიდან გასვლა დასაშვებია ვალდებულების როგორც ფაქტობრივი, ასევე მოსალოდნელი დარღვევის⁹⁹⁰ არსებობისას,⁹⁹¹ როდესაც სახელშეკრულებო ურთიერთობაში აღმოცენებული შეცვლილი გარემოებები ცხადყოფს მომავალში ვალდებულების დარღვევის გარდუვალობას.

ხელშეკრულებიდან გასვლის მეორადი მოთხოვნის უფლების ანალიზისას გათვალისწინებულ უნდა იქნეს ამ უფლების გამოყენების ზოგადი საფუძვლები. კერძოდ, ხელშეკრულებიდან გასვლის უმთავრეს წინაპირობად კანონმდებლობით განსაზღვრულია ვალდებულების დარღვევა, რომელიც შეიძლება გამოიხატოს მაგალითად, ფორსმაჟორული გარემოებით გამოწვეული შესრულების შეუძლებლობით.

იურიდიულ დოქტრინაში ვალდებულების დარღვევა განიხილება როგორც მოწვევა ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლებაზე.⁹⁹² თითქმის ყველა სამართლებრივი სისტემა ხელშეკრულებიდან გასვლის

---

⁹⁸⁸ *Lando O., Beale H., Principles of European Contract Law, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 382.*

⁹⁸⁹ *მაჭარაძე მ.*, ხელშეკრულებიდან გასვლა და ხელშეკრულების მოშლა – განსხვავება და სამართლებრივი შედეგები (საქართველოსა და გერმანიის სამართლის მიხედვით), „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოცემა, თბ., 2008, 130.

⁹⁹⁰ იხ. სსკ-ის 405-ე IV მუხლი. *Zimmermann R., Roman Law, Contemporary Law, European Law, The Civilian Tradition Today, Oxford University Press, Oxford, 2001 (reprinted, 2004), 138; Zharsky A.V., Correlation of the Legal Defence Remedies for the Breach of International Sales Contract, Law and Democracy: Collected Scientific Articles, Vol. 10, 1999, 81-83, მითითებულია: Selianiova T., Prospective Non-Performance or Anticipatory Breach of Contract (Comparison of the Belarusian Approach to CISG Application and Foreign Legal Experience, J.L.&C., Vol. 24, 2004, 116.*

⁹⁹¹ იხ. ევროპული პრინციპების 1:303-ე (4), 3:302-ე და 8:105-ე მუხლები.

⁹⁹² *Smith S.A., Contract Theory, McGill University, Oxford University Press, 2007, 373-374.*

წინაპირობად არსებით შეუსრულებლობას აცხადებს⁹⁹³ ამდენად, ვალდებულების ყოველგვარი შეუსრულებლობა არ უზრუნველყოფს ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლებისადმი მხარის ხელმისაწვდომობას⁹⁹⁴ სსკ-ის 405-ე III „ა“ მუხლით, ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლების გამოყენების წინაპირობად არსებითი ხასიათის, მნიშვნელოვანი დარღვევა სახელდება. კერძოდ, ზემოხსენებული ნორმა ხელშეკრულებიდან გასვლას დაუშვებლად აცხადებს ვალდებულების უმნიშვნელო დარღვევის პირობებში. აღნიშნული წესი ეხმიანება გსკ-ში განმტკიცებული ფუნდამენტური დარღვევის ცნებას, როგორც ხელშეკრულებიდან გასვლის წინაპირობას. გსკ-ში ხელშეკრულებიდან გასვლისათვის არსებითი დარღვევის არსებობის მოთხოვნა მხოლოდ ნაკლიან შესრულებასთან მიმართებით არის დადგენილი.⁹⁹⁵ ფუნდამენტური დარღვევის კონცეფცია უმნიშვნელოვანესი ნიშანს ეტია,⁹⁹⁶ ცენტრალური მნიშვნელობისაა ასევე, ვენის კონვენციით⁹⁹⁷ განმტკიცებული მეო-

---

⁹⁹³ არსებითი შეუსრულებლობის სამართლებრივი კატეგორია განსაკუთრებით აღიარებულია ანგლოამერიკული სამართლის სისტემაში – იხ. “Substantial Failure” წიგნში: *Treitel G.H., The Law of Contract*, 9th ed., Sweet and Maxwell, London, 1995, 686-693.

⁹⁹⁴ *Reimann M., Zimmermann R., The Oxford Handbook of Comparative Law*, Oxford University Press, USA, 2008, 924. იხ. ასევე, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 13 ივნისის განჩინება საქმეზე: №ას-502-476-2011.

⁹⁹⁵ იხ. გსკ-ის (German Civil Code - Bürgerliches Gesetzbuch, Bundesministerium der Justiz, Juris GmbH, Saarbrücken, 2005) §323 V. ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ შესრულების შეუძლებლობა, როგორც ვალდებულების დარღვევის ერთ-ერთი სახე, თავისთავად არსებით შეუსრულებლობას გულისხმობს, რამეთუ სრულად გამოირიცხება შეთანხმებული შესრულებით კრედიტორის უზრუნველყოფა.

⁹⁹⁶ *Graffi L., Case Law on the Concept of “Fundamental Breach” in the Vienna Sales Convention*, *International Business Law Journal*, No. 3, 2003 338, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/graffi.html>>, [10.07.2014].

⁹⁹⁷ იხ. ვენის კონვენციის 25-ე მუხლი.

⁹⁹⁸ *Koch R., Fundamental Breach: Commentary on Whether the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts may be used to Interpret or Supplement Article 25 CISG*, წიგნში: *Felemegas J. (ed.), An International Approach to the Interpretation of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (1980) as Uniform Sales Law*, Sydney, 2007, 125; *Nicholas B., The Vienna Convention on International Sales Law*, *L. Quart. Rev.*, 105, 1989, 218, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/nicholas2.html>>, [10.07.2014].

რადი მოთხოვნის უფლებების სისტემაში,⁹⁹⁸ რამეთუ ხელშეკრულებაზე უარის უფლება მხოლოდ ფუნდამენტური დარღვევის არსებობას უკავშირდება.⁹⁹⁹

ვალდებულების არსებითი შეუსრულებლობა ხელშეკრულებაზე უარის მოთხოვნის საფუძველად არის ასევე დადგენილი ევროპული პრინციპებისა¹⁰⁰⁰ და უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების¹⁰⁰¹ მიხედვით.

ვალდებულების შეუსრულებლობა ფუნდამენტურ დარღვევად შესაძლებელია იქნეს განხილული, თუ ვალდებულების შინაარსის ხელშეკრულების შესატყვისი, მკაცრი შესრულება ხელშეკრულების მთავარი არსი და მიზანია და შეუსრულებლობა არსებითად უკარგავს მხარეს სახელშეკრულებო მოლოდინს.¹⁰⁰² არსებითია შეუსრულებლობა, რომელიც სერიოზულობის განსაზღვრულ დონეს აღწევს და მნიშვნელოვნად ხელყოფს კრედიტორის მოსალოდნელ სახელშეკრულებო ინტერესს. რამდენადაც ქართული კოდექსი მნიშვნელოვანი დარღვევის შეფასების არაავითარ ობიექტურ მასშტაბს არ განამტკიცებს, არსებითი შეუსრულებლობის კონცეფცია მთლიანად შეფასებით და აბსტრაქტულ კატეგორიად რჩება.

---

⁹⁹⁸ *Eiselen S., Ferrari F., Flechtner H.M., Garro A., Ulrich M., Viscasillas P.P., Rogers V., Sono H., Witz C., Voleger A.K. (ed.in chief), J.L. & Com., UNCITRAL Digest of Case Law on the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, Special Issue, Vol. 30, University of Pittsburgh, 2012, 224; Lorenz A., Fundamental Breach under the CISG, Dinslaken, Germany/Canterbury, England, 1998, 1-2, 4, <http://www.jus.uio.no/pace/fundamental_breach_under_the_cisg.alexander_lorenz/portrait.pdf>, [10.07.2014].*

¹⁰⁰⁰ იხ. ევროპული პრინციპების 9:301-ე და 8:103-ე მუხლები. იხ. ასევე, *Schmidt-Kessel M. (Osnabrück), Remedies for Breach of Contract in European Private Law - Principles of European Contract Law, Acquis Communautaire and Common und Frame of Reference, in Schulze R. (ed.), New Features in Contract Law, Sellier, European Law Publishers, München, 2007, 189.*

¹⁰⁰¹ იხ. უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპების 7.3.1-ე მუხლი. ასევე, *Koch R., "Fundamental Breach": Commentary on Whether the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts may be used to Interpret or Supplement Article 25 CISG, წიგნში: Felemegas J. (ed.), An International Approach to the Interpretation of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (1980) as Uniform Sales Law, Sydney, 2007, 128.*

ევროპული პრინციპები განსაზღვრავს არსებითი შეუსრულებლობის სამ შემთხვევას, კერძოდ, ვალდებულების დარღვევა არსებითი თუ:

ა) ხელშეკრულების მკაცრი სიზუსტით შესრულება მხარეთა შეთანხმებული პირობა იყო;

ბ) შეუსრულებლობის შედეგად მხარე სრულიად კარგავს მოსალოდნელ სახელშეკრულებო ინტერესს ვალდებულებითსა-მართლებრივ ურთიერთობაში, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც მეორე მხარე არ ითვალისწინებდა და არც შეეძლო გაეთვალისწინებინა დარღვევის მოსალოდნელი სამართლებრივი შედეგი;

გ) ვალდებულების დარღვევა მხარის განზრახი მოქმედების შედეგია, რის გამოც კრედიტორი ვერ დაეყრდნობა მოვალის სამომავლო შესრულებას.

ბრალის კატეგორია ზემოჩამოთვლილ თითოეულ შემთხვევაში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს, რაც არსებითი დარღვევის სახეების ცალ-ცალკე ანალიზის აუცილებლობას განაპირობებს:

ა) *შესრულების მკაცრი შესაბამისობა ვალდებულების შინაარსთან* იურიდიულ დოქტრინაში დამკვიდრებული შეხედულებით, ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლებას არ აფუძნებს ვალდებულების უმნიშვნელო დარღვევა, რაც ასევე განმტკიცდა საკანონმდებლო დონეზე.¹⁰⁰² ვალდებულების დარღვევის არსებითობა დამოკიდებულია არა მხოლოდ დარღვევის ხასიათის სერიოზულობასა და დიდ მნიშვნელობაზე, არამედ იმაზე, თუ რამდენად დაუკავშირეს მხარეებმა ხელშეკრულება მკაცრი სიზუსტით შესრულებას. ამ შემთხვევაში, ბრალისა და დარღვევის ხასიათის მიუხედავად, ფუძნდება არსებითი შეუსრულებლობა, რაც უფლებამოსილი მხარისათვის ხელმისაწვდომს ხდის ხელშეკრულებიდან გასვლის მეორადი მოთხოვნის უფლების განხორციელებას. ვალდებულების მკაცრი შესრულების მოთხოვნა შეიძლება წარმოადგენდეს როგორც მხარეთა შეთანხმებით წინასწარ დადგენილ, ისე ხელშეკრულების ნაგულისხმევ პირობას. ცალკეულ შემთხ-

¹⁰⁰² იხ. ევროპული პრინციპების 8:103-ე მუხლი.

¹⁰⁰³ იხ. სსკ-ის 405-ე III „ა“ მუხლი.

ვევებში მკაცრი შესრულების მოთხოვნას თვით კანონი აწესებს. მაგალითად, საქონლის ნასყიდობის დროს მიწოდების ადგილისა და დროის ზუსტი დაცვა მხარეს მკაცრად მოეთხოვება.¹⁰⁰⁴

ბ) *ვალდებულების შეუსრულებლობის სამართლებრივი შედეგების სიმძიმე*. პრინციპები დარღვევის არსებითად სახელდებისათვის ანგარიშს უწევს ხელშეკრულების მხარის ბრალსა და შეუსრულებლობის სამართლებრივი შედეგების სიმძიმეს. თუ შესრულება მნიშვნელოვნად ხელყოფს მხარის სახელშეკრულებო ინტერესს, მაშინ დარღვევა არსებითად განიხილება იმ შემთხვევის გარდა, თუ მოვალე არ ითვალისწინებდა და არც შეეძლო გაეთვალისწინებინა დარღვევის მოსალოდნელი სამართლებრივი შედეგები. მოვალის ბრალეულობის განსაზღვრისათვის უნდა დადგინდეს, არსებული ფაქტობრივი გარემოებების გათვალისწინებით, ობიექტური მესამე პირისათვის თუ რამდენად იქნებოდა დარღვევის შედეგები საეარაუდო. ამრიგად, მოცემულ შემთხვევაში მოვალის ბრალი განაპირობებს არსებითი დარღვევის არსებობას.

გ) *ვალდებულების განზრახი შეუსრულებლობა*. იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც მხარის სახელშეკრულებო ინტერესი სრულიად არ ილახება ან დარღვევა უმნიშვნელოა, ვალდებულების შეუსრულებლობა შეიძლება არსებითად ჩაითვალოს, თუ მოვალე განზრახი ბრალით მოქმედებდა, რის გამოც კრედიტორი კარგავს ნდობას ვალდებულების მომავალი შესრულების მიმართ.¹⁰⁰⁵

ვენის კონვენცია, ბრალეულობის თვალსაზრისით, ვალდებულების არსებითი დარღვევის საინტერესო კონცეფციას განამტკიცებს. კერძოდ, 25-ე მუხლის თანახმად, არსებითი დარღვევა მნიშვნელოვნად ხელყოფს მხარის ლეგიტიმურ სახელშეკრულებო მოლოდინს, ამასთან, ვალდებულების დამრღვევმა მხარემ იცოდა და შეეძლო სცოდნოდა მისი ქმედების მოსალოდნელი სამართლებრივი შედეგი, წინააღმდეგ შემთხვევაში დარღვევა არსებითად არ განიხილება.

---

¹⁰⁰⁴ Lando O., Beale H., Principles of European Contract Law, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 364.

¹⁰⁰⁵ იქვე, 365.

შეთანხმება არსებით პირობებზე მხარეთა მიერ ხელშეკრულების დადების ეტაპზე უნდა განხორციელდეს, რათა მოვალეობა გააცნობიეროს, თუ რომელი პირობების დარღვევამ შეიძლება წარმოშვას ხელშეკრულებაზე უარის სამართლებრივი საფუძველი ხელშეკრულების არსებითი დარღვევის სახით. თუ სახელშეკრულებო პირობა არსებითად არ იყო დათქმული მხარეთა მიერ მოლაპარაკების ეტაპზე, მაშინ მისი შეუსრულებლობა ფუნდამენტურ დარღვევად არ შეეარაცხება მოვალეს, ვინაიდან მას არაძირითადი პირობის დაუცველობა არსებით დარღვევად არ შეეძლო განესაზღვრა ხელშეკრულების შეთანხმებული შინაარსიდან გამომდინარე.

ამრიგად, ხელშეკრულებიდან გასვლა, ვენის კონვენციის მიხედვით, დაუშვებლად ცხადდება, როდესაც მხარეს არ შეეძლო გათვალისწინებინა, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია კონკრეტული პირობის შესრულება ხელშეკრულების მიზნის გათვალისწინებით.

სახელშეკრულებო ვალდებულების შეუსრულებლობა აფუძნებს ვალდებულების დარღვევის ობიექტურ კატეგორიას, რომლის საფუძველზე აღმოცენდება ხელშეკრულებიდან გასვლის მეორადი მოთხოვნის უფლება, რაც ბრალეული დარღვევის არსებობას წინაპირობად არ მოიაზრებს.¹⁰⁰⁶

ხელშეკრულებიდან გასვლის მოთხოვნის უზოგადესი საფუძველია გსკ-ის 323-ე პარაგრაფი, რომელიც კრედიტორის სასარგებლოდ წარმოშობს ხელშეკრულებაზე უარის უფლებას მოვალის მიერ სანაცვლო ვალდებულების შეუსრულებლობის შემთხვევაში. მიუხედავად იმისა, რომ ხელშეკრულებიდან გასვლა იურიდიულ წინაპირობად ბრალის არსებობას არ მოიაზრებს, გსკ-ის 324-ე პარაგრაფით გათვალისწინებულ შემთხვევაში ხელშეკრულებიდან გასვლა შეფასებით კატეგორიაზეა დამოკიდებული. კერძოდ, ორმხრივ ხელშეკრულებაში მოვალის მიერ კონტრაქტის ინტერესებისა და უფლებების დაცვის ვალდებულების (*Schutzpflichten*) დარღვევისას კრედიტორს წარმოეშობა ხელშეკრუ-

---

¹⁰⁰⁶ *Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A., The German Law of Contract – A Comparative Treatise*, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 388.

ლებიდან გასვლის უფლება, თუ არაგონიერულია, მას დაცვის ვალდებულების დარღვევის შედეგად მოეთხოვოს ხელშეკრულების ძალაში დატოვება. ხელშეკრულებიდან გასვლის გონიერულობა განისაზღვრება იმის საფუძველზე, თუ რამდენად სამართლიანია, ჰქონდეს სახელშეკრულებო ურთიერთობას პერსპექტივა კეთილსინდისიერებისა და ინტერესთა ბალანსის გათვალისწინებით.¹⁰⁰⁷

ამრიგად, ზოგადი წესის საფუძველზე ხელშეკრულების მხარის ბრალეულობა ხელშეკრულებიდან გასვლის აუცილებელ წინაპირობას არ ქმნის, მაგრამ გსკ-ის 324-ე პარაგრაფსა და სსკ-ის 405-ე III(ბ) მუხლში განმტკიცებულ შემთხვევაში ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლების წარმოშობის საფუძველი შეფასებითად განისაზღვრება. ევროპული პრინციპებსა და ნასყიდობის კონვენციაშიც ვალდებულების არსებითი დარღვევის განსაზღვრა მთლიანად აბსტრაქტულ კატეგორიაზეა დაფუძნებული.

4.2. შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების შეუძლებლობა როგორც ხელშეკრულებიდან გასვლის წინაპირობა

შესრულების გართულების პირობებში ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლების გამოყენების თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია სსკ-ის 398-ე III მუხლის ანალიზი: მხარეები ჯერ უნდა შეეცადონ, რომ ხელშეკრულება მიუსადაგონ შეცვლილ გარემოებებს. თუკი შეუძლებელია ხელშეკრულების მისადაგება ან მეორე მხარე ამას არ ეთანხმება, მაშინ იმ მხარეს, რომლის ინტერესებიც დაირღვა, შეუძლია უარი თქვას ხელშეკრულებაზე.¹⁰⁰⁸

ამრიგად, მხარეთა მოლაპარაკების ეტაპზე შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების შეუძლებლობისა

¹⁰⁰⁷ იხ. სსკ-ის 405-ე III „ბ“ მუხლი.

¹⁰⁰⁸ ადაპტაციის შეუძლებლობის შემთხვევაში, ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლების არსებობა ასევე გაზიარებულია იურიდიულ დოქტრინაში. იხ. *ვაშაკიძე გ.*, სამოქალაქო კოდექსის გართულებულ ვალდებულებათა სისტემა, GTZ, თბ., 2010, 172.

სსკ-ის 398-ე III მუხლი პირდაპირ ითვალისწინებს დაზარალებული მხარის მიერ ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლების გამოყენებას სასამართლოსადმი მისადაგების მოთხოვნით მიმართვის ვალდებულების გარეშე. აღნიშნული საკანონმდებლო დებულება ხარვეზებით ხასიათდება, რამეთუ ბუნდოვანია, როგორ შეიძლება შეფასდეს შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების ადაპტაციის შეუძლებლობა სასამართლოსგან ან სხვა ობიექტური მესამე პირისგან დამოუკიდებლად. თუ აღნიშნული მხოლოდ მხარეთა მოლაპარაკებისა და შეფასების საგანი გახდება, მაშინ ადაპტაციის შეუძლებლობა სუბიექტურ შეხედულებებსა და მოსაზრებებზე დამყარებული და ამდენად, არაობიექტური იქნება. მით უფრო დაუშვებელია, ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლებით პირის აღჭურვა, რომელიც ცალმხრივად არ ეთანხმება შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების ადაპტაციას. ეინაიდან შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება ვალდებულების შესრულებას უზრუნველყოფს და ხელშეკრულების შენარჩუნებას ემსახურება, ამიტომ მისი ხელმისაწვდომობისათვის ყველა სამართლებრივი საშუალება უნდა იქნეს გამოყენებული.¹⁰⁰⁹ კერძოდ, ხელშეკრულებიდან გასვლის მოთხოვნა უკიდურესი ღონისძიების (*ultimaratio*) სახით უნდა იქნეს ამოქმედებული, როდესაც ხელშეკრულების შესრულების ყველა სამართლებრივი გზა ამოწურულია.¹⁰¹⁰ კერძოდ, ხელშეკრულებიდან გასვლის მოთხოვნის გამოყენება უნდა დაიშვებოდეს მხოლოდ მას შემდეგ, რაც სასამართლო შეუძლებლად მიიჩნევს ხელშეკ-

¹⁰⁰⁹ მაგალითად, ნსკ-ის 256-ე II მუხლის თანახმად, თუ სახელშეკრულებო ვალდებულება ობიექტურად შესრულებადია და სახეზე არ არის მუდმივი და დროებითი შეუძლებლობის შემთხვევა, მაშინ ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლების გამოყენება დაუშვებელია სანამ მხარეს გაფრთხილება არ მიეცემა შესრულებისათვის განსაზღვრული დროის დაწესებით. იხ. *New Netherlands Civil Code - Patrimonial Law*, translated by *Haanappel P.P.C., Mackaay E.*, Under the Auspices of the Ministry of Justice of the Netherlands, Quebec Centre of Private and Comparative Law, Kluwer Law and Taxation Publishers, Boston.

¹⁰¹⁰ *Graffi L.*, Case Law on the Concept of “Fundamental Breach” in the Vienna Sales Convention, *Int’l Bus. L. J.*, International Business Law Journal, No. 3, 2003, 349 (Forum Européen de la Communication) Paris, <<http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/graffi.html>>, [10.07.2014].

რულების შეცვლილი გარემოებებისადმი მისადაგებას და არა იმ ეტაპზე, როდესაც მხარეები ვერ შეათანხმებენ ხელშეკრულების ახალი გარემოებებისადმი შეგუების პირობებს.

მოყვანილი პოზიციის სასარგებლოდ უნდა ითქვას, რომ ვინაიდან ხელშეკრულების მისადაგების პროცესში გარკვეული სახის პირობები ახლებურად უნდა ჩამოყალიბდეს შეცვლილი ფაქტობრივი გარემოებების გათვალისწინებით, მოცემულ შემთხვევაში გამოყენებულ უნდა იქნეს სსკ-ის 325-ე მუხლი: *1. თუ ვალდებულების შესრულების პირობები უნდა განისაზღვროს ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარის ან მესამე პირის მიერ, მაშინ საეჭვოობისას ივარაუდება, რომ ამგვარი განსაზღვრა უნდა მოხდეს სამართლიანობის საფუძველზე. 2. თუ მხარე პირობებს არ მიიჩნევს სამართლიანად, ან მათი განსაზღვრა ჭიანჭურდება, გადაწყვეტილებას იღებს სასამართლო.* შესაბამისად, თუ სახელშეკრულებო მოლაპარაკების ეტაპზე მხარეები ვერ თანხმდებიან ხელშეკრულების გადასინჯვის პირობებზე, ხელშეკრულების შენარჩუნების მიზნით ურთიერთობაში უნდა ჩაერთოს სასამართლო ან სხვა ობიექტური მესამე პირი, ნეიტრალური მხარე, რომელიც გონივრული განსჯის საფუძველზე ობიექტურად შეაფასებს სუბიექტების ინტერესთა თანაფარდობას, ეკვივალენტობას და სახელშეკრულებო პირობების მოდიფიცირებისას ორიენტირებული იქნება სახელშეკრულებო წონასწორობის აღდგენასა და ხარჯების სამართლიან გადანაწილებაზე.¹⁰¹¹

ხელშეკრულებიდან გასვლამდე სასამართლოსადმი მიმართვა უზრუნველყოფს ვალდებულების შესრულების ფუძემდებლური პრინციპის დაცვას. აღნიშნული საკითხი მნიშვნელოვნად უკავშირდება დამატებითი ვადის კონცეფციას ვალდებულებით სამართალში. ვალდებულების დარღვევის შემდგომ გამოსაყენებელ მეორადი მოთხოვნის უფლებათა რეგულირებისას ანგლოამერიკული და კონტინენტურევროპული სისტემა კონცეფტუალურად განსხვავებულ მიდგომას ავლენს: ინგლისური სამართლებრივი მოწესრიგების საფუძველია კონცეფცია იმის თაობაზე, რომ ხელშეკ-

---

¹⁰¹¹ Flambouras D., Comparative Remarks on CISG Article 79 & PECL Articles 6:111, 8:108, May, 2002, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/peclcomp79.html>>, [15.07.2014].

რულების დარღვევის შემთხვევაში მხარეებმა შესაძლოა, „მიატოვონ ხელშეკრულება“ და სხვაგვარად ეძიონ კუთვნილი დაკმაყოფილება, მაშინ როდესაც გერმანული სამართლებრივი დამოკიდებულების იდეა საპირისპიროა. კერძოდ, ვიდრე მხარეები სახელშეკრულებო ურთიერთობას სხვაგვარ სამართლებრივ რეჟიმს განუსაზღვრავდნენ, ისინი ერთხელ მაინც უნდა შეეცადონ, გადაარჩინონ ხელშეკრულება.¹⁰¹² ამიტომაცაა, რომ მოვალისათვის დამატებითი ვადის მიცემა ვალდებულების დარღვევის სამართლებრივი მოწესრიგების უდავო ლაიტმოტივია კონტინენტურ და, განსაკუთრებით, გერმანულ სამართალში.¹⁰¹³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს განმარტებით¹⁰¹⁴ სსკ-ის 405-ე I მუხლით განსაზღვრული დამატებითი ვადის მიზანია მოვალისათვის ხელის შეწყობა, რათა მან შეძლოს დარღვეული ურთიერთობის გამოსწორება.

გერმანული სამართლის მსგავსად, კონტინენტური ევროპის სამართლის სისტემის ქვეყნებში შესრულების მოთხოვნის უფლება ფართოდაა აღიარებული და, მაგალითად, ფსკ-ის 1184-ე II და ისკ-ის 1453-ე მუხლების შესაბამისად, კრედიტორი, რომლის მიმართაც მოვალე არ შეასრულებს ვალდებულებას, უფლებამოსილია, მოითხოვოს არა მხოლოდ ხელშეკრულებიდან გასვლა და ზიანის ანაზღაურება, არამედ აგრეთვე ვალდებულების შესრულება, თუ აღნიშნული ჯერ კიდევ შესაძლებელია. საერთო სამართლის სისტემაში კი სხვაგვარადაა საკითხი დანახული – თუ ხელშეკრულებით შეთანხმებული ვალდებულება არ შესრულდა, მხარე შეზ-

---

¹⁰¹² აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით დაწერილებით იხილეთ *ზოიდე ბ.*, ევროპული კერძო სამართლის რეცეფცია საქართველოში, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის თინათინ წერეთლის სახელობის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტი, კერძო სამართლის ინსტიტუტი, თბ., 2005, 299-305.

¹⁰¹³ *Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A., The German Law of Contract – A Comparative Treatise*, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 380-381, მითითებულია: *ფიფია ა.*, ხელშეკრულებიდან გასვლის კონტინენტურევროპული და ანგლოამერიკული სამართლებრივი მოწესრიგების ძირითადი მახასიათებლები და მათი გავლენა ქართულ სამართალზე, *ეურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“*, სპეციალური გამოცემა, თბ., 2008, 80.

¹⁰¹⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 13 ივნისის განჩინება საქმეზე: №ას-502-476-2011.

ღუდულია იმ თვალსაზრისით, რომ მას ხელშეკრულების დარღვევის გამო ზიანის ანაზღაურების, და არა შესრულების, მოთხოვნა შეუძლია.¹⁰¹⁵

კონტინენტური ევროპის ქვეყნების კანონმდებლობა ტრადიციულად გამოდის იქედან, რომ ვალდებულების შეუსრულებლობის შემთხვევაში კრედიტორის ძირითადი უფლებაა, მოითხოვოს მოვალისაგან ვალდებულების რეალური (ნატურით) შესრულება.¹⁰¹⁶ ანგლოამერიკული სამართალი აგებულია ვალდებულების შინაარსის სხვაგვარ სამართლებრივ გაგებაზე: ზოგადი წესის სახით დადგენილია, რომ მოვალის მიერ სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევისას, კრედიტორს შეუძლია მოითხოვოს მოვალისაგან მხოლოდ ფულადი კომპენსაცია.¹⁰¹⁷

გერმანიის ვალდებულებითი სამართლის რეფორმის შედეგად დამკვიდრდა მიდგომა, რომელიც ერთსა და იმავე დროს იცავს ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპს ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებასთან მიმართებით და, ამასთანავე, აღიარებს ნატურით შესრულების (*performance in specie*) მოთხოვნის პრიმატს.¹⁰¹⁸ ამ ორი ნიშანდობლივი ელემენტის კომბინაცია გერმანულ სამართალს დოქტრინულ დონეზე ანგლოამერიკული სისტემისაგან დიამეტრულად განსხვავებულ პოზიციაში აყენებს.¹⁰¹⁹

როგორც კონტინენტური სამართლის შემადგენელი ნაწილი ქართული სამოქალაქო კოდექსი შესრულებაზე ორიენტირებული აქტია.¹⁰²⁰ ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი შემდეგი საკანონმდებლო დებულებებით იწყება: *1. ყოველი შეს-*

---

¹⁰¹⁵ Zweigert K., Kötz H., Einführung in die Rechtsvergleichung: auf dem Gebiet des Privatrechts, 3. Aufl., 1996, 469, 477, მითითებულია: ჩაჩავა ს., მყიდველის მეორადი უფლებების შედარებით სამართლებრივი ანალიზი, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოცემა, თბ., 2004, 36.

¹⁰¹⁶ ძლიერი შეიღის ზ., ვალდებულების შესრულება, თბ., 2006, 76.

¹⁰¹⁷ იქვე.

¹⁰¹⁸ Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A., The German Law of Contract – A Comparative Treatise, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 438.

¹⁰¹⁹ იქვე.

¹⁰²⁰ ზოიძე ბ., ევროპული კერძო სამართლის რეცეფცია საქართველოში, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის თინათინ წერეთლის სახელობის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტი, კერძო სამართლის ინსტიტუტი, თბ., 2005, 285.

რულება გულისხმობს ვალდებულების არსებობას. 2. ვალდებულება უნდა შესრულდეს ჯეროვნად, კეთილსინდისიერად, დათქმულ დროსა და ადგილას.¹⁰²¹ კოდექსის მთელი ორგანიზმი, როგორც ზოგადი, ისე კერძო ნაწილი, შესრულების მექანიზმებზეა აგებული. პასუხისმგებლობა მისთვის ყველაზე უკიდურესი ღონისძიებაა და ვიდრე მისი გამოყენება მოხდებოდეს, მანამ დარღვეული ვალდებულების გაჯანსაღების შანსი ეძლევათ მხარეებს. მთავარია შესრულება და არა პასუხისმგებლობა.¹⁰²²

კოდექსით განმტკიცებული მექანიზმები უმთავრესად და უპირველესად ვალდებულების შესრულების უზრუნველყოფას ემსახურება. ხელშეკრულება არც ხელწამოსაკრავი სიკეთეა და არც ვინმეს დამონების საშუალება. ხელშეკრულება ჰგავს იმ მშვენიერ სასახლეს, სადაც შესვლა თავისუფალია, ხოლო გამოსვლა ძნელია... კოდექსის ნორმები ისეა მოწყობილი, რომ იგი ერთმანეთზე „გაბუტულ მხარეებს“ ხელშეკრულების შეწყვეტისკენ კი არ მოუწოდებს, არამედ მისი შენარჩუნება შესრულებისკენ უბიძგებს.¹⁰²³

შესრულების პრიორიტეტულობაზე მეტყველებს ის ფაქტიც, რომ სსკ ვალდებულების დარღვევის საფუძველზე აღმოცენებულ მეორადი მოთხოვნის უფლებათა კატალოგში უპირატესად გამოსაყენებელ სამართლებრივი დაცვის საშუალებად დამატებით შესრულებას ითვალისწინებს. კერძოდ, სსკ-ის 405-ე I მუხლი, რომელიც ხელშეკრულებიდან გასვლის წინაპირობებს განსაზღვრავს, ხელშეკრულებაზე უარის უფლებას შესრულებისათვის დამატებით განსაზღვრული ვადის უშედეგოდ გასვლას უკავშირებს. ამავე პრინციპით, სსკ-ის 399-ე II მუხლის ძალით, თუ

---

¹⁰²¹ ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი გ. (რედ.), საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, 267-359.

¹⁰²² ზარანდია თ., სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების ადგილი და ვადები (საკანდიდატო დისერტაციის ავტორეფერატი), თბ., 2002, 3.

¹⁰²³ ზოიძე ბ., ევროპული კერძო სამართლის რეცეფცია საქართველოში, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის თინათინ წერეთლის სახელობის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტი, კერძო სამართლის ინსტიტუტი, თბ., 2005, 286-287.

ვალდებულებათა დარღვევაა ხელშეკრულების მოშლის საფუძველი, აღნიშნული დასაშვებია მხოლოდ ნაკლოვანებათა აღმოფხვრისათვის დადგენილი ვადის უშედეგოდ გასვლის ან უშედეგო გაფრთხილების შემდეგ.

დამატებითი ვადა წინაპირობად არის განსაზღვრული ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლების მიმართაც სსკ-ის 394-ე მუხლში, რომელიც გარკვეულ წინააღმდეგობრივ რეგულირებას აწესებს. მსჯელობის მიზნისთვის მნიშვნელოვანია აღნიშნული საკანონმდებლო დებულების ფორმულირების მოყვანა: *მოვალის მიერ ვადის გადაცილებისას კრედიტორს შეუძლია დაუნიშნოს მოვალეს ვალდებულების შესრულებისათვის აუცილებელი დრო. თუკი მოვალე ამ დროშიც არ შეასრულებს ვალდებულებას, მაშინ კრედიტორს უფლება აქვს ვალდებულების შესრულების ნაცვლად მოითხოვოს ზიანის ანაზღაურება.* მუხლის შინაარსიდან, მართალია, ერთი შეხედვით, დამატებითი ვადის დაწესება კრედიტორის უფლებად ვლინდება, თუმცა სსკ-ის 394-ე III მუხლის გათვალისწინებით, ეჭვგარეშეა, რომ სსკ-ის 394-ე II მუხლი დამატებითი ვადის დაწესების სავალდებულო წესს განამტკიცებს. კერძოდ, *დამატებითი ვადის განსაზღვრა არ არის საჭირო, თუ აშკარაა, რომ მას რაიმე შედეგი არ მოჰყვება, ან როცა არსებობს განსაკუთრებული გარემოებები, რომლებიც ორივე მხარის ინტერესების გათვალისწინებით ამართლებენ ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის დაუყოვნებლივ გამოყენებას (სსკ-ის 394-ე III).* მოყვანილი ნორმების ურთიერთკავშირში განხილვის საფუძველზე შესაძლებელია შემდეგი დასკვნის გაკეთება: თუ სსკ-ის 394-ე III მუხლი ჩამოთვლის დამატებითი ვადის განსაზღვრის საგამონაკლისო შემთხვევებს, როდესაც „არ არის საჭირო“ დამატებითი ვადის დაწესება, ლოგიკურად სსკ-ის 394-ე II მუხლი გულისხმობს, რომ ყველა სხვა, III ნაწილით გაუთვალისწინებელ შემთხვევებში, დამატებითი ვადის დადგენა სავალდებულოა. ამ საკითხის რეგულირებისას საქართველოც გერმანული სამართლის გზას გაჰყვა.¹⁰²⁴

---

¹⁰²⁴ გსკ-ის 323-ე I პარაგრაფი ხელშეკრულებიდან გასვლის წინაპირობად განსაზღვრავს დამატებითი ვადის დაწესების შესახებ მოთხოვნის დაცვას და არა მხარის არსებითი დანაკარგის არსებობას.

ზემოაღნიშნული კიდევ ერთხელ ამტკიცებს, რომ თუ კანონმდებლობა ხელშეკრულებაზე უარის უფლებისადმი ხელმისაწვდომობას, პატივსადებ საფუძველთან ერთად, უკავშირებს შესრულებისათვის განსაზღვრული დამატებითი ვადის უშედეგოდ გასვლას, შეცვლილი გარემოებების არსებობისას, ისე ვაღდეულებების შესრულების უზენაესობის პრინციპის უზრუნველსაყოფად, სახელშეკრულებო ურთიერთობის ხელშეკრულებიდან გასვლის სამართლებრივ რეჟიმში ტრანსფორმირებისთვის, წინაპირობად უნდა განისაზღვროს სასამართლოსადმი ხელშეკრულების მისადაგების მოთხოვნით მხარეთა მიმართვის ვაღდეულება და სასამართლოს მიერ ხელშეკრულების ადაპტაციის შეუძლებლად გამოცხადება.

მხოლოდ ზემოგანხილულ სამართლებრივ წინაპირობათა შემადგენლობის არსებობისას შესაძლებელია ამოქმედდეს ხელშეკრულებიდან გასვლა, როგორც დაზარალებული მხარის უმნიშვნელოვანესი სამართლებრივი დაცვის საშუალება, რომელიც ხორციელდება ზოგადი წესის შესაბამისად.

ამრიგად, სსკ-ის 352-ე და 405-ე მუხლები ერთად, ხელშეკრულებაზე უარის თქმის სამართლებრივ საფუძველს ქმნის. სსკ-ის 352-ე მუხლი ადგენს იმ სამართლებრივ შედეგს, რომელიც სსკ-ის 405-ე მუხლში მოცემული წინაპირობების არსებობას უკავშირდება.¹⁰²⁵

გერმანულ სამართალთან ფუნდამენტური კავშირზე მეტყველებს ის ფაქტიც, რომ გსკ-ში, ქართული სამართლის მსგავსად, გსკ-ის 323-ე პარაგრაფი ხელშეკრულებიდან გასვლის წინაპირობებს ადგენს, ხოლო 346-ე პარაგრაფი ამ უფლების განხორციელების შედეგებს განსაზღვრავს.¹⁰²⁶ აღნიშნული მუხლები გერმანულ სამართალში ფუნდამენტური რეფორმის შედეგად განმტკიცდა.¹⁰²⁷ ამ უფლების რეალიზების შემთხვევაში სამართლებრივ

¹⁰²⁵ *მარიამიძე გ.*, ვაღდეულებითი სამართალი, მე-2 ნაწილი, თბ., 2011, 108.

¹⁰²⁶ *ბზეკალაია ე.*, მომხმარებელთა უფლებები საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, სტატიათა კრებულში: *გეგენაია დ. (რედ.)*, ლადო ჭანტურია 50, საიუბილეო გამოცემა, დავით ბატონიშვილის სამართლის ინსტიტუტი, თბ., 2013, 78.

¹⁰²⁷ იქვე, 79.

შედგეს განსაზღვრავს და შესაბამის, ხელშეკრულების დადებამდე არსებული პირვანდელი მდგომარეობის აღდგენის მოთხოვნას აფუძნებს სსკ-ის 352-ე მუხლი სსკ-ის 398-ე მუხლთან ურთიერთკავშირში.¹⁰²⁸

4.3. ხელშეკრულებაზე უარის თქმის დაუშვებლობა

კანონმდებლობა განამტკიცებს შემთხვევებს, როდესაც ხელშეკრულებიდან გასვლის წინაპირობა ვალდებულების დარღვევის სახით არსებობს, მაგრამ ხელშეკრულებიდან გასვლა დაუშვებლად ცხადდება გარკვეულ გარემოებებზე დაყრდნობით.

თუ მოვალის ბრალეული დარღვევა ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლების წარმოშობისათვის აუცილებელ საფუძველს არ ქმნის, თავად კრედიტორის ბრალი ვალდებულების დარღვევის გამომწვევი შეცვლილი გარემოების აღმოცენების მიმართ – იურიდიულ მნიშვნელობას იძენს იმდენად, რომ განსაზღვრავს ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლების არსებობასაც. თუ კრედიტორი არაკეთილსინდისიერია სახელშეკრულებო ურთიერთობის მიმართ, მისი არაგულისხმიერი ქცევა გამორიცხავს ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლების განხორციელებას. ამრიგად, კრედიტორის არაბრალეულობა და კეთილსინდისიერება, მოვალის მიერ ვალდებულების დარღვევასთან ერთად, ხელშეკრულებიდან გასვლის უზოგადეს წინაპირობად უნდა იქნეს მიჩნეული.

სსკ-ის 405-ე III „გ“ მუხლის თანახმად, კრედიტორი მოკლებულია ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლებამოსილებას, თუკი ვალდებულების დარღვევისათვის უმთავრესად ან მთლიანად თვითონ არის პასუხისმგებელი.¹⁰²⁹ შესაძლებელია, ვალდებულების შეუსრულებლობა მოვალისა და კრედიტორის ერთობლივი ბრალით

---

¹⁰²⁸ ჩაჩავა ს., მოთხოვნების და მოთხოვნის საფუძველების კონკურენცია კერძო სამართალში, სადისერტაციო ნაშრომი, თბ., 2010, 70, <http://www.law.tsu.edu.ge/files/disertacia_Sofio_chachava.pdf>, [10.07.2014].

¹⁰²⁹ ამავე შინაარსის ნორმას განამტკიცებს ევროპული პრინციპების 9:301-ე I, 9:102-ე II მუხლები.

იყოს გამოწვეული. ასეთ შემთხვევაში უნდა შეფასდეს თითოეული მხარის ბრალეულობის ხარისხი და შესაბამისად გადაწყდეს პასუხისმგებლობისა და ხელშეკრულებიდან გასვლის საკითხი.

გსკ-ის 323-ე VI პარაგრაფის ძალით, ხელშეკრულებიდან გასვლა დაუშვებლად ცხადდება, თუ ვალდებულების დარღვევა, რომელიც მოვალის ბრალეული ქმედებით არ არის გამოწვეული (მაგალითად, შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობა), კრედიტორის მიერ ვადის გადაცილების პროცესში ფუძნდება. ამრიგად, ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლება იმთავითვე გულისხმობს კრედიტორის მიერ ხელშეკრულებისადმი ყოველმხრივ ერთგულებას (*vertrags-treu*).¹⁰³⁰

4.4. შემხვედრი ვალდებულების შესრულებისაგან განთავისუფლებისა და ბრალეულობის ურთიერთმიმართება ხელშეკრულებიდან გასვლისას

უფლებამოსილ მხარეს ხელშეკრულებიდან გასვლის განცხადების შემდგომ წარმოეშობა მიღებული შესრულებისა და სარგებლის უკან დაბრუნების მოვალეობა.¹⁰³¹ ამ მოთხოვნას გსკ-ის 346-ე I პარაგრაფი აწესებს და მისი დარღვევა ზიანის ანაზღაურების უფლების წარმოშობის საფუძველია.

ხელშეკრულებიდან გასვლისას მხარეებმა განხორციელებული შესრულება ერთმანეთს უნდა დაუბრუნონ. გსკ-ის 346-ე II (2)(3) პარაგრაფის თანახმად, მოვალის მიერ მიღებული ქონების გამოყენების, გასხვისების, უფლებრივად დატვირთვის, გადაბეჭდვების ან გადაკეთების, ასევე ქონების გაფუჭების ან განადგურების შემთხვევაში, მიღებული სიკეთის ნატურით დაბრუნების ნაცვლად, მოვალეს წარმოეშობა ფულადი კომპენსაციის ვალდებულება. გსკ-ის 346-ე II (2)(3) პარაგრაფის შინაარსიდან ელინდება, რომ

¹⁰³⁰ *Markesinis S. B., Unberath H., Johnston A., The German Law of Contract – A Comparative Treatise*, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 432.

¹⁰³¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 4 თებერვლის განჩინება საქმეზე: №ა-1015-1287-09.

ფულადი ანაზღაურების ვალდებულება წარმოიშობა, მიუხედავად იმისა, შესრულების ნატურით დაბრუნება ვალდებული პირის ბრალით თუ მისი ბრალისგან დამოუკიდებლად გახდა შეუძლებელი. კერძოდ, გსკ-ის 346-ე II (2) პარაგრაფით გათვალისწინებულ შემთხვევაში საუბარია მოვალის მიერ შესრულების საგნის საკუთარი ნებით, შესაბამისად ბრალეული ქმედებით, გამოყენებაზე, გასხვისებაზე, უფლებრივად დატვირთვაზე, გადამუშავებასა ან გადაკეთებაზე. ხოლო გსკ-ის 346-ე II (3) პარაგრაფის ძალით, კომპენსაციის ვალდებულება არსებობს იმ შემთხვევაშიც, თუ ხელშეკრულების საგანი, მოვალის ბრალის მიუხედავად, ფუჭდება ან იღუპება. ის ფაქტი, რომ მოვალის მიერ ფულადი ანაზღაურების ვალდებულება ფუძნდება, მიუხედავად მისი ბრალისა შესრულების საგნის ნატურით დაბრუნების შეუძლებლობის მიმართ, განპირობებულია იმით, რომ ვალდებულების დარღვევა მოვალის მიერ განხორციელდა, შესაბამისად, მას ბრალეულობისაგან დამოუკიდებლად ეკისრება ფულადი ანაზღაურების ვალდებულება ხელშეკრულების საგნის დაბრუნების სანაცვლოდ.

გსკ-ის 346-ე III (1) პარაგრაფის თანახმად, არ არსებობს ფულადი ანაზღაურების ვალდებულება, თუ საგნის ის ნაკლი, რომელიც ხელშეკრულებაზე უარის თქმის საფუძველია, მისი გადამუშავების ან გადაკეთების დროს გამოვლინდა. აღნიშნული პარაგრაფი არეგულირებს შემთხვევას, როდესაც ხელშეკრულებიდან გასვლის საფუძველი აღმოცენდა ქონების კრედიტორისათვის გადაცემის შემდეგ. ვალდებულების დარღვევა ნაკლიანი ნივთის მიწოდებით გამოიხატა, შესაბამისად, ბრალეულობის მიუხედავად, მოვალის, როგორც ვალდებულების დამრღვევი მხარის, სასარგებლოდ კრედიტორს კომპენსაციის ვალდებულება არ წარმოეშობა.

გსკ-ის 346-ე III (2) პარაგრაფში გამოიყოფა ორი შემთხვევა, როდესაც გამორიცხულია ფულადი ანაზღაურების ვალდებულება: 1) კრედიტორს მიუძღვის ბრალი იმ ქონების გაფუჭებასა თუ განადგურებაში, რომლის კომპენსაციასაც ითხოვს; 2) კრედიტორის ხელში ზიანი, მისი ბრალეულობის მიუხედავად, მაინც დადგებოდა. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში ფულადი ანაზღაურების ვალდებულებას გამორიცხავს ის პრინციპი, რომ ქონების შემთხვევითი დაღუპვისა თუ განადგურების რისკი ხელშეკრულების

314

იმ მონაწილეს აკისრია, რომლის ფაქტობრივ გამგებლობასა და განკარგულებაში არის ხელშეკრულების საგანი მოქცეული.

გსკ-ის 346-ე III (3) პარაგრაფი აწესრიგებს კიდევ ერთ შემთხვევას, როდესაც მოვალეს არ წარმოეშობა ფულადი ანაზღაურების ვალდებულება, კერძოდ, თუ ქონება გაფუჭდა ან განადგურდა უფლებამოსილ პირთან, მიუხედავად იმისა, რომ იგი ისევე ექცეოდა ქონებას, როგორც საკუთარს. ამ დროს ქონების შემთხვევითი დაღუპვისა და განადგურების რისკი ვალდებულების დამრღვევ მხარეზეა და არა კრედიტორზე, რომლის განკარგულებაშიც ქონება იმყოფება.

ზემოაღნიშნულ შემთხვევაში, ვალდებულების დარღვევის ძალით შემთხვევითი დაღუპვის რისკი კრედიტორიდან მოვალეზე გადაინაცვლებს. მაგალითად, ქონების ნასყიდობის შემთხვევაში, თუ გამყიდველის დარღვევის გამო მყიდველმა მოითხოვა ხელშეკრულებიდან გასვლა, ეს უკანასკნელი უფლებამოსილი იქნება, მიიღოს მიღებული ქონების სახელშეკრულებო ფასი გამყიდველისაგან იმ შემთხვევაშიც კი, თუ ქონება მის ხელში დაიღუპება. მაგრამ ამისთვის აუცილებელია, კრედიტორი ისეთივე გულისხმიერებით ექცეოდეს ქონებას, როგორც საკუთარს.¹⁰³² გსკ-ის 277-ე პარაგრაფის თანახმად, თუ მხარეს პასუხისმგებლობა უნდა დაეკისროს იმ წინდახედულებისა და სიფრთხილის მიხედვით, რომელსაც, ჩვეულებრივ, საკუთარი საქმეების მიმართ ავლენს, მაშინ იგი არ შეიძლება განთავისუფლდეს უხეში გაუფრთხილებლობისათვის პასუხისმგებლობისაგან. ზემოაღნიშნულ შემთხვევაში კრედიტორი მარტივი გაუფრთხილებლობისათვის განთავისუფლდება კომპენსაციის ვალდებულებისაგან, თუ დაამტკიცებს, რომ საკუთარი საქმეების მიმართაც ისეთივე გულგრილობით მოქმედებს, როგორც მოცემულ კონკრეტულ ურთიერთობაში. „ქონებით სათანადო სარგებლობა, როგორც ასეთი, არ გულისხმობს უხეში გაუფრთხილებლობის არსებობას. თუ ხელშეკრულების საგნის სათანადო გამოყენების შედეგად ქონება განადგურდა ან დაზიანდა, მაშინ გსკ-ის 346-ე III (3) პარაგრაფით განმტკიცებული პრივილეგია კრედიტორის მიმართ (ფულადი კომპენსაციისაგან

---

¹⁰³² *Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A., The German Law of Contract – A Comparative Treatise*, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 434.

განთავისუფლება) სრული ძალით მოქმედებს.¹⁰³³ მიუხედავად იმისა, რომ განხილულ შემთხვევაში ქონება კრედიტორის გავლენისა და კონტროლის სფეროშია მოქცეული, რისკი მაინც ვალდებულების დამრღვევ მხარეზე გადაინაცვლებს, ვინაიდან ხელშეკრულებიდან გასვლის საფუძველს მოვალის მიერ ვალდებულების შეუსრულებლობა ქმნის.¹⁰³⁴

კრედიტორის განთავისუფლება ქონების კომპენსაციის ვალდებულებისაგან კეთილსინდისიერების დაცვითაა განპირობებული. თუ კრედიტორი ხელშეკრულებიდან გასვლის შესახებ განცხადების შემდგომ დააზიანებს მისთვის ნასყიდობის საფუძველზე გადაცემულ ქონებას, მაშინ მას ყოველგვარი ბრალისათვის დაეკისრება პასუხისმგებლობა. მარტივი გაუფრთხილებლობის შემთხვევაშიც მყიდველი ვალდებულია, დაუბრუნოს გამყიდველს ქონება საწყის მდგომარეობაში (ამასთან, ნორმალური სარგებლობით გამოწვეული ცვეთა მხედველობაში არ მიიღება), ან გადასცეს ეკვივალენტური ფულადი კომპენსაცია. კრედიტორს პასუხისმგებლობა აღარ დაეკისრება ისეთი წინდახედულებისათვის, როგორსაც საკუთარი საქმეების მიმართ ავლენს, არამედ განზრახვისა და ნებისმიერი ფორმის გაუფრთხილებლობისათვის. რაც შეეხება საგნის შემთხვევითი დაღუპვისა და განადგურების რისკს, იგი კვლავ ვალდებულების დამრღვევ (ამ შემთხვევაში – გამყიდველის) მხარეზეა.¹⁰³⁵ მოვალის მიერ ვალდებულების ბრალეული დარღვევის შემთხვევაში სსკ-ის 407-ე მუხლი ითვალისწინებს ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებას კრედიტორის მიერ ხელშეკრულებიდან გასვლისას. სსკ-ის 394-ე მუხლი ამ შემთხვევისათვის ზოგადი შინაარსისაა, რადგან სსკ-ის 407-ე მუხლი სპეციალური ნორმის სახით გამოიყენება ვალდებულებაზე უარის თქმის პირობებში 405-ე მუხლთან კომბინაციით.

¹⁰³³ *Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A., The German Law of Contract – A Comparative Treatise*, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 435.

¹⁰³⁴ *Zimmermann R., The Law of Obligations - Roman Foundations of the Civilian Tradition*, CapeTown, 1990, 330, მითითებულია: *Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A., The German Law of Contract – A Comparative Treatise*, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 435.

¹⁰³⁵ *Markesinis S. B., Unberath H., Johnston A., The German Law of Contract – A Comparative Treatise*, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 435.

VIII. შეცვლილი გარემოებებით გამოწვეული ვალდებულების დარღვევის სახეები და მათი მიმართება მეორადი მოთხოვნის უფლებებთან

1. ვალდებულების შესრულების ინტერესი სახელშეკრულებო ურთიერთობაში

ვალდებულების შესრულების ლეგიტიმური სახელშეკრულებო ინტერესი, სამართლებრივი დაცვის თვალსაზრისით, განსაკუთრებული სიკეთეა ნებისმიერი სამართლის სისტემაში. იურიდიულ დოქტრინაში დამკვიდრებული ტერმინი – „შესრულების ინტერესი“ *ფრიდმანის* სტატიიდან¹⁰³⁶ იღებს სათავეს, სადაც განმარტებულია, რომ ხელშეკრულების არსი მისი შესრულებაა, შეთანხმების ერთადერთი საფუძველი მისი აღსრულებაა. მხარე, რომელიც ერთვება ვალდებულებითსამართლებრივ ურთიერთობაში, დაინტერესებულია მიიღოს ის, რასაც მეორე მხარე ხელშეკრულების საფუძველზე სთავაზობს. ამიტომ კრედიტორი მნიშვნელოვნად დიდ ღირებულებას ანიჭებს მოვალის შესრულებას, ვიდრე იმ ხარჯებსა და ძალისხმევას, რომლის გაღებაც მოუწევს შესრულების მიღების სანაცვლოდ. შეთანხმებული შესრულების დროული მიღების ინტერესი ერთადერთი სახელშეკრულებო მოლოდინია მხარისათვის, რომელიც სახელშეკრულებო ურთიერთობის მიზნად განიხილება.¹⁰³⁷ „შესრულების ინტერესი“ ხშირად „მოსალოდნელი ინტერესის“¹⁰³⁸ სინონიმად გამოიყენება.¹⁰³⁹

¹⁰³⁶ *Friedmann D.*, Performance Interest in Contract Damages, *Law Quart. Rev.*, Vol. 111, 1995, 628.

¹⁰³⁷ *Williston S., Lord R.A.*, A Treatise on the Law of Contracts. Thomson/West: Rochester, New York, §77:10, 1990, 306.

¹⁰³⁸ *Bar Ch., Clive E., Schulte-Nölke H., Beale H., Herre J., Huet J., Storme M., Swann S., Varul P., Vanziano A., Zoll F. (eds.)*, Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference, Study Group on a European Civil Code and Research Group on EC Private Law (Acquis Group), Sellier, European Law Publishers GmbH, Munich, 2009, 942, <http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf>, [19.07.2014].

¹⁰³⁹ *Rowan S.*, Remedies for Breach of Contract (A comparative Analysis of the Protection of Performance), Oxford University Press, New York, 2012, 1-2; *Kreimer D.*, Multiplicity in Contract Remedies, მითითებულია: *Cohen N., McKendrick E. (eds.)*, Comparative Remedies for Breach of Contract, Hart Publishing, Portland, Oregon, 2005, 23.

ცალკეული ავტორი უფრო ფართოდ განმარტავს „შესრულების ინტერესს“ და ამ ცნებაში ასევე „კომპენსაციის ინტერესსაც“ მოიაზრებს, რაც სახელშეკრულებო სარგებლის მიღებასთან ერთად, ვალდებულების დარღვევით გამოწვეული ზიანის ანაზღაურებასაც გულისხმობს.¹⁰⁴⁰ აღნიშნულ შემთხვევაში მხარის სახელშეკრულებო ინტერესი ვალდებულებითსამართლებრივ ურთიერთობაში პირველადი და მეორადი მოთხოვნის უფლებების განხორციელების ინტერესს მოიცავს.

ვალდებულების შეუსრულებლობა სამოქალაქო ბრუნვისთვის დამახასიათებელი ჩვეული რისკი და თანამდევი მოვლენაა. თუ შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება ვერ განხორციელდება და ამასთან, სახელშეკრულებო ვალდებულების აღსრულება შეუძლებელია თავდაპირველი შინაარსით, მაშინ პირველადი სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევის საფუძველზე ურთიერთობა ტრანსფორმირდება მეორადი მოთხოვნის უფლებების სამართლებრივ რეჟიმში, რომლის ფარგლებშიც კანონმდებლობით განმტკიცებული სამართლებრივი დაცვის საშუალებების გამოყენებით ხორციელდება დარღვეული სახელშეკრულებო ინტერესის აღდგენა-კომპენსირება.

მომდევნო თავებში შეცვლილი გარემოებებით დაფუძნებული ვალდებულების დარღვევა და მასთან დაკავშირებული მეორადი მოთხოვნის უფლებების სისტემა ურთიერთკავშირში იქნება განხილული.

2. ვალდებულების დარღვევის უნიფიცირებული კატეგორია როგორც მეორადი მოთხოვნის უფლებების გამოყენების წინაპირობა

ქართულ სამართლებრივ სივრცეში არ არსებობს ვალდებულების დარღვევის ერთიანი კონცეფცია. სსკ არ ითვალისწინებს დარღვევის ცალკეული სახის სრულყოფილ რეგულირებას. მაგალითად, ნაკლიანი შესრულების, როგორც ერთ-ერთი სახის

¹⁰⁴⁰ Rowan S., Remedies for Breach of Contract (A Comparative Analysis of the Protection of Performance), Oxford University Press, New York, 2012, 2.

ვალდებულების დარღვევის და მასთან დაკავშირებული მეორადი მოთხოვნის უფლებების მარეგულირებელი დანაწესები ცალკეული ტიპის ხელშეკრულებების (ნასყიდობა, ნარდობა, ქირავნობა და ა.შ.) მომწესრიგებელ ნორმებშია გაბნეული და არ არის ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილის კუთვნილება,¹⁰⁴¹ რომლებიც თანაბრად გამოსაყენებელი იქნებოდა სხვადასხვა ტიპის ხელშეკრულების მიმართ. მხოლოდ მოვალის მიერ ვადის გადაცილებაა ცალკე რეგლამენტაციის საგანი, ხოლო მისთვის განკუთვნილ თავში შესრულების შეუძლებლობას ერთადერთი მუხლი აქვს დათმობილი, რომელიც ასევე ხარვეზული რეგულირებით ხასიათდება. და ბოლოს, გულისხმიერების ვალდებულების დარღვევის, როგორც შეუსრულებლობის ერთ-ერთი სახის, არსებობა ქართულ სამოქალაქო სამართალში პირდაპირ არ იკვეთება, არამედ სსკ-ის შესაბამისი ნორმების ინტერპრეტაციით დგინდება.¹⁰⁴²

ქართული სამართლის მიერ ვალდებულების დარღვევის სისტემის ხარვეზული მოწესრიგება ნათლად წარმოჩინდება გერმანულ და უნიფიცირებულ სამართალთან აღნიშნული საკითხის შედარებითსამართლებრივი ანალიზის საფუძველზე:

გერმანიაში 2002 წელს განხორციელებული ვალდებულებითი სამართლის რეფორმა, რომელიც გერმანული კოდიფიკაციის მიღების დღიდან ყველაზე ფუნდამენტურ რეფორმად ითვლება,¹⁰⁴³ ვალდებულების დარღვევისა და მეორადი მოთხოვნის უფლებების ერთიანი კონცეფციის განსაზღვრის თვალსაზრისითაც იყო მნიშვნელოვანი.

რეფორმამდელი რეგულირებისგან განსხვავებით, ვალდებულების ყოველგვარი შეუსრულებლობა გაერთიანდა საერთო ცნებაში – ვალდებულების დარღვევა (*Pflichtverletzung*), რომელმაც მოიცვა ოთხი სახის შეუსრულებლობა: 1) მოვალის მიერ ვადის გადაცილება; 2) ვალდებულების შესრულების შეუძლებ-

¹⁰⁴¹ ვალდებულების შესრულების ხარისხის მომწესრიგებელი სსკ-ის 380-ე მუხლი რომ არ ჩაითვალოს ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილიდან.

¹⁰⁴² სსკ-ის 405-ე III „ბ“ და 316-ე II მუხლები.

¹⁰⁴³ Zimmermann R., Breach of Contract and Remedies Under the New German Law of Obligations, Saggi, Conferenze e Seminari 48, Roma, 2002, 1.

ლობა; 3) ნაკლიანი შესრულება; 4) ხელშეკრულების აღსრულების მიზნით თანაქმედების ვალდებულების დარღვევა.¹⁰⁴⁴

რეფორმის შემდეგ დამკვიდრდა ვალდებულების დარღვევის ერთიანი ცნება¹⁰⁴⁵ და უარი ითქვა ბრალზე, როგორც ხელშეკრულებიდან გასვლის აუცილებელ წინაპირობაზე. თუმცა რეფორმის კომისიამ უცვლელად შეინარჩუნა ბრალეულობა ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის საფუძველად.¹⁰⁴⁶ ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებამ სრული ტრანსფორმაცია განიცადა.¹⁰⁴⁷ ვალდებულების დარღვევის შემდგომ აღმოცენებულ სამართლებრივი დაცვის საშუალებებს შორის ერთიანობის უზრუნველყოფის მიზნით, ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლების გამოყენების წინაპირობები, ერთი მნიშვნელოვანი გამონაკლისის – ბრალის გარდა, შესაბამისობაში იქნა მოყვანილი ხელშეკრულებაზე უარის თქმისა და ფასის შემცირების მეორადი მოთხოვნის უფლების წინაპირობებთან.¹⁰⁴⁸

რეფორმის შემდგომ დამკვიდრდა მიდგომა, რომელიც ერთსა და იმავე დროს იცავს ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპს ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებასთან მიმართებით და, ამასთანავე, აღიარებს ნატურით შესრულების (*performance in specie*) მოთხოვნის პრიმატს.¹⁰⁴⁹ ამ ორი ნიშანდობლივი ელემენტის კომბინაცია გერმანულ სამართალს დოქტრინულ დონეზე ანგლოამერიკული სისტემისაგან დიამეტრულად განსხვავებულ პოზიციაში აყენებს.¹⁰⁵⁰

---

¹⁰⁴⁴ მსგავსად, ევროპული პრინციპები განამტკიცებს ვალდებულების დარღვევის ერთიან კონცეფციას, რომელიც აერთიანებს ბრალეული და არაბრალეული შესრულების შეუძლებლობის, ვადის გადაცილების, ნაკლიანი შესრულებისა და ვალდებულების განხორციელებისათვის აუცილებელი თანაქმედების ვალდებულების დარღვევის სახეებს. იხ. ევროპული პრინციპების 1301-ე IV მუხლი.

¹⁰⁴⁵ Löwisch M., New Law of Obligations in Germany, Ritsumeikan Law Review, Vol. 20, 2003, 144, <<http://www.ritsumei.ac.jp/acd/cg/law/lex/rlr20/Manfred141.pdf>>, [21.07.2014].

¹⁰⁴⁶ Zimmermann R., Breach of Contract and Remedies Under the New German Law of Obligations, Saggi, Conferenze e Seminari 48, Roma, 2002, 7-8.

¹⁰⁴⁷ Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A., The German Law of Contract – A Comparative Treatise, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 438.

¹⁰⁴⁸ იქვე.

¹⁰⁴⁹ იქვე.

¹⁰⁵⁰ იქვე.

ქართული სამართალიც აღნიშნულ საკითხში გერმანული სამართლის მოზიარება.

ამჟამად, ვალდებულების შესრულების დაბრკოლება (*Leistungsstörungen*) გსკ-ში საერთო სამართლის სისტემისათვის ცნობილი კატეგორიის – ვალდებულების დარღვევის (*Breach of Contract*) სინონიმური მნიშვნელობით გამოიყენება. იგი აერთიანებს ვალდებულების შეუსრულებლობის ყველა სახეს ვალდებულების დარღვევათა ერთიან სისტემაში და მოიცავს ყველა ცნობილ და შესაძლო გადახვევას პირველადი სახელშეკრულებო ვალდებულების რეჟიმიდან.¹⁰⁵¹ ვალდებულების დარღვევა გერმანულ სამართალში განიმარტება როგორც ხელშეკრულებით გათვალისწინებული შესრულების განუხორციელებლობა მთლიანად ან ნაწილობრივ.¹⁰⁵² შესაბამისად, ვალდებულების დარღვევის არსებობა დგინდება ობიექტური კრიტერიუმის საფუძველზე – დარღვევა სახეზეა იმ შემთხვევაში, თუ ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულების შეუსრულებლობა, როგორც ობიექტური ფაქტი, დადასტურდება. რეფორმამდელი ფრაგმენტული მოწესრიგებისაგან განსხვავებით, მოქმედი რეგულირების სისტემა გაცილებით ზუსტია და კანონმდებლის მიზანი რამდენიმე მუხლის კომბინაციით მიიღწევა.

ვალდებულების დარღვევის ერთიან კონცეფციას განამტკიცებს ევროპული პრინციპებიც, რომელიც აერთიანებს შესრულების ბრალეული და არაბრალეული შეუძლებლობის, ვადის გადაცილების, ნაკლიანი შესრულებისა და ვალდებულების განხორციელებისათვის აუცილებელი თანაქმედების ვალდებულების დარღვევის სახეებს.¹⁰⁵³ რაც მთავარია, მსგავსად გერმანული სამართლისა, დარღვევის დაფუძნებისათვის ბრალეული შეუსრულებლობა წინაპირობა არ არის.

სამართლებრივი განსაზღვრულობისათვის მნიშვნელოვანია სსკ-მა დეტალურად მოაწესრიგოს შეუსრულებლობის სახეები

¹⁰⁵¹ *Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A., The German Law of Contract – A Comparative Treatise*, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 379.

¹⁰⁵² იქვე, 387.

¹⁰⁵³ იხ. ევროპული პრინციპების 1:103-ე IV მუხლი.

და მათთან დაკავშირებული მეორადი მოთხოვნის უფლებების სისტემა. აღნიშნულის აუცილებლობა დასტურდება გერმანული სამართლისა და ევროპული პრინციპების მოქნილი რეგულირების გათვალისწინებით.

3. შეცვლილი გარემოებებით წარმოშობილი შესრულების შეუძლებლობა და მისი რეგულირების ხარვეზები

3.1. შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობა როგორც სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებული შეუძლებლობის ერთადერთი სახე

სახელშეკრულებო ურთიერთობაში აღმოცენებულმა შეცვლილმა გარემოებამ შესაძლებელია სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობა განაპირობოს.¹⁰⁵⁴ ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობა კონტინენტური სამართლის სისტემაში ხელშეკრულების დარღვევის ერთ-ერთ ძირითად და დამოუკიდებელ სახედ არის წარმოდგენილი, თუმცა სსკ-ში, შესრულების შეუძლებლობის რეგლამენტაციის თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანი ვაკუუმი.¹⁰⁵⁵ კერძოდ, იგი ვადის გადაცილების კატეგორიაშია ზედაპირულად განხილული და ვალდებულების დარღვევის ამ დამოუკიდებელ სახეს მოქმედ კოდექსში საფუძვლიანი სამართლებრივი რეგულირება არ ეთმობა. შესრულების შეუძლებლობის მომწესრიგებელი სსკ-ის 401-ე მუხლი წარმოდგენილია ვადის გადაცილებასთან კავშირში იმ შემთხვევის გამოსახატავად, თუ როდის არ ჩაითვლება ვადა გადაცილებულად. კერძოდ, აღნიშნული ნორმატიული დებულების ფორმუ-

¹⁰⁵⁴ დაწერილებით იხ. *შაკიაშვილი ბ.*, სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობა, სადისერტაციო ნაშრომი იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად, თბ., 1997.

¹⁰⁵⁵ *Chechelashvili Z.*, Introduction to the Georgian Business Law, Textbook, GIZ, Tb., 2013, 131.

ლირებით, ვადა გადაცილებულად არ ჩაითვლება, თუკი ვალდებულება არ შესრულდა ისეთ გარემოებათა გამო, რომლებიც მოვალის ბრალით არ არის გამოწვეული. ხსენებული მუხლის სრულყოფილად ვერ ასახავს შესრულების შეუძლებლობის სამართლებრივ არსს, ვინაიდან მას ასახელებს მხოლოდ ვადის გადაცილების გამომრიცხავ გარემოებად. შესაბამისად, 401-ე მუხლის სახელწოდება (ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობა) ნორმის შინაარსს ზუსტად არ შეესატყვისება. ამასთან, აღნიშნული საკანონმდებლო დებულებით შესრულების შეუძლებლობის მხოლოდ ერთ-ერთი სახე – არაბრალეული შეუძლებლობაა მოწესრიგებული, რომელიც არ არის ამ სამართლებრივი კონცეფციის ერთადერთი კლასიკური შემთხვევა,¹⁰⁵⁶ რადგან შესრულების შეუძლებლობას შეიძლება როგორც მოვალის, ისე კრედიტორის ბრალეული ქმედება (უმოქმედობა) ედოს საფუძველად.¹⁰⁵⁷ შესრულების შეუძლებლობა სახეზეა არა მხოლოდ მაშინ, როდესაც მოვალისგან დამოუკიდებელი გარემოებებით ვალდებულება არ სრულდება, არამედ, როდესაც შესრულების შეუძლებლობას კრედიტორის ან თავად მოვალის ბრალეულმა ქმედებამ შეუწყო ხელი.

გსკ-ით განმტკიცებული საწყისი შეუძლებლობის ცნება (*Anfängliche Unmöglichkeit*) მოწესრიგებულია სსკ-ის 91-ე მუხლში სახელწოდებით: მართლსაწინააღმდეგო ან/და ამორალური პირობის ბათილობა, რომლის თანახმად, *თუ გარიგება დამოკიდებულია ისეთ პირობაზე, რომელიც ეწინააღმდეგება კანონის მოთხოვნებს ან ზნეობის ნორმებს, ანდა შეუძლებელია მისი შესრულება, მთლიანად ბათილია*. ამრიგად, ვალდებულების შესრულების საწყისი შეუძლებლობისას კანონმდებელი გამორიცხავს მთლიანად გარიგების ნამდვილობასაც.

ამრიგად, კოდექსის 401-ე მუხლში მხოლოდ ბუნდოვნად იკვეთება შესრულების შეუძლებლობის მხოლოდ ერთი – არაბრალეუ-

---

¹⁰⁵⁶ შესრულების შეუძლებლობის სახეები დეტალურად იქნა განხილული ნაშრომში, გერმანული სამართლის ანალიზის ნაწილში.

¹⁰⁵⁷ Pizer L.K., Smith M.R. (eds. in Chief), *Southerington T.*, Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) 2002-2003, Kluwer Law International, The Hague, London, New York, 2004, 258-259.

ლი შეუძლებლობის კატეგორია. ხოლო შესრულების შეუძლებლობისას მეორადი მოთხოვნის უფლებებზე ხელმისაწვდომობის, მხარეთა პასუხისმგებლობის, კრედიტორისა თუ მოვალის ბრალეული ქმედებით განპირობებული, დროებითი და მუდმივი, ობიექტური თუ სუბიექტური, აბსოლუტური თუ ფარდობითი შესრულების შეუძლებლობის¹⁰⁵⁸ საკითხები საკანონმდებლო დონეზე არაა გადაწყვეტილი, რაც როგორც დოქტრინულ, ისე სამართალშეფარდების დონეზე არსებით სირთულეებს განაპირობებს. შესაბამისად, სსკ-ის 401-ე მუხლი სასამართლოს მიერ მხოლოდ შესრულების შეუძლებლობის მხოლოდ ისეთი შემთხვევის მოსაწესრიგებლად შეიძლება იქნეს გამოყენებული, რომელიც მოვალის ბრალეულ ქმედებას არ მიეწერება.¹⁰⁵⁹ სხვა ტიპის, მაგალითად, ბრალეული შესრულების შეუძლებლობის არსებობისას მოთხოვნის სამართლებრივ საფუძვლად 401-ე მუხლი არ შეიძლება იქნეს შეფარდებული.

3.2. მეორადი მოთხოვნის უფლებებისადმი მიმართება შესრულების შეუძლებლობისას

შეცვლილი გარემოებებით დაფუძნებული შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობის პირობებში (თუ შეუძლებლობა მხოლოდ ვალდებულების ნაწილზე გავრცელდა) გამოსაყენებელია ფჯსის შემცირებისა¹⁰⁶⁰ და ხელშეკრულებიდან გასვლის მეო-

¹⁰⁵⁸ Pizer L.K., Smith M.R. (eds. in Chief), *Southerington T.*, Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) 2002-2003, Kluwer Law International, The Hague, London, New York, 2004, 257-259.

¹⁰⁵⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 6 ივლისის განჩინებით საქმეზე: №ას-7-6-2010 დადგენილია, რომ დაუძლეველი ძალა იმ შემთხვევაში ათავისუფლებს მოვალეს ვადის გადაცილებით გამოწვეული პასუხისმგებლობისაგან, თუ იგი პირდაპირ იქნება დაკავშირებული ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობასთან, ამასთან, ხელშეკრულების დადებისას ამ გარემოების გათვალისწინება არ შეიძლებოდა (არაბრალეულობის კრიტერიუმი). იხ. ასევე, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2006 წლის 2 მარტის განჩინება საქმეზე: ას-853-1122-05, 42, <<http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/samocq2006-5-uni.pdf>>, [17.07.2014].

¹⁰⁶⁰ თუ შეუძლებლობა ვალდებულების შესრულების მხოლოდ ნაწილზე გავრცელდა.

რადი მოთხოვნის უფლებები. შესრულების შეუძლებლობის საფუძველით ზიანის ანაზღაურებისა და დამატებითი შესრულების მოთხოვნის უფლებათა გამორიცხვის შემთხვევაშიც, კრედიტორისათვის ფასის შემცირებისა და ხელშეკრულებიდან გასვლის მეორადი მოთხოვნის უფლებები კვლავ ხელმისაწვდომი რჩება.¹⁰⁶¹

მნიშვნელოვანია ევროპული პრინციპების რეგულირება, რომელიც მხარეს ფასის შემცირების მოთხოვნის უფლებას ანიჭებს, თუ არ არსებობს კონტრაქტზე ზიანის ანაზღაურების დაკისრების სათანადო საფუძვლები.¹⁰⁶² ანაზღაურების მოთხოვნის უფლების არსებობის შემთხვევაში, როდესაც მხარე გათავისუფლებულია ზიანის ანაზღაურების სახით პასუხისმგებლობისაგან, კონტრაქტს უფლება აქვს გამოიყენოს ფასის შემცირების მეორადი მოთხოვნის უფლება.

შეცვლილი გარემოებებით დაფუძნებული შესრულების შეუძლებლობის – ფორსმაჟორის სამართლებრივ ბუნებას არსობრივად საუკეთესოდ გამოხატავს ტერმინი *superior force*¹⁰⁶³, რომელიც სსკ-ში ტერმინ „დაუძლეველი ძალის“ სახით არის განმტკიცებული.¹⁰⁶⁴ სსკ-ის შეცვლილი გარემოებების მომწესრიგებელი ნორმით (398-ე მუხლი) განსაზღვრული სამართლებრივი წინაპირობები დაუძლეველ ძალაზეც ვრცელდება, იმ განსხვავებით, რომ ამ უკანასკნელ შემთხვევაში გამოირიცხება ვალდებულების შესრულებისა და შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების მოთხოვნა. დაუძლეველი ძალის არსებობისას, უპირობოდ გამოსაყენებელია ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლება. სსკ-ის 399-ე I მუხლი დაუძლეველი ძალის არსებობას იმ პატივსაღებ გარემოებად აცხადებს, რომელიც ხელშეკრულების მოშლისათვის დაწესებული ვადის დაუცველად, ხელშეკრულებ-

---

¹⁰⁶¹ Schlechtriem P.(ed.), Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), Oxford University Press, New York, Clarendon Press, 1998, 438.

¹⁰⁶² Lando O., Beale H., Principles of European Contract Law, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 431.

¹⁰⁶³ vis major, superior force. იხ. Schwenzler I., Hachem P., Kee Ch., Global Sales and Contract Law, Oxford University Press, New York, 2012, 656.

¹⁰⁶⁴ სსკ-ის 132-ე მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტი ამკვიდრებს ტერმინს „განსაკუთრებული და აუცდენელი დაუძლეველი ძალა“.

ბის დაუყოვნებლივი მოშლის საფუძველი ხდება.¹⁰⁶⁵ ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება გამოირიცხება იმდენად, რამდენადაც ფორსმაჟორი კონტინენტური სამართლისათვის ნიშანდობლივი შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობის კონცეფციის იდენტური კატეგორიაა. აღნიშნულს ადასტურებს სსკ-ის 369-ე II მუხლის შინაარსიც, რომლის თანახმად, გადამზიდველის პასუხისმგებლობა არ დადგება, თუკი ზიანი გამოწვეულია დაუძლეველი ძალის ან თვით მგზავრის მიერ, ან/და მისი ბარგით. ასევე სსკ-ის 779-ე მუხლის ძალით, შემნახველის პასუხისმგებლობა გამორიცხულია, თუ ზიანი გამოწვეულია დაუძლეველი ძალის მოქმედებით, სტუმრის ან მისი თანმხლები პირის მიერ, ანდა თვით ნივთის თვისებებით.¹⁰⁶⁶

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს განჩინებაში¹⁰⁶⁷ განმარტებულია, რომ დაუძლეველი ძალით განპირობებული ვალდებულების შეუსრულებლობა შეიძლება წარმოადგენდეს სახელშეკრულებო სამართალურთიერთობიდან წარმოშობილი მეორადი ვალდებულების, კერძოდ კი, დამატებითი შესრულებისა და ზიანის ანაზღაურებისაგან გათავისუფლების წინაპირობას. რაც იმას ნიშნავს, რომ დაუძლეველი ძალის არსებობის პირობებში, ვალდებულების შეუსრულებლობა დათქმულ დროსა და ადგილას იწვევს მოვალის გათავისუფლებას როგორც ძირითადი ვალდებულების შესრულებისაგან, ასევე ზიანის ანაზღაურებისაგან.

¹⁰⁶⁵ კერძოდ, სსკ-ის 399-ე მუხლის თანახმად, ხელშეკრულების ნებისმიერ მხარეს შეუძლია, პატივსადები საფუძველით უარი თქვას გრძელვადიან ვალდებულებით ურთიერთობაზე ხელშეკრულების მოშლისათვის დაწესებული ვადის დაუცველად. პატივსადებია საფუძველი, როცა ხელშეკრულების მოშლელ მხარეს კონკრეტული ვითარების, მათ შორის, დაუძლეველი ძალისა და ორმხრივი ინტერესების გათვალისწინებით, არ შეიძლება მოეთხოვოს სახელშეკრულებო ურთიერთობის გაგრძელება შეთანხმებული ვადის ან ხელშეკრულების მოშლისათვის დაწესებული ვადის გასვლამდე.

¹⁰⁶⁶ იხ. სსკ-ის 362-ე III „ბ“, 666-ე I, 831-ე, 999-ე III, მე-1000 III, 1004-ე II და 597-ე მუხლები. ასევე, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 24 იანვრის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-1076-1008-2010.

¹⁰⁶⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2011 წლის 23 მაისის განჩინება საქმეზე: №ას-496-470-2011.

ამდენად, ქვეყანაში არსებული საომარი ვითარება შეიძლება მიჩნეულ იქნეს მხოლოდ მისი არსებობის პერიოდში კონკრეტული ვალდებულებების შეუსრულებლობის საპატიო გარემოებად, რამაც შესაძლებელია, გამორიცხოს ვალდებულების დროულად შეუსრულებლობის გამო კანონით ან/და ხელშეკრულებით გათვალისწინებული დამატებითი ვალდებულების წარმოშობა.

შესრულების შეუძლებლობის პირობებში კონტინენტურ სამართალში უპირატესად გამოსაყენებელი დამატებითი შესრულების მეორადი მოთხოვნის უფლება აზრს კარგავს¹⁰⁶⁸ და კრედიტორისათვის ხელშეკრულებიდან გასვლისა და ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებებია პრიორიტეტული. ხელშეკრულებიდან გასვლის მეორადი მოთხოვნის უფლება ცენტრალურ ადგილს იკავებს, რამდენადაც ხსენებულ შემთხვევაში დამატებითი შესრულების მოთხოვნა უბრალო ფორმალობად იქცევა¹⁰⁶⁹ და მისი გამოყენება ყოველგვარ მიზანს მოკლებულია სამართლებრივი შედეგის თვალსაზრისით. 405-ე II „ა“ მუხლი გამორიცხავს დამატებითი შესრულების მოთხოვნის უფლების გამოყენებას: არ არის აუცილებელი დამატებითი ვადის დაწესება ან გაფრთხილება, თუ აშკარაა, რომ მას შედეგი არ მოჰყვება. 405-ე II „ა“ მუხლი მოიცავს შესრულების შეუძლებლობის ინსტიტუტს, რომლის პირობებშიც დამატებითი შესრულების მოთხოვნა უბრალო ფორმალობად იქცევა.

სსკ-ის 399-ე მუხლი განამტკიცებს ხელშეკრულების მოშლის სამართლებრივ რეჟიმს, რომელიც მხოლოდ გრძელვადიანი სახელშეკრულებო ვალდებულებით სამართლებრივი ურთიერთობის მიმართ გამოიყენება. აღნიშნული მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, ხელშეკრულების ნებისმიერ მხარეს შეუძლია, პატივსადები საფუძვლიდან გამომდინარე, უარი თქვას გრძელვადიან ვალდებულებით ურთიერთობაზე ხელშეკრულების მოშლისათვის დაწესებული ვადის დაუცველად. პატივსადები საფუძე-

¹⁰⁶⁸ იხ. გსკ-ის (German Civil Code - Bürgerliches Gesetzbuch, Bundesministerium der Justiz, Juris GmbH, Saarbrücken, 2005) § 326-ე V.

¹⁰⁶⁹ *Markesinis S. B., Unberath H., Johnston A., The German Law of Contract – A Comparative Treatise*, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 386.

ლის არსებობის განსაზღვრა ობიექტურ კრიტერიუმს უკავშირდება. კერძოდ, აღნიშნული მუხლის ძალით, პატივსადებია საფუძველი, როცა ხელშეკრულების მომშლელ მხარეს კონკრეტული ვითარების, მათ შორის დაუძლეველი ძალისა და ორმხრივი ინტერესების გათვალისწინებით, არ შეიძლება მოეთხოვოს სახელშეკრულებო ურთიერთობის გაგრძელება შეთანხმებული ვადის ან ხელშეკრულების მოშლისათვის დაწესებული ვადის გასვლამდე. მნიშვნელოვანია, რომ მოყვანილი საკანონმდებლო დებულება დაუძლეველ ძალას, როგორც შესრულების არაბრალეულ შეუძლებლობას, ხელშეკრულების დაუყოვნებლივი მოშლის წინაპირობად განსაზღვრავს.

მსგავსი შინაარსის ნორმას განამტკიცებს გსკ-ის 314-ე I პარაგრაფი, რომელიც დასაშვებად მიიჩნევს გრძელვადიანი ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობის მოშლას პატივსადები საფუძველით, მხარეთა შეთანხმებით ან კანონით, ხელშეკრულების მოშლისათვის დადგენილი სპეციალური ვადების დაუცველად. თუმცა, სსკ-ის 399-ე I მუხლისაგან განსხვავებით, გსკ-ის 314-ე I პარაგრაფი არ მოიცავს მითითებას შესრულების შეუძლებლობაზე, როგორც ხელშეკრულების დაუყოვნებლივი მოშლის საფუძველზე. სამაგიეროდ, გსკ-ის 323-ე II პარაგრაფი განამტკიცებს ვალდებულების შეუსრულებლობის ცალკეულ შემთხვევებს (მათ შორის მოიაზრება შესრულების შეუძლებლობაც), როდესაც დამატებითი ვადის სამართლებრივი მექანიზმი არ გამოიყენება. სწორედ ეს არის გსკ-ის 314-ე I პარაგრაფში შესრულების შეუძლებლობის მიუთითებლობის მიზეზი. ამასთან, გსკ-ის 314-ე II პარაგრაფის ძალით, ვალდებულების დარღვევა ხელშეკრულების მოშლის დამოუკიდებელ საფუძველად განიხილება.

თუ სსკ-ის 399-ე I მუხლით, დაუძლეველი ძალა, როგორც შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობა (ფორსმაჟორი), ხელშეკრულების დაუყოვნებლივი მოშლის სამართლებრივ საფუძველად განიხილება, სსკ-ის 399-ე II მუხლი ხელშეკრულების მოშლის დამოუკიდებელ წინაპირობად ვალდებულების დარღვევას აცხადებს. კერძოდ, თუ საფუძველი სახელშეკრულებო ვალდე-

ბულებათა დარღვევაცაა, ხელშეკრულების მოშლა დასაშვებია მხოლოდ ნაკლოვანებათა აღმოფხვრისათვის დადგენილი ვადის უშედეგოდ გასვლის ან უშედეგო გაფრთხილების შემდეგ. შესაბამისად გამოიყენება სსკ-ის 405-ე II მუხლი. ამ ლოგიკით, სსკ შესრულების არაბრალეულ შეუძლებლობას ვალდებულების დარღვევად არ განიხილავს, ვინაიდან შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობისას ხელშეკრულების მოშლის საკითხს ცალკე რეგულირებას უთმობს, ხოლო ვალდებულების დარღვევისას ხელშეკრულების მოშლის შემთხვევა დამოუკიდებელი – სსკ-ის 399-ე II მუხლით წესრიგდება. ამრიგად, შესრულების შეუძლებლობა, როგორც ვალდებულების დარღვევის ერთ-ერთი დამოუკიდებელი სახე, სწორედ 399-ე II მუხლის რეგულირებას უნდა დაექვემდებაროს.

მართალია, შესრულების შეუძლებლობის პირობებში დამატებითი ვადის დაწესება, შედეგის თვალსაზრისით, სამართლებრივ აზრს მოკლებულია, მაგრამ შემთხვევებს, როდესაც ხელშეკრულებიდან დაუყოვნებლივი გასვლის უფლებამოსილება ფუძნდება, სსკ-ის 405-ე II მუხლი განსაზღვრავს. სსკ-ის 405-ე II „ა“ მუხლში საუბარია სწორედ იმ პირობებზე, როდესაც დამატებითი ვადის დაწესება გამოირიცხება, რადგან აშკარაა, რომ მას არავითარი შედეგი არ მოჰყვება. ნორმის განმარტებიდან გამომდინარე, აქ უნდა იგულისხმებოდეს მოსალოდნელი დარღვევისა და შესრულების შეუძლებლობის სამართლებრივი კატეგორიები, როდესაც დამატებითი ვადის დაწესება უბრალო ფორმალობად იქცევა. სწორედ ამიტომ დაუძლეველ ძალაზე სსკ-ის 399-ე I მუხლში მითითება სამართლებრივად გაუმართლებელია.

მართალია, შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობის შემთხვევაში სსკ-ის 399-ე I მუხლით უზრუნველყოფილია სახელშეკრულებო ურთიერთობის დამთავრება ხელშეკრულების მოშლის სამართლებრივი კონსტრუქციით, თუმცა გაუგებარია შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობის, რომელიც ვალდებულების დარღვევად არ არის კოდექსში წარმოდგენილი, და ხელშეკრულებაზე უარის ურთიერთმიმართება, ვინაიდან ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლება, ანგლოამერიკული სამართლისა-

გან განსხვავებით, კონტინენტურ სამართალში მხოლოდ ვალდებულების დარღვევის საფუძველზე აღმოცენდება.

რამდენადაც კოდექსი შესრულების შეუძლებლობისას სახელშეკრულებო ურთიერთობის დასრულების სამართლებრივ რეჟიმს ითვალისწინებს მხოლოდ გრძელვადიანი ურთიერთობის არსებობისას, ყველა სხვა ვალდებულებითსამართლებრივ ურთიერთობაში, რომელიც მრავალჯერადად განსახორციელებელ შესრულებას არ ითვალისწინებს, შესრულების შეუძლებლობისას ხელშეკრულებიდან გასვლის საკითხი მოუწესრიგებელი რჩება. ამასთან, ხელშეკრულების მოშლის ინსტიტუტი, თავისი იურიდიული არსით, მნიშვნელოვნად განსხვავდება ხელშეკრულებიდან გასვლის სამართლებრივი კატეგორიისაგან, რომლისთვისაც არსებითი მახასიათებელი სწორედ თავდაპირველი მდგომარეობის აღდგენა-რესტიტუციაა, რაც მოშლის შემთხვევაში – გრძელვადიანი ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობის პირობებში – რეალურად წარმოუდგენელია.

სსკ არ ითვალისწინებს შესრულების შეუძლებლობის საფუძველით ხელშეკრულებიდან გასვლის სამართლებრივ კონსტრუქციას, რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ შესრულების შეუძლებლობა, როგორც ვალდებულების შეუსრულებლობის ობიექტური ფაქტი, ვალდებულების დარღვევის სახედ არ არის კოდექსში წარმოდგენილი (მიუხედავად იმისა, რომ იგი ვალდებულების დარღვევის კარშია მოცემული). ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, შეუძლებელია არსებობდეს ასევე კრედიტორის ზიანის ანაზღაურების უფლებისადმი ხელმისაწვდომობა, ვინაიდან სსკ-ის 394-ე I მუხლის თანახმად, მოვალეს პასუხისმგებლობა ზიანის ანაზღაურების სახით დაეკისრება მხოლოდ ბრალეული დარღვევის შემთხვევაში.

რამდენადაც სახელშეკრულებო ურთიერთობის დამთავრების შესაძლებლობას კოდექსი ითვალისწინებს მხოლოდ ხელშეკრულების მოშლის სამართლებრივი მექანიზმით, ისიც მხოლოდ არაბრალეული შესრულების შეუძლებლობის პირობებში და მხოლოდ გრძელვადიან ვალდებულებით ურთიერთობაში, ამდენად, რეგულირების მიღმა რჩება ბრალეული შესრულების შეუძ-

ლებლობისას ხელშეკრულების სამართლებრივი ბედის, მხარეთა უფლება-მოვალეობების, ასევე მათი პასუხისმგებლობის საკითხი. ამასთან, არა მარტო გრძელვადიან, არამედ მოკლევადიან ურთიერთობებში.

De lege ferenda სახით უნდა ითქვას, რომ შესრულების შეუძლებლობის ვალდებულების დარღვევის სახედ რეგლამენტაციით უზრუნველყოფილ იქნება ხელშეკრულებიდან გასვლისა და ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებებისადმი კრედიტორის ხელმისაწვდომობა. სამართლებრივი განსაზღვრულობისათვის აუცილებელია ასევე, დეტალურად მოწესრიგდეს შესრულების შეუძლებლობის სახეები და მოვალის პასუხისმგებლობის ფარგლები განისაზღვროს შესრულების შეუძლებლობის წარმოშობის მიმართ მოვალის ბრალეულობის გათვალისწინებით.

შესრულების შეუძლებლობის დეფინიციის არარსებობა იძლევა მისი სხვადასხვაგვარი განმარტების შესაძლებლობას, რაც ხელს უშლის ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკის ჩამოყალიბებასა და სამართლის ერთიან განვითარებას.¹⁰⁷⁰

4. მოვალის მიერ ვადის გადაცილებისა და შეცვლილი გარემოებების დოქტრინის ურთიერთმიმართება

4.1. მოვალის მიერ ვადის გადაცილების წინაპირობები

წინამდებარე თავში მოვალის მიერ ვადის გადაცილების განხილვა მიზნად ისახავს დადგინდეს, რამდენად შესაძლებელია შეცვლილმა გარემოებებმა სახელშეკრულებო ურთიერთობაში მოვალის მიერ ვადის გადაცილება, როგორც ვალდებულების ერთ-ერთი სახის დარღვევა, განაპირობოს. ამისათვის მნიშვნელოვანია მოვალის მიერ ვადის გადაცილების სამართლებრივი წინაპირობების განსაზღვრა.

¹⁰⁷⁰ ბეგიაშვილი ნ., ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობა, „სარჩევი“, თბ., 2011, 11.

იურიდიულ ლიტერატურაში გაკრიტიკებულ იქნა ჯერ კიდევ რომის სამართალში დამკვიდრებული და თანამედროვე სამართლებრივი სისტემების მიერ გაზიარებული დოქტრინა¹⁰⁷¹ იმის შესახებ, რომ ვადის გადაცილება, როგორც ვალდებულების დარღვევის დამოუკიდებელი სახე, ობიექტურად განხორციელებადი ვალდებულების ბრალეული შეუსრულებლობით გამოიხატება. აღნიშნულის აღიარება არ ეწინააღმდეგება იმ უდავო პოსტულატს, რომ ბრალი „პასუხისმგებლობის შერაცხვის ინსტრუმენტი“¹⁰⁷² და არა ვალდებულების დარღვევის დამფუძნებელი წინაპირობა.

ამასთან, ხაზი უნდა გაესვას იმას, რომ ბრალის კატეგორია განსხვავებული როლითა და შედეგის განმსაზღვრელი ფუნქციით იტვირთება ვადის გადაცილების კონტექსტში. აღნიშნული დასტურდება როგორც რომის სამართლის, ისე თანამედროვე გერმანული და ქართული საკანონმდებლო რეგულირების შედარებით სამართლებრივი ანალიზის საფუძველზე: სსკ-ის 401-ე მუხლის ფორმულირებით, ვადა გადაცილებულად არ ჩაითვლება, თუკი ვალდებულება არ შესრულდა ისეთ გარემოებათა გამო, რომლებიც მოვალის ბრალით არ არის გამოწვეული. ამ მუხლიდან გამომდინარეობს თეზა, რომ ვადის გადაცილება ყოველთვის ბრალეული ქმედებით გამოიხატება. თუ მოვალე არ არის პასუხისმგებელი ვალდებულების შესრულების დაყოვნებისათვის, მაშინ შესაძლოა, სახეზე იყოს კრედიტორის მხრიდან ვადის გადაცილება ან დაუძლეველი ძალა, რაც ვადამოსული ვალდებულების შესრულებას შეუძლებელს ხდის და გამორიცხავს სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობას ზიანის ანაზღაურების სახით.¹⁰⁷³

---

¹⁰⁷¹ მოსაზრება ვადის გადაცილების კონტექსტში ბრალის მნიშვნელობის შესახებ, წარმოდგენილი სტატიაში: *ჩიტაშვილი ნ.*, ბრალის მნიშვნელობა სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის განსაზღვრისათვის, „სამართლის ჟურნალი“, თსუ გამომცემლობა, №1, 2009, 166, გაკრიტიკებულ იქნა წიგნში: *ვაშაკიძე გ.*, სამოქალაქო კოდექსის გართულებულ ვალდებულებათა სისტემა, GTZ, თბ., 2010, 38.

¹⁰⁷² *ვაშაკიძე გ.*, სამოქალაქო კოდექსის გართულებულ ვალდებულებათა სისტემა, GTZ, თბ., 2010, 38.

¹⁰⁷³ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 11 აპრილის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ა-ს-84-74-201.

აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით თბილისის საქალაქო სასამართლო განმარტავს: სსკ-ის 401-ე მუხლის მიხედვით, ვადა გადაცილებულად არ ჩაითვლება, თუკი ვალდებულება არ შესრულდა ისეთ გარემოებათა გამო, რაც მოვალის ბრალით არ არის გამოწვეული. ამ მუხლის შინაარსიდან გამომდინარე, ვადის გადაცილება ბრალეული მოქმედებით ხორციელდება, როდესაც მოვალე განზრახ ან გაუფრთხილებლობით დროულად არ შეასრულებს ობიექტურად განხორციელებად ვალდებულებას. მითითებული გარემოებების დადგომა არც მოვალის პასუხისმგებლობას იწვევს. მოვალე არ ჩაითვლება ვადის გადამცილებლად, თუ ვალდებულების შეუსრულებლობის მიზეზია დაუძლეველი ძალა და შესრულება შეუძლებელია მოვალის ჯანმრთელობის მდგომარეობის გამო ან ვალდებულების შეუსრულებლობა გამოწვეულია კრედიტორის მიერ შესრულების მიღების დაყოვნებით.¹⁰⁷⁴

საინტერესოა, რატომ განიხილავს კანონმდებელი ბრალს ვადის გადაცილების დაფუძნებისათვის აუცილებელ პირობად. როგორც სსკ-ის 401-ე მუხლის ანალიზიდან ირკვევა, ვადის გადაცილების არსებობაზე მხოლოდ მაშინ შეიძლება მსჯელობა, თუკი შესრულება ჯერ კიდევ მოვალის შესაძლებლობის სფეროს განეკუთვნება. ვინაიდან შესრულების შესაძლებლობის პირობებში ვალდებულება დროულად არ სრულდება, სახეზეა მოვალის ბრალი ვადამოსული ვალდებულების შეუსრულებლობის მიმართ. სწორედ ამიტომ შესრულების შეუძლებლობის პირობებში გაუმართლებელია საუბარი ვადის გადაცილებაზე. ანალოგიური მიდგომა გაზიარებულია გსკ-ში, რომლის თანახმად, ვადის გადაცილება ეხება მხოლოდ იმ ვალდებულებებს, რომლებიც ჯერ კიდევ განხორციელებადია ვადამოსულობის მომენტში და მისი დროულად შეუსრულებლობისათვის თავად მოვალე არის პასუხისმგებელი.¹⁰⁷⁵

ვადის გადაცილების დაფუძნებისათვის გსკ-ის 286-ე I პარაგრაფი წინაპირობებად განიხილავს ნამდვილი უფლების არსე-

---

¹⁰⁷⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 18 აპრილის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-218-204-2011.

¹⁰⁷⁵ იხ. გსკ-ის (German Civil Code - Bürgerliches Gesetzbuch, Bundesministerium der Justiz, Juris GmbH, Saarbrücken, 2005) § 286-ე IV.

ბოზას, ვადამოსული ვალდებულების შესრულებლობასა და ვადის გადაცილების მომენტისათვის მოვალის მხრიდან ვალდებულების შესრულების ობიექტურ შესაძლებლობას. აღნიშნულ წინაპირობებთან ერთად აუცილებელია ასევე, კრედიტორის მიერ მოვალის გაფრთხილება ან გაფრთხილებასთან გათანაბრებული სხვა სამართლებრივი მოქმედების შესრულება.

გსკ მკაფიოდ განსაზღვრავს მოვალის მიერ ვადის გადაცილების წინაპირობებს. კერძოდ, შესრულების კალენდარულად განსაზღვრული ვადის არსებობისას გამორიცხულია გაფრთხილების მიცემის ვალდებულება.¹⁰⁷⁶ მსგავსად, გაფრთხილება არაა საჭირო, როდესაც შესრულება განსაზღვრული მოვლენის დადგომასთან არის დაკავშირებული.¹⁰⁷⁷ სსკ-ის მე-400 „ა“ მუხლის თანახმად, მოვალის მიერ ვალდებულების შესრულების ვადის გადაცილებად ითვლება თუ: ა) შესრულებისათვის დადგენილ დროში ვალდებულება არ შესრულდება. მართალია, სსკ პირდაპირ არ ადგენს კალენდარულად განსაზღვრული ვადის არსებობისას გაფრთხილების ვალდებულების არარსებობას, მაგრამ მე-400 „ა“ მუხლის განმარტებიდან გსკ-ის 286-ე II პარაგრაფის იდენტური დასკვნა გამომდინარეობს და „შესრულებისათვის დადგენილ დროში“ კალენდარული ვადა მოიაზრება.

სსკ-ის მე-400 „ბ“ მუხლი და გსკ-ის 286-ე I პარაგრაფი იდენტური შინაარსის ნორმას განამტკიცებს: თუ მოვალე ვალდებულებას არ ასრულებს, კრედიტორის მიერ ვადამოსული ვალდებულების შესახებ განხორციელებული სათანადო გაფრთხილების მიუხედავად, მაშინ ვადის გადაცილების დასრულებული შემადგენლობა მხოლოდ გაფრთხილების უშედეგოდ განცხადების შემდგომ ფუძნდება.

საინტერესოა, რატომ განიხილავს კანონმდებელი მოვალის გაფრთხილებას ვადის გადაცილების დასრულებული შემადგენლობისთვის აუცილებელ წინაპირობად? გაფრთხილებით კიდევ ერთხელ ხდება მოვალის გაცნობიერება ხელშეკრულების ში-

¹⁰⁷⁶ იხ. გსკ-ის (German Civil Code - Bürgerliches Gesetzbuch, Bundesministerium der Justiz, Juris GmbH, Saarbrücken, 2005) § 286-ე II.

¹⁰⁷⁷ იქვე, (German Civil Code - Bürgerliches Gesetzbuch, Bundesministerium der Justiz, Juris GmbH, Saarbrücken, 2005) §286-ე II (2).

ნაარსში, საკუთარ უფლება-მოვალეობებში, რათა გამოირიცხოს ხელშეკრულების გაუფრთხილებლობით დარღვევის რისკი, შესაძლებლობა.

გაფრთხილება გარკვეულ პირობებს უნდა აკმაყოფილებდეს. პირველ რიგში, მოთხოვნა უნდა იყოს ერთმნიშვნელოვანი. მოვალისათვის ნათელი და გასაგები უნდა იყოს, რომ კრედიტორი მოითხოვს ვადამოსული ვალდებულების შესრულებას. შეიძლება მოვალე ვალდებული იყოს კრედიტორის წინაშე რამდენიმე შესრულებაზე, ასეთ შემთხვევაში კრედიტორი ვალდებულია განსაზღვროს, თუ რომელ შესრულებას უკავშირდება გაფრთხილება. ასე რომ, გაფრთხილება უნდა იყოს როგორც გასაგები და ერთმნიშვნელოვანი, ასევე განსაზღვრული.¹⁰⁷⁸

აღსანიშნავია, რომ მოვალის გაფრთხილება არ არის დამატებითი ვადის იდენტური, რომელიც მხარეს დამატებითი შესრულების მიზნით განესაზღვრება. გაფრთხილების შინაარსიდან ნათლად უნდა ელინდებოდეს მოვალის ვალდებულების შინაარსი. არ არის აუცილებელი შესრულების ვადის განსაზღვრა, არც მისი შესრულების კონკრეტულ შედეგზე მითითება, მთავარია, მასში ცხადად იკვეთებოდეს კრედიტორის სურვილი – მოვალემ შეასრულოს ნაკისრი ვალდებულება.¹⁰⁷⁹ მოვალე ვადის გადამცილებლად ჩაითვლება მას შემდეგ, რაც ვალდებულების შესრულების მოთხოვნით განცხადებული გაფრთხილების მიუხედავად ვალდებულება კვლავ არ სრულდება.¹⁰⁸⁰

კრედიტორის მიერ განხორციელებული სათანადო გაფრთხილება ვადამოსული ვალდებულების შესრულების შესახებ, ვადის გადაცილების ერთ-ერთ წინაპირობას ქმნიდა რომაულ სა-

---

¹⁰⁷⁸ Palandt O., Heinrichs H., 2003, BGB §286, Rn.5, მითითებულია: *მაჩა-ლაძე ს.*, ზიანის ანაზღაურება ვალდებულების დარღვევისას (საქართველოსა და გერმანიის კანონმდებლობათა ანალიზი), ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოცემა, 2004, 77.

¹⁰⁷⁹ *ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ.* საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართალი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001, 420.

¹⁰⁸⁰ გსკ-ის 286-ე II პარაგრაფი განსაზღვრავს შემთხვევებს, როდესაც ვადა გადაცილებულად ითვლება სათანადო გაფრთხილების გარეშე.

მართალშიც. ასევე, მნიშვნელოვანი წინაპირობა ვადის გადაცილების დარღვევად სახელდებისათვის იყო მოვალის ბრალი თავად ვადის გადაცილების ფაქტთან მიმართებით ან ვადის გადაცილების გამომწვევი გარემოების წარმოშობაში.

რომაულ სამართალში მოვალის ბრალის იდენტიფიცირების საუკეთესო საშუალება იყო მოვალის მიმართ სპეციალური გაფრთხილების – *interpellatio*¹⁰⁸¹ – განცხადება, რომელიც გამორიცხავდა მოვალის მიერ საკუთარი ვალდებულებების არცოდნის შესაძლებლობას. ამის შედეგად მარტივდებოდა ვადამოსული და გაცნობიერებული მოვალეობების შეუსრულებლობის ბოროტ განზრახვად (*dolus malus*¹⁰⁸²) დაკვალიფიცირება.¹⁰⁸³ გაფრთხილების მიცემის შემდგომ მოვალის ბრალეულობის საკითხი ცალკე მსჯელობის საგანი არ ხდებოდა, არამედ *interpellatio* განიხილებოდა ბრალეულობის ინდიკატორად.¹⁰⁸⁴ პასუხისმგებლობისათვის აუცილებელი კრიტერიუმთაგანი იყო ბრალი, როგორც სუბიექტური ელემენტი და გაფრთხილება, როგორც ობიექტური წინაპირობა.¹⁰⁸⁵ ამიტომაც ხშირად გაფრთხილება (*interpellatio*) და მოვალის ბრალეულობა (*in mora*) სინონიმური მნიშვნელობით განიხილებოდა.¹⁰⁸⁶

ამასთან, უმნიშვნელოვანესია, რომ მოვალის ბრალეულობა თავისთავად იგულისხმებოდა, თუ ვადის გადაცილების ყველა კრიტერიუმი სახეზე იყო წარმოდგენილი.¹⁰⁸⁷

გაფრთხილების შემდეგ ვალდებულების შეუსრულებლობა შესაძლებელია, მხოლოდ მოვალის ბრალეული ქმედებით განხორციელდეს იმ შემთხვევაში, თუ არ არსებობს პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების პატივსადები საფუძვლები. გაფრთხილებით მოვალე კიდევ ერთხელ აცნობიერებს ვალდებულების დარღვევის მოსალოდნელ სამართლებრივ შედეგს, სწორედ ამი-

---

¹⁰⁸¹ Zimmermann R., The Law of Obligations - Roman Foundations of the Civilian Tradition, Breach of Contract, Chapter 25, Clarendon, Oxford University Press, 1996, 792.

¹⁰⁸² იქვე, 792.

¹⁰⁸³ იქვე, 793.

¹⁰⁸⁴ იქვე,

¹⁰⁸⁵ იქვე, 792.

¹⁰⁸⁶ იქვე.

¹⁰⁸⁷ იქვე, 794.

ტომ მოვალის ვადის გადაცილება ბრალეულ დარღვევად განიხილება.

42. შეცვლილი გარემოებების გაელენით მოვალის მიერ ვადის გადაცილების წარმოშობის შეუძლებლობა

შეცვლილი გარემოებების სამართლებრივი ბუნების ანალიზისას ზემოგანხილული თავების ფარგლებში დადგინდა, რომ აღნიშნული გარემოებები მხარის კონტროლის სფეროსაგან დამოუკიდებლად აღმოცენებული მოვლენებია, რომელთა წარმოშობის მიმართ მოვალე არაბრალეულია, რამეთუ არ არსებობს მისი მხრიდან შეცვლილი გარემოებების გათვალისწინების, მათი აღკვეთის, უარყოფითი შედეგების აღმოფხვრის ან შემცირების ობიექტური შესაძლებლობა. შესაბამისად, თუ მოვალის მიერ ვადის გადაცილება მისი მხრიდან შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობით არ არის განპირობებული, მაშასადამე, არ იარსებებს შეცვლილი გარემოებების დოქტრინის გამოყენების საფუძველი – ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი კრიტერიუმის – მოვალის არაბრალეულობის არარსებობის გამო. ბრალეული დარღვევის პირობებში გამოირიცხულია შეცვლილი გარემოებების არსებობაზე და პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლებაზე მსჯელობა. შესაბამისად, მოვალის მიერ ვადის გადაცილების პირობებში ვერ განხორციელდება მოვალის პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლება ან ხელშეკრულების ადაპტაცია. აღნიშნული ვადის გადაცილების, როგორც ბრალეული დარღვევის სამართლებრივი ბუნებით არის განპირობებული.

შესაძლებელია მოვალის მიერ პროდუქციის მიწოდების ვადის გადაცილება საკანონმდებლო აკრძალვით იყოს განპირობებული (იმპორტის უცაბედი, გაუთვალისწინებელი აკრძალვა). ასეთ შემთხვევაში მართალია, გამოირიცხულია მოვალის ბრალი ვადის გადაცილების ფაქტის მიმართ,¹⁰⁸⁸ მაგრამ მოცემულ შემთხვევაში

¹⁰⁸⁸ ბიოლინგი პ., ლუტრინგაუსი პ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ცალკეული მოთხოვნის საფუძველების სისტემური ანალიზი, ბრემენ-თბილისი, 2004-2009, 30; პენშელი ს., სამოქალაქო კაზუსების დამუშავების მეთოდთა, გამოც. „სიესტა“, თბ., 2009, 42.

მაინც არ ფუძნდება არაბრალეული ვადის გადაცილება, არამედ – შესრულების შეუძლებლობა, როგორც ვალდებულების დარღვევის ერთ-ერთი სახე და პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძვლად სწორედ შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობის (სამართლებრივი შეუძლებლობა) მითითება მოხდება.

პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების წესით ვერ ისარგებლებს ვადის გადამცილებელი ბრალეული მხარე, რამეთუ შეცვლილი გარემოებების დოქტრინა უმთავრესად კეთილსინდისიერების პრინციპს ემყარება და არ შეიძლება იგი ბრალეული მხარის სასარგებლოდ გამოიყენებოდეს.¹⁰⁸⁹

5. შეცვლილი გარემოებებით განპირობებული ნაკლიანი შესრულება და გამოსაყენებელი მეორადი მოთხოვნები

5.1. ნაკლიანი შესრულების მოწესრიგების სისტემური ხარვეზი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში

სსკ-ის 487-ე-488-ე მუხლები განამტკიცებს ნაკლიანი შესრულების კონცეფციას, რომელიც ვალდებულებითი სამართლის კერძო ნაწილშია წარმოდგენილი, კერძოდ, ნასყიდობის ხელშეკრულების მომწესრიგებელ ნორმებში. ვინაიდან ნაკლიანი შესრულება ვალდებულების დარღვევის ერთ-ერთი დამოუკიდებელი სახეა, იგი ვალდებულების ზოგად ნაწილში უნდა იყოს რეგლამენტირებული, ისევე როგორც მასთან დაკავშირებული მეორადი მოთხოვნის უფლება ფასის შემცირების სახით. მით უფრო რომ ნაკლიანი შესრულება მხოლოდ ნასყიდობის ხელშეკრულებას არ შეიძლება მიემართებოდეს, ის შეიძლება აღმოცენდეს ნარდობის ხელშეკრულებაშიც.¹⁰⁹⁰

¹⁰⁸⁹ Puelinckx A.H., Frustration, Hardship, Force Majeure, Imprévision, Wegfall der Geschäftsgrundlage, Unmöglichkeit, Changed Circumstances, 3 J.Int'l Arb., No. 2, 1986, 47.

¹⁰⁹⁰ იხ. სსკ-ის 642-ე მუხლი.

შეცვლილი გარემოებებით წარმოშობილი ნაკლიანი შესრულების საკითხი ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესია პასუხისმგებლობის განსაზღვრის თვალსაზრისით. კერძოდ, უნდა დადგინდეს არაბრალეული გამყიდველი შესაძლოა თუ არა პასუხისმგებლობისგან იქნეს განთავისუფლებული ნაკლიანი მიწოდების შემთხვევაში.

აესკის მიხედვით, აღნიშნულ კითხვაზე პასუხი უარყოფითია, მაშინ როდესაც ვენის კონვენციის დამოკიდებულება ნათლად გამოკვეთილი არ არის, რამეთუ ის განამტკიცებს პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების შესაძლებლობას ნებისმიერი სახის დარღვევის არსებობისას.¹⁰⁹¹

5.2. პასუხისმგებლობის საკითხი ნაკლიანი შესრულების პირობებში და თანამდევნი მემორადი მოთხოვნები

ნაკლიანი შესრულების პირობებში პასუხისმგებლობის საკითხის ვენის კონვენციისმიერი რეგულირება ანგლოამერიკული სამართლის კონცეფტუალურ მიდგომას მიჰყვება. კერძოდ, ვენის კონვენციის 79-ე მუხლი, პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველად არ არის განსაზღვრული ნაკლიანი შესრულების არსებობისას. აღნიშნული გადაწყვეტილება მიღებულ და გაზიარებულ იქნა უნსიტრალის დიპლომატიურ კონფერენციაზე 1974 წელს.¹⁰⁹²

ვენის კონვენციის 35-ე (1) მუხლის თანახმად, გამყიდველს ეკისრება ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ხარისხის, რაოდენობისა და აღწერილობის ნივთის მყიდველისათვის მიწოდება. ხოლო 45-ე მუხლის ძალით, მყიდველის მიერ კონვენციით ან ხელშეკრულებით გათვალისწინებული რომელიმე ვალდებულების (მათ შორის უნაკლო ნივთის მიწოდების) შეუსრულებლობის

---

¹⁰⁹¹ Honnold J.O., Flechtner H. M. (ed.), *Uniform Law for International Sales under the 1980 United Nations Convention*, 4th ed., Wolters Kluwer Law and Business, Austin, Boston, Chicago, New York, The Netherlands, 2009, 616.

¹⁰⁹² იქვე, 427 [618].

შემთხვევაში, მყიდველი უფლებამოსილია ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნაზე.¹⁰⁹³

კონვენციის აღნიშნულ რეგულირებას მნიშვნელოვანი პრაქტიკული შედეგები უკავშირდება მყიდველისათვის. საქონლის წარმოების პროცესის გამოკვლევა და ნაკლზე პასუხისმგებელი პირის დადგენა განსაკუთრებულ სირთულეს უკავშირდება მით უმეტეს, გადამყიდველი მიმწოდებლის არსებობის პირობებში. ამრიგად, ვენის კონვენციის 79-ე მუხლი პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძვლად მოქმედებს დაუძლეველი მოვლენების არსებობისას (ომი, ემბარგო, წყალდიდობა, ცეცხლი). წარმოების პროცესში წინდახედულების ზომების დარღვევაზე პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების დაფუძნება ანომალური და განუხორციელებელი იქნება. აღნიშნული განსაკუთრებით ცხადი ხდება გამყიდველის მიერ დახურული კონტეინერებით საქონლის მიწოდებისას, რომელიც გამორიცხავს კონტროლისა და ზედამხედველობის შესაძლებლობას. მყიდველს (განსხვავებით გამყიდველისაგან) არავითარი სახელშეკრულებო კავშირი არ აქვს თავდაპირველ მიმწოდებელთან. ამდენად, მწარმოებელზე პასუხისმგებლობის დაკისრების ერთადერთი გზაა მყიდველისათვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურება გამყიდველის მიერ და შემდგომ რეგრესის წესით ანაზღაურების მოთხოვნა მწარმოებლისგან.¹⁰⁹⁴

საპირისპირო მოსაზრებაა განვითარებული ვენის კონვენციის გერმანული – *შლეჩტრიმის* კომენტარის მიერ, რომლის თანახმად, ვენის კონვენციის 79-ე მუხლი პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძვლად გამოიყენება ვალდებულების ყველა სახის დარღვევის – შესრულების შეუძლებლობის, ვადის გადაცილებისა¹⁰⁹⁵ და ნაკლიანი შესრულების პირობებში.¹⁰⁹⁶ აღნიშნული

¹⁰⁹³ Honnold J.O., Flechtner H. M. (ed.), Uniform Law for International Sales under the 1980 United Nations Convention, 4th ed., Wolters Kluwer Law and Business, Austin, Boston, Chicago, New York, The Netherlands, 2009, 427 [618].

¹⁰⁹⁴ იქვე, 427 [619].

¹⁰⁹⁵ ვადის გადაცილების სპეციფიკა განხილულ იქნა ნაშრომის VIII თავის 4.1. ქვეთავში.

¹⁰⁹⁶ Schlechtriem P., Schwenzler I., Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1065; Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 189.

კომენტარი ნიეთის ნაკლის შესახებ გამყიდველის არაინფორმირებულიობას პასუხისმგებლობის გამორიცხვის საფუძველად აცხადებს. თუმცა, მყიდველისათვის ხელმისაწვდომი რჩება ნაკლის გამოსწორების ან ნაკლიანი ნიეთის უნაკლოთი შეცვლის მოთხოვნა.¹⁰⁹⁷ აღნიშნულის საწინააღმდეგოდ, კონვენციის სტრუქტურა და მისი შექმნის ისტორიაც ადასტურებს, რომ იგი არ მისდევს ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპს ნაკლიანი შესრულებისას პასუხისმგებლობის განსაზღვრის დროს.¹⁰⁹⁸ *შლეკტრიმის* კომენტარშიც საბოლოოდ აღიარებული მოსაზრებით, ნაკლიანი შესრულების მიმართ უმთავრესად, მკაცრი პასუხისმგებლობის პრინციპი მოქმედებს და გამყიდველის პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლება მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში უნდა დაიშვებოდეს.¹⁰⁹⁹

საგარანტიო პასუხისმგებლობა ნიეთის ნაკლის გამო, განსაკუთრებით, ანგლოამერიკული სამართლისთვისაა დამახასიათებელი, სადაც უნაკლო ნიეთის მიწოდება მხარეთა შეთანხმების გარეშეა ხელშეკრულების ნაგულისხმევი და არსებითი პირობა. მაგალითად, საქონლის ნასყიდობის შესახებ 1979 წლის კანონის¹¹⁰⁰ (შემდგომში – სნშკ) თანახმად, საქონელი უნდა შეესაბამებოდეს აღწერილობასა¹¹⁰¹ და შეთანხმებულ ნიმუშს,¹¹⁰² იყოს დამაკმაყოფილებელი ხარისხისა და ხელშეკრულებით განსაზღვრული მიზნისთვის გამოსადეგი.¹¹⁰³ ეს არის კლასიკური მაგალითი იმისა, თუ როგორ ასახელებს სტატუტი კონკრეტულ სახელშეკ-

¹⁰⁹⁷ იხ. ეენის კონვენციის 46-ე (2) (3) მუხლი.

¹⁰⁹⁸ *Honnold J.O., Flechtner H. M. (ed), Uniform Law for International Sales under the 1980 United Nations Convention*, 4th ed., Wolters Kluwer Law and Business, Austin, Boston, Chicago, New York, The Netherlands, 2009, 427.1 [621].

¹⁰⁹⁹ *Schwenzer I., Hachem P., Kee Ch.*, *Global Sales and Contract Law*, Oxford University Press, New York, 2012, 662; *Schlechtriem P., Schwenzler I.*, *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*, 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1066;

¹¹⁰⁰ *Sale of Goods Act, Legislation of the United Kingdom, 1979* (შემდგომში – სნშკ), <<http://www.jus.uio.no/lm/en-gland.sale.of.goods.act.1979/doc#3>>, [08.08.2014].

¹¹⁰¹ იხ. სნშკ-ის მე-13 მუხლი.

¹¹⁰² იხ. იქვე, მე-15 მუხლი.

¹¹⁰³ იხ. იქვე, მე-14 მუხლი.

რულებო პირობებს არსებითად, ისე, რომ ეს პირობები იმთავითვე ნაგულისხმევია ხელშეკრულების შინაარსში, მხარეთა შეთანხმების მიუხედავად. გამყიდველის პასუხისმგებლობა არ გამოირიცხება იმ საფუძველით, რომ მან არ იცოდა და არც შეეძლო სცოდნოდა თვისებრივი ნაკლის შესახებ. ამ რეგულირებას ითვალისწინებს 1979 წლის სნშკ-ის მე-14 მუხლი, შემდგომში 1994 წლის საქონლის ნასყიდობისა და მიწოდების შესახებ კანონის 1-ლი და მე-7 მუხლები, ასევე მე-2 თავის მე-5 პარაგრაფი.¹¹⁰⁴

ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ სნშკ-ის მე-14 2(E)(a) მუხლი მაინც ანგარიშს უწევს გამყიდველის ბრალს ვალდებულებითსამართლებრივ ურთიერთობაში: როდესაც ნასყიდობის ხელშეკრულებაში მყიდველის სახით ჩართულია მომხმარებელი და ნივთის კონკრეტული თვისებები მწარმოებლისა თუ მისი წარმომადგენლის მიერ აღწერილია საჯარო განცხადებაში ან რეკლამაში, მხარემ პასუხისმგებლობისგან დასაცავად უნდა ამტკიცოს, რომ მას არ შეეძლო სცოდნოდა ამ განცხადების შესახებ ხელშეკრულების დადების ეტაპზე. ამ შემთხვევაში განცხადება მხარის მიერ ნაკისრი საგარანტიო პირობაა ნივთის ნაკლის არარსებობის შესახებ. სწორედ ამიტომ აღნიშნული განცხადების არსებობის თაობაზე არცოდნა მხარის პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების საფუძველია.

კონტინენტური სამართალი იზიარებს ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპის ძალით არაბრალეული გამყიდველის განთავისუფლებას ზიანის ანაზღაურებისაგან, ამავე დროს ვალდებულად აცხადებს მას ნაკლიანი ნივთის უნაკლოთი შეცვლაზე ან ნაკლის გამოსწორებაზე.¹¹⁰⁵ მაგრამ კვლავ გსკ-ის 437-ე პარაგრაფის თანახმად, ნაკლიანი შესრულების შემთხვევაში მყიდველს უფლება აქვს მოითხოვოს: ნაკლის გამოსწორება, ხელშეკრულებიდან გასვლა, ფასის შემცირება ზიანის ან გაწეული ხარჯების ანაზღაურება. თუმცა, ნივთის ნაკლიდან გამომდინარე, მეორადი მოთხოვნის უფლებების განხორციელება განსაზღვრუ-

¹¹⁰⁴ Treitel G.H., *The Law of Contract*, 9th ed., Sweet and Maxwell, London, 1995, 752.

¹¹⁰⁵ Honnold J.O., Flechtner H. M. (ed.), *Uniform Law for International Sales under the 1980 United Nations Convention*, 4th ed., Wolters Kluwer Law and Business, Austin, Boston, Chicago, New York, The Netherlands, 2009, 427.1 [621].

ლი დროის პერიოდითაა ზღვარდადებული.¹¹⁰⁶ მართალია, ნაკლიანი შესრულებიდან გამომდინარე, მყიდველისათვის სამართლებრივი დაცვის საშუალებების მთელი სპექტრია ხელმისაწვდომი, მაგრამ მყიდველის ინფორმირებულობა ნივთის ნაკლის შესახებ უარყოფითად აისახება მის სამართლებრივ მდგომარეობაზე, მეორადი მოთხოვნის უფლებების გამოყენების თვალსაზრისით. გსკ-ის 442-ე I პარაგრაფის თანახმად,¹¹⁰⁷ ხელშეკრულების დადების ეტაპზე ნივთის ნაკლის შესახებ მყიდველის ინფორმირებულობა გამორიცხავს გსკ-ის 437-ე პარაგრაფით განმტკიცებული მეორადი მოთხოვნის უფლებების გამოყენების შესაძლებლობას. მყიდველის უფლება, მიმართოს მეორადი მოთხოვნის სამართლებრივი დაცვის საშუალებებს, ძალაში რჩება, თუ ნივთის ნაკლის არცოდნა მისი უხეში გაუფრთხილებლობის შედეგია და ამასთან, გამყიდველი შეგნებულად ღუშდა ნივთის ნაკლის შესახებ, ან გამყიდველმა ხელშეკრულებით იკისრა უდევექტო ნივთის მიწოდების გარანტია.

მნიშვნელოვანია ასევე, გსკ-ის 444-ე პარაგრაფით განმტკიცებული ნორმა, რომლის თანახმად, მყიდველი ვერ მიუთითებს მხარეთა შორის არსებულ მყიდველის უფლებების შემზღუდავ ან გამომრიცხავ შეთანხმებაზე, თუ გამყიდველი შეგნებულად ღუშდა ნივთის ნაკლის შესახებ ან ხელშეკრულებით იკისრა უნაკლო ნივთის მიწოდების გარანტია. თუ გამყიდველმა იკისრა ნივთის ვარგისიანობის გარანტია განსაზღვრული პერიოდის განმავლობაში, მაშინ ამ საგარანტიო პერიოდის მანძილზე აღმოცენებული ნივთის ნაკლისათვის პასუხისმგებლობა გამყიდველს დაეკისრება.

საინტერესოა ფრანგული სამართლის მიდგომა: ფსკ-ის 1641-ე მუხლის საფუძველზე გამყიდველს ეკისრება საგარანტიო პასუხისმგებლობა ნივთის ფარული ნაკლისათვის. აღნიშნული მუხლი მოქმედებს იმ სახის დეფექტის მიმართ, რომელიც ნივთს ხელშეკრულებით გამიზნული ან ჩვეულებრივი სარგებლობისათვის გამოუსადეგარს ხდის და ასეთი ნაკლის ცოდნის შემთ-

¹¹⁰⁶ იხ. გსკ-ის (German Civil Code - Bürgerliches Gesetzbuch, Bundesministerium der Justiz, Juris GmbH, Saarbrücken, 2005) §438.

¹¹⁰⁷ იხ. სსკ-ის 494-ე II და 497-ე მუხლები.

ხევეაში, მყიდველი საერთოდ არ შეიძენდა ნივთს, ან შეიძენდა მას ნაკლებ ფასად.¹¹⁰⁸

მნიშვნელოვანია, რომ გამყიდველი პასუხისმგებელია ნივთის ნაკლისათვის, მიუხედავად იმისა, იცოდა თუ არა მან ნაკლის არსებობის შესახებ, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც არსებობს შეთანხმება საგარანტიო პასუხისმგებლობის გამორიცხვის თაობაზე.¹¹⁰⁹ ვენის კონვენციის თანახმად,¹¹¹⁰ ფარული ნაკლით მიყენებული ზიანისათვის პასუხისმგებელია გამყიდველი მისი არაბრალეულობის შემთხვევაშიც, მაშინ როდესაც საქონლის მიღება ხორციელდება დახურული კონტეინერებით მიმწოდებლისგან და გამყიდველს არ შეეძლო სცოდნოდა ნივთის ნაკლის შესახებ. ამგვარი სამართლებრივი შედეგების გონივრული დასაბუთებაა, რომ მყიდველს გამყიდველისგან განსხვავებით პრეტენზიის წარდგენის უფლება არ აქვს მიმწოდებლის მიმართ და უნაკლო ნივთის მიწოდება ნასყიდობის ხელშეკრულების უმთავრესი პირობა და ძირითადი არსია.¹¹¹¹

საგარანტიო პასუხისმგებლობა გულისხმობს მყიდველის უფლებას ნაკლიანი ნივთის მიღების შემდგომ საკუთარი არჩევანით (სასამართლოს შეფასების გარეშე) მიმართოს ხელშეკრულებიდან გასვლის ან ფასის შემცირების მოთხოვნის უფლებას. ხოლო ხელშეკრულების დადების ეტაპზე გამყიდველის ინფორმირებულობა ფარული ნაკლის არსებობის შესახებ, მყიდველს გადახდილი სახელშეკრულებო ფასის უკან დაბრუნებისა და ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებას ანიჭებს.¹¹¹² ამრიგად, გამყიდველის პასუხისმგებლობა, ზიანის ანაზღაურების სახით, ნივთის ფარული ნაკლისათვის კელავე გამყიდველის ბრალზე დამოკიდებული რჩება. გამყიდველის ბრალეულობა დგინდება

---

¹¹⁰⁸ Beale H., Kötz H., Hartkamp A., Tallon D. (eds.), *Casebooks on the Common Law of Europe*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2002, 756.

¹¹⁰⁹ იხ. ფსკ-ის (French Civil Code, Translated by *Rouhette G* with the assistance of *Rouhette-Berton A.*, 2006) 1643-ე მუხლი.

¹¹¹⁰ იხ. ვენის კონვენციის 35-ე, 45-ე და 74-ე მუხლები.

¹¹¹¹ *Honnold J.O., Flechtner H. M. (ed.)*, *Uniform Law for International Sales under the 1980 United Nations Convention*, 4th ed., Wolters Kluwer Law and Business, Austin, Boston, Chicago, New York, The Netherlands, 2009, 612.

¹¹¹² იხ. ფსკ-ის (French Civil Code, Translated by *Rouhette G* with the assistance of *Rouhette-Berton A.*, 2006) 1645-ე მუხლი.

იმის მიხედვით, თუ რამდენად იცოდა მან ნიეთის ნაკლის არსებობის შესახებ. თუ გამყიდველს არ მიუძღვის ბრალი ნიეთის ფარული დეფექტის ცოდნაში, იგი მხოლოდ ფასის შემცირების ან ნიეთის საფასურის დაბრუნების, ასევე გაწეული გონიერული ხარჯებისთვის იქნება პასუხისმგებელი. ამასთან, მნიშვნელოვანია, რომ საგარანტიო პასუხისმგებლობის პრინციპი არ მოქმედებს ხილული დეფექტების მიმართ, რომელიც მყიდველს ძალისხმევის გარეშე შეეძლო გამოეველინა.¹¹³

ფარული ნაკლის გამო ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება ფრანგულ სამართალში გონიერული ვადით იფარგლება. გონიერული ვადის ათვლა იწყება იმ მომენტიდან, როდესაც მყიდველმა აღმოაჩინა ან შეეძლო აღმოეჩინა ნიეთის ფარული ნაკლი. ნაკლის არსებობის შესახებ გონიერულ ვადაში განუცხადებლობით ქარწყიდება ხელშეკრულებიდან გასვლისა და ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებები.¹¹⁴

სსკ-ის 494-ე I მუხლის თანახმად, ნიეთის ნაკლით ან ხელშეკრულებით განსაზღვრული სხვა პირობების დარღვევით მიყენებული ზიანი ანაზღაურდება ზოგადი წესის საფუძველზე. „ზოგად წესში“ იგულისხმება სსკ-ის 394-ე I მუხლით დადგენილი ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპი. ამრიგად, გამყიდველის ბრალი ნიეთის ნაკლის ცოდნაში მყიდველის ზიანის ანაზღაურების უფლებას წარმოშობს. ამასთან, მყიდველის შემხვედრი ბრალი გამორიცხავს ნაკლიანი ნიეთის მოწოდებიდან გამომდინარე ყოველგვარი უფლების განხორციელების შესაძლებლობას. კერძოდ, სსკ-ის 494-ე II მუხლის ძალით, მყიდველს არ წარმოეშობა უფლებები ნიეთის ნაკლის გამო, თუ ხელშეკრულების დადების მომენტში მან იცოდა აღნიშნულის შესახებ.

სსკ ნიეთის ნაკლის დაუყოვნებლივი აღმოჩენის ვალდებულებას აწესებს მეწარმე მყიდველის მიმართ. კერძოდ, მეწარმე მყიდველის მიერ ნაკლის აღმოჩენიდან გონიერულ ვადაში გამყიდველისათვის პრეტენზიის განუცხადებლობა უკარგავს მას ნიეთის ნაკლის საფუძ-

¹¹³ იხ. იქვე, 1642-ე მუხლი.

¹¹⁴ მნიშვნელოვანია, რომ სსკ-ის 352-ე მუხლი გონიერულ ვადას უწესებს მყიდველს ხილული დეფექტის აღმოსაჩენად, სანამ შესრულება მიღებულად ჩაითვლებოდეს სამართლებრივი მნიშვნელობით.

ველზე ყველა შესაძლო „დამცავი მოთხოვნის“¹¹⁵ წარდგენის უფლებას. თუ მეწარმეს ობიექტურად შეეძლო ნაკლის აღმოჩენა, ის ვეღარ მოითხოვს დამატებითი შესრულების მიღებას და ვერც სხვა მეორადი მოთხოვნის უფლებებით ისარგებლებს, მაგრამ, თუ მეწარმე სუბიექტის ბრალს უპირისპირდება გამყიდველის განზრახი ბრალი ნიეთის ნაკლის ცოდნაში, მაშინ მეწარმეს ნიეთის ნაკლის გამო უფლებები შეუზღუდავად წარმოეშობა; რაც შეეხება არამეწარმე მყიდველს, სსკ-ის 495-ე II მუხლის ანალიზიდან ირკვევა, რომ მას ნაკლის აღმოჩენიდან ნებისმიერ დროს აქვს ნიეთის ნაკლის გამო მეორადი მოთხოვნის უფლებების განხორციელების შესაძლებლობა. თუ გამყიდველი დაადგენს ნიეთის ვარგისიანობის ვადას, მაშინ მყიდველის მიერ მეორადი მოთხოვნის უფლებების გამოყენებაც ამ ვადით იქნება შემოფარგლული.

ნაკლის მქონე ნიეთის გაყიდვისას მხარეებს უფლება აქვთ შეზღუდონ ან გამორიცხონ მეორადი მოთხოვნის უფლებების გამოყენება. აღნიშნულ შეთანხმებას არ ექნება იურიდიული ძალა, თუ გამყიდველი განზრახ ღუშდა ნიეთის ნაკლის შესახებ.¹¹⁶ ანალოგიური შინაარსის ნორმას განამტკიცებს გსკ-იც იმ განსხვავებით, რომ პასუხისმგებლობის გამორიცხვის შესახებ დათქმა ბათილია როგორც ნიეთის ნაკლის განზრახ დაფარვის, ასევე ნიეთის ხარისხზე წინასწარი გარანტიის გაცემის შემთხვევაშიც.¹¹⁷

6. შეცვლილი გარემოებებით გამოწვეული გულისხმიერების ვალდებულების დარღვევა როგორც ხელშეკრულებიდან გასვლის წინაპირობა

გულისხმიერების ვალდებულების შეუსრულებლობის დარღვევის დამოუკიდებელ სახედ რეგლამენტაცია სსკ-ში პირდა-

---

¹¹⁵ ტერმინი ეკუთვნის დისერტაციის ავტორს და გამოყენებულია სამართლებრივი დაცვის მექანიზმების მნიშვნელობით.

¹¹⁶ იხ. სსკ-ის 497-ე მუხლი.

¹¹⁷ იხ. გსკ-ის (German Civil Code - Bürgerliches Gesetzbuch, Bundesministerium der Justiz, Juris GmbH, Saarbrücken, 2005) §444.

პირ არ იკვეთება, თუმცა ხელშეკრულებიდან გასვლის ნორმების ანალიზის საფუძველზე მაინც შესაძლებელია აღნიშნული დასკვნის ინტერპრეტირება.

გულისხმიერების ვალდებულება კეთილსინდისიერების უმნიშვნელოვანესი სეგმენტია, რომელიც მხარეს კონტრაქტის უფლებებისა და ქონებისადმი ეკისრება.¹¹⁸ კეთილსინდისიერება გულისხმობს სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილეთა მოქმედებას გულისხმიერებითა და პასუხისმგებლობით, ერთმანეთის უფლებებისადმი პატივისცემით მოპყრობას.¹¹⁹ სამოქალაქო მართლწესრიგი სწორედ ამ პრინციპზეა დაფუძნებული. კეთილსინდისიერი ქცევა სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილეთა მიერ ერთმანეთის უფლებებისადმი გულისხმიერებითა და პატივისცემით მოქმედებას გულისხმობს. კეთილსინდისიერების პრინციპის ძირითადი ფუნქცია სამართლიანი შედეგების დადგომა და ამავე დროს, აშკარად უსამართლო შედეგების თავიდან აცილებაა, რაც პირდაპირ უკავშირდება სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობასა და სიმყარეს.¹²⁰ ბრუნვაში ვლინდება ის ძირითადი პრინციპები, რომლებიც ადამიანს აქცევს ღირებულებებით შემკულ სუბიექტად. უმთავრესი ამ ბრუნვისათვის, კეთილსინდისიერებაა. არა ყველა ბრუნვაა ფასეული, არამედ კეთილსინდისიერი ბრუნვა – კევივალენტური ბრუნვა კი სამართლიანი ბრუნვის საწინდარია.¹²¹

კეთილსინდისიერებისა და გულისხმიერების პრინციპთა დარღვევა, მათი მნიშვნელობისა და მიზნის გათვალისწინებით, ვალდებულების შეუსრულებლობის დამოუკიდებელ სახედ არის მიჩნეული გსკ-სა და ევროპულ პრინციპებში. სსკ-ის 405-ე III „ბ“ ქვეპუნქტის განმარტებიდან კი ვლინდება, რომ სსკ-ის 316-ე II მუხლით დადგენილი მეორე მხარის უფლებებისა და ქონებისად-

¹¹⁸ იხ. სსკ-ის 316-ე II მუხლი.

¹¹⁹ *ზოიძე ბ., ჭანტურია ლ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი გ. (რედ.), საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი*, წიგნი III, თბ., 2001, 270.

¹²⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 6 ივლისის განჩინება საქმეზე: №ას-7-6-2010.

¹²¹ *ზოიძე ბ.*, სამართლის პრაქტიკული ყოფიერების შემეცნების ცდა – უპირატესად ადამიანის უფლებათა ჭრილში, ესეები, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 2013, 180.

მი განსაკუთრებული გულისხმიერების ვალდებულების დარღვევისას არ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლება, თუ კრედიტორს შესაძლებელია მოეთხოვოს ხელშეკრულების ძალაში დატოვება. აღნიშნულის საფუძველზე შესაძლებელია გაკეთდეს დასკვნა, რომ თუ შეცვლილი გარემოებებით წარმოშობილი გულისხმიერების ვალდებულება მნიშვნელოვანი ხარისხით დაირღვა, კრედიტორს ეკარგება ნდობა კონტრაქტისა და ინტერესი შესრულების მიმართ, შესაბამისად, არაგონიერულია კრედიტორს მოეთხოვოს ხელშეკრულების ძალაში დატოვება, რაც უფლებამოსილი პირისათვის ხელშეკრულებიდან გასვლის მოთხოვნის უფლებას აღმოაცენებს.

ამრიგად, სსკ-ის შესაბამისი ნორმების ანალიზიდან გულისხმიერების პრინციპის არსებითი ხელყოფა ვალდებულების დარღვევის დამოუკიდებელ სახედ ვლინდება,¹²² რომელიც სამართლებრივი წინაპირობის სახით ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლებას წარმოშობს.

დაცვის ვალდებულებები მიზნად ისახავს, დაიცვას ხელშეკრულების მხარეთა უფლებები, სამართლებრივი სიკეთე და ინტერესები. აღნიშნული ვალდებულებები დაცვას ექვემდებარება ნამდვილი ვალდებულებითი ურთიერთობისაგან დამოუკიდებლად.¹²³ სსკ-ის 316-ე მუხლში არაფერია ნათქვამი კრედიტორის ინტერესების დაცვაზე, მიუხედავად ამისა, დაცვის ვალდებულებები აუცილებლად მოიცავს ამ უკანასკნელსაც.¹²⁴

---

¹²² მსგავსად, გსკ-ისა და ევროპული პრინციპებისა.

¹²³ *Mattheus D.*, Schuldrechtsmodernisierung 2001/2002, Die Neuordnung des allgemeinen Leistungsstörungsrechts, JuS, 2002, მითითებულია: *მაჩალაძე ს.*, ზიანის ანაზღაურება ვალდებულების დარღვევისას (საქართველოსა და გერმანიის კანონმდებლობათა ანალიზი), „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოცემა, თბ., 2004, 93.

¹²⁴ *მაჩალაძე ს.*, ზიანის ანაზღაურება ვალდებულების დარღვევისას (საქართველოსა და გერმანიის კანონმდებლობათა ანალიზი), „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოცემა, თბ., 2004, 93.

IX. პასუხისმგებლობა და მისგან განთავისუფლება მესამე პირის მიერ შესრულების გართულების ან შეუძლებლობის გამომწვევი გარემოების აღმოცენების საფუძველით

1. პასუხისმგებლობა ვალდებულების შემსრულებელ მესამე პირთა ბრალეული ქმედებისთვის ვალდებულების შესრულების დაბრკოლებისას

არსებული სამოქალაქო ბრუნვის პირობებში ვალდებულების შესრულების მიზნისათვის ხშირად, აუცილებელია შესრულების გადანდობა შესატყვისი და სათანადო პროფესიული გამოცდილების მქონე პირთათვის.¹¹²⁵ სსკ-ის 371-ე მუხლის თანახმად, თუ კანონიდან, ხელშეკრულებიდან ან ვალდებულების ბუნებიდან არ გამომდინარეობს, რომ მოვალე პირადად უნდა შეასრულოს ვალდებულება, მაშინ ეს ვალდებულება შეიძლება შეასრულოს მესამე პირმა.¹¹²⁶ თანამედროვე სამოქალაქო ბრუნვის პირობებში ვალდებულებათა ძირითადი ნაწილი სწორედ მესამე პირის მეშვეობით სრულდება და არა პირადად ხელშეკრულების მონაწილეთა მიერ. იურიდიულ დოქტრინაში მესამე პირებს, რომლებზეც ხორციელდება ვალდებულების შესრულების დელეგირება, სუბშემსრულებლებს უწოდებენ.

მხარე ვალდებულების სხვა პირზე დელეგირებით არ თავისუფლდება შეუსრულებლობისათვის პასუხისმგებლობისაგან.¹¹²⁷ მესამე პირის ბრალეული ქმედება მიეწერება მხარეს, ვისთვისაც იდება ხელშეკრულება, ან სრულდება ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ვალდებულება.¹¹²⁸ აღნიშნული წესი არა მკაცრი პასუხ-

¹¹²⁵ *ძლიერიშვილი ზ.*, ვალდებულების შესრულება, თბ., 2006, 15.

¹¹²⁶ ეს სამართლებრივი ტრადიცია ჯერ კიდევ რომის სამართლისგან მომდინარეობს. იხ. *Zweigert K., Kötz H.*, Introduction to Comparative Law, Vol. II-The Institutions of Private Law, 2nd Revised ed., Translated from German by Weir T., Oxford, Clarendon Press, 1987, 299.

¹¹²⁷ *Lando O., Beale H.*, Principles of European Contract Law, Part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 134.

¹¹²⁸ იხ. იქვე, 135. ასევე, სსკ-ის 104-ე მუხლი.

ისმგებლობის სახე, არამედ სხვისი ბრალისათვის პასუხისმგებლობის პრინციპის გამოვლინებაა.

სსკ-ის 396-ე მუხლთან კავშირში უნდა ითქვას, რომ სხვისი ბრალისათვის პასუხისმგებლობის პრინციპს ემყარება: დამპირაუბლის პასუხისმგებლობა ქვემოქირაუნის მოქმედებისათვის, მენარდის პასუხისმგებლობა შემკვეთის წინაშე სუბმენარდის მოქმედებისათვის, ექსპედიტორის პასუხისმგებლობა დამხმარის მოქმედებისათვის და სხვა. იგივე წესი მოქმედებს იჯარის ხელშეკრულებაშიც. სხვისი ბრალის გამო პასუხისმგებლობის პრინციპი მოქმედებს დელიქტურ სამართალშიც. მაგალითად, ხელშეკრულების მხარე ვალდებულია, აანაზღაუროს მისი მუშაკის მიერ შრომითი მოვალეობების შესრულებისას მესამე პირისათვის მართლსაწინააღმდეგო ქმედებით მიყენებული ზიანი.¹²⁹

ევროპული პრინციპების 1:305-ე მუხლის თანახმად, თუ პირმა, რომელსაც სახელშეკრულებო ურთიერთობის მონაწილე მხარემ მიანდო ხელშეკრულების დადება ან ვალდებულების შესრულება:

ა) იცოდა ან ითვალისწინებდა გარკვეული ფაქტის არსებობას, ან ვალდებული იყო სცოდნოდა ან გაეთვალისწინებინა;

ბ) მოქმედებდა განზრახვით ან უხეში გაუფრთხილებლობით, ან კეთილსინდისიერებისა და გულისხმიერების პრინციპების საწინააღმდეგოდ, მაშინ აღნიშნული გარემოების ცოდნის, გათვალისწინებისა და ბრალეული ქმედებისათვის პასუხისმგებლობა ხელშეკრულების მონაწილე მხარეს დაეკისრება.

ევროპული პრინციპების 7:106-ე მუხლი არეგულირებს მესამე პირის მიერ ვალდებულების შესრულების საკითხს, სადაც გამოიყოფა ორი შემთხვევა:

1) იმ შემთხვევის გარდა, როდესაც მოვალის მიერ ვალდებულების პირადად შესრულება ხელშეკრულებიდან გამომდინარეობს, კრედიტორს არ შეუძლია უარი თქვას ვალდებულების მესამე პირის მიერ შესრულებაზე, თუ:

ა) მესამე პირი მოქმედებს მოვალის თანხმობით;

ბ) მესამე პირს აქვს ხელშეკრულების შესრულების ლეგიტიმური ინტერესი, ამასთან, მოვალე ვალდებულებას ვერ ასრუ-

¹²⁹ იხ. სსკ-ის 997-ე მუხლი.

ლებს, ან მომავალში მოსალოდნელია მის მიერ ვადამოსული ვალდებულების დარღვევის ფაქტი;

2) აღნიშნული მუხლის პირველი ნაწილის საფუძველზე მესამე პირის მიერ ვალდებულების ჯეროვანი შესრულება ათავისუფლებს მოვალეს შესრულების ვალდებულებისგან.

თუ მესამე პირის მიერ ვალდებულების ჯეროვანი შესრულება ევროპული პრინციპების 7:106-ე (2) მუხლის ძალით ათავისუფლებს მოვალეს სახელშეკრულებო ვალდებულებისაგან, შესაბამისად, მესამე პირის მიერ ვალდებულების დარღვევის შემთხვევაში, მოვალე პასუხისმგებელი რჩება კრედიტორის წინაშე და ამ უკანასკნელს მეორადი მოთხოვნის უფლებები წარმოიშობა თავდაპირველი მოვალის მიმართ. კრედიტორთან ვალდებულებით-სამართლებრივი ურთიერთობის მხარეა ვალდებულების მესამე პირზე გადამნდობი სუბიექტი და, შესაბამისად, ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის პირდაპირი პასუხისმგებლობა კრედიტორის წინაშე მას დაეკისრება.¹³⁰

ვენის კონვენციის 79-ე (1) მუხლის თანახმად, მოვალე პასუხისმგებელია ყველა იმ პირის ბრალისათვის, რომელსაც იყენებს მთლიანად ან ნაწილობრივ საკუთარი ვალდებულების შესასრულებლად. აღნიშნული ზოგადი პრინციპი გულისხმობს, რომ თუ მოვალეს აქვს ან შეეძლო ჰქონოდა გარკვეული წარმოდგენა ფაქტობრივი გარემოებების შესახებ, მაშინ ეს ცოდნა მას ბრალის სახით შეერაცხება.¹³¹

მსგავსად, უნიფიცირებული სამართლისა, გერმანული სამართალი ცნობს მოვალის პასუხისმგებლობას იმ პირის ბრალისათვის, რომელსაც თავად იყენებს საკუთარი ვალდებულების განხორციელებისათვის. აღნიშნული საკითხის რეგულირებისას ქართველი და გერმანელი კანონმდებლის ნება ერთმანეთს და ვენის კონვენციის რეგულირებას ემთხვევა. გსკ-ის 278-ე პარაგრაფი განამტკიცებს სხვისი ბრალისათვის პასუხისმგებლობის იდენტურ წესს სსკ-ის 396-ე მუხლთან მიმართებით: მოვალე თავისი

¹³⁰ *Lando O., Beale H., Principles of European Contract Law, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 78.*

¹³¹ *Schlechtriem P., Schwenger I., Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1065.*

კანონიერი წარმომადგენლის, ასევე იმ პირთა ბრალეული მოქმედებისათვის, რომელთაც იყენებს საკუთარი ვალდებულების შესასრულებლად, ისეთივე მოცულობით აგებს პასუხს, როგორც საკუთარი ბრალეული მოქმედებისათვის.

ამ შემთხვევაში მოვალისათვის პასუხისმგებლობის დაკისრების საფუძველია მისი ბრალი, რომელიც გამოიხატება ვალდებულების შემსრულებელ პირთა შერჩევისას საკმარისი წინდახედულებისა და მათზე სათანადო მეთვალყურეობის განუხორციელებლობით. ამ შემთხვევაში არ გამოიყენება გსკ-ის 276-ე III პარაგრაფი და შესაბამისად, სსკ-ის 395-ე II მუხლი: დაუშვებელია მხარეთა წინასწარი შეთანხმება მოვალის მიერ განზრახი მოქმედებით ვალდებულების დარღვევისას ზიანის ანაზღაურებისგან მისი განთავისუფლების შესახებ.¹¹²

გსკ-ის 179-ე I პარაგრაფის ძალით, წარმომადგენლობითი უფლებამოსილების არმქონე პირი ან წარმომადგენელი, რომლის უფლებამოსილებაც არ მტკიცდება, ვალდებულია, განახორციელოს შესრულება ან ანაზღაუროს დამდგარი ზიანი, იმ შემთხვევაში, თუ პრინციპალი არ მოიწონებს ხელშეკრულებას. თუკი პირმა არ იცოდა წარმომადგენლობითი უფლებამოსილების არქონის შესახებ, მაშინ იგი პასუხისმგებელია იმ ზიანისათვის, რაც მეორე ხელშემკრელ მხარეს მიადგა არაუფლებამოსილი წარმომადგენლის მიმართ არსებული მცდარი ნდობის შედეგად. ანაზღაურებას ექვემდებარება ზიანი, რომელიც არ აღემატება კრედიტორის სახელშეკრულებო ინტერესს ვალდებულებითსამართლებრივ ურთიერთობაში. კონტრაქტის მიერ წარმომადგენლობითი უფლებამოსილების არარსებობის შესახებ ცოდნის ან ცოდნის რეალური შესაძლებლობის ფაქტი მით უფრო გამორიცხავს არაუფლებამოსილი წარმომადგენლის პასუხისმგებლობას. ასევე არ ეკისრება პასუხისმგებლობა შეზღუდული ქმედუნარიანობის მქონე პირს, თუ იგი მოქმედებდა კანონიერი წარმომადგენლის თანხმობით.¹¹³

¹¹² აღნიშნული მოწესრიგებაც სსკ-ის 395-ე II მუხლში განსაზღვრული რეგულირების იდენტურია.

¹¹³ იხ. გსკ-ის (German Civil Code - Bürgerliches Gesetzbuch, Bundesministerium der Justiz, Juris GmbH, Saarbrücken, 2005) § 179.

ხშირად ვაღდებულების შესრულება დამოკიდებულია მესამე პირის მიერ ხელშეკრულების მონაწილის მიმართ საკუთარი ვაღდებულების დროულ შესრულებაზე. მაგალითად, სსკ-ის 397-ე მუხლის თანახმად, მოვალე პასუხისმგებელია შესრულებისათვის მაშინაც, როცა შესრულების საგანი სხვა პირისგან უნდა მიეღო და ვერ მიიღო, თუკი ხელშეკრულებიდან ან გარემოებებიდან სხვა რამ არ გამომდინარეობს. აქ საუბარია მესამე პირის ბრალეულ შეუსრულებლობაზე, რომელიც მოვალეს არ ათავისუფლებს კრედიტორის წინაშე შესრულების ვაღდებულებისაგან. თუკი მესამე პირის მიმართ დგება შესრულების ისეთი დამაბრკოლებელი გარემოება, რომელიც ზოგადად პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების საფუძველს ქმნის, მაშინ შესრულების ვაღდებულება ან პასუხისმგებლობა მოვალეს აღარ დაეკისრება.

2. შრომითი და ვაღდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობების განსხვავება მესამე პირთა ქმედებისათვის პასუხისმგებლობის ჭრილში

სამართლებრივი შედეგებისა და პასუხისმგებლობის თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია გსკ-ის 278-ე და 831-ე პარაგრაფების შეპირისპირება: გსკ-ის 278-ე პარაგრაფის (საკუთარი საქმეების მიმართ გულისხმიერება) თანახმად, მოვალე თავისი წარმომადგენლის და იმ პირთა მოქმედებისათვის, რომელთაც იგი იყენებს საკუთარი ვაღდებულების შესასრულებლად, პასუხს აგებს ისეთივე მოცულობით როგორც საკუთარი მოქმედების დროს. ამ შემთხვევაში შეზღუდვა განზრახი ბრალით მიყენებული ზიანის ანაზღაურების აკრძალვის შესახებ არ გამოიყენება (გსკ-ის 276-ე III პარაგრაფი).

გსკ-ის 831-ე პარაგრაფის შესაბამისად, სუბიექტი, რომელიც სხვა პირს აკისრებს დავალების შესრულებას, პასუხისმგებელია იმ ზიანის ანაზღაურებაზე, რომელსაც ეს უკანასკნელი დავალების შესრულებისას აყენებს მიმნდობ სუბიექტს. ზიანის ანაზღაურების ვაღდებულება არ დგება, თუ მარწმუნებელი დაქირავებული

პირის შერჩევისას იჩენს სამოქალაქო ბრუნვისათვის აუცილებელ ზრუნვასა და ყურადღებრიანობას. ხოლო თუ მინდობილი ვალდებულების შინაარსი არის მოწყობილობების ან ხელსაწყოების შეძენა ან დავალების შესრულების ხელმძღვანელობა, მაშინ პასუხისმგებლობა გამოირიცხება თუ მინდობილი პირი აუცილებელ ზრუნვას იჩენს შეძენისა თუ ხელმძღვანელობისას, ანდა თუ ზიანი მაინც დადგებოდა ასეთი ზრუნვის გამოჩენის შემთხვევაშიც.¹³⁴

ქართულ სამართალში პირი, რომელიც იყენებს დაქირავებულ შრომას, ვალდებულია აანაზღაუროს ის ზიანი, რომელიც დასაქმებულმა სამუშაოს შესრულების პროცესში მართლსაწინააღმდეგოდ მიაყენა მესამე პირს. ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება არ აღმოცენდება, თუკი დასაქმებულმა გამოიჩინა გონივრული წინდახედულება დასაქმებულის კანდიდატურის შერჩევაში ან ასეთი ზიანი, მიუხედავად წინდახედულების ზომების დაცვისა, მაინც დადგებოდა. დასაქმებელი ან ნებისმიერი სხვა პირი, რომელსაც ევალება ზედამხედველობის გაწევა სამუშაო პროცესზე ან აპარატურითა და ინვენტარით უზრუნველყოფა, ვალდებულია, აანაზღაუროს დამდგარი ზიანი.¹³⁵ განსხვავებით ზემოთ მოყვანილი რეგულირებისა, ვალდებულებით სამართალში მოვალე ვერ აიცილებს პასუხისმგებლობას იმის მტკიცებით, რომ მან ვალდებულების შემსრულებელი დიდი წინდახედულებით შეარჩია.

ვინაიდან გსკ-ის 278-ე და 831-ე პარაგრაფებს გამოყენების განსხვავებული წინაპირობები აქვთ, შესაბამისად, მათ შეფარდებას განსხვავებული სამართლებრივი შედეგები უკავშირდება. პასუხისმგებლობის წესის განსხვავების საფუძველია ის, რომ გსკ-ის 278-ე პარაგრაფში საუბარია ისეთ შემთხვევაზე, როდესაც მოვალე საკუთარი ვალდებულების შესასრულებლად იყენებს მესამე პირს („სახელშეკრულებო დამხმარეს“), რომელიც არ არის დასაქმებული შრომითსამართლებრივი გაგებით, როგორც ეს გადმოცემულია გსკ-ის 831-ე პარაგრაფში.

¹³⁴ *ტექნოლოგიური ზ. (მთარგ. და რედ.)*, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი, 2010 წლის პირველი მარტის მდგომარეობით, „სიესტა“, თბ., 2010, 176.

¹³⁵ იხ. გსკ-ის (German Civil Code - Bürgerliches Gesetzbuch, Bundesministerium der Justiz, Juris GmbH, Saarbrücken, 2005) §831.

თუ ხელშეკრულება იდება მხოლოდ ვალდებულების შესრულების უზრუნველსაყოფად, მაშინ წარმომადგენლის ბრალეული მოქმედებისათვის პასუხისმგებლობის პრინციპი არ გამოიყენება. მაგალითად, მწარმოებელი არ განიხილება „სახელშეკრულებო დამხმარედ“ გამყიდველისათვის, რომელსაც აკისრია საქონლის მიწოდების ვალდებულება.¹³⁶

3. მესამე პირთა მონაწილეობით დამყარებული ურთიერთობების განსხვავება სხვა სამართლებრივი კონსტრუქციებისაგან

ვალდებულების შესრულება მესამე პირის მეშვეობით განსხვავდება, როგორც ვალის გადაკისრების, ასევე უფლების დათმობის სამართლებრივი კონსტრუქციისგან.¹³⁷ ვალის გადაკისრებისათვის კრედიტორის თანხმობა სავალდებულოდ მოითხოვება, რადგან ახალი პირი ერთვება სახელშეკრულებო ურთიერთობაში და მათ შორის აღმოცენდება რელატიური ურთიერთობა. ამ შემთხვევაში თავდაპირველ მოვალეს ჩაენაცვლება ახალი სუბიექტი, ამიტომ კრედიტორისათვის მისი პიროვნება, ვალდებულების შესრულების უზრუნველყოფის თვალსაზრისით, ძალიან მნიშვნელოვანია. სულ სხვაგვარადაა საქმე ქვეკონტრაქტის შემთხვევაში – კრედიტორსა და მესამე პირს შორის არ აღმოცენდება პირდაპირი სახელშეკრულებო ურთიერთობა. ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის უშუალოდ (*per se*) კრედიტორის წინაშე პასუხისმგებელი ისევ თავდაპირველი მოვალე რჩება.

გერმანული სამართალი ცნობს დავალების ხელშეკრულებას, რომლის ძალით რწმუნებული სანაცვლო ანაზღაურების გარეშე (*without quid pro quo*) კისრულობს გარკვეული სამუშაოს შესრულებას მარწმუნებლის სახელით.¹³⁸ რწმუნებული ვალდე-

¹³⁶ *Markesinis S. B., Unberath H., Johnston A., The German Law of Contract – A Comparative Treatise*, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 364.

¹³⁷ იქვე, 363.

¹³⁸ იხ. გსკ-ის (German Civil Code - Bürgerliches Gesetzbuch, Bundesministerium der Justiz, Juris GmbH, Saarbrücken, 2005) §662.

ბულია, გადასცეს მარწმუნებელს ყველაფერი, რაც საქმისწარმოების პროცესში მიიღო და მოითხოვოს ყველა აუცილებელი და მიზნობრივი ხარჯის ანაზღაურება. დავალების ხელშეკრულებაში რწმუნებულს შეუძლია, გადაანდოს ვალდებულების შესრულება მესამე პირს, თუკი მას პირდაპირ მიეცა თანხმობა, ან ამის აუცილებლობა გამომდინარეობს შექმნილი ვითარებიდან.¹¹³⁹ დავალების გადანდობა მესამე პირისათვის შეიძლება განხორციელდეს როგორც მარწმუნებლის, ისე რწმუნებულის სახელით. პირველ შემთხვევაში მესამე პირი უშუალოდ (*vis-à-vis*) პასუხისმგებელი ხდება მარწმუნებლის წინაშე ვალდებულების დარღვევისათვის, რადგან მათ შორის პირდაპირი სახელშეკრულებო ურთიერთობა მყარდება; ხოლო მარწმუნებელსა და მესამე პირს შორის ხელშეკრულების არარსებობის შემთხვევაში, მარწმუნებელი უფლებამოსილია, მხოლოდ რწმუნებულის სახელით მოითხოვოს ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის ზიანის ანაზღაურება. რწმუნებული პასუხისმგებელია იმ ბრალისათვის, რაც მას მიუძღვის დავალების გადანდობისას მესამე პირის შერჩევაში (*culpa in eligendo*).¹¹⁴⁰

სსკ-ის 711-ე II მუხლის თანახმად, დავალების მესამე პირისათვის გადანდობისას რწმუნებული პასუხს აგებს მხოლოდ იმ ბრალისათვის, რომელიც მიუძღვის მას აღნიშნული პირის შერჩევაში. ასევე შემნახველი პასუხს აგებს შენახვის ადგილის ან მესამე პირის შერჩევაში, რომელსაც გადასცემს ხელშეკრულების საგანს,¹¹⁴¹ ასევე, ქვენარდობის ხელშეკრულებაში შემკვეთის წინაშე პასუხისმგებელია გენერალური მენარდე და არა სუბმენარდე. სსკ-ის 718-ე მუხლის თანახმად, მარწმუნებელს ეკისრება პასუხისმგებლობა რწმუნებულის მიერ დავალების განხორციელების დროს წარმოშობილი ზიანისათვის.

¹¹³⁹ იხ. გსკ-ის (German Civil Code - Bürgerliches Gesetzbuch, Bundesministerium der Justiz, Juris GmbH, Saarbrücken, 2005) §664.

¹¹⁴⁰ იხ. *Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A., The German Law of Contract – A Comparative Treatise*, 2nd ed., Hart Publishing, Oregon, Oxford and Portland, 363.

¹¹⁴¹ იხ. სსკ-ის (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, საქართველოს პარლამენტის ოფიციალური გამოცემა, „უწყებანი“, საკანონმდებლო დამატება, №31, 1997) 766-ე II მუხლი.

მოვალეს რეგრესული მოთხოვნის წარდგენის უფლება აქვს ფაქტობრივი შემსრულებლის მიმართ. წარმომადგენლობით ურთიერთობაში უფლება-მოვალეობები წარმოეშობა წარმოდგენილ პირს, რომლის სახელითაც იღება გარიგება. შესაბამისად, ურთიერთობის სუბიექტებად განიხილებიან მესამე პირი და წარმოდგენილი სუბიექტი.

4. მესამე პირთა სტატუსი და პასუხისმგებლობისგან „ორმაგი განთავისუფლების“ წესი

მესამე პირის ჩართულობით დამყარებულ სახელშეკრულებო ურთიერთობაში მნიშვნელოვანია განისაზღვროს, შეუძლია თუ არა მხარეს განთავისუფლდეს პასუხისმგებლობისაგან მესამე პირის მიერ ვალდებულების შეუსრულებლობის გამო.

განსხვავებით უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპებისა და ევროპული პრინციპებისაგან, ეენის კონვენცია მესამე პირის სტატუსის გამორჩეულ მოწესრიგებას ითვალისწინებს.¹⁴² კერძოდ, ეენის კონვენციის 79-ე მუხლის ფორმირების ისტორია ცხადყოფს, რომ მესამე პირებად განიმარტება მოვალის ორგანიზაციული სფეროსა და პასუხისმგებლობის სფეროს მიღმა არსებული დამოუკიდებელი სუბიექტები.¹⁴³ შესაბამისად, კონვენციის მიზნებისათვის მესამე პირებად განიხილებიან ის სუბიექტები,

---

¹⁴² აღნიშნული პრობლემა კონვენციის შემუშავების პროცესში ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს სადავო საკითხად იქნა წარმოდგენილი. იხ. *Schlechtriem P.*, *Uniform Sales Law, The UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, Manzschel Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Vienna, 1986, <http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/schlechtriem-79.html#b*>, [25.10.2014].

¹⁴³ *Stoll H.*, *Exemptions*, in *Commentary on U.N. Convention on the International Sale of Goods (CISG)*, *Schlechtriem P. (ed.)*, *Thomas G. (trans.)*, 2nd ed., 1998, para.35, 615, *Flambouras D. P.*, *The Doctrines of Impossibility of Performance and *clausula rebus sic stantibus* in the 1980 Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods and the Principles of European Contract Law: A Comparative Analysis*, *Pace Int'l L. Rev.*, Vol. 13, 2001, 274, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/flambouras1.html>>, [08.08.2014].

რომლებიც მოვალის ორგანიზაციულ ფარგლებსა და პასუხისმგებლობის სფეროს გარეთ მოქმედებენ.¹¹⁴⁴

კონვენციის ნორმების ფორმირებისას მესამე პირები, სტატუსის მიხედვით, ორ ძირითად ჯგუფად დაიყო:

– პირველ ჯგუფში მოაზრებული მესამე პირები (ვენის კონვენციის 79-ე (1) მუხლი) მართალია, კრედიტორის წინაშე არ წარადგენენ ვალდებულების შესრულებას, მაგრამ ქმნიან მოვალის მიერ ვალდებულების განხორციელების წინაპირობებს (მაგალითად, ნედლი მასალის ან ნახევრადწარმოებული პროდუქციის მიმწოდებლები, დამხმარე აგენტები).

აღნიშნული წესი არ გამოიყენება, თუ მიმწოდებელი ბაზარზე დომინანტი, გაბატონებული მდგომარეობის მქონე სუბიექტია ან თუ მიმწოდებლის შერჩევაში მყიდველი იღებდა მონაწილეობას და გამყიდველს არავითარი ზემოქმედების შესაძლებლობა მიმწოდებელზე არ აქვს.¹¹⁴⁵

– მეორე ჯგუფის (ვენის კონვენციის 79-ე (2) მუხლი) სახით სახელდება ის სუბიექტები, რომლებიც ეკონომიკურად და ორგანიზაციულად დამოუკიდებლები არიან გამყიდველისაგან და მის მიერ ჩართულნი არიან ურთიერთობაში სახელშეკრულებო ვალდებულების მთლიანად ან ნაწილობრივი შესრულების მიზნით.¹¹⁴⁶

---

¹¹⁴⁴ *Stoll H.*, Exemptions, in Commentary on U.N. Convention on the International Sale of Goods (CISG), *Schlechtriem P. (ed.)*, *Thomas G. (trans.)*, 2nd ed. 1998, მითითებულია: *Flambouras D.P.*, The Doctrines of Impossibility of Performance and Clausula Rebus SIC Stantibus in the 1980 Convention on Contracts for the International Sale of Goods and the Principles of European Contract Law - A Comparative Analysis, *Pace Intl'l L. Rev.*, Vol. 13, 2001, 274, <<http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/pacinlwr13&collection=journals&page=261>>, [08.08.2014].

¹¹⁴⁵ იხ. *Schlechtriem P.*, Uniform Sales Law, The UNConvention on Contracts for the International Sale of Goods, Manzsche Verlagsund Universitätsbuchhandlung, Wien, 1986, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/schlechtriem-79-e.html>>; *Schlechtriem P.*, Uniform Sales Law, The UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods, Manzsche Verlagsund niversitätsbuch-handlung, Vienna, 1986, <<http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/schlechtriem-79.html#b>>, [08.08.2014].

¹¹⁴⁶ იხ. *Tallon D.* in Commentary on the International Sales Law: The 1980 Vienna Sales Convention (edited by *Bianca M.*, *Bonell M.J.*, Milan, 1987, 545, <<http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/tallon-bb79-e.html>>, [08.08.2014].

მესამე პირში ასეთ შემთხვევაში იგულისხმება ისეთი სუბიექტი, რომელიც ეკონომიკურად დამოუკიდებელია გამყიდველისაგან, ორგანიზაციულად არ ექვემდებარება გამყიდველს და, შესაბამისად, არ მოიაზრება მისი პასუხისმგებლობის სფეროში.¹⁴⁷

ენის კონვენციის 79-ე (2) მუხლი განამტკიცებს „ორმაგი ფორსმაჟორის“ წესს, რომლის თანახმად, თუ ვალდებულების შესრულებლობა გამოწვეულია მესამე პირის მიერ, რომელიც მოვალის მიერ ჩართულ იქნა ვალდებულების სრულად ან მისი ნაწილის შესრულებაში, მოვალისა და მესამე პირის პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლება დაიშვება 79-ე (1) მუხლით გათვალისწინებული საფუძვლების არსებობისას. ამასთან, მოვალის განთავისუფლება პასუხისმგებლობისგან დაიშვება თუ იგი პასუხისმგებლობის გამომრიცხავი საფუძვლების არსებობას დაადასტურებს არა მხოლოდ საკუთარ თავთან, არამედ მესამე პირთან მიმართებითაც.¹⁴⁸

ამდენად, 79-ე (2) მუხლი მოითხოვს ქვეკონტრაქტის არსებობას, რომელიც, თავისი არსით, თავდაპირველ ხელშეკრულებას უკავშირდება, თუმცა ქვეკონტრაქტის მონაწილე მხარე ორგანულად დამოუკიდებელია მთავარი ხელშეკრულების მხარისაგან.¹⁴⁹ იურიდიულ დოქტრინაში აღიარებულია, რომ მოვალის მიმწოდებლები (79-ე (1) მუხლი) არ უნდა იქნენ განხილული მესამე პირებად 79-ე (2) მუხლის შინაარსით, რადგან ისინი მხოლოდ წინაპირობებს ქმნიან ვალდებულების შესრულებისთვის ან დახმარე-

---

¹⁴⁷ იხ. Tallon D., in *Commentary on the International Sales Law: The 1980 Vienna Sales Convention* (ed. by M. Bianca and M.J. Bonell, Milan, 1987, 545, <<http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/tallon-bb79-e.html>>, [08.08.2014].

¹⁴⁸ Gabriel H.D., *Contract for the Sale of Goods, A Comparison of Domestic and International Law*, Oceana Publications, Inc, Dobbs, Ferry, New York, 2004, 219; *Flambouras D.P.*, *The Doctrines of Impossibility of Performance and Clausula Rebus SIC Stantibus in the 1980 Convention on Contracts for the International Sale of Goods and the Principles of European Contract Law - A Comparative Analysis*, *Pace Intl'l L. Rev.*, Vol. 13, 2001, 273, <<http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/pacintlwr13&collection=journals&page=261>>, [08.08.2014].

¹⁴⁹ Pizer L.K., Smith M.R. (eds in Chief), *Southerington T.*, *Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) 2002-2003*, Kluwer Law International, The Hague, London, New York, 2004, 288.

ბას უწევენ მოვალეს მისი მომზადების პროცესში, მაგრამ არ ასრულებენ ვალდებულებას სრული ან ნაწილობრივი მოცულობით.¹¹⁵⁰ იგივე წესი მოქმედებს მოვალის დასაქმებულების მიმართ.¹¹⁵¹

ამრიგად, 79-ე (2) მუხლი მხოლოდ ისეთ მესამე პირებზე ვრცელდება, რომლებიც პირდაპირ, უშუალოდ ასრულებენ ვალდებულებას ან მის გარკვეულ ნაწილს. მაგალითად, ენერგიის მიმწოდებლის მიერ ვალდებულების შესრულება მთავარი ხელშეკრულების შესრულების წინაპირობაა, მაგრამ არა მისი ნაწილი.

„ორმაგი განთავისუფლების“ ტესტის¹¹⁵² გამოყენების საკითხი წყდება მხარისა და მესამე პირის მიმართ 79-ე (1) მუხლით გათვალისწინებული წინაპირობების არსებობის შეფასების საფუძველზე. აღნიშნული წესი იმოქმედებს მაშინაც, როდესაც გამყიდველს არ ევალებოდა მისი მიმწოდებლების შერჩევა ან კონტროლი, ასევე საქონლის მოძიება შეუძლებელი იყო სხვა წყაროს გამოყენებით.¹¹⁵³ ამასთან, პასუხისმგებლობის განსაზღვრისათვის უნდა დასტურდებოდეს განუყოფელი კავშირი ქვეკონტრაქტსა და ძირითად ხელშეკრულებას შორის; გამყიდველის მიერ მესამე მხარე ჩართული უნდა იყოს ურთიერთობაში სახელშეკრულებო ვალდებულების გარკვეული ნაწილის შესასრულებ-

---

¹¹⁵⁰ *Liu Ch, Newman M.S. (ed.), Remedies in International Sales, Perspectives from SISG, UNIDROIT Principles and PECL, JurisNet, LLC, Huntington, New York, 2007, 688.*

¹¹⁵¹ იხ. Switzerland 29 October 2003, Tribunale D'appello [Appellate Court], Lugano, Cantone, del Dicino, მითითებულია: *Liu Ch, Newman M.S. (ed.), Remedies in International Sales, Perspectives from SISG, UNIDROIT Principles and PECL, JurisNet, LLC, Huntington, New York, 2007, 689; Flambouras D. P., The Doctrines of Impossibility of Performance and Clausula Rebus Sic Stantibus in the 1980 Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods and the Principles of European Contract Law: A Comparative Analysis, Pace Int'l L. Rev., Vol. 13, 2001, 274, <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/flambouras1.html>>, [08.08.2014].*

¹¹⁵² *Brunner Ch, Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009, 187.*

¹¹⁵³ *Pizer L.K, Smith M.R. (eds in Chief), Southerington T., Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) 2002-2003, Kluwer Law International, The Hague, London, New York, 2004, 288.*

ლად და მას გაცნობიერებული უნდა ჰქონდეს, რომ კონკრეტული ქმედების განხორციელება პირდაპირ დაკავშირებულია ხელშეკრულების შესრულებასთან.¹¹⁵⁴

შრომის ორგანიზაციის პირობებით მოტივირებული გაფიცვა ან ლოკაუტი, ჩვეულებრივ, მოვალის ბიზნესის სფეროს ექვემდებარება.¹¹⁵⁵ დამსაქმებლის დაწესებულებაში მომუშავე პერსონალის მსგავსად.¹¹⁵⁶ ზოგადად, საკუთარ ორგანიზაციულ არეალში მოქცეული პერსონალისათვის პასუხისმგებლობა მოვალის რისკის სფეროში მოიაზრება.¹¹⁵⁷ პასუხისმგებლობის გამომრიცხველ გარემოებად მოვალე ვერ დაასახელებს იმ ფაქტს, რომ პერსონალის შერჩევა სათანადო წინდახედულებით განხორციელდა, ან რომ დასაქმებულები მისი მითითებების საწინააღმდეგოდ მოქმედებდნენ.¹¹⁵⁸ მოვალის პასუხისმგებლობა გამოირიცხება თუ მას არ ჰქონდა მესამე პირის თავისუფალი შერჩევის შესაძლებლობა ბაზარზე ამ უკანასკნელის დომინირებული მდგომარეობის არსებობის გამო.¹¹⁵⁹

პოლიტიკური შინაარსის გაფიცვები შესაძლებელია განხილულ იქნეს პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველად, თუ ხელშეკრულების ფორმირების ეტაპზე აღნიშნული დაბრკოლების გათვალისწინება ან შედეგების დაძლევა შეუძლებელი იყო გონიერული ზომების გამოყენებით, ასევე თუ ობიექ-

---

¹¹⁵⁴ *Pizer L.K., Smith M.R. (eds in Chief), Southerington T., Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) 2002-2003, Kluwer Law International, The Hague, London, New York, 2004, 288.*

¹¹⁵⁵ *Schlechtriem P., Schwenger I., Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1073.*

¹¹⁵⁶ *Schwenger I., Hachem P., Kee Ch., Global Sales and Contract Law, Oxford University Press, New York, 2012, 660.*

¹¹⁵⁷ *Schlechtriem P., Schwenger I., Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1067, 1077.*

¹¹⁵⁸ თუმცა, საკუთარი შრომითი პერსონალი არ განიხილება მესამე პირად, 79-ე (2) მუხლის მნიშვნელობით. *Schlechtriem P., Schwenger I., Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1072.*

¹¹⁵⁹ *Schlechtriem P., Schwenger I., Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1078.*

ტურად ვერ განხორციელდებოდა სათანადო რეზერვის აკუმულირება.¹¹⁶⁰

საქონლის მიღების დაბრკოლება მომწოდებლის შრომით დავაში ჩაბმის გამო, მოვალის რისკის სფეროს განეკუთვნება, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც მოვალე კონკრეტულ მომწოდებელზე დამოკიდებულია სახელშეკრულებო ურთიერთობიდან გამომდინარე ან ბაზარზე მოწოდების სხვა წყაროს არარსებობის გათვალისწინებით. იგივე წესი ვრცელდება გაფიცვების საფუძველით საგზაო თუ საჰაერო ტრანსპორტის მუშაობის შეფერხებაზე.

საფინანსო ორგანიზაციების მუშაობის გაფიცვის შემთხვევაში, მოვალემ გადახდა სხვა ბანკის მეშვეობით უნდა განახორციელოს.¹¹⁶¹ ფულადი ვალდებულების მოვალეც პასუხისმგებელია დათქმულ ანგარიშზე თანხის დროულ გადარიცხვაზე.¹¹⁶²

ევროპულ პრინციპებში მესამე პირის მიერ ვალდებულების შესრულების პროცესში წარმოშობილი დაბრკოლება, რომელიც აკმაყოფილებს შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობის¹¹⁶³ წინაპირობებს, არის თავდაპირველი მოვალის პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლების საფუძველი.¹¹⁶⁴

უნიდრუას სახელშეკრულებო პრინციპები და ევროპული პრინციპები მესამე პირებთან დაკავშირებული საკითხის განსხვავებულ მოწესრიგებას ითვალისწინებს და არ ადგენს პასუხისმგებლობისაგან განთავისუფლებისთვის „ორმაგი ფორსმაჟორის“ წესს. ამასთან, ეს სამართლებრივი ინსტრუმენტები მესამე პირების ცნებაში აერთიანებს, როგორც დასაქმებულებს და აგენტებს (პირები, რომლებიც ვენის კონვენციის მიხედვით ერთიანდებიან პირულ ჯგუფში), ასევე, დამოუკიდებელ ქვეკონტრაქტორებს (პირები, რომლებიც ვენის კონვენციის მიხედვით, ერთიანდებიან მეორე ჯგუფში).¹¹⁶⁵

¹¹⁶⁰ Schlechtriem P., Schwenger I., Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), 3rd ed., Oxford University Press, 2010, 1073.

¹¹⁶¹ იქვე.

¹¹⁶² იქვე, 1074.

¹¹⁶³ იხ. ევროპული პრინციპების 8:108-ე I მუხლი.

¹¹⁶⁴ Lando O., Beale H., Principles of European Contract Law, part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 78.

¹¹⁶⁵ იხ.: The UNCITRAL Digest of Case Law on the United Nations Convention on the International Sale of Goods, 2004; Lando O., Beale H., Principles of European Contract Law, Part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, 378.

X. დასკვნა

სახელშეკრულებო კომერციული ურთიერთობების რეგულირების მოქნილი სამართლებრივი მექანიზმები მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობას, აყალიბებს სიმდიდრისა და ძალაუფლების განაწილების მოქნილ სისტემას, ამასთან, იგი სამართლის სუბიექტთა ინტერესების განხორციელებისა და საზოგადოების მდგრადი ეკონომიკური განვითარების წინაპირობაა.

შეცვლილი გარემოებების გაელენით გართულებული სახელშეკრულებო ვალდებულების არსებობისას, საბაზრო ურთიერთობების მართვის ეფექტური საკანონმდებლო მექანიზმებით შესაძლებელია მიღწეულ იქნეს კონტრაქტულ ინტერესების სამართლიანი გადანაწილება და სახელშეკრულებო წონასწორობის შენარჩუნება.

ხელშეკრულების უზენაესობის ფუძემდებლური დანაწესი – *Pacta Sunt Servanda* – სამოქალაქო სამართლის ზოგად, ტრანსნაციონალურ პრინციპად არის აღიარებული. კერძოსამართლებრივი პრინციპების აღსრულება სიკეთეთა სამართლიანი განაწილებისა და სამოქალაქო ბრუნვის სუბიექტთა ინტერესების, ურთიერთსანაცვლო უფლება-მოვალეობების აღსრულების მიზანს ემსახურება. შეცვლილი გარემოებების არსებობისას, როდესაც ხელშეკრულების დაურღვევლობის პრინციპის დაცვა სახელშეკრულებო თანასწორობისა და კეთილსინდისიერების ხელყოფას განაპირობებს, წინა პლანზე ინაცვლებს სახელშეკრულებო სამართლიანობისა და ინტერესთა ბალანსის აღდგენის ამოცანა, რომელიც სამოქალაქო სამართლის დაცვითი ფუნქციით არის არსობრივად განსაზღვრული. შესაბამისად, სახელშეკრულებო ბოჭის საკითხი გადასინჯვასა და პასუხისმგებლობის გამომრიცხველი საფუძვლების არსებობის ანალიზს ექვემდებარება.

შეცვლილი გარემოებებით განპირობებული შესრულების გართულებისა და ფორსმაჟორის საბაზისო კონცეფციები მნიშვნელოვნად უახლოვდებიან ერთმანეთს დამაფუძნებელი სამართლებრივი წინაპირობებით (მახასიათებლებით), მაგრამ განსხვავდებიან თანამდევი სამართლებრივი შედეგებით.

ობიექტურად განხორციელებადი ვალდებულების შესრულების უკიდურესი გართულებისას შეცვლილი გარემოებებისადმი თავდაპირველი შეთანხმების მისადაგების სამართლებრივი მექანიზმი განიხილება ხელშეკრულების გადარჩენისა და, იმავდროულად, მხარეთა ინტერესების სამართლებრივი დაცვის საშუალებად. ფორსმაჟორი კი ვალდებულების აბსოლუტური შეუძლებლობის ან შესრულების დამძიმების ის ხარისხია, როდესაც შესრულების ვალდებულებისგან და პასუხისმგებლობისგან მხარეთა განთავისუფლება სახელშეკრულებო სამართლიანობისა და თანასწორუფლებიანობის უზრუნველყოფის ერთადერთ ინსტრუმენტად სახელდება.

შესრულების გართულებისა და შეუძლებლობის მჭიდროდ დაკავშირებული კონცეფციების ურთიერთდამოკიდებულების დადგენა, მით უფრო, რომ ფორსმაჟორის ცნება მხოლოდ აბსოლუტური შეუძლებლობის შემთხვევებით არ შემოიფარგლება, უმნიშვნელოვანესია პასუხისმგებლობის საზღვრების დადგენის თვალსაზრისით. სახელშეკრულებო სამართლიანობისა და თანასწორუფლებიანობის პრინციპების დაცვის შესაძლებლობა ის დემარკაციული ხაზია, რომელიც შესრულების გართულებისა და შეუძლებლობის საზღვრებს მიჯნავს – ერთი მხრივ, ხელშეკრულების ადაპტაციის და, მეორე მხრივ, შესრულების ვალდებულებისაგან სრული განთავისუფლების სახით. მოცემულ შემთხვევაში ხელშეკრულების უზენაესობისა და სახელშეკრულებო თანასწორობის პრინციპთა შორის უპირატესობის საკითხი დგება. აღნიშნული პრობლემის ანალიზი სამართლიანობის უნივერსალური პრინციპის უზრუნველყოფისთვის ხელშეკრულების დაურღვეველობის პრინციპის კანონიერი და თანაზომიერი შეზღუდვის საკითხის კვლევას გულისხმობს. უნიფიცირებული, ანგლო-ამერიკული და კონტინენტური ცივილისტური მეცნიერების შესწავლის საფუძველზე შესაძლებელია ითქვას, რომ სამართლის პრინციპების შეზღუდვა დასაშვებია მხოლოდ სამართლის სუბიექტთა ინტერესების განხორციელებისა და სამართლიანობის პრინციპთა უზრუნველყოფისათვის.

სამართლის მზარდი უნიფიკაციის პროცესის კვალდაკვალ უმნიშვნელოვანესია შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის საერ-
364

თაშორისო სამართლებრივი სისტემების ფუნდამენტურ სტანდარტებთან ჰარმონიზაცია. სრულყოფა ნაციონალური კანონმდებლობისა, რომელიც უნიფიკაციის პროცესის ინტეგრალური ნაწილია, გულისხმობს ეროვნული სამართლის ინსტიტუტების მეცნიერული კვლევით დასაბუთებულ დაახლოებას და მისი შესაბამისობის უზრუნველყოფას წამყვანი, დემოკრატიულ ღირებულებებზე ორიენტირებული სამართლებრივი სისტემების სტანდარტებთან. რამეთუ სამართალიც კვეთს სახელმწიფოებრივ საზღვრებს, მეცნიერული კვლევაც გლობალურ მიმართულებათა ორიენტირებული, რომელიც შესრულების გართულებისა და ფორსმაჟორის ინსტიტუტების შესწავლას გულისხმობს სხვადასხვა სამართლებრივ სისტემაში დამკვიდრებული ანალოგი ინსტიტუტების ურთიერთკავშირში განხილვის გზით.

მართლწესრიგთა უმრავლესობა შეცვლილი გარემოებების პირობების არსებობისას სამართლიანობისა და თანასწორუფლებიანობის პრინციპთა დაცვისკენ სტილურად განსხვავებული სამართლებრივი მექანიზმებით მიისწრაფვის. უნიფიკაციის პროცესმა და ინტერნაციონალიზაციამ აღნიშნული განსხვავებულობა მნიშვნელოვნად შეამცირა, წინააღმდეგობები აღმოფხვრა და სამართლებრივი დაცვის ინსტრუმენტები ერთმანეთთან დაახლოვა.

ანგლოამერიკულ სამართალში მოქმედი მკაცრი პასუხისმგებლობის პრინციპის საფუძველზე ყველა პირობას გარანტიის ძალა ენიჭებოდა. ხელშეკრულების ყველა არსებითი პირობის ზედმიწევნითი სიზუსტით შეუსრულებლობა ვალდებულების დარღვევას აფუძნებდა შესაბამისი პასუხისმგებლობით. ეტაპობრივად განხორციელდა მკაცრი პასუხისმგებლობის კომბინირება ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპთან და ამ გზით ანგლოამერიკული სამართალი დაუახლოვდა კონტინენტური სამართლის იურიდიული აზროვნების სისტემას. ანგლოამერიკულმა მსოფლმხედველობამ გვერდი ვერ აუარა შეცვლილი გარემოებების საკითხის მოწესრიგებას და ხელშეკრულების მიზნის ამაოებისა და კომერციული განუხორციელებლობის დოქტრინების საკანონმდებლო იმპლემენტაციით დააზუსტა და დააკონკრეტა შეთანხმების მბოჭავი ძალის მოქმედების ფარგლები.

ფუნდამენტური მსგავსების მიუხედავად, ქართული სამართლის არაერთი კონცეფცია მნიშვნელოვნად სცილდება გერმანიის სამოქალაქო სჯულდებით განმტკიცებულ ანალოგ ინსტიტუტებს და წინააღმდეგობრივი მოწესრიგებით გამოიხატება. კონტინენტური და ანგლოამერიკული სამართლის ფუძემდებლური კონცეფციების უნიფიცირება და ჰარმონიზაცია, მათი ეროვნული ბარიერებისაგან და წინააღმდეგობრივი რეგულირებისაგან განთავისუფლება და კომპრომისული მიდგომა სამართლის ფუნდამენტური კატეგორიების მიმართ, ემსახურება კომერციული ურთიერთობების სტაბილურობასა და საერთაშორისო სივრცის პროცესების პროგნოზირებას. აღნიშნულმა აუცილებლობამ „განაპირობა სახელშეკრულებო სამართლის სრული ტრანსფორმაცია.“¹¹⁶⁶

შესაბამისად ზემოაღნიშნულისა, ნებისმიერი სამართლებრივი სისტემის და, მათ შორის, ქართული სამოქალაქო სამართლის უმთავრესი ამოცანაა, პასუხისმგებლობის გამომრიცხველ საფუძველთა სისტემის ფორმირება და შესრულების დაბრკოლების ცნების მისადაგება ზოგად სახელშეკრულებო პრინციპებთან. რამეთუ შედარებითსამართლებრივმა კვლევამ აჩვენა, რომ მოწინავე სამართლებრივი კულტურის მქონე სამართლებრივი სისტემები სულ უფრო ესწრაფვიან პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველთა უნიფიცირებას.

ზოგადი სახელშეკრულებო პრინციპები უნიფიცირებული და განზოგადებული სამართლებრივი კონსტრუქციებია, რომლებიც გამოიყენება საერთაშორისო კომერციულ ხელშეკრულებათა საყოველთაოდ, საერთაშორისო დონეზე აღიარებული პრინციპების მნიშვნელობით. ზოგადი სახელშეკრულებო პრინციპები შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის ხარვეზული და ღია ნორმების, ასევე, ხელშეკრულების პირობების განმარტებისა და შეესების ქმედით მექანიზმად შეიძლება იქნეს განხილული.

---

¹¹⁶⁶ ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., *შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ.*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართალი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001, 1.

ფორსმაჟორი და ვალდებულების შესრულების გართულება, როგორც შესრულების ვალდებულებისგან განთავისუფლების და ხელშეკრულების ადაპტაციის საფუძველი, საერთაშორისო კომერციულ და სავაჭრო სამართალში აღიარებულია სახელშეკრულებო სამართლის უზოგადეს პრინციპებად. აღნიშნული კონცეფციები აერთიანებს სხვადასხვა სამართლებრივი სისტემისთვის ნიშანდობლივ, მაგრამ განზოგადებულ და ნეიტრალურ სამართლებრივ მახასიათებლებს და საკუთარ ცნებაში მოიაზრებს აუცილებელი, ძირითადი წინაპირობების სისტემურ ერთობლიობას.

სსკ არ ითვალისწინებს შეცვლილ გარემოებებთან დაკავშირებული პრობლემატიკის რეგლამენტაციას *შესრულების გართულების* ან *ფორსმაჟორის* სახელწოდებით. თუმცა, ქართული კანონმდებლობით განმტკიცებული კონცეფციები არსობრივად ვალდებულების შესრულების გართულებისა და ფორსმაჟორის უზოგადეს სამართლებრივ პრინციპებს ეხმიანება. მიუხედავად აღნიშნულისა, შეცვლილი გარემოებების მარეგულირებელი ნორმები საკითხის ფრაგმენტული მოწესრიგებით ხასიათდება – შეცვლილი გარემოებებით გართულებული სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების საკითხის საკანონმდებლო მოწესრიგების ანალიზი ქართულ სამართალში ავლენს არაერთ მნიშვნელოვან ხარვეზს როგორც სისტემური, ისე შინაარსობრივი თვალსაზრისით:

სსკ-ის 398-ე I მუხლის თანახმად, შეცვლილი გარემოებები სადმი ხელშეკრულების მისადაგება განსაზღვრული სამართლებრივი წინაპირობების არსებობას უკავშირდება: (1) ხელშეკრულების საფუძველად მიჩნეული გარემოებების (2) აშკარა (არსებითი) ცვლილების (3) აღმოცენება ხელშეკრულების დადების შემდგომ; (4) გარემოებათა წინასწარ გათვალისწინების შეუძლებლობა – არაგანჭვრეტადობა, გაუთვალისწინებლობა; (5) გარემოებათა წინასწარ გათვალისწინების შემთხვევაში: (ა) მხარეთა მიერ ხელშეკრულების არდადება (*ე.ი. სახელშეკრულებო ინტერესის არარსებობა ხელშეკრულების დადების მიმართ*) ან (ბ) მის განსხვავებულ შინაარსზე შეთანხმება; (6) შესრულების არაგონივრულობა (როდესაც მხარეს არ შეიძლება მოეთხოვოს შეუცვლელი ხელშეკრულების მკაცრად დაცვა).

უნიფიცირებული სამართლის ინსტრუმენტები ვალდებულებების შესრულების გართულების სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველად ამოქმედებას, დამატებით სხვა სამართლებრივი წინაპირობების არსებობას უკავშირებენ:

უნიფიცირებული სამართლისა და უცხოური სამართლებრივი სისტემების რეგულირების გათვალისწინებით, ვალდებულების შესრულების გართულების ცალკე წინაპირობის სახით ანალიზს ექვემდებარება თავად დაბრკოლების ცნებისა და სიმძიმის ხარისხი. დაბრკოლების სამართლებრივი ბუნება გულისხმობს როგორც ფიზიკური, ისე ეკონომიკური შეუძლებლობის გამომწვევი გარემოების არსებობას, რომელიც ეკონომიკურად განუხორციელებლად აქცევს შესრულებას, იწვევს ურთიერთსანაცვლო ვალდებულებების მნიშვნელოვან დისბალანსსა და სახელშეკრულებო წონასწორობის არსებით, ფუნდამენტურ ცვლილებას.

გარდა ზემოაღნიშნულისა, უცხოური სამართლით ვალდებულების შესრულების გართულების გამოყენების აუცილებელ საფუძველად განსაზღვრულია სსკ-ის მიერ პირდაპირ არაფორმულირებული სხვა წინაპირობები: ვალდებულების შეუსრულებლობის რისკის გამორიცხვა მხარის პასუხისმგებლობის სფეროდან, შესაბამისად, დაბრკოლების არსებობა მოვალის კონტროლის სფეროს მიღმა, დაბრკოლების თავიდან აცილების – დაძლევის ან მისი შედეგების აღმოფხვრის – შემცირების შეუძლებლობა, მხარეთა არაბრალეულობა, შეცვლილი გარემოებების დადგომისთანავე, კონტრაქტის მიმართ შეტყობინების ვალდებულების დაცვა, მიზეზობრივი კავშირი შეცვლილ გარემოებებსა და ვალდებულების შესრულების დაბრკოლებას შორის.

სსკ-ით ზემოაღნიშნული წინაპირობები პირდაპირ არ არის ფორმულირებული. შესრულების გართულების ცალკეული წინაპირობის არსებობის დადასტურება გარკვეულწილად შესაძლებელია სსკ-ის 398-ე მუხლის ინტერპრეტაციის გზით განხორციელდეს. კერძოდ, თუ გარემოებათა ცვლილება მხარისათვის არ არის ხელშეკრულების დადების ეტაპზე სავარაუდო, სახეზეა გაუთვალისწინებლობის წინაპირობა, რომელიც იმავდროულად გულისხმობს დაბრკოლების არაკონტროლირებად ხასიათს, მის

368

გარდაუვალ ბუნებას. კერძოდ, თუ კონტრაქტები არ ითვალისწინებდა და არც შეეძლო გაეთვალისწინებინა გარემოებათა ცვლილება, შესაბამისად, იგი მოკლებული იყო ამ დაბრკოლების თავიდან აცილების, დაძლევის ან მისი უარყოფითი შედეგების აღმოფხვრის ობიექტურ შესაძლებლობას.

ზემოაღნიშნული წინაპირობების არსებობა დაბრკოლებას მოვალის კონტროლის სფეროს მიღმა მოიაზრებს და, შესაბამისად, აფუძნებს დაბრკოლების მიმართ მოვალის არაბრალეულობის კიდევ ერთ მნიშვნელოვან, აუცილებელ წინაპირობას. არაბრალეულობის კრიტერიუმი კი, ბუნებრივია, გამორიცხავს პასუხისმგებლობას ვალდებულების შესრულების გართულებისა და შესრულების შეუძლებლობისათვის.

ამრიგად, ვალდებულების შესრულების უკიდურესი გართულებისა და შესრულების შეუძლებლობის კონცეფციების დეტალურ საკანონმდებლო მოწესრიგებას სსკ არ ახდენს. შესაბამისად, ამ ინსტიტუტების სამართლებრივი წინაპირობებისა და თანამდევი შედეგების ინტერპრეტაცია შესაძლებელია მხოლოდ უცხოური სამართლებრივი სისტემებით განსაზღვრული აღნიშნული კონცეფციების კლასიკური სამართლებრივი ბუნების მოშველიებითა და სასამართლო პრაქტიკის განზოგადების საფუძველზე.

განსახილველი საკითხის არსებული მწირი რეგულირების ნაცვლად, დეტალურად უნდა მოწესრიგდეს შესრულების გართულებისა და შეუძლებლობის კონცეფციების სამართლებრივი მახასიათებლები და მათი გამოყენებისათვის აუცილებელი, ე.წ. დამაფუძნებელი წინაპირობები შესაბამისობაში იქნეს მოყვანილი საერთაშორისო სამართლებრივი სისტემების უნიფიცირებულ მიდგომებთან.

მნიშვნელოვანია, რომ სსკ-ის 398-ე I მუხლის მიერ ფორმულირებული სამართლებრივი წინაპირობების უმრავლესობა არა მხოლოდ შესრულების გართულების, არამედ შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობის სამართლებრივ მახასიათებლებად შეიძლება იქნეს განხილული. შესრულების უკიდურესი დამძიმების ნიშანიც კი ფარდობითი შესრულების შეუძლებლობის წინაპირობად მიიჩნევა, რაც ართულებს შესრულების გართულებისა

და შეუძლებლობის კონცეფციების გამიჯვნის შესაძლებლობას, რამეთუ არ ადგენს მათი გამიჯვნის კრიტერიუმს.

პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების სისტემის სრულყოფილი ფორმირებისათვის აუცილებელია ქართულ სამართალში დეტალურად ჩამოყალიბდეს ვალდებულების შესრულების გართულებისა და ფორსმაჟორის კლასიკური კონცეფციების დაფუძნების განზოგადებული სამართლებრივი წინაპირობები; მათთვის ნიშანდობლივი ძირითადი სამართლებრივი მახასიათებლების დადგენით და სინთეზირებით აუცილებელია დაზუსტდეს აღნიშნული კონსტრუქციების მოქმედების ფარგლები, შესაბამისად, გაიმიჯნოს შესრულების ვალდებულებისგან განთავისუფლებისა და ხელშეკრულების ადაპტაციის საზღვრები. აღნიშნულის საფუძველზე შესაძლებელი გახდება შესრულების გართულებისა და ფორსმაჟორის ზოგად სახელშეკრულებო პრინციპებად, ტერმინოლოგიური და არსობრივი სახით, დამკვიდრება ქართულ სამართალში და მათი დაახლოება ეროვნული განსხვავებულობისაგან თავისუფალ უნიფიცირებულ სამართალთან.

შეცვლილ გარემოებათა პირობებში მხარეთა პასუხისმგებლობის განსაზღვრის თვალსაზრისით უმნიშვნელოვანესია სახელშეკრულებო რისკის ფარგლების დადგენა. ნაშრომში დაწვრილებით იქნა განხილული სახელშეკრულებო შეთანხმებით და მისი ნაგულისხმევი პირობების განმარტების საფუძველზე მხარის პასუხისმგებლობის საკითხი შეცვლილ გარემოებათა პირობებში, შესრულების შეუძლებლობისა და შემხვედრი ვალდებულების შეუსრულებლობის რისკთან დაკავშირებული პრობლემები.

პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საკითხი მჭიდროდ უკავშირდება რისკის გადანაწილების პრობლემას, რამეთუ პასუხისმგებლობის შერაცხვა უნდა განხორციელდეს რისკის უმთავრესად მატარებელ მხარეზე. თუ ხელშეკრულების განმარტებით რისკის გადანაწილების კონკრეტული მიზანი არ იკვეთება, მაშინ მხარეთა პასუხისმგებლობას რისკის გადანაწილების ნორმატიული წესი და კანონით განსაზღვრული საფუძველები განაპირობებს.

კონტრაქტთა ავტონომიურობის პრინციპიდან გამომდინარე, სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის დადგენისათვის უპირატესია მხარეთა მიერ რისკის ხელშეკრულებით შეთანხმებული გადანაწილება. თუმცა, აღნიშნული ავტონომიურობა საჭიროა გარკვეულ ფარგლებში მოქმედებდეს: დაუშვებელია სახელშეკრულებო დათქმებით პასუხისმგებლობის გადაკისრება არა კონკრეტული გარემოებისა და მისი განსაზღვრული შედეგების აღმოცენებისათვის, არამედ მოვალის ზოგადი პასუხისმგებლობის განმტკიცება ყოველგვარი შეცვლილი გარემოების გამოვლენის მიუხედავად. მსგავსი შეთანხმება მხარისათვის წინასწარ უცნობი და განუსაზღვრელი პასუხისმგებლობის დაკისრების საფრთხეს ქმნის.

შეცვლილი გარემოებებით განპირობებული მოსალოდნელი უარყოფითი შედეგების მოცულობისა და მასშტაბურობის პროგნოზირების შეუძლებლობა სამართლიანობისა და კეთილსინდისიერების პრინციპთა ხელყოფის საშიშროებას ქმნის. ამიტომაც, რისკის გადანაწილება დასაშვებია მხოლოდ კონკრეტული გარემოების და მისი განსაზღვრული შედეგებისათვის. გარემოების ფართოდ განმარტება, მისი განზოგადება და ანალოგიით გამოყენება უსამართლოდ მძიმე შედეგების ხელშეწყობად და არა ავტონომიურობის პრინციპის რეალიზებად შესაძლებელია იქნეს განხილული.

მართალია, კეთილსინდისიერების პრინციპის ძალით, ასეთი ზოგადი შინაარსის დათქმა ბათილად გამოცხადდება სამართლიანობის უზრუნველსაყოფად, მაგრამ პასუხისმგებლობის კანონით განსაზღვრული წესი ამოქმედდება და ვერ აღსრულდება მხარეთა ნება, რომელიც ითვალისწინებდა პასუხისმგებლობის ხელშეკრულებით დადგენილი წესისთვის უპირატესობის მინიჭებას.

შესაბამისად, არაკეთილსინდისიერი შეთანხმების ბათილობის თუნდაც მოქნილი სახელშეკრულებო პრინციპი არ შეიძლება იყოს საკმარისი სახელშეკრულებო ურთიერთობებში პასუხისმგებლობის განსხვავებული წესის განსაზღვრის შესახებ მხარეთა სახელშეკრულებო ნების რეალიზებისთვის.

ნაშრომში გამოკვლეულ იქნა საკითხი, მხარეთა ურთიერთშეთანხმებით შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების

მისადაგების კანონით დადგენილი წესის გამორიცხვის დასაშვებობის შესახებ. განხილულ იქნა, თუ რამდენად ამართლებს ნების ავტონომიის პრინციპი მხარეთა უფლებას, თავად განსაზღვრონ და გამორიცხონ სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის ნორმატიული წესი შეცვლილი გარემოებების აღმოცენების პირობებში.

აღნიშნულის პასუხად შესაძლებელია ითქვას, რომ არაკეთილსინდისიერი შეთანხმების ბათილობის თუნდაც მოქნილი უნივერსალური პრინციპი არ შეიძლება იყოს საკმარისი ვალდებულებითსამართლებრივ ურთიერთობებში მხარეთა სახელშეკრულებო ნებით შეთანხმებული პასუხისმგებლობის წესის ამოქმედებისათვის.

ხსენებული მოსაზრების დასტურია ფაქტი, რომ უნიფიცირებული სამართლით დაუშვებლად ცხადდება მხარეთა ურთიერთშეთანხმებით მათი ვალდებულების გამორიცხვა – 'სახელშეკრულებო მოლაპარაკებები აწარმოონ კეთილსინდისიერებისა და გულისხმიერების პრინციპთა შესაბამისად. ისტორიულად შეცვლილი გარემოებების ინსტიტუტის სამართლებრივ სივრცეში დამკვიდრება სახელშეკრულებო სამართლიანობისა და კეთილსინდისიერების უზრუნველყოფის პრინციპებით იყო მოტივირებული. შესაბამისად, მათი იმპერატიული მოქმედება ზემოხსენებული ფუნდამენტური პრინციპების დაცვისა და განხორციელების გარანტიებს ქმნის. სწორედ კეთილსინდისიერების პრინციპის შეზღუდვის ამკრძალავი იმპერატიული ნორმების საფუძველზე უნდა იქნეს აღიარებული დაუშვებლად შესრულების გართულების პირობებში გამოსაყენებელი სამართლებრივი დაცვის საშუალების – ხელშეკრულების ადაპტაციის მოთხოვნის უფლების – შეზღუდვა სახელშეკრულებო შეთანხმებით.

შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების ნორმების უგულვებელყოფის უფლება ანიჭებს მხარეებს ყოველგვარი მოულოდნელი სახელშეკრულებო ცვლილებისათვის პასუხისმგებლობის ერთ-ერთ მხარეზე გადაკისრების შესაძლებლობას. აღნიშნული კი ვერ განხორციელდება, რამეთუ სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის გადანაცვლება დასაშვებია არა ზოგადად ყოველგვარი გაუთვალისწინებლობისათვის, არამედ მხოლოდ კონკრეტული გარემოების ცვლილების, მისი განსაზღვრუ-

ლი მასშტაბისა და მოცულობის შედეგებისათვის. შესაბამისად, აუცილებელია შეცვლილი გარემოებების პრობლემატიკის მომწესრიგებელი დებულებები სსკ-ში იმპერატიული ნორმების სახით განმტკიცდეს ან განიმარტოს.

სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის განსაზღვრისათვის მნიშვნელოვანია ხელშეკრულების საგნის შემთხვევითი დაღუპვისა და განადგურების რისკის საკითხი. აღნიშნულ შემთხვევაში ვალდებულების დარღვევის სახედ ფუძნდება შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობა, რომელიც მეორადი მოთხოვნის სახით გამორიცხავს დამატებითი შესრულების მოთხოვნას და აღმოაჩენებს ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლებას. კრედიტორის მიმართ დამდგარი ზიანი კი არ დაექვემდებარება ანაზღაურებას, ვინაიდან არ იარსებებს აღნიშნული მოთხოვნის განხორციელების აუცილებელი წინაპირობები: მიზეზობრივი კავშირი მოვალის ქმედებასა და ზიანს შორის (შემთხვევითობამ განაპირობა ნიუთის დაღუპვა) და მოვალის ბრალი ნიუთის განადგურების მიმართ.

ამრიგად, შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობისას მოვალის სასარგებლოდ გამოირიცხება როგორც შესრულების, ისე ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა. თანასწორობის პრინციპების თვალსაზრისით, გაუმართლებლად უნდა იქნეს მიჩნეული შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობის რისკის სრული მოცულობით არაბრალეულ კრედიტორზე გადაკისრება.

სამართლიანობის პრინციპის თვალთახედვიდან გამართლებული იქნებოდა, შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობის შედეგად წარმოშობილი ზიანი საკანონმდებლო დონეზე თანაბრად განაწილებულიყო კრედიტორზეც და მოვალეზეც, როგორც ხელშეკრულების ორ თანაბრად არაბრალეულ მხარეზე. ამით შესაძლებელი იქნებოდა გართულებული სამოქალაქო ბრუნვის პირობებში ხელშეკრულების მონაწილეების თანასწორუფლებიანობისა და ეკვივალენტობის პრინციპის უზრუნველყოფა.

ვალდებულების შესრულების გართულების პირობებში ხელშეკრულების შეწყვეტასთან ან მის მკაცრ აღსრულებასთან შედარებით შეთანხმების პირობების ადაპტაცია შეცვლილი გარემოებებისადმი უპირველეს სამართლებრივი დაცვის საშუალებად უნდა იქნეს აღიარებული, რამეთუ იგი ემსახურება მხარეთა

ეკონომიკური ინტერესებისა და სამომავლო ურთიერთობების შენარჩუნებას, როდესაც სახელშეკრულებო ბოჭვის პრინციპის აღსრულება მხარეთა გონიერულ სახელშეკრულებო ინტერესებს განუხორციელებელს ხდის და მისი დაცვა მხოლოდ ფორმალურ მოთხოვნად რჩება.

სამართლებრივი დაცვის სხვა საშუალებებთან მიმართებით ხელშეკრულების ადაპტაციის პრიმატის გათვალისწინებით, განამტკიცებს კონტინენტური და უნიფიცირებული სამართლებრივი სისტემა შეცვლილი გარემოებებისადმი მისადაგების მიზნით მხარეთა მოლაპარაკების სავალდებულოობის დანაწესს.

ხელშეკრულების ადაპტაცია, როგორც სახელშეკრულებო ინტერესის რეალიზების მექანიზმი, მისი სამომავლო შესრულების უზრუნველყოფას ისახავს მიზნად და არა სასამართლოს ჩარევით ცალსახად ხელშეკრულების შეწყვეტას და უარყოფითი შედეგების მხარეებზე გადანაწილებას. ხელშეკრულების გადასინჯვა მეორადი მოთხოვნის უფლებების სამართლებრივ რეჟიმში ტრანსფორმაციის გარეშე, პირველადი სახელშეკრულებო ვალდებულების ადაპტირებული, შეცვლილი პირობებით შესრულებას გულისხმობს, რომელიც შესრულებაზე ორიენტირებული კონტინენტური სამართლის სისტემის ფუნდამენტური ღირებულებაა.

შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების დოქტრინა ეროვნულ სამართლებრივ სისტემებში კეთილსინდისიერების პრინციპის საფუძველზე აღმოცენდა და მისი დამკვიდრება სამართლიანობის არსით იყო მოტივირებული. კეთილსინდისიერების პრინციპს ორმაგი დაცვის ფუნქცია აქვს: ერთი მხრივ, ის აღჭურავს დაზარალებულ მხარეს ხელშეკრულების ადაპტაციის მოთხოვნით და, მეორე მხრივ, იცავს კრედიტორსაც: შეთანხმების მოდიფიცირების მოთხოვნა, ლეგიტიმური ეკონომიკური მიზეზისა და ინტერესის გარეშე, ჩაითვლება კეთილსინდისიერების პრინციპის დარღვევად და არ შეიძლება ხელშეკრულების ადაპტაციის წინაპირობა გახდეს.

შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების უფლება ფართოდ უნდა იქნეს გამოყენებული სასამართლოს მიერ, თუ მხარეთა მოლაპარაკება ადაპტაციის მიზნით უშედეგოდ დასრულდა. სახელშეკრულებო სამართლიანობისა და

წონასწორობის აღდგენისათვის მხარეთა თავდაპირველი მიზანი უნდა განიმარტოს კეთილსინდისიერების პრინციპის ჭრილში.

მოლაპარაკების წარმოება ხელშეკრულების ადაპტაციის მიზნით, ვალდებულების შესრულების უზრუნველსაყოფად აუცილებელ მხარეთა თანაქმედების, გულისხმიერების ვალდებულების გამოხატულებად უნდა განიმარტოს და მისი. შეუსრულებლობა, როგორც ვალდებულების დარღვევის დამოუკიდებელი სახე, სამართლებრივი, დაცვის საშუალებების გამოყენების წინაპირობად უნდა იქნეს შეფასებული.

ვალდებულების შესრულების გართულება მოლაპარაკების წარმოების მოთხოვნის უფლებას ანიჭებს მხარეს, იგი კონტრაქტების მიმართ აღმოაცენებს მოლაპარაკებაში ჩართვის ვალდებულებას შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების მიზნით. აღნიშნული ვალდებულების შეუსრულებლობის შემთხვევაში, ხელშეკრულების მისადაგებას უნდა ახორციელებდეს დამოუკიდებელი მესამე პირი მოსამართლის ან არბიტრის სახით. მოლაპარაკების წარმოება მხარეთა კანონით განმტკიცებული ვალდებულება უნდა იყოს, რომლის დარღვევა აღმოაცენებს სასამართლოსადმი მიმართვის უფლებას ხელშეკრულების ადაპტაციის მოთხოვნით.

მოლაპარაკების წარმოების ვალდებულების საკანონმდებლო დონეზე განმტკიცებით, უზრუნველყოფილი იქნება მხარეთა სასამართლოსადმი მიმართვის უფლება შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების მოთხოვნით. ამასთან, იგი მნიშვნელოვნად წაახალისებს დავების მშვიდობიანი გადაწყვეტის ფორმების გამოყენებას, რათა მხარეებმა გართულებული სახელშეკრულებო ვალდებულება ურთიერთთანამშრომლობით კვლავ აქციონ გარკვეული გონივრული სარგებლიანობის წყაროდ. ხელშეკრულების ადაპტაცია მხარეთა ან სასამართლოს ხელში იქცევა მხარეთა ლეგიტიმური სახელშეკრულებო მოლოდინებისა და ინტერესების აღსრულების ინსტრუმენტად.

სსკ არ განამტკიცებს ხელშეკრულების ადაპტაციის მიზნით მოლაპარაკების სავალდებულოობის პრინციპს. სსკ-ის 398-ე I მუხლის ბოლო წინადადებისა და III ნაწილის განმარტების თანახმად, თუ მხარე არ მოითხოვს შეცვლილი გარემოებებისადმი

ხელშეკრულების მისადაგებას, მოვალე განთავისუფლდება სა-
ხელშეკრულებო ბოჭვისგან და მიენიჭება ხელშეკრულებიდან
გასვლის უფლება. დაუშვებელია, არსებობდეს მოლაპარაკების
წარმოების ვალდებულების უგულებელყოფის უფლება. შესა-
ბამისად, საკანონმდებლო დებულებას: *შესაძლებელია მოთხოვ-
ნილ იქნეს შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისა-
დაგება უნდა მიენიჭოს იმპერატიული მნიშვნელობა და შესაძ-
ლებლობა უნდა განისაზღვროს ვალდებულების სახით. არსი
სწორედ ისაა, რომ უპირველესად, სავალდებულო წესით უნდა
განხორციელდეს შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების
მისადაგების მცდელობა მხარეთა მიერ და მხოლოდ აღნიშნუ-
ლის უშედეგოდ დასრულების შემდგომ შესაძლებელია განხორ-
ციელდეს ხელშეკრულების შეწყვეტა მისგან გასვლის უფლების
გამოყენებით.*

შესაბამისად, სსკ-ის 398-ე მუხლით განმტკიცებული ნორმა
შესაძლებელია დაზუსტდეს შემდეგი ფორმულირებით: თუ ის
გარემოებები, რომლებიც ხელშეკრულების დადების საფუძველი
გახდა, ხელშეკრულების დადების შემდეგ აშკარად შეიცვალა
და მხარეები არ დადებდნენ ამ ხელშეკრულებას ან დადებდნენ
სხვა შინაარსით, ეს ცვლილებები რომ გაეთვალისწინებინათ, *ასევე,
თუ ცალკეულ გარემოებათა და სამართლიანობის პრინციპის
გათვალისწინებით ხელშეკრულების მხარეს არ შეიძლება მო-
ეთხოვროს შეუცვლელი ხელშეკრულების მეაცრად დაცვა, მაშინ
აღმოცენდება შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების
მისადაგების მოთხოვნა.*

საკანონმდებლო ცვლილებას საჭიროებს ასევე, სსკ-ის 398-ე
III მუხლის შემდეგი ნორმა: *თუკი შეუძლებელია ხელშეკრულების
მისადაგება შეცვლილი გარემოებებისადმი, ან მეორე მხარე ამას
არ ეთანხმება, მაშინ იმ მხარეს, რომლის ინტერესებიც დაირღვა,
შეუძლია უარი თქვას ხელშეკრულებაზე.*

აღნიშნული საკანონმდებლო დებულება ეწინააღმდეგება
ხელშეკრულების შეწყვეტასთან შედარებით, მისი ადაპტაციის
პრიმატისა და, შეცვლილ გარემოებებთან მისადაგების მიზნით,
მოლაპარაკების სავალდებულოობის პრინციპს. აღნიშნული ნორმა
უგულებელყოფს სასამართლოს როლს შეცვლილი გარემოებე-
376

ბისადმი ხელშეკრულების მისადაგების პროცესში, რამდენადაც ხელშეკრულებიდან დაუყოვნებლივი გასვლის უფლებას უკაფ-შირებს ერთ-ერთი მხარის ნებას, მოლაპარაკების პროცესის გაუფ-ლელად და მოლაპარაკების შემდგომ ეტაპად სასამართლოსად-მი ადაპტაციის მოთხოვნის უფლების წარდგენას არ განიხილავს. არა და, შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადა-გების ინსტიტუტი პრეცედენტული სამართლის პირშოა, რომელიც სასამართლო წიადში აღმოცენდა და შემდგომ პოვა საკანონმ-დებლო რეგლამენტაცია.

კრედიტორის უარი შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკ-რულების მისადაგებაზე არ უნდა იქნეს მხედველობაში მიღებუ-ლი, რამდენადაც მას უპირისპირდება სახელშეკრულებო წონას-წორობისა და ეკონომიკური სარგებლიანობის აღდგენის საკანონ-მდებლო მიზანი, ასევე, მოვალის პატივსადები ინტერესი – შეიმ-სუბუქოს შესრულების ტვირთი.

ხელშეკრულების ადაპტაციაზე უარი დასაშეებად შეიძლე-ბა იქნეს განხილული მხოლოდ პატივსადები საფუძელის არსე-ბობისას, როდესაც ის ვერ უზრუნველყოფს ხელშეკრულების ეკონომიკური ბალანსის აღდგენას. ამ შემთხვევაშიც ხელშეკრუ-ლების ადაპტაციის შესაძლებლობაზე საბოლოო გადაწყვეტილე-ბის მიღება უნდა მიენდოს სასამართლოს და შეცვლილი გარე-მოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების შესაძლებლობისა და გონიერულობის შეფასება უნდა განისაზღვროს სასამართ-ლოს ექსკლუზიურ უფლებამოსილებად. მოლაპარაკების გზით ხელშეკრულების მოდიფიცირების პირობებზე შეთანხმების მიულ-წველობის პირობებში, ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლების რეალიზებამდე ხელშეკრულების ადაპტაციის მოთხოვნით სასა-მართლოსადმი მიმართვა, დამატებითი შესრულების მსგავსად, ხელშეკრულებიდან გასვლის წინაპირობად უნდა იქნეს დაწესე-ბული.

ზემოხსენებული წესის სამართლიანობა კიდევ ერთხელ დასტურდება ეკონომიკური შეუძლებლობის არსებობისას: ამ შემთხვევაში ვალდებულება მართალია, მოვალისათვის უკიდურე-სად მძიმეა შესასრულებლად, მაგრამ ეს სირთულე არ არის კრედიტორის შესრულების ინტერესთან მნიშვნელოვნად შეუსა-

ბამო (არაპროპორციული). კრედიტორის შესრულების ინტერესსა და მოვალის შესრულების სირთულეს შორის შეუსაბამობა არ არსებობს – რამდენადაც რთულია ვალდებულების შესრულება მოვალისათვის, იმდენად მნიშვნელოვანია ამგვარი შესრულების მიღება კრედიტორისათვის. ამ პირობებში, ხელშეკრულების მისაღებად ყოველთვის მოვალის, როგორც დაზარალებული მხარის, ინტერესებს ეხმადება, რომლისთვისაც თავდაპირველი პირობებით შესრულება მძიმე შედეგებს უკავშირდება. კრედიტორისათვის უმჯობესია ხელშეკრულების უცვლელი პირობებით შესრულება, რომელიც მნიშვნელოვნად ზრდის მისთვის სახელშეკრულებო ინტერესს, ხელშეკრულების ფასსა და სარგებლიანობას. თუმცა, კრედიტორისათვის შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების შესაბამისობაში მოყვანა არ იქნება მძიმე ეკონომიკური შედეგის მომტანი, რამდენადაც მისადაგების დროს სახელშეკრულებო პირობების მოდიფიცირებისას სასამართლო მაქსიმალურად ხელმძღვანელობს კეთილსინდისიერებისა (მაგალითად, სსკ-ის მე-8 III, 361-ე II და 316-ე II მუხლები) და სამართლიანობის (მაგალითად, სსკ-ის 325-ე მუხლი) პრინციპებით.

მოლაპარაკების წარმოების ვალდებულების საკანონმდებლო რეგლამენტაციასთან ერთად, ხელშეკრულების ადაპტაციისა და მისი შესრულების უზრუნველყოფის საშუალებად შესაძლებელია განხილულ იქნეს ასევე, სახელშეკრულებო დათქმები მოლაპარაკების წარმოების ვალდებულების შესახებ. აუცილებელია, რომ აღნიშნული დათქმები ითვალისწინებდნენ მოლაპარაკების პროცესის წარმოების წინაპირობებს, პრინციპებს, დამაბრკოლებელი გარემოებების ზოგად დახასიათებას, რომლებიც აღმოაცენებს მოლაპარაკების ვალდებულებას, დავის განმხილველი ორგანოს უფლებამოსილებას ხელშეკრულების ადაპტაციაზე,¹¹⁶⁷ მხარეთა ნების ავტონომიაში მისი ჩარევის ხარისხსა და ხელშეკრულების მოდიფიცირების ფარგლებს.

მოლაპარაკების ვალდებულების განმამტკიცებელი საკანონმდებლო დებულებით სახელშეკრულებო მოლაპარაკების წარ-

¹¹⁶⁷ *Ciematniece I.*, Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010, 73.

მოების ვალდებულების შესრულება უნდა განისაზღვროს მხარისათვის კანონმდებლობით დადგენილი მეორადი მოთხოვნის უფლებების გამოყენების წინაპირობად და აღნიშნული ვალდებულების დარღვევა ან არაკეთილსინდისიერი შესრულება უნდა ავტომატურად მხარეს სამართლებრივი დაცვის საშუალებებისადმი მიმართვის უფლებას და ქმნიდეს ამით გამოწვეული ზიანის ანაზღაურების საფუძველს. აღნიშნული ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის ზიანის ანაზღაურების განმტკიცება სსკ-ით მხარეთა მიერ მოლაპარაკების კეთილსინდისიერად წარმოების გარანტიას შექმნის.

ხელშეკრულების მისადაგების პირობების შესახებ მხარეთა შეთანხმებლობის შემთხვევაში, სასამართლო იღებს რამდენიმე შესაძლო გადაწყვეტილებას: 1. აკისრებს მხარეებს მოლაპარაკების გაგრძელების ვალდებულებას შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების მიზნით; 2. წყვეტს ხელშეკრულებას განსაზღვრულ დროსა და განსაზღვრული პირობებით; 3. ახორციელებს შეცვლილი გარემოებებისადმი შეთანხმების მისადაგებას სახელშეკრულებო ზიანისა და სარგებლის მხარეებზე სამართლიანი გადანაწილების გზით; 4. უცვლელად ტოვებს სახელშეკრულებო პირობებს თავდაპირველად შეთანხმებული შინაარსით.

ხელშეკრულების ადაპტაციის ფუნქციის რეალიზება არ გულისხმობს მხარეთა ნების ავტონომიის შეზღუდვას, არამედ მხარეთა იმ ნებისა და მიზნის განმარტების გზით დადგენის საშუალებაა, რომელიც მათ შესაძლებელია პქონოდათ შეცვლილი გარემოებების ხელშეკრულების დადების ეტაპზე ცოდნის პირობებში. ამასთან, აღნიშნული ინსტრუმენტი სასამართლოს ხელში მხარეთა მძიმე ეკონომიკური შედეგებისაგან განთავისუფლებისა და სახელშეკრულებო სამართლიანობის მიღწევის მექანიზმად იქცევა.

მოდიფიცირებული ხელშეკრულება შეცვლილი გარემოებების პირობებშიც მხარეთა ინტერესების ამსახველი და სარგებლიანობის მომტანი უნდა იყოს. სამართლიანობის, გონივრულობის, კეთილსინდისიერების, ინტერესთა თანაზომიერებისა და ეკონომიკური სარგებლიანობის პრინციპები ხელშეკრულების ადაპტაციის უმთავრეს საფუძველად უნდა იქნეს განხილული.

მნიშვნელოვანია, რომ სახელშეკრულებო პირობების მოდიფიცირება და არაეკვივალენტური ურთიერთსანაცვლო შესრულების დაბალანსება უნდა განხორციელდეს ხელშეკრულების თავდაპირველი არსის დაურღვევლად, მისი უმთავრესი სამართლებრივი კონსტიტუციის გარდაქმნის გარეშე.

ხელშეკრულების შეწყვეტა სასამართლოს მიერ უკიდურეს შემთხვევაში გამოსაყენებელი სამართლებრივი ინსტრუმენტია, რომელიც ამოქმედდება მხოლოდ იმ ეტაპზე, როდესაც ხელშეკრულების ადაპტაცია ვერ უზრუნველყოფს მხარეთა საუკეთესო ინტერესების რეალიზებას და ამასთან, შეწყვეტა ზიანს არ აყენებს საჯარო ინტერესებს.

სასამართლოსადმი ხელშეკრულების ადაპტაციის მოთხოვნით მიმართვის უპირატესობა იმითაც ვლინდება, რომ თუ იგი გაუმართლებლად მიიჩნეეს ხელშეკრულების მოდიფიცირებას, ხელშეკრულების შეწყვეტასაც კი განსხვავებული სამართლებრივი შედეგებით განახორციელებს, ვიდრე ეს მხარეთა მიერ ხელშეკრულებიდან გასვლის შემთხვევაში იქნებოდა შესაძლებელი. კერძოდ, სასამართლო აღჭურვილია უფლებამოსილებით გონივრულად და სამართლიანად გადაანაწილოს ვალდებულების შესრულების გართულების უარყოფითი შედეგები მხარეებზე სამართლიანობისა და თანასწორუფლებიანობის მაქსიმალური უზრუნველყოფით. აღნიშნული სამართლიანობის მიღწევა მოხდება მაშინ, როდესაც გაიზრდება კეთილსინდისიერების ყოვლისმომცველი ნორმატიული პრინციპის, როგორც ქმედითი, სამართლებრივი შედეგების მაკორექტირებელი მექანიზმის, გამოყენების მასშტაბი სამართლის შეფარდების პროცესში.

ვალდებულების შეუსრულებლობა სამოქალაქო ბრუნვის თანამდევი მოვლენაა. შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგების ან მისი თავდაპირველი პირობებით აღსრულების შეუძლებლობის შემთხვევაში, პირველადი სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევის საფუძველზე ურთიერთობა ტრანსფორმირდება მეორადი მოთხოვნის უფლებების სამართლებრივ რეჟიმში, რომლის ფარგლებშიც კანონმდებლობით განმტკიცებული სამართლებრივი დაცვის საშუალებების – მეორა-

დი მოთხოვნის უფლებების რეალიზებით ხორციელდება დარღვეული სახელშეკრულებო ინტერესის კომპენსირება.

ქართულ სამართლებრივ სივრცეში არ არსებობს ვალდებულების დარღვევის ერთიანი კონცეფცია. სსკ არ ითვალისწინებს დარღვევის ცალკეული სახის სრულყოფილ საკანონმდებლო მოწესრიგებას. მაგალითად, ნაკლიანი შესრულების, როგორც ერთ-ერთი სახის ვალდებულების დარღვევის და მასთან დაკავშირებული მეორადი მოთხოვნის უფლებების მარეგულირებელი დანაწესები ცალკეული ტიპის ხელშეკრულებების (ნასყიდობა, ნარდობა, ქირაენობა და ა.შ.) მომწესრიგებელ ნორმებშია გაბნეული და არ არის ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილის კუთვნილება. მოვალის მიერ ვადის გადაცილებაა ცალკე რეგლამენტაციის საგანი, ხოლო მისთვის განკუთვნილ თავში შესრულების შეუძლებლობას ერთადერთი მუხლი აქვს დათმობილი, ისიც როგორც ვადის გადაცილების გამომრიცხავ გარემოებას. და ბოლოს, გულისხმიერების ვალდებულების დარღვევის, როგორც შეუსრულებლობის ერთ-ერთი დამოუკიდებელი სახის, არსებობა ქართულ სამოქალაქო სამართალში პირდაპირ არ იკვეთება, არამედ სსკ-ის ნორმების ინტერპრეტაციით დგინდება.¹⁶⁸

შესრულების შეუძლებლობის, როგორც ვალდებულების დამოუკიდებელი სახის დარღვევის, მოწესრიგების თვალსაზრისით სსკ-ში მნიშვნელოვანი ვაკუუმი. კერძოდ, იგი ვადის გადაცილების მუხლშია წარმოდგენილი და მას საფუძვლიანი სამართლებრივი რეგულირება არ ეთმობა. თვით სსკ-ის 401-ე მუხლის სახელწოდებაც (ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობა) ვადის გადაცილების მარეგულირებელი ნორმის შინაარსთან მნიშვნელოვნად შეუსაბამოა. ამასთან, აღნიშნული საკანონმდებლო დებულებით შესრულების შეუძლებლობის მხოლოდ ერთ-ერთი სახე – არაბრალებული შეუძლებლობაა მოწესრიგებული, რომელიც არ არის ამ სამართლებრივი კონცეფციის ერთადერთი შემთხვევა, რადგან კონტინენტური სისტემის ქვეყნებში არსებობს მოვალის ან კრედიტორის ბრალით განპირობებული შესრულების შეუძლებლობის სახეც.

¹⁶⁸ სსკ-ის 405-ე III „ბ“ და 316-ე II მუხლები.

საწყისი შეუძლებლობის ცნებას ეხმიანება მართლსაწინააღმდეგო ან/და ამორალური პირობის ბათილობის მომწესრიგებელი 91-ე მუხლი სსკ-ში. ხოლო შესრულების შეუძლებლობისას მეორადი მოთხოვნის უფლებებზე ხელმისაწვდომობის, მხარეთა შესაბამისი პასუხისმგებლობის, კრედიტორისა თუ მოვალის ბრალეული ქმედებით გამოწვეული, დროებითი და მუდმივი, ობიექტური თუ სუბიექტური, აბსოლუტური თუ ფარდობითი შესრულების შეუძლებლობის საკითხები საკანონმდებლო დონეზე არ არის განსაზღვრული.

შესრულების შეუძლებლობის ზემოაღნიშნული სახეების არსებობისათვის ყოველთვის არ შეიძლება საფუძველად სსკ-ის 401-ე მუხლი იქნეს გამოყენებული.

სსკ ვალდებულების დარღვევის სახედ არ განამტკიცებს შესრულების არაბრალეულ შეუძლებლობას, ვინაიდან მისი არსებობისას ხელშეკრულების მოშლის მოწესრიგებას დამოუკიდებელი მუხლი ეთმობა, ხოლო ვალდებულების დარღვევისას ხელშეკრულების მოშლის შემთხვევა ცალკე – სსკ-ის 399-ე II მუხლით არის განსაზღვრული. ამრიგად, შესრულების შეუძლებლობა, როგორც ვალდებულების დარღვევის ერთ-ერთი დამოუკიდებელი ტიპი, სწორედ 399-ე II მუხლის მოქმედების სფეროს უნდა დაექვემდებაროს.

მართალია, შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობის არსებობისას სახელშეკრულებო ურთიერთობის შეწყვეტისათვის გამოიყენება სსკ-ის 399-ე I მუხლი, თუმცა სამსჯელოა, შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობის, რომელიც ვალდებულების დარღვევად არ არის კოდექსში პირდაპირ განმტკიცებული, და მეორადი მოთხოვნის უფლებების ურთიერთმიმართება, რომლებიც მხოლოდ ვალდებულების დარღვევის საფუძველზე აღმოცენდება.

სსკ არ ითვალისწინებს შესრულების შეუძლებლობის საფუძველით ხელშეკრულებიდან გასვლის მომწესრიგებელ ნორმას. კოდექსი შესრულების შეუძლებლობას მხოლოდ გრძელვადიანი სახელშეკრულებო ურთიერთობის შეწყვეტის (მოშლის) საფუძველად განიხილავს. ყველა სხვა ვალდებულებითსამართლებრივ ურთიერთობაში, რომელიც მრავალჯერადად განსახორციელებელ 382

შესრულებას არ ითვალისწინებს, შესრულების შეუძლებლობისას ხელშეკრულებიდან გასვლის საკითხი რეგულირების მიღმა რჩება. ამასთან, ხელშეკრულების მოშლის ინსტიტუტი, თავისი სამართლებრივი არსით, მნიშვნელოვნად განსხვავდება ხელშეკრულებიდან გასვლის კონცეფციისგან, რომლისთვისაც არსებითი მახასიათებელი სწორედ თავდაპირველი მდგომარეობის აღდგენა-რესტიტუციაა, რაც გრძელვადიანი ვალდებულებით სამართლებრივი ურთიერთობის პირობებში მოშლის მექანიზმის გამოყენებით ვერ განხორციელდება.

ამდენად, გრძელვადიანი სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების არაბრალეული შეუძლებლობისას ხელშეკრულების მოშლის საკითხთან ერთად, აუცილებელია მოწესრიგებას დაექვემდებაროს ასევე, ბრალეული შესრულების შეუძლებლობისას ხელშეკრულების სამართლებრივი ბედის, მხარეთა უფლება-მოვალეობებისა და ვალდებულების დარღვევის თანამდევი პასუხისმგებლობის პრობლემა.

შესრულების შეუძლებლობის ვალდებულების დარღვევის სახედ განმტკიცებით განსაზღვრული იქნება მეორადი მოთხოვნის უფლებებისადმი ხელმისაწვდომობის საფუძველი. მოვალის პასუხისმგებლობის ფარგლების დადგენის თვალსაზრისით, ასევე მნიშვნელოვანია შესრულების შეუძლებლობის სახეების დაწვრილებითი საკანონმდებლო მოწესრიგება.

შესრულების შეუძლებლობის ცნების საკანონმდებლო დონეზე განსაზღვრა კიდევ უფრო ხელს შეუწყობს ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკის განვითარებას და ვალდებულების დარღვევის მომწესრიგებელი ნორმების უნიფიცირებულ ინტერპრეტაციას.

სსკ-ში უნდა დამკვიდრდეს ვალდებულების დარღვევის უნიფიცირებული კონცეფცია, რომელიც გააერთიანებს ვალდებულების შეუსრულებლობის ყველა სახეს ვალდებულების დარღვევათა ერთიან სისტემაში და მოიცავს ყველა არსებით და ფუნდამენტურ გადახვევას ძირითადი სახელშეკრულებო ვალდებულების შინაარსიდან.

დარღვევის უნიფიცირებული ცნების საკანონმდებლო განმტკიცება გულისხმობს ვალდებულების შეუსრულებლობის,

როგორც ობიექტური ფაქტის, ვალდებულების დარღვევად აღიარებას. სამართლებრივი განსაზღვრულობისათვის მნიშვნელოვანია, სსკ-მა დეტალურად მოაწესრიგოს შეუსრულებლობის სახეები, მათი სამართლებრივი წინაპირობები და თანამდევ მეორადი მოთხოვნის უფლებათა სისტემა.

ვალდებულების დარღვევის სისტემის ხარვეზული მოწესრიგების სრულყოფის აუცილებლობა ნათლად წარმოჩინდება კონტინენტური და უნიფიცირებული სამართლის მორდერნიზებული ინსტიტუტების კვლევის საფუძველზე.

შეცვლილი გარემოებების დოქტრინა, როგორც პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძველი, მხარის კონტროლისა და რისკის სფეროს მიღმა, მოვალის ბრალისაგან დამოუკიდებლად აღმოცენებული მოვლენების არსებობას გულისხმობს, რამეთუ არ არსებობს მოვალის მხრიდან შეცვლილი გარემოებების გათვალისწინების, მათი აღკვეთის, უარყოფითი შედეგების აღმოფხვრის ან შემცირების ობიექტური შესაძლებლობა. შესაბამისად, ბრალეული ქმედებით განპირობებული ვადის გადაცილების პირობებში არ არსებობს შეცვლილი გარემოებების დოქტრინის გამოყენების საფუძველი, ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი წინაპირობის – არაბრალეულობის – არარსებობის გამო. ბრალეული შეუსრულებლობის პირობებში ვერ განხორციელდება ხელშეკრულების ადაპტაცია და ბრალეული მხარის პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლება. აღნიშნული, ვადის გადაცილების, როგორც უმთავრესად ბრალეული დარღვევის, სამართლებრივი ბუნებით არის განპირობებული.

შესაძლებელია, მოვალის მიერ პროდუქციის მიწოდების ვადის გადაცილება გაუთვალისწინებელი საკანონმდებლო აკრძალვით იყოს გამოწვეული. ასეთ შემთხვევაში, რა თქმა უნდა, არ არსებობს მოვალის ბრალი ვადის გადაცილების ფაქტის მიმართ,¹¹⁶⁹ მაგრამ ამ მოცემულობით მაინც არ წარმოიშობა არაბრალეული ვადის გადაცილება, არამედ – შესრულების შეუძლებლობა,

¹¹⁶⁹ ბიოლინგი პ., ლუტრინგჰაუსი პ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ცალკეული მოთხოვნის საფუძველების სისტემური ანალიზი, ბრემენი-თბილისი, 2004-2009, 30; *ჰენშელი ს.*, სამოქალაქო კაზუსების დამუშავების მეთოდია, გამომც. „სიესტა“, თბ., 2009, 42.

როგორც ვაღდეულების დარღვევის სხვა დამოუკიდებელი სახე და პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების საფუძვლად სწორედ შესრულების არაბრალეული, სამართლებრივი შეუძლებლობის გამოყენება მოხდება. პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლებისთვის კეთილსინდისიერებასა და სამართლიანობაზე დამყარებული დოქტრინის ამოქმედება გაუმართლებელია ვადის გადამცილებელი ბრალეული მხარის სასარგებლოდ.

ნაშრომის ფარგლებში განხორციელებული კვლევა უნიფიცირებული, ანგლოამერიკული და კონტინენტური სამართლის ქართულ სამართალთან ურთიერთკავშირში შესწავლას დაეფუძნა. აღნიშნულის ფონზე მნიშვნელოვანი იყო, ერთდროულად მსგავსი და კონცეფტუალური თვალსაზრისით, ხშირად წინააღმდეგობრივი რეგულირების სისტემური ანალიზი. მიღწეული კვლევის შედეგები შესაძლებელია თეორიული წყარო გახდეს ნაციონალური კანონმდებლობის დახვეწის, შიდასახელმწიფოებრივი სამართლის სრულყოფილი და სამოქალაქო ბრუნვის მოთხოვნებზე სწრაფად რეაგირებადი ფუნდამენტური ინსტიტუტების ჩამოყალიბების, ევროპული სამართლებრივი სიერცისათვის დამახასიათებელი პრინციპებისა და ღირებულებათა სისტემის ამსახველი სამართლებრივი ბაზის ფორმირებისთვის.

ბიბლიოგრაფია

ქართულ ენაზე:

ახელედიანი ზ., ვალდებულებითი სამართალი, თბ., 1999.

ბაჩიაშვილი ე., დამატებითი შესრულების, ხელშეკრულებიდან გასვლისა და ფასის შემცირების მეორადი მოთხოვნის უფლებები ნასყიდობაში (საქართველოსა და გერმანიის სამართლის მიხედვით), ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოცემა, თბ., 2008.

ბეგიაშვილი ნ., ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობა, „სარჩევი“, თბ., 2011.

ბზეკალაია ე., მომხმარებელთა უფლებები საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, სტატიათა კრებულში: გეგენაუ დ. (რედ.), ლადო ჭანტურია 50, საიუბილეო გამოცემა, დავით ბატონიშვილის სამართლის ინსტიტუტი, თბ., 2013.

ბილინგი კ., ლუტრინგჰუსი კ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ცალკეული მოთხოვნის საფუძვლების სისტემური ანალიზი, ბრემენი-თბილისი, 2004-2009.

გეგენაუ დ. (რედ.), წინათქმა, კრებულში: ლადო ჭანტურია 50, საიუბილეო გამოცემა, დავით ბატონიშვილის სამართლის ინსტიტუტი, თბ., 2013.

გოგიაშვილი გ., Clausula Rebus Sic Stantibus, დინამიკა და სტატიკა სამართალში, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, 9/2006-1/2.

ვაშაკიძე გ., კეთილსინდისიერება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით – აბსტრაქცია თუ მოქმედი სამართალი, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, 10/2007-1.

ვაშაკიძე გ., სამოქალაქო კოდექსის გართულებულ ვალდებულებათა სისტემა, GTZ, თბ., 2010.

ზარანდია თ., სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების ადგილი და ვადები (საკანდიდატო დისერტაციის ავტორეზიუმე), თბ., 2002.

ზოიძე ბ., ევროპული კერძო სამართლის რეცეფცია საქართველოში, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის თინათინ წერეთლის სახელობის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტი, კერძო სამართლის ინსტიტუტი, თბ., 2005.

ზოიძე ბ., საკონსტიტუციო კონტროლი და ღირებულებათა წესრიგი საქართველოში, გერმანიის ტექნიკური თანამშრომლობის საზოგადოება (GTZ), თბ., 2007.

ზოიძე ბ., სამართლის პრაქტიკული ყოფიერების შემეცნების ცდა – უპირატესად ადამიანის უფლებათა ჭრილში, ესეები, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2013.

ზოიძე ბ., ქართული სამოქალაქო კოდექსის შექმნის ისტორიიდან, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, 6/2003-1.

იოსელიანი ა., კეთილსინდისიერების პრინციპი სახელშეკრულებო სამართალში, (შედარებითსამართლებრივი გამოკვლევა), ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოცემა, 2007.

კანდელაკი რ., რეალური შესრულება თუ ზიანის ანაზღაურება: საერთაშორისო კონვენსუსი? საიუბილეო კრებული „სერგო ჯორბენაძე – 70“, თბ., 1996.

კერესელიძე დ., კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, თბ., 2009.

კერესელიძე დ., სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი დებულებები, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, 7/2004-1.

მათიაშვილი ზ., UNIDROIT - საერთაშორისო კომერციულ ხელშეკრულებათა პრინციპები, ჟურნ. „საერთაშორისო სამართალი“, №14, დეკემბერი, 2000.

მარიამიძე გ., ვალდებულებითი სამართალი, მე-2 ნაწილი, თბ., 2011.

მაჩალაძე ს., ზიანის ანაზღაურება ვალდებულების დარღვევისას (საქართველოსა და გერმანიის კანონმდებლობათა ანალიზი), ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოცემა, 2004.

მაჭარაძე მ., ხელშეკრულებიდან გასვლა და ხელშეკრულების მოშლა – განსხვავება და სამართლებრივი შედეგები (საქართველოსა და გერმანიის სამართლის მიხედვით), ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოცემა, თბ., 2008.

ნატყეზია ა., სამოქალაქო სამართლებრივი ნორმების განმარტებები უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკაში (2000- 2013), GIZ, 2014.

კელგერინო მ, სუბიექტური თუ ობიექტური სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობა? საიუბილეო კრებული „სერგო ჯორბენაძე – 70“, თბ., 1996.

ფიფია ა, ხელშეკრულებიდან გასვლის კონტინენტურეეროპული და ანგლოამერიკული სამართლებრივი მოწესრიგების ძირითადი მახასიათებლები და მათი გავლენა ქართულ სამართალზე, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოცემა, თბ., 2008.

შაკიაშვილი ბ, სახელშეკრულებო ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობა, სადისერტაციო ნაშრომი იურიდიულ მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად, თბ., 1997.

ჩაჩავა ს, მყიდველის მეორადი უფლებების შედარებითსამართლებრივი ანალიზი, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, სპეციალური გამოცემა, 2004.

ჩაჩავა ს, მოთხოვნების და მოთხოვნის საფუძვლების კონკურენცია კერძო სამართალში, სადისერტაციო ნაშრომი, თბ., 2010.

ჩიტაშვილი ნ, ბრალის მნიშვნელობა სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის განსაზღვრისათვის, „სამართლის ჟურნალი“, №1, 2009.

ჩიტაშვილი ნ, შეცვლილი გარემოებებით წარმოშობილი შესრულების გართულება და შეუძლებლობა, „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2011

ჩოხელი ნ, ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, თბ., 5/2002-4.

ცვაიგერტი კ, კოტცი კ, შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კერძო სამართლის სფეროში, ტომი II, თბ., 2001.

ძლიერიშვილის ზ, ვალდებულების შესრულება, თბ., 2006.

ჭანტურია ლ, ზოიძე ბ, ნინიძე თ, შენგელია რ, ხეცურიანი ჯ, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, ვალდებულებითი სამართალი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2001.

ჭანტურია ლ, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, თბ., 1997.

ჭანტურია ლ, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, თბ., 2000.

ჭანტურია ლ, სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბ., 2011.

ჭანტურია ლ., კორპორაციული მართვა და ხელმძღვანელთა პასუხისმგებლობა საკორპორაციო სამართალში, თბ., 2006.

ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი IV, ტ. II, თბ., 2001.

ჭეჭელაშვილი ზ. (მთარგ. და რედ.), გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი, 2010 წლის პირველი მარტის მდგომარეობით, „სიესტა“, თბ., 2010.

ჯუღელი გ. (რედ.), ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., ცერცვაძე გ., სახელშეკრულებო სამართალი, თბ., 2014.

ჭენშელი ს., სამოქალაქო კაზუსების დამუშავების მეთოდთა, გამოც. „სიესტა“, თბ., 2009.

უცხოურ ენებზე:

Ackermann Th., Beyond Expectation? An Assessment of the DCFR Rules on Contractual Damages, in *Wagner G (ed.)*, The Common Frame of Reference: A View from Law And Economics, Sellier – European Law Publishers GmbH, Munich, 2009.

Al-Emadi T.A., The Renegotiating Clause in Petroleum International Joint Venture Agreements, University of Qatar, Oxford Student Legal Studies Paper No. 04/2012, 2012.

Andersen K.B., Uniform Application of the International Sales Law, Understanding uniformity, the Global Jurisconsultorium and Examination and Notification Provisions of the CISG, Kluwer Law International, The Netherlands, 2007, 94.

Anson W., Anson's Law of Contract, 27th ed., Oxford: Oxford University Press, 1998.

Backhaus R., The Limits of the Duty to Perform in the Principles of European Contract Law, EJCL, Vol. 8.1, 2004.

Bar Ch, Clive E., Schulte-Nölke H., Beale H., Herre J., Huet J., Storme M., Swann S., Varul P., Vaneziano A., Zoll F. (eds.), Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference, Study Group on a European Civil Code and Research Group on EC Private Law (Acquis Group), Sellier, European Law Publishers GmbH, Munich, 2009.

Baranauskas E., Zapolskis P., The Effect of Change in Circumstances on the Performance of Contract, Mykolas Romeris University, 4 (118), 2009.

Barnett R.E., Some Problems with Contract as Promise, *Cornell L. Rev.*, Vol. 77, 1992.

Barry N., Force Majeure and Frustration, *Am. J. Comp. L.*, Vol. 27, 1979.

Basedow J., Towards a Universal Doctrine of Breach of Contract: The Impact of the CISG, *Int'l Rev. L. & Econ.*, Vol. 25, 2005.

Beale H., Hartkamp A. (eds.), Cases, Materials and Text on Contract Law, Oregon, Hart Publishing Oxford and Portland, 2002.

Beatson J., Friedman D. (eds.), Good Faith and Fault in Contract Law, Oxford University Press, 1995.

Berger K.P., International Arbitral Practice and the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, *Am. J. Comp. L.*, Vol. 46, 1998.

Berger K.P., Renegotiation and Adaptation of International Investment Contracts: The Role of Contract Drafters and Arbitrators, *Vand. J. Transnat'l L.*, Vol. 36, 2003.

Bergsten E.E., Miller A. J., The Remedy of Reduction of Price, *Am. J. of Comp. L.*, Vol. 27, 1979, 255-277, reprinted in CISG W3 database, *Pace Int'l L. Rev.*, 15 January, 1998.

Bianca C.M., Bonell M. J., Commentary on the International Sales Law – The 1980 Vienna Sales Convention, Milan, 1987.

Blum B.A., Chemerinsky E., Epstein R., Gilson R.F., Krier J.E., Neumann R. K., Syverud K.D., Warren E., Farndsworth E.A., Hazard G.S., Wolfman B. (eds.), Contracts, Examples and Explanations, 3rd ed., Aspen Publishers, New York, 2004.

Bonell M.J., An International Restatement of Contract Law: The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, 3rd ed., Ardsley, New York, 2005.

Bonell M.J., The CISG, European Contract Law and the Development of a World Contract Law, *Am. J. Comp. L.*, Vol. 56, Issue 1, 2008.

Bonell M.J., The Unidroit Principles and Transnational Law, *Unif. L. Rev.*, Vol. 5, 2000.

Bonell M.J., The UNIDROIT Principles 2010: An International Restatement of Contract Law, Symposium on the 2010 UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts: Towards a "Global" Contract Law, October 28, 2011.

Bonell M.J., The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts and CISG – Alternatives or Complementary Instruments? *Unif. L. Rev.*, Vol. 36, 1996.

Brand R.A., Fundamentals of International of International Business Transactions Documents, Kluwer Law International, The Hague, London, Boston, 2000.

Bridgeman C., Reconciling Strict Liability with Corrective Justice in Contract Law, *Fordham L. Rev.*, Vol. 75, 2007.

Brownlie I., Principles of Public International Law, 2nd ed., Oxford, 1973.

Brunner Ch., Force Majeure and Hardship under General Contract Principles, Exemption for Non-performance in International Arbitration, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2009.

Bund J.M., Force Majeure Clauses: Drafting Advice for the CISG Practitioner, *J.L. & Com.*, Vol. 17, 1998.

Burton S.J., Contract Law: Selected Source Materials, Restatement of Law, West Publishing Co., St. Paul, Minn., 1995.

Busch D., Hondius E., Kooten H. V., Schelhaas H. N., Schrama W. (eds.), The Principles of European Contract Law and Dutch Law: A Commentary, Kluwer Law International, Ars Aequi Libri, Nijmegen, 2002.

Busch D., Hondius E., The Principles of European Contract Law and Dutch Law: A Commentary (Perspectives on Company Law S.), Kluwer Law International; 1st ed., August 27, 2002.

Buxbaum R.M., Modification and Adaptation of Contracts: American Legal Developments, Kluwer, 1985.

Carlsen A., Can the Hardship Provisions in the UNIDROIT Principles be Applied When the CISG is the Governing Law? Copenhagen, Denmark, Pace Essay Submission, 1998.

Chechelashvili Z., Introduction to the Georgian Business Law, Textbook, GIZ, Tb., 2013.

Chen-Wishart M., Contract Law, 2nd ed., Oxford University Press, 2008.

Ciematniece I., Contract Renegotiation and Adaptation, Concept of Contract Renegotiation and Adaptation in International Commercial Law Contracts, Lambert Academic Publishing, Saarbrücken, 2010.

Cohen N., McKendrick E. (eds.), Comparative Remedies for Breach of Contract, Hart Publishing, Portland, Oregon, 2005

Collins H., *The Law of Contract*, Cambridge University Press, New York, 2003.

Collins H., *The Law of Contract*, LexisNexis Butterworth: London, 2003.

Corbin A.L., *Corbin on Contracts*, West Pub. Co., 1952, Chicago, 1091-1099.

Dessementet F., *Use of the UNIDROIT Principles to Interpret and Supplement Domestic Law*, 2002.

DiMatteo L.A., Dhooge L. J., Greene S., Maurer V. G., Pagnattaro M. A., *International Sales Law, A Critical Analysis of CISG Jurisprudence*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005.

DiMatteo L.A., *The Law of International Contracting*, Kluwer Law International, The Hague, London, Boston, 2000

DiPalma M., *Nachfrist under National Law, the CISG, and the UNIDROIT and European Principles: A Comparison*, *International Contract Adviser* (Kluwer), Vol. 5, No. 1, 1999.

Doudko A.G., *Summary of the Seminar on "Force Majeure and Hardship" organized by the ICC*, *Unif. L. Rev.*, Vol. 6, 2001.

Draetta U., *Force Majeure Clauses in International Trade Practice*, *Bus. L. J.*, Vol. 5, 1996.

Draetta U., *Hardship and Force Majeure Clauses in International Contracts*, *RDAI/IBLJ*, No. 3/4, 2002.

Draetta U., Lake R.B., Nanda V.P., *Breach and Adaptation on International Contracts, An Introduction to Lex Mercatoria*, Butterworth Legal Publishers, 1992.

Ebke W. F., Steinhauter B. M., *The Doctrine of Good Faith in German Contract Law*, in *Eisenberg M. A.*, *Impossibility, Impracticability and Frustration*, *J. Legal Analysis*, Vol. 1, No. 1, 2009.

Edlund H. E., *Imbalance in Long-Term Commercial Contracts*, *ERCL*, Vol. 5, Issue 4, 2009.

Eiselen S., Ferrari F., Flechtner H. M., Garro A., Ulrich M., Viscasillas P. P., Rogers V., Sono H., Witz C., Voleger A. K. (ed. in chief), *J.L. & Com., UNCITRAL Digest of Case Law on the United National Convention on Contracts for the International Sale of Goods, Special Issue*, University of Pittsburgh, Vol. 30, 2012.

Enderlein F., Maskow D., International Sales Law, United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods: Convention on the Limitation Period in the International Sale of Goods: Commentary, Oceana Publications, 1992.

Espenschied L.E., Contract Drafting, Powerful Prose in Transactional Practice, American Bar Association Publishing, US, 2010.

Farnsworth E. A., Closing Remarks, Am. J.Comp.L., Vol. 40, 1992.

Farnsworth E.A., Comparative Contract Law, Part III, United States by Oxford University Press Inc., New York, 2006.

Farnsworth E. A., Farnsworth on Contracts, 3rd ed., Vol. 2, Aspen Publishers, 2004.

Farnsworth E. A., On Contracts, 2nd ed., New York, 1998.

Frey M. A., Frey Ph. H., An Introduction to the Law of Contracts, 4th ed., Delmar Cengage Learning, 2007.

Faruque A., Possible Role of the Arbitration in the Adaptation of Petroleum Contracts by Third Parties, Asian Int'l Arb. J., Vol. 2, 2006.

Felemegas J.(ed.), An International Approach to the Interpretation of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (1980) as Uniform Sales Law, Sydney, 2007.

Ferrari F.(ed.), The CISG and Its Impact on National Legal Systems, Sellier, European Law Publishers, Munich, 2008.

Firoozmand M.R., Changed Circumstances and Immutability of Contract: a Comparative Analysis of Force Majeure and Related Doctrines, Bus. L. Int'l, Vol. 8, No.2, 2007.

Flambouras D., Comparative Remarks on CISG Article 79 & PECL Articles 6:111, 8:108, Pace Law School Institute of International Commercial Law, 2002.

Flambouras D. P., The Doctrines of Impossibility of Performance and *Clausula Rebus Sic Stantibus* in the 1980 Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods and the Principles of European Contract Law: A Comparative Analysis, Pace Int'l L. Rev., Vol. 13, 2001.

Flechtner H., Article 79 of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) as Rorschach Test: The Homeward Trend and Exemption for Delivering Non-Conforming Goods, Pace Int'l L. Rev., Vol. 19, 2007/1.

Flechtner M.H., Issues Relating to Exemption ("Force Majeure") Under Article 79 of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods ("CISG"), Legal Studies Research Paper Series, Pittsburgh, Pennsylvania, 2008.

Fox W.F., International Commercial Agreements, A primer on drafting, Negotiation and Resolving Disputes, 4th ed., Wolters Kluwer Law and Business, The Netherlands, 2009.

Frick J.G., Arbitration and Complex International Contracts, Kluwer Law International, Schulthess, 2001.

Fried C., Contract as Promise: A theory of Contractual Obligations. Harvard University Press: Cambridge, Mass, 1981.

Friedmann D., Performance Interest in Contract Damages, *Law Quart. Rev.*, Vol.111, 1995.

Fucci R.F., Hardship and Changed Circumstances as Grounds for Adjustment or Non-Performance of Contracts, Practical Considerations in International Infrastructure Investment and Finance, Thelen Reid & Priest LLP, American Bar Association Section of International Law, 2006

Gabriel H.D., Contract for the Sale of Goods, A Comparison of Domestic and International Law, Oceana Publications, Inc, Dobbs, Ferry, New York, 2004

Gaillard E., Savage J.(eds.), Fouchard Gaillard Goldman on International Commercial Arbitration, 1st ed., Business & Economics, Kluwer Law International, 1999.

Gaillard E. (ed.), Transnational Rules in International Commercial Arbitration (ICC Publ. Nr. 480, 4), Paris, 1993.

Gareth J., Schlechtriem P., Breach of Contract (Deficiencies in a Party's Performance), International Encyclopedia of Comparative Law, Vol. VII (Contracts in General), Chapter 15, Tübingen, 1999.

Garro M.A., Gap-Filling Role of the UNIDROIT Principles in International Sales Law: Some Comments on the Interplay between the Principles and the CISG, *Tul. L. Rev.*, Vol. 69, 1995, 1149.

Garro A.M., Columbia University School of Law, Adopted by the CISG-AC at its 11th meeting in Wuhan, People's Republic of China, New York, N.Y., USA, 2007.

Garro M.A., Comparison Between Provisions of the CISG Regarding Exemption of Liability for Damages (Art. 79) and the Counterpart Provisions of the UNIDROIT Principles, Art. 7.1.7, 2005

Gillette C.P., Commercial Rationality and the Duty to Adjust Long-Term Contracts, Minn. L. Rev., Vol. 69, 1984-1985

Goldberg V.P., After Frustration: Three Cheers for Chandler v. Webster, Wash. & Lee L. Rev., Vol. 68, Issue 3., 2011

Goldberg V.P., Excuse Doctrine: The Eisenberg Uncertainty Principle, J. Legal Analysis, Vol. 2, No. 1, 2010.

Goldberg V.P., Framing Contract Law, An Economic Perspective, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts and London, England, 2006.

Goldman B., The Applicable Law: General Principles of Law - the Lex Mercatoria: Law ed., Contemporary Problems in International Arbitration, London, 1986.

Goldman A.J., Sigismund W.D., Business Law and Practices, 8th ed., South-Western College/West, 2010

Gordley J., Impossibility and Changed and Unforeseen Circumstances, Am. J. Comp. L., Vol. 52, 2004,

Gordley J., Foundations of Private Law: Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment, Oxford University Press, New York, 2006

Gotanda J.Y., Renegotiation and Adaptation Clauses in Investment Contracts, Revisited, Villanova University School of Law, Vand. J. Transnat'l L., Vol. 36, 2003

Graffi L., Case Law on the Concept of "Fundamental Breach" in the Vienna Sales Convention, Int'l Bus LJ, No. 3, 2003.

Gregorio M., Impossible Performance or Excused Performance? Common Mistake and Frustration after Great Peace Shipping, KCLJ, Vol. 16, No. 1, 2005.

Halpern S.W., Application of the Doctrine of Commercial Impracticability: Searching for "The Wisdom of Solomon", U.Pa.L. Rev., Vol. 135, No.5, 1987.

Hartkamp A.S., Hesselink M., Hondius E. H., Mak Ch., du Perron C. E. (eds.), Towards a European Civil Code, 4th Revised and Expanded ed., Kluwer Law International, US, 2011.

Hartkamp A.S., Hesselink M., Hondius E.H., du Perron E., Jouston C., Veldman M.(eds.), Towards a European Civil Code, 3rd ed., Kluwer Law International, 2004.

Henseler P., Henseler & Partners·Dusseldorf, Germany, The Application in the contracting states of the United Nations Convention on Contracts for International Sale of Goods (CISG), 2007.

Hesselink M.W., CFR & Social Justice: A Short Study for the European Parliament on the Values Underlying the Draft Common Frame of Reference for European Private Law - What Roles for Fairness and Social Justice?, Centre for the Study of European Contract Law Working Paper Series No. 2008/08, Munich: Sellier, 2008.

Hillman R.A., Court Adjustment of Long-Term Contracts: An Analysis Under Modern Contract Law, Duke L. J., 1987.

Hillman R.A., Principles of Contract Law, 2nd ed., The Concise Hornbook Series, West, US, 2009.

Holtfrerich C.L., The German Inflation, 1914-1923, Berlin: Grunyer W. D., 1986

Hondius E., European Private Law – Survey, E.R.P.L, Issue 6, 2002-2004.

Hondius E.H., Grigoleit H. Ch., Unexpected Circumstances in European Contract Law, Cambridge University Press, New York, 2011.

Honnold O.J., Impediments Excusing Party From Damages (“Force Majeure”), Uniform Law for International Sales under the 1980 United Nations Convention, Kluwer Law International, The Hague, 3rd ed., 1999.

Honnold J.O., Flechtner H. M. (ed.), Uniform Law for International Sales under the 1980 United Nations Convention, 4th ed., Wolters Kluwer Law and Business, Austin, Boston, Chicago, New York, The Netherlands, 2009.

Horn N. (ed.), Adaptation and Renegotiation of Contracts in International Trade and Finance, Deventer/The Netherlands, Kluwer Law and Taxation Publishers, 1985.

Horn N., Changes in Circumstances and the Revision of Contracts in Some European Laws and International Law, in: *Horn N. (ed.)*, Adaptation and Renegotiation of Contracts in International Trade and Finance, Antwerp, Boston, London, Frankfurt a.M. 1985.

Horn N., Kötz H., Leser H. G., German Private and Commercial Law: An Introduction, Oxford, Oxford University Press, 1982.

Houh E., The Doctrine of Good Faith in Contract Law: A (Nearly) Empty Vessel? Utah L. Rev., Vol. 2005, U of Cincinnati Public Law Research Paper, No. 04-12, 2005.

Hubbard S.W., Relief from Burdensome Long-Term Contracts: Commercial Impracticability, Frustration of Purpose, Mutual Mistake of Fact, and Equitable Adjustment. Mo. L. Rev., Vol. 47, 1982.

Houtte H.V., Changed Circumstances and Pacta Sunt Servanda: *Gaillard (ed.)*, Transnational Rules in International Commercial Arbitration (ICC Publ. Nr. 480, 4), Paris, 1993.

Huber P., Mullis A., The CISG A New Textbook for Students and Practitioners, Selliers, European Law Publishers, Germany, 2007.

Hyland R., Pacta Sunt Servanda, A Meditation, Va. J. Int'l L., Vol. 34, 1994

Jacobs D.L., Legal Realism or Legal Fiction? Impracticability Under the Restatement (second) of Contracts, New York, Com. L.J., Vol. 87, 1982.

Jansen N., The Making of Legal Authority, Non-legislative Codifications in Historical and Comparative Perspective, Oxford University Press, New York, 2010.

Jenkins S.H., Exemption for Non-performance: UCC, CISG, UNIDROIT Principles - A Comparative Assessment, Tul. L. Rev., Vol.72, 1998.

Jones R., Moens G., International Trade Business Law Review, Vol. 10, 2006.

Karampatsos A., Supervening Hardship as Subdivision of the General Frustration Rule: A Comparative Analysis with Reference to Anglo-American, German, French and Greek Law, Eur. Rev. Private L., Kluwer Law International, The Netherlands, Vol. 13, No. 2, 2005.

Kazmierska A., The Remedy of Avoidance under the Vienna Convention on the International Sale of Goods, Pace Int'l L. Rev. of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods, Kluwer, 1999-2000.

Kessedjian C., Competing Approaches to Force Majeure and Hardship, Int'l Rev. L. & Econ, Vol. 25, 2005.

Kim N., Mistakes, Changed Circumstances and Intent, U. Kan. L. Rev., Vol. 56, 2007-2008

King V.K., Hardship as an Impediment to Performance in Terms of Article of the CISG, North-West University, November, 2010.

Knutson R., Common Law Development of the Doctrines of Impossibility of Performance and Frustration of Contracts and their Use and Application in Long Term Concession Contracts, Presented at the IBA Committee T, Berlin, ICLR 298, 1997.

Koch R., "Fundamental Breach": Commentary on Whether the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts may be used to Interpret or Supplement Article 25 CISG, *Pace Int'l L. Rev.*, 2004.

Kofod R., Hardship in International Sales CISG and the UNIDROIT Principles, University of Copenhagen-Faculty of Law, Pace Law School Institute of International Commercial Law, 2011.

Kovač M., Comparative Contract Law and Economics, Utrecht, 2008.

Kovač M., Comparative Contract Law and Economics (New Horizons in Law and Economics Series), Edward Elgar Pub., August 30, 2011.

Kronke H., The UN Sales Convention, the UNIDROIT Contract Principles and the Way Beyond, *J.L. & Com.*, Vol. 25:451, 2005-06.

Kull A., Mistake, Frustration, and the Windfall Principle of Contract Remedies, *Hastings L.J.*, Vol. 43, 1991-1992.

Lando O., Beale H., Principles of European Contract Law, Part I and II, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000.

Lando O., Salient Features of the Principles of European Contract Law: A Comparison with the UCC, *Pace Int'l L. Rev.*, Vol. 13, Issue 2, 2001.

Lando O., Vision of a Future World Contract Law: Impact of European and UNIDROIT Contract Principles, Thomson/West, UCCLJ, Vol. 37, Issue 2, 2004.

Laursen K., Pederson J., The German Inflation 1918-1923, Amsterdam, North Holland Pub. Co., 1964.

Lee W., Exemptions of Contract Liability Under the 1980 United Nations Convention, *Dick J. Int'l. L.*, 1990.

Lindström N., Changed Circumstances and Hardship in the International Sale of Goods, *NJCL*, 2006/1; *Litvinoff S.*, Force Majeure, Failure of Cause and Theorie De L'imprevision: Louisiana Law and Beyond, *La. L. Rev.*, Vol. 46, No. 1, 1985,

Liu Ch., Changed Contract Circumstances, 2nd ed., Pace Law School Institute of International Commercial Law, 2005.

Liu Ch., Force Majeure Perspectives from the CISG, UNIDROIT Principles, PECL and Case Law, 2nd ed., Case annotated update, Pace Law School Institute of International Commercial Law, 2005.

Liu Ch., Newman M. S.(ed.), Remedies in International Sales, Perspectives from SISG, UNIDROIT Principles and PECL, JurisNet, LLC, Huntington, New York, 2007.

Liu Ch., Remedies for Non-performance: Perspectives from CISG, UNIDROIT Principles & PECL, 2003.

Lookofsky J., Impediments and Hardship in International Sales: A Commentary on Catherine Kessedjian's "Competing Approaches to Force Majeure and Hardship, Int'l Rev. L. & Econ., Vol. 25, 2005.

Lookofsky J., The 1980 United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, *Herbots J.(ed.)/Blanpain R. (General ed.)*, International Encyclopedia of Laws - Contracts, Suppl. 29, 2000.

Lookofsky J. L., Understanding the CISG: A Compact Guide to the 1980 United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, 3rd ed., Publishing Copenhagen, Wolters Kluwer Law and Business, Austin, Boston, Chicago, New York, The Netherlands, 2008.

Lookofsky J.L., Understanding the CISG in Scandinavia, DJÆF Publishing Copenhagen, Copenhagen, 1996.

Lorenz A., Fundamental Breach under the CISG, Pace Int'l L. Rev., 1998.

Löwisch M., New Law of Obligations in Germany, Ritsumeikan L. Rev., No. 20, 2003.

Macneil I.R., The New Social Contract: An Inquiry into Modern Contractual Relations, Yale University Press New Haven, CT., 1980.

Maggi M., Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG), 2002-2003, Kluwer Law International, Netherlands, 2004.

Magnus U., Force Majeure and the CISG, In The International Sale of Goods Revisited, *Sarcevic, Volken (eds.)*, The Hague, 2001.

Magnus U., The General Principles of UN-Sales Law, published in English at 3 International Trade and Business Law Annual, Australia, Int'l. Trade & Bus. L. Ann., Vol. 3, 1997.

Markesinis S.B., Unberath H., Johnston A., The German Law of Contract – A Comparative Treatise, 2nd ed., Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006.

Maskow D., Hardship and Force Majeure, *Am. J. Comp. L.*, Vol. 40, 1992

McKendrick E., Chitty on Contracts, The Law of Contracts, Vol. 1, General Principles, Chapter 24, Discharge by Frustration, London, 1999.

McKendrick E., Contract Law, Oxford, Chapter 23, 2003.

McKendrick E., The Consequences of Frustration: The Law Reform (Frustrated Contracts) Act 1943, Force Majeure and Frustration of Contracts, 1991.

McKendrick E., The Creation of a European Law of Contracts – The Role of Standard Form Contracts and Principles of Interpretation, Kluwer-Deventer, 2004.

Mekki M., Pelese M. K., Hardship and Modification (or ‘Revision’) of the Contract, January 26, 2010.

Mizrachi K., Force Majeure in Project Finance: A Comparative and Practical Analysis of Risk Allocation, *J. Struct. Finan.*, Vol. 12, No. 2, 2006.

Moore H., Allocating Foreseeable Sovereign Risks in Infrastructure Investment in Indonesia: Force Majeure and Indonesia’s Economic Woes, PLI8, 2001.

Mustill M.J. (Lord Justice), The New Lex Mercatoria: The First Twenty-five Years, In *Liber amicorum for Lord Wilberforce*, 149 (M. Bos. & I. Brownlie eds, 1987), reprinted in *Arb. Int.* 4, 1988.

Musy A.M., The Good Faith Principle in Contract Law and the Pre-contractual Duty to Disclose: Comparative Analysis of New Differences in Legal Cultures, 2000.

Nachatar J.S., Hussin A.A., Omran A., Frustration of Contract in the Malaysian Construction Contract management, *IJE*, Tome 9, fascicule 3, Hunedoara, Romania, 2011.

Nancy K.S., *Reasonable Expectations in Socio-cultural Context*, *Wake Forest L. Rev.*, Vol. 45, 2010.

Naon H. A. G., Adaptation of Contracts: An Argentine Substantive and Private International Law Outlook, 1985.

Nicholas B., The French Law of Contract, 2nd ed., OUP Oxford, 1992.

Nicolas B., The Vienna Convention on International Sales Law, *L. Quart. Rev.*, 105, 1989.

Nottage L., *Changing Contract Lenses: Unexpected Supervening Events in English, New Zealand, U.S., Japanese and International Sales Law and Practice*, 2008.

Oliveira N. M. P., *The German Act to Modernize the Law of Obligations as a Model for the Europeanization of Contract Law? The New Rules Regarding Impossibility of Performance from the Perspective of a Portuguese Lawyer*, *EJCL*, Vol. 11.4, December 2007.

Osadare B., *Force Majeure and the Performance Excuse: A Review of the English Doctrine of Frustration and Article 2-615 of the Uniform Commercial Code*, 2010.

Perillo J.M., *Force Majeure and Hardship under the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*, *Contratación internacional. Comentarios a los Principios sobre los Contratos Comerciales Internacionales del Unidroit*, Universidad Nacional Autónoma de México - Universidad Panamericana, 1998.

Perillo J.M., *Hardship and Its Impact on Contractual Obligations: A Comparative Analysis*, Roma, 1996.

Perillo J.M., *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts: The Black Letter Text and a Review*, *Fordham L. Rev.*, Vol. 43, 1994.

Pichonnaz P.A., *From Clausula Rebus Sic Stantibus to Hardship: Aspects of the Evolution of the Judge's Role*, *Am. J. Legal Hist.*, Vol. 17, Issue 1, 2011.

Piliounis P.A., *The Remedies of Specific Performance, Price Reduction and Additional Time (Nachfrist) under the CISG: Are These Worthwhile Changes or Additions to English Sales Law?* *Pace Int'l L. Rev.*, Vol. 12, 2000.

Pizer L.K., Smith M. R. (eds in Chief), Southerington T., *Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) 2002-2003*, Kluwer Law International, The Hague, London, New York, 2004.

Poole J., *Casebook on Contract Law*, 9th ed., Online Resource Centre, Oxford University Press, Oxford, 2008.

Posner R., *Economic Analysis of Law*, §4.9, 7th ed., New York, 2007.

Posner R.A., Rosenfield A.M., *Impossibility and Related Doctrines in Contract Law: An Economic Analysis*, *J. Legal Stud.*, Vol. 6, 1977.

Posner R.A., Sykes A. O., *Efficient Breach of International Law: Optimal Remedies, "Legalized Noncompliance" and Related Issues*, *Mich. L. Rev.*, Vol. 110, No. 2, 2011

Puelinckx A. H., Frustration, Hardship, Force Majeure, Imprévision, Wegfall der Geschäftsgrundlage, Unmöglichkeit, Changed Circumstances, *J. Int'l Arbit.*, Vol. 3, No. 2, 1986.

Rapsomanikis M. G., Frustration of Contract in International Trade Law and Comparative Law, *Duq. Bus. L.J.*, Vol. 18, 1979-1980.

Reimann M., The Good, the Bad, and the Ugly: The Reform of the German Law of Obligations, *Tul. L. Rev.*, Vol. 83, 2009.

Reimann M., Zimmermann R., The Oxford Handbook of Comparative Law, Oxford University Press, USA, 2008.

Riesenfeld S., The Impact of German Legal Ideas and Institutions on Legal Thought and Institutions in the United States in the Reception of Continental Ideas in the Common Law World, *Reimann M.(ed.)*, 1993, 1820-1920.

Rimke J., Force Majeure and Hardship: Application in International Trade Practice with Specific Regard to the CISG and the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, *Pace Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, Kluwer, 1999-2000.

Ringer F. K., The German Inflation of 1923, Oxford University Press, New York, 1969.

Roberts Th.E., Commercial Impossibility and Frustration of Purpose: A Critical Analysis, *Can. J.L. & Jurisprudence*, Vol. 16, 2003.

Rohwer C.D., Skrocki A.M., Contracts in a Nutshell, 7th ed., West Nutshell Series, USA, 2010.

Rowan S., Remedies for Breach of Contract (A Comparative Analysis of the Protection of Performance), Oxford University Press, New York, 2012.

Säcker F.J., The Transition from German to European Civil law – Effective Competition, Fairness and Reasonableness and Consumer Protection as New Principles of a Modern Social Civil Law in Europe, 2009.

Salacuse J.W., Direct Foreign Investment and the Law in Developing Countries, *Foreign. Invest. L. J. ICSID Review*, Vol. 15, Issue 2, 2000.

Schlechtriem P., Butler P., UN Law on International Sales, The UN Convention on the International Sale of Goods, Springer, Verlag Berlin Heidelberg, 2009.

Schlechtriem P. (ed.), Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), 2nd ed., 1998.

Schlechtriem P., The German Act to Modernize the Law of Obligations in the Context of Common Principles and Structures of the Law of Obligations in Europe, Oxford U Comparative L Forum, Vol. 2, 2002.

Schlechtriem P., Uniform Sales Law, The UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods, Manzsche Verlagsund niversitätsbuchhandlung, Vienna, 1986

Schlechtriem P., Basic Structures and General Concepts of the CISG as Models for a Harmonisation of the Law of Obligations, Juridica X/2005.

Schlechtriem P., Schwenger I., Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG), 3rd ed., Oxford University Press, 2010.

Schmidt-Kessel M. (Osnabrück), Remedies for Breach of Contract in European Private Law - Principles of European Contract Law, Acquis Communautaire and Common und Frame of Reference, in *Schulze R. (ed.)*, New Features in Contract Law, Sellier, European Law Publishers, München, 2007.

Schulte-Nölke H., The New German Law of Obligations: an Introduction, 2002.

Schwartz A. A., A „Standard Clause Analysis” of the Frustration Doctrine and the material Adverse Change Clause, UCLA L. Rev., Vol. 57, 2009-2010.

Schwenger I., Force Majeure and Hardship in International Sales Contracts, VUWLR, Vol. 39, 2008.

Schwenger I., Hachem P., Kee Ch., Global Sales and Contract Law, Oxford University Press, New York, 2012.

Schwenger I., Hachem P., The CISG - Successes and Pitfalls, Am. J. Comp. L., Vol. 57, 2009.

Scott R. E., In (Partial) Defense of Strict Liability in Contract, Columbia Law and Economics Working Paper No. 341, Mich. L. Rev., Vol. 107, 2009.

Scott R.E., The Death of Contract Law, U. Toronto L. J., Vol. 54, 2004.

Seliazniova T., Prospective Non-Performance or Anticipatory Breach of Contract (Comparison of the Belarusian Approach to CISG Application and Foreign Legal Experience), J.L.&C., Vol. 24, 2004.

Sharp M. P., *Pacta Sunt Servanda*, Colum. L. Rev., Vol. 41, 1941.

Silveira M., *Termination of Contract under the Principles of European Contract Law - A Comparative Study*, Pace Law School Institute of International Commercial Law, 2006.

Sivigila P., *Contracts and Negotiating for the Business Person (You and Your Lawyer)*, Carolina Academic Press, United States of America, 2007.

Slater S. D., *Overcome by Hardship: Inapplicability of the UNIDROIT Principles' Hardship Provisions to CISG* Fla. J. Int'l L., Vol. 12, 1998.

Smith S. A., *Contract Theory*, McGill University, Oxford University Press, 2007.

Smythe D. J., *Bounded Rationality, the Doctrine of Impracticability, and the Governance of Relational Contracts*, S. Cal. Interdisc. L.J., Vol. 13, No. 2, 2003-2004.

Sondahl E., *Understanding the Remedy of Price Reduction – A Means to Fostering a More Uniform Application of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, VJ Int'l Comm. Arb., Vol. 7, 2003.

Southerington T., *Impossibility of Performance and Other Excuses in International Trade*, Publication of the Faculty of Law of the University of Turku, Private Law Publication Series B:55, Turku, 2001.

Speidel R.E., *Contracts in Crises, Excuse Doctrine and Retrospective Government Acts*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2007.

Speidel R. E., *Court-Imposed Price Adjustments Under Long-Term Supply Contracts*, N/W Univ. L. Rev., Vol. 76, 1981.

Speidel R. E., *On Change and the Law of Contracts: A Tribute to Joe Perillo*, Fordham L. Rev., Vol. 71, 2002-2003.

Spivack C., *Of Shrinking Sweat suits and Poison Vine Wax: A Comparison of Basis for Excuse under U.C.C. §2-615 and CISG Article 79*, Pa. J. Int'l Econ. L., Vol. 27, 2006.

Stoll H., *Exemptions in Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*, 608, *Schlechtriem P.(ed.)*, *Thomas G.*, Trans., 2nd ed., 1998.

Stone B., *Adams K. D.*, *Uniform Commercial Code in a Nutshell*, 7th ed., Thomson-West, 2008.

Strohbach H., Force Majeure and Hardship Clauses in International Commercial Contracts and Arbitration: The East German Approach', 1 JIA 39, 1984.

Surhone L. M., Timpelton M. T., Marseken S. F., Pacta Sunt Servanda: Brocard, Civil Law, Contract, Clause, Law, Good Faith, Peremptory Norm, Clausula Rebus Sic Stantibus, Betascript Publishers, 2010.

Tallon D., Bianca C. M., Bonell M.J. (eds.), Exemptions, Commentary on the International Sales Law, The 1980 Vienna Sales Convention, Art. 79, Milan, 1987.

Trakman L.E., Declaring Force Majeure: Veracity or Sham? Un. of New South Wales, 2007.

Trakman L.E., Winner Take Some: Loss Sharing and Commercial Impracticability, Minn. L. Rev., Vol. 69, 1984.

Treitel G. H., Frustration and Force Majeure, 2nd ed., London, 2004.

Treitel G. H., The Law of Contract, 9th ed., Sweet and Maxwell, London, 1995.

Treitel G.H., The Law of Contract, 10th ed., London, 1999.

Uribe M., The Effect of a Change of Circumstances on the Binding Force of the Contracts, Comparative Perspectives, Intersentia, 2011.

Vagts D.F., Rebus Revisited: Changed Circumstances in Treaty Law, Colum. J. Transnat'l L., Vol. 43, 2004-2005.

Vogenauer S., Weatherill S. (eds.), The Harmonization of European Contract Law: Implications for European Private Laws, Business and Legal Practice (Studies of the Oxford Institute of European and Comparative Law), Hart Publishing, Oxford, 2006.

Vogenauer S., Weatherill S. (eds.), Zimmermann R., Contract Law Reform: The German Experience, Hart Publishing, Oxford, 2006.

Weiskopf N.R., Frustration of Contractual Purpose - Doctrine or Myth? St. John's L. Rev., Vol. 70, Issue 2, Number 2, 1996.

Werner M., Force Majeure and Hardship Clauses in International Commercial Contracts in View of the Practices of the ICC Court of Arbitration, 1 J.Int'l Arb., 1984.

Williston S., Lord R. A., A Treatise on the Law of Contracts. Thomson/West: Rochester, New York, §77:10, 1990.

Will M. R., Twenty Years of International Sales Law under the CISG (The UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods, International Bibliography and Case Law Digest, 1980-2000, Kluwer Law International, The Hague, London, Boston, 2000.

Wright C., Force Majeure Clauses and the Insurability of Force Majeure Risks, *Constr. Law*, Vol. 23, 2003.

Yorio E., Thel S., Contract Enforcement, 2nd ed., Wolters Kluwer Law and Business, Aspen Publishers, US, 2011.

Zeller B., CISG and Unification of International Trade Law, Routledge-Cavendish, Taylor and Francis Group, 2007.

Zharsky A.V., Correlation of the Legal Defence Remedies for the Breach of International Sales Contract, 10 *Law and Democracy: Collected Scientific Articles*, 1999.

Zimmermann R., Breach of Contract and Remedies Under the New German Law of Obligations, *Saggi, Conferenze e Seminari* 48, Roma, 2002.

Zimmermann R., Roman Law, Contemporary Law, European Law, The Civilian Tradition Today, Oxford University Press, 2001.

Zimmermann R., The Law of Obligations, Roman Foundations of the Civilian Tradition, Oxford University Press, 1996.

Zimmerman R., The New German Law of Obligations: Historical and Comparative Perspectives, Oxford University Press, 2005.

Zimmermann R., Whittaker S. (eds.), Good Faith in European Contract Law, Cambridge University Press, Cambridge, 2000.

Zweigert K., Kötz H., An Introduction to Comparative Law, Volume II-The Institutions of Private Law, 2nd Revised ed., Translated from German by *Weir T.*, Oxford, Clarendon Press, 1987.

Zweigert K., Kötz H., An Introduction to Comparative Law, 3rd ed., Translated from the German by *Weir T.*, Oxford, 1998.

საქართველოს სასამართლოს გადაწყვეტილებები:

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2014 წლის 9 იანვრის გადაწყვეტილება საქმეზე: Nას-735-697-2013.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2014 წლის 2 ივნისის გადაწყვეტილება საქმეზე: Nას-1118-1065-2013.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2014 წლის 4 აპრილის გადაწყვეტილება საქმეზე: Nას-523-497-2013.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2014 წლის 5 დეკემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე: N ას-302-284-2014.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2013 წლის 30 დეკემბრის გადაწყვეტილებით საქმეზე: საქმე Nას-888-834-2012.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2013 წლის 1 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე: Nას-160-153-2013.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2013 წლის 7 მარტის გადაწყვეტილება საქმეზე: Nას-1162-1091-2012.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2012 წლის 27 მარტის გადაწყვეტილება საქმეზე: Nას-1300-1320-2011.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2012 წლის 13 თებერვლის გადაწყვეტილება საქმეზე: Nას-1224-1244-2011.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2011 წლის 1 აგვისტოს გადაწყვეტილება საქმეზე: Nას-931-969-2011.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკორტების საქმეთა პალატის 2011 წლის 29 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-837-888-2011.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2011 წლის 4 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-762-818-2011.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2011 წლის 27 ივნისის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-804-858-2011.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 13 ივნისის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-502-476-2011.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკორტების საქმეთა პალატის 2011 წლის 30 მაისის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-331-315-2011.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2011 წლის 23 მაისის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-496-470-2011.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 10 მაისის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-375-355-2011.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 18 აპრილის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-218-204-2011.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 22 მარტის გადაწყვეტილება საქმეზე: საქმე №ას-1359-1197-2010.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 14 მარტის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-8-5-2011.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 24 იანვრის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-1076-1008-2010.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკორტების საქმეთა პალატის 2010 წლის 27 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-576-542-2010.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 6 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-7-6-2010.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკორტების საქმეთა პალატის 2010 წლის 5 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე: N ას-418-391-2010.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2010 წლის 6 ივნისის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-7-6-2010.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2010 წლის 25 მაისის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-1220-1480-09.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 4 თებერვლის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-1015-1287-09.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 3 თებერვლის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-1166-1428-09.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2009 წლის 23 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-30-367-09.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2008 წლის 8 დეკემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-964-1166-08.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2008 წლის 25 ნოემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-466-707-08.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2008 წლის 10 ნოემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-617-842-08.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2008 წლის 23 ივნისის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-858-1171-07.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2006 წლის 23 ოქტომბრის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-217-636-06.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2006 წლის 2 მარტის გადაწყვეტილება საქმეზე: №ას-853-1122-05.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2001 წლის 28 დეკემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე: № 3/992-01.

უცხოური სასამართლოებისა და საარბიტრაჟო ინსტიტუტების გადაწყვეტილებები:

Abbot of Westminster v Clerke, 73 Eng. Rep. 59, 63 (K.B. 1536).

Aluminum Co. of America vs. Essex Group, Inc., 449 F. Supp.53 (W.D. Pa.1980).

Anaconda-Iran, Inc. v. The Government of the Islamic Republic of Iran, et al., Award No. ITL 65-167-3 of 10.12.1986 at 41-43, 13 Iran-U.S. C.T.R. 199, 211-12, Y.B. Com. Arb. 1988, 319.

Arbitral Award ICC (December 2001) International Court of Arbitration (No. 9994), Centro de Arbitraje de México (CAM), 30.11.2006.

(2000) Arbitral Award ICC International Court of Arbitration (No.10021).

Award in ICC Case No. 8486. Original Document in German. J.D.I., 1998, 1047-1049, (English Translation: Y. B. Com. Arb. 1999, 162-173, UNILEX

Bulgarian Chamber of Commerce and Industry [BTTP (Bulgarska turgosko-promishlena palata), Case No. 11/96, 12 February 1998.

BP Exploration Co. (Libya) Ltd v Hunt (No.2), [1979] 1WLR 783.

BGH 12.01.1994, VIII ZR 165/92; *BGHZ* 49, 388 (1968).

BGHZ 10, 44, 51; 350 F.

BGH NJW 1967, 1081.

BGH WM 1975, 769.

OLG Karlsruhe, DB 1980, 254.

BGH LM §242 (Bb) BGB Nr. 57.

BGH WM 1958, 700.

OLG Hamburg, 1 U 143/95 and 410 O 21/95, 04 July 1997.

OLG Hamburg, Appellate Court Hamburg (Iron molybdenum case), 1 U 167/95, 28 February, 1997.

Calvin V. Koltermann Inc. v. Underream Piling Co, 563 S.W.2d 950, 1979.

Chandler v. Webster, [1904] 1 K.B. 493;

Clay v. Landreth, 187 Va. 169, 180, 45 S.E. 2d 875, 880-88.

Davis Contractors Ltd. v. Fareham U.D.C. 11.9561 A.C. 696 at 729 per Lord Radcliffe, District Court (Rechtbank) Maastricht, 9 July, 2008 [120428/HAZA 07-550].

Elhwood v. Nutex Oil Company, 148 S.W. 2d 862 (Tex. Civ. App. 1941).

European Court of Justice, Judgment of 11 July, 1968, Case 4/68, Rec. 1968, 563.

Florida power & Light Company v. Westinghouse Electric Corporation, 517 F. Supp. 440, E.D. Va., 1981.

F.A. Tamplin Steamship Co. v. Anglo-Mexican Petroleum Products Co. [1916] 2 A.C. 397.

Fibrosa Spolka Akcyjna v Fairbairn Lawson Combe Barbour Ltd, [1943] AC 32 (HL).

Fla. Power & Light Co. v. Westinghouse Elec. Corp. 517 F.Supp. 440 (E.D. Va. 1981).

Fibrosa Spolka Akcyjna v. Fairbairn Lawson Combe Barbour, Ltd, [1943] A.C. 32 at 49-50 (H.L. 1942).

Gamerco SA v I.C.M./Fair Warning (Agency) Ltd, [1995] 1 WLR 1226.

GBrencius v. Ukio investicine grupe, Supreme Court of Lithuania, 19.05.2003, n. 3K-3-612

ICC Arbitration Case No. 2291, 1976 Lunet 989 (1976).

ICC Arbitration Case No. 7197/1992.

Kel Kim Corp. v. Central Mks., Inc., 519 N.E.2d 295, 296 (N.Y. 1987).

Krell v Henry [1903] 2 KB 740.

Lauritzen AS v Wijsmuller BV, The Super Servant Two, [1990] ILloyd's Rep 1 (CA).

Mullen v. Wafer 480S.W.2d 332 (ark. 1972).

Mobil Oil Iran Inc. v. Islamic Republic of Iran, Award No. 311-74/76/81/150-3 of 14.07.1987 at para.117.

Mineral Park Land Co. v. Howard, 172 Cal. 289 (1916).

National Carriers Ltd. v. Panalpina (Northern) Ltd; *Davis Contractors v Fareham UDC*.

Nicholl & Knight v. Ashton Edridge & Co;

Paradine v. Jane, *English Rep.* 897 [K.B. 1647].

Taylor v Caldwell (1863)3b & S826, 122 ER 309 (QB).

(USA) *Taylor Edwards Warehouse & transfer Co v. Burlington Northern*, *US Ct App (9th Cir)* 12 September, 1983, 715 F2d 1330.

Transatlantic Fin. Corp. v. United States, 363 F.2d 312, 316 (D.C. Cir. 1996).

Tribunal of International Commercial Arbitration at the Russian Federation Chamber of Commerce and Industry, 155/1994, 16 March 1995.

Tsakiroglou & Co. LTD v. Noble Thorl GmbH, [1962] AC 93 (HL).

Questech Inc. v. Ministry of National Defence, 9 IRAN – U.S. CL. Trib. Rep. 107, 122, 1985.

საკანონმდებლო აქტები:

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, საქართველოს პარლამენტის ოფიციალური გამოცემა, „უწყებანი“, საკანონმდებლო დამატება, №31.

„საქართველოს სავაჭრო-სამრეწველო პალატის შესახებ“ საქართველოს 2001 წლის 26 ოქტომბრის კანონი N1131.

French Civil Code, Translated by *Rouhette G* with the assistance of *Rouhette-Berton A.*, 2006.

German Civil Code - *Bürgerliches Gesetzbuch*, Bundesministerium der Justiz, *Juris GmbH*, Saarbrücken, 2005.

Law Reform (Frustrated Contracts) Act, Legislation of the United Kingdom, 1943.

New Netherland's Civil Code - Patrimonial Law, translated by *Haanappel P.P.C.*, *MacKaay E.*, Under the Auspices of the Ministry of Justice of the Netherlands, Quebec Centre of private and Comparative Law, Kluwer Law and Taxation Publishers, Boston.

Restatement (second) of Contracts, American Law Institute (ALI), 1981.

Sale of Goods Act, Legislation of United Kingdom, 1979.

Supply of Goods and Services Act, Legislation of the United Kingdom, 1982.

The EC Directive on Unfair Terms in Consumer Contracts 93/13/EEC: L 95/29.

Unfair Contract Terms Act, Legislation of United Kingdom, 1977.

უნიფიცირებული სამართლებრივი აქტები

Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference, Study Group on a European Civil Code and Research Group on EC Private Law (Acquis Group), Sellier, European Law Publishers GmbH, Munich, 2009.

Principles of European Contract Law (PECL) – Parts I and II - Revised 1998, Part III – 2002.

The UCITRAL Digest of Case Law on the United Nations Convention on the International Sale of Goods, 2004.

United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) 1980, United Nations Commission on International Trade Law, United Nations Publication – Sales No. E. 10. V.14, United Nations, New York, November, 2010.

UNIDROIT Contract Principles/UPICC – UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT), Rome, 2004.

Uniform Commercial Code (UCC), Cornell University Law School, Legal Information Institute, *Copyright 1978, 1987, 1988, 1990, 1991, 1992, 1994, 1995, 1998, 2001. The American Law Institute and the National Conference of Commissioners on Uniform State Laws; reproduced, published and distributed with the permission of the Permanent Editorial Board for the Uniform Commercial Code for the limited purposes of study, teaching, and academic research, 2003.*

„ბონა კაუზა“-ს მიერ გამოცემული წიგნები
მათი შექმნა შეგიძლიათ „ბიბლუსის“ მაღაზიების ქსელში,
ქ. თბილისის წიგნების მაღაზიებში და „ბონა კაუზა“-ს საფირმო
მაღაზიაში
(მის: ქ.თბილისი, თაბუკაშვილის ქ.№12, ტელ: 299-00-71; 599 78 61 77)

კონსტიტუციები

- საქართველოს კონსტიტუცია
- საქართველოს კონსტიტუცია (რუსულად)
- საქართველოსა და ავტონომიური რესპუბლიკების კონსტიტუციები
- ამერიკის შეერთებული შტატების კონსტიტუცია
- რუსეთის ფედერაციის კონსტიტუცია

კოდექსები

- საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი
- საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი
- საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი
- საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი
- საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსი და ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსი (ერთ წიგნად)
- საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსი
- საქართველოს საგადასახადო კოდექსი
- საქართველოს საგადასახადო კოდექსი (კოდიფიცირებული; მიღების დღიდან შესული ყველა ცვლილებებით)
- საქართველოს საარჩევნო კოდექსი
- საქართველოს ტყის კოდექსი
- საქართველოს საზღვაო კოდექსი
- საქართველოს შრომის კოდექსი
- საქართველოს პატიმრობის კოდექსი
- საქართველოს საბიუჯეტო კოდექსი
- ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსი
- პროდუქტის უსაფრთხოების და თავისუფალი მიმოქცევის კოდექსი

ნორმატიული აქტების კრებულები

- მუნიციპალური სამართალი (ყველაფერი ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ)
- საბანკო სამართალი
- საავტორო სამართალი
- საპატენტო სამართალი და სამრეწველო საკუთრების სამართალი
- საბინაო სამართალი

- საარბიტრაჟო სამართალი
- ღაზღევეის სამართალი
- საქართველოს კანონი “მეწარმეთა შესახებ”
- საქართველოს კანონი “სახელმწიფო ქონების შესახებ”
- ავტოსატრანსპორტო სამართალი
- სამეწარმეო სამართალი
- სამხედრო სამართალი
- სამშენებლო სამართალი (როგორც ვაშენოთ კანონიერად)
- საერთაშორისო სამართალი და ურთიერთობები
- სანოტარო სამართალი
- საერთაშორისო საეჭრო სამართალი
- საფინანსო სამართალი
- ეკოლოგიური სამართალი
- საერთაშორისო საზღვაო სამართალი
- დიპლომატიური სამართალი. საკონსულო სამართალი
- საჰაერო სამართალი
- ბავშვის უფლებათა სამართალი
- საერთაშორისო კერძო სამართალი
- საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართალი
- ლტოლვილთა სამართალი
- სასჯელაღსრულებითი სამართალი
- მომხმარებელთა უფლებების დაცვის სამართალი
- ევროპის სამართალი
- ყველაფერი სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ
- ფასიანი ქაღალდების სამართალი
- მას-მედიის სამართალი
- საერთაშორისო ორგანიზაციების სამართალი
- საერთაშორისო სისხლის სამართალი
- მიწის სამართალი
- ადამიანის უფლებათა სამართალი
- ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებები
- ყველაფერი ყადაღის შესახებ (ყადაღის დადება, მოხსნა, განაკვეთები)
- სამაგიდო წიგნი ექიმებისათვის
- სამაგიდო წიგნი იურისტებისათვის, ეკონომისტებისათვის, საქმიანი ადამიანებისათვის
- პოლიციელის სამაგიდო წიგნი
- მოსამართლის სამაგიდო წიგნი
- ბუღალტრის სამაგიდო წიგნი
- აუდიტორის სამაგიდო წიგნი
- ადვოკატის სამაგიდო წიგნი

- საჯარო მოსამსახურის სამაგიდო წიგნი
- საინვესტიციო გარემო და ბიზნესის სამართლებრივი საფუძვლები საქართველოში
- ეკონომიკურ დანაშაულობასთან ბრძოლა და საფინანსო წესრიგის დამყარება
- საქართველოს პარლამენტის რეგლამენტი
- საქართველოს მოქალაქეობა მოქმედ კანონმდებლობაში
- სარჩელის, შესაგებლისა და საჩივრის ფორმათა ნიმუშები სამოქალაქო და ადმინისტრაციულ საქმეებზე და მათი შეესების ინსტრუქციები
- საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო
- შრომის სამართალი
- რა უნდა ვიცოდეთ გადასახადების ადმინისტრირების შესახებ
- სახელმძღვანელო ინსტრუქციები ბიუჯეტის დაფინანსებაზე მყოფი და კერძო სექტორის ორგანიზაციების ბუღალტერთათვის
- საქართველოს კანონმდებლობა განათლების სფეროში
- როგორ გავხდეთ მესაკუთრე
- საპენსიო სამართალი
- გადასახადების ადმინისტრირების სამართალი
- სახელმძღვანელო ინსტრუქციები ბიუჯეტის დაფინანსებაზე მყოფი და კერძო სექტორის ორგანიზაციების ბუღალტერთათვის
- საქართველოს საგადასახადო კოდექსის ცალკეული მუხლების გამოყენების ინსტრუქციები

სამეცნიერო წიგნები

- თანამედროვეობის ძირითადი სამართლებრივი სისტემები (რენე დავიდი)
- სახელმწიფოსა და სამართლის ისტორია (გიორგი ნადარეიშვილი)
- რომის სამოქალაქო სამართალი (გიორგი ნადარეიშვილი)
- მსოფლიოს პოლიტიკურ და სამართლებრივ მოძღვრებათა ისტორია (გიორგი ნადარეიშვილი)
- ქართული სახელმწიფოსა და სამართლის ისტორია (გიორგი ნადარეიშვილი)
- საზღვარგარეთის ქვეყნების სამოქალაქო და სავაჭრო სამართლის მოკლე მიმოხილვა (გიორგი ნადარეიშვილი)
- სახელმწიფოსა და სამართლის ზოგადი თეორია (გივი ლობჯანიძე)
- შესავალი სამართლის ფილოსოფიაში (გივი ლობჯანიძე)
- შრომის სამართალი (დ. ძამუკაშვილი)
- მემკვიდრეობის სამართალი (ზ. ახელედიანი)

- გაერცელებული ნარკოლოგიური საშუალებები და პრეკურსორები (ნ. ნადარეიშვილი, დ. ჩაგუნავა)
- სისხლის სამართალი. /დანაშაული/ (ლამარა სურგულაძე)
- კომპიუტერული დანაშაული (ლამარა სურგულაძე)
- ადმინისტრაციული სამართალი (იროდიონ სურგულაძე)
- შესავალი გაკორტების სამართალში (დამხმარე სახელმძღვანელო) (როინ მიგრიაული)
- „მეწარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონი (კითხვები. პასუხები. რეკომენდაციები) (შორენა ჯანხოთელი)
- სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოება (ლალი ლაზარაშვილი)
- საქართველოს სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის კონსტიტუციური შეთანხმების კომენტარები (დავით ჩიკვაძე)
- კონსტიტუციის სამართლებრივი დაცვა (ბადრი კოჭლამაზაშვილი)
- საეკლესიო სამართლის საკითხები (დავით ჩიკვაძე)
- შესავალი ქართულ სამართალშემოქმედებაში (როგორ იქნება სამართალი) (რევაზ რიჟაძე)
- სანიეთო სამართალი (ზურაბ ჭეჭელაშვილი)
- სახელშეკრულებო სამართალი (ზურაბ ჭეჭელაშვილი)
- ყაჩაღობასთან ბრძოლა და მისი პრაქტიკული მნიშვნელობა (რამაზ კვარაცხელია)
- ტიპიური ხელშეკრულებების ნიმუშები (თ. ზარანდი, ლ. ლაზარაშვილი, შ. ჯანხოთელი)
- ტესტების ნიმუშები (კონსტიტუციური სამართალი, ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართალი)
- საქართველოს ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსის კომენტარები (აეტორთა კოლექტივი)
- როგორ შევქმნათ და ვმართოთ კომერციული, არაკომერციული და საჯარო სამართლის იურიდიული პირები
- ხელშეკრულების განმარტება (ნ. იოსელიანი)
- განზრახ მკვლელობისა და სიცოცხლის მოსპობის სხვა შემადგენლობათა კვალიფიკაცია (რამაზ კვარაცხელია)
- ფრენშაიზინგული ურთიერთობების სამართლებრივი რეგულირება (თინათინ ჩაჩანიძე)
- საბაჟო გადასახდელებით დაბეგერა საქართველოში (გიორგი ლორია)
- 500 ტესტი სამოქალაქო სამართალში
- გამოძიების პროცესუალური დოკუმენტების ნიმუშები (მ. ლომსაძე)
- სისხლის სამართლის საქმეებზე ჩასატარებელი ექსპერტიზების წესი და სახეები (მ. ლომსაძე)

- უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებათა ცნობა და აღსრულება საქართველოში (ბ.ლილუაშვილი)
- ადვოკატი სამოქალაქო საქმეებზე (ბ. კაიშაური)
- ბიზნეს სამართალი (ნ. პეპანაშვილი)
- საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი (ტომი პირველი) (ნ. პეპანაშვილი)
- დავალიანების გადახდევინების შესახებ საქმის განხილვის გამარტივებული წესი სამოქალაქო პროცესში (რობიზონ ხურცილაძე)
- კიბერსივრცის სამართალი (ლ. ბოძაშვილი)
- პირადი ცხოვრების დაცვა საქ. სამოქალაქო სამართლის მიხედვით (მ. ბიჭია)
- მფლობელობა და საკუთრება, ფაქტი და უფლება სამოქალაქო სამართალში (ქ. ქოჩაშვილი)
- ინტელექტუალურ უფლებათა სამართალი (დ. ძამუკაშვილი)
- საერთაშორისო ორგანიზაციების სამართალსაერთაშორისო ორგანიზაციების სამართალი და ტრანსნაციონალური კორპორაციები (დავით გეფერიძე, ავთანდილ ხაზალია)
- ვადები სამოქალაქო და სამოქალაქო საპროცესო კოდექსების მიხედვით (ს. ჯორბენაძე)
- საკონსულო სამართალი (ი. ხუცურაული)
- ევროკავშირის საავტორო სამართალი (დ. ძამუკაშვილი)

უცხოელ ავტორთა წიგნები და საერთაშორისო სამართლებრივი აქტები

- ძველი სამართლის ბრძოლა ახალ სამართალთან (გეორგ ელინგი. რუსულიდან თარგმანი ზაზა ნანობაშვილისა)
- ბრძოლა უფლებისათვის (რუდოლფ იერიინგი. რუსულიდან თარგმანი ზაზა ნანობაშვილისა)
- საერთაშორისო ხელშეკრულებები, პაქტები, კონვენციები
- მოწმის ჩვენების ფსიქოლოგია (ერნ. თრენკელი)
- ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო
- პანდექტები (დერნბურგი)

ლექსიკონები და ცნობარები

- საქართველოს კანონთა ნუსხა. კლასიფიცირებული თემატური და ქრონოლოგიური ნიშნით
- განმარტებითი ლექსიკონი საჯარო მოსამსახურეთათვის
- კონსტიტუციური (სახელმწიფო) სამართლის ლექსიკონი (ინგლისური, რუსული, ფრანგული და გერმანული შესატყვისებით) დავით ჩიკვაიძე

ბროშურები

- საქართველოს კანონი „პროკურორის შესახებ“
- საქართველოს კანონი „გადახდისუნარიობის საქმის წარმოების შესახებ“
- საქართველოს კანონი „სახელმწიფო შესყიდვების შესახებ“
- საქართველოს კანონი “ნორმატიული აქტების შესახებ”
- საქართველოს კანონი „საჯარო სამსახურის შესახებ“
- საქმის წარმოების ერთიანი წესები
- საქართველოს კანონი „საჯარო რეესტრის შესახებ“
- საქართველოს კანონი ლიცენზიების და ნებართვების შესახებ.
- საქართველოს მთავრობის სტრუქტურის, უფლებამოსილებისა და საქმიანობის წესის შესახებ. საქართველოს მთავრობის რეგლამენტი.

პატივცემულო მკითხველო!

იურიდიული ფირმა „ბონა კაუზა“ დაარსების დღიდან სისტემატურად გამოსცემს ახალ წიგნებს სამართლის სხვადასხვა დარგში. ჩვენი ძალისხმევით არაერთმა საინტერესო გამოკვლევამ იხილა მზის სინათლე. გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ „ბონა კაუზა“ იქცა იურისტის ბიბლიოთეკის გამდიდრების საუკეთესო საშუალებად.

ქართული სამართლებრივი აზროვნების შემდგომი განვითარებისა და ნიჭიერ მეცნიერთა წახალისების მიზნით „ბონა კაუზა“ სამართლის მკვლევარებს გთავაზობთ ურთიერთხელსაყრელ თანამშრომლობას.

● „ბონა კაუზა“ უზრუნველყოფს იურისპრუდენციაში თქვენი სამეცნიერო ნაშრომების გამოცემას.

● წიგნები დაიბეჭდება ფირმის ფინანსური მხარდაჭერით. ავტორებს გადაეცემათ პონორარი.

მზად ვართ, განვიხილოთ აგრეთვე თქვენი წინადადებები თანამშრომლობის სხვა ფორმატთან დაკავშირებით.

● „ბონა კაუზა“ გთავაზობთ წიგნების ოპერატიულ გამოცემას მაღალ პოლიგრაფიულ დონეზე შეღავათიანი, ხელმისაწვდომი პირობებით.

დაინტერესებულმა პირებმა გთხოვთ მოგეპაროთ მისამართზე: ქ. თბილისი, რ. თაბუკაშვილის ქ. N12.

 990 071 მობილური 8(99) 78 61 77

ელ. ფოსტა: bonacausa@yahoo.com

ვებ-გვერდი: www.bonacausa.ge

ოფსეტური, ბეჭდვა რიზოგრაფზე
ქაღალდის ზომა 70X84 1\32
ფასი სახელშეკრულებო